

تصویر ابو عبد الرحمن الکوردی

شهره فنامری شهره فحانی بدیسی

میترووی میرانی خاندانی عوسمان و پادشایانی سیران و تورانی و چرخیان

وکیلانی
سلاحه دین ناشتی

به رگی دوووم

شهره فنامه‌ی شهره ف‌خانی بدلیسی

میژووی

میرانی خانه‌دانی عوسمان و پادشایانی ئیران و توورانی هاوچه‌رخیان

به‌رگی دووم

وه‌رگی‌راوی : سه‌لاحه‌ددین ناشتی

بنگه‌ی زین
سلیمانی ۲۰۰۷

ب ۹۸۷ بدلیسی، شهرهف خان

شهرهفنامه‌ی شهرهف خانی بدلیسی/ نووسینی شهرهف خانی بدلیسی:
وهرگیزانی سه‌لاحه‌ددین ناشتی. - سلیمانی: بنگه‌ی ژین، ۲۰۰۷.

ب ۲ (۳۷۱ل): ۱۷، ۵×۲۵ سم، ئیندیکس.

۱- ده‌وله‌تی عوسمانی- میژوو.

۲- ئیران- ده‌وله‌تی سه‌فه‌وی- میژوو. ۳- ناوینشان

کتیبخانه‌ی گشتی سلیمانی زانیاری سه‌ره‌تایی پۆلین و پیرستی ناماده کردوه

سه‌ره‌په‌رستی له‌چاپ‌دراوه‌کانی بنگه: سدیق سالح

زنجیره: ۷۲

ناوی کتیب: شهره‌فنامه‌ی شهره‌ف خانی بدلیسی

نووسەر: شهره‌ف خانی بدلیسی

وهرگیز: سه‌لاحه‌ددین ناشتی

تایپ و مۆنتاژ: په‌روین پیره‌بابی

رووبه‌رگ: قادر میرخان

خه‌تی به‌رگ: ئه‌حمه‌د سه‌عید

تیراژ: ۱۰۰۰

نرخ: ۶۰۰۰ دینار

ژماره‌ی سپاردن: ۱۰۰۷ ی سالی ۲۰۰۷

شوینی چاپ: سلیمانی، چاپخانه‌ی شقان

لهم سه‌ره‌چاوه‌یه‌وه وهرگیزدراوه: شرف خان بن شمس الدین بدلیسی، به‌اهتمام

ولادیمیر ولیامینوف زرنوف، انتشارات اساطیر- تهران، ۱۳۳۷ شمسی.

له‌بلاوکراوه‌کانی

بنگه‌ی ژین

بۆ بووژاندنه‌وه‌ی کله‌پووری به‌لگه‌نامه‌یی و پوژنامه‌وانیی کوردی

هه‌رمی کوردستان: سلیمانی، ئه‌ندازیاران: گهرمکی ۱۰۵، کۆلانی ۵، خانووی ۲۳

نۆرمان: ۳۱۲۹۱۰۲ ناسیا: ۰۷۷۰۱۵۶۵۸۶۴ یا ۰۷۷۰۱۴۶۴۸۳۳ سانا: ۰۷۷۰۱۲۸۳۰۹

سنووقی پۆست: ۱۴ E. Mail: bnkaizhin@yahoo.com

پیرست

۵	سهردهق
۱۳	پیشهکی
۱۸	باسی بنه و بنهچهکی میرانی خانهدانی عوسمان
۲۴	باسی سهرهتای داگیرسانی دهسهلاتی سولتان عوسمانی غازی
	باسی بهسهرهاتی میرانی خانهدانی عوسمان و پادشایانی ئیران و
۲۶	تووران (۱۲۹۰ - ۱۵۹۷)
۳۲۹	لیزگهی ناوی کهسان
۳۵۱	لیزگهی ناوی شوپنهکان
۳۶۹	لیزگهی ناوی هۆز و خیل و خانهدانان

سەر دەق

ئەوئى راستى بى شەرەف خانى بدلىسى، شەرەفنامەى لە دوو بەرگى سەر بەخۇدا نووسىوۈ كە يەكەمىيان سەبارەتە بە مېژوۈى مەزن و مىرانى كوردستان و ئەوئى دىكەمىيان سەربوردەى پادشايان و خونكارانى ئىران و توورانى لە خۇ گرتوۈە. بەلام پروون و ئاشكرايە كە ماكە و ھەوئىنى سەرەكى كىتەبەكە گىزانەوئى دىرۇكى ژيانى دەسەلاتدارانى كورد و مىرنشېنەكانى ولاتى كوردەوارىيە و باسى سولتانهكانى رۇم و عەجەمى بە پاشكۇ داناۈە.

شەرەف خان زۆر زىرەكانە ئامانچ و مەبەستى بېكاۈە و بە وريايى بىر و ھەستى خۇى دەربرپوۈە و لە سەرەتاي كىتەبەكەى دا دەلتى : «جا چونكە ئەوانەى لە بازارى وتاردا گەۋھەر فرۇش و دۇرئاسن و ئەو مېژووناسانەى كە تووتى ناو شەكەرىستانى چىرۇك و دەنگوباسن، تا وىستا رېگەى خۇيان نەخستۇتە ناو كوردستانەوۈە و باسوخواسى گەرناسان و سەرناسانى كوردىيان بە سەر دەمى بنووسدا رانەبردوۈە و ئەو مېژوۈە پر لە شانازى و خۇشەى كە لە چىژ و بەرامەدا برەوبەرى ھەنگوئىن و گەزۇشە بەداخەوۈە لەوانەوۈە نەدىارى بوۈە و كەوتۇتە بەرپىۋار و بە ھىچ ئاۋايەك دەست و دەمىيان لى نژىك نەكردوۈە، منى بىتتىن و توان و بى دەست و زوان كەوتمە سەر ئەو خەيالە كە بە ئەندازەى وزە و تواناى خۇم، ئەۋەندەى بۇم لوا لە باسوخواسى گەۋرەپىاۋان و خاۋەن ناۋان و

سه‌رده‌دارانی کورد و کوردستان کۆ بکه‌مه‌وه و ئه‌وی له‌ تاریخی عه‌جه‌مان‌دا خۆم دیتوومه و ئه‌وه‌ی له‌ پیاوه‌ پیره‌ ژیره‌کانی راست و بئ‌درۆوه‌ بیستوومه بینووسمه‌وه و ناوی لی‌بنیم «شه‌ره‌فنامه». هه‌موو نیاز و ئاواتیشم هه‌ر ئه‌مه‌یه که‌ خانه‌دانه‌ گه‌وره‌کانی کوردستان ناویان له‌ ناو ناوان بمینئ و له‌ ناونه‌چن.»^١

راسته‌ شه‌ره‌ف‌خان له‌ کۆشک و باره‌گای پادشایانی سه‌فه‌وی‌دا په‌روه‌رده بووه و هه‌ر له‌وی هه‌لیداوه و گه‌شه و نه‌شه‌ی کردووه، که‌چی قه‌ت وه‌کوو ئه‌وان له‌ بیری نه‌بردۆته‌وه که‌ کورده و زانیویه‌تی نیشتمان‌ه‌که‌ی پێویستی به‌ ده‌ست و قه‌له‌می نه‌خشینه و خۆی له‌م خۆبه‌خشینه نه‌دزیوه‌ته‌وه و نه‌که‌وتۆته‌ شوین په‌ندی «سه‌رم نایه‌شئ، پریسکه‌ی لی‌ده‌به‌ستم» و له‌ به‌ند و داوی «ئاگره‌سووری له‌ خۆم دووری» خه‌له‌ستووه و پێوه‌ی نه‌بووه. به‌لام زۆر به‌ پارێزه‌وه هه‌نگاوی ناوه و چه‌شنی سیاسه‌توانێکی به‌ئه‌زمون شیر و پێوی بۆ کاره‌که‌ی هیناوه‌ته‌وه و ویستویه‌تی خۆی له‌ زمانی ناحه‌زانی کورد و که‌سانی دووراز و دوورمان کلا بکا. هه‌ر که‌ به‌شی دووه‌می داگیرساندووه‌ دیاره‌ ئهم مه‌به‌سته‌ی وه‌به‌رچاو گرتووه نه‌کا سولتانی عوسمانی پێی تووره‌ بئ و بئ‌ی بۆچی میژووی ئیمه‌ت وه‌دوا داوه و ناوی پاش‌بارت لی‌ناوه و کوردت له‌ پێش‌دا راناوه؟ بۆیه له‌ پێوه‌ دوو به‌لگه‌ی به‌پێز و پته‌وی نیشان داوه و پیاوانی زیده‌زان و خوینده‌وانی رچه‌ی فام و فره‌زانی له‌سه‌ر کردوونه‌ شاهید و گوتویه‌تی ئه‌وان چاک له‌ پێ‌وشوینی میژوونووسان ده‌زانن و هه‌موو گومانێک له‌م باره‌وه ده‌به‌نه‌وه پاش.

شه‌ره‌ف‌خان به‌ راشکاوی ده‌لئ هه‌رشتیک که‌وته‌ بنه‌یان و کۆتایی و به‌ پاشکۆ داندرا پایه‌ی دانا‌به‌زئ و ئه‌وه‌تا سه‌رتۆپی تیگرای پێغه‌مبه‌رانی خودا له‌

١ - شه‌ره‌فنامه‌ی شه‌ره‌ف‌خانه‌ی بدلیسی، وه‌رگێراوی هه‌ژار، لاپه‌ره ١٣-١٤، چاپی

دوای هه مووانه وهیه و سووڤه‌ی تاقانه په‌رستی که به کاکل په‌کێک له گه‌وره‌ترین سووڤه‌ته‌کانی قورئانه له دامینێ خۆی ده‌نوینێ و هیچیش نه‌قه‌وماوه.

خانی بدلیس ئه‌گه‌رچی پیاویکی بشوودریژه و به پوختی شانی لێ‌شل کردووه، به‌لام چما به وردی به‌روانین بۆمان ده‌رده‌که‌وێ که بوار و به‌ستینێ نووسینه‌وه‌ی میژووی میرانی بنه‌ماله‌ی عوسمان و پادشایانی ئێران و توورانی هاوچه‌رخایانی تیژ به‌ریوه. ئه‌وه‌نده‌ی خۆی به به‌رگی په‌که‌مه‌وه ماندوو کردووه، قه‌ت هێنده‌ی گوێ نه‌داوه‌ته به‌رگی دووم. جاری وایه قه‌له‌مبازی هاویشتووه و به دابی کۆن زۆر شتی نه‌درکاندووه و هه‌ر ویستویه‌تی سه‌روبه‌ری کاری بێک‌بێ و ده‌می خه‌نیمی پێ‌به‌ستووه و سه‌ری به‌هه‌له و په‌لانه‌وه نه‌ئێشاندووه و شه‌ش‌ته‌قه‌ل و مانگه‌شه‌و پێداچوووه. ئه‌وه‌نده‌ی وشه‌ی جوان و په‌نگینی زمانی فارسی که باسی کوردانی پێ‌رازانده‌وته‌وه و دیمه‌نی دلگری پێ‌به‌دی هیناوه، هێنده‌ی بۆ گێڕانه‌وه‌ی رابردووی ده‌سه‌لاتدارانی هه‌ره‌زل ده‌کار نه‌کردووه. ته‌نانه‌ت خۆی له دانانی سه‌رباسان پاراستووه و ساتی وه‌کوو سه‌ردێڕ دیاری کردوون و....

راسته شه‌ره‌ف‌خان به‌شی دووه‌می به‌ دل‌وداو نه‌نووسیوه و به‌ ده‌ردی زیر‌نۆف ده‌لێ قازانجیکی واش به میژووی کورد ناگه‌یه‌نی، به‌لام خۆ له ده‌ سه‌رانه‌وه خێری پێ‌وه‌یه:

۱- کورد له‌گه‌ل میژووی دراوسێکانی ئاشنا ده‌کا.

۲- بیر و بۆ‌چوونی میژوونوووسیکی کورد له‌سه‌ر ئاکار و هه‌لو‌بستی فه‌رمان‌به‌وایانی سه‌فه‌وی و عوسمانی ده‌رده‌خا، هه‌رچه‌ند زۆریشی پارێز کردبێ.

۳- راگرتنی پارسه‌نگی نیوان سه‌فه‌وی و عوسمانی به‌ قه‌له‌می نووسه‌ریکی کورد نیشان ده‌دا، چونکه وه‌ختایه‌ک کتێبه‌که‌ی نووسیوه له ژێر داڵده و

دهسه لاتى سولتانی عوسمانى دا بووه، که‌چى به هیچ لایه‌کى دا نه‌شکاندۆته‌وه.

۴- توانایى کوردیك دهسه‌لمینى بۆ نووسینى میژووی غه‌واران، به شیویه‌کى مه‌ند و ماقوول و دوور له ناخۆشه‌ویستی و زمان‌چه‌پره‌کى.

۵- دهسه‌لاتدارانى راسته‌قینه‌ی ته‌واوی هه‌ریمه‌که به کوردستانیشه‌وه زه‌ق ده‌کاته‌وه که فارس و تورکن.

۶- چۆنیه‌تى بارى سیاسى، کۆمه‌لایه‌تى، ئابوورى و که‌لتوورى دوو ولاتى ئێران و رۆم پێشان ده‌دا.

۷- سه‌نگ و بابى دهسه‌لات و دهسه‌لاتپه‌رستى و چۆنیه‌تى روانگه‌ی حاکمان له‌سه‌ر حکومه‌ت ده‌خاته‌روو.

۸- دهورى ئابین و مه‌زه‌ب و په‌گه‌ز بۆ هه‌لگیرساندنى شه‌ر و کێشه و نیازى پێچه‌وانه و چه‌وساندنه‌وى نه‌ته‌وه‌کان روون ده‌کاته‌وه.

۹- باو‌بوونى نووسین به فارسی له نێو خوێنده‌وارانى ناوچه و مه‌لبه‌نده‌کانى نافارسیش دا دهسه‌لمینى.

۱۰- شهره‌فنامه به ته‌واوی ده‌بیته‌ کوردی و ئهم که‌لین و که‌له‌به‌ره پر ده‌بیته‌وه.

ئهم ده‌قه‌ی باسى ده‌کړئ هه‌ر ئهو به‌شه‌یه که زانای رووسى فیلادیمیر فیلادیمیروفیچ ناسراو به فیلایامینۆف زیڤنۆف (۱۸۳۰-۱۹۰۴)، سالى ۱۸۶۲ له سه‌ن پیتريزبوورگ (لینینگراد) چاپى کردووه و ناوی به‌رگى دووه‌مى به سه‌ره‌وه‌یه. ده‌بى له بیرمان بى که زیڤنۆف سالى ۱۸۶۰ به‌رگى یه‌که‌مى هه‌ر لهم شوینه له چاپ داوه و خزمه‌تێکى به‌رجاوى به‌ کورد و گه‌لانى ناوچه کردووه و خۆشى ناوی ته‌واو پێى دره‌وشاوه‌ته‌وه.

به‌ گوتە‌ی دوکتۆر که‌مال مه‌زه‌هه‌ر ئهمه‌د، پاش ئهم کاره به‌نرخه شهره‌فنامه بۆ سه‌ر چه‌ند زمانیکى وه‌ک رووسى، ئالمانى، فه‌ره‌نسى، عه‌ره‌بى و

تورکی وەرگێڕدراوه و بلاو کراوه‌ته‌وه و به‌جاریک مه‌سه‌له‌ی کوردناسیی که‌وتۆته‌ سه‌ر سه‌که‌ی خۆی. هه‌لبه‌ت «مه‌لا مه‌حموودی بایه‌زیدی» به‌ هان‌دانی «ئه‌لیکساندر ژابا»ی کوردناسی پووسی، بۆ یه‌که‌م‌جار سالی (۱۸۵۸-۱۸۵۹) به‌رگی یه‌که‌می شه‌ره‌فنامه‌ی کردۆته‌ کوردی (له‌هه‌جی باکووری)^۱ و وه‌کوو دیاره‌ سالی ۱۹۸۶ به‌ وێنه‌چاپ ده‌سنووسه‌که‌ی له‌ پووسیا بلاو کراوه‌ته‌وه.

هه‌روه‌ک ئاشکرایه‌ مامۆستا هه‌ژاری نه‌مر سالی ۱۹۶۹ - ۱۹۷۰ سه‌ره‌له‌نوێ به‌رگی یه‌که‌می شه‌ره‌فنامه‌ی له‌ ماکه‌ی سه‌ره‌کی فارسی‌را کردۆته‌وه‌ کوردی و سالی ۱۹۷۳ کۆپی زانیاری کورد له‌ ئێراق چاپی کردووه‌ و ئه‌م‌جاره‌شیان به‌رگی دووم هه‌روا به‌ ده‌ق‌نه‌شکاوی ماوه‌ته‌وه‌. راسته‌ مام هه‌ژار به‌ پێنووسی خۆی له‌ ته‌رکێن باسی به‌رگی دوومه‌ی نه‌کردووه‌، به‌لام هه‌چ به‌ لامه‌وه‌ سه‌یر نه‌یه‌. چونکه‌ ئه‌و په‌پ و راست هه‌ر بیری به‌ لای کێشه‌ی کورده‌وه‌ به‌ند بووه‌ و خۆی به‌ ده‌ربه‌ستی میژووی تورک و تاژیک نه‌زانیوه‌. ده‌نا خۆ دواتر ده‌یتوانی به‌ تان و بۆی په‌نگینی خۆماتی ئه‌ویش به‌نه‌خشینی و بیخاته‌ سه‌ر کۆمای دوانه‌پراوی به‌ره‌مه‌کانی.

ئێستا هه‌رچۆنیک بێ کاره‌که‌ نه‌کراوه‌ و پردي قیامه‌تیش نه‌پساوه‌ و مرقیش زۆرجاران ئازاد و سه‌ره‌پشکه‌ له‌سه‌ر کاران. به‌لام ئای له‌م نه‌هامه‌تییه‌ی به‌ سه‌ر شانی من‌دا هات. ده‌لێن خودا ئه‌گه‌ر غه‌زه‌بی له‌ میرووله‌ گرت با‌لی لی‌ده‌پوینێ. ئه‌مه‌ راست له‌ منی پووداوه‌. کریک بێ و هه‌ژار سفت و پێک و له‌بار نه‌نیبێتی و له‌ داری کردبێته‌وه‌، پیاوم ده‌وێ ب‌لی تی‌را‌ده‌چم و وای وێنه‌

۱ - شه‌ره‌فنامه‌ی شه‌ره‌فخانی بدلیسی، وەرگێڕاوی هه‌ژار، لاپه‌ره‌ سه‌ت و شیتست هه‌تا سه‌ت و هه‌فتا و شه‌ش، چاپی دووم، چاپخانه‌ی جه‌واهیری، تاران، سالی ۱۹۸۱. «به‌خته‌مه‌رانه‌ ئه‌م سال ده‌زگای چاپ و بلاو‌کرده‌وه‌ی سپیری‌ز سه‌ره‌له‌نوێ چاپی کردۆته‌وه‌».

لى ھەلدەگرمەۋە كەس نەلى دەستىك نەيتەنيوۋا لىردا بۆلىك ۋەجواب ھاتن و
گوتيان جا كاكە كى دەلى دەكرى وايى، با وا نەبى. نيزىكەى چل سال بە سەر
ۋەرگىرانهكەى ھەژاردا تىپەرپىوۋە ۋەچە ۋ بەرەى تازە پىگەيون ۋ زۇريان ھەر بە
حالىھال تىپەدەگەن! گوتم ئەى مالى ۋىرانم، فارسى داروسىمان بۆ ئەۋەى
زمانەكەى لە بىر نەچىتەۋە ئىستا لە زانكۆ دەبى دەقى رەقوتەقى سەدان سال
لىرەۋبەر بخوئىن، كەچى ئىمە زەمان ۋ زمانى شەرقنامەى ھەژارمان پى لە
خۆمان دوورە! نەۋەى نوئى زمانىكى تازەى كوردى دەۋى يانى جى؟ بۆ زمان
كارگە بە گرمەى ھەۋرى بەھاران سەر ۋەدەربىن؟! يان نەخىر زمانى زىندوۋ
دارىكى پىرەر ۋ سىبەرە ۋ ھەموۋ ۋەرزان بەپى پىۋىستى سەردەم توولەى تازە
دەردەكا ۋ سەرمابردە ۋ كرمخواردە ۋ داتولاۋى تەمەن بەسەرچوۋ دەۋەرىننى ۋ
ۋەسەر خۆشى ناھىننى ۋ ھەر دەلى شل ۋ شەنگە نەمامى لاۋىم! نازانم چۆن لەۋ
ھەرا ناخۆشە پىزگارم بوۋ، بەلام دەزانم مامۇستا جەغفەر كارەكەى بە رىشەۋە
كەرم ۋ شانەى پىپەلگەرم.

ئەگەرچى ھىندەش بە پروان تەنك نىم، بەلام چۈنكە زۆرم جامىنى مامۇستا
جەغفەر دەۋى ۋ پروۋى ۋىم دىشى ۋ بە قسەكانىشى قايل بووم ۋ پىۋىستى
راپەراندى ئەركەكەى پى سەلمانم، گوتم ھەرچى دەبى با بى. خوتخوتە ۋ
دەراۋكەى پىناۋى. خۆ ناچمە شەردەندوۋكە ۋ مەلبەملەى مامۇستا ھەژار،
بەلكوۋ دەپۇم ئاۋاتى نەدركاۋى شەرقخان ۋەدى بىنم ۋ ئەۋ لىنگەى بە زمانى
ناخۆى ماۋەتەۋە بە كوردى بىنوئىنم. ھەر نەبى منىش خۆم بە ۋەچ ۋ بۆى ئەۋ
شەنگەدارەى موكرىان دەزانم كە ھەژار شالىكىتى ۋ ئەگەر شتىكى لىزىاد نەكەم،
چى لىكەم ناكەم...

وھەكۆ پېشتەر ئاماژەم پېكرد شەرفخان ھېندەى سەرنج نەداوھ و بە ھەتەچوونى پېوھەديارە ؛ بۆيە لە ھەرجىيەكى خەيسكانىك پرووى دابى و پېمزانىبى زياتر لە پرووى مېژووى عوسمانى بە قەلەمى « چارشىلى » لە خودى دەقەكەدا راستم كردۆتەوھ يان بە ناچارى جووتەكەوانەم بە نيشانە بۆ داناوھ يا بەراويزم بۆ نووسيوھ. ھەتەت تەواوى ئەو كەوانانەى تەنيا نيشانەى پرسیاریان تېدايە كارى فېليياميژۆف زېرنۆفە.

لەم وەرگېرانەدا شىوازی نووسىنى شەرفخانم پاراستووه و ھەولم نەداوھ خلخلە و پەلەلى زىادى پېوھەلاوھسم و بە مەيلى خۆم بېرازىنمەوھ. نۆوھروكى ھۆنراوھكانىش لە جىيى خۆيانن، بەلام چۆنى بۆم ھەتسووپراوھ ھەتەمبەستوونەوھ و گويم نەداوھتە كېشى ماكەى سەرەكى. ھەروھە خودى كىتەبەكە لىزگەى ناوھكانى تېدا نىيە و ئەويشم بۆ رېكخستووه. بەرامبەرى سالتەكانى كۆچى، سالتى زايىنىم داناوھ. بەرامبەرى سالتەكانى كۆچى، سالتى زايىنىم داناوھ. لە كۆتايىدا پىر بە دل سىياسى خاتوو پەروين پىرەبابى دەكەم كە زۆر بە وردى كارى پىتچىنىنى ئەم بەرھەمەى راپەراند.

سەلاحەددىن ئاشتى

۱۳۸۶/۷/۱۵ - ۲۰۰۷/۱۰/۷ مەھاباد

بېشەكى

بە ناۋى خۇداۋەندى دەھندە و دلوۋان

لېرەۋە دەمەھەۋى سەبارەت بە ژيان و بەسەرھاتى مەزنەمىرانى
خاۋەن شىكۆى خانەدانى عوسمان و پادشاھانى ئىران و توورانى ھاۋچەرخيان
بدويم كە شان بەشانى ئەۋان بە بەستىنى پۇژگاردە تىپەپيون و لە چاخ و خولېكا
پشووئان داۋە. ديارە كۆمەلى ھۆزان و بلىمەتان و بىروردان و پېبوارانى
چاوتىۋى باز و پېبازى راستەپىگەى ھەلگشانى فام و فرەزانى، خۇيان لە
رەۋشتى نووسەران و پىۋوشوئىنى مېۋوونووسان دەزانن و دەكەونە ھەلوئىزىنى
پوۋبەندى دوۋدلى و لىيان سوۋرە كە گىپرانەۋەى سەربوردەى پۇلى مىران و
خونكاران دەبى بەپى چۇنىەتى پاش و پىش و جەنگەى تىكبەزىنى پۇۋان و
شەۋانى ژيانىان بخرىتە بەرچاۋان.

(ئەۋەى راستى بى ھەر شىپك لە جېى خۇىدا جوانە) و بەلگەى پوۋن و پتەو
لەسەر پوۋراستى ئەم قسانە چۇنىەتى ھەل و ھەلگەۋتى ژىن و ئاۋوانى
كارۋانى پىكۋىپىك و تەرز و پىرۋزى سەرتۇپى ھەلپۇاردەى ئادەمىزادان، واتە
پىغەمبەرى بەرزەجى تارىفكراۋە كە لە ساپەسەرى مبارەكى ئەۋرا فەرمانى
ببە و بەدىھاتنى دنيا دەرکراۋە و لەبەر پىۋقەدەمى بەۋدىمى ۋى جىھان تاجى

شادی و شادمانی له سهرناوه، به‌لام ده‌بینین که به ئاخرین نی‌ردراوی خودا داندراوه و پاشه‌نگی راسپی‌راوانی یه‌زدانه و له‌وی جی‌و‌پ‌ی بۆ کراوه‌ته‌وه.

ئه‌وه‌نده‌ی دنیا‌هه‌یه و ده‌می‌نی به ناوی پاکی له‌بار ده‌نوینی

به‌لگه و نیشانه‌یه‌کی دیکه بۆ شیکردنه‌وه و له په‌رده‌دان و سه‌لماندنی باسه‌که‌مان له باب‌ه‌ت به‌شی کۆتایی شه‌ره‌فنامه‌وه، سوورپی تاقانه‌په‌رستییه که و‌تۆته دامین و بنه‌بانی لاپه‌ره‌کانی کتییی پیروزی یه‌زدانی و هه‌مووی به شان و بالی په‌روه‌ردگار هه‌لده‌لئ و گه‌لی مسو‌لمان سه‌ره‌له‌به‌ری پیی لیناوه و ئۆبالی بۆ ئهم بۆ‌جوونه کیشاوه که ئاوی سه‌رده‌ق شکاوه و ده‌لئ: «بیژه ئهم خودایه تاقه.»^۱ که‌وایه ئه‌گه‌ر بی‌توو به پال‌پشتی ئهم شایه‌تانه نووسراویکه‌ی کرچ‌وکال و ناتهرزم سه‌باره‌ت به میرانی به‌شان و شه‌وه‌که‌تی ئالی عوسمان بۆ داکووژی، دیسانیش خیروبی‌ری پیوه‌یه. چونکه ده‌شزانم که پۆلیک له شه‌نگه‌سوارانی قه‌له‌مه‌ن‌خشین و زۆرزان و خۆش‌پاویژ و ورده‌کاری هه‌ریمی و ته و نووسینی لیک و لووس و پاراو، کلاوی هه‌وت‌ره‌نگیله‌ی میرانه‌یان به تیلاگی سه‌ریانه‌وه ناوه و ئه‌سپی خۆیان لهم مه‌یدانه‌دا تاو داوه. ئهم ژیرانه به نووکه‌نیژه‌ی قه‌له‌مان له ده‌روازه‌ی قه‌لای وریایی وه‌ژوور که‌وتوون و خه‌ت و کووزیان کیشاوه و چۆن جوانه ئاوا هه‌لکه‌وت و پروداوه‌کانی هه‌ره‌تی فه‌رمان‌په‌روایه‌تی ئه‌و سولتانه دادپه‌روه‌رانه‌یان بی‌ته‌ک‌ولۆ خستۆته پال یه‌کتر و له‌وپه‌ری دلگری و ناسکی‌دا به هۆنراوه و په‌خشان پازاندوویانه‌وه و دو‌ر و گه‌وه‌ری نووسینیان پئ جه‌له‌ کر‌دوون، جا بۆیه چۆن باشه خودای گه‌وره ئاویان چاکه بداته‌وه.

بەلام لەبەرەوی منى ھەژاری بەستەزمان بۆ ماوەیەکی دوور و درێژ لە ڕیزی ھاورکێفانی میری مەزنەوہ جاخ و لە نیو کۆپی یارانى تايبەت و نيزيکی خاوەن شکۆدا جێگا و ڕێگام بۆ کرابۆوہ و لە ژێر تیشکەى ڕووناکیدەری دەسەلاتى دا دەھاتم و دەجووم، و یستم ئەگەر بەخت یار بێ، ھەر لە پۆژی یەکەمى ھاتنە سەر کارى ئەم بنەمالە پایەبەرزەوہ چى قەوماوہ و ڕابردووی پادشایانى ئێران و توورانى ھاوسەردەمیان دەگرێتەوہ، ھەتا ئەم پۆژگارە خۆشفەرە بە کورتى و بە ھەلەداوان، لەسەر پێوشوێنى ڕچەى نەپساوہى مانگ و سالان بە سەرگوڵخۆرى تێپەرم و شەرەفنامەى پێ تەواو کەم.

میری ئێمە کە سولتان محەممەدخانە^۱، ھیوادارم خودا ڕاوەستاوی کا و دەس دەبن باڵی بگرێ و سیبەرى بەزى و بەخشینی لەسەر کۆمەلانى خەلک کەم نەبێ. ئەم سولتانە بەرزەشانە پۆیەى کۆشكى دەسەلاتى گەيوەتە پەرپەرۆچکەى گومبەزى ئاسمان و دەرئووسکیتەوہ و بە دابى گەردوون بەربلاو و ھەراوہ. بۆ شۆق و شەبەق شانى لە شانى ھەسارەى بارام داوہ و لە کر و نەخشى قەلەمپرەنگینى دا تايە بۆ ئەستێرەى زاوہ. قەيسەرى ھەرەبالايە و تاقانەى ھەموو دنيایە و میرى میرانى سەرۆک و مەزن و شاھانى ڕۆم و عەرەب و عەجەمە. خۆرەتاوى سەر کورسى عاسمانى پادشايەتى و جیھاندارى و مانگی نیو سەرپەرەدەى سام و شکۆیە. بە زەبرى دەست و مستى دنیا دادەگرێ و دەپرازیڤنیتەوہ. دوژمن دەخاتە بەندەوہ و ڕوو بکاتە ھەر قۆلێک سەرى

۱- مەبەستى لە سولتان محەممەدخانى سێھەم، کۆپى سولتان مرادى سێھەم، سێزدەمین سولتانى عوسمانیيە. سالى ۱۰۰۳ تا ۱۰۱۲ى کۆچى (۱۵۹۴-۱۶۰۳ى زاینى) پادشايەتى کردووە و ۳۸ سال ژیاوہ.

پئ‌ده‌چه‌مینی. خاوه‌نی دوو ده‌ریا^١ و دوو به‌ژانه^٢ و غولام و خزمه‌تکاری مه‌که و مه‌دینانه.

میری‌که زه‌مان سه‌ری وه‌به‌ره‌یتناوه ئاسۆ به‌په‌ر و با‌لی شه‌وی رازاوه هه‌رچه‌ندی که خۆر و مانگ ده‌ده‌ره‌وشن واقیان له‌ قوبه‌ئ‌ به‌رزی شه‌وا و پرماوه

پادشایه‌که خاشه‌ی پئ‌وشوینی بتان ده‌کیشی و پ‌نگا بۆ په‌ره‌ی دینی ئیسلام خوش ده‌کا و بره‌و ده‌دا به‌ زانستی شه‌ریعه‌ت و شوینگ‌پ‌رانی رچه‌ی پیغه‌مبه‌ر سه‌رده‌خا. بۆ زانایی و ئاکارچاکی له‌ هه‌مووانی تیپه‌پ‌راندوو و ده‌ستی داوه‌ته‌ پ‌ی‌خستنی نزا و پ‌ارانه‌وه و په‌سن‌دانی یه‌زدانی. خاوه‌ن شه‌وه‌که‌تیکی وایه‌ که که‌س تایی نا‌کا و شه‌قلی ئه‌م ئایه‌ته‌ مباره‌که‌ی به‌ کار و کردارییه‌وه‌ دیاره‌ که در‌کاندوو‌یه‌تی: «به‌پ‌استی خودا فه‌رمان ده‌دا به‌ داده‌وانی و چاکه‌ و دل‌اوایی»^٣

بۆیه‌ ده‌مه‌ه‌وئ‌ له‌ پرووی ئه‌مه‌گ و پ‌یزانینه‌وه‌ وه‌به‌ر سایه‌چه‌وری خۆم هه‌لب‌خوینم و به‌ دۆ‌عای به‌خ‌یر بیلای‌نمه‌وه‌. د‌نه‌ی بی‌ری کولم داوه‌ بکه‌و‌یت‌ه‌ ته‌کو‌ز کردن و هه‌له‌وه‌ ژاردنی پرزه‌وپ‌ال و پ‌الاوتنی پ‌ووداوه‌کانی پ‌وژگار و قه‌له‌می کۆ‌لی نووسینم بۆ خستنه‌پ‌رووی مه‌به‌ستی تازه‌ی نه‌بیستراوه‌ هه‌له‌سووپ‌راندوو. هه‌رچه‌نده‌ ئاگری سرشتی تیژ له‌ به‌سته‌له‌کی سه‌رساردی‌دا پ‌ۆمر‌کابوو، دیسانیش هه‌لگرایه‌وه‌. ئه‌گه‌رچی بۆ راپه‌راندنی کاریکی ئاوا قورس ده‌بوو ب‌ل‌ند

١- هه‌ردک ده‌ریای پ‌ۆم و فارس که یه‌ک‌تر ده‌گر‌نه‌وه‌. ده‌ریای ره‌ش و سپی.

و شه‌دانی د‌یه‌خ‌ودا، چاپی دووه‌می خولی نوئ‌، ب ٣ لاپه‌ره ٤٣٩٢، سالی ١٣٧٧ی هه‌تاوی/١٩٩٨ی زایینی، تاران.

٢ - ئه‌و هه‌ر‌یمانه‌ی که له‌ ده‌وره‌ی ده‌ریای ره‌ش و سپی هه‌لاون. (د‌یه‌خ‌ودا، ب ٣،

ل ٤٦٩٢. دوو ویشکانی).

٣- « ان الله يامر بالعدل والاحسان », قورئانی پ‌ی‌رۆز، سووپه‌ی نه‌حل، ئایه‌ی ٩٠.

تیرا چو بیام و نہ رمہ ہنگاوی بہ پرستم ہاویشتبا۔ دہو و ہموو کہ لیں و
 کولینیکم ورد پشکنیا و پەردم لہ پرووی زانست و زانیاری ورد و باریک
 دامالیا و چی نہ ہینیبہ ہلمہینابانہوہ۔ دہو و باسو خواسم و ہدوا نہ دابان و بہ
 پرسپاران زور شتم پروون کردبانہوہ و مہدانی نہ زمونم بہ سواری نہ سپی
 خوشاژوی پتہوی تیگہ یشتن برپبا، چونکہ دہ زانم پادشایہ کی پشتیوانم لہ
 پشته و ہمیشہ چاوی بہ سہرمہوہیہ۔ جا بویہ و ہختایہک لیرہ دا ئاسکی
 سیاخالی قہلہم بہ دم ئہم خہیالانہوہ پرووی نیوکی تراز و بہرامہی ہموو
 لایہ کی گرہوہ و چہشنی شہمامہی بونخوش بہرلووتی ئامانجی نہنگاوت و
 عہتری پیدا بژاند، بونخوم بہ خوم گوت وا باشہ بنووس و ہک خدری زیندہ بہ
 چاوہی ژینی دانووسی و لہ پەشاوی مہرہک و ئاوی ہرمان بخواتہوہ و
 چونہتی نہ قل و نہ زیلہ و چیرۆکان پتر بہ جلو بہرگی ساکارہوہ بخاتہ بہر
 دیدہی وردبینان۔ خامہ ویستی کہ کاکل و پوختہی مہبہست و سیحری حلال بہ
 کۆمہ لیک خوازہی سہیر و باسی سروشت و ئہوین و ویتواندنی سہمہرہ
 نہشیوی و لیل دانہ گیری و بہ تلتہ و تال دانہ پوشری۔

من بہ سیلہ چاوی خودا دہنازم و ئومیدہ وارم ئہوہی دہینوسم پرووی
 مہجلیسی ہبئی و گولی پرومہت و پوخساری خوشخہت و خالی دلگری ئہم
 پروپہانہ وا بدرہوشیتہوہ کہ وکوو گزینگی ہتاوی دنیااگر برووقہی بی و لہ
 چاوی پیسی ہموو چاوجلئ بہ دوور بی۔

باسی بنه و بنهچه که ی میرانی خانه دانی عوسمان

به ئاورپکی ئەمەگدارانە لە تۆرمە ی پایەبەرزی خانەدانی عوسمان و ھۆی پێچانەوہی کۆچ و باریان لە ناوچە ی خوراسان و ئەوبەرپووبارەوہ بۆ خاکی پۆم سەری قسان دادەگیرسێنم. با کەسانی زیرەکی مەلەوانی بینەکیشی دەلیای تووژینەوہ و لۆتکەوانانی بەحری بیری ترووسکەداری وردەکاری لییان پوون بێتەوہ کە بەپێی نووسینی نووسەران و ئەوانە ی ژیان و بەسەرھاتی پابردووان دەگیرنەوہ و خودای گەورە بیانبەخش، وامان بۆ دەردەکەوئ کە پەچەلاکی پەسەنداری ئەم بنەمالە بەرزەشانە دەگاتەوہ سولتان عوسمانی غازی.

پیشەنگی خۆشراویژان و سەرتۆپی شیرن زمانانی زەمان قازی ئەحمەدی غەفاری قەزوینی لە دەسنووسەکانی «جیہان نارا» دا سولتان عوسمان بە نەوہ و نەتیژە ی «ئیسرائیل» ی کۆپی سەلجوق دادەنێ و ھەموو مامۆستایان وەجاخیان دەبەنەوہ سەر زنجیرە ی سەلجوقییەکان. تیکرایی زانایانی دنیا و تەواوی خۆیندەوارانی لە زەبری بنیادەم لەسەر ئەم باوەرەن ھەتا ئەمەق کە پۆوی چوارشەممۆی کلکە ی مانگی قوربانی سالی ۱۰۰۵ ی کۆجییە، تا سالی ۶۸۹ بەرەودوا کە سولتان عوسمانی غازی لە شارۆکە ی قەرەحەساری ساحیبی خودبە ی بە ناوی ناوداری خۆی خۆیندۆتەوہ دەبێتە ۳۱۶ سال. یانی ماوہی ئەم قەدر عەيامە یە کە سوورەدالی خۆشفەری دەسەلات و بازی بەرزەفەری حوکمات لەم خانەدانە بلیندائواتە دا ھیلانە ی خۆش کردووە و بالی ئەنگاتووہ. لەو

دەمىرا پۇژ بە پۇژ و دەم بە دەم مەزنايەتى و شەوكتەتى ئەم خانەدانە نەمرە بەرەو گەشە و نەشەيە و ئاواتەخووزم كە تا پۇژى رابوونەو قافلەى بىۋىنەيان نەبىتەو.

بىنەدى پارانەوئى ھەرچى ئەويندارە خودا

زنجىرەى خانەدانى پلەبەرزى عوسمان بىنچ و بناوانيان دەچىتەو سەر يافسى كوپى نووح ، دروودى بىۋىنەووزى خوداى لەسەر بىۋى ئەوانەى دىار و بەرچاون برىتىن لە: سولتان مەمەدخان كوپى سولتان مرادخان كوپى سولتان سەلىمخان كوپى سولتان سولەيمانخان كوپى سولتان سەلىم كوپى سولتان بايەزىد كوپى سولتان مەمەد كوپى سولتان مراد كوپى سولتان مەمەد كوپى ئىلدرۇم بايەزىد كوپى سولتان مراد كوپى ئورخان كوپى سولتان عوسمانى غازى كوپى ئەرتۇغرۇل كوپى شاسولەيمان كوپى ئەلباقيا كوپى قزل بوغا كوپى بايەتىمور كوپى قۇتتۇغ كوپى تۇغان كوپى قەسوون كوپى شافوور كوپى بۇلغاي كوپى بايسونقور كوپى تۇقمتوور كوپى بايسووق كوپى ھەمدوور كوپى باقىئاغا كوپى كوكتەلب كوپى ئۇغوزخان كوپى قەراخان كە ئەوئىش بە ۱۴۵ پىشتان دەگاتەو سەر يافسى كوپى نووح ، دروود و سەلام پاينەندازى بىۋى.

مەبەست لە ھىنانەگۇرى ئەم باسە پوون كىرەنەو و دەرخستنى چۇنيەتى لانگۇر كە و ھاتنى ئەم دەسەلاتدارانەيە لە ناوچەى خوراسان و ئەوبەرپووبارەو بۇ ولاتى پۇم. يانى وەختايەك سالى ۱۱۱۱ كۇچى (۱۲۱۴ى زايىنى) لەشكىرى سەرەشپىنى زيانىدەرى چەنگىزخان كە لەشاخى دنيا خرابوونى وەتوورە ھىنا و كۆلەژەمارى كەلپنەى ئاژاۋە و تىكەولپكە ئەوبەرپووبار و خوراسانى تىكەردا و چارەپەشى و مال و ئىرانى ھەموو لايەكى كىرتەو، ئەم مىرەمالەش پەپەوازە بوون.

نووسه‌ری کتییی «حه‌بیبوسسییه‌ر» ده‌لئ شاری مه‌روی زیدی باب و کالی ئهم مه‌زنه‌ماله‌ کوشتاریکی وای تیدا کراوه که سه‌ید عیزه‌ددین ناویک ویرای چه‌ند نووسندان سیزده شه‌و و پۆژان که‌وتونه‌ بژاردنی که‌لاکی کوژراوان. له‌ خودی نیو شاری مه‌رودا میلیۆنیک و سیسه‌ده‌زاری بریک که‌م پشووب کران. سه‌ید و یارانی له‌ هه‌ژمه‌تان بۆچرووک و بۆسۆیان له‌ می‌شک و هه‌ناوی هه‌ستاوه و ئهم چوارینه‌ی «خه‌پیام» یان به‌ زار و زمانی‌دا هاتووه‌:

سه‌رخۆش دلی نایه‌ بیاله‌یه‌ک بشکینی،
هه‌ر تۆزی له‌بار و ریک‌وپیک بنوینی.
خوا ئه‌و هه‌موو لاشه‌ ناسک و لاوچاکه‌
بۆچ ریکی ئه‌خا و له‌ داخی کئی ئه‌پرۆینی^۱

هه‌روه‌ها قه‌دیمی گێراویانه‌ته‌وه‌ که‌ شاری به‌لخ ئه‌وه‌نده‌ گه‌وره‌ و ئاوه‌دان بووه‌ که‌ به‌ دیهاتی ده‌وروبه‌رییه‌وه‌ له‌ ۱۲۰۰ جی نوێژی هه‌ینی کراوه‌ و ۱۳۰۰ گه‌رماوی خۆش و به‌رفه‌روان له‌و په‌رهبه‌ری هه‌لخراوه‌. جا له‌و پێیه‌ بروانی ده‌زانی راده‌ی جه‌ماوه‌ری هه‌ر ژاوه‌ی هاتووه‌، که‌چی هه‌چی ئاده‌میزاده‌ به‌ره‌و هه‌ریمی نه‌مان هه‌لیداشتوون و به‌ زه‌بری شیرێ تیژی دم‌نه‌پاریژ له‌ خۆلی نه‌مانی وه‌رداون. خۆشه‌ویستیک لهم‌ باره‌وه‌ گوتویه‌تی:

به‌لخی ته‌خت کرد وه‌کوو له‌بی ده‌ست

کۆشک و سه‌ره‌سه‌رای لی‌کرده‌ پێپه‌ست

۱- خه‌پیامی هه‌ژارانه‌، چوارینه‌ فارسی و کوردیه‌کانی خه‌پیام و هه‌ژار، لی‌کۆلینه‌وه‌ی سه‌لاحه‌ددین ئاشتی، لاپه‌ره‌ ۲۵۵، چاپی دووم ۲۰۰۴، سلیمانی، چاپه‌مه‌نی شقان.

له شاری خاره‌زم سهره‌پای هه‌لاواردنی سده‌زار سنعاتکار و خاوه‌ن‌پیشه و به‌یه‌خسیر بردنی ژنانی جحیل و منالان، خه‌لکه‌که‌ی دیکه‌یان دابه‌شیوه و کوشتوویانن. ده‌لین بکوژانی په‌نجه به‌خوین که ژماره‌یان له سده‌زاری تیپه‌ریبوو هه‌رکامه‌ی بیست و چوار سهری ئاده‌میزادی پېږابوو.

له شاری نه‌یشابووردا ماوه‌ی دوازده پوژان تهرمی کوژراوانیان ژماردن و بیجگه له ژن و زاروکان، ۱۷۴۷۰۰۰ که‌س شه‌لاتی خوین و جواناوی مه‌رگ کرابوون. شیخ‌عەتتاریش گوږی پاکي پر بئ له‌نوور، له‌وئ خوشاوی شه‌هاده‌تی به‌سهرییه‌وه نا و قومی لیډا.

به‌کورت و کرمانجی پوژایه‌ک دهره و مه‌ینه‌تی ئهم کاره‌ساتانه باالی ره‌شیان به‌سهر خوراسان کیشا، شاسوله‌یمانی کوږی ئه‌لب‌قیا که له‌پیزی مه‌زن و به‌گلهرانی سولتان محهمه‌دی خاره‌زمشادا دهره‌وشا و له‌بری وی به‌سهر ناوچه‌کانی ماخانی مه‌رو راوه‌گه‌یشت و ده‌یپاراست، هه‌رکه دیتی که له‌به‌ر و دایران که‌وتوته نیو جه‌لله‌ی سهرکرده‌کان و قوشه‌نچیانی خاره‌زمشا، و‌یرای په‌نجاه‌زار مال و خیزانی سهرپاکي تیره و هوژانی تورکان له‌مه‌روه‌وه به‌ره‌و ئازمه‌ربایجان کوچی لیډا و به‌پیتی ئایه‌تی «ئه‌گه‌ر خودا ئاواره‌یی له‌سهر ئه‌وان نه‌نووسیا، هه‌ر له‌دنیا تووشی ئازاری ده‌کردن»،^۱ جوولایه‌وه و هه‌واره‌وه‌وار خیل و خیلانی گه‌یاند ه‌خاکي ئه‌رمه‌نیان و له‌شاری ئه‌خلاتی جه‌رگه‌ی حوکماتی هه‌ریمه‌که بڼه‌ی داکوتا. ئه‌و ناوچه‌یه که ده‌تگوت باغی به‌هه‌شته ئالای سهرکه‌وتن‌نیشانی لی‌هه‌لدا و کردی به‌ناوه‌ندی ده‌سه‌لاتی. پاش ماوه‌یه‌ک به‌ئامانجی چوونه شه‌ری پیروژ له‌گه‌ل کافرانی چه‌په‌لکار به‌ره‌و ئه‌لبوستان جمی و

۱- «و لولا ان كتب الله عليهم الجلاء لعذبهم في الدنيا»، قورئانی پیروژ، سووږه‌ی

حه‌شر، ئایه‌ی ۳، لایه‌ره ۵۴۵، وه‌رگیزاوی ماموستا هه‌ژار، چاپی یه‌که‌م، سالی ۱۳۷۹ی

هه‌تاوی (۲۰۰۰ی زایینی)، تاران، چاپه‌مه‌نی «ئیحسان» و «تازه‌نیگا».

لە مەوداى پۈيەدا ۋەختايەك گەيشتە لىۋارى پووبارى فورات و لە نىزىك قەلاى جەعبەرى سەر بە حەلەب پىقى بەرە ۋا كوتا، ھەلدىرا ۋ خنكا ۋ تەرەمەكەى ھاتە كەنارى ۋ ھەلئانگرتەۋە ۋ ھەر لەۋى ناستيان.

شاسولەيمان چوار كوپى لە پاش بەجىما: ئەرتۇغرۇل، سونقور، كۆن دۇغدى ۋ دوندار. ئەم چوارانە لەسەر ۋەى پوو بىكەنە كامەلا باشترە تۈۋشى دىمەقەرە ۋ ناكۆكى ھاتن ۋ دەستيان لىكتەر بەردا ۋ خىل دابىرانى تىكەوت. ئەرتۇغرۇل ۋىپراى براپەكى ۋ تىرە ۋ تايغەكانى سەر بە خۇى بە نىازى چۈنە خەزاي كافرانى ملهور بەرە پۆم پۇى. دوو براكەى دىكە لەگەل خزم ۋ عىلان بە مەبەستى گەرەنەۋە نىشتىمانى خۇيان سەرى پىقىيان ۋەسووپاند ۋ بەرەۋدوا بوۋنەۋە.

لەو سەرۋبەندەدا سولتان علائەددىن كەيقوباد (۹) كوپى فەرەمەرز... كوپى كەىخوسرەۋ... كوپى قلىچ ئەرسەلان كوپى سولەيمان كوپى قوتلەمىش كوپى ئىسرائىل كوپى سەلجۇوق پادىشاى پۆم بوو. كاتىك لە قوۋنىيە ۋ بە گىپرانەۋەيەك لە ئاماسىيە ئەرتۇغرۇل گەيشتە خزمەت سولتان علائەددىن ۋ لە تەماى خۇيانى ئاگادار كىردەۋە، سولتان بە مەبەستى دامەزراندن ۋ نىشتەجى كىردىيان لەسەر سىۋورى لادىنانى تەكۈر بەلجەك، تومانچ تاغى ۋەك لەۋەرگە ۋ ھاۋىنەھەۋار بۇ دىارى كىردن. ماۋەيەكى زۆر ئەرتۇغرۇل ۋ خىل ۋ ھەشىمەتى بەرفەرمانى لەسەر كەۋشەنى بىباۋەرەپانى تەكۈر بەلجەك شەپى ئەۋ ماپزانەيان دەكرد ۋ بە گۇياندا دەچوون ۋ بەرەگەيان لىپىپىۋنەۋە.

يەكەك لە سەر كىردە مەزەنەكانى ئەرتۇغرۇل، بۇزاقلوۋ بوو كە لەبەر كەسوكار ۋ دەستۈپىۋەندى زۆر ۋ زەۋەند ۋ سام ۋ شەۋكەتى لە تىرە ۋ تايغەكانى دىكەى تىپەرەندىبوو. بۇزاقلوۋ ھەوت كوپى ھەبوو: يۈرەگىر (ئۈرەگىر)، قەسوون، ۋەرسوق، قەرەعيسا، ئوزار، كۆندوۋز ۋ قوشتەموور.

منی پرهش‌کهره‌وی ئهم لاپه‌رانه به چاوی خۆم ده‌قی فه‌رمانی به فارسی نووسراوی میرم دیتوو که بۆ عوسمان‌به‌گ نووسراوه و گه‌لیکی به شان و پیلی هه‌ل‌دراوه. سولتان عوسمان به یه‌کیک له چاونه‌ترسانی ولات و سه‌رده‌م داندراوه و ئاوا گو‌تراوه: «هه‌ر له کۆنه‌وه به بنه‌ماله‌ تیکه‌لاوی خانه‌دانی به‌رزه‌جیمان بوون و باب و باپیرانی و پرای ئه‌ژدادی گه‌وره‌گه‌وره‌مان له توورانه‌وه هاتوو نه‌ ئیران و له ئیرانه‌وه به‌ره‌و ئه‌خلات و ئازه‌ربایجان کشاون. ئیمه‌ش له‌به‌ر سه‌رپاستی و ده‌روون پاکي و خویندنه‌وه‌یان له دۆستایه‌تی‌دا، ئه‌وه له نۆو لیزگه‌ی نیزیکان‌دا پله‌ی ده‌سه‌لاتی پێه‌لاده‌به‌ین و سه‌ری به‌رز ده‌که‌ینه‌وه. مه‌ل‌به‌ندی ئیزنیق (نیکیا) و قه‌ره‌حه‌سارمان خسته سه‌ر تومانیچ تاغی و سوکو‌تجووک که بیانخاته ژێر پکیفی و چوارسه‌د ده‌ستمان جلو‌به‌رگی شه‌رکه‌ران له بارگای مباره‌که‌وه باربوو کردوو که به سه‌ر غه‌زاکه‌رانا دابه‌شیان بکا و له‌گه‌ڵ می‌رخاسانی ده‌سکه‌ره‌وی پ‌ق‌ئ‌ه‌ستوو له به‌ره‌نگاری و شه‌ری پیرۆز رانه‌وه‌ستی و دانه‌مینئ...». به‌م شیوه‌یه سولتان عوسمان سالی ۶۸۸ک (۱۲۸۹ی ز) سه‌ربه‌خۆیی ته‌واوی دراوه‌تی و ده‌سه‌لاتی ناوچه‌ی...^۱ خراوه‌ته سه‌ر جه‌غزی حوکه‌ماتی.

جا خودا پشتیوان بی، ژینامه‌ی به‌ریزیان و توخم و تۆره‌مه و نه‌وه و نه‌تیژه گه‌وره‌کانی له شوینی خۆی‌دا و به‌پیی تیک‌خرانی سالان ده‌نووسرین و ده‌خ‌رینه به‌رچاوان.

۱- ئینۆنۆ و ئیسکی‌شار. (می‌ژووی عوسمانی، ئیسماعیل حه‌قق‌ی ئووزوون چارش‌لی، وهرگ‌پ‌راوی دوکتۆر ئیره‌ج نه‌ویه‌خت، به‌رگی یه‌که‌م، ۱۲۷، چاپی یه‌که‌م، ناوه‌ندی بلاوکرده‌وه‌ی که‌یه‌هان، سالی ۱۳۶۸ی هه‌تاوی (۱۹۸۹ی ز)، تاران).

باسی به سه رهاتی میرانی خانه دانی عوسمان و

پادشایانی ئیران و تووران (۱۲۹۰ - ۱۵۹۷)

سال ۱۲۹۰ / ۶۸۹

لهم ساله موباره که دا که سه رهتای چوونه سه ره دهسه لاتی ئهم وه جاغه هه میشه پرووناک و به خته وه رهیه، سولتان عوسمانی غازی به هیزی شان و باهو و برشتی شمشیری ئاگرینی هه وره بریسکانه ی قه لای بیلجهک و یارحه سار (یه نی شار) و ئینه گۆل و یوندحه ساری و یهنگی شاری گرت. پاشان به ره وه قه لات و ناوچه ی قه رهحه ساری ساحیبی بزووت و به دهستی زور و شانه چرکه کافرانی ته کووری وه ده رنان. له پوژیک له پوژانی هه ینی دا ماموستا مه لا «توورسوون» ناویکی تورکمان خوتبه ی به ناوی به رزه ناوی سولتان عوسمان خوتنه وه و پوچه ی میحراب و مینبه ر و پروکاری سکه ی زیو و زیو به نازناوی پیروزی پازاونه وه. هه ره له کۆتایی ئهم ساله دا سولتان عوسمان کچی ده ده باالی (ئاته باالی) خواست که یه کیک بوو له پیاوماقوولانی سه رده می خوی و به پیتی یاسا و پیتسای دینی ئیسلاام ماره ی کرد. یه کی دیکه له پرووداوه باشه کانی ئهم ساله په لاماردان و گرتنی قه لای بیلجهک بوو. حاکمی یارحه سار «نیلوفهر» (هولوو فرا) ی کچی دابوو به ته کووری حوکمداری بیلجهک و راست ئهو شه وه ی

بووک گوڙابؤوه و پەردووی بۆ رازابؤوه، قەلا دەستی به سەرداگیرا و حاکم و دەست و پێوەندەکانی کوژران و نیلوفەر خاتوونیش یەخسیر کرا و بە بارگە و بنە و گیارەو هینایان. میر هەر لەرێوە دای بە سولتان ئوورخانی کوپی بەختیاری خۆی.

سالی ۶۹۰ / ۱۲۹۱

لە پوژی پینجی مانگی رەبیعی یەکەمی ئەم سالتەدا ئەرغوون خان کوپی تەگودار ئوغلان^(۱) کوپی ئەباقای خان کوپی هۆلاکو خان کوپی توولی خان کوپی چەنگیزخان کە پادشای ئیران بوو لە قەرەباغی ئەرران کۆچی دوایی کرد.

شەشسەد و نەود لە کۆچی نەبی دەروا بە بەردا
رەبیعی یەکەم لە تازەبەهار پینجی وەبەردا
دانی بەیانی و کاتی بەرچایی لە باخچە ئەرغوون
فریشتە ی مەردن خەلاتی مەرگی کیشا بە سەردا

لە مانگی رەجەبدا «گیخاتوو»ی برای کە حاکمی ولاتی پۆم بوو وەختایەک بەم هەوالە زانی، بە تکیای میران و بەگلەران خیرایەکی بەرەو ئازەربایجان ئەسپی لینگ دا. دەستە یەک لە سەرۆکان و سەرکردهکان بە مەیلی خۆیان سەریان وەبەرھێنا و تاقمیکیش بە نابەدلی و ناچاری مەقیان نەکرد و کز دامان. پۆلیک لە مەزنەمیرانی گرت و چۆلەپێچی کردن و وەبەر شوولانی دان و پلە و پایە ی لێ ئەستاندەو و بە کەسی دیکە ی بەخشین. مزگینیدەرانێ نارەنە

۱- ئەرغوون خان برای تەگودارە و هەردووکیان کوپی ئەباقای خان.

(وشەدانی دێھخودا، بەرگی ۲، ل ۱۸۷۴).

ئه‌وپه‌روپه‌ری و لات و کۆمه‌لانی خه‌لکی دلخۆش کرد به‌ چاکه‌کاری و دادپه‌روه‌ری و لابردنی زو‌لم و زۆره‌ملی.

له‌م جه‌نگه‌دا کۆمه‌لێک هه‌وا‌لی ناخۆشی له‌ لای پۆمه‌وه به‌ گو‌یی ئاشنا کرا و سه‌کتوو‌ر نۆیا‌نی له‌ جی‌گای خۆی دانا و به‌ره‌و پۆم بزووت. که‌ میر سه‌ر و سو‌راغی له‌ به‌ر چاوان ون بوو، ده‌سته‌یه‌ک له‌ به‌گه‌ران و شازادان خه‌یا‌لی ناله‌بار له‌ ده‌روونیان‌دا وروو‌ژا و پوو‌یان کرده‌ که‌تن و بیلانگێ‌ری و نانه‌وه‌ی ئا‌ژاوه‌.

سا‌لی ۶۹۱ / ۱۲۹۱-۹۲

گیخاتوو که‌ سا‌لی رابردوو به‌ره‌و پۆم فریبوو، سه‌ره‌تای ئهم سا‌له به‌ سه‌رکه‌وتوویی له‌و سه‌فه‌ره‌ی گه‌راپه‌وه. سه‌رله‌نو‌ی پرشنکی ده‌سه‌لاتی هاویشه‌وه سه‌ر راپه‌راندنی کاروباره‌ گرینگ و گه‌وره‌کانی فه‌رمانه‌روایه‌تی و به‌پێچه‌وانه‌ی چاوه‌پوان‌کراو، ته‌واوی ئه‌وانه‌ی ناحه‌زی بوون و ده‌یانبو‌غزاند ده‌ستی به‌ سه‌ری داهینان و چاکه‌ی له‌گه‌ڵ کردن.

ئه‌قبو‌وقا (ئاق‌بو‌وقا) به‌هادوری کرده‌ سه‌ره‌ی‌زی هی‌زه‌کانی و جله‌وی کاروباری وه‌زاره‌تی دایه‌ ده‌ستی لی‌وه‌شاوه‌ی خواجه‌ سه‌دره‌ددین ئه‌حمه‌دی خالیدی له‌ تۆره‌مه‌ی قازییه‌کانی هه‌ری‌می زه‌نجان و پایه‌ و نازناوی «سه‌دری جیهان» (مه‌زنه‌وه‌زیر)ی به‌ بالا‌ی ب‌ری. خواجه‌ قوتبه‌ددین ئه‌حمه‌دی براشی برده‌ سه‌ر پله‌ی سه‌رۆکی قازییه‌کان و سه‌رپه‌رستی و ده‌قفه‌کانی قه‌له‌مه‌وی ژێ‌ر ده‌سه‌لاتی خه‌لات کرد.

به‌ قسه‌ی تی‌کرای می‌ژوونووسان ه‌یچ‌کام له‌ کوران‌ی هۆلاکۆخان به‌ قه‌درایه‌ گیخاتوو سه‌خی نه‌بوون. ده‌ستی له‌ به‌خشین نه‌ده‌گێ‌راپه‌وه و له‌ ماوه‌یه‌کی کورتا ته‌واوی پاشه‌که‌وت و خه‌زینه‌کانی باب و کال و براکانی به‌ سه‌ر پۆلی شازاده‌ و خاتوون و سه‌رکردانا دابه‌شی. وه‌ختایه‌ک چاوی به‌ زێ‌ر و جه‌واهیراتی میرانی پێ‌شوو که‌وت که‌ چه‌شنی گه‌وه‌ری دل له‌ گه‌نج‌خانه‌ی سینه‌دا ده‌یانپاراستن،

هه مووی به سهر ژنان و کچانی دا داروپه خش کرد و گوتی ئه و کۆما زیڕ و زه مه به رانه له وان جوانه که خۆی پی پرازی نه وه، ئه گینا چ له خه زنه دا هه شار بدری و چ له قوولایی دهریا و ناخی کانگادا بی، هه ریه که... چۆنیه تی به سهرهاتی له سالانی داها توودا پروون ده بیته وه.

سالێ ۶۹۲ / ۱۲۹۲-۹۳

له م ساله دا خواجه سه دره ددینی مه زنه وه زیڕی گیخاتووخان دهستی سه رۆک و سه ردارانی له کاروباری ولاتا کورت کرده وه و بی وه به رچاو گرتهی خیر و قازانجی ئه وان کاره قورسه کانی نیشتمان و چی له به رژه وه ندی له شکرچی و جه ماوه ری په مه کییه پایدیه پاند و سه ر و به ری و یکدیئا. هه ر بۆیه هه سه ن و تایجوو دوو کهس له گه وره سه ردارانی گیخاتوو، تا قمیک له پیامو قوولانی ته ورێزیان دنه دا تا به خزمهت سولتانی رابگه یه نن که مه زنه وه زیڕ داها و پیتاکی ولات به که یفی خۆی ته خشان په خشان ده کا و گوێ ناداته پیڕا گه یشتنی له شکر و کاره کان جه وت و جه ویل ده نوینن.

گیخاتوو گوئی نه دایه ئه و پروبوو چانه و گه رماو گه رم فه رمانیکی پیروزی بۆ نووسی و له پرووباری «ناموویه» را هه تا هه ری می خاکی میسر هه مووی خسته به ردهستی وه زیڕی ژیر و ژیهاتی و هه وساری هه لسو و راندنی نه یارانی ئه سپارده جنگی به هیژ و برستی. مه زنه وه زیڕ رایه خی میری رامووسی و شاقه لی به لادا کرد و له کۆرکه وه ده رکه وت و ئه و تا قمه ی خسته نیو زنجیر و سنده وه و پاش چه ند پوژیک خه نیمانی جزاند.

سالێ ۶۹۳ / ۱۲۹۳-۹۴

له مه وادی ئه م ساله دا دهس بیلای و بیرو به وی دادان و دابه شینی دارایی به سه ر گه وره گه وره و نه جیم زادان و چاکه ی به لیشاو و به فیرو دانی گیخاتووخان وای کرد که خه زینه هه لته کا و جرینگه ی دینار و دره می تیدا نه ما. گیخاتوو هه ر دهستی پیوه نه ده گرت و شه شو بییش پییدا ده دا و ده یبه خشی. مه زنه وه زیڕ

خه رچ و به رچی پټو ښستی بڼ دابین نه ده کړا و به تېماوی به شوین چاره یه کدا ده گه را و په نای بڼ هه موو که س ده بېرد و ژور کړ و نه خشی له داره ته ونی خه یالې دا ده ته نی.

له و سه ر و به نه ددا عیز زه ددین موزه ففهر کورې محه ممد کورې عه مید که سه روکی کؤ کردنه وهی رایه لهی باج و پیتاک و کابرایه کی ده غه زدار بوو، به خزمهت وه زیری را گه یاند وا باشه و جهنگه یه تی که به پټی داب و ده ستووری هه ریمی خه تای و ولاتی قانان «جاو»^۱ له بری زېړ و زیو بیته گؤړ و له وهی به و لاوه کړین و فروشتن و سه ودای پټ بکړی. هه تا وای لټی که دیسان خه زینه پر بیته وه له زېړ و زیو و دام و ده زگای پادشا خوی بگریته وه و که سیش تووشی زه ره نه بی.

چونکه له و سه رده می دا مه زنه وه زیر پتر له پټنسه دتمه نی قهر زوقوله که و تېووه سه رشانی و رږ به رږیش زیادی ده کړد، ثم قسه یه ی عیز زه ددین موزه ففهری به دله وه نووسا و لټی وه رگرت و وېړای پولا جهنگسانگ که بالویزی خاقان بوو له بارگای میری ثم خه یاله خاو و نه گونجاوهی به خزمه تی گیخاتو و خان گه یاند. پادشا فرمانی دا لټره به و لاوه ده بی له قه له مړه ی میری دا زېړ و زیو سه ودا و مامه لهی پټ نه کړی و نابی که س پارچه ی زېړ چنی جل و به رگ بته نی مه گین بڼ خودی فرمانه وړه و. هه روه ها پټو ښسته زېړ ینگه ران و هه ودا سازانی ئالتوون و وه ستاکارانی قوماشی زېړ و زیو ده س له پیشه ی خویان به رده ن و وازی لټ بیئن. ده بی هه موو شاره کانی میری له هه ریمه کانی ئازره بایجان، عیراقی عه رهب و عه جهم، فارس، خوزستان، دیاربه کر، عه ره بستان، خوراسان و رږم چاوخانه یان لټ دامه زری. به مه به ستی جی به جی

۱- چاو. دراوی چه رم یان کاغه زی که یه کم جار له ولاتی چین دا ډاکه وت. عه رهب

کردوویانه ته چاو. (وشه دانی دیخودا، بهرگی ۶، ل ۸۰۳۰).

کردنی ئهم کاره بهر پرس و کار به دهستیان دیاری کردن و له هر شار و ناوچه یهک پاره یهکی باش بۆ سازکردنی چاوخانه خهرج کرا. ئهم چاوه کوته قاقه زیکي چوارگوشه ی تهسکه له بوو که چهند وشه یهکی به خهتی خهتایی له سهر نووسرابوو. له ههر دک بهری دهسته واژه ی «لائیلا هه ئیلله لالا، محهممه د رهسو له لالا» و «ئیره نجی دوورجی» که نازناویک بوو خاقانی خهتای دابووی به میر، خۆی ده نواند و باز نه یهکی له نیوه راستی دا کیشرا بۆوه. کیشی له نیو درم ههتا ده درم سهرو خواری ده کرد. ههروهها لای نووسرابوو که له ساتی ۶۹۳ را میری مهزن ئهم چاوه پیرۆزه ی داخستوه و برهوی پێداوه. هه رکهس بێتوو گۆرانی تیدا بهدی بێنن یان پاره ی قه له بی له رهوی ساز بکا، به خۆی و ژن و مندال و کهس و کاره وه سزا ده درج.

وهختایهک ئهم نه قل و قسه و باسانه دا که و تن خه لک له گێژاوی سه رسورمان و له به حری بیران راجوون. چهند شاعیریک له بهر دلی پادشا و مهزنه وه زیر سه بارهت بهم هه ل و هه لکه وه ته شیعریان هۆنده وه و ئه مهش نموونه یهکی تۆمار کراوه:

ئه گهر بێتوو چاو به دنیا وه ربی

ولات گول دهکا و دایم له سه ربی

خولاسه ی که لام له مانگی نیوجینانی ئهم ساله دا چاو له ته ورێژ خرایه گه پ و به ناچاری جه ماوه ری بازار دووسی رۆژان وه ریا نگرت و سه ودایان پیکرد. به لام کۆمه لیک کرپار و فرۆشه ر وهختایهک حال و رۆژه که یان ئاوا بیینی، وه رهز بوون و تابشتیان نه هینا و له گه ل ئه و زهره دانه دهر نه چوون و بارگه و بنه یان پێچایه وه و رۆیشتن. ئه گه رچی تاقمیک له ترسان دووکانیان ده کرد وه، به لام کووتال و خوارد مه نه ی و که لوپه لیان ده شار ده وه. خه لک ئه وه نه دی تین بۆ هات که رۆژی هه یینی کردیانه هه را و هه لالا و قیره و هاوار و هه زار جار له عنه تیان

نارد بۆ عزیزه ددین موزه فقه‌ر و له‌هه‌یفان یه‌خه‌یان لێ‌دادپی و به‌په‌لا و ئاژاوه‌گیر په‌لاماری ئه‌و ناجسته‌یان دا و وه‌ک هێندیکان گیراویانه‌ته‌وه‌ گۆرپه‌هوویان کرد.

بۆلی سه‌رۆک و سه‌رکردان له‌گه‌ڵ مه‌زنه‌وه‌زیر به‌ خزمه‌تی پادشایان ڕاگه‌یانده‌ که‌ بلاوبوونه‌وه‌ی چاو بارودۆخی ولات ده‌شیوێتی و دووبه‌ره‌کی ده‌نیته‌وه‌ و باج و پیتاک تێدا ده‌با و خه‌لک پێی مال‌وێران ده‌بی و چما‌چه‌ند رۆژیکێ دیکه‌ی پێ‌بچێ په‌شیوی ته‌واوی که‌لێن و قوژبنی ولات و ده‌سه‌لات ده‌ته‌نیته‌وه‌.

وه‌ختایه‌ک گیخاتوو‌خان ئه‌و قسانه‌ی بیست، خێرایه‌کی فه‌رمانی ده‌رجوونی «چاو»ی هه‌لوه‌شانه‌وه‌ و ئه‌وانه‌ی په‌ر‌ه‌وازه‌ ببوون گه‌رانه‌وه‌ سه‌ر مال‌وحاله‌ی خۆیان و ته‌ورێز هاته‌وه‌ سه‌ر دۆخی جارانی.

هه‌ر له‌م ساڵه‌دا میسری، مه‌لیک قاهیری تۆرمه‌ی مه‌زنه‌وه‌جای سولتانه‌کانی خانه‌دانی ئه‌ییبووبییان (له‌ جێی مه‌لیک ئه‌شهره‌فی ب‌رای دانا). قاهیر که‌ جێنشینی مه‌لیک ئه‌شهره‌ف بوو، له‌ سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتا‌ خۆی به‌ جیگری مه‌لیک ناسری کوپی سه‌یفه‌ددین قه‌لاوون داده‌نا، هه‌تا رۆژایه‌کی که‌ «که‌یبوقا» ناویک هه‌ر له‌م ساڵه‌دا کوشتی.

سالی ۶۹۴ / ۱۲۹۴ - ۹۵

له‌ سه‌رده‌تای ئه‌م ساڵه‌دا بایدوو‌خان کوپی توغرای کوپی هۆلاکۆخان کوپی توولی‌خان کوپی چه‌نگیزخان له‌ گیخاتوو‌خان راپه‌ری و ته‌قی لێ‌بپی و له‌ جیگای وی پالی له‌ ته‌ختی پادشایه‌تی دایه‌وه‌. پاش تیپه‌رپینی هه‌شت مانگان، غازان‌خانی کوپی ئه‌رغوون‌خان له‌گه‌ڵ میر حاجی نه‌ورۆز کاکه‌وه‌براله‌یان کرد و لێ‌یه‌لگه‌رانه‌وه‌ و له‌ خوینی خۆیان گه‌وزاند. غازان‌خان له‌سه‌ر ته‌ختی فه‌رمانه‌وايه‌تی باپیرانی دانیشته‌.

هر له مانگی شابانی ئهم ساله دا به خیر و بهره که تی پشتیوانیی خودای مهزن و په رجۆکانی پیغه مبهری سهرکاروانی پرواهیتان، غازان خان به دنه و دلخۆشی دانه وهی حاجی نه ورۆژ له سهر دهستی شیخ برایمی همه وهی، له فیرووزکۆ به خۆی و به هه شتا ههزار پیاو ما قوول و مهزن و که یخودای مه غوولان، هاته سهر دینی ئیسلام و تاجی شانازی و پروای راست و پتهوی نایه سهری. زمانی که له تهواوی ته مهنی دا به پهوت و ریازی موسایی و عیسایی گۆچ کرابوو و دهیگوت به راستی یهزدان سیانهی باوک و کوپ و پووحی پیروژه، شاده و ئیمانی هینا و درکاندنی که خودا یه که و نابی به دوو. پاشان ئۆباتی کیشا بۆ ئهم نایه ته که دهلی: «مهممه بابی هیچ پیاویک له پیاوانی ئیوه نیه، به لام پاسپاردهی خوایه و ئاخری پیغه مبهرا نه.»^۱

وشهی مباره کی تاقانه په رستی بوو به خورمای نۆ به رهی سهر زمانی و کهوته نیو کۆپ و ئابوری به خته وهران که خوا مزگینیی پیداون: «ئیه چاکترین کۆمه لن له نیو مه ردمی دنیا دا سهروو هه لدا.»^۲

دواتر ناوی پیروزی گۆرا به سولتان مهحمودخان و «ئولجایتوو»ی براشیان به سولتان مهممه ناو دیر کرد. لهو رۆژه وه میژووی خانی داندراوه و دهس پیده کا.

سالی ۶۹۵ / ۱۲۹۵ - ۹۶

له سهره تای مانگی مه رهمی ئهم ساله دا سولتان مهحمودخان غازان که هیشتا بیست رۆژ به سهر حوکماتی دا تینه په ریوو، مۆری میری که چوارگۆشه

۱- «ما کان محمد آبا احد من رجالکم و لکن رسول الله و خاتم النبیین»، قورئانی پیروژ، سوورهی ئەحزاب، ئایه ی ۴۰، لایه ره ۴۲۳، وەرگیراوی. مامۆستا هه ژار....

۲- «کنتم امة اخرجت للناس»، قورئانی پیروژ، سوورهی ئالی عیمران، ئایه ی ۱۱۰، ل ۶۴، وەرگیراوی مامۆستا هه ژار....

بوو، بۆ موبارەکی گۆری بە بازەیی کە لە هەموو شیوان سەرترە. لە نیوەپراستی دا نەخشی «لایلاھە ئیللەللا، محەممەد پەسولەللا» هەلکەندرا و ئاماژەى فەرموو کە تیکرای نووسین و فەرمانیک بە ناوی یەزدانی مەزن دەس پێبکا و پرازیتهوه و دەبێ حوکمی مووچە و مانگانە و بەخشینی زەوی و زاری کەلەبەر بۆ مسولمانان لە تەواوی هەریمەکان دا واژۆی پیرۆزی پێوهبێ.

پاشان حاجی نەورۆزی کردە میری میران و بریکار و تەیار و تەکووز کردنی لەشکری شیرگەوزینی خستە سەر شانی. ئەمجار خواجه سەدرەددین ئەحمەدی زەنجانی بۆ مەزنەو وزیر تاعین فەرموو.

سالی ٦٩٦ / ١٢٩٦ - ٩٧

لەم ساڵە دا حاجی نەورۆز تاوانی دۆستایەتی سولتانی میسری بە ئەستۆی دا بڕا و لە خوراسان بە حوکمی غازان کوژرا و شەکراوی شەهادهتی نۆشی. هەر ئەم ساڵە مەلیک سەیفەددین بەرەو میسر بزووت و حیسامەددین لاجین کە غولامی میر مەلیک ئەشەرف سەلاحەددین خەلیل کوپی سەیفەددین بوو، کوشتی و بەم کارەى کردی تۆقی و لەگەڵ چوار میرغولامی دیکە رایکردە دەمیشق(٩).

سالی ٦٩٧ / ١٢٩٧ - ٩٨

لەم ساڵە سولتان مەحمود غازان لە شانشینی تەوریز گەڵاڵەى دانان و سازکردنی مزگەوتی گەورە و خۆیندنگا و تەکیە و خانەقayı لە دەوروبەری گومبەزی نیژگەى خۆی دارشت کە بەپراستی لە ژێر خێوەتەشینەى ئاسمان دا هیچ قوبەیهک تەى ناکا و تاق دەدرەوشیتەوه. تیرە و بەرزایی گومبەزی هەرکامەیان ٢٧ گەز و دیواری سەری گەیهوتە شەش گەز. وەک زۆربەى میژوووەکان باسی دەکەن بێجگە لە کەوانەى گومبەزی، ئەوى تری بە پینچ سالان تەواو بووه. خواجه عالیشای وەزیری خوتتەلانی لە تەوریز مزگەفتیکی وای ساز کردووه کە تاقی بەرەهەوانی ٤٠ گەز تێهەلچوو، بەلام خۆی بۆ رانەگیراوه و دواى دوو

سالان دارماوه. قوبه‌ی غازانیش له تۆقی سهری را ۱۱ گهز قه‌لشی تیکه‌وت و گهز و نیویک زاری کرده‌وه و هه‌تاو و مانگ و ئه‌ستیره لی‌وهی دیار بوون، به‌لام تیکه‌قرما و قازی محهمه‌دی قازی موسافیری ته‌وریزی که له‌بری شاتۆماسب به سهر ته‌وریز راده‌گه‌یشت و وه‌قفه‌کانی غازانی له‌بهر ده‌ستی‌دا بوو، درزی گۆیه‌که‌ی که‌لته کرده‌وه.

سالی ۶۹۸ / ۱۲۹۸ - ۹۹

سهره‌تای ئهم سالة حیسامه‌ددین لاجین له میسر بارگه‌ی نه‌مانی به‌ره‌و دنیای دیکه پیچایه‌وه و مه‌لیک مه‌نسوری کوپی رۆنیشته سهر ته‌ختی فه‌رمان‌ه‌واپه‌تی. ده‌ستی گه‌یاند ه‌لیک عادل و له‌سهر کایه‌ی شه‌تره‌نج به‌ خۆی و جه‌وت غولامه‌وه کتوپر کوشتی(۹).^۱

سالی ۶۹۹ / ۱۲۹۹ - ۱۳۰۰

دوای داگیرسانی ئهم سالة مه‌لیک ناسری کوپی مه‌لیک مه‌نسور که حوکمرانی ده‌میشق(۹) بوو، له ده‌ورانپشتی جه‌مه‌س و جه‌ما که‌وته شه‌ری سولتان مه‌حمود غازان و شکا و غازان‌خان گه‌رایه‌وه ته‌وریز. له رۆژی سی‌شه‌ممۆی ۲۲ی مانگی ره‌جه‌ب‌دا فه‌رمانی شه‌هید کردنی مه‌زنه‌وه‌زیری دا و بناغه‌ی تیگه‌یشتن و جازانی و وریایی هه‌لته‌کاند و تیکیوه‌ردا و سه‌رچاوه‌ی چاکه و به‌خشینی وه‌ تراویلکه گێرا.

۱- حیسامه‌ددین لاجین خودی مه‌لیک مه‌نسوره. ئه‌ویش یازده‌هه‌مین شای زنجیره‌ی میرغولامانی تورکه له میسر که دوای مه‌لیک ناسر کوپی محهمه‌د کوپی قه‌لاوون بۆته پادشا. مه‌لیک عادل زه‌ینه‌ددین که‌نیو‌غا پاش دوو سال فه‌رمان‌ه‌واپی ده‌ستی له تاج و ته‌خت هه‌لگرت و سالی ۶۹۵ شاحیسامه‌ددین دووباره هاته‌وه سهر ده‌سه‌لات و نیزیکه‌ی سی‌ سال حوکماتی کرد و سهرله‌نوێ لادرا. خوانده‌میر ده‌لی به ده‌ستی جه‌وت که‌س له غولامان کوژرا و دیسانه‌وه مه‌لیک ناسر هاته‌وه سهر حوکم... (وشه‌دانی دێهخودا، به‌رگی ۶، لاپه‌ره ۸۹۳۶).

دوای چه‌ند پوژیک پله‌ی بریکاری و جیهان‌داری و پایه‌ی وه‌زاره‌ت و سه‌رۆکایه‌تی دیوانی دایه ده‌ست دوو که‌سی به‌وه‌ج و لیوه‌شاوه‌ی سه‌رده‌می خۆی. یه‌کیان خواجه په‌شید که پیاوی دین و دنیا بوو و له زانسته‌کانی ژیری و ه‌دیس و بلیمه‌تی و پزیشکی‌دا په‌سه‌ر هه‌موو پیتۆلانی زه‌مانی دابوو. ئه‌وی دی خواجه سه‌عه‌ده‌دین ساوجی که بۆ حیسابگه‌ری و خۆش‌پاوێژی ده‌ستی بالای پوون ده‌ترووسکا.

به‌هه‌ول و هه‌تسوورانی ئهم دوو وه‌زیره‌ بیرورد و بێ‌گرێ و به‌رچاو‌پوونه، پیره‌مێردی که‌له‌لای جیهان، ته‌مه‌نی له‌ نوێ نووسرایه‌وه و داخواز و نیاز که‌وتنه‌ به‌ر سیبهری جی‌به‌جی بوون و پیاوانی زانا و خوێنده‌وارانی مه‌زن کاروانیان به‌ پێکی بزووت، که‌چی له‌نه‌کاو چاووزاری شوم که‌وته‌ که‌لووی قرژال که‌ به‌ختی پێوه‌یه و پێژنه‌ی هه‌وره‌بارانی سۆز و سیله‌چاوی یه‌زدانی بۆ ماوه‌یه‌ک بنه و وشکاویان هات. پووباری دیجله و جه‌یحوون و نیل ئه‌وه‌نده‌یان که‌م کرد که‌ تین و بلێسه‌ی قاتی‌وقری ناخی سینه و کۆشکی می‌شکی پیر و لاوی ئاگر دا.

سالی ۷۰۰ / ۱۳۰۰ - ۱

له‌ نێوه‌راست مانگی جیمادی دووه‌می ئهم ساله‌دا، ئه‌میر موبارزه‌ددین محه‌مه‌د کوپی ئه‌میر موزه‌ففه‌ره‌ددین کوپی محه‌مه‌د کوپی ئه‌میر موزه‌ففه‌ره‌(؟) کوپی میر غه‌یاسه‌ددینی سه‌جاوله‌ندی پێی‌نایه‌ جه‌غزی ژیان. باوک و باپیرانی به‌ په‌گه‌ز عه‌ره‌بن که له‌ پوژگاری گیرانی خوراسان‌دا وێرای سپای ئیسلام هاتوون و له‌ گوندی سه‌جاوله‌ندی خه‌وافی سه‌ر به‌ خوراسان خۆیان گرتۆته‌وه و بنه‌یان داکوتاه‌^۱. له‌ سه‌رده‌مه‌ تال و ناخۆش و کاره‌ساتباره‌کانی ه‌رووژمی له‌شکری

۱- موبارزه‌ددین محه‌مه‌د کوپی موزه‌ففه‌ره‌ به‌ردی بناغه‌ی میرایه‌تی خانه‌دانی موزه‌ففه‌ری له‌ فارس و کرمان و کوردستان دا داناه‌وه. موبارزه‌ددین یه‌کیکه‌ له‌

چه نگیز خان دا میر غه یاسه ددین له ویتوه چۆته یهزد و له چاخی دهسه لاتی
نهرغو خان دا کراوه ته کارگیریک دیوانی میری (۹). میر موزه فقه ری کورپی له
دهورانی غازان خان دا بۆته سهرۆکی «ههزاره» و ئالا و سینه پلهی سهرکردایه تی
خه لات کراوه.

میر موبارزه ددین له جهنگه ی کهم دهسه لاتی و لاوازی فه رمانه وایه تی
مه غوولان دا بنچینه ی پادشایه تی دانا و پۆژ به پۆژ ئه ستیره ی به ختی به رز
دره وشایه وه. ئه و ده مه ی که به مه به ستی ده مکو تی «ئه خی جوق» ی جیگری
جانی به گ هه لیکرده ته ورێژ، له گه رمروود په لاماری دا و ئیک و پیک شکاند و
به ره و فارس بۆوه و کرمانیشی گرت و خستیه سهر هه ری می یهزد و عیراق و له
نازه ربایجان خودبه ی به ناوی خویندرایه وه. له به روه ی پیاویکی توند و تیژ و
به زه بروزه نگ بوو هه ر کهس تۆزیک له رێبازی دینی لادابا ده یجزان و به ربینگی
پیده گرت. باریک بینان و ناسک خه یالانی سهرده می به دارۆغه و کیشکچی
شوبه اندوو یانه و خواجه حافظ له پرێسکه دا درکاندوو یه تی:

به ناله ی جهنگ مه خۆ مه ی چونکه زۆر وریایه دارۆغه

→ توخمه کانی غه یاسه ددین حاجی حوکرانی مه یبوو و... ده چیته وه سهر ئیلخانان.
موبارزه ددین سالی ۷۱۳ دوا ی غه یاسه ددین جیی باوکی ده گریته وه. دوا ی سولتان
ئه بووسه عیدخان کاری گه وری دیکه شی بۆ هه لده سووړی. سالی ۷۴۱ کرمان ده گری و
دوا ی چه ند شه ریک له گه ل شیخ ئیسحاقی ئینجوو، سالی ۷۵۴ شیراز و تیکرایی هه ری می
فارس ده خاته ژیر پکیفی و سالی ۷۵۸ ئیسفه هان ده گری. پاشان هیرش ده باته سهر
نازه ربایجان و هه تا باکووری ته ورێژ بر ده کا. کورده کانی سالی ۷۵۹ ی ک (۱۳۵۷ ی ز)
لیی ده خه ن و چاوی داغ ده که ن و دوا ی ماوه یه کی کورت له زیندان ده مرئ...
(وشه دانی دێهخودا، به رگی ۱۳، ل ۲۰۰۹).

لەم سالاھدا دیسان غازان خان ئالای شەنگی سەرکەوتنی ھەلدا و بە ئامانجی
پزگاری خاکی شام لەشکری کیشا و دواي ئەوەی لە ھوکاری ھەلب ئاسۆگی
دا، بۆی دەرکەوت کە سولتانی میسر سەر لە کۆشکی شکۆداری دەسلەلاتی
و دەرنانی و چورتەیی لە خۆی بپیوێ. بۆیە بە گۆیی سەرکەردەکانی کرد
بگەڕێتووە کە وایان بە چاک و بەرزووەند زانی.

له به هاری ئهم ساله دا غازان خان، قازی نه سپرده دینی ته ورزی و قازی قوتبه دین(؟) مووسلی وه کوو بالتویز و بمسپی ناردنی بۆ لای مه لیک ناسر له میسر. پوخته ی راسپارده ی ئه وه بوو ئه گهر بێتوو له و ولاته خوتبه و سکه به ناوی به رزی ئیمه برازیته وه و هه موو سالتی باج و خه راجمان بۆ بنێرن، ئه وه ده ستیان لی ناده ی و لایان لی لا ده ده ی و نایان خه ی نه به ر شالاوی قۆشه نی وه ک ده ریای بی ئامانی خۆمان که وه ختایه کی هه لده ستی ده لئی قیامه ت رابوو؛ ده نا ئه و په نه دیان به سه ر دینین که له شکری چه نگیز دانیشتوانی ولاتی خاره زمشاهیایان بی ته زاندن.

پاش ئەوھى كەيخوداكان گەيشتنە لاى مەلىك ناسر و چۇنيەنى
چوونەكەيان لى ھوون كىردەوھ ، ھەرمووى رېشسېي و باوھ پېكرائانى خۇمان
ولامى ئەو داوايە دەبەنەوھ لاى غازان خان. قازىيەكانى بە كۆلىك ديارى و
خەلاتەوھ ناردەوھ و كاتىك گەيشتنەوھ خزمەت مىر ، ئەوھى دىيوويان و
بىستبوويان لە نووكوبەد بۆيان گىرايەوھ.

سالی ۷۰۰۳ / ۱۳۰۳ - ۴

له پوژی یه ک شه ممه ی پازده ی مانگی شه شه کانی ثم ساله دا غازان خان له «پشکه ل دهره» ی قه زوین بارگه و بنه ی ژبانی تیکه وه پیچا و به ره و هه وارگه ی نه مان هه نگاوی نا.

پوژی یه ک شه ممه ی ده مه و ئیواره

پازده ی شه شه کان له هه وسه د و سێ

له ناوچه ی قه زوین شای جیهان غازان

به ره و به هه شت جوو، ئه وێی چاتر بێ

سی و سێ سال ته مه نی بۆ به دارێ کرا و نو سال و هه وت مانگی پادشایه تی کرد. مه ی ته که یان هێنایه وه ته ورێز و له و گۆرخانه ی که بۆ ناشتنی خۆی سازی کردبوو ته سلیم به خاکیان کرد.

سولتان محه ممه دی خه ربه نده [که ره وان] که دواتر کرا وه ته خودابه نده له ته مه نی ۲۳ سالی دا جیی کاکی گرته وه. له سه ر پێ و شوینی غازان خان خواجه ره شهیده ددین فه زلو لای هه مه دانی و خواجه سه عده ددینی ساوجی له جیی نه بزواتن. بۆیه ش پێیان گوته وه خه ربه نده چونکه دوا ی نه مانی باوکی له ترسی غازان خان (۹) له ناوچه ی شیراز و کرمان خۆی شار دۆته وه و له گه ل که ردار و که ره وانان هه تا هۆرمز پویشته وه و ناوی به خه ربه نده زپاوه.^۱

1- سولتان محه ممه د ئولجا یته و ی سی ههم کوپی ئه رغوون خان بووه و غازان خانی برای به زیندی سه ر کردوویه ته جێنشینی میری... له به ره و ی پێبازی شیعه ی خو ش ویستوه، شیعه نازناوی خودابه نده یان داوه تی، به لام سوونی به دوژمنایه تی و پقه وه نی کردوویانه ته خه ربه نده... (وشه دانی دێهخودا، ۶، ل ۹۵۵۸-۹۵۶۳).

سالی ٧٠٤ / ١٣٠٤ - ٥

لهم ساله‌دا په‌روه‌دگاری گه‌وره له پیده‌شتی تاروم کورپکی کرده دیاری بۆ
سولتان محهمه‌دی خودابه‌نده که به ئە‌بو‌وسه‌عید ناو‌دیر کرا.

سالی ٧٠٥ / ١٣٠٥ - ٦

سه‌ره‌تای ئە‌هم ساله سولتان محهمه‌د له ئۆ‌له‌نگ (میرگۆ‌لان)ی قۆ‌نقوری،
شار و‌حه‌سارپکی هه‌ل‌خست و‌ ناوی نا سولتانییه. شووره و‌قه‌لا و‌دیواری
به‌رز و‌قایم و‌پته‌وی به‌ده‌وره‌ی‌دا کیشا و‌چاکی پیراگه‌یشت و‌جوان رازاندیه‌وه
و‌کردی به‌پیته‌ختی ده‌سه‌لاتی.

سالی ٧٠٦ / ١٣٠٦ - ٧

لهم ساله‌دا سولتان محهمه‌دی خودابه‌نده به‌نیازی گرتنی گیلان هیرشی
برد و‌میر قۆ‌تل‌غ‌شا که میری‌میرانی بوو له‌و‌شه‌ر و‌هه‌ل‌لایه‌دا کوژرا و‌ئە‌میر
جووپان ته‌واو جیی گرتە‌وه.

سالی ٧٠٧ / ١٣٠٧ - ٨

سولتان عوسمانی غازی لهم ساله‌دا هه‌لی بۆ‌په‌خسا و‌توانی ده‌ست بگرئ
به‌سه‌ر ناوچه‌ی مه‌رمه‌رده‌ا و‌قه‌لای کوسته‌ل و‌کۆ‌تی و‌لفکه و‌ئاغه‌چه‌سه‌ار و
قۆ‌چه‌سه‌اری خسته‌ژیر پکیفی. حاکمی ئیزنیک پیاوی ناردە‌ خزمه‌ت حوکمرانی
قوسته‌نته‌نیه‌ و‌سه‌بارە‌ت به‌کار و‌کرده‌وه‌کانی سولتان عوسمان که‌وته‌سکالا و
گه‌ و‌گازاندن و‌داوای لیکرد ده‌فریای بچ و‌یارمه‌تی بدا. ئە‌ویش قۆ‌شه‌نیکی
فرت و‌فراوانی به‌هاناپه‌وه‌ نارد. کاتی‌ک قۆ‌شه‌ن خه‌ریکی په‌پینه‌وه‌ بوون له
گۆ‌لی‌دل که‌هه‌ر به‌چاو دووه‌زار گه‌زیک به‌رینی نواندوه‌، سولتان عوسمان
پپی‌زانیوه‌ و‌کۆ‌مه‌لیک له‌دلیرانی مسولمانی لی‌ده‌نگ داوون و‌زۆ‌ربه‌ی ئە‌و
بچ‌دینانه له‌لۆ‌تکان‌دا وه‌به‌ر شیریی تیژی غه‌زاکه‌ران هاتوون و‌له‌توپه‌ت کراون.
هه‌ر لهم ساله‌دا سولتان محهمه‌دی خودابه‌نده به‌مه‌به‌ستی جوونه‌ئارانی
به‌ره‌و به‌غدا بزووت و‌له‌مه‌ودای پێگادا... مه‌زنه‌وه‌زیر بوخاری حه‌نه‌فی که‌

دهچوو بۆ چهج له گهه خواجه عهبدولمه لیکى شافعی، مهزنى قازیه کانی قهله مهروى میرى، له سههر مهزهه بوبو به ده مه ته قه یان و ده بهر یه کتر راجوون و قسه ی تال و سویر پارسه نگی ههر دک لای گرته وه. سولتان رېبازى ئیمامى شافعی هه له بژارد. دواتر به هه ول و تیکۆشانى شیخ جه ماله ددین هه سهن کورپى سه دیده ددین یوسف کورپى زمینه ددین عه لى کورپى موته هههر ناسراو به حلى فرهزان، رېبازى ئیمامیه (شیعه) ی په سندن کرد. حوکم و فره مانى نووسین بۆ هه موو ههریم و مه له بند و ناوچه کانی ژیر ده سه لاتی که ده بی له خوتپان دا ناوی ههر دوازه ئیمامان بێته گۆر و پروکاری دراویان پێ بنه خشی. شیخ جه ماله ددین کتیبى «مینهاجولکیرامه» ی بۆ میرى خودابه نده نووسی.

سالى ۷۰۸ / ۱۳۰۸ - ۹

له م ساله دا قه لای... قه لاتی لۆبلوو جى (لۆبلوو جه) و گیوه و تورقلى یه کچه سی و ته کوور بیکارى که وته چنگ ده سته و په سته ی پیاوانى ره شیدی سولتان عوسمانى غازى. ههر له م ساله دا سالارى بریکارى سولتانه کانی میسر له گهه تا قمیک ریککه وت و ده ستن تیکه ل کرد و ویستى مه لیک ناسرى کورپى مه لیک مه نسوور تیدا به رى. مه لیک ناسر به فیل و ده و یانى زانى و په نای برده بهر قه لای کۆره ک. سالار، جه شنگیرى کرده فره مانه روا و به مه لیک موزه فغه ر ناو دێر کرا.^۱

۱- سالار یه کیک بوو له گه وه سه ردارانى مه لیک ناسر که سالى ۷۰۷ له بنه وه ده ستن له گهه حیسامه ددین به درى چاشنى گیر تیکه ل کرد و له میر هه لگه رپه وه و یارانى له سههر میرایه تى چاشنى گیر ساخ بوونه وه و کاروبارى ههره گرینگی ولاتیان دایه ده ست سالارى ژێهاتى. پاش ماوه یه ک مه لیک ناسر له رپه رپوان وه ده س هات و به ژێی که وان چاشنى گیر یان تیدا برد. سالاریشیان دوور خسته وه بۆ قه لای شه ریک تا هه تا ئاخى ته مه نى له و ئى ی. (وشه دانی دێهخودا، ب ۹، ل ۱۳۳۳۷ - ۱۳۳۳۸).

سالی ٧٠٩ / ١٣٠٩ - ١٠

لهم ساله‌دا خه‌لکی میسر له مه‌لیک موزه‌فقه‌ر راپه‌رین و له‌سه‌ر ده‌سه‌لات
تلیان پێدا و مه‌لیک ناسریان له قه‌لای کۆره‌که‌وه هێنایه‌وه و کردیانه‌وه میر.
هه‌ر لهم ساله‌دا سولتان محهمه‌دی خودابه‌نده حوکماتی ناوچه‌ی
ئه‌به‌رقوو و پاراستنی ڕیگاوایی نیوان خوراسان و لورستانی خسته‌سه‌ر
ده‌سه‌لاتی ئه‌میر موزه‌فقه‌ر ده‌دین محهمه‌د که له شالای گیلاندا زۆر ئازا و
پیاوانه‌ی هاتبوو به‌رچاوی.

سالی ٧١٠ / ١٣١٠ - ١١

لهم ساله‌دا سولتان ئه‌بووسه‌عید گه‌لیکی نه‌خۆشی پێوه‌نووسا و
خولێره‌که‌ی لیها و باوکی و گه‌وره‌گه‌ورانی حکومه‌ت ده‌ستیان لێ‌شۆرد و
گوتیان نا‌ی. به‌لام ئاخریه‌که‌ی بینای چاوان و خودای بانی‌سه‌ر په‌کجی خۆشی
کرده‌وه و گه‌لیکیان خێر و خێرات بۆ به‌خشییه‌وه.

له‌ پۆژی هه‌ده‌ی مانگی رۆژواندا مه‌ولانا قوتبه‌ددین مه‌حمود کوپی
مه‌ولانا مه‌سعود کوپی مه‌ولانا موسلیحه‌ددین که سه‌رگه‌وره و هه‌وین و
هه‌لبژاردی زانیانی سه‌رده‌می سولتان محهمه‌د بوو له شانشینی ته‌وریز مالی
گوێسته‌وه بۆ دنیای پاشین. لیکدانه‌وه و شیکردنه‌وه‌ی کتێبی «ئوسول»ی
ئیبن‌وحاجب و «حیکمه‌تی ئیشراق» و «میفتاح» به‌قه‌له‌می به‌پێزیان نووسراون.

سالی ٧١١ / ١٣١١ - ١٢

لهم ساله‌دا سولتان محهمه‌دی خودابه‌نده، خواجه سه‌عه‌ددین محهمه‌د
ساوجی وه‌زیری کوشت. هه‌مدوللا مسته‌وفی سه‌باره‌ت به‌ پێکه‌وتی مه‌رگی
نووسیویه‌تی:

هه‌وسه‌د و یازده له‌ سالی کۆچی پۆژی شه‌مه‌ه بوو ده‌ی شه‌شه‌کانی
به‌ فه‌رمانی شا سه‌عه‌ددین وه‌زیر مانگی ته‌مه‌نی هاته‌ گران

پاشان خواجه عهلیشای خوتته لانی به دستوری سولتان جیی گرتیه و دایاننا هه تا له گه ل خواجه رهشید به هاوبه شی کاروباری و وزارت هه ل سوورپین. که سال گه یبوویه سهر سۆگهی ئاوابوون سولتان پرووی کرده به غدا.

سالێ ۷۱۲ / ۱۳۱۲ - ۱۳

لهم ساله دا فه زمانه وای ده میشتق قه راسونقور و حوکمرانی هه له ب جه ماله ددین نه فروم که دوو کهس بوون له مه زنه میرانی میسر و شام له هه لویست و سزادانی مه لیک ناسر توقین و وێرایی پێنسه د سواری ئازا به سه ره و چوونه خزمه ت سولتان محهمه دی خودابه نده. له نزیك سولتانییه گه یشتنه رامووسانی رایه خی میرانه ی و چۆن چاکه ئاویان به ده وره دا هاتن و لاویندرانه وه و شه ره فی چوونه نیو ریزی یارانی سولتانیان پێ برا. میر محهمه د به دنه ی ئه وان سهر له نوێ ئاگری په لاماردانی شامی له کوانووی ده روونی دا بووژایه وه و ئالای هێرشی هه لدا. رۆژی ۲۴ی مانگی ره مه زانی ئهم ساله وای بیکهاتن و ئاشت بوونه وه گه رایه وه.

سالێ ۷۱۳ / ۱۳۱۳ - ۱۴

سهره تای ئهم ساله سولتان عوسمانی غازی ئویناشحه ساری و قه لاتێ... و ئینه گۆل و قه لای ئه تر نووسی گرت.

ههر لهم ساله دا سولتان محهمه دی خودابه نده فه زمانه وایه تی خوراسانی دایه دهس سولتان ئه بووسه عیدخانی مه زنه وه جاهی کوپی و به ره و ئه و باله ی به رپکرد و میر سۆونجی کرده جله ودار و ده مرآستی. هه روه ها کۆمه لیک کوپوکالی هاوته مه نی گه وره میرانیشی له رکێفی دا نارد.

سێ رۆژ له مانگی ئیوجیژنان تێپه ریبوو که میر موزه فقه ره ددین محهمه د کۆچی دواپی کرد و له و خویندنگایه ی بۆخوی له مه یبود سازی کردبوو ناشتیان.

سالی ٧١٤ / ١٣١٤ - ١٥

له‌م ساله‌دا کۆبه‌ک‌خان و شازاده بیسوری برای که به ره‌گه‌ز ده‌چوونه‌وه
سه‌ر جوغتای‌خان و حوکمرانی هه‌ریمی ئه‌وبه‌ر‌پووبار بوون، نیوانیان شیوا.
بیسور وای به به‌رژمه‌وه‌ند زانی که له‌ پرووباری ئاموویه تیپه‌پێ و له‌ شوینیکی
خۆش و دلگری مه‌لبه‌ندی خوراسان له‌نگه‌ر بگری و دامه‌زری. به‌م بۆنه‌وه‌ یه‌کیک
له‌ پیاوانی زۆر نیزیکی خۆی به‌ کۆمه‌لێک دیاری و خه‌لاته‌وه‌ نارده‌ ده‌رگانه‌ی
سولتان محهمه‌دی خودابه‌نده و داواکه‌ی به‌ خزمه‌ت راگه‌یاند.

سولتان محهمه‌د راسپارده‌که‌ی زۆر به‌ گه‌رم‌و‌گوپی وهرگرت و گه‌لێک
متفه‌رک و باربووی شایانی بۆ نارد و گوتی با سه‌رپشک بێ و له‌ هه‌ر جێیه‌کی
پێی‌خۆشه و دای لێی ده‌حه‌سینه‌وه‌ بنه‌ی بخا. بیسور به‌ره‌و بادغه‌یس و هی‌رات
جمی و له‌ ده‌شتی قادیس به‌یداخی بنه‌گر‌بوونی چه‌قاند.

سالی ٧١٥ / ١٣١٥ - ١٦

له‌م ساله‌دا توغا ته‌یمووری کوپی سووری کوپی بابا به‌ه‌ادور کوپی
ئه‌بووبکا کوپی ئه‌مکان کوپی تووری به‌ه‌ادور کوپی جووجی قه‌ساری برای
چه‌نگیزخان له‌ ئه‌سته‌را‌باد سه‌ری هه‌لدا. قه‌سار له‌ سه‌رده‌می سولتان محهمه‌دی
خاره‌زمشادا وێرای ده‌هه‌زار خێزان به‌ خێل و بار و هه‌شامه‌ته‌وه‌ به‌ره‌و ئێران
هات‌بوو. سولتان محهمه‌د په‌لاماری دا و کوشتی و هۆز و تیره و نه‌وه و
نه‌تیژه‌کانی له‌ ناوچه‌ی جورجان ده‌ژیان.

سالی ٧١٦ / ١٣١٦ - ١٧

شه‌وی جێژی په‌مه‌زانی ئهم ساله سولتان محهمه‌دی خودابه‌نده ده‌ستی
له‌م دنیا رووخه‌که به‌ردا و رووی کرده هه‌ریمی هه‌رمان. هه‌مدوللا مسته‌وفی
سه‌باره‌ت به‌ رێکه‌وتی مردنی گوتوویه‌تی:

حه وسهد و شازده که نۆ مانگه بوو
شا دهسی هه لگرت له تاج و تهختی
دنیاى بى وه فای وه پشت سهری دا
به خۆى نه زانی هه لگلی بهختی

ماوهی دوازه سال و نۆ مانگی فه رمانه وایه تی کرد و سی و سێ سال ژیا.
له نۆ گومبه زی سولتانییه که خۆی بناغه ی دانابوو نیژرا.
شار و قه لاتى سولتانییه یه کیک له شوینه واره به نرخه کانی ئهو میر
محهممه دهیه که بۆ هیژ و ده سه لات بارته قای جه مشیدشا ده هاته وه. ئهو شاره یان
جوار قولینچک هه تخستوو و هه ر کام له دیواره کانی پێنسه ده گه ز درێژن.
ده روزه یه ک و شازده کلای و قووجه ی هه یه و ئیستا وێرانه و ته نیا هه ره سی
شووره ی دیاره.

سالی ۷۱۷ / ۱۳۱۷ - ۱۸

سه ره تای مانگی سه فه ری ئهم ساله گه وه و بجووک له قۆرغ و چیمه نی
سولتانییه قۆلیان له سه ر کیشا که سولتان ئه بووسه عیدخانی کوپی سولتان
محهممه دی خودابه نده دانیشیته سه ر تهختی پادشایه تی. میر ئه بووسه عید له
ته مه نی دوازه سالی دا بوو به فه رمانه وای ئیران و هه وساری کاروباری گرینگی
ولاتی دایه ده ست ئه میر چووپانی سلدووژ (سندووس) و له سه ر پێ و شوینی باوکی
خواجه ره شید و خواجه عه لیشای له جێی خۆی نه بزاوتن.

سالی ۷۱۸ / ۱۳۱۸ - ۱۹

پۆژی حه قده ی جیمادی یه که می ئهم ساله ئه بووسه عیدخان، خواجه
ره شیده ددین محهممه دی وه زیری له نیزیک ئه به ره کوشته. مه ولانا جه ماله ددینی
عه تیقی (۹) له م بابه ته وه گوته ویه تی:

پەشیدی دەولەت و دین که باری کردە ئەولا
نووسەری چارەنووسی، نووسی که « باب ٩ »

هەر لەم ساڵەدا سولتان ئەبووسەعید، ئەمیر موبارزەددین محەممەد کۆری
موزەففەری خۆیندەو و حکومەتی یەزدی باریوو کرد.

سالی ٧١٩ / ١٣١٩ - ٢٠

لە ماوەی ئەم ساڵەدا دەستەیک لە سەرکردهکان و بەگلەرانى ئەبووسەعید
شان بە شانی قورمیشی لەسەر بە دەستەو گرتنى پلەى میرى میران لەگەڵ ئەمیر
جووپان کردیانە نوژمناهیەتی و نیوان گرژی و دەمەقەر و شەر و لیکدان بانی
ئەنگاوت. سولتان ئەبووسەعید ئەگەرچی هیشتا میژمنال بوو بەلام لەو
هەڵاڵیەدا زۆری ئازایەتی و مەردایەتی نواند و بوو بە پیشەنگی کوشتار و یەکم
کەسە لە شاهانی مەغول که نازناوی بەهادر (پالەوان)ی بە بالای براو.

سالی ٧٢٠ / ١٣٢٠ - ٢١

شازادە بیسوور و هیژەکانی که ناوچەى خوراسانیان کردبوو بە مەیدانی
شەقشەقین و ئاژاو و تەنگیان بە خەلک هەلچنیبوو، بە چنگ لەشکردارانی
کۆبەکخان کوژرا. شازادە جووکی و شازادە غازان و خانم و خاتونانی شازادە
بیسوور بە دیل گیران و کۆبەکخان بە ترینگوھۆر و ساغ و سلامت و بە
دەسکەوتەو و گەرایەو و ئەوبەرپووبار.

سالی ٧٢١ / ١٣٢١ - ٢٢

لەم ساڵەدا دولندی خاتوونی کچی سولتان محەممەدی خودابەندە که
خیزانی ئەمیر جووپان بوو مرد. لەبەر نۆکەرچاکى و خزمەتکاری سولتان
ئەبووسەعید خوشکیکی دیکەى دایە که ساتی خاتوون بێ.

هر لهم ساله دا کۆبه کخانی هه رمانه وای ئه و بهر پروویار به مردنی خۆی
مرد. گۆپی ئه و پادشا خوابه خشیوه له شاری قه رشی که وتۆته په نا مزگه وتی
که و ره.

سالی ۷۲۲ / ۱۳۲۲ - ۲۳

لهم ساله دا سولتان عوسمانی غازی توانی دهس بگری به سهر قه لای
بوورسادا که یه کیکه له که و ره شاره کانی خاکی رۆم. شاری بوورسا شووره ی
بهرز و دیواری پته و ده و ره یان داوه. خودی سولتان عوسمان خۆی له گرتنی
هه لکردوه و که مارۆی داوه و له سی لاوه سه نگه ر و له مپه ری لی ته نیوه. کاتیکی
مه و دای ئابلۆقه پیی چوه، ده و ره دراو که وتوونه ته نگه تاوی و چۆله پییچ کراوی.
شازاده ئوورخان له قۆلی قه پلووجه وه که بریتییه له که ره کی گراوان و که لیک
خانوبه ره و سهر سه رای خۆش و دلگری لی ساز کراوه و که پریده کانی سهر
ده ریا و ویشکانی جینگای دیکه ی ئاویان پی شک نایا، هروژمی هیئا و جه ماوم
به رکه یان نه گرت و ده ستیان به ردا یه وه. ئهم شارمهش که ده تگوت به هه شته که و ته
نیو جه غزی قه له مه و ی سولتانه کانی خاوه ن شکۆی خانه دانی عوسمان.

هر لهم ساله دا شیخی عارفان ده ده بالی قه رامانی کۆچی دواپی کرد و
ههروه ها میر حوسینی ئیلخانی که باوکی^۱ له سه رده می چه نگیزخان دا(؟) و
خۆشی له رۆژگاری سولتان ئه بووسه عیدخانا سه ردار ی ته وای هیزه کانی بوو،
دهستی له دنیا به ردا. میر حوسین کچی ئه رغوون خانی ده بال دا بوو.

سالی ۷۲۳ / ۱۳۲۳

یه کیک له پاله وانانی سولتان عوسمانی غازی به ناوی قۆکرئه لب
سه ره تای ئهم ساله له خاکی رۆم ئیلی دا دهستی به سهر شووره و سه ساریک
داگرت که ئیستا به قه لای قۆکرئه لب ناو دیڕ کراوه.

۱- په نگه نووسه ر لیژمه دا مه به ستی له باوک، باب و کال بی، واته بایره که و ره.

سالى ۷۲۴ / ۱۳۲۳ - ۲۴

خواجە عەلىشاي وەزىرى سولتان ئەبووسەئىدخان نەخۇش كەوت. مىر ئەوئەندەى خۇش دەويست كە چوۋە سەردانى و پزىشك و حەكىمى چازانى لىكۇ كىردەۋە كە بە دەۋرەىدا بىن و ھەر چۇنى دەكرى خۇشى بكنەۋە. بەلام دەردەكەى ھىندە ئەستەم و بىدەرمان بوو كە بەرگەى نەگرت و چۆۋە بەر دەركاى پەخمەتى خودا. تەرمەكەيان لە كوئىستانى ئۇجانەۋە گواستەۋە تەۋرىز و لە پەنا ئەو مزگەۋتەى سازى كىردبوو ناشىيان. يەكك لەو وەزىرانەى سەردەمى سولتانانى مەغول كە بە مردنى خۇى مردوۋە، خواجە عەلىشايە.

دواى نەمانى عەلىشا، پوكنەددىن ساين كە پىشتىر جىگرى ئەمىر چوپان بوو، كرايە وەزىر. لە راستىدا ئەو شىرازىيە، بەلام لە نەخجەۋان ھەلىداۋە و گەشە و نەشەى كىردوۋە. مىر زىائولمولكى باپىرى كارگىر و بەرپرسى راپەراندنى ھەموو كاروبارىكى قۇشەنى سولتان مەممەدى خارەزمشا بوو كە لە نەخجەۋان نىزاراۋە و حوجرە و مزگەۋتى گەۋرە و كومبەزى بەرزيان لەسەر دروست كىردوۋە.

سالى ۷۲۵ / ۱۳۲۴ - ۲۵

لەم سالاھدا ئەمىر موبارزەددىن مەممەد، شاشەرەفەددىن موزەففەرى كوپى پىيئايە بازىنەى ژيان. لە ماۋەى چوار سالاندا ۲۱ جار چۆتە شەرى نكوودەريان (نكووداريان) و چارەپەش و خاشەكشى كىردوون و شان و شەۋكەتى دەسلەلاتى بەرز درەوشاۋەتەۋە.

سالى ۷۲۶ / ۱۳۲۵ - ۲۶

لەم سالاھدا سولتان عوسمانى غازى مالاۋايى كرد لە دىيائى نەمىن و خۇنەگر و بە شەنگەشەنگ بەرەۋ سەراى نەمرى رۆيى. ۶۹ سال ژيا و ۳۶ سالى حكوومەت كرد. لە سوكتجووك چاۋى لىكنا و تەرمى پىرۇزيان بىردەۋە بوورسا و لەۋى ناشىيان.

سولتان عوسمان مرۆیه کی دل کراوهی دهس ئاوه لهی دووربین بوو. ههر به سئ پۆژان جارێک شیویکی زۆریان له مدبقی وی لێدهنا و ده رگای بۆ حه شامهت دهخسته سهر پشت. هه موو سالتیک هه ژار و مسکینی به سهر ده کردنه وه و زمهه ر و پیخۆر و جل و به رگی به خه لات ده دانئ و دهستی به خشی نی لی نه ده گێرانه وه. ئه و پۆژه ی که مرد ته نیا شمشیر و جبه و چه ند سهر ئه سپ و دوو که رکه مه ری له پاش به جیما. ئه وان په ز و به ران و به رخ و کاو ر و شه ک و بز ن و نی ری و کار یلکه و کوو ر و کویش تیرانه ی میری که له ده و رانیشتی بوو رسان له و ئاژه لانه که و تونه وه. مزگه وتی گه و ره ی له قه ره حه ساری ساحی بی دروست کرد وه. پیاوی زانا و مه زنه مامۆستای وه ک شیخ سه دره ددینی قوونه وی، مه ولانا جه لاله ددینی پۆمی، سولتان وه له دی کوپی سه ید بو ره انه ددینی ته وریزی (؟)، شه مسوله قی ته وریزی، به هائه ددین وه له د، شیخ موخلیس پاشا و ئاشق پاشا هاوچه رخی بوون.

دوای نه مانی سولتان عوسمان ئوورخانی په سه ن زاده ی کوپی له سه ر ته ختی فه رمانه وایی پالی داوه. ئوورخان پیچ و کلاوی له دی سپی له نیو قۆشه نی عوسمانی دا کرده باو. وه زیری دانا بۆ کاروباری ولات و خیره ددین پاشا و مه ولانا جه لاله ددینی کوردی (؟) بۆ په ی به رزی وه زاره ت پیه ه لا برد.

یه کیک له سه ر کرده کانی که «ئه قجه قۆجه» ناو بی ناوچه و مه لبه نده کانی هه ری می ئانا تو لی داگیر کرد. ئیستا ئه و شو یفه به قۆجه ئیلی ناوبانگی پۆیش تو وه. «قه ره مور سه ل» یش دهستی داگرت به سه ر قه لایه کی ئه و که وشه نه دا و به ناوی خۆی ناو دێر کرا. قه لات ی «سه مان ده ری» ش هه ر له م سا له دا گیرا.

۱- ده بی ته ره مزی بی. ته ره م ز شار یک بووه له هه ری می خو راسان که که و تو ته سه ر

لیواری پروواری جه یحوون. وشه دانی (دی هخودا، ب ۳، ۴۶۷۰ ل و ب ۵، ۶۶۶۸ ل).

لە كاتى گەمارۋدرانى قەلەي «ئىدووس» دا كچى حاكىمى ئەۋى خەۋنى دىت كە
كەۋتۆتە نىۋ پىسايى. كابرايەكى مسولمانان پىلى گرت و دەريھىناۋە و پۇشاكى
پاك و خاۋىنى كەدەبەرى. بەيانى «ئاورەحمان بەھادور» ناۋىكى كە لە خەۋدا
دىتبۋى، ۋەبەرچاۋى ھات و كاخەزىكى لىۋوسى و پرىسكەى دالى لە لاي
كەدەۋە. ۋەختايەك شەۋ داھات ئاورەحمان خۇى ھاۋىشتە ھەسارى و كچە
قەلەي بەيدەست كەد. دۋاي ئەۋەى كىزى حاكىم ئىمانى ھىنا و مسولمان بۋو
ئاورەحمان مارەى لە خۇى بىرى.

لە ئاخروئۇخرى ئەم سالاھدا نىلوۋفەر خاتۋونى خىزانى بەپىزى ئورخان
لەسەر چۆمىكى بۋورسا پردىكى لىدا كە بە ئاۋى نىلوۋفەر ناۋى دەركردۋە.

سالى ۷۲۷ / ۱۳۲۶ - ۲۷

لەم سالاھدا سولتان ئەبۋوسەئىد دالى بە بەغدا خاتۋونى كچى ئەمىر
چوۋپانەۋە نۋوسا كە زۆر جوان و شۇخ و شەنگ بۋو. سولتان ۋا گىرۋدە بۋو
كە شەۋ و رۆژ ھەجمىن و ئاراقاراي لىھەلگىرابۋو. ئەم شىئەرە بن بەندى
غەزەلىكە كە ئەۋ دەمى ھۇندراۋەتەۋە:

ۋەرە بۇ مىسرى دالم تاكوۋ دەمىشقى گيانم

تۆ ببىنى، كە دالم مەيلى بەرەۋ بەغدايە

بەلام دوو سال پىشتەر ئەمىر چوۋپان كچەى خۇى دابۋو بە مىر ھەسەنى
كۋرى مىر ھوسىنى ئاقبۋوغا (ئاقبۋوقا). بەپىرى پىۋشۋىن و دابۋنەرىتى
مەغۋولى و چەنگىزخانى پادشا مەيلى بۇ ھەر ئىك بزووتبا و چاۋى گرتباى
دەبۋو شۋەكەى بە دالى خۇى تەلاقى دابا و ناردىبايە ھەرەمخانى مىر. ھەر
بۇيە سولتان كەسىكى خۇى ناردە لاي ئەمىر چوۋپان و باسى
ئەۋىنداربۋونى لىۋاسپارد. ۋەختايەك مىر چوۋپان ئەۋ كوتانەى بە گۋى ئاشنا

کرا، سهری لی شیاو و قسهی سارد و سووک و نابہ خیری بؤ ناردہوہ. سولتان دلی لی پەشہ لگہرا و پرووی لیوہرسوو پاند. سەرہ پای مەزناہتە و شەو کەتە ئەمیر چوو پان و کورەکانی و دەسلاتی بئە رگێرەوہی کە ماوہی دواز دە سال میری میران و تەوہرە دامودەزگای ئەو خانەدانە بوو، لی خست و ئەمیر دەمیشق خواجە و ئەمیر مەحمودی لە سولتانیه کوشتن کە جگەرگۆشە ی بوون.

سالی ۷۲۸ / ۱۳۲۷ - ۲۸

لە دەسپێکی ئەم سالەدا میر چوو پان دوا ی بیستنی کوژانی کوپانی بە خۆی و هەشتا هەزار چە کداری ژیر بەیداخی لە خوراسانەوہ پرووی کردە عیراق. سولتان ئەبووسەعیدیش لە شکرێکی بئامانی کو کردەوہ و هەتا قەزوین تیکشا و بؤ بەرەنگار بوونەوہی مامزە کوتا. سەرۆکان و سەرداران لە پەری بەرەبەرە پرویان لە ئەمیر چوو پان وەرگێرا و بەرەو سیبەری شەو کەتە خاوەن شکو بزووتن. هەر بۆیە بئەوہی ئاگری شەر و کوشتار هەلگیرس ئەمیر چوو پان گەراپەوہ خوراسان و پەنای بردەبەر مەلیک غەیا سەددینی کریت حاکمی هیرات. بەپێی فەرمانی سولتان، مەلیک غەیا سەددین، میر چوو پان و جەلاو خانی کوپی کە خوشکەزای ئەبووسەعیدخان بوو، کوشتنی.

میر تەیموورتاشی کوپیکی دیکە ئەمیر چوو پان کە حوکمداری هەریمی پۆم بوو، کاتی ک بە چارەنووسی باوک و برای زانی، لە ترسی زەبروزەنگ و ژاوەی قۆشەنی سولتان، پایکرد و خۆی هاویشتە پەنای مەلیک ناسری حوکمپانی میسر. مەلیک لەبەر دلی سولتان فزە لیبری و سهری ناردە بن پتسمە ی بارگای میر.

هەر لەم سالەدا سولتان ئەبووسەعید ویستی وەزیریکی ورد و وریای لیوہشاوہی مەزن کە بتوانی هەموو گری و کۆسپان وەلابدا و کاروباری دیوانی و دامودەزگای سولتان ی یکبختا، هەلبژێری. دوا ی قوول بوونەوہ و تیژتێراچوون،

خواجه غه یاسه ددین محهمه د کورې خواجه رهشید، پشکی به ناوی دهرچوو. میران و پیاوماقوولانی ولات که سولتان راوړی پیده کردن، به تیکرای دهنګ قولیان له سهر ژیری و تیگه یشتنی دهکیشا و دهیانګوت به پراستی شانی هه لیده گری و له هیچ جیهک تینامینی و ده توانی پارسه نگی کاری ولات پابگری و به هه نګاوی پته وی به ختیارانه ی هه ول بدا بۆ راپه راندنی ئیشی خه لګانی بژارده و رهمه کی و کهس به که مته رخمی و هپشت گوی نادا. پئوشوینی پیشینیان کویر ناکاته وه و بۆ زانینی زانسته کانی سهرده می خوی گره وی له هه مووان بردوته وه و بار و بواری و هزاره ت باش ده زانی و ده ست و قه لثم پهنګین و دم و پل شیرینه. جا له سهر لثم پئودانه سولتان کردی به وه زیر و خواجه عه لائه ددین محهمه دی خه لکی خوراسانی له پال دهستییه وه دانا و کردی به هاوبه شی کارانی.

پاشان فهرمووی ده بی بۆ هیئانه گۆری بری داهات و دهرکه وت و پروون کردنه وی چۆنیه تی سه ودا و مامه لان توژیینه وه ی باریک بکری و پاکرده حیساب به جوانی بینه بهر چرا و خلته و خال و پرزه و پال دامالدرین و بکرینه هیلکه ی پاککراو.

خواجه عه لائه ددین محهمه د دوی هشت مانګان جله وی کاروباری دیوانی دارایی به دهسته وه گرت و به ته نیا و سه ربه خۆ له سهر کورسی لثم ئهرکه پالی داوه. ههرچی فهرمانه به واژوی محهمه دی رهشیدی که شیاوترین ئه ولادی ئاده مه، رازانه وه. ئه وانه ی که پیشتر ناحه ز و ناله بار له گال بنه مالئی رهشیدی جوولابوونه وه له خویان ده ترسان؛ به لام لثم که وره پیاوه قهت و هرووی که سیانی نه هیئایه وه و تیکرای به دیاری و خه لات به سهر کردنه وه.

بۆ وه زیری و اهه زار ئافهرین به خۆشه ویستی ده شواته وه قین

له‌سه‌ر ناوی ئهو وه‌زیره ئاخرخیره زانایانی زه‌مان وه‌كوو سه‌رتۆپی
بیروردان قازی عه‌بدوپرچه‌مانی ئه‌لایجی شیکه‌ره‌وه‌ی «موخته‌سه‌ر»ی
ئیبینوولحاجب «فه‌وایدی غه‌یاسیه‌ی نووسیوو و مه‌ولانا قوتبه‌ددین پازی
لیکدانه‌وه‌ی «مه‌تالع»ی داناوه و شیخ ئه‌وحه‌دی ئیسفه‌هانی - په‌حمه‌تی خودای
لی‌بی - مه‌سنه‌وی «جامی جه‌م»ی هۆندۆته‌وه و خواجه سه‌لمانی ساوجی به
قه‌سیده‌ی پاراو و پته‌وی به‌شان و بالی هه‌لداوه.

سالی ۷۲۹ / ۱۳۲۸ - ۲۹

سال تازه‌سه‌ری ده‌ سوێیه نابوو که مه‌لیک غه‌یاسه‌ددین محهمه‌د کوپی
ئه‌بووبه‌کری کریت که وه‌ختی خۆی خۆیندنگای غه‌یاسیه‌ی له‌ لای باکووری
مژگه‌وتی گه‌وره‌ی هیرات سازکردبوو، دوایین هه‌ناسه‌ی ژبانی دا. به‌پێی
وه‌سییه‌تی خۆی مه‌لیک شه‌مه‌سهددینی کوپی له‌ جێی دانیشته‌.

هه‌ر له‌م ساله‌دا موبارزه‌ددین محهمه‌دی حوکمداری یه‌زد و مه‌یبود،
مه‌خدووم‌شا خاتوونی کچی شاجیه‌هان کوپی جه‌لاله‌ددین سیورغته‌میش کوپی
سولتان قوتبه‌ددین محهمه‌د کوپی میر حیسه‌مه‌ددین هه‌میدی قه‌راخه‌تایی
کرمانی له‌سه‌ر پێ‌وشوینی یاسا و پێ‌سای دینی محهمه‌دی له‌ خۆی ماره‌ کرد.

سالی ۷۳۰ / ۱۳۲۹ - ۳۰

له‌م ساله‌دا ناری توغای که ماوه‌یه‌کی درێژ بوو له‌ خوراسان ئالای دژایه‌تی
دژی میرانی کریت به‌رز کردبۆوه و سه‌ریشه و ئاژاویه‌کی زۆری بۆ جه‌ماوه‌ری
مه‌لته‌ندی هیرات نابۆوه، هه‌دای نه‌دا و شووی لێهه‌کێشا و به‌ره‌و ده‌رگانه‌ی
سولتان ئه‌بووسه‌عید بزووت هه‌تا خواجه غه‌یاسه‌ددین محهمه‌دی وه‌زیر
بکووژێ. ناری توغای له‌به‌ر خۆ به‌زل‌زانی و لووت‌به‌رزێ ده‌یه‌هه‌ویست سه‌ری
گه‌وره‌ی پێوه‌نێن و بیه‌ته‌ سه‌پاسالاری تیکرای ولات. سولتان ئه‌بووسه‌عید به‌م
خه‌یاله‌ پووچه‌ی ئه‌وی زانی و ویستی بیگرێ. ئه‌ویش به‌ بریار و ته‌مای زانی و
له‌گه‌ل پۆله‌که‌دارێک به‌ره‌و په‌ی په‌وی. سولتان خواجه لۆلۆئی به‌ شوینی‌دا

نارد و ئەوئىش كەوتەسەرى و لە شاخستانى رەى گرتى و ھىنايە بارگاي مىرى و لەرئوہ سزادرا.

سالى ۷۳۱ / ۱۳۳۰ - ۳۱

سولتان ئورخانى كورى سولتان عوسمانى غازى لەم سالاھدا دەستى بە سەر قۇيوونھەسار و قەلاى ئىزنېكميد و شارى ئىزنېق داگرت.

ھەر ئەم سالاھ لە ھىرات مەلىك حافزى كورى مەلىك غەياسەددىن كە دواى نەمانى مەلىك شەمسەددىنى براى لەسەر كورسى دەسلەت پالى دابوۋە، لە زاركى ھەسارى قەلاى ئىختيارەددىن بە دەست غورىيەكان كوژرا. پاشان كەىخودا و رېشسېى و بىاوماقوولان وىراى سالار كە ئەو كاتى ھاكىمى ئىختيارەددىن بوو، مەلىك موغىزەددىن حوسېن كورى مەلىك غەياسەددىن كە ھىشتا بە تەمەن كال و منال بوو، كرديانە ھوكمران و لە لاي سولتان ئەبووسەئىدوھ فەرمانى ھاكومەت و خەلاتيان بۇ ھىنا.

سالى ۷۳۲ / ۱۳۳۱ - ۳۲

سولتان ئورخان قەلاى تۇرقلى يەكجەسى (تۇراقلى يەنىجەسى) و قەلاتى «گوپنك» (گوپنق)ى گرت.

ھەر لەم سالاھدا كۆمەلىك تۆماتيان بە شېخ ھەسەنى كورى ئەمىر حوسېنى كورى ئاقبووغاوہ بەست كە لە ژىرەوہ خەرىكى نامە گۆرپىنەوہىە لەگەل بەغدا خاتوون و بىاويان لە بەينىدا دى و دەچى و دەيانھەوى سولتان بكووژن. وەختايەك سولتان ئەو كوتانەى بە گوپى ئاشنا كرا، بىراوى كرد و وىستى بىكوژى. دايكى شېخ كە بلكى سولتان بوو كەوتە ئىوانى و تكاى لىكرد خوئىنى نەپىژى و ئەوئىش جامىنى گرت و بەخشى و دوورى خستەوہ بۇ قەلاى كۆماخ كە لەوى بىنەگر بى. سولتان بەغدا خاتوونى لە پېش چاوى كەوت ھەتا رۆژايەكى كە دواى لىكۆلىنەوہ و وردبوونەوہ دەرکەوت لە خۆوہ تۆماتيان پىوہبەستوۋە. ئەو

دهمی دیسان خاتوون شیرن بۆوه و چۆوه سهر پله و شهوکهتی جاران و دهسهلاتی کهم ههتا زۆری کهوته بهردهستی.

سالی ۷۳۳ / ۱۳۳۲ - ۳۳

لهم سالاها سولتان ئه‌بووسه‌عید لوتفی بزووت و میر شیخی له قه‌لای کۆماخ ده‌رکیشا و حوکه‌می فه‌رمانه‌ه‌وایه‌تی پۆمی بۆ نووسی و هه‌تا ئه‌و ده‌مه‌ی مرد و چاوی لیکنا ههر له‌سه‌ر ته‌ختی ده‌سه‌لاتی وێنده‌ری پالی دابۆوه.

لهم سالاها شاشوجاعی کۆری ئه‌میر موبارزه‌ددین محهممه‌د پێی پیرۆزی نایه‌ه‌ریمی ژینه‌وه.

سالی ۷۳۴ / ۱۳۳۳ - ۳۴

لهم سالا سولتان ئه‌بووسه‌عید حکومه‌تی فارسی باربووی ئه‌میر موسافیر کرد. ئه‌میر شامه‌حموودی ئینجوو که به‌ه‌ولوده‌ولی میر جووپان ببوو به‌ حوکمرانی ئه‌و هه‌ریمه‌، ملک و مالتیکی یه‌کجار زۆر و زه‌وه‌ندی وه‌سه‌ریه‌ک نابوو. له‌گه‌ل ئه‌مه‌شدا زۆرجاران له‌ خزمه‌ت سولتانا پرکیشی ده‌کرد، بۆیه‌ له‌ دالی گران هات و ته‌مای گرت یه‌کی دیکه‌ حوکمداری فارس بۆ. دوا به‌ دواي ئه‌م ب‌پیاره‌ میر مه‌حموود، ئیسن قۆتوغ، میر سولتان‌شای کۆری میر بیک‌رووز، میر محهممه‌دب‌گ و میر محهممه‌دی پيله‌ته‌نی په‌گه‌ل خۆی خستن و شالای برده‌ سه‌ر موسافیر بۆ کوشتنی. موسافیر به‌ ده‌هۆکه‌یانی زانی و هه‌لات و خۆی هاویشه‌ نێو باره‌گای میری و ئه‌و تاقمه‌هه‌لیانب‌ری و هه‌تا به‌رده‌رکی ده‌وله‌تخانه‌ چوون و چه‌ند تیریکیان به‌ دار و دیواری ئه‌ویشه‌وه‌ نا و داویان کرد موسافیریان بده‌نه‌ ده‌ستی.

له‌ گه‌رمه‌ی ئه‌م به‌زم و هه‌رایه‌دا میر سیورغان و خواجه‌ لۆ‌لۆ به‌ هی‌ز و ده‌ست‌وبردی ته‌واوه‌ گه‌یشتنی و سولتان پێیان گه‌شایه‌وه‌. ئه‌و تاقمه‌ کشانه‌وه‌ و سولتان دانه‌دانه‌ی گرتن و فه‌رمانی کوشتنی دان، به‌لام به‌ که‌یخودایه‌تی و

نيۇبۇيانى خواجه غەياسەددىن محەممەدى وەزىر نەيكوشتن و ھەتا زەمانى نەمانى سولتان لە قەلایەكدا بەندیان كردن.

سالى ۷۳۵ / ۱۳۳۴ - ۳۵

سولتان ئورخان لەم سالاھدا قەلای بالى كەسرا، بەرغەمە، ئایدىنچق، ئیدرمید، كرماسى، ئەلووباد و ھەرىمى قەرەسى گرت. ھەر لەم سالاھدا پۇلاخان لە نىو خىل و ھۆبە و ھەوارى چوغاتىدا لە ئەوبەرووبار كۆچىدوايى كرد و پادشا غازانى كۆرى يىسوور دانىشتە سەر تەختى دەسلەت.

لە بنەبانی ئەم سالاھدا پادشاى ئۆزبەك لە تۆرەمەى توشىخان لە دەشتى «باخەرز» ھەو بەرەو ئەرران و ئازەربايجان ئەسپى لىنگ دا. ۋەك قەدىمى گوتوويانە ھەتا زۆلەچەرمەكە ئاۋ نەبىردوۋە، سولتان ويستى دەستى پەيش بخا و بەرلەۋەى دوژمن ھرووژم بىنى و زال بى، چەكۋچۇل و لەشكرى پىكخست و بە تىر و تەيارى و پراى مىران و ھىزەكانى بەرەو ئەرران بزووت و ھەرچەند ۋەختى خىل بەز دانەھاتبوو، بەلام سەرەوخوار جمى.

سالى ۷۳۶ / ۱۳۳۵ - ۳۶

لەبەر تەشەنەى ھەۋالى ھرووژمى پادشاى ئۆزبەك، ھىشتا بلىسە و تىنى گەرما لەۋپەرى خۇىدا بوو كە قۇشەنى گەياندە سنورى ئەرران و شىروان. كەشكى ئەۋەندە ناخۇش و ناساز بالى ئەنگاۋتبوو كە زۆربەى لەشكر كراسى ژيان لە بەريان دامالدارا و دواى چەند پۇژىك سولتانىش نەخۇش كەوت و تىكەلگلا. پاش دوو ھەوتوۋان تۆزىك ھاتبۆۋە سەرخۇ كە سولتانى بەرزەجى بە مەبەستى وسل كردن چوۋە گەرماۋ، بەلام بەرگەى نەگرت و ناساغىيەكەى تىھەلچۆۋە و لىي پىس كرد. دەستەيەك لە پزىشكان ھەستيان بە چەشنىك ژار كرد لە لەشىدا و سەرەنجام پۇژى يەكشەممۇ، سىزدەى پەبىعى دوۋەمى ئەم سالاھ چوۋە بەر دۇفانى خودا. خواجه سەلمانى ساۋجى بۇ شىن گىپرى سولتان شىعەرى دانائە و دەلى:

کوا ناپه‌وایه ئه‌گهر تاج بگری و هه‌لجۆقی ته‌ختی
له‌بۆ نه‌مانی مه‌زن بووسه‌عید که سوورا به‌ختی

سه‌رۆک و سه‌هرکرده‌کانی حکوومه‌ت بردیانه سه‌ر تاته‌شوار و شریدیان و
جوان و له‌بار له‌ کفنیانه‌وه پێچا و رایانگواست بۆ سولتانیه و له‌ په‌نا
مزگه‌وتی گه‌وره، له‌و شوێنه‌ی بۆ ناشتنی دیاری کرابوو، سی‌به‌رده‌یان به‌ سه‌ر
پایه‌ل کرد. له‌به‌روه‌ی مندالی نێرینه‌ی نه‌بوو، به‌ هه‌ول و هه‌لسووپانی خواجه
غه‌یاسه‌ددین محهمه‌دی وه‌زیر، ئارپاخا (ئه‌رپای کاو) کوپی سووسه‌ کوپی
سۆنگقان (سۆفیان) کوپی مه‌لیک ته‌یموور کوپی ئه‌ریق (ئه‌زیق) بووکای کوپی
توولی‌خان کوپی چه‌نگیزخان پۆنیشته سه‌ر ته‌ختی میرایه‌تی. به‌لام دای جوار
مانگان عه‌لی‌پاتشای خالی سولتان ئه‌بووسه‌عید، مووساخانی کوپی عه‌لی
کوپی بایدووخانی له‌ به‌غدا کرده‌ فه‌رمان‌په‌وا و دژی ئارپاخا پاپه‌پی.
عه‌لی‌پادشا وێرانی مه‌زن و به‌گه‌رانی عه‌ره‌ب و کورد له‌ لای جه‌غه‌تووی^۱ مه‌راغه
به‌ره‌وه‌پووی ئه‌رپاخا بۆوه.

پۆژی هه‌غه‌دی په‌مه‌زان بوو که ته‌ندووری ئاوری شه‌پ نیل درا و گرەمشقالی
ده‌سته‌چیه‌ی گوشت و گوشتار گه‌فه‌ی هات. له‌ گه‌رمه‌ی تێکه‌هه‌لچووندا زۆربه‌ی

۱- چۆمی جه‌غه‌توو له‌ کوێستانه‌کانی ناوچه‌ی سه‌قزی کوردستانی پۆژه‌هه‌لاته‌وه
لووزه‌و ده‌به‌ستنی و به‌ ناوچه‌ی بۆکان و میانداودا تێده‌په‌رچ و ده‌رژێته‌ گۆلی ورمی و
ئێستا به‌نداویکی گه‌وره‌ی به‌ ناوی نه‌هورژلوو له‌سه‌ر هه‌لبه‌ستراوه. نووسه‌ر بۆیه
گوتوویه‌تی جه‌غه‌تووی مه‌راغه، چونکه‌ ئه‌وهم ناوه‌ندی ده‌سه‌لاتی هه‌رێمه‌که‌ مه‌راغه
بووه. ده‌نا جه‌غه‌توو له‌ مه‌راغه‌وه‌ دووره‌ و ته‌واوی ئه‌و به‌سه‌تێته‌ی پێیدا تێپه‌رپوه
کوردستان بووه. پایته‌ختی ده‌سه‌لاتی میرانی موکری له‌ گاودۆلی مه‌راغه دامه‌زراوه که
زۆر که‌وتۆته‌ ئه‌ولاتری رووباره‌که. له‌ پووی ده‌قه‌که‌شه‌وه‌ ده‌رده‌که‌وێ که ئه‌وکاتی کورد

مىران و مەزىنەپىاوان پوويان لە ئارپاخان وەرگىڭرا و دايانە پال قۇشەنى مووساخان. لەبەر تەننەوەى توخمى خەيانەتى بەگلەران، ئارپاخان خۇى بۇ نەگىرا و پىيىنايە ئاۋزەنگى پەوين و بەرەو دەشتى ڤاكرىن تىيىتەقاند. خواجه غەياسەددىن محەممەدىش ھەلات، بەلام لە سى گومبەزانى مەرغە گرتيان و پۇژى بىست و يەكەمى ئەو مانگە لىۋيان بە شەكرەوى شەھىدبوون تەڭرە کرد و پاشان ئارپاخانىش كەوتە چىگ دوژمنان و پۇژى سى شەشەكان لە ئۇجان كەوتە شوپىن پىيى كاروانى وەزىر.

وختايەك حوكم و دەسلەتى عەلىپادشا و مووساخان و خىلى ئوڤرات ئەو سەرەوسەرى ناۋچەكەى تەننەوە، ئەمىر حاجى ئوغاى لە دياربەكرەو بەرەو پۇم بزوت و خۇى گەياندە خزمەت مىر شىخ حەسەن كوپى مىر حوسىن كوپى ئاقبووگاى كوپە پوورى سولتان ئەبووسەئىد و نەى دا كە دۇى مووساخان و عەلىپادشا راۋەستى. مىر شىخ حەسەن، محەممەدخان كوپى يۇلقۇتتوغ كوپى ئىلتەيموور كوپى ھۇلاڭۇخانى بە فەرمانرەوا دانا و خۇى لە گرتنى ئىران خۇش کرد و ئالاي كشان بەرەو ئازەربايجانى ھەلدا.

مووساخان و عەلىپادشا بەرەو پىرى تىراچوون و پۇژى چاردەى مانگى قوربان لە ناۋچەى ئەلەتاق (ئالەداغ؟) دوو لەشكرى ڤقئەستور گەيشتەنە يەكتر. عەلىپادشا فىلىكى بە پىرى دا ھات و قاسىدىكى ناردە لاي مىر شىخ حەسەن و لىي پاسبارد كە دوو پاتشا لەسەر خاك و ملك پىكەو شەپيانە و چ پىۋىستە من و تۇ بىيىنە ھاۋدەستى ئەم خوينرشتەنە؟ وا باشە ھەركام لە ئىمە وپراى ھىزەكانمان بپۇينە سەر گردىك و لىيان گەپىين بۇخۇيان لىكىدەركەن. پاشان ھەركەس سەرکەوت وىڭرا سەرى وەبەر دىنين.

مىر شىخ حەسەن ئەو پىشنىارەى سەلمانە و لەگەل دووھەزار مىرخاسى پووى كەردە سەر باسك و بەندەنىك و چەقى. پالەوانان گىرى ئاورگى شەڭرە و كوشتارىيان بە گفەى باى پەلامار خۇش کرد و محەممەدخان بەرەو پەوين مامزەى

کوتا. عه‌لی‌پادشا پټی وایوو تازه کار ته‌واوه و دوژمن به‌زیوه و نه‌ماوه و سه‌رکه‌وتنی پټکی وده‌دس هیناوه. له گوئی پروبار به دلیکی ئاسوده‌وه پکیفی به‌تال کرد و خه‌ریک بوو به نوی‌کردنه‌وی ده‌سنوئژ. له‌م هه‌له‌دا میر شیخ هه‌سه‌ن وټپای دووه‌زار پیاوی شیروه‌شین به‌پرتاو داوه‌ری و ته‌پی دایه سه‌ر عه‌لی‌پادشا و به له‌په‌شیر و نووکه‌نیزان له‌توپه‌ت و ئه‌نجن‌ئه‌نجنی کرد. وه‌ختایه‌ک مووساخان به‌و پروداوه‌ی زانی لاقی لی‌بوونه بال و فری. محه‌مه‌دخان سه‌ری پکیفی بادایه‌وه و به‌ره‌و شیخ هه‌سه‌ن گه‌پایه‌وه.

میر شیخ هه‌سه‌ن ده‌ستی به سه‌ر بارگه و بته و پاشه‌واری سولتان داگرت و له تۆله‌ی به‌غدا خاتوون که میر ئه‌بووسه‌عید به که‌له‌زه‌ری پټی ته‌لاق دابوو، دلشاد خاتوونی هاوسه‌ری له خۆی ماره کرد.

له‌و سه‌ری سال‌دا سولتان ئوورخان له هه‌ریمی پۆم ده‌ستی به سه‌ر قه‌لای قزلبه‌ تووزله داگرت.

سال‌ی ۷۳۷ / ۱۳۳۶ - ۳۷

له‌م سال‌دا میر عه‌بدوهره‌زاقی کوپی فه‌زلوئلا پاشتینی له تۆرمه‌ی چه‌نگیز که به میرانی سه‌ربه‌دار مه‌نشوورن، له سه‌به‌زه‌واری خوراسان راپه‌ری. پاشتین گوندیکه له گونده‌کانی «به‌یه‌ق»ی سه‌ر به سه‌به‌زه‌وار و خواجه فه‌زلوئلا دارا و ده‌سپۆیشتووی ئه‌و ناوچه‌یه و خاوه‌نی پینج کوپ بوو: ئه‌مینه‌ددین، عه‌بدوهره‌زاق، وه‌جیه‌ددین مه‌سعوود، نه‌سروئلا و شه‌مه‌ددین. ئه‌مینه‌ددین له خزمه‌ت سولتان ئه‌بووسه‌عیدا پکیفی ده‌کوتا. له‌و زه‌مانی‌دا عه‌لییه‌سووری خه‌وافی که به ئه‌بووموسلیم ده‌ناسرا و له زۆرانبازی و تیره‌ندازی‌دا هه‌لکه‌وته بوو، له ریزه‌ی پیاوانی نیزیکی سولتان ئه‌بووسه‌عید داده‌ندرا. پوژیکی سولتان کوتی ئه‌ری بلتی له قه‌له‌مه‌وی ئیمه‌دا که‌سی وا هه‌بی به زۆره‌بانی و تیراوئیزی ده‌روه‌ستی ئه‌بووموسلیم بی؟ ئه‌مینه‌ددین به خزمه‌تی گه‌یاند که من براه‌کم هه‌یه له خوراسان ناوی عه‌بدوهره‌زاقه و ده‌ره‌قه‌تی ئه‌بووموسلیم دی. سولتان

ده‌ست‌به‌جی ته‌ته‌ریکی تیژاژوی به‌پیکرده خوراسان هه‌تا بجی و بیهینی. کابرای ته‌ته‌ر له‌ ماوه‌ی چه‌ند پۆژان‌دا هی‌نایه‌ ژیر بیچکه‌ی ته‌ختی فه‌رمان‌په‌وایه‌تی. سولتان فه‌رمووی ده‌بی له‌گه‌ل ئه‌بووموسلیم بکه‌ویه‌ رقه‌ی تیرهاویشتن. هه‌ردک پاته‌وان چوونه‌ ده‌شتی و له‌به‌ر چاوی پادشا تیریان هاویشتن. له‌به‌روه‌ی تیری عه‌بدوپه‌زاق ده‌هه‌نگاو پتر له‌ تیری ئه‌بووموسلیم پۆی، سولتان فه‌رمووی به‌ دوا‌ی کاریکی گرینگ‌دا بینیرن هه‌تا قازانجیکی پی‌بگا. دیوانداران وه‌رگرتنی نه‌غدینه و شت‌ومه‌کی کرمانیان پی‌ئه‌سپارد که بری ١٢٠ هه‌زار که‌پیکی^١ بوو. دایانفا ٢٠ هه‌زاری بۆ خۆی بی و ١٠٠ هه‌زاری بی‌نیت‌ه‌وه‌ خه‌زینه‌ی ئاوهدانی میری. عه‌بدوپه‌زاق دوا‌ی وه‌رگرتنی ئه‌وه‌ی سپیرابوو، سه‌ره‌له‌به‌ری خه‌رج کرد و دای به‌ شه‌راب و مه‌سته‌چاوانی خۆش‌داکه‌نه. کاتیک به‌ره‌و سه‌به‌زه‌وار بزووت هه‌تا بگاته‌وه‌ و ده‌س بکا به‌ کۆکردنه‌وه‌ و فروشتنی به‌شه‌ میراتی خۆی و له‌ جیاتی مائی پادشا بیدا به‌ خه‌زینه، له‌ پێیه‌دا هه‌والی مردنی سولتان ئه‌بووسه‌عیدی بیست. بۆیه له‌پێوه‌ ده‌سته‌یه‌ک سه‌ره‌بزپۆ و لات و شه‌لاتی سه‌به‌زه‌واری له‌ خۆی هه‌لاند و داریکی چه‌قاند و گو‌تی هه‌رکه‌س له‌گه‌لمانه‌ ده‌بی می‌زه‌که‌ی له‌ سه‌ری بکاته‌وه‌ و به‌م داره‌وه‌ی هه‌لاوه‌سی هه‌تا یه‌که‌رنگی و پوو‌راستی وی له‌ هه‌موو که‌س پوون بیته‌وه. وا هه‌لکه‌وت که ئه‌وئ پۆژی هه‌وسه‌د که‌س به‌ ده‌نگیه‌وه‌ چوون و پالیا‌ن وه‌پالی‌ دا و به‌ سه‌ره‌به‌داران ناودیر کران. هه‌ر ئه‌و پۆژه‌ چوونه‌ ده‌سته‌ی خواجه‌ عه‌لاه‌ددین محه‌مه‌دی وه‌زیر که له‌ می‌رگ و چیمه‌نی دامغان له‌نگه‌ری گرتبوو و هه‌ت‌به‌دا‌بریا‌ن و یخست و خواجه‌ به‌ره‌و ئه‌سته‌را‌باد په‌وی. وه‌جیه‌ه‌ددینی برای عه‌بدوپه‌زاق گه‌یشته‌ سه‌ری و له‌ ئاوا‌یی والا‌یادی

١- چه‌شنیک دینار و تمه‌ن که له‌ سه‌رده‌می مه‌غولان و ته‌یمووریان و سه‌فه‌ویان‌دا به‌روه‌ی بووه. جو‌ریک سه‌که. (وشه‌دانی دی‌ه‌خودا، ب ١٢، ل ١٨١٥٨).

ئەستەرا بىلەن شەھىدى كىرد. لەو دەمىدا سەربەداران تەواو گەشەيان كىرد و
پېتە لاچوون.

سالى ۱۳۳۷ / ۷۳۸ - ۳۸

شىيخ حەسەنى كۆپى تەيموورتاش كۆپى مىر چووپان كە بە شىيخ حەسەنى
گىچكە ناسراو، ساتى بەگى كىچى سولتان مەممەدى خۇدابەندەدى كىردە
فەرماندەوا و لە نۆۋ خوتبە و لەسەر سىكاندا ناۋى دىركاند. خۇي لە شەپرى شىيخ
حەسەنى گەورە خۇش كىرد. مىر شىيخ حەسەن كە ئەو كاتى لە تەۋرىزەۋە بەرەو
سولتانىيە كىشابوو، بە بىستىنى ئەم خەبەرە روى كىردە قەزۋىن. ساتى بەگ و
شىيخ حەسەنى گىچكە سولتانىيە و ئازەربايجان خىستە ژىر پىكىف و ئالاي
بىزۋىتن بەرەو قەزۋىنەن ھەلدا. مىر شىيخ حەسەنى گەورەش لە قەزۋىن
دەركەوت و بەرلەۋەدى شەپ بىقەۋمى، نىمچە پىكەتتىك سەرى كىرت. ساتى بەگ و
شىيخ حەسەنى گىچكە چوون بەرەو ئەرران و ئازەربايجان و مىر شىيخ حەسەنى
گەورە گەرايەۋە سولتانىيە.

سالى ۱۳۳۸ / ۷۳۹ - ۳۹

لەم سالىدا شىيخ حەسەنى گىچكە ساتى بەگى لە ھۆكۈمرانلىقى خىست و
سولەيمان خانى لە جىيى دانا كە بە پەگەز دەچۆۋە سەرى شىمۆتى كۆپى
ھۆلا كۆخان. پاشان ساتى بەگ چ پىي خۇش بوۋىي و چ پىي ناخۇش لە
سولەيمان خانى مارە كىرد.

سالى ۱۳۳۹ / ۷۴۰ - ۴۰

سەرەتاي ئەم سالى جىھان تەيموورى كۆپى ئەفرەنگ كۆپى گىخاتووخان
بە ھەول و تىكۆشانى شىيخ حەسەنى گەورە لە بەغدا چوۋە سەرى تەختى
دەسەلات. رۆژى چوار شەمقۇى مانگى قورىبان لە ناۋچەي تەقتەۋى (۹) مەراغە
بەرەورپوى سولەيمان خان و شىيخ حەسەنى گىچكە بۆۋە و شىكسىتى ھىنا. مىر
شىيخ حەسەنى گىچكە بالادەست و سەركەۋتە بەرەو تەۋرىز ئەسپى لىنگ دا و مىر

سيورغانى كوپى مير چووپانى لەگەل مير ئەشرەفى كوپى تەيموورتاشى بىر
خۆى، بېكەوە كردنى بە فرمانرەواى عىراقى عەجەم، ئامۆزى خۆى مير
پىر حوسىنى كوپى مير شىخ مەحمود كوپى مير چووپانى دانا بە حوكمرانى
فارس. وەختايەك مير شىخ حەسەنى گەورە توانى لەو شەر و گەرە دەرباز بى و
بگاتە بەغدا، جىهان تەيموورى لەبەر لىنەو شەو بە لىخت. خواجه سەلمان
ساوجى كە ئەو دەمى بىاوى شىخ حەسەنى گەورە بوو، سەبارەت بە
پاساودانەو و داپوشىنى ئەو راكردنە قەسىدەيەكى ھۆنىو تەو و ئاوا دەلى:

سپاى سەربەرزى ئىمە گەر كشاوە خەم مەخۇ مىرم
لە شان و شەو كەتى شاھى بە تۆز و گەردى كەم نابى
ئەگەر وەردى ئەدا گەردوون و ھەلنەخولى لە پىبازى
گەلپىزانى ئەستىران دەبى وەرزى تەزووى دابى
لە نىو مەيدانى شەترەنجا وەكوو پۆژ ديار و بەرچاوە
كە ھىچى جەشنى شا ناشى بەھىز و پىز و دارا بى
گەلى جار ديوتە وەك لەمپەر قەلا پارىزەرى شاھە
بەلام پىادە بەبى سامە، لە جىگەى خۆشى گەر پابى
لە ساىەى بەرژەو ەندى را چەلى واىە دەسووپى شا
دەلى با پىادە پابىرى، چىە بابىت و تىپابى
پلەى پىادە بەرز ناچى كە رابىرد وا بە بەر شادا
پەلەى سەر شانى شا نابى، دەبى بەم بەزمە خارابى
بەلام خۇ دەولەتى مىران بە زەبىن با بە سەبىش بن
بە ئەسپ و فىل دەھارن ئەو كەسەى وا دوژمنى شابى

سالى ۷۴۱ / ۱۳۴۰ - ۴۱

سەرەتاي ئىم سالا سولتان ئىلدرۇم بايەزىد كە بەپاستى تۆرمەي پەسەنى
سولتان مرادخانى باوكى بوو لە مەغنىسا (مەغنىسيە) پىي نايە مەيدانى ژيان.
لە وەرزى بەھاردا شىخ ھەسەنى گەورە جارىكى دى لەشكرىكى زۆر و زەوەندى
تورك و ەھرەبى كۆكردنەو و پەلامارى ئازەربايجانى دا. لە مانگى قوربانى ئىم
سالەدا سولەيمان خان و پىراى مىران و بەگلەران بە مەبەستى ھەسەندانەو و
دەمكوتى خەنيمان چووبووە ئۆجان. لەو جەنگەدا مىرى ياغى باستى كوپى مىر
چووپان لە ترس و سامى شىخ ھەسەنى گچكە پووى لە ھۆردووى
سولەيمان خان وەرگىرا و ئەو شەش ھەزار يەكسەمى بۆ لەوەر لە كوستانى
سەھەند پايانگرتبوون، وەپىش خۆى دان و خوداوپاستان بە قۆلىكدا پۆيى كە
نيزىك بوو لە ھۆردووبەزى شىخ ھەسەنى گەورە. بەغدايى كە ئەو تەپوتۆزەيان
چاوپىكەوت و ايانزانى سپاى دوژمن پەلامارى داون و لە ترسان گەرانەو
بىنكەكانى خۆيان.

سالى ۷۴۲ / ۱۳۴۱ - ۴۲

مىر موبارزەددىن مەھمەد كۆتايى سالى پار و سەرەتاي ئىم سال بناغەى
ھكومەتى دانا و بەرەو كرمان بزووت. مەلىك ناسرەددىن بورھان(?) كە
ھوكمرانى ئەوئ بوو، خۆى پىرانەگىرا و شارى چۆل كرد و بەرەو خوراسان
تتتەقاند.

ھەر ئىم سالە شىخ ھەسەنى گچكە لە خزمەت سولەيمان خاندا قۆشەنى
بەرەو دياربەكر گال دا و ولاتىكى زۆرى خاپوور كرد.

سالى ۷۴۳ / ۱۳۴۲ - ۴۳

مىر وەجىھەددىنى سەربەدار كە دواى كوژرانى براكەى لەسەر كورسى
فەرمانرەوايەتى پالى دابۆو لەگەل پىرى خۆى كە شىخ ھەسەنى جەوزى
[گويزى] بئ بە ئامانجى گرتنى ھىرات ھرووژمى برد و بەرەو پووى مەلىك

موعیز زەددەدین حوسێنی کرێت بۆوه و شکا. پیاویک له لهشکرچیانی میر
وهجیههەددین شیریکی له قهبرغه‌ی شیخ‌هه‌سه‌نی گوێزی دا که له‌وبه‌ری
خالیگه‌ی سه‌ری کرد. خه‌لک خوێنه‌که‌یان خسته‌ ئه‌ستۆی میر وه‌جیههەددین.
هه‌ر له‌م ساڵه‌دا مه‌لیک ئه‌شه‌رفی بۆی شیخ‌هه‌سه‌نی گچکه‌ له‌شکری به‌ره‌و
شیراز ده‌نگ دا، به‌لام بێ‌ئوه‌ی هه‌چی وای بۆ بکری گه‌پایه‌وه‌ سوڵتانییه‌.

سالی ٧٤٤ / ١٣٤٣ - ٤٤

له‌م ساڵه‌دا به‌خت و ده‌سه‌لاتی میر شیخ‌هه‌بووئیسحاق کوپی میر
شامه‌حموودی ئینجوو دره‌وشایه‌وه‌ و گه‌شه‌ی کرد و گو‌ی حکومه‌تی به‌قه‌فی
چه‌وگانی ب‌رشت و ب‌رستی وه‌به‌ر خۆی دا و له‌ پله‌ی حوکمداری ترازو و گه‌یشه‌
په‌رپه‌رچکه‌ی فه‌رمان‌ه‌وایه‌تی. ناوچه‌ی فارس زیدی ب‌نه‌ و ب‌نه‌چه‌که‌یه‌تی و به‌
په‌گه‌ز ده‌چنه‌وه‌ سه‌ر خواجه‌عه‌بدوڵلای ئه‌نساری مه‌زن. ئینجوو له‌ زاراوه‌ی
مه‌غولی‌دا یانی سه‌رپه‌رست و سه‌رکاری مال و دارایی میر.

میر شیخ‌هه‌بووئیسحاق له‌ شیراز سه‌رده‌می حکومه‌تی سوڵتانه‌کانی
مه‌غولی سامان و ده‌سه‌لاتی په‌ره‌ی گرت و مالتیکی زۆری وه‌سه‌ریه‌ک‌نا. میر
مه‌حموودی باوکی له‌ گێژاوی ئازاوه‌ی ئارپاخان‌دا کوژرا. شه‌وی شه‌ممه‌ی ٢٧ی
مانگی په‌جبه‌، عیزه‌ت مه‌له‌که‌ی خێزانی میر شیخ‌هه‌سه‌نی گچکه‌ که‌ له‌
ژیره‌وه‌ هه‌زی له‌ «یاقوب‌شا» ناویک ده‌کرد، له‌ ترسی وه‌ی په‌نگه‌ می‌رده‌که‌ی به‌و
کاره‌ دزیو و ناله‌باره‌ی زانیبی، دوو سی‌ که‌س ژن و جارییه‌ی کرده‌ هاوده‌ستی و
سواری سه‌ری شیخ‌هه‌سه‌ن بوون و ئه‌وه‌نده‌یان باتوو کوشی هه‌تا دای تو‌قی.
خواجه‌سه‌لمان ده‌لی:

حه‌وسه‌د که‌ چل و چواری له‌سه‌ر بوو په‌ری هه‌ل‌دا

کله‌ی په‌جبه‌ی بوو هه‌ل و هه‌لکه‌وتی وه‌ها چاک

هه‌ی له‌و ژنه‌ شیرهی که‌ وه‌کوو خیری خودا بوو

ده‌ست و مه‌چه‌کی ئاسن و پۆلا گه‌لی بێباک

گرتی گونی شیخ ریککوشی تا دلی توقی

ئهی لهو که له گونداره دهخا پیاو دپ و چالاک

سالی ۷۴۵ / ۱۳۴۴ - ۴۵

لهم ساله دا مهلیک ئه شرف خاکی ژیر دهسه لاتی برای خوی داگیر کرد و له دهشتی ئه غناباد که و ته شهره میری یاغی باستی و میر سیورغان کورانی میر جووپان و ته قورپه وی تیختن. پاشان نوشیروانیکی قه پچاقی کرده میر و ناوی نا نوشیروانی عادل و له ئازهر بایجان و ئه رران ئالای سهر به خویی هه لدا.

سالی ۷۴۶ / ۱۳۴۵ - ۴۶

لهم ساله دا مهلیک ئه شرف، مهلیک میسری برای له رکه ی ئاسنین په ستاوت. یه حیا جاندار و خواجه عهلی و ئیلته کیز به هادوری له ته ورپژ کوشت. ئورتوقی کوری خواجه مهجده دین رهشیدی(?) گرت و له قه لای به رکۆله دا زیندانی کرد. وهرزی زستان چوو قه ره باغ و محهمه دی پۆمی غولامی باوه پپیکرای خوی له گه ل دووه زار پیاوی تۆکمه و ته یار له ته ورپژ به جیهیشت. محهمه دی پۆمی راپه ری و ئورتوق رهشیدی و چهند که سیکی دیکه ی له به ند دربار کرد و به هه موو هیژ و توانایه وه به ره و شیراز رکیفی کوتا. وهختایه ک مهلیک ئه شرف ئهم هه واله تاله ی بیست، ئه گهرچی زستان بوو به لام دیسانیش گه رایه وه ته ورپژ و پاشماوه ی وهرزه که ی له وی تیپه ر کرد.

سالی ۷۴۷ / ۱۳۴۶ - ۴۷

لهم ساله دا چاوقو لکه سیبهری به سهر ته ورپژ کیشا و ئه ویش بوو به سهرباری زۆره ملییه کانی مهلیک ئه شرف. بۆیه هه رکه س توانی له ئازهر بایجان هه پووی کرده په نا و په سیویکی ئارام و هیور.

ههر لهم ساله دا ئاغامحه ممه دی ئای ته مووری نۆکه ری میر وه جیهه ددینی سهر به دار، دوا ی کوژرانی میری خوی ببوو به سهرۆکی سهر به داران و به دهست خواجه عهلی شه مسه ددینی سهر به دار له خوین گه وزا و نه ما.

سالى ۷۴۸ / ۱۳۴۷ - ۴۸

لەم سالەدا مەلىك ئەشەرق لەگەل لەشكرى شىكۆمەندى بە مەبەستى گرتنى بەغدا كەوتەپت. مىر شىخ حەسەنى گەورە لە نىۋ واراش و شوورەى شارا خۆى مەلاس و پەنا دا. مەلىك ئەشەرق ماۋەى دوو مانگان باۋەشى لە دەورەى وەراند، بەلام ۋەختايەك بلىسەى گەرما مەچەكەى لە بەژنى گەۋهەرىنى كەش و ھەۋا ئەنگاوت، زانى چى پىنكارى، بۆيە بەرەۋ تەۋرىز كشاۋە. جەۋىى ملك و مالى دايە دەس پەنجەى لىۋەشاۋەى خواجه عەبدولحەيى و لە ئازەربايجان و عىراقى عەجەم و ئەرران و موغان كەۋتە ھەتپچانى ژىردەستان و ھەژاران و مسكىنان و ئەۋەندەى بۆى كرا دايكرووساندن و دوولكى لەسەر مى دانان.

سالى ۷۴۹ / ۱۳۴۸ - ۴۹

ئەم سالەيان مەلىك ئەشەرق خواجه عەبدولحەيى ۋەزىرى گرت و گالى دا بۆ قەلەى ئەلەمۋوت (ھەلەمۋوت). كاتىك بىستىيەۋە كە سەرۋكى قەلە بە چاكى لەگەلى دەجوۋلىتەۋە و زۆرى رىز دەگرى، كابرايەكى بە ناۋى مېتەرى بەحرى بەرپكردە قەلەى ھەلەمۋوت و مزگىنى بۆ نارد كە ديسان كروۋمەتەۋە ۋەزىر و دەبى بەرەۋ تەۋرىز بى. بەحرى خواجهى ۋەرگرت و يەكسەر بردى بۆ قەلەى ئەلەنجەق ھەتا لەۋى بەند بكرى.

خواجه مەسعودى دامغانى كە نووسەرىكى خەتخۇشى قەلەمپەنگىن بوو دايىنا بە ۋەزىر.

سالى ۷۵۰ / ۱۳۴۹ - ۵۰

لەم سالەدا مەلىك ئەشەرق بە پەنجاھەزار سوارەى دې و ئازاۋە بزۋوت و خۆى لە گرتنى ئىسغەھان خۇش كرد. مىر نەجىبەددىنى براى مىر زەكەرىياى ۋەزىر و خواجه عىمادەددىن مەحمۇدى كرمانى كە ئەۋ كاتى لە سايەسەرى مىر شىخ ئەبوۋئىسحاق ۋە ھوكمپرانى شار بوون، دەورەى دىۋار و حەسارى ئىسغەھانىيان تەنى و بەرەنگار وىستان. مەلىك ئەشەرق پەنجا پۇژ شەپى

تیهلاندن و ئاتقهی له دهره‌ی دان. پاشان شه‌ر وه‌ستا و که‌یخودا و نیوبژیوان ته‌سالحه‌یان پیکردن و ئیسفه‌هانی خوتبه‌یان به ناوی نۆشیروانه‌وه خوینده‌وه. ب‌ری دووه‌زار دینار زێ‌ری سوور و بایی سه‌ده‌زار دیناریان شمه‌ک و که‌لوپهل بۆ ناردە دهره‌وه. مه‌لیک هه‌ر به‌و هی‌نده قنیاتی کرد و په‌زامه‌ندی دهر‌ب‌ری و که‌پایه‌وه ئازمه‌ربایجان.

سالی ۷۵۱ / ۱۳۵۰ - ۵۱

میر شیخ ئەبووئیسحاقی ئینجوو بۆ دووم جار له‌شکری برده‌ سه‌ر دارولعیبادە‌ی یه‌زد. سه‌رکرده‌کانی تێداچوون و به‌ سه‌رشۆ‌پی و ناھومی‌دی که‌پایه‌وه شیراز.

هه‌ر له‌م ساله‌دا مه‌لیک ئەشرف مه‌یل و هه‌وای جیهانگیری له‌ که‌له‌ی دهر‌کرد و شووره و دیواری قایمی به‌ دهره‌ی ر‌وبعی ره‌شیدی‌دا گ‌ی‌را و بنه‌ی لی‌داکوتا و داینا که‌ تازه نه‌بزو‌ی و جووله‌ نه‌کا. له‌به‌ر ناجسنی و ئاکاری ناله‌باری سه‌بارت به‌ سه‌رۆک و سه‌رکردان ب‌روای به‌ که‌س نه‌ما‌بوو. هی‌نده‌ی پیننه‌چوو که‌ کچی حاکمی ماردینی خواست و گواستییه‌وه بۆ ته‌وریز و قه‌لا و سه‌رسه‌رای ره‌شیدی پازانده‌وه و داوه‌تیک‌ی گه‌وره‌ی کرد و جه‌ماوه‌ریکی زۆری نان دا. به‌لام دوا‌ی ئەوه‌ی چاوی به‌ کچه‌ که‌وت، په‌شیمان بۆوه و به‌ دل‌یییه‌وه نه‌نووسا و شه‌ویک زیاتری پانه‌گرت.

سالی ۷۵۲ / ۱۳۵۱ - ۵۲

له‌م ساله‌دا شیخ زاهیدی برای سولتان وه‌یسه‌ی ک‌و‌ری شیخ حه‌سه‌نی گه‌وره‌ پیتی نایه‌ بازنه‌ی ژیان. خواجه سه‌لمان ئاوی پیرۆزبایی له‌دایک‌بوونی کردوه:

له‌ دهر‌گانه‌ی که‌لووی به‌رزی شه‌رف مانگ‌ دره‌وشاوه

وه‌کوو تیشکی هه‌تاو شۆقی له‌سه‌ر دون‌دی جیهان داوه

به فه‌رمانی خودا شین بوو په‌ل و پن‌جی گوتی جوانی
 هه‌وارگه‌ی شینی ئاسمانی به‌ وی پوخساری پازاوه
 ئه‌وئستا هه‌وسه‌د و په‌نجا و دوو ساله به‌ کۆچی‌دا
 جیمادی دوو ده‌روا و رۆژ هه‌ینییه و بیست‌ویه‌کی ماوه
 که شیخ زاهیدی پی پیرۆز سه‌ری هه‌تا له‌ جه‌غزی ژین
 هه‌موو دنیا به‌ تیشک و به‌ختی ئه‌و باتی ترووسکاوه

سالی ۷۵۳ / ۱۳۵۲ - ۵۳

له‌م ساله‌دا میر شیخ ئه‌بووئیسحاق له‌شکرکی قورس و گرانی به‌
 سه‌رکردایه‌تی که‌یقوبادی برازی له‌ شیرازه‌وه به‌ره‌و کرمان گال‌دا. میر
 موبارزه‌ددین محهمه‌د له‌گه‌ل شاشوجاعی کۆپی سه‌ره‌پێیان پێگرتن و له‌
 «پینچ ئه‌نگوست» هیزه‌کانیان تیکه‌له‌نگووتن. چه‌ند که‌س له‌ سه‌رۆک و
 سه‌ردارانی شیراز له‌و هه‌تلایه‌دا گیران. میر که‌یقوباد سه‌رکرده‌ی په‌لاماره‌که
 تیی قووچاند و په‌وی. میر موبارزه‌ددین محهمه‌د سه‌ربه‌رز و بالاده‌ست ته‌شریفی
 که‌راپه‌وه ناوه‌ندی ده‌سه‌لاتی خۆی.

سالی ۷۵۴ / ۱۳۵۳ - ۵۴

سه‌ره‌تای ئه‌م ساله‌ میر موبارزه‌ددین محهمه‌د که‌مارۆی شیرازی‌دا و ته‌نگی
 به‌ شیخ ئه‌بووئیسحاق هه‌لچنی. موبارزه‌ددین و شه‌ره‌فه‌ددین موزه‌فه‌ری کۆپی
 له‌به‌ر ته‌نینه‌وه‌ی هه‌وایه‌کی ناپاک و ناخۆش له‌ شیراز گیرۆده‌ی نه‌خۆشییه‌کی
 سه‌خت بوون. شاشه‌ره‌فه‌ددین موزه‌فه‌ر به‌رگه‌ی نه‌گرت و پێی‌چوو، که‌چی باوکی
 چاک بۆوه. ئه‌گه‌رچی موبارزه‌ددین هه‌ر وه‌ره‌نگاز بوو به‌لام شله‌ی نه‌دایه‌ و
 بئ‌و‌چان پیزه‌کانی پته‌وتر ته‌نی و هه‌تا شاری نه‌گرت هه‌دای نه‌دا. میر شیخ
 ئه‌بووئیسحاق به‌ هه‌زار دهرد و کۆیره‌وه‌ری خۆی له‌و گێژاوی نه‌مانه‌ دهر‌بان
 کرد به‌ره‌و شوولستان و قه‌لای سپی په‌وی.

سالێ ۷۵۵ / ۱۳۵۴ - ۵۵

لهم ساله‌دا میر موبارزه‌ددین محهمهد به ته‌مای گرتنی ئیراق پووێ کرده ئیسفه‌هان و به‌هه‌ول و هه‌لسوو‌رانی شاشوجاعی کوپی گرتی. هه‌ر لهم ساله‌دا بریکاری موخته‌زیدوبیلای عه‌بباسی که له‌ میسر بوو، به‌ شیوه‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆ جله‌وی خه‌لافه‌ت و بێشه‌وایه‌تی ده‌کێشا و به‌ مه‌به‌ستی وه‌رگرتنی به‌لێنی پێمل بوون هاته‌ هه‌ریمی فارس. موبارزه‌ددین محهمهد به‌ په‌یره‌وی له‌ زانیان و گه‌وره‌مامۆستایانی فارس په‌یمانی به‌رفه‌رمان بوونی له‌گه‌ڵ به‌ست و سه‌ری وه‌به‌ره‌ینا و سه‌کۆبه‌رزهی میحرابی مزگه‌وتان و سه‌که‌ی سه‌رده‌م که له‌ زه‌مانی کێشه‌ی به‌غدا و کوژرانی خه‌لیفه‌ موسته‌عسه‌مه‌وه‌ شوینه‌واری ئه‌وانی لێپ‌رابوو، سه‌رله‌نوێ ژیانه‌وه‌.

سالێ ۷۵۶ / ۱۳۵۵ - ۵۶

ئه‌میر موبارزه‌ددین محهمهد لهم ساله‌دا، قوتبه‌ددین شامه‌حموودی کامه‌ره‌وی کوپی نارد به‌ سه‌ر قه‌لای شوانکاره‌. حاکمی وێنده‌ری خۆی له‌ به‌ر نه‌گرت و له‌ ده‌روازه‌ی دواوه‌ی قه‌لای که به‌ره‌و سه‌ه‌را ده‌کرایه‌وه‌، رایکرد. قوتبه‌ددین مه‌حموود له‌ سه‌ر کورسی ده‌سه‌لاتی ئه‌و حوکمه‌داره‌ پالی دایه‌وه‌ و کاروباری گرینگ و پێویستی پێک‌ه‌ستن و پاشان ئالای سه‌رکه‌وتنی به‌ره‌و ناوه‌ندی مه‌زنایه‌تی که شیراز بێ هه‌لدا.

هه‌ر لهم ساله‌دا مه‌ولانای به‌رزه‌جی و سه‌رجه‌له‌ی بیروردانی گه‌لان و قسه‌پۆیشتووی بواری زمان‌پارای که دوپ و گه‌وه‌ه‌ری له‌ لیوی ده‌باری و دین و شه‌ریعه‌ت پێی ده‌نازی، واته‌ مه‌سه‌عوودی ته‌فتازانی له‌ سه‌ر ناوی جانی‌به‌گ‌خان کتێبی «موخته‌سه‌ری ته‌لخیس»ی نووسی. جانی‌به‌گ که پادشای خوجه‌ند بوو به‌ په‌گه‌ز ده‌گه‌پاوه‌ سه‌ر ئۆزه‌به‌ک‌خان کوپی توغ‌رو‌ل کوپی بوو‌قیا کوپی قه‌را‌لو‌وتو‌یست. ئه‌م بئه‌ماله‌یه‌ به‌ سولتانه‌کانی کۆک‌ئۆده‌ به‌ناوبانگن و هه‌ر له‌

كۆنەۋە ھەرىمەكانى باتى راست ۋەك ئاراس و كەيقوباد و پاحى و قۇرران بە
قەلەمپەۋى دەسەلاتيان دادەندرا(۹).

سالى ۷۵۷ / ۱۳۵۶

ۋەك ديارە قەرال لە زاراۋى كافراندا بە ماناي پادشايە و لەم سالىدا
قەرالى ئەنكرۋوس شان بە شانى بەگلەرانى لاز و ھۆزى سىرف(سىرب) بە
مەبەستى شەپ و لىكدان و بەرەنگاربوونەۋى سولتان ئورخان بەرەۋ ئاناتولى
بزۋوت. ۋەختايەك سولتان ئورخان بە ھاۋپشتى و يەكانگىرى كافرانى زانى،
سولەيمان پاشاي ۋەزىرى پاسپارد كە بەرەۋ خاكى پۇم بكشى و بەرپەرچى
قۇشەنى دوژمنان بداتەۋە. پاشا بەپىي فەرمان كەۋتە خۇ ساز كردن و
دابىنى چەكۋچۇل و ئامرازى پىۋىست.

ھەر لەم سالىدا شىخ ھەسەنى گەۋرە دۋاي ھەقدە سال ھكۈمەت لە بەغدا
پوۋى كرده بارگاي پەحمەتبارى يەزدانى و سولتان ۋەيسەى كوپى كەۋلى
پادشايەتى خستە سەر شانى و لە جىي باوكى دانىشت. خواجه سەلمان ئاۋاي
مبارەكبادى كردۋە:

لەسەر پۇپەى بليندى گومبەزى ئەم ئاسمانە

قريۋەى شادمانى پۇلى مزگىنىدەرانە

كەۋا مانگى پەجەب، سال ھەۋسەد و پەنجا و ھەۋتە

خەلگ قۇلى لەسەر كىشاۋە خواۋەند پشتيوانە

لە پىتەختى عىراق تەختى ئەميران شياۋى شانى

لە كۆپى گەۋرەپياۋان تاقە تاقانەى جىھانە

ھەموو سولتان لە دۋاۋەى پادەۋەستن شىخە ۋەيسە

پەنا و پشت و جەلەۋدارى گەپى چەرخى زەمانە

درشت و وردى گەۋھەربارى ئەستىران كە ديارن

ھەموويان پايەناز و پايەخن بۆۋ ميرە خانە

سالى ۷۵۸ / ۱۳۵۶ - ۵۷

سولەيمان پاشاي وەزىرى سولتان ئورخان و ئىراي فازل بەگ و ئۆجە ياقووب و بەگلەران و كۆمەلىك پالەوانى بەئەزموون پرويان كرده مىشەي «كەمەر» و گاوكۆلىكى زۆرى كافرانىان قېتىخت و بە مەشكەيان دەرھىنان و فوويان ئىكردن و كەلەكەيان پېھلەبەستن و سواريان بوون و پىيان لە دەريا پەرىنەو و پرويان كرده پۇم ئىلى و قەلای چەمەنى و ئەياستە ئوروكەلەك(?) و قۇكرەسارى و قەلاتى... و «ئۆجە ئواسى»يان گرت كە ئىستە بە ئۆجە ياقووب ناوبانگى دەر كىردو وە.

مىر شىخ ئەبووئىسحاق ھەر لەم سالەدا كەوتە دەست ھىزەكانى مىر موبارزەددىن محەممەد و لە مەيدانى سەئادەتى شىراز كە بە قەلەمى خۇي پەنگابو كۆژا. دەلەين لە كاتى كۆژرانىدا ئىم چوارىنەي داناو:

داخم كە لەبۇ مەلى تەمەن دانە نەما
ھىوا بە كەسوكار و بە بېگانە نەما
سەدە ھەيفى كە لەو ماو كەمەي كورتى ژيان
ھەرچى كوتمان ، بېجگە لە ئەفسانە نەما

ھەر لەم سالەدا جاني بەگ خان كە چۇنيەتى زولم و زۆرەملى بەربلاوى مەلىك ئەشرەفى لە زمان قازى محىددىنى بەردەي بىستىوو ، لە پىي دەر بەندى شىروانەو بەرەو ئازەربايجان كشا. وەختايەك مەلىك ئەشرەف ئەو ھەوالەي لى پروون بۆو ، دواي چەند سال بەگ بوون لە پويى پەشیدی دا ، ھاتەدەر و لە شەنبى غازان پكئى بەتال كىرد. چوارسەد سەر يەستىر و ھەزار سەر وشتىر لە زىپ و گەوھەر و كالای گرانبايى بار كىرد و لەگەل لەشكرىكى بە لىشاو ناردى بەرەو ئۆجان. وەختايەك جاني بەگ خان نىزىكتىر بۆو شەمزا و بە خواجە

لؤلؤئی فہرموو کہ وپڑای خہزینہ و خاتونان لہ گریوہی مہرہند لہ سہر
چاوہی خواجہ پھشید چاوہ پڑ بن۔ چما بارہ کہ بہ لای کامہرانی دا سووڑا
بگہ پینہوہ تہوریز و ئہ گہر بہ پیچہ وانہ کہوت بجنہ مہرہند۔

مہلیک ئہ شرف بہرہو ئوجان بزوت و لہ سہر گردیک چاوی لہ پڑگا
بریبوو کہ جانی بہگ ہہلقوئی و لہ بائی «سہراب» ہوہ دہرکہوت۔ فہرمووی کہ
ہیزہکانی دہورہی بدہن۔ کاتیک مہلیک ئہ شرف وای بینی زانی ئہو حالہ بہو
حالہ ناشی و لہ پڑوہ بایدایہوہ شہنبی غازان۔ لہوئی شہورہی کرد و بؤ بہ یانی بہ
دوای خہزینہ و خاتونان دا جالہ بؤوہ۔ ئہوانہی لہ گہالی بوون لئی ہہلبران و
تہنیا لہ گہل دوو غولامی گورجی لہ مہرہند گہیشٹہ کؤچ و باری۔ خہلکی
ویندہری و ہختایہک بہ شکانی ئہو غہیانہ یان زانی ہہلیانکرہ سہر مال و
خہزنہ و داپووتاندنی و ژنہکانیشی ہاوار و زیرہی پشروبلابوونیان
لئہ ہستا۔ مہلیک ئہ شرف بہرہو خویہ تئی تہقاند و لہ ہؤبہ و پشمالی شیخ
محہمہدی باتلجی دابہزی کہ لہ دہشتی ہہلیدابوو۔ شیخ محہمہد بہ دہورہی دا
ہات و کہوتہ خزمہت کردنی، بہلام خیرایہکیش سواریکی تیژبالی و ہک بای
شہمائی بہ مہبہستی راگہ یاندنی چؤنیہتی حال و بالہ کہ بہرہو ہؤردووی
جانی بہگ خان گال دا۔ میر بہ یاز راسپڑدرا کہ بجی و ئہ شرف بیئیتہ خزمہت
خان۔ میر بہ یاز ئہ شرفی ہینایہ تہوریز و حہشیمہت لہ سہر بانانہوہ
خؤلہ میشیان بہ سہری ئہو چارہ پشہدہ دہکرد۔

وہختایہک جانی بہگ چاوی پیکی کہوت لئی پرسی باشہ بؤچی ئہو
مہلبہندہت خاپوور کرد؟ گوتی نؤکہر بہ پیچہ وانہی ویستی من جوولاونہوہ و
دہستیان و ہشاندوہ۔ جانی بہگ خان لہ ئوجانہوہ چووہ ہہشتہرؤ و لہوئی
مہلیک ئہ شرفی کوشت۔ سہرہکہی نیڈردرایہوہ تہوریز و لہ سہر دہرگای
مزگہوتی مہراغہ یانیان ہہلاوہسی۔ پاشان جانی بہگ خان تیژ بہرہو تہوریز
خوشی و لہ کؤشکی میری دابہزی و حکوومہتی ئہو ناوچہیہی دا بہ بہردی بہگی

کوپى و خۆى گه پايه وه ئوورگه نچ. چه ند پوژيكي كه پيچوو به ردی به گ بیستی باوکی ناساخه و پرووی کرده ئوورگه نچ. كه به ردی به گ ئاوا بوو، ئه خى جوقى وه زیر ده سه لاتی به سهر مه لبه ندی ئازهر بايجان دا شكايه وه.

سالى ۷۵۹ / ۱۳۵۷ - ۵۸

له هه ره تی به هاری دا سولتان وهیسه به ته مای گرتنی ئازهر بايجان له شكري بۆ لای ته وريز ئاژاوت. ئه خى جوق كه له بری جانی به گ خان و كوړه كهی حكومه تی هه لده سووړاند، تابشستی نه هیئا و شكا و ته وريزی له چنگ ده ركشا. ههر له م ساله دا مير موبارزه ددين محهمه د له شیراز وه به مه به ستی گرتنی ئازهر بايجان و ته وريز هیرشى برده سهر ئه خى جوق كه پاش ره وین له بهر سولتان وهیسه له نه خجه وان ئالای زۆره ملی هه لدا بوو. ئه خى جوق هه تا لای «میان» به پیرییه وه چوو. له وی قۆشه نیان تیکه له نگووتن و لیکیان دا و ئه خى جوق شكا و مير موبارزه ددين پرووی کرده ته وريز. كه یخودا و پيش سپی و مه زن و ماقوول و بازركان و كاسپكار و سنعه تكاران چوونه پيشوازی و گه ليك پيشكيشی و دیارییان برده خزمه تی. خۆی پوژی هه ینی بوو به پيشنوێژ و خوتبه یه کی جوان و پاراوی خوینده وه و دوعای بۆ خه ليفه ی عه بباسی کرد. دواى چه ند پوژان خه بهر هات كه سولتان وهیسه له به غدا وه به مه به ستی مه يداندارى به ره و ته وريز كشاوه. موبارزه ددين محهمه د كه به و باس و خواسه ی زانی له پيوه گه پايه وه شیراز.

سالى ۷۶۰ / ۱۳۵۸ - ۵۹

له م ساله دا شاشوجاع چاوی باوکی له بهر ئاكارى ناله بارى هه تر لیبری و تو له ی كوړان و میرانی لیكرده وه و له قه لایه کی فارس دا خستیه سیاجاله وه. پاشان خۆی دانیشته سهر ته ختی فه رمان په وایه تی و جیی گرت ه وه. زانیانی زه مان له م باره وه گوته ویا نه:

پۆژگاری شکۆی بۆ سه‌ر هه‌ر بۆ سه‌ر چوو
له‌شکری هیندی بری تاکوو له‌ نیلێ ده‌رچوو
به‌یمانه‌یی به‌خت و حوكمی کاتی پې بوو
سۆمای له‌ چاوی پۆرژا، چوو هه‌ر چوو

سالی ۷۶۱ / ۱۳۵۹ - ۶۰

میر ئورخان کۆچی‌دوایی کرد و به‌ره‌و دنیای هه‌رمان هه‌نگاوی نا^۱. سولتان مرادخانی کۆپی که به‌پاستی بۆ کار و کرداری مووی له‌ بابی وه‌رنه‌گێرا‌بوو له‌ بوورسا چوو هه‌ر ته‌ختی فه‌رمانپه‌روایه‌تی.

سولتانی خوابه‌خشوو مه‌ودای هه‌شتا و سێ سالی ته‌مه‌ن هه‌لبوارد و سی و پێنج سالی پادشایه‌تی کرد و له‌ بوورسا نێژراوه. سێ کۆپی لی‌که‌وتۆته‌وه: سولتان مراد، سوله‌یمان پاتشا و سولتان قاسم که له‌ سه‌رده‌می ژیا‌نی باوکی‌دا ده‌ستی له‌ دنیا به‌رداوه^۲.

هه‌ر له‌م سا‌له‌دا سولتان مرادخان له‌ که‌لیبوولی تێپه‌ری و گه‌یشه‌ تووربنیس^(۳) و قه‌لای چوورلی داگیر کرد و شه‌پێکی قورس و گرانی له‌ قه‌لای... هالاند و تیک‌وپیکی دا و قه‌لای «به‌رغووز» (به‌رقازی) سه‌ر لی‌واری پووباری «مه‌ریچ»ی کیشایه‌ ژێر حوكمی.

سالی ۷۶۲ / ۱۳۶۰ - ۶۱

له‌م سا‌له‌دا سولتان مرادخان، ئۆرنووس‌به‌گی نارده‌ سه‌ر مه‌لبه‌ندی «ئه‌بسا‌له» و گرتی و دیل و ده‌سکه‌وتیکی زۆری هێنا.

۱- نیسانی ۱۳۶۲ی مردوو. (میژووی عوسمانی، ب، ۱، ل ۱۹۱).

۲- شه‌ش کۆپی بووه: ۱- سوله‌یمان‌پاشا ۲- سولتان ۳- مراد ۴- برام ۵- خه‌لیل

- قاسم. که مرد مراد و خه‌لیل و برام مابوون. (میژووی عوسمانی، ب، ۱، ل ۱۸۶).

سالی ۷۶۳ / ۱۳۶۱ - ۶۲

سولتان مراد لهم ساله دا لالا شاهینی به مه بهستی گرتنی ئه درنه به پیکرد و کافرانی ته کوور به رهنکاری و یتستان و شه پیکری به گهرمه قهوما و سهره نجام خه نیمان به زین و په نایان برده بهر قه لای ئه درنه. سولتان مرادخان دوا به دوا ی له له (لالا) شاهین دا^۱ گه یشتی و دهوهری ئه درنه ی دا. سهرداری ته کوور (پۆمی) به سواری لۆتکه ی سهنده^۲ به پرووباری هه ستاوی مه ریچ دا رایکرد. خودی ئه درنه که یه کیکه له باژیره گه وره کانی خاکی پۆم که وته به رچنگی پیاوانی خانه دانی عوسمان. لالا شاهین به ره و زه غره (زاهره) پۆیی و قه لای «ئه بساله» و «مالغهره» ی گرتن.

سالی ۷۶۴ / ۱۳۶۲ - ۶۳

سولتان مرادی غازی مزگه وتیکی گه وره ی له شانشین ی بوورسا ساز کرد.

سالی ۷۶۵ / ۱۳۶۳ - ۶۴

سولتان وهیسه به ئامانجی گرتنی شیروان بزوت که له و ده مه دا خه بهر هات خواجه مه رجانی بریکاری سولتان له به غدای داروسسه لام سه ری هه لداوه. سولتان ده مکو تی وی به گرینگ زانی و پووی کرده به غدا. له به ره وی وه ختی هه ستانی ئاو و هه پهرتی لافاو بوو، خواجه مه رجان به نداوی «قۆرج» ی شکاند و هه تا مه ودای چوار فرسه خان دهوهری به غدا سیلاوی تیگه را و پیکای هات و چۆ هه لپرا. ده سته یه ک له هیزه کانی سولتان به سواری لۆتکان له نوعمانییه وه تیپه رین. سهره تا قۆشه نی خواجه مه رجان به ره گه یان له سپای سولتان گرت،

۱ - له له، لالا، لاله، به که سیک ده گو ترئ که منالی پیاوماقوولان و میران بحاوینتیه وه و پیاوینتیی. ئهم وشه یه تورکییه و له راستی دا پله ی له له یه تی میرزادان دراوه به پیاوی گه وره. له له ده مرست و بریکاره و له گه ل مانا کوردییه که ی که ته نیا خزمه تکاری زارۆکانه و کاریکی سووکه جیاوازه.

به‌لام وه ختایه‌ک خودی فه‌رمان‌ره‌وا له دواوه گه‌یشتی و خواجه که‌ژاوه‌ی سولتان‌ی به‌چاو ئه‌نگاوت، حه‌جمینی نه‌ما و با‌لی لئ‌پ‌وا و په‌وی و پر‌دی هه‌لب‌ری و خۆی وه‌په‌نای قه‌لای به‌غدا دا و که‌وته لالانه‌وه و پارانه‌وه و ده‌رب‌رینی په‌شیمانی. سولتان‌ چاوی له‌ تاوانی پۆشی و چی دی سه‌ری نه‌کوتایه‌وه و گه‌رایه‌وه.

هه‌ر له‌م سا‌له‌دا موبارزه‌ددین محهمه‌دی گرده‌نشینی زیندانی‌کراوی قه‌لای سپی، له‌گه‌ل کۆمه‌لیک خه‌لکی قه‌لاتی ده‌ستی تی‌گ‌رت و قه‌لاداری لی‌خست و ته‌بلی سه‌ره‌ه‌لدان و دژایه‌تی کوتا. له‌به‌روه‌ی شاشوجاع له‌ کرده‌ی خۆی خه‌ج‌اله‌تبار و په‌شیمان بوو، ده‌رگای قه‌لای به‌پوودا کرده‌وه و سه‌رله‌نوێ تاجی فه‌رمان‌ره‌وایه‌تی نایه‌وه سه‌ری. دیسانیش ده‌سته‌یه‌ک پیلانگێر هه‌دایان نه‌دا و به‌ دزی له‌گه‌ل باوکی گه‌ل‌اله‌ی کوشتنی شاشوجاعیان دا‌ر‌شت. شاشوجاع به‌م که‌تنه‌ په‌شه‌ی زانی و باوکی دوور خسته‌وه بۆ قه‌لایه‌کی گه‌رمه‌سیراتی شیراز. پاش چوار سال که‌ تووشی گه‌لیک نه‌خۆشی سه‌خت و کوشنده‌ ببۆوه، به‌ مه‌به‌ستی هه‌واگۆرکێ نێردرایه قه‌لاتی به‌م و له‌وێ چۆوه به‌ر دلۆقانی خودا.

سالی ۷۶۶ / ۱۳۶۴ - ۶۵

له‌م سا‌له‌دا سولتان وه‌یسه به‌ سه‌ر مووسلی دادا و به‌یرام خواجه‌ی تورکمان خۆی نه‌گرت و هه‌لات. خواجه سه‌لمانی ساوجی له‌م باره‌وه گوتویه‌تی:

ته‌ته‌ر هه‌والی هینا گراوه شاری مووسل

موباره‌ک بێ له‌ میری به‌ریزی مه‌زنی عادل

سولتان وه‌یسه شوینی له‌ دووی به‌یرام خواجه گێ‌پ‌را و دم له‌سه‌ر پشت که‌وته سه‌ری و به‌ خۆی و خێل و بار و خێزانی هه‌تا ده‌شتی مووش هه‌لب‌ری و

لهوئ دهستی گه یاندییه و تالانی کرد و دایرووتاند. خواجه سهلمان ئاوی باس کردوه:

ماریکه دوژمنی تۆ، خوشی به رهو دهستی مووش

میروولهی شیریی تیژت زۆری گرتوون ماری وا

هه ره لهم ساله دا سولتان مرادخان به فهرمانی قهره رۆسته می قهرامانی بێنج یهکی له پێگران ئهستاند و به پێی فتوای خهلیل پاشای مه شهوور به جه ندرلوو، ئه و غولامانهی که له پیزی جهتان دهیانگرتن و دایانده برین، دهیانخسته ژیر پکیفی پیروزی میر و کلاوی لهمدی چهرمگیان ده نانه سه ری. پاشان ئه و کۆمه لهیان به یهنگیچه ری (یهنی چه ری) ناو دێر کرد و لهوئ پۆژیوه دا که وتوون.

له درێژهی سال دا سولتان مرادخان حوکمرانی پۆم به که لیبولی دا له ئاوی ده ریا په رپیه وه و به ره و ئاناتۆلی کشا و قه لای «بیغا» ی گرت. له شکری «سیرف» (سیرب) پالیان پیکدا و هه لیا نکرده سه ر مسولمانان. لالا شاهین له «چه رمن» په لاماری دان و کافری پرش و بلاو کردن و یه خسیر و خه نیمه تیکی زۆری وه چنگ هێنا.

سالی ۷۶۷ / ۱۳۶۵ - ۶۶

سولتان مرادخان دهستی بزاون و قه لای کووتاهیه و سیما و ئاگری یووز و تووشانلووی گرت.

هه ره لهم ساله دا(?) سولتان خه لیلی کوپی شیخ برامی حاکمی شیروان مرد. په گه زی میرانی شیروان ئاوا به جه ند پشتان ده چۆوه سه ر نۆشیروانی عادل: سولتان خه لیل کوپی شیخ برامی کوپی سولتان محهمه د کوپی که یقوباد کوپی فه رپوخزاد کوپی فه رامه رز کوپی گوشناسب - که ناوچه ی گوشناسبی شیروان به دهستی وی ئاوه دان کراوه ته وه - کوپی فه رپوخزاد کوپی مه نووچیهر - ناسراو به

خاقان كە خاقانى شاعىر نازناوى خۇى لە ناوى ئەو وەرگرتوۋە- كوپى كەسران (خوسرەوان) كوپى كاوس كوپى شەھرىار كوپى گرشاسف (گرشاسب) كوپى ئەفرەيدوون (فەرەيدوون) كوپى فەرەمەرز كوپى سالار كوپى يەزىد كوپى جوون كوپى مەرزۇبان كوپى ھۆرمز كوپى نۆشىروان.^۱

سالى ۷۶۸ / ۱۳۶۶ - ۶۷

شاشوجاع زانى كە تەورىزى لە رقى شىرازىيان پىشتى شامەحمودى براى دەرگن، بۆيە لىپرا پىش ئەۋەى تەورىزى بگەنە ھاناي براى، تۆزى لى بە با كا. بۇ ۋەدىھاتنى ئامانجى شىرازى بەرەو ئىسففەھان بەجىھىشت.

بەم چەشەنە رۆيى ھەتا كۆشكى زەرد

بە تۆزى سپاي، جىھان لاژۋەرد

شامەحمود بەرەى شەپى تەنى و دۋاى تىككەلچوون كشاۋە و سەرى بىردەۋە بەر قاپلىكى شار. شاشوجاع لە پروكارى ئىسففەھان خىۋەت و پەشمالى ھەلدا و ئابلۇقەى شارى دا. پاش ئەۋەى جەماۋەرى شار كەۋتنە تەنگەتاۋى، سەيد و مەلا و پىاوماقوۋلان ۋەدركەۋتن و وايان دانا كە شامەحمود بىتە لاي شاشوجاعى براى و پىك بىن. ۋەختايەك كەخودا گەرەنەۋە، شامەحمودىش رەزامەندى لەسەر برىارى ئەۋان دەرپرې و بە خۇى و پەنجا سۋارەۋە چوۋە دەست ماچ كەردنى براى. پاشان مېۋانىيەكى گەۋرە پىكخرا و گەلىك ديارى و خەلاتى مىرەنە دابەشكرا و شاشوجاع بە كامرەۋايى بايدايەۋە شىراز.

۱- ئەم رەگەزنامەيە تىكەۋلىكەيە و بە سەرچاۋەيەكى تەۋاۋ ھەلە دادەندى. بۇ ۋىنە ھۆرمزى چۋارم كوپى نۆشىروان باۋكى خوسرەو پەروىزى دووم و قوبادە. بىنەمالەى ساسانى كەسىكىان نەبۋە بە ناوى مەرزۇبان.

سالی ۷۶۹ / ۱۳۶۷ - ۶۸

لهم سالددا میر قاسمی برای سولتان وهیسه پرووی کرده بهر باره گای
په حمهتی یهزدانی و تهرمه که یان برده وه نه جهف و له پهنا نیژگه و مهرقه دی
پاک و ترووسکه داری شهید و پیشه وای مسولمانان چه زهتی عهلی - خودای
مهزنی لی رازی بی- ناشتیان. قهبری میر قاسم که وته داوینی گۆری میر شیخ
حه سهنی باوکی. خواجه سهلمانی ساوجی شینیکی ئاوی بۆ گنپراوه:

حه یفی که خۆری پۆژی جهوانی	خۆی بۆ نه گیرا وهک دوابه یانی
مخابن خونچیک بهر له پشکووتن	خه زه لوهری دی به بای زریانی
بگری ئه ی فهلهک بۆو خۆره تاوه	سهره ونخوون بوو به خۆی نه زانی
تیکرا ده زانین دهمرین و ده پۆین	به لام هه موو کهس نیه گومانی
که میر قاسمی لاوژده میژمنال	هه واری برده سه رای ههرمانی

ههر لهم سالددا به یرام به گی خۆشه ویستی سولتان وهیسه له بهر
شووه لکیشان له شهراب خواردنه وهدا، نوقمی ده ریای نه مان بوو. سولتان
وهیسه وای تازی به داگرت که هیچ کهس وینه ی نه دیبوو. که په نکی رهشی به
سهر بالای سپی خۆی هه لکیشا. کوینی کرده بهر خاتوونان و هیزاری خسته ملی
سهرۆک و سهرداران. کاری ئاوا ناله بار و دزیو و قورپیوانی، هه تا ئیستا کهس
نهیدی بوو به چاوانی. خواجه سهلمان ئاوی شین بۆ گنپراوه:

شکاوه پشتی گهر دوون گهر چ نالی	له تاوی مهرگی به یرم شا ده نالی
لهشی وهک ئاوی ژین پۆجوو به خاكا	خودایه نووری خۆتی تیبهالی

سالى ۷۷۰ / ۱۳۶۸ - ۶۹

لەم سالەدا شاشوجاع ويستی که خاتوونىكى داوينپاک لە بنەمالەى سولتان وەيسە بخوازي هەتا لەوہى بەو لاوہ شەر و گەر و ئاژاوہ بېریتەوہ و سولتان وەيسە دەس لە يارمەتيدانى شامەحمودى براى هەلبگرى. کەخوایەتى ئەم ژن خواستنه کەوتە ئەستوى مير ئيختيارەددين حەسەنى قورچى و ئەويش خوى هەلبېچا و بە تەيارى بەرەو ئازەربايجان کەوتەپى. وەختايەک شامەحمود بەو کارە زانى، خېرايەكى خواجه تاجەددىنى ورد و وريا و فيلەبازى بىهاوتاي وەزيرى نارەدە خوازبىنى کچى سولتان. کاتىک نيردرای هەردک لا لە شوينىک بە خزمەت سولتان گەيشتن، گەليکيان قسە و باس لە نياوانى دا هات و چوو. سەرەنجام لەبەرەوى شاشوجاع لە کاغەزى خوى دا فيز و دەمارى وەلا نەنابوو، بەلکوو قەلەم لە داب و نەريتى خۆبەکەمزانى دا زمانى کورتى هينابوو، داواکەى دۆراند. شامەحمود لە نامەکەى دا نووسىبووى: کۆيلەم و سەرومالم ئى مەزنى خۆمە.

سولتان پاسپاردەى شاشوجاعى جواب کرد و کچەى کردە دەسگيرانى شامەحمود. خواجه تاجەددىن، خاتوونى بەرزەوہجاخى سەرپەرەدى پاکی سوارى کەژاوہى جوان و پازاوہى شايان کرد و بە شان و شەوگەتەوہ بەرەو ئيسفەهان گەرايەوہ. خواجه سەلمان ديمەنى ئەم زەماوەندەى ئاوا نەخشاندووە:

گەردوون گۆوہندى گيڤا، هەى هەى لەو زەماوەندە

ولاتى پى گەشاوہ، دل بۆيە ليرە بەندە

هەتاو پەپى هەلداوہ، مانگيش گۆشەى کيشاوہ

جووتبوونى حۆرى و مەليک، چەن ديمەنىكى مەندە

سالی ۷۷۱ / ۱۳۶۹ - ۷۰

لهم ساله دا که سالی سه گه، میر تهیمووری کووره گان له مهلبه نندی «کهش» که ئیستا به شاری سهوز ناسراوه تاجی پادشایهتی له سهر نا. تۆرمه می بهرزه وه جابخی ئاوا ده گه پێته وه سهر چه نگیز خان: میر تهیموور کوپی میر توغرای کوپی میر بهر کهل کوپی میر ئیلته کیز کوپی میر ئیجل(?) کوپی قه راجار نۆیان - که له سهر دهمی چه نگیز خان دا سپاسالاری ههرمه زن و ههمه کاره می سهر دارانی جوغتای خانی کوپی چه نگیز خان بوو - ئه ویش کوپی سیورغان(?) کوپی «ئیرده مچی» یه ناسراو به بهر لاس - که خێلی بهر لاس ده چیته وه سهر وی - ئه و کوپی قاجوولی به هادوره که کاکێ قه بهل خانی کوپی تۆمنه خانه و به سی پشنان براهکی و چه نگیز خان ده گه نه وه یه کتر.

له بهروه ی بۆته زاوای میر حوسین به کووره گانی ناودێر کراوه. میر تهیموور پۆژی ۲۷ی مانگی شابانی سالی ۷۳۶ی کۆچی له خودی «کهش» پێی ناوه ته باز نه ی ژین و سالی ۸۰۷ کۆچی کردووه. ماوه ی سی و شەش سال له سهر ته ختی فرمانه وه ایه تی بنه ی داناوه و ههر گیز نه وه ستاوه و په لی کوتاوه بۆ زۆربه ی ههریم و مهلبه نده خویش و ئاوه دانه گانی جیهان. له شکری دهنگ داوه و ئهم ناوچانه ی گرتوون و به یدهستی کردوون: ئه و بهر پووبار، تورکستان، خارەزم، به ده خشان، هیندوستان، خوراسان، سیستان، کیچ، مه کران، عێراقی عه رهب و عه جم، فارس، ئازەربایجان، مازنده ران، گیلان، شیروان، ئه ران، کوردستان، گورجستان، دیاربه کر، پۆم و شام.

میر تهیموور چوار کوپی بووه: ۱- میرزا جانگیر که له سهر دهمی ژایانی باوکی دا به ره و دنیا ی خاموشان فری. ۲- میرزا شیخ عومه ر که حکومه تی ههریمی فارس خرابوویه به ردهستی و له زه مانی باوکی دا که ده وره ی قه لای «خورماتوو» یان دابوو به تیری کوردیک ئه نگوا و کوژرا. ۳- میرزا میرانشا که فرمانه وه ی ههریمی ئازەربایجان و عێراقان و دیاربه کر بوو هه تا سنووری پۆم

و شام. دواى نه‌مانى باوكى له ته‌وريز به ده‌ستى هيژه‌كانى قه‌ره‌يوسف ته‌مه‌نى بپرايه‌وه. ۴- ميرزا شاروخ كه له رۆژگارى بابى دا حوكمرانى مه‌لبه‌ندى خوراسان بوو. پاش كۆچى دوايى مير ته‌يموور بوو به پادشاي ئيران و تووران.

سالى ۷۷۲ / ۱۳۷۰ - ۷۱

مير وهلى حاكمى مازندهران كه پشتاو پشت ده‌گاته‌وه سه‌ر جووجى فشارى(?) بىراى چه‌نگيزخان، له‌شكرى سازكرد و به‌ره‌و رهى بزووت. سولتان وه‌يسه له نازمه‌ربايجانه‌وه خۆى له به‌ر په‌رچه‌دانه‌وه و لووت شكاندنى خۆش كرد و هيژى ده‌نگ دا و پيشه‌نگى سواره‌كانى له رهى شه‌ريان هه‌لگيرساند و شكان، به‌لام چونكه قۆشه‌نى سولتان وه‌يسه له دواوه به هه‌موو توانست و تواناوه ده‌هات، مير وهلى تابىشتى به‌ره‌نگارى و ده‌سكردنه‌وى نه‌هينا و سه‌رى جله‌وى وه‌رگيتر و ده‌ر په‌پى. كۆمه‌ليكى به‌رچاو له چه‌كدارانى كوژران و به ديل گيران و سولتان هه‌تا سمنان كه‌وته په‌يكه‌رده‌ى مير وهلى و له‌ويوه به راويژى ميران و سه‌ركردان گه‌رايه‌وه.

سالى ۷۷۳ / ۱۳۷۱ - ۷۲

له‌م ساله‌دا سولتان وه‌يسه به ته‌ماى په‌لاماردانى مير وهلى له ته‌وريزه‌وه سپاى بۆ لاي ئۆجان جله‌وكيچى كرد هه‌تا ناوچه‌كانى ژير ده‌سه‌لاتى رزگار بكا، كه‌چى له‌ناكاو سولتان مير زاھيدى بىراى به مه‌ستى له‌سه‌ر بانى كۆشكى ئۆجانه‌وه هه‌لدرا و پسا و چاره‌نووسى ديارى كراوى كه مه‌رگ بى پاش و پيشى نه‌كرد و فزه‌ى ليڤرا. سولتان له‌به‌ر په‌ژاره‌ى نه‌مانى بىراى، چوونه‌كه‌ى هه‌لوه‌شانده‌وه و رووى كرده ته‌وريز. له‌م ده‌رفه‌ته‌دا شاشوجاع كاغه‌زيكى له مير وهلى نووسى و دنه‌ى دا بۆ دژايه‌تى له‌گه‌ل سولتان.

سالى ۷۷۴ / ۱۳۷۲ - ۷۳

مير وهلى به له‌شكريكى گه‌وره و گرانه‌وه له مازنده‌رانه‌وه هاته ده‌فه‌رى رهى و له‌ويوه چووه ساوه. موباره‌كشاي حوكمدار و كه‌يخودا و بياوماقوولان و

كۆمەللىكى مسكىنان، رايانسپارده لای مىر وەلى كە چۆنە زەحمەتتە وەبەر خۆت ناوہ و بۇ ئەم بالە كشاوى، خۆ ئۆرە لە ژۆر حوكمى سولتان وەيسە دايە؟^۱ سولتان فەرمانپەر وايەكى بەھىز و سپادارە و چما مىر وەلى لەم زستانەدا دەستمان لېھەلگىز و قۆشەنى نەخاتە داوى دەرد و كۆپرە وەرى باشترە.

مىر وەلى كوتى باج و پىتاكى چەند سالەمان دەوئ و رېشسېسى و گەورەپىاوان بېنەدەر، ئەودەم دەگەپېنەوہ. خەلكى ساوہ شانيان بۇ نەوى نەكرد و لېئى وەدەست هاتن و بەرامبەرى چەقېن. مىر وەلىش سەرى لە گېرە و كېشە دەخورا و پەلامارى دان و لە ماوہى دوو حەوتوودا بە زۆردارى شارى گرت. موبارەكشا سەرەتا خۆى شارەدېوہ، بەلام دواتر لە كەلېنئى ھاتەدەر و چووہ خزمەت مىر وەلى و كچى خۆى دايە. پاش ئەم ھەلمەت و سەرکەوتنە مىر وەلى گەراوہ مازندەران.

سالى ۷۷۵ / ۱۳۷۳ - ۷۴

مىر تەيموور لەم سالەدا كېژى ئاقسۆفى^(۲) حوكمرانى «قۇنقورات»ى بۇ مىرزا جانگىرى كۆرە گەورەى خواست و گواستىيەوہ بۇ سەمەرەقەند.

ھەر لەم سالەدا پرووبارى دىجلە ھەستا و شارى بەغداى داگرت و جگە لە چەند كۆشكەل و خانووى بەرز و قايم نەبى ھەمووى تېكتەپاند و بردى. نىزىكەى چل ھەزار كەس تېداچوون. مەولانا ناسرى بوخارى لەو كاتىدا ئەم دوو لىنگە شېئەرەى داناوہ.

دىجلە ئەم سال وا دەپۆيى كارەكەى مەستانە بوو

كەفچەرېن و بى بە زنجىر، بۇ چما دېوانە بوو؟^۱

سالی ۷۷۶ / ۱۳۷۴ - ۷۵

سولتان وهیسه به مه‌به‌ستی به گژداچوونی میر وهلی له ته‌وریز بنه‌ی گوئیسته‌وه بۆ قه‌لاچکه‌ی ره‌شیدی. له‌وی تووشی نه‌خۆشی پیمردن بۆوه. مه‌زنه‌میرانی ده‌سه‌لات به ئیزنی قازی شیخ عه‌لی و خواجه شیخ محهممه‌دی که‌جه‌جانی چوونه سهرینی میری بناغه‌دانه‌ری پئ‌وشوینی جیهان‌پاریزی و فه‌رمان‌ره‌وایه‌تی و داوایان لیکرد وه‌سیت بکا. سولتان گوتی حکوومه‌ت و ده‌سه‌لات هی حوسینه و شیخ حه‌سه‌ن حوکه‌مرانی به‌غدایه. گه‌وره‌پیاوه‌کان جوابیان داوه که ئه‌و برا گه‌وره‌یه و شتی وا ناسه‌لمینئ. فه‌رمووی جا بۆخۆتان ده‌زانن. سه‌روک و سه‌رداران ئه‌م قسه‌یان به ئیزن دان له قه‌لم دا و شیخ حه‌سه‌نیان گرت. شه‌وی شه‌ممۆی دوومه‌ی مانگی جیمادی یه‌که‌م، ئه‌م سولتانه به‌ره‌و باغی به‌هه‌شت بالی گرت. هه‌ر له‌و شه‌وه‌شدا شیخ حوسین به‌شه‌ربه‌تی شه‌هادت نامی زاری درا. خواجه سه‌لمان له تازییه‌ی دا فه‌رموویه‌تی:

ئه‌ی فه‌له‌ک باژۆ نه‌رم، ده‌ردت به ئیران کردووه
خاکی ئیرانت به مه‌رگی شاه‌ی ویران کردووه
ئاسمانیکت له جپی خۆی ئاوه‌ژوو کردۆته‌وه
که‌وتووه پشته‌وقه‌فار، ده‌شتیکی گێران کردووه

سولتان حوسین دوا‌ی باوکی له ته‌وریز کلاوی پادشایه‌تی له سه‌ر نا.
خواجه سه‌لمان ئاوا‌ی پیرۆزبایی لیکردووه:
ورد و درشتی دنیا له ژیر فه‌رمانی تۆیه
هه‌تاوی پادشاهی وه‌کوو خه‌رمانی تۆیه
ولات هه‌مووی ئه‌مینه به سیبه‌ری سه‌ری تۆ
ده‌ره‌ی به‌هه‌شته‌گشتی، مه‌کۆی هه‌رمانی تۆیه

هەر لهم سالتەدا میر شامەحمودی کوپی میر موبارزەددین محەممەد
کۆچی دواپی کرد. شاشوجاع وەختایەک پیتی زانی ئەم چوارینە یەه دانا:

نەما مەحمودی برام شیرێ لەبەر دەلەرزێ
شەپی لە من دەهالاند بۆ دەسلەت و بەرزێ
دنیا مان کردە دووبەش تا خەلک ئاسوودە بێ
ئەو بوو بە میری ژێرخاک، منیش میری سەر عەرزێ

شاشوجاع هەر کە بیستی برای نەماوە، لەپێوە بەرەو ئیسفەهان بزووت و
هەریمی عێراقی داگیر کرد.

سالی ۷۷۷ / ۱۳۷۵ - ۷۶

لەم سالتەدا شاشوجاع بە مەبەستی شەڕ لەگەڵ سولتان حوسینی کوپی
مەلیک وەیسە ڕووی کردە ئازەربایجان. لە دەروپشتی هەمەدان هیژەکانیان
تووشی یەک هاتن و دواي هەلگیرسانی ئاگری کوشت و کوشتار، سولتان
حوسین ڕووی و لەشکری پەخش و پەڕیشان کەوتەو. شاشوجاع سەربەرز و
سەرکەوتوو چوو تەوڕیز. سەید و مەلا و قازی و مەزن و ماقوول و
گەورەگەورە ئازەربایجان چوونە پیشوازی کەژاوەی شاهانەیی و بە ڕامووسانی
سەرپەنجەیی بەخشەندەیی گەشاندەو. شاشوجاع لە سەر تەختی پادشایەتی
ئۆڤرەیی گرت و خواجه سەلمان قەسیدەییەکی دانا کە ئاوا دەست پێدەکا:

لە سایەیی بازی بال پیرۆزی سولتانانی
ولات ئاسوودە بوو، نایمینی وێرانی

شاشوجاع دەنگ و ئاوازەى حافز يۇسف شاي بېستبوو، بۇيە ناردى بە دواى دا و ھىنايە كۆپى خۇى و ئەويش گەلىك چاكي گوت. شاشوجاع گوتى ئىمە ناوبانگى سى كەسى مەنشوورى تەورىزمان بە گوتى ئاشنا بېو كە ھەر يەكەى چەشنىكن. سەلمان لە سەروويە، يۇسف شا كەوتۇتە نىۋەندى و شىخ محەممەدى كەجەجانى دژاودژە. گۇيا شاشوجاع كەيفى بەو دەستە شىئەرى سەلمان نەبزوتوۋە كە شىۋەى داگىرسانىمان خستە بەرچاۋان و بەم قەسىدەىە برۋاى پېئىناۋە كە ئاۋاى دامەزاندوۋە:

وختى تارىفى روخسارى لە بېرمدا درەوشاۋە
ئاسۋى رۇژھەلاتى شىئەرم، خۇرى تىزا و ترووسكاۋە

دواى چوار مانگ كەيف و نەھەنگ و خۇش رابواردن، وختايەك كە خەبەرى بۇ ھات شايەحياى كۆپى(?) لە شىراز ئالاي دژايەتى و بەربەرەكانى ھەلداۋە، خىرايەكى پىئىنايە ئاۋزەنگى و بەرەو شىراز بزۋوت.
ھەر لەم سالەدا مىر تەيموور بە مەبەستى ھىرش بۇ سەر مەتبەندى خارەزم ھەستا و بىئەۋەى كارى بە سەرۆك و سەرداران بى، بۇ جارى چوارم^۱ لەگەل پۇلە زەبروۋەشنىك پۇيى و خەنىمانى شكاند و بە سەرياندا سەرەكەوت. لەو دەمەدا توقتەمىش خان ھاتە خزمەتى و مىر لاۋاندىيەۋە و بە سەرى كىردەۋە و بەرپى كىردە سەقناق.

۱- دەبى جارى سىئەم بى، چونكە دواتر باسى چوارمجار دەكا و مىر تەيموور تەنيا چوار نۆرە پەلامارى خارەزمى داۋە و خاپوورى كىردوۋە.

ساللی ۷۷۸ / ۱۳۷۶ - ۷۷

لهم ساله دا بۆ دووم جار توقته مییش خان هاته خزمهت میر تهیموور و گه لیکی دهستی ریز لینا و له شکرکی وه پیش کرد و ناردی بۆ سه قناق و جلهوی حکوومه تی وینده ری دایه دهستی.

هر لهم ساله دا میر تهیموور راسپاردهی نارد هیرات لای میر غه یاسه ددین و بناغه ی دۆستایه تی و هاو پشته ی و هاو په یمانی پته و کرده وه.

ساللی ۷۷۹ / ۱۳۷۷ - ۷۸

شاروخ میرزای کوپی تهیموور شا چای به دنیا روون بۆ وه. میر تهیموور زستانه هه واری برده «زنجیر سه رای» و به گوته ی نووسه ری «مه تله عوسسه عده یین» میرزا جانگیری کوپه گه وره شی هر لهم ساله دا رووی کرده بهر دلوقانی یهزدانی مهزن.

ساللی ۷۸۰ / ۱۳۷۸ - ۷۹

میر تهیموور بۆ جاری چوارم هه لمه تی برده سه ر خاره زم و سه مانگ و شازده رۆژ قه لاکه ی گه مارۆ دا و بۆی نه گیرا. یوسف سو فی له و سه ره و به نده دا مرد.

ساللی ۷۸۱ / ۱۳۷۹ - ۸۰

سه ره نجام لهم ساله دا میر تهیموور قه لات ی خاره زمی گرت و شاری «کەش» ی زیدی خۆی که لته کرده وه و دهستی به سه ر و رووی دا هینا.

هر لهم ساله دا شاشو جاع ئاژاوه ی ساروو عادل ی رۆمرکاند که یه کیک بوو له سه ردارانی سولتان حوسین. ساروو عادل که سه رقالی سه ربزیوی بوو، وه ختایه ک شاشو جاع په لاماری دا، په نای برده بهر قه لای سولتانیه و ئاخریه که ی شانی بۆ شا نه وی کرد و به خاکه ساری هاته خزمه تی. فه رمان په وای نیوجاوانی لی تال نه کرد و دلخۆشی داوه و گه پرایه وه شیراز.

سال‌ی ۷۸۲ / ۱۳۸۰ - ۸۱

میر ته‌یموور هرووژمی کرده خوراسان و له سه‌ره‌تای مانگی قوربان‌دا گه‌یشته شاروکه‌ی کووسوویه. حاکمی وئ که مه‌هدی بی چوو به‌ره‌وپیری و به‌خیری هینا و پادشا چاکه‌ی له‌گه‌ل کرد. پاشان پویی بو تایباد که مالی مه‌ولانای مه‌زنی به‌رزه‌جی زه‌ینه‌ددین نه‌بابه‌کر له‌وئییه. به خزمه‌ت مه‌ولانا گه‌یشته و دواندی و له‌و دیداره‌ خیر و به‌ره‌کته و قازانجیکی زوری پیگه‌یی. له‌وئوه نه‌سپی تیژبه‌زی به‌ره‌و شاروچکه‌ی فووشه‌نج (پووشه‌نگ) تاو‌دا که که‌وتوته شه‌ش فرسه‌خی هیرات به‌ بالی پوژاوادا. شه‌وی هه‌ینی له‌ نیوه‌ی مانگی‌دا قه‌لای فووشه‌نجی گرت و دواتر سه‌ری جلّه‌وی به‌ره‌و شاری «هه‌ری» وه‌رگپرا.

سال‌ی ۷۸۳ / ۱۳۸۱ - ۸۲

له‌م ساله‌دا میر ته‌یموور مه‌لبه‌ندی گرینگ و ئاوه‌دانی هیراتی داگیر کرد. هه‌روه‌ها سولتان مرادخان فەرمان‌په‌وای پۆم ناوچه‌ی نیزیک به‌دلکوو قه‌بای ئاغاچه‌ساری گرت که مه‌شه‌ووره به‌ حه‌وشه‌ی «حەقیه‌غدی».

سال‌ی ۷۸۴ / ۱۳۸۲ - ۸۳

له سه‌ره‌تای ئه‌م ساله‌دا سولتان مرادخان قه‌لای «سیرووز»ی کیشایه ژیر رکئی. هه‌روه‌ها سولتان نه‌حمه‌دی کوپی سولتان وه‌یسه که ئه‌رده‌ویلی وه‌ک پاوانه‌میر درابوویه، له سولتان حوسینی برای پاپه‌پی و له ته‌وریز کوشتی و کاروباری حکومه‌تی به‌ ده‌سته‌وه گرت.

سال‌ی ۷۸۵ / ۱۳۸۳ - ۸۴

ته‌یموورشا هه‌لیکوتایه سه‌ر سیستان و سه‌رله‌به‌ری ئه‌و هه‌ریمه و ده‌ورو به‌ره‌که‌ی گرت و گه‌پایه‌وه سه‌مه‌ره‌قهنده.

هه‌ر له‌م ساله‌دا ساروو عادل، سولتان بایه‌زیدی کوپی سولتان وه‌یسه‌ی له سولتانیه‌ی عیراق کرده پادشا و پیاوی ناره‌ده شیراز و داوای

يارمەتى و كۆمەگى كىرد لە شاشوجاع. ئەوئىش لەشكرى بەرەو سولتانىيە دەنگ دا و دواى پاپەپاندنى كاروبارى پېويست، جەلەوى ئەسپى خۇشاژۆى بۆ لای دزفول و شووشتەر شل كىرد و شىشى سوورەوەبووى بە چاوى سولتان «شېلى» كوپىدا كېشا و كوئىرى كىرد.

سالى ۷۸۶ / ۱۳۸۴ - ۸۵

مىر تەيموور ھېرشى بىردە سەر جورجان و ئەستەراباد و حاكىمى وئ كە مىر وەلى بوو دەرىپەپاند و پاشان بەرەو شارى پەى شۆپ بۆو و بنەى لىخت. شەوى يەكشەممۆى ۲۲ى كۆلەمانگى ئەم سالا شاشوجاع لە كونجەخانوى تەنگ و تارىك و نەوى دنيا و دېكەلانى دەرد و مەينەتەو پىروى كىردە مىرگ و مىرغوزارى ئۆقرەيى و جارەگوللى حەسانەو و ھەوارى ژيانى كويستەو. شاشوجاع سەرتۆپ و ھەوئىنى بنەمالەى خانەدانى موزەففەر و پىاوئىكى سەر و پووخۇش و زانا و يەكجار بلىمەت و تىگەيشتوو بوو. پەنجا و سى سال و دوو مانگ ژيا و بىست و پىنج سال و دە مانگ و بىست پۆژى فەرمانرەوايەتى كىرد. لە دواى نەمانى شايەحيا لە ئىسفەهان و سولتان ئەحمەد لە كرمان جىيى باوكيان گرتەو و ھەمىشە پىكەو نالىك و ناتەبا بوون.

سالى ۷۸۷ / ۱۳۸۵ - ۸۶

لەم سالاەدا مرادخانى حوكمرانى پۆم، قەللى ئەسكەتە و ماروولەى گرت و گەلىك قاپ و تاسى زىپ و زىپو كەوتە چىنگ غەزاكەرانى دوژمن بەزىن كە بە سەرى خۇيان پۆدەكردن. سولتان مرادخان ئەو دىمەنەى كەوتە بەردالى و لەو دەمىرا تاسكلاوى ئالتوون و زىپو بوو بە باو.

ھەر لەم سالاەدا مىر تەيموور ھەتا سولتانىيەى عىراق بزووت و دواى كرتنى پىروى كىردە پۆستەمدار و مازندەران و لەوئو كەپايەو سەمەرەقەند و لە سالى سەراى خىل و بارى خست.

توقته می‌ش‌خان به مه‌به‌ستی ده‌مکوتی ئه‌حمده، هی‌زیکی په‌نجاه‌زار سواره‌ی ناردده ته‌وریز و ناوچه‌که بوو به پی‌خوستی تالان و برپۆ و پاشان قۆشه‌ن به ده‌ربه‌ندی شیروان دا هاته‌وه.

سالی ۷۸۸ / ۱۳۸۶ - ۸۷

له‌م ساله‌دا سوولتان مرادخان قه‌لای زیحنه، قه‌ره‌وریه، ده‌رامه، قه‌واله و مه‌ناسته‌ری داگیر کرد.

هه‌ر له‌م ساله‌دا وه‌ختایه‌ک ته‌یموورشا باسی هی‌رش و په‌لامار و پیشبیل‌بوونی ته‌وریز و ئازهربايجانی بیست و زه‌بری توقته‌میش په‌نگی دایه‌وه، سپای به‌ره‌و ئه‌و با‌له‌ ئا‌ژاوت و ئازهربايجان و گورجستانی گرت و زستانه‌ه‌واری برده قه‌ره‌باغی ئه‌ر‌ر‌ان.

سالی ۷۸۹ / ۱۳۸۷ - ۸۸

میر ته‌یموور له‌م ساله‌دا به‌ ئامانجی خاشه‌کیشانی ئا‌ژاوه‌ی قه‌ره‌مه‌مه‌دی تورکمان له‌ زستانه‌ه‌واری قه‌ره‌باغه‌وه پرووی کرده ئازهربايجان. له‌ کاتی گه‌رانه‌وه‌دا هی‌زه‌کانی پ‌ریان که‌وته ده‌شتی مووش و ئه‌خلات. حوکمرانی وئ نه‌هاته پیشوازی و سه‌ری وه‌به‌رنه‌ه‌ینا و میر فه‌رمانی تالان و دارووتاندنی عیلات و مه‌ر و مالاتی ده‌رکرد. به‌ گوئی گۆلی «وان» دا پ‌ویسی بۆ عادلجه‌واز و حاکمی ناوچه‌که ملی بۆ دانه‌واند و به‌ به‌ندی ماهی‌دا چوووه وان.

له‌ درێژه‌ی سال‌دا هه‌ریمی عیراق و فارسی گرت. خه‌به‌ری بۆ هات که‌ توقته‌میش‌خان ئه‌وبه‌پر‌وواری داک‌رووساندوووه و مال و سامان و حکومه‌تی نیرازی دایه‌ ده‌س خانه‌دانی موزه‌ففه‌ر و میر سه‌ید شه‌ریفی بلیمه‌تی به‌ سال و کۆچه‌وه له‌ شیراز هه‌لگرت و سه‌ری جله‌وی به‌ره‌و سه‌مه‌رقه‌ند ورسوو‌راند.

سالى ۷۹۰ / ۱۳۸۸

لهم ساله دا تهيموورشا بۇ جارى پىنجهم پهلامارى خارهمى دا و جاريكى تر
ئەو مەلبەندى گرت و شووره و قەلا و نەردەك و بەرزەكى دارماند و لەگەل
خاكى پەش پىكى كرد.

سالى ۷۹۱ / ۱۳۸۸

توقته مىش خان لهم ساله دا به مەبهستى به گۇداچوونى مىر تهيموور
لەشكرى كىشا و بىئەو مى ئامانجى وەدى بى له رىگادا گەراوه. تهيموور ئەسپى
تىڭفېرى بەرەو مەغولستان تاو دا و چلپاندى و لە ژېر سمى يەكسمان دا
پىخوستى كرد. هەروەها مىرزا مىرانشاى كوپى به ئامانجى سەركوتى مىرانى
سەربەدار و جانى قوربانى ناردى بۇ خوراسان.

سالى ۷۹۲ / ۱۳۸۹ - ۹۰

ئايدىن ئۇغلى به مەيل و به دلى خۇى سەرى وەبەر دەرگانهى سولتان
مرادخانى غازى هېنا و خوتپە و سكەى به نازناوى شكۆمەندى مىرانهى
پازاندهوه.

سالى ۷۹۳ / ۱۳۹۰ - ۹۱

لهم ساله دا^۱ سولتان مرادخان هەلىكرده سەر لاز ئۇغلى (لازار
دېسپوت)ى سىرپ و شەر و كوشتار له نىوانيان دا قەوما. سەردارى كافرانى
گرت و كوشتى. يەكك له جلەودارانى لادىنان به ناوى ميلووش^۲ به بيانووى سەر
وەبەرھىنانى مىر و چوونە دەس ماچ كردنى، گەيشته خزمەت سولتانى غەزاكەر
و دەستەوبەجى به خەنجەرەن دايگىزاىه و ئەو شەنگەدارى باخچۆلەى

۱- مىژووى عوسمانى له لاپەرە ۲۹۱ى بەرگى يەكەمدا دەلتى، ئەم شەرە پۇژى ۱۶ى

شەبانى سالى ۷۹۱ى ك/۱۰ى ئاگوستى ۱۳۸۹ى زايىنى پووى داوه.

۲- ميلووش كووبيلوويچ يا ئووبيلوويچ. (مىژووى عوسمانى، ب ۱، ل ۲۹۴).

فهرمان‌په‌وایه‌تی به لادا هینا و ده‌ماری ژیانی هه‌لیری. ئەو سولتانه گیانفیدایه به‌ره‌و هیلانه‌ی په‌په‌پۆچکه‌ی به‌رزی یه‌زدانی باتی ئەنگاوت و شه‌هید بوو. شیتست و یه‌ک سالی ته‌مه‌ن هه‌لبوارد و ماوه‌ی سی و یه‌ک سالی حوکمات کرد. ئیلدروم بایه‌زید و یاقووب چه‌له‌بی له پاش به‌جیما. خیره‌ددین‌پاشای ناسراو به قهره‌خه‌لیل مه‌زنه‌وه‌زیری ئەو سولتانه شه‌هیده بووه. عه‌لی‌پاشا و سارووجه‌پاشا که گه‌شیتوونه پله‌ی وه‌زیرایه‌تی کوپی قهره‌خه‌لیل بوون.

سولتان ئیلدروم بایه‌زید له ته‌مه‌نی ۴۴ سالی‌دا جیی باوکی گرته‌وه و بوو به فهرمان‌په‌وا و یاقووب چه‌له‌بی برای کوشت. یه‌که‌م که‌سه له میرانی خانه‌دانی عوسمان که ده‌ستی به خوینی برای خۆی سوور کردووه. عه‌لی‌پاشا و ته‌یموورتاشی به وه‌زیر دانان. قهره‌تووه و قه‌لای ئۆسکووب و سیرووز به ده‌ست ئۆرنووس‌به‌گ گیران. قه‌لای ئەلاشار و ئەفلاق گیران و حاکمی ئەوی باجی لادینانه‌ی پیوه‌به‌سترا.

هه‌تا له بیرمه با هه‌روا سه‌ریپی ناوی چهند کەس له زانیان و مه‌زنه‌مه‌لاکانی هاوچه‌رخ‌ی سولتان مرادخان بخه‌مه‌پوو: ۱- مه‌ولانا جه‌ماله‌ددین ئاق‌سه‌رای‌ی که بیرمه‌ندانی زه‌مان لایان وایه به چوار پشتان ده‌گاته‌وه ئیمام فه‌خری پازی و به‌وه‌پری ورده‌کاری په‌راویزی له‌سه‌ر «ته‌لویح» نووسیووه. ۲- مه‌ولانا فه‌ناری که له ولاتی عه‌جه‌مه‌وه په‌ره‌وازه بووه و لای مه‌ولانا جه‌ماله‌ددین خویندوو‌یه‌تی و له ماوه‌یه‌کی کورتا بۆته پیاویکی فره‌زان له نیو بیت‌قلانی رۆم‌دا. ۳- میر سه‌ید شه‌ریفی جورجانی که به ئاواتی دیداری مه‌ولانا جه‌ماله‌ددین چۆته ئاق‌سه‌رای و هه‌تا گه‌یوه‌تی مامۆستا نه‌ماوه و دیتنی ده‌ستی نه‌داوه. مه‌ولانا گه‌لیک نووسراوه‌ی مه‌نشووری له پاش به‌جیماوه. ۴- مه‌ولانا مه‌حموودی قازی بوورسا که به قۆجه ئەفه‌ندی ناسراوه و موسا چه‌له‌بی کوپی بۆ خویندنی چۆته نیشتمانی عه‌جه‌مان و له زانستی ئەژمیر و پێوان‌دا که‌س ده‌سکی له دوو نه‌کردووه. له هه‌ریمی ئەوبه‌رپووبار و خوراسان به

قازى زادەى رۇمى ناوبانگى دەركردووه. لە كاتى ئەستىرەگەرىى مىرزا ئۇلغ بەگى كوپى مىرزا شاروخ كوپى مىر تەيموور لە سەمەرقەند، و ئىراى مىرزا بووه. ۵- مەولانا بورھانەددىن ئەحمەد كە قازى ئەرزەنجان بووه. پەراوېزىكى بە ناوى «تەرجىح» لەسەر «تەلوېح» نووسيوه. يەككە لە شىخەكانى سولتان حاجى بەكتاش كە خەلكى سەرزەمىنى رۇم بە پىرى پىرانى دەزانن.

سالى ۷۹۴ / ۱۳۹۱ - ۹۲

لەم سالىدا بە خزمەت سولتان ئىلدرۇم بايەزىدىان راگەياند كە قازى بورھانەددىنك بۇتە حوكمىرانى ھەرىمى رۇم. سولتان بە تەمى كرتى رۇم بزووت و دەروازەى قەلاكانى تووقات و ئاماسىيە و سامسۇن و «جانىك» ترازانن و لەشكرى وەسەرگىران.

سالى ۷۹۵ / ۱۳۹۲ - ۹۳

لەبەرەوى پارەكە كۆتوورۇم بايەزىدى حوكمىرانى قەستەموونى بە فىت و دنەى مەنتەشا ئۇغلى خۇى دابوويە دەسدرىژى و پەلوپۇ ھاويشتن لە قەلەمپەوى سولتانىدا، ئىلدرۇم بايەزىد چەشنى برووسكەى لەنەكاو بە سەرى دادا، بەلام وەختايەك گەيشتە مەلبەندى ژىر دەسەلاتى، كۆتوورۇم بايەزىد مرد و ئەسفەندىارى كوپى بەرەو سىنوب پەوى. مەنتەشا ئۇغلى چووه خزمەت پكىفى مىر تەيموور و ھانى پەلاماردانى ھەرىمى رۇمى دا.

ھەر لەم سالىدا قەلاكانى تۇرقلوو، قەستەموونى و عوسمانجق كەوتنە دەست كارگىران و جلەودارنى حكوومەتى عوسمانى.

رۇژى شەممەى ھەشتى مانگى پەجەب مىر تەيموور بەربىنگى بە خانەدانى موزەففەر گرت و تۆوبرى كردن و دەمى شىرى ئىژى لىنەپاراستن و نىكرى ھەرىمى فارسى برە ژىر پكىفى. لەم بابەتەو شاعىرىك دەلى:

ئالى موزەففەر بۇ پەند وەرگرتن لىيان بېروانە

ئەو پۆلەمىرەى گۆى دەسەلاتى شايانىان فېراند

ساتی چهوسه‌د و پینج و نه‌وه‌د بوو، نۆی مانگی ره‌جه‌ب
که هیچی نه‌ما و خاشه‌یان برآ و تو‌ماریان دراند

ساتی ۷۹۶ / ۱۳۹۳ - ۹۴

سولتان ئیلدروم بایه‌زید قه‌لای «سه‌لانیک» که شارۆکه‌یه‌کی خوش و
به‌رجاوی مه‌لبه‌ندی هه‌ریمی پۆمه‌ گرتی. ئهم شوینه هه‌میشه پیاوی وریا و
هۆنه‌ری لی‌زانی لی‌به‌لکه‌وتوو.

هه‌ر لهم ساله‌دا میر ته‌یموور شاری به‌غدا و قه‌لای تکریت و به‌شیک له
خاکی کوردستانی گرت. میرزا تۆلغ‌به‌گی کوپی میرزا شاروخیش له دایک بوو.

ساتی ۷۹۷ / ۱۳۹۴ - ۹۵

قه‌رالی ئه‌نکرووس له ناوچه‌ی «ئه‌فلاق» هوه‌ هات و باوه‌شی له ده‌وره‌ی
قه‌لای «نیکبۆلی» وهراند. وه‌ختایه‌ک ئیلدروم بایه‌زیدخان ئهم هه‌واله‌ی به‌ گوپی
ئاشنا کرا، چه‌شنی هه‌وره‌برووسکه و بای به‌ته‌وژم و تیژبال ئه‌سبی گال دا و
که‌یشته‌ سه‌ری و شه‌رپیکی قورس و گرانیان له مابه‌ینی‌دا قه‌وما و ئاخریه‌که‌ی
قه‌رالی به‌دکردار شکا و جه‌ماوه‌رپیکی زۆری به‌ چنگ مسوولمانان به‌ دیل گیران و
قه‌رال به‌ هه‌زار ناری عه‌لی له‌و گۆژی گۆژاوی نه‌مانه‌ خۆی ده‌رباز کرد و به
به‌له‌پرووژی په‌وی.

هه‌ر لهم ساله‌دا سولتان ئیلدروم بایه‌زید قه‌لای کۆزه‌لجه‌ه‌ساری
(گۆزه‌ل‌جه‌ساری) به‌رامبه‌ر به‌ بوغاز‌ه‌سار له باتی ئاناتۆلی ساز کرد. قه‌لاتی
«شیلی» ش گیرا. پیاوی له «ته‌کوور»ی ئیستانبوول پاسپارد که خه‌ریکه هه‌لکاته
سه‌ری. ئه‌ویش ملی بۆ نیری ده‌سه‌لاتی دانه‌واند و وه‌ه‌ستۆی خۆی گرت هه‌موو
ساتی ده‌هه‌زار سکه‌ی زێڕ بدا به‌ خه‌زینه‌ی میری. هه‌روه‌ها له‌ گه‌ره‌کی
ئیسلامیه‌ی شار قازی مسوولمان دابندری و مزگه‌وت و مناره‌ ساز بکری و بانگ
بگوئری. ماوه‌یه‌ک به‌م شیوه‌یه‌ داب و نه‌ریتی ئیسلامی له‌وێ کاری پێ‌کرا و له

مهوادی هه لالا و هه رای میر تهیمووردا، کافران وهخۆکهوتن و مزگهوت و منارهیان داپووخاند و مسولمانانیاں به ره و پۆملی په پال نا.

سالی ۷۹۸ / ۱۳۹۵ - ۹۶

سولتان لهم سالداده توانی قهلاکانی قهرهفریه و مهلاتیه و درنده و دیووریتی و بیهسهنی بگری.

سهیدیک به ناوی میر قهوامه ددین له نهوه و نه تیژدهکانی ئیمام محهمه دی عهسکه ری (؟) بنه ی گویتسه وه بۆ نامولی مازندهران و خه لکی وی زۆریان برهوا پیهینا و بوونه مرید و دهرویشی. ته نانهت ئه فراسیابی جهلاوی که حوکمرانی مازندهران بوو، باوه پی پیهینا. کاتیکی سهید بیر و برهوا مریدهکانی سه بارهت به خۆی له و په پی بهرزی و پتهوی دا هاته بهرچاوی، له خۆی رادی و پۆژیک که ئه فراسیاب هاتبووه زیارهتی، گرتی و سه ره ونخوونی کرد و ته پتی فه رمانه وایه تی لیدا و ئالای سه ره له دانی پیهه لایرد و پۆژ به پۆژ ده سه لاتی گه شه ی کرد و په له و پۆی پتر هاویشت. له و زه مانیه را هه تا ئیستا ده سه لاتی ناوچه که پشتاوپشت بۆ تۆره مه ی ئه و بره و ته وه و چه ند سالی که شاعه بباسی سه فه وی که له بهر ئی را وه جاهی ده چیته وه سه ر کچی میر عه بدوللای مازندهرانی، تیگرای ئه و هه ریمه ی خستۆته سه ر قه له مه روی خۆی و حوکمرانی بۆ دیاری کردوه.

سالی ۷۹۹ / ۱۳۹۶ - ۹۷

لهم سالداده میر تهیموور مال و سامانی تهواوی هیراتی به خشی به میرزا شاروخی کوپی. به کیکی له و خه لاتانه ی که په ره رده گاری مه زنی دلایا هه ر لهم سالداده باربووی میرزا شاروخی کرد، له دایک بوونی موباره کی میرزا بایسونقور بوو که چه شته نگاوی دووشه ممۆ، ۲۱ ی مانگی قوربان له شانشین هیرات پیی نایه حه وشه ی ژیان.

سالى ۸۰۰ / ۱۳۹۷ - ۹۸

مەلىك تاهىرى(؟) حوكمرانى ئەرزنجان سەرى وەبەر ئاستانەى سولتان ئىلدرۇم بايەزىدخان ھىنا و كلىلى قەلاكانى خۇى ناردە بەر دەرانەى مىرى.
ھەر لەم سالىدا مىر تەيموور بە مەبەستى خەزا بەرەو ھىندوستان لەشكرى دەنگ دا.

سالى ۸۰۱ / ۱۳۹۸ - ۹۹

مىر تەيموور زۆربەى ناوچە و مەلبەندەكانى ھىندوستانى گرتن.
مەحمۇودخان و مەلووخانى فەرماندەواى ئەو خاكەى ھەلېرىن و سەرى جەلەوى گەرەنەوى بەرەو سەمەرقەند وەر سووراند.

سالى ۸۰۲ / ۱۳۹۹ - ۱۴۰۰

لەم سالىدا بۇ ئاخرجار مىر تەيموور لەشكرى بەرەو ئىران كېشا و لە قەرەباغى ئەرران خىل بەزى كرد و لای مېژوونووسان بە ھېرشى ھەوت سالى ناسراوہ.

سولتان ئەحمەد و قەرەيۇسف لەبەر لافاوى خەساربارى لەشكرى زۆر و زەوەندى كە دەتگوت دىمەنى پۇژى پابوونەوہىہ، خۇيان پانەگرت و ھەلاتن و بەرەو پۇم تىيانتەقاند. لە ناوچەى بېھسەنى شەيتان و شۇفار و دووزمانى نانخۇرى ناندېن دېر كەوتنە نېوانيان و سەرساردى پووى تىكردن و داليان گەردى لىنىشت. مىر قەرەيۇسف پووى وەرگېرا و سولتان ئەحمەد پىگای چوونە پۇمى بەرنەدا. لە ئەنكورىيە شەرقى دىدارى سولتان ئىلدرۇم بايەزىدخانى پېپرا.
سولتان دەستى پىزى لىنا و چۇن چاكە ئاواى دلخۇشى داوہ و كووتاهىيەى بە باج و پىتاكەوہ باربوو كرد. لەم كاتەدا مىر قەرەيۇسف شىھات و سولتان مال و داھاتى «ئاقشار»ى بۇ خەرج و بەرجى دىارى كرد.

سالى ۸۰۳ / ۱۴۰۰ - ۱

مىر تەيموور لەشكرى بىردە سەر خاكى پۇم و قەللى سىواسى كرت. لەوئە
پرووى كىردە غەربىستان و سولتان فەرووخى^(۶) حوكمرانى مىسر و شامى بەزاند و
سولتانى ھەتا شام پەتاند و ئەو ولاتەى كىردە پىخوستى تالان و بېرۇى. گۆپى
يەزىدى كۆپى موغاويىيەى ھەلدايەو و يەسك و پرووسكى ئەو بە لەغەت كراوھى
سووتاند. پاشان گەراو و زىستانە ھەوارى بىردەو قەرەباغ.

سالى ۸۰۴ / ۱۴۰۱ - ۲

لەم سالىدا سولتان ئىلدرۇم بايەزىد بە مەبەستى شان تىگىراندىن لەگەل
مىر تەيموور بەرەو ئەنكورىيە بىزووت. ھىزەكانيان پىكداھاتن و ھۆزى
گەرمىيان و مەنتەشالوو و تاتار لە سولتان بايەزىد ھەلگەرانەو و چوونە
پال تەيموورشا. ھەر بۇيە قۇشەنى سولتان تووشى نوشوستى بۆو و لە
بەرى بەيانى پەتا بوللىلەى ئىوارى پالەوانانى شەپكەر گەلىك تىكۇشان و
ئازايانە راوەستان. لەو گرەمە و زەنازەنايەدا مستەفا چەلەبى كۆپى سولتان ون
بوو. دەستەيەك قۇشەنچى رايانكرد و خودى سولتان پاش تاوپەرى پۇزى
نۆزدەى مانكى قوربان كەوتە چىگ مەحمۇدخان و بىردىيە لاي مىر تەيموور.

سالى ۸۰۵ / ۱۴۰۲ - ۳

مىر تەيموور زىستانە ھەوارى بىردە ناوچەى ئايدىن لە ھەرىمى ئاناتولى و
ھەر خاكىكى كە سولتان گرتبوى دايەنەو بە خاوەنەكانيان. قەستەموونى دا بە
ئەسفەندىاربەگ ئۇغللى و قەرامان و پۇمى بۇ كۆپى قەرامان دانا و گەرمىيان و
مەنتەشاي بۇ پاشەوار و مىرانگران بەجىھىشت. بىريارى دا كە سولتان
بايەزىدخان بەرىي و مەلەبەندى بە مىرانگەراوى بىنەمالەى بارىوو بىرئەو،
بەلام لەم جەنگەدا كە پۇزى پىنج شەممۇى چاردەى مانكى شابان بوو خەبەرھات
سولتان لە ئاقشار بە نەخۇشى ھەناسەبىر كە لەم دنيا خۇنەگرە دەرچوو.

سولتان شیست سال ژیاوه و سیزده سالی حوکمات کردوه و گه‌لیک پاشماوه‌ی چاک و به‌خیروبیژی له دوا به‌جیماوه. بۆ وینه مزگه‌وت و خانه‌قای هه‌ره‌باشی له ئه‌درنه ساز کردوه. خویندنگا و مزگه‌وت و ته‌کیه و نه‌خۆشخانه‌ی زۆری دیکه‌ی ته‌واو کردوون. پینچ کوپی له پاش به‌جیماوه: سولتان سوله‌یمان، سولتان محهمه‌د، عیسا، مووسا و مسته‌فا. زانایان و گه‌وره‌مامۆستایان و شیخانی هاوچه‌رخ‌ی سولتان ئیلدروم بایه‌زید بریتین له: ۱- شیخ حامیدی کوپی مووسا ئاق‌سه‌رای‌ی که غه‌یب‌زان بووه و خه‌لک زۆریان به‌روا پنی بووه و بارگای گومبه‌زی پیرۆزی له‌وییه. ۲- شیخ به‌یرام‌سولتان که سه‌ره‌تا مامۆستای ده‌رس‌ویژ بووه و پاشان ده‌ستی هه‌لگرتووه. به‌خزمه‌ت شیخ حامید گه‌یشتووه و ئه‌ویش بۆته سوارچاکی مه‌یدان و بواری نه‌به‌دی و کاری سه‌یر و سه‌مه‌ره‌ی لێ‌وه‌به‌رجاو هاتووه و له ئانکارا نیژراوه. ۳- شیخ شه‌هابه‌ددینی سیواسی که سه‌ره‌تا غولام و کۆیله‌ی که‌سی بووه و سه‌ره‌نجام به‌خزمه‌ت زه‌ینه‌ددینی خه‌وافی گه‌یشتووه و له زانستی سۆفایه‌تی‌دا پێگه‌یوه و له ئانالیغ ئه‌سه‌پارده‌ی خاک کراوه. ۴- قوتبه‌ددین ئیزنیقی (ئیزنیکی) که چاوی به‌میر ته‌یموور که‌وتووه و گه‌لیکی ئامۆژگاری کردوه. ۵- مه‌ولانا شه‌مه‌سه‌ددین محهمه‌د کوپی (?) محهمه‌دی فه‌ناری که له میسر خویندوو‌یه‌تی و پاشان گه‌راوه‌ته‌وه پۆم. سه‌ره‌تا بۆته قازی بوورسا و سه‌ره‌نجام گه‌یوه‌ته پله‌ی وه‌زاره‌ت. له بواری لیکدانه‌وه و زمان و ئه‌ده‌بیاتی عه‌ره‌به‌وه نووسراوه‌ی به‌نرخ و پاراوی هه‌یه و چۆته زیاره‌تی مه‌که و مه‌دینانیش. ۶- مه‌ولانا حافزه‌ددین محهمه‌دی کوردی که به‌ کوپی به‌زاز ناسراوه. کتییی «فتاوی به‌زازی» نووسیوه که یه‌کجار پشتی پێده‌به‌ستری. ۷- مه‌ولانا مه‌جده‌ددین ئه‌بو‌وتا‌هیر محهمه‌دی شیرازی که له به‌ستنی وشه‌دا کتییی «قاموس»‌ی داناوه و یه‌کیکه له شوینه‌واره‌کانی. ۸- مه‌ولانا محهمه‌د کوپی مه‌ولانا شه‌مه‌سه‌ددین محهمه‌دی فه‌ناری که له ته‌مه‌نی هه‌ژده سالی له قوتا‌بخانه‌ی میری‌دا بۆته مامۆستا و بۆ

هیچ وانهیهک گرئی له بهر نه بووه. ۹- مهولانا به هائه ددین عومەر کوپی شیخ قوتبه ددین که موفتی سهردهمی خۆی بووه. ۱۰- مهولانا عهلی شیرازی که سهر و بهر و کاکل و توئیکی شهرع و یاسا و پرسیای دینی چاک زانیوه. ۱۱- مهولانا برایم کوپی محهممهدی حه نه فی که زۆر پیاویکی زانا و فتوادهری زهمانی خۆی بووه. ۱۲- مهولانا عیززه ددین عه بدولله تیف که له سهر «مشاریق و مه نار» شیرکرنه وهی نووسیوه. ۱۳- مهولانا ئه حمهدی گهرمیانی (سیواسی) که پیاویکی خوینده واری له زهبر و شاعیر بووه. بۆته هاوونشین و هاوده می کوپی شازاده سولتان سوله یمان. کتییی «ئه سکهنده رنامه» ی له سهر ناوی ئه و به شیعر هۆندۆته وه. چۆته دیداری میر ته یموور و نوکته کانی شایان وه سهر که یف هیئاوه و میر فهرمووی گهرماوی داوه و ئه و قسه خۆشه ی که له وێ به میری گوتوه زۆر مه نشووره.

سالی ۸۰۶ / ۱۴۰۳ - ۴

میر سوله یمانی کوپی سولتان ئیلدرۆم بایه زید له بوورسا چووه سهر تهختی فهرمانه وایهتی و مووسای برای لیی هه لبرا و هه لات و پۆیی بۆ لای کوپی قهرامان و له وێوه په نای برده بهر ئه سفهن دیاربهگ و ئه ویش سواری کهشتی کرد و ناردی بۆ کن «ویووده» ی ئه فلاق. ویووده له زاراوه ی پۆمی دا یانی دارۆغه یان حاکم. جا چونکه حاکمانی کافر باج و خهراجیان به ئه ستۆی دا بره وه ههر بۆ سووکایهتی پێیان ده لێن ویووده. له راستی دا حاکمی ئه فلاق ناوی مه رجوو بوو. وهختایهک ئه م دهنگ و باسانه به ولاتی وهربوون، میر سوله یمان به ره وه ئه درنه له شکری ئاژاوت.

ههر له م ساله دا میر ته یموور ته واه پۆمی پۆمرکاند و کۆتایی به هیرش و په لاماره کانی هیئا و به مه بهستی چوونه غه زای گورجستان و گرتنی قه لاکانی هیزی دهنگ دا. دهستی کرد به سازکردنه وهی شاری بیله غانی ئه رران که له

كۆنەۋە مىچ و بان و دار و دىۋارى خانوۋبەرەكانى بە سەرەكدا تەپپوون و بە
چۆلەۋارى كەوتبۆۋە.

سالى ۸۰۷ / ۱۴۰۴ - ۵

شەۋى چۈرەشەممەى حەقدەى مانكى شابانى ئەم سالىمىر تەيموورى
كوورەگان چوۋ بەرەۋپىرى بانگەۋازى يەزدان و لە سەفەرى «خەتا» لە ناۋجەى
ئۆترار سەرى ۋەبەر ئۆردەرەنەى رەحمەتى پەرۋەردگار ھىئا. كوپان و نەۋەكانى
ناكۆكى كەۋتە بەينيان و سەرەنجام شاروخمىرزا لە خوراسان تەختى دەسەلاتى
گرتەۋە.

سالى ۸۰۸ / ۱۴۰۵ - ۶

لە سەرەتاي ئەم سالىدا مىرزا مىرانشاي كوپى مىر تەيموورى كوورەگان لە
ئازەربايجانەۋە ۋوۋى كىردە خوراسان. ۋەختايەك مىرزا شاروخى براى ئەو
ھەۋالەى بېست، دەستەيەك لە سەر كىردەكانى ۋەك سۆفى تورخان و مىر
جىهانمەلىك و مىر فىرووزشاي لەگەل پىنجھەزار سوار دانا كە بەرەۋۋوۋى
بېرۇن. ئەگەر زانىان بەپىزىيان بە تەماى تەخت و تاج و سەربىزىۋى دى،
لىۋى ۋەخۇ كەۋن و چما دىتيان بە پىگاي براىەتى و ھاۋپشتى خىلاتىدا بەپىي
پىۋىستى بارۋدۇخ دەبزۋى، ئەۋەندەى ئەركى خزمەت و مىۋاندارىيە راپەپىنن.
كاغەزىكى نوۋسى و دايىنە دەستى و باسى چۆنىەتى پىساي درەۋشانەۋەى ناو و
زپانى ناۋبانگ و ياساكانى سولج و شەپى تىدا كىرد.

سەر كىردەكان وىكرا بزۋوتن و لە كالبۋوش گەيشتنە ھۆردۋوۋى مىرزا
مىرانشا و شەرەفى راپەخپاموۋسانى مىرانەيان پىبىرا و كاغەز و پاسپاردەى
شاروخشاين بە خزمەتى گەياند. مىرزا مىرانشاش باسى خۆشەۋىستى و
يەككىتى و ۋوۋپاستى خستەگۆپ. فەرموۋى خۇداۋەندى مەزن لە ۋۆۋى بناۋانەۋە
بەختەۋەرى لە چارەى برامان نوۋسىۋە و فەرمانرەۋايەتى نەمرىنى
پىبەخشىۋە و ھىۋاي خستۋتە دەروۋنى ئىمە. من بە وردى گويم شل كىردۋە بۆ

مزگینی ئهم كه لامه‌ی گوتوویه‌تی: «وا ده‌كه‌ین براكه‌ت پشتت بگري؛ به نیشانه‌كانی خوشمان ده‌سه‌لاتیكوو ده‌ده‌ینی.»^۱ سهران و سهرداران كه لیكیان دؤعا بۆ كرد و به تاریفاتی‌دا هاتن. له مه‌ودای ئهم باروه‌ه‌وایه‌دا میرزا ئه‌بابه‌كر له به‌ندیخانه‌ی سولتانییه‌ پزگاری هات و چوو له‌ لای باوکی و پاش پاوێژ لی‌كردن بیکه‌وه به‌ره‌و ئازهربايجان بزووتن.

سالی ۸۰۹ / ۱۴۰۶ - ۷

موسا چه‌له‌بی و عیسا چه‌له‌بی کورانی سولتان بایه‌زید له‌سهر ده‌سه‌لات ملیان ده‌به‌ر ملی یه‌كتر نا و بیکه‌ه‌تپزژان. عیسا کوژرا و موسا له‌ بوورسا بوو به‌ فه‌رمانه‌وا.

سالی ۸۱۰ / ۱۴۰۷ - ۸

میرزا میرانشای کورپی میر ته‌یموور كه به‌ فه‌رمانی باوکی بیوو به‌ حوكم‌رانی سهر ته‌ختی ده‌سه‌لاتی هۆلا‌كۆخان، له‌به‌روه‌ی له‌ سواری ئه‌سه‌په‌وه‌ گلابوو، میشکی شله‌قابوو و نه‌یده‌توانی کاروباری ولاتی هه‌لسوو‌پین. له‌م جه‌نگه‌دا قه‌ره‌یوسفی تورکمان هه‌له‌كه‌ی به‌ له‌بار زانی و لی‌پا‌په‌ری و له‌ ناوچه‌ی «سهر‌ده‌رۆ»ی سهر به‌ ته‌وریز به‌ شه‌ره‌هاتن و میرزا کوژرا و قه‌ره‌یوسف ده‌سه‌لاتی به‌ سهر ئازهربايجان‌دا شکایه‌وه‌.

سالی ۸۱۱ / ۱۴۰۸ - ۹

له‌م ساڵه‌دا میرزا شاروخ له‌سهر پی‌وشوینی رێبازی - پیغه‌مبه‌ر دروودی خوای له‌سهر پی - فه‌رمووی كه‌ میرزا بایسونقور و میرزا محه‌مه‌د جووکی كه‌ پوو‌په‌ری شادمانی و پوخساری کامه‌رانی و گه‌وه‌ری كانگای به‌ختیاری بوون، خه‌ته‌نه‌ بکری‌ن و داب و نه‌ریتی باو دانه‌کووژی.

۱- «سنشد عضدك بأخيك ونجعل لكما سلطانا»، قورئانی پیرۆز، سوورپی قه‌سه‌س،

سالی ۸۱۲ / ۱۴۰۹ - ۱۰

میرزا شاروخ فه‌رمانی چاک‌کردنه‌وه و که‌لته‌ی مه‌روی دا که له‌شاره به‌ناوبانگه‌کانی خوراسان و پایته‌ختی میرانی پایه‌به‌رز بوو. ئهم باژیره که به تیپه‌پینی کاروانی پۆژان و شه‌وان و پرووداوه‌کانی پۆژگار بیوو به‌کا‌ولاش و هه‌ره‌سی به‌سه‌ریه‌کدا پروخوا، که‌وته به‌ر بووژانه‌وه. له‌سالی ۱۲۰را که ت‌وولی‌خانه‌ی کوپی چه‌نگیزخان فه‌رمانی خاپوورکردنی دابوو، هه‌تا ئه‌م‌پۆ که ده‌ستیان دایه ساز کردنه‌وه‌ی، ۱۹۰ سال بوو که ئه‌و خا‌که لانی که‌رویشک و کونی پ‌یوی بوو. به‌کورتی له‌ماوه‌کی که‌مدا ئه‌و نیشتمان‌ه‌ی خۆش و ئاوه‌دان کرده‌وه.

سالی ۸۱۳ / ۱۴۱۰ - ۱۱

میر سوله‌ی‌مان له‌م س‌ال‌ه‌دا به‌مه‌به‌ستی ت‌یکه‌ل‌چوون له‌گه‌ل برای له‌شکری به‌ره‌و بوورسا گال دا. له‌گه‌رمه‌ی شه‌را ه‌یزه‌کانی هه‌ریمی پۆم پشتیان کرده میر سوله‌ی‌مان و چ‌وونه پال مووسا چه‌له‌بی برای^(۹) میر سوله‌ی‌مان هه‌لات و د‌وای پۆژیک به‌مرد‌وویی له‌گوندیک د‌ۆزییانه‌وه. مووسا چه‌له‌بی له‌سه‌ر ته‌ختی حکومه‌تی پۆم به‌سه‌ربه‌ستی پ‌الی داوه و له‌م‌په‌ر و به‌رگ‌ری له‌سه‌ر پ‌یگای نه‌ما. میر سوله‌ی‌مان هه‌وت سال و هه‌وت مانگی حوکمرانی کرد.

سالی ۸۱۴ / ۱۴۱۱ - ۱۲

سه‌ره‌ت‌ای ئهم س‌اله‌ مووسا چه‌له‌بی قه‌ل‌ای مه‌ترنی و په‌روادی گرت. میرزا خه‌لیلی کوپی میرزا میرانشا که له‌کاتی ه‌یرش بۆ سه‌ر و‌لاتی «خه‌تا» له‌خزمه‌ت پ‌کیفی هه‌میشه سه‌ره‌که‌وته‌ی باپیری پایه‌به‌رز‌ی دا بوو. پاش نه‌مانی باوه‌گه‌وره‌ی ه‌رووژمی برده سه‌ر سه‌مه‌ره‌ق‌ه‌ند و ته‌واوی خه‌زینه‌کانی سه‌ر پ‌ووی زه‌وی که میر ته‌یموور کۆی کردبوونه‌وه، ده‌ستی به‌سه‌ر داگرتن. ئاخ‌ریه‌که‌ی سه‌ری وه‌به‌ر میرزا شاروخی مه‌زنه‌میری مامی ه‌ینا و ئه‌ویش ناردی بۆ ع‌یراق و له‌«شاریار»ی سه‌ر به‌ناوچه‌ی پ‌ه‌ی مرد.

سالى ۸۱۵ / ۱۴۱۲ - ۱۳

مىر قەرەيۇسفى توركمان لە تەوريزەوہ بە تەقلەكوت و سەرپەو چوۋە قەرەباغى ئەرران و پياۋى ناردە لای شىيخ برايمى حوكمرانى شيروان و بۇ پىكھاتن و ئاشتى لىي راسپارد. سەيد ئەحمەدى حاكىمى شەككى و «كۆستەندىل»ى گورجى حوكمدارى «زەكەم»، لەگەل شىيخ برايم قسەيان كرده يەك و پىملى نەبوون و سەريان بۇ دانەخست.

قەرەيۇسفى لە چۆمى ئاراس (ئاراز) پەپىيەوہ و بالەكان زۆر توند و تىز تىكھەلچوون. شىيخ برايم و شىيخ بالوولى براى و «كۆستەندىل»ى گورجى لەو گەردەلوولەدا كەوتنە داۋى كەمەندى بەلاۋە. قەرەيۇسفى، كۆستەندىل و براكەى لەگەل سىيسەد كەس شەپكەرى گورجى بەرەو جەھەندەم پايدان و ناۋچەى شەمماخى تالان كرد و گەراپەوہ تەوريز. شىيخ برايم و شىيخ بالوول و مەولانا زەھىرەددىن قازى بە چۆلەپىچ كراۋى بىردە ئازەربايجان. لەگەل شىيخ برايم واى قەرار كرد كە ھەرچى كەلوپەل و ھەر و ھالى زىپ و زىۋى لە شيروان ھەيەتى بىيھىتتە تەوريز و بىداتە خەزىنەى مىرى. شىيخ بالوول دووسەد تەمەن و قازى سەد تەمەن خوينبایى بدەن و رزگار بن. ھەرسىكيان ئەوہى گەفتيان لەسەر دابو و جى بەجىيان كرد و بە سلامەتى گەرانەوہ ولاتى خۇيان.

سالى ۸۱۶ / ۱۴۱۳ - ۱۴

سەرەتاي ئەم سالاھ سولتان محەممەدخاننى كۆپى سولتان ئىلدرۇم بايەزىد تەشريفى لەسەر تەختى دەسەلات پالى داۋە. ئەويش نەقلەكەى ئاۋايە كە سولتان محەممەدخان داۋى نەمانى باۋكى و لە سەردەمى ھەللاى براكانىدا جارى وابوۋ سەرى ۋەبەردىئان. لەو ناۋچەيەى كە باۋكى باربوۋى كردبو و دانىشت و چورتەى نەكرد ھەتا رېۋايەكى كە «كۆر شامەلىك»ى ۋەزىرى موسا چەلەبى براى لە نانبدەى خۇى ھەلگەراپەوہ و پەناى بىردە بەر تەكوورى ئىستانبوول. وىراى ئۆرنووسبەگ پياۋيان ناردە لای سولتان محەممەدخان لە

ئاماسییه و دنه‌یان دا بۆ فرمانه‌وایه‌تی. له‌بەر پارانه‌وه‌ی ئه‌وان سولتان محهمه‌دخان چووه‌ بوورسا و به‌ هاوکاری ته‌کووری ئیستانبول له‌ که‌لیبوولی‌را چووه‌ هه‌ریمی رۆم. ته‌واوی ئه‌و میرانه‌ی که‌ له‌ پشتی بوون هه‌تا ئه‌درنه‌ به‌ پێشوازییه‌وه‌ چوون.

وه‌ختایه‌ک مووسا چه‌له‌بی به‌م باسوخواسه‌ی زانی رایکرد و سولتان محهمه‌دخان که‌وته‌ شوینی. پیاوان و غولامانی سولتان له‌ سماقلوو گرتیان و به‌پێی فرمانی میر کوشتیان. پاشان سولتان ته‌واو به‌ سه‌ربه‌ستی له‌سه‌ر ته‌ختی ده‌سه‌لات دانیشت.

له‌ بنبه‌انی ئهم ساڵه‌دا کوپی قه‌رامان به‌ سه‌ر بوورسای دادا و ئه‌و مه‌لبه‌نده‌ی دارووتاند و کردی به‌ سمکوتی ره‌وه‌ی یه‌کسمانی و گه‌راپه‌وه‌. سولتان محهمه‌دخان هه‌تا قوونیه‌ که‌وته‌ په‌یکه‌رده‌ی و شه‌پێکی قورسیان له‌ نیوانی‌دا قه‌وما. محهمه‌دبه‌گی کوپی قه‌رامان له‌ گه‌ل مسته‌فای کوپی گیرا. سولتان محهمه‌دخان تاوانی باوک و کوپی به‌خشین و به‌شیک له‌ ناوچه‌کانی قه‌رامانی دانه‌وه‌ ده‌ستی.

سالی ۸۱۷ / ۱۴۱۴ - ۱۵

سولتان محهمه‌د ده‌روازه‌ی قه‌لاکانی سامسۆن، ئیسکلیب، سووری‌حه‌سار، قیرشار، نیکده‌، ئاق‌شار، یه‌کی‌شار، سه‌یدغازی، ئارغادی و سه‌عیدئیلی خستنه‌ سه‌ر گازهرای پشت و پێی‌تینان و هه‌موویان که‌وتنه‌ ژێر چنگی به‌گه‌رانی حکومه‌تی زال و بالاده‌ست.

هه‌ر له‌م ساڵه‌دا میرزا شاروخ به‌ مه‌به‌ستی سه‌رکوتی میرزا بایقورای برازای که‌ ئالای سه‌ریزیوی هه‌لدابوو، سپای به‌ره‌و هه‌ریمی فارس ئاژاوت و کاتیک که‌ژاوه‌ی پیروزی میری گه‌یشه‌ شیراز، میرزا بایقورا دامای تاسا و شانی داته‌پی. میرزا بایسونقوری کوپی رێزداری ئه‌و پایه‌به‌رزهی کرده‌ تکار و

شمشیر و كفى به ئەستۆيەو ھەلاوەسى و چوۋە لاشىپانە رامووسانى مامى
مەزنى و بە سۆزى مىرانە لاوئندرايەو ھەلاوەسى و تاوانەكانى خراڭە پشت گۆي.

سالى ۸۱۸ / ۱۴۱۵ - ۱۶

سەرەتاي ئەم سالە قەلاي سۆران كەوتە چىڭ بەگەرەنى سولتان
مەمەدخان كە سەرگەوتەن جەلەي دەكشەن. مىرزا شاروخ ھەرگەرتەن و
كۆكردنەو ھەلاوەسى باج و پىتاكى ھەريمى بەدەخشانى باربووى مىرزا
«سيورغەمىش»ى كۆپى كەرد.

سالى ۸۱۹ / ۱۴۱۶ - ۱۷

سولتان مەمەد تۈۋانى قەلاكانى كانقورى، چەقا، تۈۋسىيا و باقر كۈرەسى
بگى.

شەۋى پىنچ شەمەۋى سەرەتاي مانگى جىمادى يەكەم، خۇداي مەزەن لە
«باغى سېي» شانشىنى ھىرات، كۆپكى دا بە مىرزا بايسونقورى كۆپى مىرزا
شاروخ كە ناويان نا مىرزا ھەلاوۋەدەلە.

سالى ۸۲۰ / ۱۴۱۷ - ۱۸

سولتان مەمەد فەرمانى دابەستەنەۋى قەلاي ئىساقچى دەرگەرد. لە
نېزىنەي ئەم سالەدا مىرزا شاروخ بە مەبەستى زيارەتى مەشەدى نوورانى و
مەرەقەدى بۆنخۇشى ھەلى كۆپى مووسا رەزا لە ھىراتەو ھەلاوەسى بارگە و ھەلى سەفەرى
پىچاۋە و پۇيى و پۇزى بازىدى مانگى شاپان گەشتى. پاش زيارەت و نزا و
پارپانەو، ھەرموۋى چلوۋرەيەكى زېرى سىھەزار مىسقالى كە لە پوۋى
خۇشەويستى و ھەستى دەرۋونەو ھەلاوۋەسى سەز كەردىو، لەسەر گەلگۆي پاكى
ھەلاوەسى. پاشان دەستوۋرى دا چوارباغ و سەرايەك لە باتى پۇژھەلاتى نىژگەي
ئەو پايەبەرەزە ھەلبىخىن و گەپايەو ھىرات.

سالی ۸۲۱ / ۱۴۱۸ - ۱۹

له‌م سال‌ه‌دا یوورکلیجه‌ مسته‌فای خه‌لیفه‌ی کوپی سه‌ماونه‌ی له‌ دین‌وه‌رگه‌پاو که داوای پی‌غه‌مبه‌رایه‌تی ده‌کرد له‌ هه‌ریمی پۆم کوژرا. یوورکلیجه‌ له‌ مه‌ل‌به‌ندی ئادین خه‌لکی بانگ‌ده‌ه‌یشت که بکه‌ونه‌ پی‌وشوینی کوپی سه‌ماونه‌ و پ‌روای پی‌‌ب‌ینن.

سالی ۸۲۲ / ۱۴۱۹ - ۲۰

له‌م سال‌ه‌دا شاروخ‌میرزا نه‌وه‌زایه‌کی پادشای مه‌غولستانی به‌ ناوی «می‌هرنیگارئاغا»ی کچی محه‌مه‌دخانی(۴) بۆ جووکی‌میرزای کوپی خواست.

سالی ۸۲۳ / ۱۴۲۰ - ۲۱

کوپی سه‌ماونه‌ وه‌ختایه‌ک بیستی یوورکلیجه‌ مسته‌فای خه‌لیفه‌ی کوژراوه‌، له‌ قه‌له‌مه‌روی سولتان محه‌مه‌دخان وه‌ده‌رکه‌وت و به‌ره‌و سامسۆن بزووت. له‌ویوه‌ به‌ سواری لۆتکه‌ پرووی کرده‌ ئه‌فلاق و پاشان هه‌تا سولسده‌ره‌ پانه‌وه‌ستا. له‌ویج کۆمه‌لێکی به‌رجاو تیی‌هالان و باوه‌ریان پی‌ه‌ینا و بوونه‌ مریدی و ئه‌ویش داوای پادشایه‌تی کرد. سولتان محه‌مه‌دخان به‌م هه‌رایه‌ی زانی و پیاوی نارد‌ه‌ سه‌ری و له‌ زه‌غره‌ گرتی و ه‌ینایه‌ ده‌رگانه‌ی میری و له‌ سیرووز چوارمی‌خه‌یان ک‌یشا.

هه‌ر له‌م سال‌ه‌دا میرزا شاروخ به‌ ئامانجی تیکه‌ه‌لچوون له‌گه‌ل قه‌ره‌یوسف له‌ خوراسانه‌وه‌ به‌ قۆشه‌نی زۆر و زه‌وه‌نده‌وه‌ پرووی کرده‌ ئازه‌ربایجان. کاتیک ئالا سی‌به‌رپی‌رۆژه‌کانی شاروخی له‌سه‌ر ناوچه‌ و مه‌ل‌به‌نده‌کانی عیراق له‌نگه‌ریان گرت، قاسیدی‌ک له‌ ته‌وریزه‌وه‌ هات و هه‌واتی ه‌ینا که قه‌ره‌یوسف له‌ ناوچه‌ی ئۆجان پ‌ووحی داوه‌ته‌وه‌ ده‌ست په‌روه‌رینی جیهان. تورکمان وه‌کوو ژیه‌وه‌ هارووژاون و حه‌مینیان لی‌هه‌ لگ‌یراوه‌ و قه‌لای سولتانیه‌یان چۆل کرد‌وه‌وه‌ و بی‌روبه‌وی‌دا په‌رم‌په‌رم بوون.

میرزا شاروخ به پرتاو به رهو سولتانییه ئه سپی تاو دا و میرزا بایسونقوری به غار نارد بۆ ته ورئیز. له ئیوه پاسته کانی مانگی ئیوجیژنان دا سولتانییه ی کرده خیهو تگای خۆی و لهو زستانه دا خیل به زی برده قهره باغ.

سالی ۸۲۴ / ۱۴۲۱

میرزا ئه سکه ندهری کوری قهره یوسف له دهو روبه ری ئه له شکورد سی شهو و پۆژ به رهو پووی میرزا شاروخ چه قی و به ره نگاری بۆوه و سه ره نجام پایکرد. دوا ی گه پانه وهی شاروخ میرزا چووه ته ورئیز و له سه ره ته ختی فه رمان په وایه تی پاتی داوه.

سالی ۸۲۵ / ۱۴۲۱ - ۲۲

سولتان محه ممه دخانی حوکمرانی پۆم له م ساله دا (۱) به نه خۆشی زگچوون له م دنیا بی سه ره نجامه وه پووی کرده مال و مزلی هه میشه یی. چل و هه شت سال ژیا و نۆ سالی فه رمان په وایه تی کرد. پینج کوری هه بوو: سولتان مراد، سولتان مه حموود، سولتان یوسف، مسته فا چه له بی و کووچک سولتان ئه حمه د. سولتان مه حموود و سولتان یوسف کویر کران و ئاخری به نه خۆشی چاوقولکه مردن. مسته فا چه له بی و کووچک سولتان ئه حمه د (۲) به دهستی برای خویان کوژان و سولتان مرادخان له جیی باوکی دانیشته سه ره ته ختی ده سه لات.

پۆژی حه وتی مانگی په جه ب په ره و ردگاری گه وه کورپکی دا به میرزا بایسونقور که به میرزا ئه بولقاسم بابور ناودیر کرا.

سولتان محه ممه د شوینه واری خیر و چاکه ی زۆری له پاش به جیماون و بریتین له: ۱- مزگه وتی گه وه و خانه قا و گومبه ز و مه زارگه ی سولتانییه. ۲- خویندنگایه کی گرینگ له بوورسا. ۳- دوو مزگه وت و دوو حه مام له شارۆکه ی مه رزیفوون. ۴- مزگه وت و خانه قایه ک له قونش له سه ره گۆری محه ممه د به گی مه نه ت ئۆغلی که یه کیک بوو له غه زاکه رانی خودایی ۵- وقف کردنی ملک و ماشیکی زۆر بۆ مه که و مه دینه ی پیرۆز که خودا له شان و شه وکه تیان زیاد کا.

زانایان و شیخان و ماموستایانی هاوچه‌رخ‌ی سولتان محهم‌ه‌د ئاویان ناو
 هاتوو: ۱- مه‌ولانا حه‌یده‌ری هی‌ره‌وی که یه‌کی‌ک بووه له قوتاییانی شابالی
 به‌ختی دین و شه‌ریعت مه‌سعوودی ته‌فتازانی. له‌سه‌ر «شه‌رحه‌که‌ششاف»
 کۆبه و په‌راویزی نووسیوه و «ئیساغوجی» شی شیکردۆته‌وه. ۲- مه‌ولانا
 فه‌خره‌ددینی عه‌جه‌می که لای میر سه‌ید شه‌ریفی جورجانی فه‌قی بووه و له
 چاخ‌ی خۆی‌دا که‌س تایی نه‌کردوو. ۳- مه‌ولانا قه‌ره‌یاقووبی نیکدی که زۆر
 لی‌زان و وریا بووه. ۴- مه‌ولانا بایه‌زیدی مه‌نشوو به‌ سۆفی که بو‌ته‌ ماموستای
 سولتان محهم‌ه‌دخان. ۵- مه‌ولانا محهم‌ه‌دی کافیه‌چی که له زمان و ئه‌ده‌بی
 عه‌ره‌بی‌دا که‌س شانی له شانی نه‌داوه. ۶- پیرئه‌لیاسی ئاماسی که‌ خواوه‌نی
 که‌شف و که‌رامات بووه و خه‌لکی بژارده و په‌مه‌کی ده‌سته‌وداوینی بوون. ۷- شیخ
 عه‌بدولله‌تیی مه‌رزیفوونی(?) که پێشه‌وای زه‌مانی خۆی بووه و له بوورسا
 نیژراوه و خانه‌قا و بارگای له‌سه‌ر گۆری سازکراوه و پێبواران و هاتوچۆکه‌ران
 له‌وێ نان و پێخۆریان دراوه‌تی. ۸- شیخ ئاوپه‌حمانی مه‌رزیفوونی(?) که یه‌کی‌ک
 بووه له گه‌وره‌ خه‌لیفه‌کانی شیخ زه‌ینه‌ددینی خه‌وافی و نیژگه‌ی پیرۆزی له
 مه‌رزیفوونه. ۹- شیخ عه‌بدوپه‌حمانی کۆری حیسامه‌ددینی کومیشی و هه‌ر له‌م
 شارۆکه‌یه‌ گه‌شه‌ی کردوو و به‌ یا‌هوویا‌هووی ئه‌وینی یه‌زدانی و جه‌زم بوونه‌وه
 که‌وتۆته‌ سه‌ما و پێیه‌وه‌ ناسراوه و له ئاماسیه‌ نیژراوه. ۱۰- شیخ زه‌که‌ریای
 خه‌لوه‌تی که گه‌یوه‌ته‌ پله‌ی به‌رزی خوداناسی و پێیه‌وه‌ سووتاوه و ئه‌ویش هه‌ر
 له ئاماسیه‌ ته‌سلیم به‌ خاک کراوه. ۱۱- شیخ لوتفوللای کۆری ئه‌سفه‌ندیار که
 له خزمه‌ت شیخ حاجی‌دا بووه و به‌رز تێه‌لچوو و له بالی که‌سه‌را نیژراوه.
 ۱۲- شیخ شو‌جاعه‌ددینی قه‌رامانی ۱۳- شیخ موزه‌ف‌فه‌ره‌ددینی لارنده‌وی ۱۴- شیخ
 به‌دره‌ددینی ده‌قیقی ۱۵- شیخ سه‌لاحه‌ددین بووله‌وی ۱۶- شیخ موسلیحه‌ددین
 خه‌لیفه ۱۷- عومه‌ر ده‌ده‌ بوورساوی. ئه‌م شه‌ش که‌سه‌ی دوا‌یی هه‌موویان

خه لیفه‌ی شیخ حاجی بوون و گه‌یشتوونه پایه‌ی بلیند و خه‌لکی ئه‌و ولاته
سهره‌بهر بر‌وایان پێیان بووه.

سالی ۸۲۶ / ۱۴۲۲ - ۲۳

لهم سالا‌دا سهره‌ل‌دان و راپه‌رینی سولتان مسته‌فا دۆزمجه له هه‌ریمی پۆم
خۆی نواند. وه‌ک پێشتر باسی کراوه، له شه‌ری میر ته‌یموور و ئیل‌دروم
بایه‌زیدا، سولتان مسته‌فای کو‌ری سولتان بایه‌زید سو‌ری ون بووه. به‌لام لهم
جه‌نگه‌دا که‌سیک له سه‌لانیکی په‌یدا بوو و گو‌تی مین مسته‌فا چه‌له‌بی کو‌ری
سولتان بایه‌زیدم که له هه‌راکه‌ی میر ته‌یمووردا بزر ببووم. چه‌شامه‌تیک‌ی زۆر
بر‌وایان پێکرد و له ده‌وری به‌یداخی کۆبوونه‌وه. ته‌نانه‌ت کو‌رانی
«ئۆرنووس‌به‌گ» یش سه‌ریان وه‌به‌ره‌ینا و قه‌لای «سیرووز» یان دایه‌ ده‌ستی.
پاشان پووی کرده پۆملی و هه‌رچی چه‌ک‌داره له‌وێ ده‌غاله‌تیان پێکرد.
بایز‌پاشای میری میرانی پۆملی کوشت و به‌ره‌و ئاناتۆلی پۆیی. سولتان
مرادخانیش هه‌تا ئه‌لووباد له‌گه‌ل‌ی هات و پرده‌که‌ی هه‌لت‌ری و له که‌نار ئاوێ
بنه‌ی خست. شه‌و په‌لاماریان بۆ برد و دۆزمجه مسته‌فا خۆی رانه‌گرت و راپ‌کرده
که‌لیبوولی و که‌شتی و لۆتکه‌ی خه‌لکی کیشابه‌ لیواری پووبار. سولتان مرادخان
چوو له‌بسکه و چه‌ند لۆتکه‌یه‌کی جێ‌به‌جێ کرد و ئاژاو‌تی. دۆزمجه مسته‌فا پێی-
زانی و به‌ره‌و قزل‌ئاغاج په‌کیجه‌سی فری. ده‌سته‌یه‌ک له هێزه‌کانی میری که‌وتنه
په‌یکه‌رده‌ی و گرتیان و بر‌دیانه خزمه‌ت سولتان و ئه‌ویش فه‌رمانی دا به
کوژرانی.

سالی ۸۲۷ / ۱۴۲۳ - ۲۴

سولتان مرادخان چوو شه‌ری ئه‌سفه‌ندیاربه‌گ و ده‌زو‌ه‌ستی نه‌هات و شکا.
هه‌ر لهم سالا‌دا سولتان مرادخان کیژی حوکه‌رانی لازی ماره کرد.

سالی ۸۲۸ / ۱۴۲۴ - ۲۵

ئەسفەندیاربەگ بە مەبەستی گرتنی تۆراقلوو هیژی دەنگ دا. سولتان مرادخان پیتی زانی و لیبی وەخۆ کەوت و هەسی داو و بەرمو بوولی پاشەکشەیی پیکرد. چونکە قاسمبەگی کوپی لە پکیفی سولتان دا بوو، تیکرای میران و بەگلەران روویان لیوەرگێرا و چوونە خزمەت قاسمبەگ. ئەسفەندیاربەگ رایکردە قەلای بوولی و مرادبەگی کوپە چکۆلەیی خۆی ناردە لای سولتان و داوای لیبووردنی کرد. پادشای بەدڵ و دەستی سینگ فرەوان، چاوی لە تاوانەکانی بۆشی و بە سۆزی میرانە قەلەمی بە سەردا کێشان و گەراپەو بوورسا.

یەکیک لە رووداوێ تازە و بەرچاوەکانی ئەم سالا نووسرانی کتیبی میژووی «زەفەرنامە» یە کە بە پینووسی پاراوی بلیمەتی دەوران مەولانا شەرەفەددین عەلی یەزدی نووسراو و لەسەر ناوی میرزا شاروخ تۆمار کراو. ئەم شوێنەوارە دەگەرێتەو سەر هەول و هانی میرزا سولتان برایمی کوپی میرزا شاروخ کە حوکمرانی فارس بوو و پێگەی بۆ مەولانا خۆش کردوو هەتا قەلەمی پەنگینی چۆن چاکە ئاواي بگێڕێ و بۆن و بەرامەیی هەموو ولاتی پێتەنیتەو و ئاویتەیی دەروونی سەروخواری کۆمەڵ بێ. زمانی گەوهەرباریی مەولانا شەرەفەددین عەلی چەشنی خۆرەتاو، تیشکە و ترووسکەیی هەموو لایەکی گرتۆتەو و گەورە و گچکەیی دنیای وە پاش نەداو. یارەببێ خودای مەزن خیری بنووسی.

سالی ۸۲۹ / ۱۴۲۵ - ۲۶

حاکمی ئەفلاق کە بە دەبرولغەوا ویوودە ناسرابوو، ئەو دەمەیی سولتان مرادخان لە ئاناتولی بوو... هەلیکردە سەر هەریمی پۆملی و چەند ناوچەییەکی دارووتاند و کردی بە مەیدانی تراتین و پەمبازینی. وەختایەک ئەم هەوالە بە گوێی فەرمانرەوا ئاشنا کرا، دەوری سێهەزار پیاویکی دێی شەپانی بە سەرۆکایەتی فیرووزبەگ ناردنە سەر مەتبەندی ئەفلاق. ویوودە پیتی زانی و لە

ترسان باج و خهراجی دیاری کراوی بار کرد و وێهرای دوو کوپی پووی نایه درگای میری و به‌ئینی دا و گوئی شهرت و مهرج بئ تازه سالمه‌خه‌ته‌ی ناکهم و سنووری قه‌له‌مه‌روی میری نابهنزیم و که‌تن و ئاژاوه نانیمه‌وه.

ههر لهم ساله‌دا میران و به‌گه‌رانی ههریمی ئایدین‌ئیلی، سارووخان، ههمیدئیلی و مه‌نته‌شا که پیشتر سه‌ریان وه‌به‌ر نیری ده‌سه‌لاتی خانه‌دانی عوسمان هینابوو و که‌وتی‌بونه لیزگهی سهردارانی گه‌وره‌وه، له جه‌نگهی هه‌را و هه‌للای میر ته‌یمووردا تی‌هه‌لچووبوونه‌وه. بۆیه په‌لاماردان و سه‌رله‌نوێ ناوچه و مه‌ل‌به‌نده‌کانیان که‌وته‌وه نیو جه‌غزی قه‌له‌مه‌روی میری. سه‌رۆک و گه‌وره و مه‌زنه‌کانی ئه‌و ناوچانه په‌وین و چوونه لای محهممه‌دبه‌گی قه‌رامان ئوغلێ.

له لایه‌کی دیکه‌وه شاروخ‌میرزا گومبه‌زیکێ هه‌ره‌باشی له‌سه‌ر مه‌رقه‌دی پیری هیرات واته‌ خواجه‌عه‌بدو‌للا ئه‌نساری ساز کرد و لێی‌بۆوه.

سالێ ۸۳۰ / ۱۴۲۶ - ۲۷

محهممه‌دبه‌گی کوپی قه‌رامان له سولتان مرادخان رابه‌پی و هێرشێ برده سه‌ر قه‌لای ئه‌نتالییه و گه‌مارۆی دا. به‌لام له‌ناکاو له‌ نیوخۆی قه‌لاوه‌ توپیکێ تی‌هه‌لکرا و ئه‌نگیورا و له‌ت‌وبه‌ت بوو. ئه‌وێ ده‌می سولتان محهممه‌دخان چووبوو شه‌پی کافران. دوا‌ی ئه‌م پووداوه‌ میر برایم و عیسا و عه‌له‌ددین که‌ هه‌رسیک کوپی محهممه‌دبه‌گ بوون، وێکرا چوونه‌ نیوده‌رانه‌ی سولتان مرادخان. ههریمی قه‌رامان باربووی برایم‌به‌گی کوپه‌ گه‌وره‌ی کرا و میر ده‌ستی به‌ سه‌ری‌دا هینان و دلی‌دانه‌وه و دوو براکه‌ی تریش مانگانه و دابین‌کرانی خه‌رج‌وبه‌رجیان بۆ دیاری کرا که له‌ خزمه‌ت پکیفی پادشادا بن.

یه‌کێک له‌ پووداوه‌ گرینگ و به‌رجاوه‌کانی ئه‌م ساله‌ وه‌به‌ر خه‌نجه‌ردرانی میرزا شاروخه. میر عاده‌تی وابوو که هه‌موو پوژانی جومعه‌ ته‌شریفی ده‌برده‌ مزگه‌وتی گه‌وره‌ی شاری هیرات و ده‌که‌وته‌ پێ‌وشوینی [ئهم‌ فه‌رمانه‌ی هاوار

دەكا]: «ئەى گەلى خاۋەن باۋەرەن، ھەر ۋەختى لە پۇژى ھەينى بۇ نوژى ھەينى بانگ ئەدرى، ئۆۋە بەلەز بەرەو يادى خدا بچن.»^۱

پۇژى ۲۳ى مانگى رەبىعى دووم دۋاى نوژى بەتال بوون كاتىك ويستى لە مزگەۋتەۋە بەرەو مال بىتەۋە، كابراپەكى شىۋلەى پەستەك بە شان بە ناۋى ئەحمەدى لور كە يەككىك بوۋە لە مريدانى مەۋلانا فەزىلۇللاى ئەستەرابادى بە بىنانۋى سكاۋا كىردن كۈتەكاغەزىكى بە دەستەۋە گىرتۋە و لىى چۆتە پىش. ميرزا شاروخ ئامازەى بە سازادەيەكى خىزمەتى كىردۋە بزانى دەلى جى. بەلام ئەحمەدە لورە مەۋداى نەداۋە و بى ترس گورمى بەستۋى و ۋەك مستى لە چاۋ دەى خەنجەرىكى لە زگى ئەم پايەبەرە داۋە، بەلام بىرەنەكە زۇر قوۋل نەبوۋە. ھەر لەرپۆۋە سەرۋىكان و سەرداران لورە نەفاميان شىۋىپ كىردۋە.

پاشان ميرزا بايسونقور و مىران كەۋتۈنە بە دۋاداجوون و لىۋىلەنەۋە. ئەگەر سەر و كلاۋيان پىشكىۋە كىلىپكىان دۇزىۋەتەۋە كە لە بازارچەى كوۋتال فرۇشان دەرگەى مالىكى پىشكراۋەتەۋە. زۇر كەس بەم ئاورەۋە سوۋتاون و مالۋىران بوون. سەرۋىپى پىۋاچاكان مىر قاسمى ئەنۋار تۆماتى ئەم كەتەنى پىۋەبەستراۋە. فەرمانى پادىشاھەتى بۇ دەرگان و دوورخانىۋەى دەرچوۋە. لەبەر دۇستايەتى و يەككىتى لەگەل ميرزا بايسونقور، سەيد زىانى پىنەگەۋە. بۇخۇى چۆتە خىزمەت مىر قاسم و لە گەرمەى قساندا پىپى گوتۋە جا بۇچى ناكەۋىە پىۋىۋىنى گوتەى خۆت.

قاسم كورتى بىرەۋە و ھەستە بىرۋە بە رىدا

توۋتى شەكرۋەشان كە و كەلاک بدە بە دالاش

۱- «يا ايها الذين امنوا اذا نودى للصلاة من يوم الجمعة فاسعوا الى ذكر الله»، قورئانى

بىرۇز، سوۋرەى جومعه، ئايەى ۹، ل ۵۵۴، ۋەرگىپراۋى مامۇستا ھەژار...

جه نابی میر له ئاخری ئهو پۆژهدا شاری هیراتی به جیهیشتووه. یه کیک له زانایانی زهمان سه بارهت بهم رووداوه گوتوویهتی:

پیکهوتی سالی هه شسه د و سنی بوو
خه نیم به جومعه نه گه ییه ئاوات
پووداوی سهیر قهوما ئهو پۆژه
له خوراسان و له شاری هیرات
یه کیکی لای به چه شنی وه زیر
ویستی شاروخی بخا، بوو به مات

هر لهم سالهدا میرزا سیورغته میشی کوپی میرزا شاروخ که حوکمرانی به دهخشان و غه زنهین و کابول بوو، به مهرگی دیاری کراو به رهو سه ره رای ههرمان بالی گرت.

سالی ۸۳۱ / ۱۴۲۷ - ۲۸

قزل قوجهی تورکمانی دانیشتووی چوروم که هه موو سالییک به سه ره له مه روی ده سه لاتی سولتان مرادخانی دا دها، سولتان دهستی لینه پاراست و به توخم و تایه فهوه تۆوبپی کرد. قه لاکانی قوجه قه یاسی، جانیک و «سه لانیک» یش ههر لهم سالهدا گیران.

سالی ۸۳۲ / ۱۴۲۸ - ۲۹

سولتان مرادخان کچی ئه سه فه دیار به گی بۆخۆی خواست و داوهت و گۆوه ندیکی گه وره ی ساز کرد.

هر له سه ره تای ئهم سالهدا میرزا شاروخ به مه به ستی چوونه شه پی ئه سه کهندهر میرزای کوپی قه ره یۆسفی تورکمان له خوراسانه وه به ره و ئازه ربایجان بزووت. له ناوچه ی سه لماس هیزه کانیان لووت و بزووت تووشی

یه‌کتر هاتن و دوو شه‌و و پۆژ کوش‌ت و کوش‌تار ناشی گئ‌را. سه‌ره‌نجام میرزا ئه‌سکه‌نده‌ر شکا و هه‌لات. میرزا شاروخ، جووکی میرزای کوپی له‌گه‌ل به‌گله‌ران خسته‌ دووی. ئه‌مانه‌ هه‌تا ئه‌رزه‌رۆم که‌وتنه‌ په‌یکه‌رده‌ی نه‌یاران به‌لام شوینیان ون‌کردن و نه‌یان‌دیتنه‌وه. میرزا شاروخ له‌ سه‌لماسه‌وه‌ گه‌پایه‌وه‌ و زستانه‌هه‌واری برده‌ قه‌ره‌باغی ئه‌رران.

سالی ۸۳۳ / ۱۴۲۹ - ۳۰

میرزا شاروخ حکومه‌تی ولاتی نازه‌ربایجان و ته‌واوی ناوچه‌ و مه‌لبه‌نده‌کانی به‌خشی به‌ میرزا ئه‌بووسه‌عیدی کوپی قه‌ره‌یوسفی تورکمان که‌ باره‌گای میری کردبوو به‌ خانه‌ی هومیدی خوی. پاشان له‌ خیل‌به‌زی قه‌ره‌باغی ئه‌ررانه‌وه‌ به‌ره‌و خوراسان بزووت.

سالی ۸۳۴ / ۱۴۳۰ - ۳۱

وه‌ختایه‌ک شاروخ میرزا له‌ سه‌فه‌ری دووه‌می نازه‌ربایجان گه‌پاوه‌ و گه‌یشته‌ هیرات، به‌ خزمه‌ت‌بان راگه‌یان‌د که‌ له‌ لای خارهمه‌وه‌ ته‌ته‌ریک هاتووه‌ و ده‌لی له‌شکری ئۆزبه‌ک داوه‌ریوه‌ و گه‌رد و تۆزی ئاژاوه‌ی وه‌ حه‌وا خستووه‌ و گه‌پی ناوه‌ته‌وه‌ و هیزیکی زۆری له‌ که‌نار پرووباری ئاموویه‌ مۆل داوه‌ و هیزشیان کردۆته‌ سه‌ر خارهم. میر برایمی کوپی میر شامه‌لیک که‌ حوکمرانی ئه‌وییه‌، تابش‌تی نه‌هیناوه‌ و کشاوه‌ته‌وه‌ بۆ «کات» و «خیووق». قۆشه‌نی ئۆزبه‌ک خارهم‌زبان گرتووه‌ و ده‌ستیان له‌ تالان‌وبه‌رپۆ و خاپوور کردنی ولات نه‌پاراستووه‌ و زۆریان شوو لی‌هه‌ل‌کیشاوه‌.

میر به‌ بیستنی ئهم‌ باس‌وخواسه‌ ده‌سته‌یه‌ک له‌ به‌گله‌ران و مه‌زنه‌میرانی پاسپارد که‌ به‌ره‌و خارهم‌ بیزوون. هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ی گه‌یشتنی، سپای ئۆزبه‌ک خوی بۆ رانه‌گیرا و تێما و ده‌ستی لیک‌به‌ردا و پرش‌وبلاو که‌وته‌وه‌. سه‌رداران به‌ سه‌رکه‌وتوویی گه‌رانه‌وه‌ خاکی خوراسان.

سالی ۸۳۵ / ۱۴۳۱ - ۳۲

ئهم سال سولتان محهمه دی کوپی سولتان مرادخان له هه ریمی پۆم
بئوقه ده می به خیر و بهختیارانه ی نایه نئو جه غزی ژیان.

هه ر لهم سالددا قاسیدیك له لای ئازهر بایجانوه هات و به خزمهت میرزا
شاروخی راگه یاند كه ئهسكه ندهر میرزای کوپی قهره یوسف، ئه بووسه عیدی برای
كه بهرلهوی به قهرمانه وهای ئه و نئوه نئوه داندرا بوو، په لاماری داوه و
كوشتوو یه تی و جیی گرتۆته وه.

سالی ۸۳۶ / ۱۴۳۲ - ۳۳

لهم سالددا میر خه لیلوللای حاکمی شیروان كه پئشیننه و میژینه ی خانه دانی
مه زنی ئه وه نده پوونه پئویست به لیدوان ناکا و زۆرجاران باسی کراوه؛ میرزاده
یارعه لی کوپی میرزا ئهسكه ندهری کوپی قهره یوسف كه له بهر هه لئس و كه وتی
توند و تیژی باوکی، به دلشكاوی په نای بۆ بردبوو، به سواری لۆتكه ناریدی بۆ
لای میرزا شاروخ له هیرات. میرزاش زۆر به گهرمی وه ریگرت و دهستی پئیزی
لینا و خستییه نئو لیزگهی سازادان؛ به لام ئه و بوو به دهسته برای لاته و پاته و
قه له وقوته و تاوانباران و چه په لکارانی تورک و تاجیک. میرزا شاروخ ده هه زار
مالیکی تورکمانی ئازهر بایجانی راگواستبوون بۆ شاری هیرات. لهم ده ور و
زه مانه دا وه ستا فه روخی ئاسنگه ر كه وانی هه وره برووسكه ی دارشتبوو و
بانگه شه ی ئه وه ی ده کرد كه چوارسه د مه نی به رد پئیداویم. میرزا شاروخ بۆ دیتنی
ئه و كه وانه به رد اوئۆه چووبوووه سه ر کئوی باوه لیگا و لئیه ده روانی. لهم
جهنگه یه دا میرزاده یارعه لی شهنگه لاو ده ركه وت كه به نیگایه ک تیری هاویشه
پیزی ئه ویندارانی پۆژی را بوونه وه و به په یکانی روانینی دلی بئدلانی دایه بهر
هرووژی تانه ی. وهختایه ک خه لگی شار چاویان پئیی كه وت هه موویان
به جاریک و بئئوه می هه وساریان به چنگ خۆیا نه وه بئ به ره و لای داوهرین و به
چه شنیک كه وتنه شوینی. وای لئیهات هه چ كه س ئاگای له كه وانی هه وره برووسكه

نەما. شاروخمىرزا بە دىتنى ئەم دىمەنە پەشۋكا و كاتىك گەپايەوہ شار، لەپۆئە مىرزا يارەلى ناردە سەمەر قەند، لەبەرەوى نەكا توركمانان و حەشامەتى خوراسان و شار لىي ھالەين و ئاژاوە و ھەرايەك بال بنگىوئ.

سالى ۸۳۷ / ۱۴۳۳ - ۳۴

سولتان مرادخان كچى حاكىمى «سەمەندەرە»ى مارە كرد. بەيانى پۆزى شەممەى حەوتى جىمادى يەكەم مىرزا بايسونقورى كۆپى شاروخمىرزا لە باغى سېى شارى ھىرات كۆچىدوايى كرد و لە ژىر گومبەزى خويندنگاي گەوھەر شاد بەگمى دايكى نىژرا. بايسونقورمىرزا لە تەواوى شازادەكانى تەيموورى پتر چاوى بە سەر زانايان و ھونەرمەندانەوہ بوو. دەلەين چل كەس خەتخوش بىپسانەوہ لە كىتەبخانەى ئەو مەزەندە خەرىكى نووسىنەوہ بوون. بلىمەتى بەپىزى پۆژگار مەولانا لوتفوللاى مەشھوور بە «حافىزى ئەبرو» كىتەبى «زوبدەتوتەوارىخ»ى لەسەر ناوى ناودىرى ئەو نووسىوہ كە باسى پووداوەكانى جىهان و چۆنەتى ژيان و بەسەرھاتى چىن و توئەكانى بىيادەمە.

لە پۆزى نەمانى ئەو ھىژايەدا زانايان و شاعىران گەلىكىان ھۆنراوہى چەمەرى داناوہ، بەلام ئەمىر شاھى بەم چوارىنەيە وەپىش ھەمووان كەوتووە:

لە تازىيەى تۆدا زەمان زۆر گرىا شلىر داوئنى پرى ھوون كرىا
گول يەخەى مۆرى يەكسەر دادېرى قومرى ھىزارى لە گەردن درىا

سالى ۸۳۸ / ۱۴۳۴ - ۳۵

لەم سالەدا قەلاى ئەنكرۇوس و گۆكرجىنلىك بە دەس پىاوەكانى سولتان مرادخان گىران.

هەر لهم سالتەدا میرزا شاروخ بە ئامانجی دەمکوئی تۆرمەهی تورکمانان بەرهو ئازەربایجان بزووت. کاتیک سهری جلەوی بەرهو پهی وەرسووړاند، مانگی به فرانباز داهاات و لهوئ خێلی خست.

سالی ۸۳۹ / ۱۴۳۵ - ۳۶

سهرهتای مانگی محەرزەم میرزا شاروخ له زستانهههوارى پهیهوه پرووی کرده تهوړیز. هەر که سولتانی دارانیشان بزووت، میرزا ئەسکەندەری تورکمان تهوړیزی چۆل کرد و پهوی. میرزا جیهانشا به پیچهوانه ی برای، چهشنی بالی بهختی نەمرین چوو بەرهو پیری که ژاوهی میرهوه و به سۆز و سیله چاوی فەرمانپه وایانه لاویندراپهوه و سهری بهرز کراپهوه.

میرزا شاروخ له شانشینی تهوړیز به شان و شهوکهتی میرانهوه پوښشت. ماوهیهک لهو مهتبهنده مایهوه و کاره گرینگهکانی ولاتی ئازەربایجانی راپهړاند و ریکوپیکی کردن. پوژی ههشتی پهییعی دووم به مهبهستی چوونه زستانهههوار بەرهو قهرهباغی ئه‌رران کهوته‌پو و بهی لیخست. سهرهتای به‌هار پرووی کرده ئۆجان و لهوئ پلهی حوکمرانیی ئازەربایجانی کرده باربووی جیهانشامیرزای کوپی قهره‌پوسف و حوکمی پیرۆزی بۆ مۆر کرد. هه‌وساری هه‌تسووړاندن و راپه‌راندنی ته‌واوی کاروباره‌کانی ئه‌و هه‌ریمه‌ی دایه‌ دهستی لیوه‌شاوه‌ی وی. خۆی و ته‌واوی پیاوه‌کانی به په‌خششی میرانه‌ لاوانده‌وه و جلەوی گه‌رانه‌وه‌ی به‌رهو خوراسان وەرسووړاند.

هەر لهم سالتەدا سولتان مرادخان به‌گه‌ربه‌گی پوڤمئیلی (پوڤمئیلی) به مهبهستی دەمکوئی قهراتی ئەنکرووس گال دا که په‌لاماری قه‌لای گوکرچینلیکی دابوو. ماوه‌ی چل و پینچ پوژان ئه‌و هه‌ریمه‌یان دا‌پووتاند و پیخوستیان کرد و دیل و ده‌سکه‌وتیکی زۆر کهوته‌ چنگ غه‌زاکه‌ران و به‌ساخ و سلامه‌تی و ده‌ستی پره‌وه گه‌رانه‌وه. وه‌له‌ق ئوغلای حاکمی سه‌مه‌نده‌ره کچیک و چوار کوپی خۆی نارده‌نه خزمه‌ت سولتان مرادخان.

سالى ۸۴۰ / ۱۴۳۶ - ۳۷

لەم سالاھدا لەبنەوہېرى و غەيانەتى وەلەق ئۇغللى بۇ بېرى ترووسكەدارى
سولتان مرادخان تەواو پوون بۆوہ و بە مەبەستى تىكەوہېچانى لەشكرى
بەپىكرەد.

ھەر لەم سالاھدا ئەسكەندەرمىرزى كوپى قەرەيۇسف بە مەبەستى
پووخاندنى دەسەلاتى مىرزا جىھانשאى براى كە مىرزا شاروخ كىرەبوو
ھۆكمرانى ئازەربايجان، لە پۆمەوہ قۆشەنى دەنگ دا. لە «سۇفيان»ى تەوريز
ھىزەكانيان بەرەوپووى يەكتر بوونە و تىكەتچوون و مىرزا ئەسكەندەر بەزى و
پەناى بىرە بەر قەلاى ئەلەنجەق. شاقوبادى كوپى كە پەنامەكى كەينەوبەينەى
لەگەل يەككىك لە نىزىكان و خزمەتكارانى ھەرەمى پەيدا كىرەبوو، باوكى
كوشت و مەيتەكەى بىرە تەوريز و لە سەرووى قەلاى ئەخىسەئىدەدەين لە
واليان كۆنۇررا و گومبەزىكى گەورەى بۇ سازكرا.

سالى ۸۴۱ / ۱۴۳۷ - ۳۸

وہلەق ئۇغللى پايكرەد و چووہ ناوچەى ئەنكرەوس و قەلاكانى سەمەندەرە،
موورە و گەرمەموورە، كەوتنە دەس سەرۆكان و بەرپىرسانى ھكومەتى سولتان
مرادخان.

ھەر لەم سالاھدا سەيفەددەين پادشاى ھۆكمدارى ھۆرمز بە خزمەت مىرزا
شاروخ گەيشت و بە چاوى پىر سۆزى مىرانە گەشاىەوہ و بە كامەرانى گەپاىەوہ.

سالى ۸۴۲ / ۱۴۳۸ - ۳۹

ئەسفەندىار ئۇغللى (۴) سەرلەنۇچ پىلى لە پەيمان و بەلئىنى خۇى ناپەوہ و
بە ون بوونى سولتان مرادخان ناوچەى «بازاپى» دايە بەر گورمى تالان وېرۇى و
پىشلىلى كىرەد و زەھمەتى وەبەر خىل و بنە و بار و مەپ و ماللاتى مىرى ھىنا.
سولتان لىبرا ھەلکاتە سەرى، بەلام ئەو دەستى رەپىش دا و خىزانى كە خوشكى

سولتان بوو له گه‌ل وه‌زیری خۆی به مه‌به‌ستی داوای لی‌بووردن ناردی بۆ بارگای میری و به لوتفی هه‌راوی بی‌به‌رگێ‌په‌وه‌ی شاهانه تاوانه‌کانی به‌خشران.

هه‌ر له‌م ساڵه‌دا میرزا شاروخ به ئامانجی زیاره‌تی مه‌رقه‌دی ئیمام په‌زا -دروود و سه‌لامی له‌سه‌ر بی- هه‌نگاوی نا و داوی به‌جێ‌هێنانی پێ‌وه‌رسی باو گه‌پایه‌وه‌ هیرات. له‌م جه‌نگه‌یه‌دا وه‌ستا قه‌وامه‌ددینی شیرازی که له‌به‌ر که‌تره‌خه‌می له‌ کاروباری نژیارخانه‌ی دا به‌که‌ساسی له‌ قولینچک‌یک که‌وتبووه‌ و میر لووتی لی‌هه‌لبێ‌چابوو، پۆژه‌ژمیریکی داهینابوو که پێ‌یه‌اته‌وه‌ نیو گه‌لی و میرزا شاروخ به‌ پووی گه‌شه‌وه‌ ده‌رگای کۆری شاهانه‌ی لی‌کرده‌وه‌ و که‌ لی‌وه‌ژوور که‌وت میرزا له‌پێ‌وه‌ ئاوی فه‌رموو:

تۆ کاری زه‌ویت به‌ پێ‌کی‌ دانا له‌ ئاسمانیش ده‌سی خۆت پانا

سالی ۸۴۳ / ۱۴۳۹ - ۴۰

سولتان مرادخان له‌شکری دانا که‌ لوور بێ‌ته‌ هه‌ریمی ئه‌فلاق و بی‌جێ‌هێنی و گه‌سکی لی‌دا. له‌به‌ر به‌فر و سه‌رما و کړێ‌وه‌ی زستان، زۆریک له‌ هێزه‌کانی ئیسلام که‌سیره‌ بوون و تی‌داچوون و به‌ خه‌سارباری گه‌پانه‌وه‌.

شه‌وی سی مانگی شابانی ئه‌م سا‌له‌ میرزا عه‌لاه‌ددین کو‌ری میرزا بایسونقور خودای گه‌وره‌ کو‌پێ‌کی‌ دایه‌ که‌ ناوی نرا میرزا برایم.

سالی ۸۴۴ / ۱۴۴۰ - ۴۱

قه‌لای قه‌هره‌ که‌وته‌ به‌رده‌ست هاو‌پکێ‌فانی سولتان مرادخان و شه‌هابه‌ددین پاشا له‌ نیزیک قه‌لای بی‌لغراد (بی‌لگ‌راد) سه‌نگه‌ری داکوتا.

هه‌ر له‌م سا‌له‌دا شاروخ‌میرزا زۆر توند و پته‌و فه‌رمانی دا به‌ شازادان که‌ له‌وه‌ی به‌و لاوه‌ نابێ‌ مه‌ی بخۆنه‌وه‌ و ته‌شریفی مو‌باره‌کی پێ‌ی نایه‌ ئاوزه‌نگی و

به مه‌یخانان دا گه‌را و خاپووری کردن و که‌وته شکاندنی کۆپه‌ی ئاره‌ق و شهراب و ته‌پل و تووزله و هه‌رچی قه‌ده‌غه و قۆرغی له‌سه‌ره.

سالی ۸۴۵ / ۱۴۴۱ - ۴۲

سولتان مرادخان له‌م ساله‌دا^۱ به دلی خۆی ده‌ستی له‌ فهرمانه‌وايه‌تی هه‌لگرت و سولتان محهمه‌دخان‌ی به‌پێزی کوپی کرده‌میر و له‌ مه‌غنیسا (مانیسا) به‌ خانه‌نشینی پالی دایه‌وه.

هه‌ر له‌م ساله‌دا میرزا شاروخ، سه‌ید شه‌مه‌د دین محهمه‌دی زمزمی کرده‌ که‌یخودا و راویژکاری بالابۆش بپه‌له‌کێشانی خانه‌ی خودا که‌ مه‌که‌ی موباره‌ک بێ و ناردی بۆ لای سولتانی میسر و ئه‌ویش لێی قیوول کرد و ئیزنی فهرموو که‌ بپوا.

سالی ۸۴۶ / ۱۴۴۲ - ۴۳

سولتان مرادخان کچی خۆی کرده‌ ده‌سگیرانی... به‌گی کوپی ئه‌سه‌فه‌ندیار ئوغلی.

میرزا شاروخ مه‌ولانا عه‌بدوهره‌زاقی سه‌مه‌ره‌قه‌ندی که‌ میژووی «مه‌تله‌عوسسه‌عه‌دین»ی نووسیوه، وه‌ک بالۆیز ناردی بۆ هیندوستان. هه‌روه‌ها چه‌ند ناوچه‌یه‌کی عێراقی وه‌کوو سولتانیه‌ی، قه‌زوین، ره‌ی و «قوم»ی باربووی میرزا سولتان محهمه‌دی نه‌وه‌ی، کوپی میرزا بایسونقور کرد.

سالی ۸۴۷ / ۱۴۴۳ - ۴۴

کوپی قه‌رامان پیای نارد و له‌ قه‌راتی ئه‌نکرووسی نووسی که‌ سولتان مرادخان له‌ به‌روه‌ی نه‌خۆشی ده‌وره‌یان ته‌نیوه و ناتوانی له‌ جیی خۆی بجووتیه‌وه و پێی ناگاته‌وه‌ پکێفی و ده‌ستی ناگریته‌وه‌ ده‌سته‌جله‌وی، ته‌ختی

1- میژووی عوسمانی، ب ۱، ل ۴۸۵، سالی ۸۴۸ی ک/ ۱۴۴۴ ی ز به‌ دروست ده‌زانن

فرمانده وایه تی بهرداوه و کورپی میرمناالی له شوینی خوی داناوه و کردوویه ته پادشا و کاروباری خانه دانی عوسمان له وپه پری کزی و لاوازی دایه. جا بویه واکه ئیوه له ولاړا و ئیمه لهم لایه وه بیزووین و تیکیان هه پیچین. قهرالی چه په لکار بیئنه وهی بیرری لی بکاته وه بهم گوته دهر په پری و هاته سهر سولتان محهمه دخان. سولتانیش نه ترسا و بهر وه پیری بزوت و هیزه کانیا ن تیگه ربوون و پاش هه ول و هه لسوورانیکی زور، قوشه نی کافران شکا و به را که پا که رهوی و شیرری تیژی غه زاکه رانی بالاده ست گهر دنی قهرال و چه کدارانی گرت هه.

ههر لهم ساله دا میرزا شاروخ زستانه هه واری برده شانشینی هیرات و کهوته راپه پاندانی کاروبار و بهر ژه وه ندی به کانی دین و نیشتمان.

سالی ۸۴۸ / ۱۴۴۴ - ۴۵

لهم ساله دا هیزی یه کیچه ری (یه نی چه ری) بهر وه پرووی سولتان محهمه دخان چه قی و هه لیا نکرده سهر وه زیره کانی که دووباره سولتان مرادخان له مه غنیسا وه بیئنه وه و بیکه نه وه فرمانده وای. وه زیرانیش ههر وایان به بهر ژه وه زانی و سولتان مرادیا ن هیئایه وه و کردیانه وه حوکرمان و سولتان محهمه دخانیا ن بهر پکرده مه غنیسا.

ههر لهم ساله دا میرزا شاروخ و نه خۆش کهوت کهس نه یده گوت دهژی و خه لکی هیرات بۆ مان و نه مانی دوودلی بوون. به لām دوا ی چه ند پۆژان هاته وه سهرخۆ و چاک بۆوه و ئه و کهسه ی خیره ی بۆ ده گرت هه وای به باش و پیویست زانی وهک چۆن پاره که بالا پۆشی نار دووه بۆ خانه ی خودا و ئیزنی له سولتان چه قماق وهر گرت هه، ئهم سالتیش ههر دووپاتی بکاته وه. ئه ویش زور شیلگیرانه شیخ نووره ددین محهمه د مورشیدی و مه ولانا شه مسه ددین محهمه دی ئه به هری به و بالا پۆشه وه که له یه زده تنی بوویان، نار دنی بۆ حیجاز و ئه و دوو پیسا وه که ورهش زور به چاکی راسپارده که یان راپه راند و گه رانه وه.

جووکی میرزای کوره‌گچکه‌ی میرزا شاروخ چۆوه به‌ر دلۆفانی خودی.

سالی ۸۴۹ / ۱۴۴۵ - ۴۶

سه‌ره‌تای ئهم سالة قه‌لای ئاقچه‌ه‌سار و باللووباده‌ره که‌وتنه ژیر هوکمی
سوالتان مرادخان.

ه‌ر له‌م سالة‌دا میرزا ه‌مه‌سوالتان کوپی میرزا بایسونقوری هوکمرانی
بئراق و فارس وه‌ختایه‌ک ه‌ه‌والی نه‌خۆشیی شاروخ‌میرزای باپی‌ری بیست،
لالای دژایه‌تی و سه‌ره‌ه‌لدانی ه‌ه‌لدا.

سالی ۸۵۰ / ۱۴۴۶ - ۴۷

له‌م سالة‌دا میرزا شاروخ بۆ گۆی‌بادان و ته‌مێ کردنی میرزا سوالتان
ه‌مه‌مه‌دی نه‌وه‌ی که به‌ی‌داخی لاساری به‌رز کردبۆوه له‌ خوراسانه‌وه‌ پ‌ووی کرده
او‌هنده‌ی ده‌سه‌لاتی عێراق و فارس. کاتی‌ک که‌ژاوه‌ی شاروخ‌شا گه‌یشه‌ته
یسفه‌هان، میرزا سوالتان مه‌مه‌د به‌ره‌و لو‌رستان پ‌ه‌وی. میرزا شاروخ
اروباری قورس و گرینگی عێراق و فارسی ته‌کو‌وز کرد و گه‌راوه‌ بۆ لای پ‌ه‌ی. له
ه‌شابوویه ژانی گه‌ده‌ ئاراو‌قارای له‌ میرزا ه‌ه‌لگرت و وای لێ‌پیس کرد، ه‌ه‌ر
ه‌پۆه‌ دلی تۆقی و به‌ره‌و دنیای ه‌هرمان بارگه‌ و بنه‌ی پێ‌چایه‌وه‌ و پۆی.
ه‌کێک له‌ بیرمه‌ندان سه‌باره‌ت به‌ میژووی ژایانی گو‌توویه‌تی:

که‌لی ده‌رکه‌وتنی نو‌ور، شاروخی شاه‌ی جیهان

ه‌ه‌ه‌سه‌د و ه‌ه‌فتا و نۆ پێ‌ی نایه‌ جه‌غزی ژیان

سالی ه‌ه‌ه‌شه‌ه‌د و ه‌ه‌شتی، گه‌یشه‌ته‌ تاج و ته‌ختی

سالی ه‌ه‌ه‌شه‌ه‌د و په‌نجا له‌ مالی فیزی نه‌مان

شاروخ‌میرزا پێ‌نج کوپی زیت و زانا و وریای له‌ پشته‌ی پ‌سکابوون:

- میرزا ئۆلغه‌به‌گ که‌ ماوه‌ی ۴۲ سال له‌بری باوکی به‌ سه‌ر ئه‌وه‌رپ‌ووبار و

تورکستان پاده گهیی و فرمانپه وایهتی ده کرد. ۲- میرزا برایم که حوکمرداری فارس بوو. به دنه و هه ولی ئهم شازاده داده وانه ماموستا شهره فهددین عهلی یه زدی کتیبی زه فرمانمهی نووسی که به پروای من له بوازی میژوودا هه تا ئیستا هیچ زانایه که دهقی ئاوازی نه نووسیوه. ۳- میرزا سیورغته میش ۴- میرزا محهمه جووکی. به لام وهک پیشتر باسی کراوه، چوار کوپی بیجگه له میرزا ئولغ بهگ هه موویان له سهرده می ژیا نی باوکیان دا مردوون.

دوای نه مانی شاروخ میرزا، ئولغ بهگ له ماوه پائوننه هر (ئه و به پرووبار) و تورکستان و میرزا عه لائوده وهلی کوپی میرزا بایسونقور له خوراسان و سولتان محهمه مددی برای له ئیراق و فارس پوینشتنه سهر ته ختی ده سه لات.

سالی ۸۵۱ / ۱۴۴۷ - ۴۸

له م ساله دا میرزا عه لائوده وه له سهر ته ختی حوکماتی خوراسان پوینشت. میرزا عه بدولله تیغی کوپی میرزا ئولغ بهگی له قه لای ئیختیاره ددین دا زیندانی کرد و پاش دوو سئ مانگان بهری دا.

ههر له م ساله دا شهر و نا کوکی و دوو به ره کایه تی له نیوان پاشه واره کانی میرزا شاروخ دا سهری هه لدا و حیکایه تیکی دوور و درێژه.

سالی ۸۵۲ / ۱۴۴۸ - ۴۹

میرزا ئولغ بهگ به قوشه نیکی قورس و گرانه وه له ئه و به پرووباره وه پووی کرده خوراسان و له «تورناب»ی چوار فرسه خی شاری هیرات، ئاگری شهریکی به گهرمه ی له گه ل میرزا عه لائوده وه لی برازای هه لگیرساند. هیژه کانی عه لائوده وه شکستیان هینا و ئه و بازره بوو بۆ لای میرزا ئه بولقاسم بابوری برای له خاکی جورجان و تازه چاوی به ته ختی حوکمات نه که و ته وه.

میرزا ئولغ بهگ ته وای سهرزه وی خوراسانی گرت و گهراوه ئه و به رچهم. میرزا بابور دوازی گهرا نه وه ی مامی، هه پهرتی مانگی قوربان له ئه سته راباده وه

پرووی کرده شانشین‌ی هیرات و له‌سهر کورسی ده‌سه‌لات پالی دایه‌وه و میرزا عه‌لا‌ئوده‌وله‌ی برای گرت.

ههر لهم ساله‌دا قهرال «مه‌نکروس»‌ی ئه‌نکرووس و قهرالی ههریمی قوسون (قوسوه) یانقوو بانگاوازی ئیلجاریان دا و له‌که‌له‌شاخی شهریان تووراند و به‌سپایه‌کی وه‌ک خیز و خۆل به‌لاماری بیلغرایان دا و پاش پیخوستی خاکی مسولمانان و تالان‌وبرۆ و پیدادان، کاتیک ده‌یانویست به‌ره‌و قوسون بگه‌رینه‌وه، سولتان محهمه‌دخان له‌مه‌غنيساوه‌گه‌یشتی. شان به‌شانی باوکی هه‌لمه‌تیان برده‌سهر کافرانی به‌دشاکار و شیریان تینان و شهریکی قورس قه‌وما. لهم گه‌رداوه‌دا چه‌ند «بان له» و «بان چه» و بانی دیکه‌کوژران و گیرۆده‌ی خاکی ره‌ش بوونه‌وه. بان له زاراوه‌ی لادینانی فه‌رنگ یانی وه‌زیر. غه‌زاکه‌رانی مسولمان و دلاوه‌رانی تاقانه‌په‌رست له‌وه‌له‌یه‌دا وا به‌ره‌نگار بوونه‌وه که شهره‌که‌یان به‌خه‌زای گه‌وره‌ناودیر کرد.

سالی ۸۵۳ / ۱۴۴۹ - ۵۰

یانقووی قهرال و قهرالی ئه‌نکرووس، ویووده‌ی ئه‌فلاقیان له‌گه‌ل خویان پیکخت و چوونه‌نیکبولی. له‌شکری سولتان مرادخان به‌سهر کافرانی دادا و کۆمه‌لێکی زۆر له‌و خاکه‌سارانه‌کوژران. یانقوو هه‌لات و لادینان بوونه‌تۆوی نیو درکان.

ههر لهم ساله‌دا میرزا عه‌بدولله‌تیفی کوپی ئۆلغ‌به‌گ پرووی له‌بابی وه‌رگیرا و به‌ره‌نگاری ویستا. له‌ده‌ورو به‌ری سه‌مه‌رقه‌ند باوک و کوپ تیکگیران و میرزا ئۆلغ‌به‌گ شکا و به‌ره‌و شاروخیه‌پۆیی. غولامی نانخۆری ناندین‌دې دهرگای قه‌لای لی‌نه‌کرده‌وه. ده‌یه‌ه‌ویست په‌نا به‌ریته‌به‌ر ئه‌بولخیرخانی ئۆزبه‌ک، به‌لام بیرری کرده‌وه که سۆزی باوک و فرزند‌ی له‌گۆپ‌دایه‌و بۆلای سه‌مه‌رقه‌ند بزووت و به‌ره‌و کوپ‌ه‌ی ناجوامیری تیکشا. مانگی په‌مه‌زان بوو که بئ ترس چووه‌لای عه‌بدولله‌تیفی کوپی. ئه‌و چاره‌په‌شه‌ته‌واوی ئه‌رک و ئه‌مه‌گی

باوکایه تی ژیرپن خست و پرووی وهرگپرا له پەند و ئامۆژگاری زانایان و مەزنە مامۆستایانی بەرەمی ئادەمی که به درێژایی زەمان هاتوون و چوون و ژۆریشیان سەبارەت بەم مەبەستە پێ لێهەتیناوه.

لەو هەتی ئیسلام هەیه، ناوەتلا له پۆژگاری ئەسکەندەری جووت قۆچەوه هەتا ئیستا پادشایەکی ئاوا بلیمەت و پیتۆلی بەدەسەلات خۆی نیشان نەداوه. بە دەستی هەباس ناویک گەیشته پلەوی بەرزی شەهید بوون.

عەباس کوشتی بە شیری زالی زۆردار

«عەباس کوشت» ی بە ئەبجد سالی مەرگی

ئەو چارەپەشە شەش مانگ دواي کوژرانی باوکی بە دەستی «باباحوسین» ناویکی غولام و ئەمەگداری بابی پشووی لیبرا و ئەم شیعرە ی لێ وەدی هات:

کئ باوکی بکوژی لەبۆ شا نابێ

بش بێ لە شەش مانگ بۆ ئەولا نابێ

یەکیک لە سەیر و سەمەرەکانی ژیان، پێکەوتی کوژرانی ئەویش بوو که لەگەڵ کابرای بکوژی یەکتري دەخویندەوه و ھۆنەریک گوتوو یەتی:

باباحوسین کوشتی شەوی ھەینی بە تیرئ

باباحوسین کوشتی دەبیته سالی مەرگی

هەر ئەم شەهوەی کە میرزا عەبدوللەتەف کوژرا، مەزن و ماقوولانی
سەمەر قەند میرزا عەبدوللای کوپی میرزا برائیمی کوپی میرزا شاروخیان دانا بە
پادشا.

سالی ۸۵۴ / ۱۴۵۰ - ۵۱

لەم سالا دا سولتان مرادخان لە هەریمی پۆملی چوو بە سیبەری پەحمەتی
پەرورەدگار.^۱ وەزیرەکانی ماوەی سێزەدە پۆژان تەرمەکەیان شارەدووە و مەرگیان
نەدرکەند هەتا سولتان محەممەدخان لە مەغنیساووە هات و لەسەر تەختی
خونکاری پالی دایەووە. ئەمجار مەیتی پیرۆزیان نداشت.

سولتان مرادخان چل و چوار سال ژیا و سێویەک سالی فەرمانرەوایەتی
کرد. پێنج کوپی بوو: سولتان محەممەد، سولتان ئەحمەد، سولتان
عەلایەددین، سولتان حەسەن و سولتان ئوورخان. سولتان ئەحمەد و سولتان
عەلایەددین لە ئاماسییە مردوون و هەر لەوێش نۆژراون. سولتان حەسەن و
سولتان ئوورخان لە ئەدرنە کۆچیان کردووە و لە دارولحەدیس بە خاک
ئەسپێردراون.

وەزیرەکانی بریتی بوون لە: ۱- برائیم پاشا ۲- حاجی عەوێز پاشا
۳- دەموورپاشای کوپی تەیموورتاش پاشا ۴- سارووجە پاشا ۵- عەلی پاشا
۶- ئیسحاق پاشا ۷- شەهابەددین پاشا ۸- بەلبان پاشا ۹- خەلیل پاشای کوپی
برائیم پاشا.

هەر لەم سالا دا میرزا ئەبووسەعیدی کوپی میرزا سولتان محەممەد کوپی
میرزا میرانشا کوپی میر تەیمووری کوورەگان لە بوخارا پاپەپی و نەزیلەکە
ئایە:

۱- میژووی عوسمانی، ب ۱، ل ۵۰۸، مەرگی سولتان مرادی دووم دەباتەووە پۆژی

یەکەم چوارشەممە مانگی محەررەمی سالی ۸۵۵ ی ک/ سیی شوباتی ۱۴۵۱ ی ز.

مىرزا سولتان ئەبووسەئىد لە سەمەرقەند لە پەككى مىرزا ئۆلەك بەگدا بوو. ئەو دەمەى كە مىرزا ئۆلەك بەگ لە قەراخ پووبارى جەيھوون بەرەو پووى مىرزا عەبدوللە تىفى كۆرى سىنگى داکوتابوو، رايكرد و چووه نىو خىلى ئەرغوون و دەستەوبەستەيەكى لى ساز كردن و ھاتە سەر سەمەرقەند. وەختايەك مىرزا ئۆلەك بەگ بەم دەنگ و ھەرايەى زانى خىرايەكى لە قۆشەنى راخوڧى و دەمكوت و تاراندى ئەوى بە گرینگتر دانا و بەرەو سەمەرقەند غارى دا. سولتان ئەبووسەئىد كاتىك گوڧى بە ژاۋەژاۋى ھروژمى لەشكرى مىر زرينگايەو ھەلات و ھۆرى ھۆرى چوۋە نىو خىلى ئەرغوون. پاش ئەوى مىرزا عەبدوللە تىف بنەى بە كىشەى باوكى ھىئا و كوشتى، پياۋى ناردە سەرى و گرتى و ھىنايە سەمەرقەند و لە بەنديخانەى پەستات. مىر بووسەئىد بەندى زيندانى ھەلبوارد و بۆى دەرباز بوو و خۆى گەياندە بوخارا. دارۋغەى شار گرتى و واى چۆلەپىچ كرد دەنگوت كەوتۆتە نىو جەغزى بەرچاۋى تەنگى گولى بەغىل. بەلام راست لەو پۆژەدا ھەوالى كوژرانى مىرزا عەبدوللە تىف گەيشتە ئەو شوڧنە. كەيخودا و پياوماقوۋلانى بوخارا بۆ عوزرخوازى چوونە خزمەت مىرزا سولتان ئەبووسەئىد و لە زيندان ھىنايانەدەر داياننايە سەر تەختى فەرمانپەرۋايەتى. ئەو پىژدارە قنپاتى بە ھكۈومەتى بوخارا نەكرد و لەپۆۋە ھىرشى بىردە سەر مىرزا عەبدوللا كە دواى مىرزا عەبدوللە تىف لە سەمەرقەند جەلەۋى دەسلەلاتى بە دەستەۋە گرتىبوو. كاتىك گەيشتە دە فرسەخى سەمەرقەند، مىرزا عەبدوللا قۆشەنى لى دەنگ دا و بەھەشتاۋ بەرەوپىرى بزووت. دواى شەپ و لىكدان و كوشتار، مىرزا عەبدوللا سەرکەوت و بووسەئىد بەزى و كۆلى دا و پىشتى لىكردەۋە و رايكردە توركستان.

باسی شوینه‌واری خیر و خیراتی به‌جی‌ماوی سولتان محهمه‌دخانی دووم^(۹):^۱ ته‌واو کردنی مزگه‌وتی گه‌وره‌ی ئه‌درنه‌یه که مووسا چه‌له‌بی له پوژگاری ده‌سه‌لاتی خۆی دا بناغه‌ی پو‌نابوو و به‌ نیوه‌چلی مایووه و مه‌رگ مه‌ودای نه‌دابوو رایپه‌پینئ. وه‌ختایه‌ک سولتان محهمه‌دخان جله‌وی حکومه‌تی به‌ ده‌سته‌وه گرت درێژه‌ی پێدا و ته‌واوی کرد و کۆمه‌لیک دووکان و ژووری جو‌لابی و کووتال‌ته‌نی له‌ دوری مزگه‌وتی جامع هه‌لخست. ئه‌ویش پێپانه‌گه‌یی و مرد. سه‌ره‌نجام سولتان مرادخانی (دووم) کۆتایی پێهێنا. ئه‌واقافی مسته‌وفی بۆ مزگه‌وتی گه‌وره‌ دیاری کرد که به «ئیسکی جامع» ناودێره. مزگه‌وتیکی دیکه‌ی بۆ نوێژی هه‌ینی دانا که ئیستا به «مه‌وله‌وی‌خانه» به‌ناوبانگه. پردیکی گه‌وره‌ی له‌سه‌ر ئاوی (شارۆکه‌ی) ئه‌رگه‌نه هه‌لبه‌ستووه که سیسه‌د و شیتست خێوه‌ت له‌ خۆی ده‌گرێ و ئه‌و سه‌ره‌وسه‌ری مزگه‌وتی چاک و خانه‌قای لی‌سان کردووه. هه‌موو سالتیک هه‌زار سکه‌ی فلووری^۲ بۆ پینج‌یه‌کی خانه‌دانی چه‌زهرتی محهمه‌د دیاری کردووه که بدرێ به‌ مه‌زنه‌سه‌یدان و گه‌وره‌پیاوانی به‌رزه‌جی و هه‌روابێته‌وه سێ هه‌زار سکه‌ی ئالتوونی داناوه بۆ هه‌ژارانی مه‌که‌ی پیروژ و مه‌دینه‌ی نوورانی و له‌ ملکانه‌ی خۆی داویه‌تی و ناردوویه‌تی.

گه‌وره‌ مامۆستایان و شیخانی ناوبه‌ده‌ره‌وه‌ی دوری سولتان مرادخان بریتی بوون له: ۱- مه‌ولانا محهمه‌دی ئه‌رمه‌غانی که یه‌کیک بووه له‌ فه‌قیکانی

۱- سولتان محهمه‌دخانی یه‌که‌م دروسته. و

۲- فلوورین یا فلووری سکه‌یه‌کی زی‌ر بوو که یه‌که‌م‌جار له‌ فلۆرانس لی‌درا و گو‌لی شه‌شپه‌ری له‌سه‌ر نه‌خشابوو. پاشان هه‌موو سکه‌یه‌کی زی‌ر له‌ ئوروپا پێی‌گوترا فلوورین. عوسمانیه‌کانیش وه‌ختایه‌ک سکه‌ی زی‌ریان لی‌دا هه‌ر ناویان نا فلوورین... وا دیاره هه‌ر فلوورییه‌ک بۆته‌ سی درم. (میژووی عوسمانی، ب ۱، ل ۶۱۸-۶۱۹).

مەولانا فەنارى و زۆر خويىندەوار بوو و سەرەنجام بۆتە قازى عەسكەر و موفتى سەرەمى خۆى. ۲- يىكن ئۇغلى(۹) كە ناسراو. ۳- مەولانا شامحەممەدى يىكن ئۇغلى كە بۆتە قازى بوورسا. ۴- مەولانا محەممەد يۇسفى بالى يىكن(۹) مامۇستاي حوجرەكانى بوورسا و كابرايەكى زۆر زانا بوو. پەراوئىزى لەسەر «تەلويىچ» نووسيو. ۵- مەولانا شەرەفەددىن(۹) سەيد ئەحمەدى قريمى كە پياويكى فرەزان بوو و گەلىك كىتەب و نووسراوئى بەرچاوى ھەيە. لە ئىستانبوول بۆتە مامۇستاي خويىندگا ھەرەبەرزەكان و لەگەل مىر نىوانى خۇش بوو. ۶- مەولانا سەيد عەلى سەمەرەقەندى كە ھاتۆتە پۇم و لە لارندە بۆتە مامۇستا و لە نىو زاناياندا شوپنەوارى قەلەمى ديارە و لىكدانەوئى مەنشورە. ۷- مەولانا ئەحمەدى گۇرانى كە لە بوارى ھەدىس و شەرىعەت و لىكدانەوئىدا تاقانەى پۇژگار و پارسەنگى زەمان بوو و بۆتە مامۇستاي سولتان محەممەدخانى (دووم). ۸- مەولانا تاجەددىن ئىبراھىم، مەشھور بە خەتىبزادە كە لە زانستى مەعقول و مەنقولدا كەس تاي نەكر دوو و گەلىك نووسراوئى بەپىزى ھەيە. مووچەى سەد ئاقچە^۱ كە سەرەتا لە ھەرىمى پۇم بۇ مامۇستايان ديارى كرا، لەوىرا دەستى پىكر دوو. ۹- مەولانا خدرپاشاى (۹) مەنتەشالوو كە

۱- يەكەمىن سكەى زىو كە سالى ۷۲۷ى ك / ۱۳۲۷ى ز بە فەرمانى ئوورخان بەگ لىدراو. لە بەرىكى دەستەواژى شادەوئىمان و ناوى چوار خەلىفەى پاشىدىن نووسراو. لە بەرەكەتى تىرى ناوى ئوورخانى كورى عوسمان و شوپنى لىدراى كە بوورسا يە و بەرچاوى. لە خوار وشەى بوورسا ژمارەى ۳ بە رېنووسى سىياق نووسراو و لە قەراخەكانى سالى ۷۲۷ بە عەرەبى نەخشىندراو. لە سەرەوئى وشەى ئوورخانیش دروشمى تىرەى قاىى كە عوسمانى دەچنەو سەر ئەوان خۆى دەنوئىنى... كىشى يەكەم ئاقچە ۵ قىرات و سى ھەببە بوو. ئوورخان دواتر دوو ئاقچە و پىنج ئاقچەشى لىدا. دوو ئاقچە يازدە قىرات و يەك ھەببە و پىنج ئاقچە سىزدە قىرات و سى ھەببە قورس بوون. (مىژووى عوسمانى، ب ۱، ل ۱۴۸، ۶۱۶).

لە نىۋ بۆلى جازاناندا بە ھەمىد ئۇغلى ناسراۋە و لە پېشدا بۆتە فېركارى سولتان محەممەد. ۱۰- مەولانا ھەمزەى قەرامانى كە لە بوارى زانستى عەقلى و نەقلىدا نووسراۋەى ھەيە و ئاخريەكەى بۆتە موفتى چەرخى ژيانى خۇى. ۱۱- مەولانا ئەلئەددىنى قۇچەسارى كە بۇ نووسىنەۋەى دەقى كىتابان بىۋىنە بوۋە. لەسەر «مىفتاح» شىكرىنەۋەى كىردوۋە. ۱۲- مەولانا قوتبەددىنى ئىزنىقى كە ھەقىقەت و شەرىعەت و تەرىقەتى پېكەۋە كۆكرىدوۋنەۋە و لە سۇفىگەرىدا دەستىكى بالاي بوۋە. لەۋپەرى جوانى و پتەۋىدا پەراۋىزى لەسەر «فسوسولحەكەم» نووسىۋە. ۱۳- شىخ ئاقبىق كە سەرتۆپى بىروردانى سەردەم بوۋە. ۱۴- شىخ محەممەدى كەلىبولى كە بە يازىچى ئۇغلى مەشھورە. كىتابى «محەممەدىيە» شوينەۋارى ئەۋە. ۱۵- مەولانا شىخى گرەمىنى كە كىتابى خوسرەو و شىرىنى بە توركى ھۇنىۋەتەۋە. خەلكى رۇم ئەۋەندەيان بېروا بەو چىرۆكەشىغەرەيە كە ھەر باسى ناكى. ۱۶- موسلىحەددىن ئەدرنەۋى كە بە ئىمامى دەباغان ناسراۋە و لە زانستى بەدى و نەبەدى زانىۋە. ۱۷- مەولانا پىرى خەلىفەى ھەمىدئىلى كە گەيۋەتە پلەى ھەرەبالا و لە چلەپۆپەى پىران بالاي ئەنگاۋتوۋە و تەراپى لە كالى تىدا نەماۋە و تەۋاۋ كۆلىۋە. ۱۸- شىخ تاجەددىن ۱۹- شىخ ھەسەن ۲۰- شىخ شەمسەددىن كە ھەرسىگىيان لە زانستى ھەرىمى ناخ و ھۋالەتەۋاۋ پوختە بوون. ياپرەببى خۇدا بە شەنى بۇنخۇشى پاكى خۇى رۈۋحىيان بگەشىنئىتەۋە و دەرۋازەى پەحمەتەيان بە رۈۋىدا بىكاتەۋە.

سالى ۸۵۵ / ۱۴۵۱ - ۵۲

مىرزا ئەبولقاسم بابور و مىرزا محەممەد سولتانى براى لە ناۋچەى چنارانى سەر بە ئەستەراباد پېكەۋە بە شەرھاتن و لەشكرى سولتان محەممەد شىكستى بە ئەستۋىدا بېرا و بۇخۇى گىرا و بىردىنە لاي بابورمىرزا. تىر و تانەى لىدا و بە سەرى رۇيى و گوتى بۇ قۇشەنت بە سەر ۋەركىردوۋم؟ سولتان محەممەد گوتى بىرالە كارى ھكۈمەت و دەسەلات ئەۋانەى ھەر پىۋەيە. دۋاى ئەم

دومه ته قانه دسته یهک وهک ئاوری بن کا لئی نه گه پان و هوکمی کوژرانیان
بی ده رکرد.

سولتان محهمه دسی و چوار سال ژیا. ده سالی حکومت کرد: پینجی وهک
بریکاری میرزا شاروخی بابیری و پینجه کهی دیکه ی سهر به خۆ. له نیرینان ته نیا
میرزا یادگار محهمه دی له پاش به جیما بوو که تهرمه کهی راگواست بۆ شانشینی
هیرات و خویندنگای دایه گه وره ی که گه وه رشادئاغا بی و له په نا گۆپی بابی
ناشتی. ژنه کهی وا به سۆز ده گریا و شینی ده گپرا و قوپی ده پیوا که بۆسۆی له
جهرگ و هه ناوی هه لده ستا و له تاوان دوی دوو پۆژان دیقی کرد و گیانی شیرنی
له دهوری گلکۆی میرده کهی گپرا و ئه وهش رووداو یکی به کجار سهیر بوو.

میرزا بابور وهختایهک گپره و کیشهی برای له کۆل بۆوه و سهیرینی
خاترجه می وه ژیر سهری دا، کهوته بیرى برینه وهی دلخورتهی خۆی له بابته
عه لا ئوده وه که برایه کی دیکه ی بوو. بۆیه فه رمانی دا که شیشی سووره وه بوو
به چاوی میرزا عه لا ئوده وه دا بکیشن که لای خۆی به ند کرابوو.

له سینته دا ئه گهر بی چاوی رووناک

له شینکه و جار هگول پروانه سه رپاک

وه کوو په ندی ده چی ئهم سه وزه لانه

به تۆزیکى ده شه مزى سیس و خه مناک

وه ها چاوی که کل ده یکرد بریندار

له بهر شیش چۆن نه چۆقی، بیرکه وه چاک

وا ده گپ نه وه که عه لا ئوده وه له ئه وه ده مه ی کویریان ده کرد ئهم شیعرانه ی

هۆنینه وه:

گەردوون كە بە دېدۇنگى لە من پاساۋە
بەم چەرخ و خولەى دلم لە ژىن تاساۋە
جارى چەمى من ۋەختى كە نووسراۋە لە شىش
تەمەنى لاۋى دەلايتەۋە ، ھاۋارى لە دل ھەستاۋە

«بەراستى ئەمەش پەندە بۇ ئەۋانەى وردىبن.»^۱

ھەر لەم سالەدا مىرزا سولتان ئەبۇسەئىد كە پارەكە دۋاى بەزىن لە ئاست
مىرزا عەبدوللا بەرەو تۈركستان پەۋىبوو ، بە پشتىۋانى ئەبۇلخىرخانى ئۆزبەك
تېپەلچۇۋە و تەشرىفى بەرەو شەرگە ئەسپى ئاژاوت. مىرزا عەبدوللا بە
يەكانگىرى و ھىرشى دوژمنانى زانى و قۇشەنىكى بە ئەندازەى دەنكى بارانى
بىژمارى كۆكردەۋە و لە سەمەرقەندەۋە بە قەنەقن ۋەدەرگەوت. پاش تېپەپىنى
لە پوۋبارى كوۋەك ، ھىزەكان تېكەلەنگوۋتن و مىرزا عەبدوللا دەستى
پىنەكراۋە و لەشكرى بەزى و بوۋ بە ھەلات ھەلاتى سواران. لە جەنگەى پاكردنا
يەكسەمەكەى لە قور و زەلەق چەقى و ۋەبەر پەنجەى چارەنۋوس كەوت و بە دىل
گىرا. شەۋى شەممەى ۲۰ى مانگى جىمادى يەكەم بە فەرمانى مىرزا سولتان
بۇسەئىد شەكراۋى شەھىدبوۋنى بە زارىدا كرا. مىرزا سولتان بۇسەئىد لە
شارى سەمەرقەند ۋەژۋور كەوت و لەسەر تەختى فەرمانپەرۋايەتى پالى داۋە.

سالى ۸۵۶ / ۱۴۵۲ - ۵۳

لەم سالەدا سولتان محەممەدخان لە دەۋرۋبەرى ئىستانبۇل ھەسار و
قەلئەكى بىنات نا كە بە بوغازى كەسن ناسراۋە.

۱- «ان فى ذلك لعبرة لأولى الابصار»، قورئانى پىرۆز ، سوۋرەى ئالى عىمران ،

ھەر لەم سالەدا پاش ئەوھى بابورمىرزا خەمى كىشەى براكانى لە گەردنى داپنى، لە پىڭاى بىابانى يەزدەو بەرەو عىراق و فارس بزووت. كاتىك لە شىرازەو دەجوو بۆ ئىسقىھان، قاسىدىك لە رىيەدا گەيشتە لای و خەبەرى دايە كە لە ھىرات ئازاوەيەكى گەورە سەرى ھەلداو و ولات تەواو شىواو. مىرزا عەلاؤددەولە كە شىشى بە چاوىدا كىشراو، گىڭنەى چاك نەپىكراو و سۆمايى ھەر ماو و راپەرپو و جەماوهرى تىھاو.

مىرزا وەختايەك ئەو ھەوالەى بىست سەرى جەلەوى وەرسووران و گوتى ئەو حالە بەو حالە ناشى و لە ناوچەى كۆشكى زەردى نىوان شىراز و ئىسقىھانەو بەرەو خوراسان ئەسپى تاو دا. كاتىك گەيشتەو ھىرات تىيان گەياند كە مىرزا عەلاؤددەولە بەرەو ھۆردووى جىھانشامىرازى كوپى قەرەيۇس رۆيشتووە كە ئەو دەمى لە پەى بنەى داکوتابوو. مىرزا ئەبولقاسم بابور دلى حەساو و ئەو زستانە لە خوراسان بە كەيفى خۆى راپىبارد.

سالى ۸۵۷ / ۱۴۵۳ - ۵۴

سولتان محەممەدخانى حوكمرانى پۆم كارى سەير و سەمەرى كرد و چوارسەد لۆتكەى پىكخست و لە ويشكانىيەو بە عەرابان راپىكشان و لە لای مەرەقەدى پىرى مەزن ئەپىووبى ئەنسارى خوابەشپورا بە ئاوى دادان. دەلەين حەفتا كەشتى پال پىكداو و كردوويەتە پرد و ھىزى بەرەو ئىستانبوول پىدا پەراندۆتەو. چل و پىنج پۆژ دەورەى قوستەنتەنىيەى داو و پۆژى سەشەممۆى ۲۰ى جىمادى دووم شار و شوورەى گىراو و لەشكرى ئىسلام زۆرى دەسكەوت و خەنىمەت وەچنگ ھىناو. پۆژى ھەينى لە ئەياسوفىيەى كليساى كافران نوپۆ كراو و خوتبە بە ناوى ناودارى سولتان محەممەدخان خوئندراو تەو. ئىدى لەو دەمى راپىستانبوول بۆتە پايتەختى سولتانەكانى خانەدانى عوسمان.

ھەر لەم سالەدا ھەرىمەكانى فارس و عىراق كەوتنە بن دەستى مىرزا جىھانشاى كوپى قەرەيۇسقى توركمان. ولاتىكى ئاوا خۆش و گەش و ئاودەان كە

بۆ ماوه‌ی هه‌شتا سال له ژێر ده‌سه‌لاتی میر ته‌یمووری کووره‌گان و پاشه‌واره‌کانی دا بوو، ده‌رکێشرا و که‌وته چنگ تورکمانان.

سالی ۸۵۸ / ۱۴۵۴

میرزا قاسم بابور پووی کرده ئه‌وبه‌رپووبار و سولتان ئه‌بووسه‌عیدی بۆ ماوه‌ی چل پوژ له شاری سه‌مه‌رقه‌ند ئابلقه‌ دا و پاشان له‌گه‌لی پیکهات و ناشتی بال و په‌ری هه‌لدا و ئه‌ویش گه‌رایه‌وه خوراسان.

سالی ۸۵۹ / ۱۴۵۴ - ۵۵

سولتان محه‌مه‌دخان له خاکی پۆم قه‌لاکانی سیلوری (سیلیووری)، بیخادووس (بیگادووس)، ئینووز، سووری‌حه‌سار و نه‌وابه‌رده‌ی داگیر کرد.

سالی ۸۶۰ / ۱۴۵۵ - ۵۶

سولتان محه‌مه‌دخان قه‌لای بیلغراد (بیلگراد)ی گرت. هه‌ر ئهم ساله‌ بابورمیرزا له هیراتی ناوه‌ندی ده‌سه‌لاته‌وه چوو شاری پیروزی مه‌شه‌د و له‌وئ بنه‌ی خست.

ئه‌بووسه‌عیدمیرزا له بنه‌بانی ئهم ساله‌دا خودا له شاری سه‌مه‌رقه‌ند کوپکی پی‌وه‌ده‌م به‌خیری دایه که ناویان نا میرزا شیخ عومه‌ر.

سالی ۸۶۱ / ۱۴۵۶ - ۵۷

سولتان محه‌مه‌دخان له‌گه‌ل قهرالی ئه‌نکرووس شه‌ری کرد و لیكدانیکی سه‌خت قه‌وما. قهرال برینی هیئا و پییه‌وه مرد و چوو بۆ جه‌ه‌نده‌م.

پوژی سی‌شه‌ممۆی ۲۵ی مانگی په‌بیعی دووم بابورمیرزا له شاری پیروزی مه‌شه‌د پووی کرده دنیای هه‌رمان. میرزا شامه‌حموودی کوپه‌ی گه‌وره‌ی یازده سالانه‌ی هه‌ر له‌و پوژده‌دا چوو سه‌ر ته‌ختی حوکه‌مات و بوو به‌ میر. میرزا ئه‌بو لقاسم بابور سی و شه‌ش سال ته‌مه‌نی پری کرد. وا ده‌گێرنه‌وه که ده‌ سالی فه‌رمانه‌ه‌وایه‌تی کردووه. له هیندیک سه‌رچاوه‌ی میژوویی‌دا هاتووه که بابورمیرزا چوار پوژ به‌ر له‌ مردنی، وه‌ختایه‌ک بۆ گه‌شت و سه‌یران و راو له

باژیری مه شه دهر که وتیوو و ته شریفی به سهیرانگایه کا ده گه را، له پیر دهر ویشیکی سهر و پیش ئالۆزی پاپه تی لپهیدا ده بئ. له سهر ته خته به ردیک جلهوی ئه بولقاسم بابور ده گری و ته رجیع به ندیکی پتر له په نجا چامی بۆ ده خوینته وه که سهر له بهری باسی بئ وه فایی دنیا ده کا و ئه مه سهر به ندی بووه:

فهرمانی کفلاکون و ئه م گشته خۆرانانه^۱

ههر وه بهر چاوی نایه ئه وهی شیتی زه مانه

دوای خویندنه وهی ئه م دهسته شیعره دهر ویش له بهر چاوان ون ده بی و میران و کار به ده ستانی ده سه لات ههر چه ندی به شوینی دا ده گه پین نایدۆزنه وه. میرزا شامه حموود هه ژده پۆژ پاش کۆچی دوایی باوکی له مه شه ده وه پوو ده کاته هیراتی شانشین و ماوهی دوو مانگ که له وی ده مینیته وه، له قۆلی «مورغاب» وه ده نگ داده که وی که میرزا برایمی کوپی میرزا عه لائوده وه له به له شکر یکی وه ک مار و میروو به ره و خوراسان ده کشئ. چونکه میرزا شامه حموود دهر وهستی نه ده هات، پووی کرده مه شه.

میرزا برایم گه یشته هیرات بئ هیچ گیر و گرفتیک و له سه ره تای مانگی رهجه بدا دانیشه سهر ته ختی خونکاری. له نیوه راست مانگی شابان دا به مه بهستی ته زاندنی شامه حموود ته شریفی چوو بۆ لای مه شه. میرزا شامه حموودیش هیژیکی گه وره ی له ده وری خۆی کۆ کرد بۆ وه و سه ری جلهوی به ره و هیرات وه رگپرا و بزووت. قۆشه نی هه ردوولا که ده جوولان و ده هاژان راست له مابهینی شارۆکه ی کوو سوویه و کاروانسه رای شامه لیک پیکدا هاتن و زۆر له میژه شه پی وا نه قه و ماوه. له پيش دا هیژه کانی میرزا برایم شکستیان

۱- کفلاکون، «کن فیکون». فهرمانی خداوهنده و یانی: «بیه، ده بی».

تیکه‌وت و چه‌کداره‌کانی ده‌ستیان لیکبه‌ردا، به‌لام سهره‌نجام میر محه‌ممه‌دی تورخان له دواوه‌را گه‌یشتی و ئه‌وپه‌پی ئازایه‌تی و مه‌ردایه‌تی نواند و له‌شکری میرزا شامه‌حموودی ته‌فروتونا کرد. میرزا شامه‌حموود بوو به پێیواری پێگه‌ی پاکردن و به‌ره‌و مه‌شه‌د په‌وی. سه‌یر ئه‌مه‌ بوو که چه‌شته‌نگاوی پوژی دووشه‌ممۆ ۲۵ی شایانی خه‌به‌ر گه‌یشه‌هیراتی شانشین که میرزا شامه‌حموود سه‌رکه‌وتوو و بالاده‌سته. دواي ماوه‌یه‌ک پۆلیکی دیکه گه‌یشتی و گوتیان که میرزا برایمی زالی سه‌رکه‌وته خه‌ریکه ده‌گاته‌وه. جه‌نگه‌ی نیوه‌پۆ پاسپارده‌ی میرزا بووسه‌عید ته‌شریفی هینا و گه‌لیک حوکه‌می پله و پایه‌ی بۆ گه‌وره‌پیاوان و مه‌زنه‌وه‌جاخان کرده دیاری و خه‌به‌ری دا که به هیوای خودا به‌یانی که‌ژاوه‌ی مباره‌کی له باغی شار له‌نگه‌ر ده‌گرێ و ته‌شریفی داده‌به‌زی. به‌ری‌به‌یانی میرزا سولتان ئه‌بووسه‌عید له شوینی دیاری‌کراو رکیفی به‌تال کرد. میرزا برایم چوو سه‌ره‌ده‌ی جورجان و ئه‌سته‌راباد و میرزا ئه‌بووسه‌عید ماوه‌ی چل و سێ پوژ له هیرات بنه‌ی داگرت. گه‌وه‌ره‌شاده‌ئاغای خیزانی پایه‌به‌ری شاروخ‌میرزای کوشت و پاشان به‌ره‌و به‌لخ پوژی.

سالی ۸۶۲ / ۱۴۵۷ - ۵۸

وه‌ختایه‌ک جیهان‌شامیرزای کوپی قه‌ره‌یوسف هه‌وائی مردنی بابور‌میرزای بیست، له ئازه‌ربایجان‌ه‌وه‌ پووی کرده خوراسان. دواي ئه‌وه‌ی که له کلکه‌ی «سه‌ندووقی سه‌که‌ن» تێپه‌پی و فرسه‌خێکی هه‌تا ئه‌سته‌راباد مه‌ودا مابوو، میرزا برایمی کوپی عه‌لا‌ئوده‌وله که ئه‌و کاتی له‌و مه‌لبه‌نده ده‌ژی‌یا به‌ مه‌به‌ستی لێدانی، سپای ده‌نگ دا. له‌ نزیك ئه‌سته‌راباد له‌شکریان پێکوه‌ریوون و گه‌لیک میر و میرزاده‌ی جوغتای تێدا‌چوون. میرزا برایم هه‌ر خۆی بۆ پانه‌گیرا و هه‌وساری به‌ چنگه‌وه‌ نه‌ما و په‌وی و هه‌تا هیرات سه‌ری جله‌وی هه‌لته‌نگاوت و لغاوی به‌ ده‌می ئه‌سه‌پی‌دا نه‌دایه‌وه. پوژی یه‌کشه‌ممۆی مانگی سه‌فه‌ر وه‌ختایه‌ک گه‌یشه‌وه‌ نیو کۆلان و شه‌قامان، قه‌له‌نده‌ریک له‌سه‌ر خوانچه‌که‌ی خۆی

راسته و بوو و کوتی: پادشای جیهان ته مه ن درێژ بی! پێم وایه ئه گهر هێرشێکی دیکهت به دهسته وه بێ خاشه ی تۆرهمه ی جوغتای ده کێشی!

میرزا جیهانشا چهوت مانگ له ناوچه و مهلبه ندهکانی جورجان ئالای دهسهلاتی هه لدا و پاشان پووی کرده هیرات. سهرهتای مانگی شابان وهختایه ک میرزا برایم به داوه رینی میرزا جیهانشای زانی، زینی کوتایه پشتی ئه سپان و به ره و شاخستانهکانی غوور و غورجستان به وێرغه پۆیی. میرزا جیهانشا نێوه راستی ئهم مانگه له باغی زاغان پکێفی به تال فهرموو. به ئومیدی خودای میری مه زن پاشماوه ی به سهرهاتهکان له سالی داهاتوودا ده خرێته پوو.

سالی ۸۶۳ / ۱۴۵۸ - ۵۹

میرزا سولتان ئه بووسه عید کاتیک له ناوچه ی به لخ به چوونی جیهانشامیرزای زانی و لێی پوون بۆوه که له هیراتی پایتهختی بنه ی داکوتاوه، خۆی ساز دا بۆ شه پ و لێکدان و چه ند پۆژیک له لیواری پووباری مورغاب هۆردووبه زی کرد. له م ماوه یه دا پیاوی نارد له ی میرزا جیهانشا و لێی پاسپارد که وا چاکه له سه ر ملکی باوک و باپیرانی ئیمه هه ستی و بگه رێته وه ئازهر بایجان که میرزا شاروخ باربووی کردووه. کاتیک که یخوداکانی ئه بووسه عیدمیرزا گه یشته لای جیهانشامیرزا و پاسپارده که یان پراگه یاند، چونکه ئه ویش کۆمه لیک هه واتی تال و ناخۆشی له بالی ئازهر بایجان وه پێگه ییوو، قسه ی پاسپێراوهکانی به موژده و سه رکه وتنیک گه وره دانا و ملی دا بۆ پێکهاتن. هه ر خێرایه کی وێرای میرزا یادگار محه ممه دی کوپی میرزا سولتان محه ممه د کوپی میرزا بایسونقور کوپی شاروخ میرزا به ره و ئازهر بایجان گه راوه.

میرزا ئه بووسه عید چوو هیرات و له سه ر تهختی فهرمانه وایه تی خانه دانی خۆی پۆنیشته. له م سه رویه نده دا میرزا شامه حموودی کوپی میرزا ئه بولقاسم بابور و میرزا برایمی کوپی میرزا عه لئوده وه له چوونه به ر دلۆفانی خودا.

سالی ۸۶۴ / ۱۴۵۹ - ۶۰

لهم ساله‌دا قزل‌ئه حمه‌دبه‌گ له هه‌ریمی پۆمه‌وه پاییکرد و چووه خزمه‌ت
حه‌سه‌ن‌به‌گی کوپی عه‌لی‌به‌گ کوپی قه‌ره‌عوسمان کوپی قۆتلۆغ‌به‌گی
ئاق‌قۆیوونلووی حوکمداری دیارب‌به‌کر. سولتان محه‌ممه‌دخان، سمایله‌گی برای
به‌خاوخیزانه‌وه به‌پیکرده پۆملی و له‌وئ مواجبه‌یکی بۆ بریبه‌وه.

سالی ۸۶۵ / ۱۴۶۰ - ۶۱

سولتان محه‌ممه‌دخان‌ی (دووم) له‌شکری نارد هه‌ر ناوچه‌ی ده‌سه‌لاتی
قزل‌ئه حمه‌دبه‌گ و قه‌لاکانی قه‌سته‌موونی، سینووب، ترابزوون،
قۆیوونلووچه‌سار، مه‌دلوو و «یایچه»ش که‌وتنه ده‌س پیاوه‌کانی داموده‌زگای
ده‌سه‌لاتی میری.

هه‌ر لهم ساله‌دا میرزا عه‌لاؤوده‌وله‌ی کوپی میرزا بایسونقور که‌له‌وه‌تی
براکه‌ی زه‌ردایی له‌چاوان بریبه‌و به‌سه‌رگه‌ردانی بیروبه‌وئ‌دا ده‌خولایه‌وه، له
پۆسته‌مدار له‌مائی مه‌لیک بیستوون مرد. مه‌یته‌که‌یان برده‌وه هیرات و له‌په‌نا
باوک و برای ناشتیان.

سالی ۸۶۶ / ۱۴۶۱ - ۶۲

سولتان محه‌ممه‌دخان به‌ئامانجی چوونه خه‌زای هه‌ریمی ئه‌فلاق
پاسته‌وه‌بوو. دوا‌ی زه‌بروه‌شان‌دن به‌خۆشی و کامه‌رانی گه‌پایه‌وه.

هه‌ر لهم ساله‌دا جیهانشامیرزا به‌مه‌به‌ستی گۆی‌بادانی پیربوداقی کوپی له
ئازهرایاجانه‌وه پووی کرده فارس. پاش ئه‌وه‌ی گه‌یشتی کیشه‌که به‌وه‌ی پراوه
که‌پیربوداق پرا بۆ به‌غدا و ئه‌ویش سه‌ری وه‌به‌ر فه‌رمانی بابی هینا و جیهانشا
بایداپه‌وه ته‌وریز.

سالی ۸۶۷ / ۱۴۶۲ - ۶۳

لهم ساله‌دا قازقلوو ویووده‌ی ئه‌فلاقیان بانگه‌یشته بارگای میری و ئه‌ویش
سه‌ری بادا و نه‌هات. چاره‌وا نووسرابوو که‌هیزه‌کانی ئیسلام هه‌لکه‌نه سه‌ر ئه‌و

ھەرىمە و بېخوستى سىمى ئەسپانى بىكەن و داپرووتىنن. پاشان سولتان پلەى قازقلوو و يوودەى بەخشى بە براكەى.

لە دريژەى ساللا قەلاى دوراج و ئەزورنىق گىران و ھەردىك ھەرىمى بۇسنى و ھىرسىك كەوتنە نىۆ قەلەمپەوى دەسەلاتى سولتان محەممەدخان.

سالى ۸۶۸ / ۱۴۶۳ - ۶۴

مىرزا سولتان ئەبووسەئىد قەلاى شاروخىيەى سەر سنوورى توركىستانى داگىر كىرد. مىرزا محەممەد جووكى كوپى مىرزا عەبدوللەتيف كوپى مىرزا ئۆلغەبەگ كە لەو قەلايەدا ماتەى ھەلگرتىبوو، گرتى و تەشرىفى گەپرايەو ھە خوراسان.

سالى ۸۶۹ / ۱۴۶۴ - ۶۵

برايمبەگى قەرامان ئۆغلى مرد و ئىسحاقبەگ و پىرئەحمەدى كوپانى ھاتنە نىۆ دەرەنەى سولتان محەممەدخان و دەسەلاتى باوكيان بۇ پرايەو ھەردىك برا لە ئەرمەناك شەپيان كىرد و ئىسحاقبەگ بەزى و چوۋە خىزمەت ئووزوون ھەسەن بەگى ھوكمدارى دياربەكر پىرئەحمەدبەگ لە مەتبەندى قەرامان بە سەربەستى جەلەوى ھوكمەتى بە دەستەو ھەرت.

سالى ۸۷۰ / ۱۴۶۵ - ۶۶

سەرەتەى ئەم سالاھ سولتان محەممەدخان قەلاتى «ئەلبەسان»ى گرت. ھەر لەم سالاھدا سولتان ئەبووسەئىد زۆر سەخت نەخۇش كەوت و دواى ماۋەيەك چاك بۆۋە.

مىرزا جىھانشا لە كۆتايى ساللا بە مەبەستى دەمكوتى پىربوداقى كوپى بەرەو بەغدا بزۋوت.

سالى ۸۷۱ / ۱۴۶۶ - ۶۷

دواى سالتىك گەمارۆدانى بەغدا، جىھانشامىرزا توانى بىگىرئ و پىربوداقى كوپى بكوۋىژئ و سەركەوتننامە بەپىرئ بىكەتە لای مىرزا سولتان ئەبووسەئىد.

سالى ۸۷۲ / ۱۴۶۷ - ۶۸

رۇژى دەى مانگى شەشەكان مىرزا جىھانشا بە مەبەستى چوونە شەپى
 ھەسەن بەگى بايوندورى لە تەوريز وەدەرکەوت و بەرەو دياربەکر پۇيى.
 وەختايەک ئەم ھەوالە گەيشتە لای ھەسەن بەگ لەشکرى خۇى کۆکردەو و
 جانگىر بەگى براى وىپراى مراد بەگ و برايم بەگى کورانى پاليان وىدا. مىران
 دانىشتن و خىرەيان بە کەلامى خودا گرتەو و ئەم ئايەتە خۇى نواند: «بەرەو
 فیرەون پىکەو! ئەو لە ئەندازە دەرچوو.»^۱

کاتىک جىھانشامىرزا گەيشتە سەحرای مووش، قاسمى پەرۋانەچى^۲ کە
 يەکیک بوو لە گەرە سەکردانى، ئەركى زىرەوانى و پىشەنگايەتى پىسپىردا،
 بەلام کەوتە بەر گوردى خەنىم و بەرگەى نەگرت. پالەوانانى
 ئاققۇيوونلوو ھەموو بالەکانيان تەنى و مەيدانيان ھىنايە جۆللانە و کەوتتە
 کوشت و کوشتار و يەخسىرکردنى چەکارەکانى. مىرزا جىھانشا لە ئەبتور
 (ئەنتور) چەند رۇژىک لەنگەرى گرت و سەرۆک و سەردارانى ھىندىک
 بارودۇخەکیان پشکنى و گەرەنەو. سىياسالارانى ئاققۇيوونلووش گوتيان چوتکە
 ئەو نەيتوانیو زەبرمان لى بوەشىنى و خەسارمان پىبگەيەنى، و باشە ئیمەش
 بگەپىنەو، بەلام ھەسەن بەگ مى نەدا. کاتىک جىھانشامىرزا لەو
 ھۆردووبەزەو کۆچ و بارى لینا و لە داوینى چىا خستى و پاشان بەرەو
 خوانجەق (سەنجەق) سەر بە جۇپاخجور پۇيى و لەوئ ھىزى ھىور کردەو،
 ھەسەن بەگ وىپراى شەشەزار سوارى پەنجە بە خوین ھەلىکردنە سەرى.
 لەم جەنگەيەدا خەبەر ھات کە جىھانشامىرزا ھۆردووى لە پىشدا

۱- « اذهب الى فرعون انه طغى»، قورئانى پىرۆز، سوورەى نازىعات، ئايەتى ۱۷،

۵۸۴ل، وەرگىپراوى مامۇستا ھەزار...

۲- پەرۋانەچى: بەرپرسى مۇر کردنى فەرمان و ھۆکۈمى مىران، مۇردار.

بەپىكر دۆتەوۋە و لەگەل چەند كەسكى دەستەژمىر خەوتوۋە و خەرىكى
حەسانەوۋە. حەسەن بەگ سىۋدوۋى لىنەكرد و تەپى داىە سەرى. كاتىك لە
ھۆبەى پىشودان و خەوتنى نىزىك بۆۋە، جىھانشامىرزايان ئاگادار
كردەوۋە. ئەۋىش لەپۆۋە سەرى لىشېۋا. بۆرەپىاۋىك گەيشتە سەرى و زەبرىكى
لىدا. شا ھاۋارى كرد مەمكۈۋە و بمبە لای حەسەن بەگ، زۆرت بە قازانچى
تەۋاۋ دەپ. لەبەرۋەى دەنالى و برىنەكەى قوۋل بوو لە پى پەرى و كابرا سەرى
بىرى. بەلام چونكە دەترسا نەكا پىشى توۋشى كىشە و خەساربارى بى،
پوۋداۋەكەى نەدركاند. سەرەنجام ئەسپ و شىر و تىرى جىھانشامىرزايان لای
كابراى بكوژ دىتەوۋە و سەرەكەشى ۋەدەر كەۋت. حەسەن بەگ كاژەلاكى
ناردە لای سولتان ئەبووسەئىد لە خوراسان. مەمەدى مىرزا و
يۇسەف مىرزاى كورانى گىران. مەمەدى كوژرا و يۇسەف كوژىر كرا. حەسەن بەگ
سەربەرز و سەر كەۋتە سەرى كەحىلى بەرەۋ زىستانەھوار ۋە سوۋراند.

سالى ۸۷۳ / ۱۴۶۸ - ۶۹

سەرەتاي ئەم سالا سولتان ئەبووسەئىد لەشكرىكى بىئىئامانى بۆ
ئەستاندەۋەى تۆلەى خويىنى جىھانشامىرزا لە حەسەن بەگى بايوندورى بەرەۋ
نازەربايجان گال دا. ۋەختايەك ئاۋايى «مىانە» بوو بە جى پەشمائى ھۆردوۋى
ئەبووسەئىد، بەجارىك قۆشەنى سەرما و سۆل ھىرشى ھىنا و تەنگى بە ۋلات
ھەتچىنى و دەستى تالانى لىنەپاراست. مىرى ئەستىران كەۋلى گەۋالەھەۋرى بە
سەر شانى دادا و لە ترسى تۆف و بەند سەرى لە سەرسەرەى شىنى ۋەدەرنەنا.
سولتان ئەبووسەئىد مىران و بەگلەرانى كۆكردەۋە و سەبارەت بە ھۆردوۋەز
لەگەلىان كەۋتە راۋىژ كردن. ھەموو لەسەر ئەمە پىككەۋتن كە حەسەن بەگ لە
خىل بەزى قەرەباغ بىرازىنن و جىيى بگرنەۋە. ئالا بەرزەكانى بەرەۋ قەرەباغى
ئەرران شەكانەۋە. كاتىك گەيشتە ھەۋت فرسەخى قەرەباغ و ئاپۇراى
بەشەۋكەتى شاينى لەنگەرى خست، لەبەر كەم بوۋنى خورد و خۇراك پىاۋانى

به ته گبیر وایان به باش زانی که به ره و مه محموداوا و قزل ئاغاج برپون هه تا شیروانشا که هه ر باسی دۆستایه تی و لایه نگری ده کرد، بگاته نیو هۆردووی کهوره.

به م مه به سته بزووتن و که یشتنه دهشت و دریک که گیاوگۆلی تال و ژاراوی سه ری بیکه وه نابوو. هه ر ئاژه لیک قولیکی لی ده خوار، جه رگ و هه ناوی داده فه تا و پنی سه که ت و مندار ده بۆوه. پاشان له دهشتی موغان هۆردووی میری مه زنه وه جاج خستی. قاتی و قری وای بال ئه نگاوت که مه نیک ده غل و دان به ده دیناری که پیکی^۱ وه گیر نه ده که وت. هه سه ن به گ هه موو پئی و بانه کانی و ته نیبوون که که س نه یده توانی هیچ شتیک به ریته نیو هۆردووی میری. هه رچۆنیک بی دوا ی هات و چۆی که یخودایان و ئال و گۆپی چه پکی نامه و وت و ویژیکی زۆر، سه ره نجام هه سه ن به گ سهیدی ئه رده ویلی وه ک پاسپارده ناره لای ئه بووسه عید. پاش گه رانه ومی گوتی خوراسانی حالیان ته واو شه و سه ریان لی شیواوه و ده ستیان بۆ ناکریته وه. واکه له گه لیان ریکنه که وی، چونکه هینده ی پیناچی ده ریپیان ده لینگان ده که وی و ده رپون. هه ر بۆیه هه سه ن به گ که یخودا کانی ئه بووسه عیدی ناره وه که به مه به سستی پیکه اتن له وی بوون. ئه وانه هیشتا له خزمهت سولتان ئه بووسه عید ته واو له بنی کووله که یان نه دا بوو که ره شایی و تارمایی له شکری هه سه ن به گ سه ره دای پهیدا بوو. له م جهنگه دا ده سته یه ک له میرانی بی وه فای خوراسان سه نگه ره کانی خویان چۆل کرد و دایانه پال دوژمنان. میرزا وای ته نگ پیته لچندرا که نیوه پۆی سازده ی مانگی ره جه ب به کۆلێک دهرد و مهینه ت و کویره وه ری به ره و سه حرای رهوین بالی گرت. دوو کوپی هه سه ن به گ که وتنه په یکه رده ی و گرتیان و نیوه شه و

۱- چه شنیک سه که. جۆریک دینار و تمه ن که له سه رده می مه غولان و

ته یموورییه کان و سه فه وییه کان دا بره وی بووه. (وشه دانی دیخودا، ب ۱۲، ل ۱۸۱۵۸).

ھىنايانەۋە ھۆردوۋى باوكيان. پۇژى ۲۲ى ئەم مانگە، مىرى بەرزەشان خۇشاۋى شەھادەتى نۇشى. مەولانا جەلالەددىنى دەۋانى دەربارەى پىكەۋتى كوژرانى فەرموۋىيەتى:

ئەمىر سولتان بووسەعيد كە بۇ شەۋكەتى مىرى
نەيدەبوو چاۋى گەردوون لاۋىكىى وا بە پىرى
بىشك دەبوو نەمىنى، چونكە پىكەۋتى مەركى
«سولتان ئەبووسەعيد»^۱، داندراۋە بە ژىرى

ۋەختايەك مىرزا سولتان ئەبووسەعيد لە قەرەباغ بەيداخى چوون بەرەۋ
دنيای پاشىنى ھەلدا، يازدە كۆرى لە دوا بەجىما: ۱- مىرزا سولتان مەحمۇد
۲- مىرزا سولتان ئەحمەد ۳- مىرزا شاروخ ۴- مىرزا ئۇلغ بەگ ۵- مىرزا
عومەرشىخ ۶- مىرزا ئەبابەكر ۷- مىرزا سولتان مراد ۸- مىرزا سولتان خەلىل
۹- مىرزا سولتان مەممەد ۱۰- مىرزا ۋەلەد ۱۱- مىرزا سولتان عومەر.

ھەر لەم سالەدا پىرئەحمەدبەگى قەرامان ئۇغلى كەۋتە بارى لاسارى لەگەل
سولتان مەممەدخاننى حوكمرانى پۇم و لىئى ھەلبەزىيەۋە. مىرى گەۋرە ھەرىمى
دەسلەتلى لىئى ئەستاند و سولتان مستەفاى لەۋى كىردە بەگلەربەگ.

سالى ۸۷۴ / ۱۴۶۹ - ۷۰

لەم سالەدا ئۇغزلوو مەممەدى كۆرى خەسەن بەگ لەبەر چەند ھۆيكە لە
باوكى تۇرا و پوۋى كىردە بەغدا. لەۋىش رانەۋەستا و يەكسەر چوۋ بۇ خزمەت
سولتان مەممەد لە پۇم. سولتان بەگەرمى پىشۋازى لىكرد و كچىكى خۇى
دايە و كۆپكى لىكەۋتەۋە كە بە گۆدە ئەحمەد ناۋدېر كرا.

هه‌ر له‌م ساله‌دا هه‌سه‌ن‌به‌گ پووی کرده عیراقی عه‌جه‌م و ئه‌و ولاته‌ی گرت و به‌ره‌و فارس بزووت. یوسف‌میرزای کوپی جیهانشای کوشت و شیرازی به‌خشی به‌عومه‌ربه‌گی مووسلاوی. دواتر ئه‌و هه‌ریمه‌ی دا به‌سولتان خه‌لیلی کوپی خۆی و گه‌راپه‌وه‌ ته‌و‌ریژ. ئه‌و میر و به‌گه‌ر و قۆشه‌نجییانه‌ی که له‌شه‌پی سولتان بووسه‌عیدا په‌خسیرکرا‌بوون، تیکرای خسته‌ن ژیر رکیفی یادگار محه‌مه‌دمیرزای کوپی سولتان محه‌مه‌دمیرزا کوپی بایسونقورمیرزا کوپی شاروخ‌میرزا کوپی میر ته‌یمووری کووره‌گان و ناردن بۆ گرتنی خوراسان. وه‌ختایه‌ک یادگار محه‌مه‌دمیرزا گه‌یشه‌ که‌وشه‌نی به‌ستم، بیستی که‌ میرزا سولتان حوسینی کوپی میرزا مه‌نسور کوپی میرزا بایقورا، کوپی میرزا عومه‌رشێخ کوپی میر ته‌یمووری کووره‌گان له‌هیرات چۆته‌ سه‌ر ته‌ختی ده‌سه‌لات. له‌به‌روه‌ی له‌شکره‌که‌ی ره‌ق و پروت و بێ چه‌ک‌وچۆل بوو، سه‌ری جله‌وی بۆ لای مازنده‌ران باداوه. کاتیک سولتان حوسین به‌هاتنی یادگار محه‌مه‌دمیرزای زانی، شیلگیر و پته‌و هێرشێ برده‌ سه‌ر مازنده‌ران. میرزا یادگار هه‌تا «چناران» هاته‌ پێش و هه‌ردک سبا له‌و شوینه‌ به‌ره‌و‌پووی په‌کتر بوونه‌وه‌. پاش ده‌نگدانه‌وه‌ی شه‌ق‌وه‌ژپی شیران و هازه‌ و ویزه‌ی تیران و هاژه‌ی نیزان و هه‌ول و هه‌لسوو‌پانیکی زۆر، له‌شکری میرزا یادگار شکستی تیکه‌وت و به‌ره‌و سمنان په‌وی و میرزا سولتان حوسینیش گه‌راوه‌ جێگای خۆی.

سالی ٨٧٥ / ١٤٧٠ - ٧١

له‌ سه‌ره‌تا‌کانی ئه‌م ساله‌دا سولتان محه‌مه‌ده‌خان له‌هه‌ریمی پۆم‌قه‌لا‌کانی ئه‌رگیلی، ئاق‌سه‌رای، گۆلک، گۆکره‌ و عه‌لانییه‌ی گرتن.

هه‌ر له‌م ساله‌دا یادگار محه‌مه‌دمیرزا پاش به‌زینی له‌به‌ر سولتان حوسین و چوونی بۆ سمنان، داوای یارمه‌تی کرد له‌ هه‌سه‌ن‌به‌گ و ئه‌ویش چه‌ک‌داریکی زۆری تورکمانی ئازه‌ربایجانی نارده‌ هانای. جاریکی دیکه‌ش پووی کرده‌وه‌ خوراسان و دیسانه‌وه‌ سولتان حوسین چوو بۆ به‌ره‌گه‌ لیگرتنی. کاتیک گه‌یشه‌

سه بزهوار، میرانی بی وه فای خوراسان پشتیان لیته لکرد و پائیان وه پال یادگار محه ممه دمیرزا دا. ئه ویش به ناچار خۆی بۆی پانه گیرا و پرووی کرده بائی مورغاب. یادگار محه ممه دمیرزا دوبه دوای وی له شکری برده هیرات و ته شریفی له سهر ته ختی فه رمانه وایه تی دانیشیت. کاتیک چل پوژ به سهر حکومه ته که ی دا تیپه پی، سولتان حوسین شه وئ له گه ل پۆ له چه کداریک، له «بابائیلاهی» پرا هه لیکوتایه سهری و له باغی زاغان په لاماری دا و له سهرایه کی دا کوشتی. له وی به و لاوه تازه بوو به پادشای سهر به خۆی هیرات و خوراسان.

سالی ۸۷۶ / ۱۴۷۱ - ۷۲

له م ساله دا میرزا سولتان حوسین، مه زنه میری به پیز نیزامه ددین عه لی شیری هه تا پله ی سهرۆکایه تی دیوانی بالای فه رمانه وایه تی پیپه لابرده و تاجی سهر به رزی کرده سهری. ده ستووری فه رموو که ههر حوکمیکی ده نووسری ده بی مۆری وی له سهره وه ی ته وای سهرۆک و سهر دارانه وه بی. یه کیک له زانیان سه باره ت به پیکه وتی ده ست به کار بوونی گو توو یه تی:

عه لی شیر خاوه نی شان و شکۆیه و میری گه ردوونه
ئه وه نده ورد و وریایه که ئاوه ز واقی و پرماوه
له ئاخری مانگی شابانی که بوو به میری دیوانی
عه داله ت هاته مه يدانی، بژی میریکی دایناوه
که مۆری پوو په پی بینی له پوژگاری شه هه نشادا
به پیکه وتی عه لی شیر مۆری لیدا هاته ئاراوه^۱

سالی ۸۷۷ / ۱۴۷۲ - ۷۳

میرزا سولتان حوسین له‌گه‌ل میرزا سولتان مه‌حمودی کوپی میرزا سولتان
ئه‌بووسه‌عید، له «چه‌کمن» ی سهر به ناوچه‌ی ئه‌ندخوود به شه‌پ هات و
شکاندی و به خیر و خوشی گه‌پایه‌وه هیراتی پاته‌ختی.

سالی ۸۷۸ / ۱۴۷۳ - ۷۴

قلیچ ئه‌رسه‌لانی حاکمی قه‌لای عه‌لانییه سهری وه‌بهر سولتان محهمه‌دخان
هینا و چند ناوچه‌یه‌کی به که‌له‌بری بۆ ته‌رخان کرد و به‌ره‌و پۆم‌ئیلی گالی دا.

سالی ۸۷۹ / ۱۴۷۴ - ۷۵

سولتان محهمه‌دخان و حه‌سه‌ن‌به‌گی بایوندوری له ناوچه‌ی بایبۆرت ده‌گۆ
یه‌کتر راجوون و شه‌پیکی قورس قه‌وما. ئۆغرلوو محهمه‌دی کوپی حه‌سه‌ن‌به‌گ
که له پکیفی سولتان‌دا بوو کوژرا، به‌لام سپای حه‌سه‌ن‌به‌گ شکستی به
ئه‌ستۆی‌دا برا و سولتانی به‌رزه‌شان، شاد و کامه‌ران گه‌پایه‌وه ناوه‌ندی
خه‌لافه‌تی.

سالی ۸۸۰ / ۱۴۷۵ - ۷۶

له نیوه‌پراسته‌کانی ئه‌م ساله‌دا، سولتان محهمه‌د قه‌لاکانی سیلسفکه،
ئه‌رمه‌ناک، که‌فه و «مونکووب» ی گرت.

سالی ۸۸۱ / ۱۴۷۶ - ۷۷

سولتان محهمه‌دخان توانی ده‌ست داگیرک به سهر هه‌ریمی قه‌ره‌بوغدان
(موولداویا) و سه‌رۆک ئیستیفان (چلماره) ی حوکمرانی وینده‌ری راپیکرد.

سالی ۸۸۲ / ۱۴۷۷ - ۷۸

له‌م ساله‌دا سولتان محهمه‌دخان به شه‌پیکی گهرم و خویناوی توانی ده‌ست
باوێته سهر قه‌لاتی ئه‌سکه‌نده‌رییه.

شەۋى مانگى پەمەزانى ئەم سالا ئوزون حەسەن بەگى بايوندورى چۆۋە
بەر دەرگاي پەحمەتبارى يەزدانى . شاعىرىك سەبارەت بە پىكەۋتى مەرگى
گوتوۋىيەتى:

بۇ تارىخى ۋەفاتى خەلىك ۋىكرا دەيانگوت
شاي دىن پەرۋەرى عادىل مۇمى غومرى كوژاۋە^۱

ھەر بەراستى پادشاىيەكى دادەۋانى خەلىك خۇشەۋىست بوو. بۇ ۋەرگرتنى
ملكانە و پادارانە و پىتاك لە جەماۋەرى ژىر سىبەرى حوكماتى ياسا و
پىۋشۋىنىكى دانابوو كە بە كىردەۋە سولتانەكانى عىراق و فارس و ئازەربايجان
پەچاۋيان دەكرد. مىندالانى نىرىنەى حەۋت كەس بوون: ۱- ئۇغىرلوو مەممەد
۲- مەقسوودبەگ ۳- زەينەل بەگ ۴- سولتان خەلىل ۵- مىرزا ياقووب ۶- مىرزا
يۇسەف ۷- مىرزا مەسىح. ئۇغىرلوو مەممەد و زەينەل بەگ بە زىندى سەرى خۇى
چوۋنەۋە دىناى دىكە. سولتان خەلىل دواى مردنى باۋكى جىيى گرتەۋە و بوو بە
پادشا و مەقسوودبەگى براى كوشت كە مەگەۋتى مەقسوودبەگى تەۋرىزى ساز
كىردۋە.

سالى ۸۸۳ / ۱۴۷۸ - ۷۹

ۋەرزى بەھارى ئەم سالا مىرزا ياقووب دۇى سولتان خەلىلى براى راپەپى.
رۇژى چوارشەممۇ، پىكەۋتى ۱۴ى پەببەى دووم كاتى چىشتانئ، لەسەر
چۆماۋى خۇيە شەپىكى قورسيان لە نىۋانى دا قەوما. سولتان خەلىل كوژرا و
مىرزا ياقووب چوۋە تەۋرىز و رۇنىشتە سەر تەختى پادشاىيەتى. مىرزا يۇسەف و
مىرزا مەسىح سەريان ۋەبەر برا گەۋرەيان ھىئا.

سالی ۸۸۴ / ۱۴۷۹ - ۸۰

سولتان محهمه‌دخان له‌شکریکی وه پیش‌ه‌لاؤودده‌وله‌به‌گی زولقه‌در کرد و به‌ره‌و خیلی خۆی ناردی هه‌تا ده‌سه‌لاتی ناوچه‌که له بوداغ‌به‌گی برای بستینی و بپیته‌حوکم‌ران. هه‌ر که هیزی ژیر فرمانی گه‌یشتی، ولاته‌که ده‌ستی دا و گیرا. له کۆتایی سال‌دا سولتان محهمه‌دخان گۆدوک (گۆدیک) ئه‌حمه‌دپاشای به‌مه‌به‌ستی گرتنی دورگه‌ی پوولیه‌به‌پیکرد و ئه‌ویش گرتی.

سالی ۸۸۵ / ۱۴۸۰ - ۸۱

له‌سه‌ره‌تای ئهم‌ساله‌دا سولتان محهمه‌دخان، مه‌سیح‌پاشای به‌مه‌به‌ستی په‌تاندنی حاکم‌پوودس‌پاسپارد و هیزیکی گه‌وره‌ی خسته‌به‌رپکیفی. مه‌سیح‌پاشا گه‌لیک‌شه‌پی پیاوانه‌ی کردن، به‌لام‌ئامانجی نه‌پیکا و گه‌راپه‌وه. هه‌ر له‌م‌ساله‌دا قانسووی حوکمرانی میسر(?) باش‌به‌گی میرقه‌له‌می خۆی له‌گه‌ل له‌شکری عه‌ره‌بستان به‌مه‌به‌ستی گرتنی دیاربه‌کر به‌رپی کردن. کاتیک میرزا یاقوب به‌په‌یدا بوونی سه‌ره‌تای ئهم‌هیرشه‌ی زانی، ده‌یه‌ه‌ویست خۆی بجیته‌مه‌یدانی به‌ره‌نگاری، که‌چی سه‌رۆک و سه‌رداران نه‌یانه‌یشت. هه‌ر بۆیه ئه‌ویش بایوندوربه‌گ و سوله‌یمان‌به‌گی کورپی بیژهن و سوئی خه‌لیلی مووسلاوی ناردن تاکوو به‌ره‌گه‌یان لێ‌بگرن. له‌دوور و نیزیکی پۆحا (پۆها) قۆشه‌ن له‌به‌ریه‌ک دامه‌زران و ئاگری شه‌ر گره‌ی هات. باش‌به‌گ و پیرای سه‌رکرده‌کانی هاوپی گیرا و کوژرا. میرزا یاقوب به‌ده‌سخۆشانه‌ی ئهم‌سه‌رکه‌وتنه ئیسه‌فه‌هانی باربووی بایوندوربه‌گ کرد.

سالی ۸۸۶ / ۱۴۸۱ - ۸۲

سولتان محهمه‌د له‌ته‌کوور چایی (ته‌گیر چایی) ئیسکوودار دنیای پووخه‌کی خۆنه‌گری به‌جیته‌یشت و به‌شه‌نگه‌شه‌نگ به‌ره‌و باخی به‌هه‌شت هه‌نگاوی نا و مالاوایی کرد. سولتان محهمه‌دخانی دووم (که‌ناسراوه‌به‌فاتح) له‌ته‌مه‌نی بیست و یه‌ک سالی‌دا بۆته‌پادشا و سی و یه‌ک سالی فه‌رمانه‌روایه‌تی

کردوو. ^۱ پاش ئهو سولتان بایه زیدی کوپی په سه ن زاده ی له شانشینى قوسته نته نییه (ئیسټانبول) جیی گرتوه.

ئهو شوینه وار و کاره چاکانه ی که سولتان محهمه د له پاشی به جیماون بریتین له: ۱- کلیسای ئه یاسوفیه که وه سټاکارانى پوژگار و نژیاروانانى گهردوونى گهردان له وه تی دنیا به دنیا یه و شهش قو لی دیاری کراوه، قهت بینای ئاویان له سهر پرووی زهوی پونه ناوه و وهک ده لئین بۆ ماوه ی ۱۳۰۰ سالان جیگای بوتان و په رستگای زالماتان بووه و کردوو یه ته مزگهوتی جومعه. ۲- مزگهوتیکی گهردهی له سهر گردیک له نیوه راستی شارى ئیسټانبول ساز کردوو و ههشت سالی پېچوو. ۳- دانانى خویندنگه ی سه مانیه، که ئه وه ندی دنیا وه بیری دئ شوینی ئاوا به رچاوی نه دیوه. ئهم جیگایه له وه تی هه یه بۆ ته مه کۆی زانایان و ماموستایان و هه موو سالتیک ۱۵۰ قوتابی و فه قئ لییان خویندوو و که سانی چازان و وریا و زیرهک له وئ وه درده که ون. ئی وایان هه یه که پینسه د ئاقچه یان مواجی پوژانه بۆ براهه ته وه و بوونه قازی له شارى مه که و مه دینه ی پیرۆز، میسر، به غدا، ئه درنه، حه له ب، دیاربه کر و ته ورئیز. دواتر شانایان چون هه لئیکرتوو هه تا پله ی موفتی زه مان و قازی عه سکه ری پېه لاجوون. ۴- مزگهوت و حوچه ی باش و خانه قای بۆ نان دانى کۆمه لى گه و ره و بچووکان له سهر مه رقه دی ترووسکه دارى ئه ییووبى ئه نسارى پایه به رز ساز کردوو که ئه سحابه ی پېغه مبه ری مه زن بووه. ئه بوونه ییووبى ئه نسارى (خالیدی کوپی زهید) سالی ۵۳ هـ کۆچی به سپای ئیسلامه وه چوو بۆ گرتنى قوسته نته نییه و (له جهنگه ی گه مارۆدا) ته مه نی براهه ته وه و به دزی ناشتوویانه. له سه رده می

۱- سولتان محهمه د، نوێژی نیوه پو ی چواره مین پینج شه ممۆی په بیعی یه که می

سالی ۸۸۶ کۆچی دوا یی کردوو و ۵۱ سال ژیاوه و سی سالی حوکمات کردوو. (میژووی

عوسمانی، ب، ۲، ل ۱۴۹).

سولتان محەممەدخاندا شېخ ئاقشەمسەددىن - گۆرەكەى پېرى لە نور - لە پووى ھەلىئانەووى پازى نەبەدى و كەراماتەو، نىشانىيەكانى گلگۆكەى دۇزىوئەو. ۵- ھەروەھا لەسەر مەزارى سەرتۆپى پىاوجاكان و پېشەواى لە خواترسان، واتە شېخ ئەبولوفا مزگەوتىكى جوان و دلگەر و خانەقاىەكى چاكى بۇ دەرویشان ساز كردو. ديارە ئاسەوارى خىر و خىراتى زۆر لەووى زياترەن كە باسيان كرا.

زانايانى گەورە و شېخانى زەمانى سولتان محەممەدخان ئاوا بۇيردراون:
 ۱- مەولانا شەمسەددىنى گۆرانى كە سەرەتا مامۇستاي پادشا بوو و پاشان بۆتە موفتى و قازى لەشكرى سەردەمى خۇى. ۲- مەولانا خەربەگ كە لە خويندنگاى سولتان لە بوورسا دەرسى كوتۆتەو و يەكەم قازىيە كە بۇ قوستەنتەنىيە ھەلبۇيردراو. ۳- سەرگولاي بلىمەتەنى كەلان مەولانا ەلى قوشچى كە ھىندە ناوبەدەرەوئە پىويست بە لىدوان ناك. بەلام دەبى بزەنين كە مەولانا لە توركانى ئەوبەرپووبارە و وئەدەچى باوكى كۆرە بازەوان (قوشچىزادە) بووبى يان رەنگە بە رەگەز بچىتەو سەر خىلى قوشچى كە يەككە لە گەورە عىلاتى تورك. ھەرچۆنكى بى مەولانا ەلى لە ھەپەتى شلكى و تازەلاوى را خەرىكى خويندن بوو و لە زانستى حىكەت و ئەستېرەناسىدا بۆتە سەركاروانى زانايانى دەورانى خۇى. مىرزا ئۆلغەبەگى كۆرەگان زۆرى خۇش ويستوو و بە كۆپى خۇم بانگى كردو. وئەراى مىرزا لە ناوچەى سەمەرقەند كەوتۆتە ئەستېرەگەرى و نامىلكەى ئەستېرەناسى نووسىو. دواى كوژرانى مىرزا ئۆلغەبەگ پەرەوازەى ئازەربايجان بوو. ھەسەن بەگى بايوندورى وەكوو راسپاردە نارىدوويەتە لاي سولتان محەممەدخانى ھوكمرانى پۇم. سولتان ئىزنى گەپانەووى نەداو و سەرەتا بۆتە مامۇستا لە خويندنگاى سولتانى لە بوورسا. دواى تەواو بوونى لە فېرگەى سەمانىيە براوئە ئىستانبوول و پۇژانە ۱۵۰ ئاقچەى عوسمانى بۇ براوئەو و گوندىكى چاكىشى دراوئەتى. ۴- مەولانا

خوسره و که زانای جیهان و پوختهی چهرخ و خولی پۆژگار بووه. بۆته قازی ئیستانبول و غهله و ئیسکوودار و له ئه یاسۆفیهش وانهی گوتۆتهوه. ۵- مهولانا شه مسه ددین ئه حمه د ناسراو به مهولانا خه یالی که مامۆستای یه کیک له حوجره کانی ئیزنیک بووه. له سهر «شهرحه عه قاید» پهراویزی نووسیوه و زۆر کتیبی چاکه. ۶- مهولانا موسلیحه ددین قهسته لانی که سهرهتا دادوهری کردنی سی شارانی له ئه ستق بووه ئه و پۆژهی که قازی ئه سکهری ههریمه کان بوونه دوو، ئه و کرایه قازی ئه سکهری ئاناتۆلی. ۷- مهولانا موسلیحه ددین بوورسووی که به خواجه زاده ناوبانگی پۆیشتووه و له ته مه نی سیزده سالی دا بۆته قازی قۆشه ن. ۸- مهولانا حه سه نی سامسۆنی که له زانستی مه عقوول و مه نقوولدا کهس تای نه کردووه و سهره نجام بۆته مامۆستای پادشا و دواتر گه یه وته پله ی قازی ئه سکهری. ۹- مهولانا عه بدولکه ریم که زێرخریدی سولتان محهمه دخانی غازی بووه، به لام خویندوویه تی و له شانی زانایانی پۆژگاری خۆی تیپه پاندووه. بۆته قازی له شکر و پاشان بۆته موفتی سه رده م و له م پله دا کۆچی دوا یی کردووه. ۱۰- مهولانا محهمه د که به حاجی حه سه ن زاده مه نشووره و له زانستی مه نقوولدا کهس تۆزی نه شکاندووه. ۱۱- مهولانا فخره ددین زاده که ناوچه ی هیراته زیدی و نووسینی گه لیك زۆرن و له نیو زانیاندا به موسه ننیفه ک ئاوازه ی پۆیشتووه. کاتیک هاتۆته ولاتی پۆم، پۆژی هه شتا ئاقچه ی بۆ پراوته وه. ۱۲- مهولانا سیراجه ددین که به چه له بی زاده ناسراوه و به مندالی میر ته یموور له حه له به وه بر دوویه ته ههریمی ئه وه به ررووبار. خۆی گه پراوته وه پۆم و له ئه درنه بۆته مامۆستا. ۱۳- مهولانا سنان پاشای کوپی خدریه گ کوپی جه لاله ددین که سهرهتا بۆته فیکاری سولتان محهمه دخان و ئاخرییه که ی بۆته وه زیر. ۱۴- مهولانا محیدین که له نیو زانیاندا به ئه خه وه ی ناسراوه و کۆبه و پهراویزی له سهر «ته جرید» نووسیوه و چاک شیکردۆته وه. ۱۵- مهولانا عه بدولله تیف که به راستی بیایکی

تىگە يىشتۇى فرەزان بوو و ماوئەك لە سەمانىيە دەرسى كوتۇتەو. ۱۶- مەولانا مەيدىنى ناسراو بە كەپرلووزادە كە بۇتە قازى لەشكر. ۱۷- مەولانا ئەحمەدپاشاى كوپى وەلىيەددىن كە بە وەلىيەددىن ئۇغلى ناسراو و فرە جازان و ورد و وريا و شەرىعتەزان بوو. سەرەتا بۇتە قازى لە بوورسا و دوايە گەيوەتە پاىيەى قازى ئەسكەرى و سەرەنجام ھەتا پلەى وەزىرى تېھەلچوو و لىخراو و ناوچەى بوورساى وەك كەلەبى بۇ داندراو ۱۸- شىخ ئەبووئىسحاقى ئاقشەمسەددىنى قوونەوى ۱۹- شىخ ئەبولوھەى قوونەوى ۲۰- شىخ حاجى خەلىفەى ئىستانبوولى ۲۱- شىخ قووجووى خەلىفە. ئەم چوار شىخەى ئاخىرى لە پىشەوايانى بەرزەناو بوون و چما بمەھوئ لەو دەستەيە بۇمىرم زۇر درىژ دەبىتەو، بۇيە لە كورتىم بىيەو. يارەببى خودا لىيان خۇش بى و بە پەحمەتى يەزدانى شاد بن.

سالى ۸۸۷ / ۱۴۸۲ - ۸۳

لە سەرەتاى ئەم سالدا (۹) شازادە سەلىم خانى بەختيار پىي نايە ھەرىمى ژيان.^۱

ھەر لەم سالەدا سولتان «جەم»^۲ى براى سولتان بايەزىد خانى (دووم) ھەجى بەجىيەنا و لە زيارەتى مەكە و مەدىنە گەرايەو؛ كە گەيشتەو خۇى ھاويشتە نىو خىلى توورغوود و وەرساق و لەشكرىكى لى پىكەينان و كەوتە شەرى سولتان بازىدخان، بەلام بەرگەى نەگرت و ھەلات و تازە لە پووى ھەلنەھات لە خاكى پۇم وەمىنى و بە سواری كەشتى پۇيى بۇ فەرەنگ.

۱- بەو ھىسابەى كە ۵۱ سال ژياوە ديارە دوازە سال زووتر لە دايك بوو، واتە

سالى ۸۷۵ / ۱۴۷۰.

۲- جەم سولتان بە «جەمە سولتان» یش ناوى ھاتووە.

هر لهم ساله دا برایم پاشای کوری خه لیل پاشای قازی له شکری پۆملی، بوو به وهزیر. مهولانا عه لائه ددین فهناری بوو به قازی له شکری پۆملی و ئاناتولی و هر لهم پله یه دا دوا هه ناسهی ژیا نی دا.

سالی ۸۸۸ / ۱۴۸۳ - ۸۴

سولتان یاقووبی کوری حه سه ن به گ له شانشین ته ورێز گه لاله ی سازکرانی هه شت به هه شتی دارشت که به راستی به هه شتی به رین ئیره یی پی ده با و له ماوه یه کی کورتا ته واوی کرد.

سالی ۸۸۹ / ۱۴۸۴ - ۸۵

لهم ساله دا سولتان بایه زیدخانی (دووم) ئه حمه د پاشای کوری شه مه ددین محمه دی فهناری بۆ پله ی به رزی وهزاره ت پی هه لابر د و هر دوا ی ماوه یه کی کورت لی خست.

سالی ۸۹۰ / ۱۴۸۵ - ۸۶

قه لاکانی وه رساق و ئه ده نه که و تنه ده س هیزه کانی سولتان بایه زیدخان.

سالی ۸۹۱ / ۱۴۸۶

لهم ساله دا مهولانا محیدین محمه د که قازی قۆشه نی پۆملی (پۆم ئیلی) بوو له سه ر کار لادرا و مرد. مهولانا ولدان به قازی قۆشه نی پۆملی دان درا.

سالی ۸۹۲ / ۱۴۸۶ - ۸۷

میرزا سولتان حوسین زستانه هه وا ری برده مهرو و ده سه لاتی ئه سه ته را بادی به خشی به میر نیزامه ددین عه لی شیر ی هیژا.

سالی ۸۹۳ / ۱۴۸۷ - ۸۸

لهم ساله دا سولتان حه یده ری (سه فهوی) کوری شیخ جو نه ی د که خوشکه زای حه سه ن به گی (ئاق قۆیو و نلوو) بوو، به ده س له شکری سوله یمان به گی کوری بیژهن که سولتان یاقووب نار دبوو یه یاری ده ی فه روخ یه ساری حاکمی شیروان، کوژرا.

سالى ۸۹۴ / ۱۴۸۸ - ۸۹

پۇژى دوازدهى پەبىعى يەكەم مىرزا سولتان حوسىن كچى مىرزا ئۆلگەبەگى كوپى مىرزا سولتان ئەبووسەئىدى بۇ مىرزا مەممەد مەعسوومى كوپى خواست. بە بەزم و پەزم و كەژاوان لە خاكى كابولەو گواستيانەو بۇ ھىراتى پايتەخت.

سالى ۸۹۵ / ۱۴۸۹ - ۹۰

لە زستانەھەوارى قەرەباغ سولتان ياقووب و يۇسفبەگى براى و دايكى نەخۇش كەوتن. دايكى پۇژى ۲۸ى مانگى قوربان چۆۋە بەر دەرگاي پەحمەتى يەزدانى، سولتان ياقووب و براكەى ھەر بە جىوبان كەوتىبون و مەرگى دايكيان لە لا نەدركاندن.

سالى ۸۹۶ / ۱۴۹۰ - ۹۱

شەۋى جومەى ۱۰ى مانگى مەررەم، يۇسفبەگى براى سولتان ياقووب بە تاسكەتاسك بەرەو باخى بەھەشت پۇيى. نەخۇشپەكەى سولتان ياقووب لىتى توند كرد و ئىۋارەى پۇژى پىنجشەممۇى مانگى سەفەر كەوتە شوپن باوك و دايك و براى. بايسونقورمىرزاى كوپى سولتان ياقووب بە حەلۋدەولى سۇفى خەلىل و مىران و بەگلەرانى موستلوو بوو بە پادشا. سەركانى ئاققۇيۈنلوو تۆۋى ناكۆكيان لە نىۋدا بلاو بۆۋە. بۇ وىنە بايوندوربەگى يەككە لە مەزنەسەردارانى ھۆز، بەپىچەوانەى سۇفى خەلىل مەسىحبەگى كوپى حەسەن بەگى لە ئىراق كىرە فەرمانپەوا. شەرىكى قورسيان لە مابەينىدا قەوما و مەسىح بەگ كۆژرا و پۇستەمبەگى كوپى (۹) 'حەسەن بەگ گىرا و لە قەلاى ئەلەنجەقدا بەند كرا. مەحمۇدبەگى كوپى ئۇغرىلوو مەممەد كوپى

حەسەن بەگ بەرەو ھەمەدان دايقەلشت و شاعەلى پورناك كرىدى بە ھوكمېران.
سۆفى خەلىل لەشكرى لىكرد و لە ناوچەى بروجىرد كوشتى.

لەم جەنگەدا سولەيمان بەگى كۆپى بىژەن لە دياربەكر دژى سۆفى خەلىل
پاپەپى و لە ھوكارى قەلاى «وان» ھىزەكانيان تىكەھلچوون و سۆفى خەلىل
كوژرا و سولەيمان بەگ جىپى گرتەو و بوو بە ھەمەكارەى بايسونقورمىرزا.

سالى ۸۹۷ / ۱۴۹۱ - ۹۲

برايم بەگى كۆپى دانا خەلىلى قاجار كە بە ئىبەسولتان ناسراو، بە
ھاوكارى قۇرۇق سەيدى عەلى حاكىمى قەلاى ئەلەنجەق، پۇستەم بەگى كۆپى
مەقسوودبەگيان لە زىندانى قەلا ھىنايەدەر و كەوتنە سەر سولەيمان بەگى بىژەن
ئوغللى. سەرۆك و سەرداران ھويان لىوەرگىرا و دايانە پال پۇستەم بەگ؛ بۆيە
سولەيمان بەگ لە ھەوت كىوان تەقى و چووە دياربەكر و لەوئى نوورەلى بەگى
كاكى ئىبەسولتان گرتى و كوشتى. بايسونقوربەگ ھەلات و چووە لای
فەررۇخ يەسارى باپىرى كە حاكىمى شىروان بوو.

ئاخروئۇخرى مانگى رەجەب پۇستەم بەگ لە تەورىز لە بالگەى پادشايەتى
پالى دايەو و بەجاريك ئاژاو داکووژان و تۆويان برا.

ھەر لەم سالەدا سولتان بايەزىدخان لە ھەرىمى پۇم قەلاى دەپەدەن و ولاتى
ئەرناروود (ئالبانى) گرت.

سالى ۸۹۸ / ۱۴۹۲ - ۹۳

كۆسە حاجى حاكىمى ئىسفەھان لە پۇستەم بەگ راستەو بوو، ئەویش بە
مەبەستى سەركوت كردنى بەرەو عىراق بزووت. سەركردەكانى بەر لە خۆى
گەيشتنە سەرى و لە نىزىكى قوم كوشتيان.

مهولانا شههیدی لهم بارهوه گوتوویه تی:

ئهی میر بهره و قوم دهجووی، سهرکه وتنت هاته پئ
سهری مام حاجیت بری، خیری کابته هاته جئ

هر لهم سالتهدا له ناوچه ی گهنجه و بهردهع، رۆسته مبهگ و
بایسونقوربه گی کوپی یاقووب بهگ به شه پهاتن و بایسونقوربهگ کوژرا.

سالی ۸۹۹ / ۱۴۹۳ - ۹۴

میرزا سولتان ئه حمه دی کوپه گه وری سولتان ئه بووسه عیدی کووره گان که
دوای هه راکه ی باوکی له سه مه رقه ند ببوو به شا و ماوه ی ۲۷ سال به خۆشی و
کامه رانی فه رمان په وایه تی کردبوو، به مردنی خۆی مرد و سولتان مه حموودی برا
گچکه ی جیی گرته وه.

عومه رشخی کوپی سولتان ئه بووسه عید که له ده ورانی باوکی دا حوکمداری
فه رغانه بوو و دوای وی له وی ئالای میرایه تی هه لدابوو و هه میشه له گه ل
سولتان ئه حمه د و سولتان مه حموودی برای که له وه کیشی ده کرد و نه ده حاواه،
شه وی چوارشه ممۆی چواری مانگی په مه زان له سهر بانی کۆترخانه ی ئه خسی که
شاردییه کی ئه ندیجان هه لدیرا و مرد. زه هیره ددین میرزا بابوری کوپه گه وری
جیی باوکی گرته وه و له ماوه یه کی که مدا چه ند قه لاتیک ی سهر سنووری
تورکستانی گرتن.

سالی ۹۰۰ / ۱۴۹۴ - ۹۵

له نیوه پاسته کانی مانگی محه ررمدا، میرزا سولتان مه حموودی کوپی میرزا
سولتان ئه بووسه عید که دوای کاکی ببوو به فه رمان په وای سه مه رقه ند ئه جه لی
هات و مرد. میرزا بایسونقوری کوپه گه وری بوو به جینشین ی و شیشی به چاوی

سولتان عهلی برا چووکه‌ی دا کیشا که دلی لئی دهرسا، به لام سۆمایی له چاوان نه‌پرا.

سالی ۹۰۱ / ۱۴۹۵ - ۹۶

سهره‌تای ئهم سالة میرزا سولتان عهلی له سه‌مه‌رقه‌ند رایکرد و چووو بوخارا و له‌ویوه به‌خۆی و له‌شکرێکی قورس و گرانه‌وه گه‌رایه‌وه و په‌لاماری بایسونقورمیرزای برای دا و ئه‌ویش باشاری نه‌کرد و ماوه‌یه‌ک له‌شارا خۆی شارده‌وه و ئاخرییه‌که‌ی په‌نامه‌کی بۆی دهرباز بوو و پووی کرده‌هساری شادمان. میرزا سولتان عهلی برای جیی گرت‌ه‌وه.

سالی ۹۰۲ / ۱۴۹۶ - ۹۷

گۆده ئه‌حمه‌دی کوپی ئۆغرلوو محهمه‌دی کوپی هه‌سه‌ن‌به‌گ که زاوای سولتان بایه‌زیدخانی حوکمرانی پۆم بوو، رایکرد و به‌سواری لۆتکه‌پۆیی و به‌ره‌و عه‌نه‌دۆل ئاژاوتی و پۆله ئه‌سپێکی که له‌ئهرزه‌نجان به‌مه‌به‌ستی چوونه ته‌وریز ئاماده‌یان کردبوون، وه‌ژیر پکێفی خۆی و یارانی دا و سه‌ربه‌ره‌وژیر و به‌پرتاو تیپه‌ری. به‌یارمه‌تی حوسین‌به‌گی عه‌لیخانی خوشکه‌مێردی هه‌لیکرده‌ سه‌ر پۆسته‌مه‌گ و به‌زاندی و ته‌شریفی له‌ته‌وریز چووو سه‌ر کورسی فه‌رمانه‌ه‌وایه‌تی و پۆسته‌مه‌گ کوژرا.

سالی ۹۰۳ / ۱۴۹۷ - ۹۸

گۆده ئه‌حمه‌د ویستی هه‌تا پێ‌وشوین و یاسا و پێ‌سای خانه‌دانی عوسمان ره‌چاو بکا. میرانی تورکمان پێ‌پازی نه‌بوون و هه‌لبه‌زینه‌وه. حوسین‌به‌گی عه‌لیخانی و موزه‌فقه‌ربه‌گی پورناک دژی راهه‌ستان و هه‌ردکی کوشتن. ئیبه‌سولتانی قاجار و قاسم‌به‌گی پورناک له‌ئێراق سێ‌ته‌پله‌ی دژایه‌تیان کوتا. گۆده ئه‌حمه‌د ئاوازه‌ی دوژمنایه‌تی ئه‌وانی به‌گوێی گه‌وره و گچکه‌راگه‌یاند و بۆ شکاندیان راست به‌ره‌و ئیسفه‌هان پۆیی. وه‌رزی زستان گه‌یشته‌ وینده‌ری و هێزه‌کانیان تیکگیران و گۆده ئه‌حمه‌د کوژرا. له‌به‌روه‌ی گۆده ئه‌حمه‌د

که له می پۆمی که کردیانه شه هه نشاهی جیهان مانگی به فرانی له سهه شانی تلی دا بۆ نه مان

سالہ ۹۰۴ / ۱۴۹۸ - ۹۹

لهم ساله‌دا محهمه‌دی‌میرزای کوپی یوسف‌بهگ کوپی حه‌سه‌ن‌بهگ له
ئه‌لوه‌ندبه‌گی برای وده‌س هات که دواي گۆده ئه‌حمه‌د له ئازهربايجان جله‌وی
فه‌رمان‌په‌وايه‌تی به‌چنگه‌وه‌گرتبوو. له «عه‌زیزکه‌ند» شه‌ر قه‌وما و ئیبه‌سوالتان
که‌هه‌مه‌کاره‌ی قه‌له‌مه‌روی ئه‌لوه‌ندبه‌گ بوو کوژرا و محهمه‌دی‌میرزا
سه‌رکه‌وت و ته‌شريفی له‌ته‌وریز پکيفی به‌تال کرد و ئالای سه‌ربه‌ستی هه‌لدا.
لهم کاته‌دا سوالتان مرادی کوپی یاقوب‌بهگ که به‌فه‌رمانی ئیبه‌سوالتان له
قه‌لای «پرویین‌دژ» دا زیندانی کرابوو، براکانی ئیبه‌سوالتان ده‌ستیان‌گه‌ياندی و
قوتاریان کرد و برديانه‌شیراز بۆ لای قاسم‌به‌گی پورناک.

سالۃ ۱۴۹۹ - ۱۵۰۰

محەممەدىمىرزا بە ئامانجى پەتەندىنى سولتانمەراد و قاسىمى پورناك قۆشەنى بەرەو شىرازى ناوەندى دەسەلاتى ھەرىمەكە گال دا و لە ناوچەى دەوروپەرى ئىسغەھان شەپ ھەلگىرسا. محەممەدىمىرزا دواى سەرکەوتن و بەزاندنى خەنىمان لەبەر كەترەخمى و خۆنەپارىزى شكا و كوژرا. بوو بە تىكەوليكە و ھەركەس ھەركەس جەغزى دەسەلاتى ئاققۆيوونلووى داگرت و بناغەى حوكماتى بەرەو رۆجوون و شەقارشەقار بوون بردن.

هەر لێم سێ ساڵه دا سولتان بازیدخان، بالی به گی ناره تالان کردنی ههریمی «لێه» و نه سوووح به گی به ڕیکرده دارووتاندنی مه لبه ندی ئورووس. بالی به گ

له بهر به فری قورس و کرپوه و باکوت و سهرما چی بۆ نه کرا و یه کسم و چه کداریکی زۆری تیداچوون و گه رایه وه. نه سوو حبه گ مال و دهسکه و تیکی بیژماری هیئا و هاته وه.

سالی ۹۰۶ / ۱۵۰۰ - ۱

سولتان بایه زیدخان له ههریمی رۆم توانی دهست دا بگری به سهر قه لای مۆتوون و قروون دا.

ههر لهم ساله دا شیبه کخانی کوپی بوداق سولتان کوپی نه بولخیرخان کوپی ده ولت ئوغلان کوپی ئیبنو وئوغلان کوپی بۆلا ئوغلان کوپی ئینه خواجه کوپی تووقیا کوپی بۆلغان (؟) کوپی شیبان کوپی جووچی، توانی به فیلا و ته له که میرزا سولتان عه لی کوپی میرزا سولتان مهحمودی کوپی میرزا سولتان نه بووسه عیدی کووره گان وه چنگ بیئی و بیکوژی و له سه مه رقه ند دانیشیته سهر ته ختی ده سه لاتی کووره گانی. ته وای ئه وه ههریم و مه لبه ندانه ی نه و به رپووبار که بۆ ماوه ی ۱۳۰ سال میرانی جوغتای حوکماتیان به سهر دا ده کردن له ژیر چنگی ده رکیشان و سکه ی به ناوی لیدرا و خوتپه ی به ناوی خویندرایه وه.

سالی ۹۰۷ / ۱۵۰۱ - ۲

شاسمایلی سه فهوی له ئیران سهری هه لدا. شاسمایلی کوپی سولتان (شیخ) حه یدهر کوپی شیخ جو نه ید کوپی شیخ برام کوپی شیخ عه لی کوپی شیخ سه دره ددین مووسا کوپی شیخ سه فیه ددین ئیسحاقی «ئه رده و یلی» یه. شیخ سه فیه ددین به هه ژده پشتان ده چیته وه سهر ئیمام مووسای کازم،^۱ خودای

۱- ئه م ره گه زنامه یه ی که شه ره فخان دیتوویه تی دهستی تیومدراوه و ههر له بنه رته وه هه لبه ستراره. بۆ زانیاری راست و پروون برواننه: ئیرانی سه رده می ←

لىۋى پازى بى. يەكەم كەسىكى كە لەم بىنەمالە مەزىنە ۋە جاخە ھاتۇتە ئەردەۋىل سەيد فىروزشاى «زېرپىن كلاۋ» ە. ئەۋىش لەبەر پىاۋچاكى و دىندارى خەلكى ئەۋ مەلبەندە بوۋنە مەيدى و بىروايان بېيىناۋە. لە سەردەمى خونكارانى چەنگىزىدا، مىرانى مەغول بەتايىبەت مىر جوۋپان بوۋ بە مەيدى شىخ سەفییەددىن، پەخمەتى خوداى لىۋى. ھەر بۆيە مەزىن و ماقۇللانى مەغول سەرجەم سەريان ۋەبەر ھىناۋە و بوۋنە دەرویشى شىخ و لە ھەموو ناۋچە و مەلبەندىك نەخاسەمە لە ئىران جەماۋەرىكى يەكجار زۆر كەۋتۈنە شوئىنى. لەم بارەۋە دەگىرپنەۋە، پۇژىكى مىر جوۋپان كە خەرىكى دۈندى شىخ دەبى لىۋى دەپرسى ئەرى تۆبلىۋى لەشكرى شا زىاتىر بى يا مەيدەكانى ئىۋە؟ لە ۋلامدا فەرموۋىەتى كە لە ئىراندا مەيدانى ئىمە دوۋھىندە قۇشەنى پادشاىە.»

دۈاتىر ئۈۋوزۈۋنە سەبەگى بايۋندۈرى تەۋاۋ بىروا بە شىخ جونەيد دىنى و خەجىج خاتۈنى خوشكى خۇى دەداتى و سولتان ھەيدەر لە داۋىنى ئەم خاتۈنە بەربۇتەۋە. كاتىك سولتان ياقۇۋبى (ئاققۇۋىۋوللو) دەچىتە سەر تەختى فەرمانپەرۋاىەتى، كىژى فەرروخپەسارى ھاكىمى شىروان دەخۋازى و لەبەر دالى ئەۋ خاتۈنە بەر بە سولتان ھەيدەرى كۆپە پوۋرى دەگرى كە ھەموو سالتىك دەچۈۋە خەزاي چىركەسان و بە پىگى شىرواندا تىدەپەرى. سولتان ھەيدەر جۋابى ناداتەۋە و دەروا و لەگەل فەرروخپەسار دەپكاتە شەر و كىشە و نىۋان ناخۇشى. سولتان ياقۇۋب، سولەيمان بەگى بىژەن ئۇغلى و ئىبە سولتانى قاجار بە مەبەستى بەرپەرىچ دانەۋە سولتان ھەيدەر دەنئىرىتە يارىدەى خەزۋورى. لەشكرى توركىمانان لەگەل ھىزەكانى شىروان لە ناۋچەى تەبەرسەران پى لە سۇفییەكان دەگىرن و ۋەك باسى كرا سولتان ھەيدەر

→ سەفەۋى، راجىر سىيقرى، ۋەركىپانى سەلاھەددىن ئاشتى، سولەيمانى، چاپخانەى شىقان، سالى ۲۰۰۶، لە چاپكراۋەكانى بىكەى ژىن.

ده کوژرئ. (شیخ)حه دیده، سئ کوپی سه رو پیچکه ی له پاش به جئ ده مئین:
 سولتان عه لی، سهید برایم و شاسمایل که هه رسیکیان خوشکه زای سولتان
 یاقووب بوون. سه ره تا سولتان یاقووب ده یاننیریتته قه لای ئه خته مار و له وی
 به ندیان دهکا و پاشان به پرانده کاته قه لای ئیسته خری شیراز و له زیندانیان
 ده په ستیوی. دوا ی چوار سال و نیو مانه وه یان له و شوینه، سولتان یاقووب
 ده مرئ و جله وی فه رمانه وایه تی تورکمانان ده که ویتته دهستی لیوه شاوه ی
 رۆستم به گی کوپی مه قسو وده گ. ئه ویش به نکای پووری له قه لای ئیسته خر
 ئازادیان دهکا و ده یانباته ته ورئز. راست له و سه رو به نده دا رۆستم به گ و
 بایسونقور به گ نیوانیان ده شیوی. سولتان عه لی له و شه ر و هه لایه دا زۆر
 ئازایه تی ده نویئ و رۆستم به گ زراوی ده چی و له بهر مه ردا یه تی ئه و پاله وانه
 سه ری لی ئیکده چی و به زرمه زلیتان و دله راوکه خۆی کۆ ده کاته وه و به رهنکاری
 ده بیته وه. ئیبه سولتانی قاجار و حوسین به گی عه لیخانی به مه بهستی گرتنی
 سولتان عه لی و براکانی ده نیتریتته ئه رده ویل. سولتان عه لی لییان پاده سی و
 وه ده ستدئ و پشتیان لی ناکاته وه و شه هید ده بی.

شاسمایل و براکه ی دیکه ی هه لدین و په نا ده به نه لای کارکیا (حوکمران)
 میرزاعه لی حاکی گیلانی بیه پیش. رۆستم به گ چهند جاریک داوایان ده کاته وه،
 به لام میرزاعه لی هه ر جاره ی به بیانویه ک خۆی ده پارئزی. هه تا وای لیډئ که
 شاسمایل له ته مه نی سیژده سالی دا به ئامانجی فه رمانه وایه تی له گیلانه وه
 سه ر هه لده دا و خیل به زی ده باته ئه رجه وان. سه ره به هاری ده چیتته لای مه نگۆل
 (مه نک گۆل) بۆ نیو هۆزی ئۆستاجلوو و هه وت هه زار سواریک له خۆی
 کۆده کاته وه و له روهباری کوپ ده په ریتته وه. فه رروه یه سار به بیسته هه زار
 سواره و شه هه زار پیاده وه به ره گه ی لیډه گری و شه پی قورسیان له مابه ینی دا
 ده قه ومئ. فه رروه یه سار و چهند گه وره پیاوکی شیروان له و هه لایه دا
 ده کوژرین و شیروانشای کوپی به سواری که شتی به ره و گیلان ده روا.

شاسمایل وهرزی زستان چه‌ند ناوچه‌کی هه‌ریمی شیروان ده‌گری و زستانه‌هه‌واری ده‌باته مه‌حمووداوا. له‌ویوه به مه‌به‌ستی چوونه شه‌ری ئه‌لوه‌ندبه‌گی کو‌ری یوسف‌به‌گ کو‌ری حه‌سه‌ن‌به‌گ به‌ره‌و نه‌خجه‌وان ده‌جمی و له «شه‌روور» هی‌زه‌کانیان تی‌ککه‌له‌ده‌چن. ئه‌لوه‌ندبه‌گ و مه‌زنه‌مه‌ردانی تورکمان به‌تایبه‌ت قه‌ره‌جو‌غای مه‌مه‌ده‌، له‌تی‌ف‌به‌گ، سه‌ید عازی‌به‌گ و کو‌رانی پی‌له‌ته‌ن‌به‌گ وێ‌رای هه‌ش‌تاه‌زار که‌سی دی‌که ده‌کو‌ژرین. شاسمایل له‌ویوه لو‌ور ده‌بی‌ته‌شان‌شینی ته‌و‌ری‌ز و سکه و می‌حرابی مزگه‌وتان به ناوی ناوداری ده‌پازیت‌ه‌وه. حه‌سه‌ن‌به‌گی شاملو ده‌کاته سه‌ر‌و‌کی سه‌ر‌کردان و قازی شه‌مه‌سه‌ددینی گیلانی که مام‌وستای بوو، دایده‌نی به مه‌زنه‌مام‌وستای ولات و میر زه‌که‌ریای رازی ده‌خاته سه‌ر سکه‌ی وه‌زاره‌ت.

سالی ٩٠٨ / ١٥٠٢ - ٣

له‌م سالا‌ده‌دا شه‌ش که‌س له‌ بال‌و‌یزانی پادشاهان و خون‌کارانی که‌وره له‌ رۆژیکا ده‌گه‌نه‌ باره‌گای سو‌لتان بایه‌زیدخان. نێ‌ردراوه‌کان له‌ لایه‌ن «پای» هیند، «عه‌زیز»ی میسر، «حاکم»ی ئه‌نکرووس، «قه‌پال»ی لی‌ه، «حوکمران»ی ئه‌فلاق و «پادشا»ی عه‌جه‌مه‌وه که‌یشتبو‌نی.

هه‌ر له‌م سالا‌ده‌دا شاسمایل له‌ ته‌و‌ری‌زه‌وه به مه‌به‌ستی گر‌تنی عێراق ده‌رده‌که‌وی و سو‌لتان مرادی کو‌ری سو‌لتان یاقووب به‌ خۆی و هه‌فتاه‌زار سواری د‌ری ده‌سکه‌ره‌وه له‌ قشلاخی «ویله‌کان»ه‌وه‌ پوو ده‌کاته هه‌مه‌دان که به‌ری پێ‌بگری. له‌ ئیلاخی ئۆلمه‌قولاخی هه‌ردک سپا داد‌گ‌ژینه‌یه‌کتر. د‌وای شه‌پ و کوشتاریکی زۆر، قۆشه‌نی سو‌لتان مراد په‌رم‌په‌رم ده‌بی و گو‌یزه‌ل ئه‌حمه‌دی بایوندوری که میری‌میران ده‌بی، له‌گه‌ل ده‌هه‌زار تورکمان ده‌کو‌ژری.

سو‌لتان مراد هه‌وسارپساو و ئاو‌زه‌نگی شکاو پوو ده‌کاته شیراز. شاسمایل به‌ نام‌راد ناوی ده‌زپین و هه‌تا سه‌ره‌دی فارس ده‌که‌و‌یته‌ په‌یکه‌رده‌ی و وچانی نادا.

سالی ۹۰۹ / ۱۵۰۳ - ۴

شاسمایل پی دهنیته ههریمی فارس و ته شریفی له خانه میری شیراز داده به زئ. ته وای مه لاکانی کازپروون له به روهی سوننی بوون ده یانکوژی و مالیان تالان ده کا. حکومته شیراز ده داته دهس ئه لیا س به گی زولقه در و بوی ده کاته پاوانه میر و ماوهی په نجا سال له ژیر فرمانی خوی و پاشه واره کانی دا ده بی.

پاشان دهس داده گری به سهر قه لاکانی گولخه ندان، فیرووزکۆ و ئوستا. حوسین کیای جه لاوی که پیشت ئه لیا س به گی ئیقووت ئوغلی ئوستا جلوی حاکمی دهی کوشتبوو، گرتی و له قه فه زی ئاسنینی په ستاوت و زوری ئیشاند و جه به بابیهی دا؛ ئه ویش له تاوان خوی کوشت.

مراد به گی جیهان شاملوو که ئاواتی حوسین کیا بوو، سو فی سه فه وی بۆ چاو ترساندن و ته می گرتوویی خه لک برژان دیان و کردیانه که باب و خواردیان. له م کاته دا حه مه حوسین میرزای کوپی سولتان حوسین میرزای حو کمداری خوراسان به دل ئیشاوی له باوکی ده چته لای شاسمایل و ئه ویش زوری دهستی پیز لیده نی و ده یلاوینیته وه. سولتان حوسینی برای کارکیا میرزا علی حاکمی گیلانیش له و وه خته دا ده کاته خزمهت پادشا و به کامر ه وایی ده گه پیتنه وه.

سالی ۹۱۰ / ۱۵۰۴ - ۵

شاسمایل دوی ئه وهی که سولتان مرادی کوپی سولتان یاقووب به ناکامی دالی له ههریمی فارس هه لکه ند و چوو به غدا، هه واری برده کو یستانی سوورلق و ته ختی سوله یمان و خیل به زی داوهری بۆ ئیسفه هان.

ههر له م ساله دا ئه به ر قوو و یه زد و کرمان گیران. شاسمایل ده سه لاتسی یه زد و ئه به ر قووی باریووی حوسین به گی لاله شاملوو کرد و کرمانی به خشی به محه مه دخانی ئوستا جلوو. خیلای قزلباش به پیچه وانه ی مه یلی سولتان حوسین مه لبه ندی «ته به س» یان دا پروتاند و کوشتاریان لیکرد و گه رانه وه.

سالی ۹۱۱ / ۱۵۰۵ - ۶

لهم ساله‌دا شاسمایل خیل‌به‌زی برده تارومی قه‌زوین و ویستی هه‌لکاته سهر گیلانی بیه‌په‌س که به دهس ئه‌میر حیسامه‌ددینه‌وه بوو. به‌لام به‌تکای شیخ «نه‌جم» ی که یلانی زێ‌پینگهر له‌و ته‌مایه‌ی په‌شیمان بووه. له‌م شوینه جولبان‌به‌گی خه‌لتالی گیرا و جزیندرا.

له‌ئاخری سال‌دا میرزا سولتان حوسین دنیای نه‌مانی به‌ره‌و سهرسه‌رای ژیان به‌جیه‌یشت. ئه‌و پادشایه‌کی به‌خته‌وه‌ری تیر ته‌مه‌نی به‌ده‌سه‌لات بوو. گه‌لیکی چاو به‌سهر زانیان و مامۆستایانه‌وه بوو و چی له‌ده‌ستی هاتبا خۆی لی‌نه‌ده‌بوارد. فه‌قی و مه‌لا له‌سهرده‌می ئه‌وا زۆر تیر و ته‌سه‌ل بوون و حوجره‌ی له‌سهر شه‌قامی شاری هیرات بۆ ساز کردوون و باله‌خانه‌یه‌کی وای هه‌لخستوه که نه‌ک ههر ئێران و تووران به‌لکوو زۆربه‌ی دنیا شتی وای به‌خۆیه‌وه نه‌دیوه. له‌سهرده‌می ئه‌ودا دوازه‌هه‌زار سوخته و فه‌قی و مه‌لا و شاعیر و نووسهر و سه‌نه‌تکار له‌شاری هیرات ژیاون. ته‌واوی میران و وه‌زیران و خودی پادشاش ئه‌رکیان له‌ئه‌ستق بووه. خوراسان له‌پۆڤگاری ویدا ئه‌وه‌نده‌ی گه‌شه‌کردوه که هیچ ده‌وره‌یه‌ک ئاوا به‌ئاوه‌دانی نه‌دیتراره.

له‌باژیری هیرات باغ و باغانی لێداوه و کۆشک و باله‌خانه‌ی چاکی ساز کردوه، به‌تایبه‌ت باغی مراد که که‌وتۆته‌نیوان شار و «گازهرگا». له‌وێ گه‌لیک کاروانسه‌را و قه‌سه‌رۆکه‌ی زێ‌پئاژنی داناون. زانیانی به‌رزه‌جی و هۆنه‌رانی سه‌رناس له‌تاریقاتی خانووبه‌ره و کۆشکه‌لانی‌دا گه‌لیک قه‌سیده‌ی به‌پێژ و هۆنراوه‌ی جوانیان هۆنیوه‌ته‌وه. له‌به‌روه‌ی زۆری که‌یف به‌سازکردنی مال و باله‌خانان بزووتووه، میران و وه‌زیران و پیاوماقوولانی ئه‌و سهرده‌می، که‌وتوونه‌دانی بئاغی بینای ههره‌باش و سهرسه‌رای دلگهر که وه‌ک به‌هه‌شت رازانه‌وه. به‌تایبه‌ت سه‌روه‌ستا و نژیاروانی داده‌وانی گه‌وره‌نیزامه‌ددین

عەلی شیر لەو شارەدا گەلیک قوتابخانە و مزگەوت و تەکیە و نەخۆشخانە و باغ و خانووبەرە ساز کردوو.

سولتان حوسین لە بەرەبەرێ تافی لاوی دا جار جارە دەچوو خزمەت میرزا سولتان ئەبووسەعید لە ئەوبەرپووبار و دهمدەمەش لە پکێفی میرزا ئەبولقاسم بابوردا لە خوراسان دەهات و دەچوو. کاتیک میرزا ئەبولقاسم بابور مرد، میرزا شامەحمودی کوپی و میرزا برایمی کوپی میرزا عەلاؤددەولە بوو بە دەمەقالەیان و بیکەهەلپژان. جیهانشامیرزای کوپی قەرەبۆسف لە عێراقەو بە مەبەستی گرتنی ئەستەراباد داوهری و سولتان ئەبووسەعیدمیرزاش لە هەریمی ئەوبەرپووبارەو بۆ داگیر کردنی خوراسان بزووت. جیهانشامیرزا ئەستەرابادی لە میرزا برایم ئەستاند و پاراستنی و یندەرپی خستە سەر شانی حوسینی سەعدلوو. لەو جەنگەدا میرزا سولتان حوسین هەلمەتی برده سەر حوسینی سەعدلوو و شکاندی و ئەستەرابادی گرت. کاتیک سولتان ئەبووسەعیدمیرزا هەریمی خوراسانی خستە ژێر چۆکی، ئەستەرابادیشی دابری و سولتان حوسینی پەرەوازه کرد. میرزا سولتان حوسین بۆ ماوهی دە ساڵیک لە بیابانەکانی خارەزمدە بە ئومید و چاوەپوانییەوێ و دژایەتی سولتان ئەبووسەعیدی کرد. کاتیک هەوالی کوژرانی سولتان ئەبووسەعیدی لە ئەبیومرد بێگەیی، چەند سەرۆک و سەرکردهیهکی ناردە ئاگاداری و پاراستنی مەشەدی پیرۆز و نەیشابور و خۆی بەرەو مەرو پۆیی و لەویوێ چوو هیرات و بوو بە فەرمانپەرەوا. وەک پیشتر قەلەمی نەخشینی خۆشپراویژ لە نیۆبەندی رووداوەکانی سالی ۸۷۵دا باسی کرد، یادگار محەممەدمیرزا بە پالپشت و کۆمەگی ئووزوونحەسەن لەسەر فەرمانپەرەوایەتی خوراسان مەرشەیی پێفرۆشت و ماوهیەک لە مەیمەنە و فاریاب و سەحراکانی بادغەیس و لیوارەکانی مورغابدا پۆژگاری تێپەر کرد. هەتا شەویک هەلی بۆ رەخسا و لە «بابائیلاهی» را بە سەرپەرە کوتای و بەریبەیانێ گەیشته باغی

زاغانی هیرات و یادگار محهمه‌دمیرزای له‌وئ کوشت. پاشان بوو به پادشای سهر به‌خۆی خوراسان و سی و هه‌شت سال و چوارمانگ سهر به‌ستانه فرمان‌په‌وایه‌تی کرد. به‌لام له ئاخری پوژگاری پادشایه‌تی ئه‌ودا شیبه‌ک‌خانی ئۆزبه‌ک چاوی بریه خوراسان و خۆی لی‌خۆش کرد و به‌ره‌و هیرات بزووت. میرزا سولتان حوسین به ئامانجی هه‌س‌دانه‌وه‌ی له هیرات ده‌رکه‌وت و پاش برینی چه‌ند قو‌ناخیک، فریشته‌ی پیمردن به ته‌قله‌کوت که‌وته شوینی و له ناوچه‌ی بابائیلاهی سهر به بادغه‌یس، کاتی بوولیتله‌ی ئیواره‌ی پوژی دووشه‌ممۆی یازده‌ی مانگی قوربان، چووه بهر دلۆفانی خودا. دواي چوار پوژ ته‌رمه‌که‌یان برده‌وه هیرات و له ژیر ئه‌و گومبه‌زه‌ی که بۆ ناشتنی خۆی سازی کردبوو، ناشتیان. هه‌فتا سال ژیا و له ئاخری ئه‌مه‌نی‌دا شه‌پله‌ وای لیدابوو که نه‌یده‌توانی پی بنیته‌ رکیف و به که‌ژاوه ده‌یانگو‌استه‌وه. چووبۆوه سهر ته‌بیاتی تافی مندالی و هه‌میشه‌ خه‌ریکی کایه و گه‌مه‌ بوو له‌گه‌ل قوچ و کوتر و که‌له‌شیر. به‌لام دیسانیش هه‌رگیز خافل نه‌بوو له چاوه‌دیری کردنی زانایان و خوینده‌وارانی زیره‌ک و ورد و وشیار. له سایه‌ی ئه‌ورا پیاوانی چازان و وه‌ستاکاران گه‌یبوونه پله‌ی پوخته‌یی و په‌رپه‌پوچکه‌ی سهر به‌خۆیی و هه‌رکام له کاری خۆیان‌دا ببوونه سهرگو‌ل و سهرتۆپی پوژگار. بۆ وینه به‌ریزان مه‌ولانا نووره‌ددین ئاره‌حمانی جامی و ئه‌میر عه‌لی‌شیری نه‌وایی ده‌سپه‌روه‌رده‌ی ئه‌و پادشا خاوه‌ن‌شکو‌یه‌ن.

دوو شاهید هه‌ن که لی‌رده‌دا وه‌بالم بۆ بکیشن

به‌لام له ئاخری‌دا کوپه‌کانی به‌و جو‌ره‌ی که شایانه به‌ قسه‌یان نه‌ده‌کرد و به لاساری ده‌جوولانه‌وه و هه‌ر بۆیه ده‌سه‌لاتی ئه‌و خانه‌دانه ته‌شک و داوینی هه‌لو‌یزنی. کوپه‌کانی ئه‌وه‌نده‌ی خه‌لک ده‌یانزانی چارده که‌سن و بریتین له:

- ۱- به‌دیع‌وززه‌مان میرزا ۲- موزه‌فهر حوسین میرزا ۳- کوپه‌که‌میرزا

- ۴- نه بولم وحسین میرزا ۵- فهره یدوون حوسین میرزا ۶- محهمه د مه عسووم
۷- فهر روخ حوسین ۸- حه مه حوسین ۹- برایم حوسین ۱۰- شاغه ریب میرزا
۱۱- محهمه قاسم ۱۲- نه بوو توراب ۱۳- ئیبنو و حوسین ۱۴- حه یدر محهمه د.
ئم گه له کوپه هه وتیان له سهرده می ژیانی باوکیان دا مردوون و هه وتیان ماون.
سالی ۹۱۲ / ۱۵۰۶ - ۷

له سهره تای ئم سالددا میرزا بابوری کوپی عومه رشیک کوپی سولتان
نه بوو سه عیدی کووره گان، وه ختایهک له سهر که وشه نی غه زنه نی و کابول
هه والی مردنی میرزا سولتان حوسینی بیست و لپی روون بۆوه که شیهه ک خان
چاوی ته مای بریوه ته کرتنی هه ریمی خوراسان و له مه لبه ندی نه و به رپووبار
دلتیایه، گوئی نه گهر بختوو هه ر ئیستا توخم و توره مه ی میر ته یمووری
کووره گان یه کتر نه گرن و نه که ونه به رنه نگار بوونه وه ی سپای ئۆز بهک و
خوراسان وهک بیلبله ی چاویان نه پارێزن، بی گومان هینده ی پیناچ که
شیهه ک خان خوراسان داگیر دهکا و خاشه ی خانه دانی میر ته یمووری کووره گان
ده کیشی. دوا ی بیر کردنه وه یه کی زۆر هاته سهر نه و بر وایه که خیرا به ره و هیراتی
پاته خت بجزوی و له گه ل کوپانی میرزا سولتان حوسین بدوی و سه باره ت به
به ر به ره کانی پی چاره یه ک بدۆزنه وه. بۆ به رپیوه چوونی ئم سه فهره پی نیایه
پکیفی که حیلی خۆش به زی فریا په سی یه زدانی و له کابوله وه به ره و خوراسان
بزووت. وه ختایهک به دیعوز زه مان میرزا و موزه فهر حوسین میرزا ئم هه واله
ئۆخ ژنبه خشه یان بیست، بوو ژانه وه و چوونه پيشواز و به خیر هیانی و
پی و په سمیکی شکومه ندیان بۆ به جیهینا. میرزا بابوریان برده مالی ئه میر
عه لی شیر و له ویی پکیف به تال کرد و هه رکام له براکان به جوئ که وتنه
میوانداری کردن و رازاندنه وه ی خوانی میرانه. لم وه خته دا ته ته ره له بالی
به لخواه هاتن و پایانگه یاند که شیهه ک خان له شکریکی زۆر و زه وه ندی به
قه درایه ده نک و دلۆپی باران کۆ کردۆته وه و له پروکاری به لخواه هۆردووبه زی

کردوو و شاره‌که‌ی که‌مارق داوه. به‌دی‌عوززه‌مان‌میرزا و موزه‌فقه‌ر حوسین‌میرزا دوا‌ی بیستنی ئهم‌ه‌واله‌له‌گه‌ل بابور‌میرزا و سه‌رۆک و سه‌رکرده‌ ئازا و بویره‌کان که‌وتنه‌ باس و پاویژ و له‌سه‌ر به‌ربه‌ره‌کانی و لیدانی شیبه‌که‌خان ساخ بوونه‌وه. پاشان که‌لیک پیاو و پاسپارده‌یان ناردنه‌ ناوچه‌ و مه‌لبه‌نده‌کانی خوراسان و داویان کرد که‌ تیک‌پای شازادان کۆوه‌ بن.

هه‌رسیک‌ برا، میرزا به‌دی‌عوززه‌مان و موزه‌فقه‌ر حوسین‌میرزا و مه‌مه‌د قاسم و ی‌پای بابور‌میرزا له‌ هیراتی پایته‌خته‌وه‌ ده‌رچوون و کاتیک‌ که‌یشتنه‌ «چل دوخته‌ران»ی بادغه‌یس، ئه‌بولمو‌حسین‌میرزا له‌ مه‌روه‌وه‌ هات و پالی ویدان. له‌ قه‌راخ مورغاب ئیب‌نو و حوسین‌میرزا له‌ قایینه‌وه‌ شان به‌ شانی سه‌رۆکان و که‌ردنکه‌شانی خوراسان که‌یشته‌ هۆردووگای برایان. کۆبه‌که‌میرزا له‌به‌ر خه‌یالی خاوی له‌ بنکه‌ی شان و شه‌وه‌که‌تی که‌ مه‌شه‌دی پیرۆز بی و ده‌درنه‌که‌وت و هه‌یج‌که‌سیشی نه‌نارد‌ه‌ هاواری براکانی. هه‌ر بۆیه‌ کوچکی ناکۆکی و چه‌ندبه‌ره‌کی شووشه‌ی یه‌کانگیری برایانی شکاند و سستی و که‌مه‌ترخه‌می پالی ئه‌نگاوت. بابور‌میرزا وه‌ختایه‌که‌ ئهم‌ بارودۆخه‌ی چاو پیکه‌وت، ملی پێگای کابولی گرت و هه‌رکام له‌ میرزاکان که‌پانه‌وه‌ ناوه‌ندی ده‌سه‌لاتی خۆیان.

هه‌ر له‌م‌ ساڵه‌دا شاسما‌یل چوو‌ه‌ هه‌وارگه‌ی «قید»ی سولتانیه‌ و پایزه‌هه‌وار و خیل‌به‌زی برده‌ خۆی ئازه‌ربایجان. پاشان له‌شکری نارد‌ه‌ سه‌ر سارمی کوردی موکری که‌ بیه‌ته‌زینی. عه‌بدی‌به‌گی شاملوو و سارووعه‌لی مۆرداری کردنه‌ سه‌رکرده‌ی سپا و هه‌لمه‌تیان برد و هه‌رتکیان به‌ ده‌ست کوردان کوژران. هه‌زاره‌زیله‌ی کلاوسووران به‌ خه‌سارباری و پا‌که‌پا‌که‌ گه‌پایه‌وه‌.

سالی ۹۱۳ / ۱۵۰۷ - ۸

سه‌ره‌تای مانگی مه‌هره‌می ئهم‌ ساڵه‌ شیبه‌که‌خان له‌شکری برده‌ سه‌ر خوراسان. به‌دی‌عوززه‌مان‌میرزا و موزه‌فقه‌ر حوسین‌میرزا به‌ هه‌موو هیژ و توانای

خۆیانیه وه چوونه به رهنگار بوونه وهی و له «مه‌رال»ی ناوچه‌ی بادغه‌یس تووشیان به تووشی یه‌کتر بۆوه. ئه‌میر زوننوو که میری میران و هه‌مه‌کاره‌ی قه‌له‌مه‌وه‌ی ده‌سه‌لاتی به‌دیعو زه‌مان بوو کوژرا. هه‌ردوو برا به ئابرو و تگاو و شان‌شکاو‌ی رایانکرد و تازه هه‌رگیز چاویان به ته‌ختی ده‌سه‌لات نه‌که‌وته‌وه و موزه‌فهر حوسین که‌وته ئه‌سته‌راباد و هه‌ر له‌م سا‌له‌دا مرد. به‌دیعو زه‌مان به ئومیدی پیزانین و ئه‌مه‌گداری شو‌جاع‌به‌گی کوپی ئه‌میر زوننوو که حاکمی قه‌نده‌هار بوو، چو بۆ ئه‌و مه‌له‌بنده و وه‌ختایه‌ک شو‌ینه‌واری بی‌وه‌فایی و سه‌رساردی به ئاکارییه‌وه‌ بینی، که‌راوه ئه‌سته‌راباد. شیه‌به‌ک‌خان چووه هیرات و له‌سه‌ر ته‌ختی میری پالی داوه و خیرایه‌کی ته‌یموور سو‌لتان و عوبه‌یدیلا سو‌لتانی کوپی مه‌حمود سو‌لتانی گال دان بۆ هه‌لبه‌رین و په‌تانندی کۆبه‌ک میرزا و ئه‌بولمو حسین میرزا. قۆشه‌نی سه‌رداران له «سه‌نگ‌به‌ست»ی دوو فرسه‌قی مه‌شه‌د له‌گه‌ل کۆبه‌ک میرزا و ئه‌بولمو حسین میرزا تیکه‌له‌چوون و هه‌ردک شان‌زاده له‌و هه‌له‌یه‌دا به‌رگی مه‌زنایه‌تی شه‌هید بوونیان به بالای برا. ته‌واوی و‌لاتی خوراسان که‌وته چنگ شیه‌به‌ک‌خان و جو‌غ‌تای با به ده‌ست که‌وته‌وه.

هه‌ر له‌م سا‌له‌دا شاسمایل به مه‌به‌ستی گر‌تنی هه‌ری‌می مه‌رعه‌ش و ده‌ره‌پان‌دنی خێلی زولقه‌در که‌وته‌خۆ. له ده‌ورو به‌ری قه‌یسه‌رییه عی‌لی زولقه‌در هه‌له‌که‌نه سه‌ریان و زه‌بریکیان لێ‌ده‌وه‌ش‌ین. پاشان ده‌کشینه‌وه کۆه‌کان و نایه‌نه‌وه‌به‌ریان. شاسمایل هه‌تا تووران‌تا‌غی ده‌روا و له‌ویوه ده‌گه‌ر پێته‌وه و قه‌لای خارپووتی ژیر ده‌سه‌لاتی زولقه‌دران ده‌گرێ. له‌م جه‌نگه‌دا ئه‌میر خانی مووسلووی حوکمرانی دیاریه‌کر به‌ خۆی و هۆز و خزمانییه‌وه سه‌ر وه‌به‌ر فه‌رمان و چه‌له‌مه‌ی شاهی دین و دیاریه‌کر ده‌داته ده‌ست زله‌پیاوانی میری. ئه‌میرخان به‌ سۆزی شاهانه و لاوان‌دنه‌وه‌ی میرانه ده‌سخۆشانه‌ی لێ‌ده‌کرێ و هه‌ری‌می ده‌سه‌لاتیشی ده‌بێته باربووی خان مه‌مه‌دی کوپی میرزا به‌گی

ئۆستاجلوو و شاسمایل له ویوه ئه سپی تیژ به زی به ره و زستانه هه واری خۆی ده هه ژینی.

عه لائوده وله که شاسمایل ئاوا ده بی، سارووقه پلانی کوپی خۆی ده کاته سه ره یز و ده نیتریه شه ری خان محهمه دی ئۆستاجلوو که له ناوچه ی ئه رزه ن خێلی خستبوو. گپی ئاگری شه ر له به ییان دا ده ته نیته وه و قاسم به گ که له به ر ئه وه پی چاونه ترسی و ئازایه تی و پائه وانه تی به سارووقه پلان ناسرابوو، له و شه ره دا وێرای بۆلێک له پیاوماقوولانی زولقه در ده کوژی. خان محهمه د سه ری بر او یان ده نیتریه شارۆکه ی خۆی بۆ لای شاسمایل.

هه ر له ئاخری ئه م سا له دا عه لائوده وله به گ له به ر بزووتنی غیره تی جاریکی تر کۆر شاروخ و ئه حمه ده به گی کوپانی به چارده هه زار سواری چه نگ به خوینی نیژه وه شینه وه ده نیتریه زگ خان محهمه د بۆ دیار به کر. خان محهمه د هۆردووگای خۆی بۆ خه نیم خۆپای ده کا و به ره و بالێک تیده کشی. خێلی زولقه در بی ترس و سام ده چنه ئیو هۆردوو به ز و ده س ده کن به ره شه دزی و تالان و بپۆ. له م کاته دا خان محهمه د چه شنی شیژی ژیان و به وری به یان له بۆسه ده رده په ی و شیریان تیده نی و له چاو ترووکانیکا سه ری کوپانی عه لائوده وله گۆشاوگۆش ده به ی و پریان ده کا له کا و به پریان ده کاته ده رانه ی میزی. هیژی زولقه در خۆیان بۆ پاناگیر و هه ری به که ی به لایه کا د بالیان لیده پوی و ده فرن.

سالی ۹۱۴ / ۱۵۰۸ - ۹

شاسمایل به ئارمانجی گرتنی عیراقی عه ره ب به ره و به غدا ده بزوی و سه ره تا بازیک به گی پورناک که سولتان مرادی کوپی سولتان یاقووبی له شیرازه وه بر دیووه به غدا و کردبووه میر، سه ری وه به ره ینا و کلاوی دوازه قۆزاخه ی سۆفیانی کرده سه ری. به لام دواتر که هیژ و شان و شه وکه تی پادشایه تی وه ده رکه وت و ترووسکایه وه تۆقی و سولتان مرادی هه لگرت و چوو

لای عه لائوده وه لای زولقه در. حوسین به گی لاله (له له) که به بریکاری شا
داندرا بوو، وهک پیشهنگی له شکری قزلباش پیی نایه به غدا و سکه و خوتپهی به
ناوی لیدا. دوبه دواوی وی شاسمایل گه یشتی و له چوارباغی به غدا دابهزی و
پاشان چوو زیارهتی مهزارگهی ئیمامان. دواتر پرووی کرده عهره به کانی
دهشته کی و چوو راوی شیران و بیئوهی که سی له پشت بی چهند درنده به کی به
شیر و تیران گه وزاند. لهم کاته دا ههر که س شوینی شیری بو دۆزبایه وه
ئه سپیکی به رهخت و زینه وه خه لات ده کرد. هه میشه ده چوو شه پی شیران و
ده سه لاتی به غدای دایه دهس خانم به گی تالش و ئه میر نه جمی کرده بریکار و
یار ئه حمه دی خووزانی ئیسفه هانی له پلهی وه زیری دانا و بهشی دارایی به
مه ولانا شه مسه ددینی ئیسفه هانی ئه سپارد. کاروباری میری که وته سهر سکه ی
خوی و تورک ده ستیان له حیساباتی پادشایه تی کورت کرایه وه.

ئه مجار هه لیکرده سهر عهره به کانی موشه عشهع و به که له زه پی و زۆره ملی
دهستی به سهر خاکی ئه وانیش داگرت و به ریگای کوه گیلویه دا به ره و شیرازی
ناوهندی ده سه لات ئاژاوتی. به یرام به گی قهرامانی و ئه میر نه جم و لاله به گی
راسپاردن که هه لکه نه سهر خیل و مالی شارپۆسته می لوپ.

سالی ۹۱۵ / ۱۵۰۹ - ۱۰

سهره تاکانی ئهم سال شاسمایل له شیرازه وه پرووی کرده ئیراق. له و
سهره بیه نه ده دا ئاکاری ناله بار و دزیوی قازی محه ممه دی کاشی که
مه زنه مه لایه تی و حوکمرانیی لیكدابوون بو پادشا ته و او پروون بو وه و
بوغزاندن و دوژمنایه تی ئه میر نه جمیشی هاته سهر و له مانگی سه فهدا کوژرا.
ههر له و چهند پۆژه دا ئه بدال به گی ده ده زولقه دری حاکمی قه زوین و ساوخ بولاغ و
ره ی و خار لیخرا و زهینه ل خانی شاملووی له جیی داندرا. پلهی سهرۆکایه تی
زانایان (مه زنه مه لایه تی) به شیوه به کی سهر به خۆ به خشره به سهرگه له ی
سهیدانی وه جاخ زاده میر سهید شه ریفی کوپی میر تاجه ددین عه لی کوپی میر

مورته‌زا ئه‌سته‌ر ابادی به‌ره‌سن شیرازی که یه‌کێک بوو له‌ نه‌وه و نه‌تیژده‌کانی میر سه‌ید شه‌ریفی بلیمه‌ت. حوسین‌به‌گی لاله‌ شاملوو که هه‌ره‌گه‌وره‌ی سه‌ردارانی قزلباش بوو لایرا و محهممه‌به‌گی سفره‌چی (خوان‌سالار) ئۆستاجلوو که له‌ ئاخری‌دا به‌ چایان‌سولتان ناودێر کرا، شوینی گرت‌ه‌وه‌. ئه‌میر نه‌جمی بریکار (وه‌کیل) له‌ خومه‌ینه‌ی شه‌به‌سته‌ر به‌ نه‌خۆشی سه‌ت‌ل‌وجه‌م مرد و جیگای ئه‌ویش درا به‌ میر یار ئه‌حمه‌دی خووزانی و نازناوی نه‌جمی دوومه‌ی درایه. «ئومیدی»ی شاعیر جه‌ند قه‌سیده‌یه‌کی ڕێک و پته‌وی بۆ داناوه و له‌ یه‌کیان‌دا گو‌توویه‌تی:

پێم‌وایه‌ نه‌جمی دووم له‌ دوو دنیا‌ی نابێ
له‌ جیی دیکه‌ گه‌ر هه‌بێ ته‌نیا خودا ده‌زانێ

له‌ ئاخری ئهم‌ سه‌له‌دا شاسمایل هه‌لێکرده‌ سه‌ر قه‌لای شیروان و شیخ‌شای حاکمی وی پهنای برده‌ قه‌لای بیغهرد (بیگهرد). قه‌لای باکو و شابی‌ران به‌ ده‌ستی هیزه‌کانی شاگیران و سه‌رۆکایه‌تی ئه‌و دژانه‌ی دایه‌ ده‌س له‌له‌به‌گی شاملوو. میرزا به‌دیعووزمه‌انی کوپی سولتان حوسین‌میرزاش له‌م سه‌له‌دا نه‌یتوانی خۆی له‌ حاند له‌شکری زۆر و زه‌وه‌ندی ئۆزه‌بک ڕابگرێ و له‌ ئه‌سته‌ر اباد‌ه‌وه‌ هانای هینایه‌ ژێرده‌رانه‌ی شاهی و گه‌لێکی ڕیز لێگیرا و له‌ کوپی میری‌دا خرایه‌ سه‌رووی وه‌زیر و نیو جه‌للای شازادانه‌وه‌.

ساڵی ۹۱۶ / ۱۵۱۰ - ۱۱

له‌م سه‌له‌دا کابرایه‌ک به‌ ناوی شه‌یتان‌قوڵی له‌ خێڵی قزلباش ڕاپه‌پی و که‌وته‌ سه‌ربزیوی و گه‌لێکی ئاژاوه‌گیرا و کاری ناشیاوی کردن. سولتان بایه‌زید عه‌لی‌پاشای مه‌زنه‌وه‌زیری نارد که‌ پنجه‌ی هه‌لکه‌نی، به‌لام گه‌یشه‌ پله‌ی به‌رزی شه‌هید بوون.

پۇژى دوازەدى مانگى قوربان لە كوڤىستانى خەررەقان (خەرەقان) شاسمايل
گوڭبىست بوو كە قۇشەنى دنيا تىك دەرى ئۆزبەك پەلامارى چەند ناوچە و
مەتبەندىكى كرمانى داو و تاپۇى كردوو. سەرەپاي ئەمەش جاريك قازى
نووروللاى برازاي قازى عيساى سەدر و جاريكى تر شىخ محيىدىنى مەشھور بە
شىخ زادەى لاهيجى نارە لاي شىبەكخان و لىي پاسپارد كە وا چاكە دەست لەو
كارە ناحەز و نالە بارانە ھەلبىگري. شىبەكخان كەرەتى دوايى ئەمىر كەمالەددىن
حوسىنى ئەبىووردى بە كاخەزىكەو دەنئىرىتە بارەگاي مىرى و تىيىدا
لووتبەرزى دەنوئى. شا ئەم كارەى لە دلى گران دى و ئەو كوڤىستانە بەرەو
خوراسان بەجى دىلى. كاتىك دەگاتە دامغان ئەحمەد سولتانى زاواى شىبەكخان
لەوئ و خواجه ئەحمەدى قۇنقورات لە ئەستەراباد بازەرە دەبن. ھەرۈھا
دارۈغەكانى شىبەكخان زۆربەى ناوچەكانى خوراسان چۆل دەكەن. شاسمايل
دواى زيارەتى مەرەقدى ترووسكەدارى ئىمام پەزا - درود و سلاوى لەسەر بى-
دەپوا بۇ سەرەخس. شىبەكخان لە كۆتايى مانگى پەجەبدا ھەلدەچى و ەك
گپاك دەرهەلدەبى و لە ھىراتى شانشىنەو بەرەو مەرەو دەبزوئ. دانا
مەمەدى ئەفشار لەگەل پۇلىك سەرسوورى مىرخاس دەبنە پىشەنگ و
دەپۇن و لە دەوروبەرى تاهىراوا تووشى تاقمىكى ئۆزبەكان دەبن و دانا مەمەد
دەكوژى، بەلام قزلباش (سەرسوور) ئۆزبەكان ھەتا زاركى ھەوشەى مەرەو
ھەلدەبن. لەو جەنگەيەدا قۇشەنى شاسمايل دەگاتى و ەك بازەنە دەورەى
باژىر دەدا. لەبەرەوى شەپرى دەورى شوورەى شار دەسكەوتىكى نابى، ھىزەكانى
مىرى ئىوارەى پۇژى چوارشەممۇ ۲۸ كۆلەمانگ پروكارى مەرەو چۆل دەكەن و
لە جۇمەلى مەحمودى دەپەرەنەو كە ھەتا شار سى فرسەخى نىوانە و لەوئ
خىل و بارىان دەخەن. پۇژى پىنجشەممۇ و شەوى ھەينى دەمىننەو و كاخەزىكى
پى سەركۇنە لە شىبەكخان دەنوسى و بە تەتەرىكى باوہ پىكراودا دەينىرى.
بەيانى ھۆردووى دەنگ دەدا و بەرەو تەلختان دەپوا. ئەمىرخانى مووسلى لەسەر

زارکی پردی به جی دیتی و دهستوری پیده‌دا که هرکات رهشایی سپای دوژمن
 دهرکه‌وت، پامه‌وه‌سته و به‌ره‌نگاری مه‌به‌وه و به‌ره‌و هۆردوو بکشی. شیبه‌ک‌خان
 که ئاوا‌ی چاو پیکه‌وت هه‌لخه‌له‌تا و به‌پازده‌هه‌زار سواره‌وه به‌پرتاو هاته‌ده‌ر و
 ره‌وینی ئه‌میرخانی به‌لاوازی قۆشه‌نی میری دانا و له‌چۆمه‌لی مه‌حمودی
 تیپه‌ری. له‌م وه‌خته‌دا هیزه‌کانی میری گه‌رانه‌وه و له‌تاریک و پوونی به‌یانی‌را
 هه‌تا تاو‌په‌ری ئیوارئ شه‌رپکی قورس و سامناک قه‌وما. له‌به‌روه‌ی شیبه‌ک‌خان
 ته‌نگی پیه‌هه‌لچندرا به‌خۆی و پی‌نسه‌د سواره‌وه په‌نای برده‌ نیو کاولیکی
 بی‌ده‌ره‌تان و بۆروون سولتانی ته‌که‌لوو و چهند سه‌ره‌کرده‌یه‌کی قزلباشان
 په‌لاماریان دان و پالته‌وانانی ئۆزبه‌ک له‌ترسان وه‌کوو ته‌رمه‌ک و لیژه‌ به‌
 سه‌ریه‌کتردا که‌وتن و شیبه‌ک‌خانیان وه‌ژیر خۆیان دا و جیق‌وفیق‌یان ده‌ره‌ینا و
 پشوو‌ی لیبرا. سه‌ریان به‌ری و بردیانه‌ هه‌وێل پادشا و هه‌ر ئه‌و کاته‌ فه‌رمانی دا
 قاپلیکی سه‌ریان دامالئ و له‌ ژیرپان گرت و شه‌رابی سووریان پی‌خوارد‌وه.

خواجه‌ مه‌حمودی ساغه‌رچی وه‌زیری شیبه‌ک‌خان که له‌ راستی‌دا شیعه‌
 بوو، کلیلی مه‌روی نارنده‌ ژیر پی‌چکه‌ی فه‌رمانه‌ره‌وا. به‌لوتف و ده‌هنده‌یی
 شاهانه‌ خه‌لات کرا و که‌وته‌ نیو لیزگه‌ی وه‌زیرانه‌وه. ئالای سه‌ره‌که‌وتن‌نیشانی
 له‌وێ‌را به‌ره‌و هیرات هه‌لدا و رۆژی ۲۰ی مانگی رۆژوان پی‌ی‌نایه‌ ئه‌م شه‌ره‌وه و
 له‌وێ‌ بنه‌ی خست. جله‌وی حکومه‌تی هیراتی دایه‌ ده‌س له‌له‌به‌گی شاملوو و
 مه‌رویشی ئه‌سپارده‌ ده‌ده‌به‌گ. له‌ شوینی خیل‌به‌ن شیخ‌ولئیسلامی خوراسان
 مه‌ولانا سه‌یغه‌ددین ئه‌حمه‌دی کوپی یه‌حیا کوپی مامۆستا و پی‌شه‌وای دین و
 ئایین مه‌سعوود ته‌فتازانی کوشت و به‌رچاوته‌نگی مه‌زه‌بی و فیتی بوغز له‌ زگان
 ئه‌م کاره‌ی پی‌کرد. هه‌ر له‌وێ‌ میرزا سولتان وه‌یسه‌ی ناسراو به‌ خان‌میرزای کوپی
 میرزا سولتان مه‌حمود کوپی ئه‌بو‌سه‌عیدی کووره‌گان به‌ خزمه‌ت پادشا
 که‌یشت و زۆر چاک لاویندرا‌یه‌وه و به‌ کامه‌ه‌وایی گه‌را‌یه‌وه سه‌ر جیگا و ریگای
 خۆی که‌حه‌ساری شادمان بی.

سالی ۹۱۷ / ۱۵۱۱ - ۱۲

له وهرزی به هاردا شاسمایل له شانشینی هیراته وه پروی کرده ههریمی
 ئه و به ره پروبار. کاتیک ناوچهی مهیمه نه و فاریاب ره شمال و خیهت و بارگای
 هیزه هه همیشه سه ره که وتوو هکانی لئ هه لدر، خاتونانی ئۆز به که دوی
 کوژرانی شیهه که خان له ئه و به ره پروبار به یداخ حکومه تیان هه لدا بو، که وتنه
 لالانه وه و پارانه وه و چهند پیا و ما قوولتکی داموده زگای ده سه لاتیان کردنه
 تاکار و خواجه مه محمودی ساغه رچی بوو به که یخودا و گریکهی ره ها کرد و
 کوتایی به کیشه که یان هینا. هه ر بویه شای به رزه جی ده سه لاتی به لخ،
 ئه ندخود، شۆبۆرغان، چیچه کتوو، مهیمه نه، فاریاب، مورغاب و غورجستانی
 کرده بار بووی به یرام به گی قه رامانلوو. پاشان سه ری ولاغی وهر سو و پاند و به ره و
 عیراق گه راپه وه و وهختایه که گه یشته وه ده و روبه ری ره ی بیستی که نیزیکه ی
 پازده هزار ته که لوو له پۆم راپه رپون و چهند جاریک له گه ل میرانی عوسمانی
 لیکیان داوه و له ناوچهی ئه رزه نجان کاروانیکی پتر له پینسه ده که سییان پروت
 کردوو و پاشان قه لت و بریان تیخستوون و جوو قه واریان لیبرپون. بویه
 فه رمانی سزادانی سه ر کرده کانیان ده رچوو که بکوژرین و هه ر که سیکی له گه لیانه
 به سه ر میرانا دابه شی بکه ن و ده ست له مال و سامانیان نه گێر نه وه.

هه ر له م ساله دا شاسمایل زستانه هه واری برده قوم. له م خیل به زه میر
 عه بدولکه ریم و ئاغا محهمه دی پروژئه فروون که هه وساری حکومه تی
 مازنده رانیان به ده سه ته وه بوو، به کۆلیک دیاری و پیشکه شه وه هاتنه بارگای
 شایه تی و بۆ هه موو سالی سی هه زار ته مه ن دراوی بره واری عیراقیان خسته
 سه ر شانی خۆیان که بیده ن به خه زینه ی دارمائی میری. میر سه ید شه ریف
 دهستی له کاری خۆی کیشایه وه و چوو زیاره تی مه زارگه ی ئیمامان. ئه و پله
 به رزه ی که بریتی بئ له مه زنه مه لایه تی له مانگی قوربان دا درا به ئه میر
 عه بدولباقی. له م ده مه دا هه وائی لادانی بابور میرزا و تالسا بوونی له ریکای راست

به گویی موباره‌کی شاسمایل گه‌یشت که خوی یارمه‌تی دابوو هه‌تا ده‌سه‌لاتی به سهر ئه‌وبه‌رپووباردا بشکیتته‌وه. شا، ئه‌میر نه‌جمی دووه‌می راسپارد که برپا و هه‌ریمی ده‌سه‌لاتی لای‌بستین و هه‌موو میرانی خوراسانی‌شی خستنه به‌ره‌فرمانی و کلکه‌ی مانگی قوربان له خیل‌به‌زی قوم‌ه‌وه به‌ره‌و ئه‌و قۆله بزووتن.

ههر لهم سال‌ه‌دا سولتان سه‌لیم‌خان به دنه‌ی سپای یه‌گیچه‌ری (یه‌نی‌چه‌ری) و قۆشه‌نی رۆملی به مه‌به‌ستی به ده‌سته‌وه گرتنی جله‌وی حکومه‌ت چوونه جه‌سته‌ی باوکی مه‌زنی که سولتان بایه‌زیدخان بی و له شوینیک به ناوی جوورلی شه‌ر و کوشتاریان له مابه‌ینی‌دا قه‌وما. دواي کیشمه‌کیش و لیدانیکی زۆر، له‌شکری کوپ‌شکا و سولتان سه‌لیم هه‌لات و به سواری که‌شتی به‌ره‌و که‌فه خوشی.

سالی ۹۱۸ / ۱۵۱۲ - ۱۳

سه‌ره‌تای ئهم ساله وه‌زیران و کارگیرانی بالای حکومه‌تی سولتان بایه‌زیدخان کوتیان چونکه سولتان سه‌لیم‌خان له که‌فه‌وه گه‌راوه‌ته‌وه رۆملی و چه‌کداریکی زۆری له خوی هالاندوو و ده‌یه‌ه‌وی دیسان شه‌ر به باوکی بفرۆشی، وا چاکه بگو‌یزریتته‌وه بۆ ئیستانبوول و بکریته‌ه‌ره‌مان‌ه‌وا. به‌دزی پیاویان نارد ه‌زمه‌تی و پوو‌راستی و نیازپاکی خویان لای پوون کرده‌وه. بۆیه سولتان سه‌لیم‌خان له رۆم‌ئیلی (رۆملی) را گه‌راوه ئیستانبوول و له ئه‌درنه قه‌پووسی (ده‌روازه‌ی ئه‌درنه) ته‌شریفی رکیفی به‌تال کرد. هه‌موو میران و وه‌زیران و کاربه‌ده‌ستان چوونه پيشوازی و شه‌ره‌فی سه‌ره‌به‌نجه رامووسانیان پێ‌ب‌را و به‌وپه‌ری ریز و شان و شکوو به‌ردیانه کۆشکی فه‌رمان‌ه‌وايه‌تی. سه‌ره‌تا چوو ده‌س ماچ کردنی باوکی هیژای و شانازی و سه‌ره‌به‌ری پێ‌ب‌را و هه‌ر ئه‌و پۆژه نایانه تای که‌ژاو و به‌ریان‌کرده ئه‌درنه و ته‌شریفی موباره‌کی رۆنیشته سهر کورسی فه‌رمان‌ه‌وايه‌تی. سولتان بایه‌زید له‌به‌ر ه‌رووژمی دهر د و په‌ژاران دیقی

کرد و دلی تۆقی و شانیشینی لهشی له شه و کهتی سولتانی پووح دامالی و پووی نایه بهر دهرگای پهحمهتی یهزدانی.

سولتان بایزخان له تهمهنی سی سالی دا له پالپشتی پادشایهتی پالی داوه تهوه و سی و دوو سالی فهزمانه وایهتی کردووه. ئاکار و کرداری چاکی جوونهوه سهر پهوت و پهبازی سؤفیکه ری و له سهر دهستی شیخ محیدینی باوکی موختی سهردهم نه بوومه سهوود نه فهندی تۆبهی کردووه و له گهله وی کهوتۆ ته خه لوه نشینی و لاره مل بوونی بهرده رانهی یهزدانی. منالانی پاکسرشتی نهو میره خودابه شیوه بریتین له: ۱- سولتان شاهه نشا ۲- سولتان عه له مشا ۳- سولتان نهحمه ۴- سولتان سه لیم ۵- سولتان قورقود ۶- سولتان مهحموود ۷- سولتان عه بدوللا ۸- سولتان محهمه. سولتان قورقود نه بی که بزر بووه، تهواوی نهوانی دیکه به دهس سولتان سه لیمی برایان کوژراون. نۆزده گهره وزیر له سهردهمی دهسه لاتی نهودا گه یشتوونه پلهی وهزارهت و گه لیک کۆشکه ل و باله خانه و شوینه واری خیر و خیراتی وهک مزگهوت و حوجره ی فهقییان و خویندنگا و تهکیه و خانه قای خوش و ناوه دانی له پاش به جیماوه.

پاره که که نه میر نه جمی دووم و یپرای میران و به گه رانی خوراسان پووی کرده نهو بهر پوویار و گه یشته پووکاری به لخی قوبه ی ئیسلام، بیست پۆل لهوی بنه ی داکوتا. له ویوه میر محهمه دیوسف که له هیراته وه و یپرای خوی هینا بووی له سهر داوای بابور میرزا ناردی بۆ چه ساری شادمان. مانگی پهجه ب به رهوگی تیرمید (تیرمیز) دا تیپه پی و له چیکچه که پپی دهگوتری دهر بهندی ئاسنین، دهگاته دیداری بابور میرزا و پیکه وه دهر پۆن به رهو قه لای خوزار. ئاق پۆلا سولتانی حاکی وینده ری له به روهی دهر و سه ستیان نه ده هات هاته دهر و په نای خواست و گیرا. هۆلقوتوو به هادوری سه رلک لهو دژده ده که ویتته به ره نگاری و و یپرای کۆمه لیک زۆر له نۆز به کان ده کوژری. دواتر دهجه سهر قه پشی و شیخم میرزای حاکی نهوی بهرام بهریان ده وهستی و پاش سی پۆل به زۆرداری ده یگرن و

گه‌وره و بچووک ده‌ده‌نه به‌ر ده‌می تیژی شیران و که‌س ناپاریزن. بۆ وینه
 تاقانه‌ی زه‌مان و که‌سایه‌تی بوخته‌ده‌روونی ده‌وران، مه‌ولانا به‌نایی که‌ پیم‌وايه
 له‌وه‌تی دنیا به‌ دنیا به‌ بلیمه‌تیک‌ی ئاوا چازانی هه‌موو بواران‌ی به‌ خۆیه‌وه
 نه‌دیوه، له‌وه‌للا سامناکه‌دا به‌ ده‌ستی تاقمیک‌ دل‌په‌قی خوی‌نرپ‌ژ شه‌هید
 ده‌کری. له‌ نۆو خه‌لکه‌دا وا بلاو بۆته‌وه‌ پۆژایه‌ک که‌ له‌شکری دنیا‌تیک‌ده‌ری
 قزلباش به‌ سه‌ر شاری قه‌رش‌یدا سه‌رکه‌وت، مه‌ولانا به‌نایی ئاته‌گی پر کردبوو
 له‌ به‌رد و چووبوو سه‌ر بانیک‌ی به‌رز و ده‌یهاویشتنه‌ خه‌نیمان و ئه‌وانه‌ی
 ده‌یانویست بیکوژن. وه‌ختایه‌ک تاقه‌ به‌ردیک‌ی پیمابوو یه‌ک‌یک له‌و بۆره‌پیاوه
 سه‌رسوورانه‌ نێزه‌یه‌کی تپه‌له‌ده‌کا و ئه‌ویش ئه‌وه‌نده‌ ده‌ترسی که‌ ده‌ستی
 ناگیر‌یته‌وه‌ و به‌رده‌که‌ی پێدا‌ده‌دا و ئه‌م شیعره‌ی به‌ زمانی‌ دا‌ئ.

یاریم ده‌وئ له‌ میری مه‌زنی عه‌رش‌ی
 هه‌ر به‌ردیک‌ه‌ و سه‌ربانی به‌رزی قه‌رش‌ی

میسره‌عی دووم له‌ هه‌ریمی ئه‌وبه‌رپووبار و خوراسان و عێراقا بۆته
 په‌ندی باو.

به‌کورتی ئه‌میر نه‌جم دوا‌ی کوشت و کوشتار و تالانی قه‌رش‌ی له‌وێه
 له‌شکری ده‌جوولین‌ی و له‌ دوو فرسه‌خی بوخارا خپوه‌تی قۆشه‌نی هه‌ل‌ده‌دا. له‌وێ
 ده‌بیستی که‌ عوبه‌یدخان(?) پووی کردۆته‌ بوخارا، بۆیه‌ به‌یرام‌به‌گی قه‌رامانلوو
 وێر‌ای کۆمه‌ل‌یک چه‌کداری ئازا ده‌نیر‌یته‌ به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌یان. ئۆزبه‌ک چونکه
 خۆیان بۆ راناگیر‌ی په‌نا ده‌به‌نه‌ به‌ر شووره‌ی غۆجدووان. ئه‌میر نه‌جمی دووم
 هه‌وال‌ی پێده‌کا و له‌گه‌ل پاشماوه‌ی هیزه‌کانی ده‌روا و گه‌مارۆی ده‌دا. چه‌ند
 پۆژیک له‌ ده‌وره‌ی دژ دایده‌کوئ و هه‌رچه‌ندی بابورمیرزا و خواجه مه‌حموودی
 ساغه‌رچی که‌ زۆر چاک له‌ بارودۆخی ناوچه‌که‌یان ده‌زانی و پێیان ده‌گوت وا

باشه لیڤه برۆین، جوابی نه دانه وه. ههتا وای لیڤهات که به یانی پۆژی سی شه ممۆی ۳۰ی مانگی پهمهزان جانی به گخان و عوبه یدخان له بوخارا دهرکهوتن و ئۆزبهکانی ژوره وهی قهلا دایانه پالتیان و هه ره ئه و کاته شه پ هه لگیرسا. یه کهم که سیکی که له وه لایه دا کوژرا به یرام به گی قه رامانلوو بوو. سایری میران و سهرکردان که پیتیان شه رم بوو بکه ونه ژیر پکیفی ئه میر نه جم، سه ری هه وساری په وینیان وه رسووړاند. میرزا بابور ملی پتی هه ساری شادمانی گرت و میر نه جم و ئه میر زهینولعابدینی سه فهوی و گه لیک له قزلباشان کوژران و به دیل گیران. جانی به گ سولتان دوابه دواي تیشکاوان چوو هیرات و ته شریفی له ئۆلهنگی که ههستان دابه زی. عوبه یدخان پاشی وی گه یشتی و له دهشتی ساق سوله یمان خپوتهی هه لدا و تاو و په شمالي سهرسه رای سه ریان له په رپه پۆچکه ی ئاسمان ساوی. ماوه ی دوو مانگ سهرداری ئۆزبهکان ئابلۆقه ی هیراتی دا و چی بۆ نه کرا و ئه م هه واله تال و سامناکانه له ئیسفه هان به گوپی شاسمایل ئاشنا کرا و ئه ویش سه ره له نوێ بریاری دا هیرش به ریته وه سه ر خوراسان.

سولتان بایه زیدخان خودا لیی خۆش بی، شوینه واری خیر و چاکه ی زۆر بوون و بریتین له: ۱- سازکردنی مزگه وتی گه وره، حوجره ی فه قیان، قوتابخانه، کاروانسه را، خانه قا و میوانخانه ی هه ره باش له ئاماسیه. ۲- هه لبه ستنی پردی نۆزده کلی له شارۆچکه ی عوسمانجق له سه ر رووباری قزل ئیرماق. ۳- لیڤدانی پردیکی چارده کله له شارۆکه ی کپوه له سه ر چۆمی قه یسه رییه. ۴- سازکردنی پردی نۆزده کله له هه ریتمی سارووخان له سه ر چه می که دووس. ۵- هه موو سالی دراویکی زۆری له خه زینه ی ده ولته مه ندی را ده نارد بۆ مو فتی زه مان و مامۆستایانی ده رسوێژ و پیاوانی گه وره ی چازان و به رزه جی و جگه له مه ش هه موو سالی که بری ده هه زار دره می زیوی ده نارد بۆ جه نابی مه ولانا ئا په حمانی جامی و جله وکیشانی نه قشبه ندی له بوخارا.

زانايان و شىخانى ھاۋچەر خى سولتان بايزخان بىرىتى بوون لە:
 ۱- مامۇستا موسلىحەددىن كە سەرەتا بۇتە قازى لەشكرى پۇملى و پاشان بە
 موۋچەيەكى كەم خۇى خانەنشىن كىر دوۋە. ۲- مەولانا مەممەدى سامسۇنى كە
 لە پىشدا كراۋەتە قازى ئەسكەرى پۇملى(۹) و دواتر لىخراۋە. ۳- مەولانا برايم كە
 ھەۋەلئ بۇتە قازى قۇشەن و دوايە كراۋەتە ۋەزىر. ۴- مەولانا عەلئەددىن فەنارى
 كە گەيۋەتە پەلى قازى ئەسكەرى پۇمئىلى و ئاناتۆلى. ۵- مەولانا حاجى
 حەسەن زادەى ئىمام عەلى كە بە ھەزار كۆيۈرەۋەرى و دەرەسەرى بۇتە
 قازى لەشكرى پۇملى. ۶- مەلا ئەخى زادەى جەغفەر جەلەبى كە لە خويىندخانەى
 مەحمودپاشادا بۇتە مامۇستا، بەلام لەبەر خەتخۇشى و پاراۋونوسىن بۇتە
 مىرقەلەم. ۷- مەولانا يۇسفى تۈۋقاتى كە پىاۋىكى خويىندەۋارى فرەزان بوۋە و
 لە زۆربەى بۈرەكاندا خاۋەنى نووسىنى گران و سەنگىنە. بۇتە وانەۋىزى
 سەمانىيە و پۇژى ھەشتا ئاقچەى بۇ بىراۋەتەۋە. ۸- مەولانا عوزارى كە مۇيەكى
 زانا بوۋە و لىكدانەۋەى لەسەر «حاشىيەى مەۋاقىف» نووسىۋە و بە توركى و
 فارسى شىغىرى چاكى ھۇنىۋەۋە. ۹- مەولانا سنان جەلەبى عەجەمى كە ناسراۋە
 بە بەردەعى زادە. سەرەتا لە ئاماسىيە بۇتە مامۇستا و سەرەنجام گەيۋە پەلى
 بەرزى فتۈادان. لىكدانەۋەيەكى لەسەر «مەۋاقىف» نووسىۋە و پەراۋىزى بۇ
 «تەجرىد» دانائە. ۱۰- مەولانا زىرەك(۹) كە يەكك بوۋە لە گەرە مامۇستايانى
 پۇم. لە پىشدا بۇتە قازى ئىستانبۇل و پاشان گەيۋەتە پەلى قازى ئەسكەرى
 پۇملى و ئاناتۆلى. ۱۱- سەرتۇپى خويىندەۋارى و پوختەيى و نووسەرى كۆمەللىك
 كىتەب و نامىلكەى بۈرى خۇداناسى و كارزانى پەلە و قۇناخەكانى جىھانى
 نىھانى و دۆزەرەۋەى نەھىنىيەكانى بەستىنى بالاي يەزدانى، پىتۆلى فرەزان
 ئىدىرىسى بدلىسى. ديارە باس و لىداۋن سەبارەت بە ئاكارى جوان و لەبارى ئەۋ
 مەزەنە بۇ من بوۋز ناخاۋا. ۱۲- مەولانا شۇجاعەددىنى كۈسەج كە سەرەتا
 مامۇستا بوۋە لە خويىندىگى سەمانىيە و پاشان بۇتە قازى لە بوۋرسا.

۱۳- مهولانا عهبدوهره حمان که زۆرتەر له خزمهت سولتانان دا ژيانی تێپه کردووه و یهکیک بووه له هاوده مانی. لیکدانهوهی له سهر «مهتالع» کردووه و چهند رهخنه یهکی له نووسه رهوه و شیکه رهوه گرتووه که زانیان به دلیانه. ۱۴- مهولانا میروم چه له بی که بۆته راویژکاری پادشا و له زمان و ئهدهبی عهره بی و زانستی ئهستیره ناسی دا مامۆستا بووه و نامیلکهی ئهستیره گهری کووره گانی کردۆته فارسی. ۱۵- هه کی هه شامحه ممه د که له قهزوینه وه رهوی کردۆته ئیستانبول و له بواری فره زانی به تایبته له پزشکی دا لیژان بووه و سه ره نجام بۆته پزشکی پادشا. ۱۶- مهولانا موزه ففه ره ددینی شیرازی که له ئهستیره ناسی دا کهس تۆزی نه شکاندووه. ۱۷- مهولانا قوتبه ددین ئهحمه د کوپی مهولانا نه فیسی(?) که له پزشکی دا بۆخۆی «لوقمان» یک بووه و هه میشه به خزمهت فره مانه وه گه یشتووه. له بواری زانستی پزشکی دا کتیبکی چاکی نووسیوه. له رهۆگاری ئه وه سولتانه زانسته په ره وه رانه دا شاعیران له هه موو لایه که وه شیعریان پێدا هه لدا وه. بۆ نمونه مهولانا نووره ددین ئاره حمانی جامی - رهحمهتی خودای لی بی - چه ند قه سیده یهکی دهر باره ی نووسیوه و له خوراسانه وه بۆی نار دووه. بهرگی سیهه می «سیلسیله توزه هه ب» ی که ناودێره به «دهفته ری عه دل» له سهر ناوی ئه م میره پایه به رزه تۆماری کردووه. ئه م چه ند شیعره له وه کتێبه وه رگیراون:

ئه ی خۆزگه مابا میر نۆشیره وان	عه دلی هه لده چوو پتر له جاران
به لام له عه دلا ده بووه شه ره منده	له ئاست میری رۆم ملکه چ و به نده
کانگای گه وره یی و مه زنییه سولتان	بایز ئیلدروم پادشای ده وران

سالى ۹۱۹ / ۱۵۱۳ - ۱۴

بەيانەى پۇژى ھەينى ۳۰ مانگى مەررەم مىرانى ئۆزبەكان لەسەر قەلاتى
ھىرات رايون. جانى بەگ سولتان لە رووبارى جەيحوون تىپەرى، بەلام
عوبەيدخان لە ناوچەى مورغاب دايەپال تەيموورسولتانى كوپى شىبەكخان كە
دەچوو بۇ خوراسان. پىكەو بەرەو مەشەدى پىرۇز پۇيشتن و بە زۆرەملى و
كەلەزەرى مەرويان ھەتا ئىسفىھەراين داگىر كىرد. لە بەرەوى ھىرات پاشەكەوتىكى
كەمى خورد و خۇراكى لى مابوو، حوسىن بەگى لەلە و ئەمەد سولتانى سۇفى
ئۇغلى مانەوھەيان بە بەرژەوھەند نەزانى. بە رىگى تەبەس و سىستاندا چوونە
عىراق و كەسانىكى دەمارگىزى ھىرات وەك خواجه ئەبولوھەفا و ئاوالانى،
پىاويان ناردە لای تەيموورسولتان و بانگەيشتىيان كىردە و پىندەرى. مەمەد
تەيموورسولتان ئەم خەبەرەى بە سەركەوتىكى گەرە دانا و زۆر بەپىرتا و بەرەو
ئەوى بالى گىرت و لە باغى جىھانئارا پىكىفى بەتال فەرموو. جەماوھرى سونى
ھىرات كۆمەلىكى بەرچاوى شىعانىيان كوشت و سەرەنجام بە ھەول و تىكۇشانى
مىر مەمەدى مىرئوسف دەستىيان ھەلگىرت.

شاسمايل بە مەبەستى پەلاماردانى خوراسان چووە رەى و لە سارووقامىش
پلەى بىركارى و سىياسالارى دا بە مىر عەبدولباقى و لەوئە بەرەو خوراسان
بزووت. كاتىك كوئىستانى كالپوس بە ھۆبە و رەشمالى لەشكرى خاوەن شىكۇ
پازاپەو، خەلىل سولتانى حاكىمى شىرازى وەك بەرايى قۇشەن بەپىكرد و
وختاپەك دەنگ و ئاوازەى ئالاکانى ئەم سەردارە پىشپەو بەلى ئەنگاوت،
عوبەيدخاننى ئۆزبەك لە مەشەدى پىرۇزەو پايكرد و بە رىگى «شىرۇشتەر» دا
چووە بوخارا. ھەرەھا مەمەد تەيموورسولتان دەستى لە ھىرات بەردا و
ھەلات بۇ سەمەرقەند. ئالاکانى بەختەوھرى لە كالپوسەو بەرەو ئۆلەنگى
پادكان شەكانەو و لەبەرەوى دەدەبەگ مەروى پەھا كىرەبو، بۇ چاوترساندن و
تەمىگرتووى خەلك، جلى ژنانى كىرەبەرى و بە سوارى كەرگىپاى و ئابرووى

برد. ھۆردو دەنگ درا و دارايى ھىراتى باربووى زەينەلخانى شاملوو کرد و
حوکماىى بەلخ و ناوچەکانى دەورو بەرى بەخشى بە دىوسولتانى پۇملوو.
ئەمىرەسولتانى مووسلى شانازى وەرگرتنى پلەى حکومەتى قاينى پېبرا.
قۇشەنى مىرى بەرەو کوڭستانى باباخاکی بزوت و لەوڭو گەپايەوہ ئۆلەنگى
کەھدستان. کاروبارى خوراسانى بە جوانى رېکخست و مامزەى بەرەو ئىسفەھان
کوتا.

سالى ۱۵۱۴ / ۹۲۰ - ۱۵

پۇڭى يەكشەممۇ پازدەى مانگى محەررەم سولتان سەلىمخان بە ئامانجى
گرتنى ئىران پووى کردە کەوشەنى ئەرزەنجان و کاتىک ئەم ھەوالە لە ئىسفەھان
بە گوڭى شاسمايل گەشت، بە مەبەستى شەپ و بەرپەرچدانەوہى لە
ئازەربايجانەوہ بزوت. ھىزى فەرماندەوايان لە چالدران تىکەلەنگوتن و
پاش شەپ و لىکدانىكى قورس و بەگەرەمە، زۇربەى سەرۆک و سەرکردەکانى
قىزلباش وەک مىر عەبدولباقى، مىر سەيد شەریف محەممەدى کەموونە،
خان محەممەدى ئۇستاجلووى حاکمى دياربەکر، وەليجان بەگى قەزەقلووى
تورکمان، سارووپىرەى فەرماندە ھىزى ئۇستاجلوو، حوسىن بەگى
لەلە شاملوو، سولتان عەلى مىرزا ئەفشار، پىر عومەر بەگى شىرەچى باشى
(مىرەيگې) و نىزىکەى پىنجەزار سوار کوژان و قۇشەنى سەرسووران شىکا.
شاسمايل بوو بە پېبوارى پى پاكردن و ھەتا دەرەگەزىن و ھەمەدان پانەوہستا و
ئاوپى نەدایەوہ و يەکبىن کوتاى. دوابەدواى ئەو سولتان سەلىمخان پىي نايە
تەورىزى بنگەى دەسەلات و چەند پۇڭىک لەوڭ بنەى خست و لەبەرەوہى
خواردەمەنى و خۇراک لەو پەرى کەمىدا بوو، مانەوہى بە بەرژەوہند نەزانى.
بۇيە ھەستا و سولتان بەدیعوززەمان مىرزاى کورى حوسىن مىرزا کە شاسمايل
بەرەخەرجىكى نەمرنەڭى بۇ برىبۇوہ و ئەو پاشازادەيە پۇڭگارېكى تال و
ناخۇشى رادەبوارد، لەگەل خۇى ھەلىگرت و دەستى پىزى لىنا و ھىناى بۇ

قوس‌ته‌ن‌ته‌نی‌یه‌ی پای‌ته‌خت. به‌لام ته‌ن‌یا د‌و‌ای چ‌و‌ار مان‌گ ک‌اری س‌ول‌تان به‌دی‌ع‌وز‌ز‌ه‌مان ک‌ۆ‌ت‌ای‌ی پ‌ی‌ه‌ات. م‌یر‌زا م‌ح‌م‌م‌ه‌د‌ز‌ه‌مان‌ی ک‌و‌پ‌ی ک‌ه و‌ی‌ر‌ای ب‌ا‌و‌کی س‌ه‌ری و‌ه‌ب‌ه‌ر ر‌ک‌ی‌ف‌ی ش‌اس‌م‌ای‌ل ه‌ی‌ن‌ا‌ب‌و‌و، و‌ه‌خ‌ت‌ای‌ه‌ک ک‌ه ئ‌ه‌و م‌یر‌ه ب‌ه‌ر‌ه‌و ش‌ه‌پ‌ی س‌ول‌تان س‌ه‌ل‌یم‌خ‌ان ب‌ز‌و‌وت‌ب‌و‌و، د‌ه‌س‌ته‌یه‌ک چ‌و‌و‌ب‌و‌ون‌ه ک‌ه‌ل‌ی‌ش‌ه‌یه‌و‌ه و‌ ل‌ه خ‌ش‌ته‌ی‌ان ب‌ر‌د‌ب‌و‌و. ب‌ۆ‌یه ل‌ه ج‌ه‌ل‌ل‌ه‌ی ه‌ا‌و‌ر‌ک‌ی‌ف‌ان‌ی م‌یر‌ی ت‌ر‌از‌ا‌ب‌و‌و و‌ ی‌ه‌ک‌س‌ه‌ر چ‌و‌و‌ب‌و‌و‌ه س‌ه‌ر ئ‌ه‌س‌ته‌ر‌ا‌ب‌اد و‌ گ‌رت‌ب‌و‌وی و‌ پ‌اش‌م‌ا‌و‌ه‌ی ل‌ه‌ش‌ک‌ری ج‌و‌غ‌ت‌ای ل‌ی‌ی ک‌ۆ‌ب‌ی‌و‌ون‌ه‌و‌ه. خ‌وا‌ج‌ه م‌وز‌ه‌ف‌ف‌ه‌ر ت‌ه‌ب‌ه‌ک‌چی و‌ی‌ر‌ای س‌ه‌ر‌د‌ار‌ان‌ی خ‌و‌راس‌ان چ‌و‌ون‌ه س‌و‌ی‌ی و‌ ب‌ه‌ی‌ان‌ه‌ی ر‌ۆ‌ژ‌ی ش‌ه‌م‌م‌ۆ‌ی ۱۶‌ی ر‌ه‌م‌ه‌ز‌ان، م‌یر‌زا م‌ح‌م‌م‌ه‌د‌ز‌ه‌مان ب‌ه‌ز‌ی‌ن‌د‌را و‌ ر‌ه‌وی و‌ ب‌ه‌ ر‌ی‌گ‌ای چ‌ۆ‌ل و‌ ب‌ی‌ا‌ب‌ان‌ی ئ‌ه‌ی‌ب‌و‌ه‌ر‌دا ب‌ه‌ر‌ه‌و غ‌ور‌ج‌س‌تان ک‌ش‌ا و‌ ش‌ان‌ب‌ه‌ش‌ان‌ی م‌یر ئ‌ۆ‌ر‌د‌و‌وش‌ای ح‌اک‌م‌ی و‌ی‌ن‌د‌ه‌ر‌ئ ک‌ه ی‌ه‌ک‌ی‌ک ب‌و‌و ل‌ه ی‌ار‌ان‌ی ب‌ا‌پ‌یر‌ی ب‌ه‌ م‌ه‌ب‌ه‌س‌تی گ‌رت‌نی ن‌ا‌و‌چ‌ه‌ی ب‌ه‌ل‌خ ئ‌ه‌س‌پی ل‌ی‌ن‌گ د‌ا. ب‌ه‌ ه‌ه‌ل‌ک‌ه‌وت ر‌اس‌ت ل‌ه‌م ک‌ات‌ه‌دا د‌ی‌و‌س‌ول‌تان، م‌یر م‌ح‌م‌م‌ه‌د‌ی ب‌ه‌ه‌ار‌ل‌و‌وی ل‌ه‌ ب‌ه‌ل‌خ ک‌ر‌د‌ب‌و‌و‌ه ب‌ر‌ی‌ک‌ن‌اری و‌ خ‌ۆ‌ی چ‌و‌و‌ب‌و‌و ب‌ۆ‌ خ‌ز‌م‌ه‌ت ش‌اس‌م‌ای‌ل. م‌یر‌زا م‌ح‌م‌م‌ه‌د‌ز‌ه‌مان ه‌ر‌ ب‌ه‌ ت‌ۆ‌ز‌ه‌ ه‌و‌ل و‌ ه‌ه‌ل‌س‌و‌و‌ر‌ان‌ی‌ک ب‌ه‌ل‌خی گ‌رت و‌ م‌ا‌و‌ه‌ی د‌ه‌ س‌ال ب‌ه‌ ک‌ۆ‌م‌ه‌گ و‌ ی‌ار‌ید‌ه‌ی ب‌ا‌ب‌ور‌م‌یر‌زا ب‌ه‌ س‌ه‌ر‌ب‌ه‌خ‌ۆ‌یی ح‌و‌ک‌م‌ات‌ی ک‌رد. س‌ه‌ر‌ه‌ن‌ج‌ام س‌ه‌ر‌د‌ه‌م‌ی م‌یر‌زا ه‌و‌م‌ای‌و‌ون و‌ ل‌ه‌ ج‌ه‌ن‌گ‌ه‌ی ک‌ی‌ش‌ه‌ و‌ ه‌ه‌ر‌ای ش‌ی‌ر‌خ‌ان‌ی ئ‌ه‌ف‌غان‌دا ک‌ه‌وت‌ه ئ‌ا‌وی ر‌و‌و‌ب‌اری «گ‌ه‌ن‌گ» و‌ خ‌ن‌کا. ت‌از‌ه‌ ل‌ه‌ ت‌و‌خ‌م و‌ ت‌ۆ‌ر‌ه‌م‌ه‌ی م‌یر‌زا س‌ول‌تان ح‌وس‌ی‌ن ک‌ه‌س ن‌ه‌ما و‌ و‌ه‌ج‌اخ‌ی ئ‌ه‌و خ‌ان‌ه‌دان‌ه‌ ب‌ه‌ و‌ی ک‌و‌ی‌ر ب‌ۆ‌و‌ه. ش‌اس‌م‌ای‌ل د‌و‌ای گ‌ه‌ر‌ان‌ه‌و‌ه‌ی س‌ول‌تان س‌ه‌ل‌یم‌خ‌ان ل‌ه‌ د‌ه‌ر‌ه‌گ‌ه‌ز‌ی‌ن‌ه‌و‌ه ر‌و‌وی ک‌ر‌د‌ه‌و‌ه ت‌ه‌و‌ر‌ی‌ز و‌ ب‌ن‌ه‌ی ل‌ی‌خ‌س‌ت. پ‌ل‌ه‌ی س‌ه‌ر‌ۆ‌ک‌ای‌ه‌تی س‌ه‌ر‌ک‌رد‌ان د‌را ب‌ه‌ چ‌ای‌ان‌س‌ول‌تان و‌ چ‌ا‌و‌ه‌د‌ی‌ری د‌ه‌ر‌ک و‌ د‌ی‌وان خ‌رای‌ه‌ س‌ه‌ر‌ش‌ان‌ی ش‌اح‌وس‌ی‌ن و‌ م‌ه‌ز‌ن‌ه‌م‌ه‌ل‌ای‌ه‌تی و‌لات د‌رای‌ه‌ د‌ه‌س س‌ه‌ید ع‌ه‌ب‌د‌و‌ل‌ل‌ای ک‌و‌پ‌ی س‌ه‌ید ئ‌ه‌ح‌م‌م‌ه‌د‌ی ل‌اله. د‌و‌ای چ‌ه‌ند ر‌ۆ‌ژ‌ی‌ک س‌ه‌ید ع‌ه‌ب‌د‌و‌ل‌ل‌ای ل‌ی‌خ‌س‌ت و‌ م‌یر ج‌ه‌م‌ال‌ه‌د‌د‌ینی ش‌ی‌ر‌ه‌ن‌گی ل‌ه‌ ج‌ی‌ی د‌انا.

سال ۹۲۱ / ۱۵۱۵ - ۱۶

لهم ساله دا سولتان سولیم دهستی به سهر قه لای کوماخ و بایبورت داگرت. عه لا ئوده و لهی زولقه دری حاکمی مهره ششی پاون و عه لی به گی کوپی شاسوار به گی کرده سهرۆکی تیره ی زولقه در. ته و او ی هه ریمه که یان که وته چنگ کار به دهستانی دام و ده زگای میری.

ههر لهم ساله دا ئه میره سولتانی حاکمی قاین له ئه رده و پیل چوو و خزمهت شاسمایل و هیندیك باسی بارودوخی ناله باری خوراسانی پیراگه یاند. دیو سولتانی ش له به لخواه گه یشتی و بو پشتیوانی و وه بال بو کیشانی وته کانی، قسه ی کرد. سهره پای ئهم هه ل و مه رجه حکومه تی خوراسانی دایه ته هه ماسب میرزای کوپی و ئه میره سولتانی مووسلی بو کرده ده مرست و نازناوی ئه میرخانی پی به خشی. به په له و بی پراوه ستان ئه وانی به ره و خوراسان به پیکرد و خوی زستانه هه واری برده وه ته ورپژ.

سال ۹۲۲ / ۱۵۱۶ - ۱۷

سهره تای ئهم ساله سولتان سولیم خان به ئامانجی گرنتی ئیران ته شریفی له ئیستانبول وه پرووی کرده ئیسکوودار و پی و قه ده می به شه و که تی له وی دانا. ئه مجار مه لا زیره کزاده و قه رجه پاشای وه ک بالویژ ناردنه لای قانسووی حوکمرانی میسر. پاشان هه و ساری ئه سپی خۆش به زی به ره و عه ره بستان وهر سو وړاند. قانسووش به مه به سستی به ره به کانی و به ره نگار بو و نه وه ی سولتان هه تا ناوچه و مه له به نده کانی حه له ب و ئه لی بوستان ها ته به ره گه لی برپینه وه ی. له شویتیک به ناوی مه رجه تابوق هیزه کانیان گه یشته یه کتر. قانسو و له و شه په دا کوژرا و قه لا کانی مه لاتییه، دیو وریگ، درنده، بی هسه نی، عینتاب، کۆره ک، کاخته و بیزه چووک (بیره چووک) که وته دهس مه زنه به ره پرسانی دهرک و دیوانی سولتانی. لهم وه خته دا گه و ره سه ی دانی به رزه جی و مه زنه مامو ستایانی هیژا له حه له ب و شامه وه خۆیان کوتا بو لاشیپانه رامووسانی سولتانی گه ردوون باره گا.

سەرۆكان و شىخانى غەرەبان وەكوو ئىبنووخەرفووش، ئىبنووخەنەش و ئىبنووسەد و شىخەكانى جەبەل نابلۇس، ئىبنوئىبراھىم، ئىبنووسەوالم و ئىبنووعەتا و پېشەوايانى سەففە، رەملە، قودسى موبارەك و غەززە بە رايەخ پامووسانى سەريان بەرز بۆۋە. پاشان سولتانى پاىەبلىند بەرەو گرتنى قاھىرەى مىسر بزوت. لە بەينى پىگادا قەللى سەفەد كەوتە دەس سەرەلەكانى دەسەلاتى بالادەستى مىرى و سولتان چوو بۆ زيارەتى قودسى پىرۆز.

سالى ۹۲۳ / ۱۵۱۷ - ۱۸

لە سەرەتاي ئەم سالىدا تومانباي چركەسى حوكمرانى مىسر كە لەبەر ئازايەتى لە داوينى ھەرەخوارەوى دەسەلاتەو ھەتا پلەى بەرزى ھەرمانرەوايەتى پېھەلاجووپو، تەواو بە سەرەستى لە مىسر حكوومەتى دەكرد. پاشماو ھەزارەزىلەى چەكدارانى چركەسى ناكەسى لە ژىر ئاللى خۇدا كۆكردبۆۋە دابوويە لاپى و لاسارى. وەختايەك چۆنيەتى كار و ئاكارى نالىك و بزۆزانەى بە پىچكى تەختى جىي ھاوار و بانگانى راگەيەندرا، قۇشەنى دەنگ دا و مزلاومزل كوتاي و بە يازدە قۇناخان گەيشتە پىدانىيە. «تومانباي» يش ھەتا ئەو شوپنە ھاتە بەرەوپىرى ھىزە بالادەستانى سولتانى و بەرەى تەنى. سەرەتا سنان پاشاي وەزىر لەو ھەرايەدا خۇشاوى شەھىدبوونى نۆشى. پاشان شكست كەوتە لەشكرى چركەسان و تومانباي كۆزا. پۆزى ۲۳ى مانگى مەھرەم ولاتى باش و بەپىتى مىسر كەوتە دەست پىاوانى دامودەزگاي سولتانى و حكوومەتى چركەسان لەم سەرەكەوتنەدا خاشەى كىشرا و برپايەو. خىرەبەگى چركەس كە سەرى وەبەرەرمانى ھەرمانرەوا ھىنابو و حكوومەتى مىسرى باربوو كرا. كەوكەبەى شكۆدارى سولتانى لەويو ھەرايەو ھەشام و خىلەبەزى كرد.

سالئ ۹۲۴ / ۱۵۱۸ - ۱۹

سولتان سه لیم خان له سه فهری عهره بستان گه رایه وه قوسته نته نییه ی پایته خت.

ههر لهم ساله دا شاسمایل هه واری برده سوورلق و خیل و خیزانی ئه سپارده دهستی میرزا شاحوسین و به ره و قومی بهرئ کرد. خۆشی به مه بهستی راو پۆیی بۆ لای چه مچه مال و جیای بیستوون و له وێوه بۆ هۆردوو به ره و قوم بزووت. دوورمیش خان و زهینه ل خانی شاملووی به ئامانجی گرتنی مازندهران و پۆسته مدار ناردن. حاکمانی مازندهران و پۆسته مدار و ههزار جهریب داوه رین و هاتن و سهریان وه به ره یئا و له نیزیک ئیسفه هان به رایه خرامووسانی پادشایه تی شانازییان کهوته سه ر شانی و پاشان هه موو گه رانه وه سه ر جیگاوپێگای خۆیان.

سالئ ۹۲۵ / ۱۵۱۹

لهم ساله دا سیخوران و هه والگران باسی سه ره پێچی و لاساری ئه میره دیباجی حوکمداری گیلانی «بیه په س» یان به گوئی شاسمایل راگه یاند. کارکیا سولتان ئه حمه دی حاکمی گیلانی «بیه پیش» ی وێرای حوکمداران مازندهران و پۆسته مدار و دوورمیش خان و زهینه ل خانی شاملووی راته سپاردن بۆ مه لبه نده کانی ژێرده سه لاتئ. ئه میره دیباج سه ری لی شیوا و کارکیا سولتان ئه حمه د کهوته نۆوان و له ئۆلهنگی هه مه دان به خزمه ت رکئی فی فه رمانه روا گه یشت و به چاوی به خشینئ شاهانه لای ئه ند رایه وه و نازناوی سولتان موزه ففه ری درایه. ههر ئهم ساله بوو به زاوی خاوه ن شکۆ.

سالئ ۹۲۶ / ۱۵۱۹ - ۲۰

لهم ساله دا سولتان سه لیم خان پۆژایه کی که بۆ گه شت و سه یران چوو بووه ئه درنه ی نیزیک چوورلی به نه خۆشی گولی که په لیکه له تاعوون و به شیر په نجه ناسراوه، لهم خانوو ه پوو خه که ی دنیاوه نوین و یانی ژیا نی راگواست

بۇ مالى قايمى ھەرمەن و لەوئى بنەى يەكجارەكى خەست. ۋەزىرانى گەورە و بەپىز ماۋەى دە پۇژان تەرمى ئەم سولتەنە بەھەشتەلانەيان شارەدە. ناردىان سولتەن سولەيمانىان لە مەغنىساۋە ھىنا و كرديانە فەرمانرەۋا و پاشان مەيتى ئەو پاىەبەرزەيان برە ئىستانبوول و ناشتيان. تەنيا سولتەن سولەيمانى ۋەك پاشەۋار لە پاش بەجىماۋو. پەنجا و چوار سال ژيا و ماۋەى ھەشت سال و ئۆ مانگ و دە پۇژى پادشايەتى كرد. دە كەس بوونە مەزنەۋەزىرى و ھەشتيان بە فەرمانى توۋرەيى خۇى كوژراون و دوۋەكەى دىكە ھەروا مردوون.

ھەر لەم سالەدا شاسمايل كۆر سلتىمانى قۇرچى ناردە شىراز و ئەۋىش سولتەن خەلىلى ھاكىمى ئەۋىى لە دىۋەخانى خۇى كوشت و سەرەكەى لە ئىسفىھان گەيانە خزمەت مير. خاۋەن شىكۆ دەسەلاتى شىرازى بەخشى بە ەلى سولتەنى چىچەكلو. چەند كەس لە مىرانى شاملوۋى ۋەكوۋ دوورمىشخان و زەينەلخانى بۇ يارىدەى شازادە تۆماسبمىرزا و ئەمىرخانى موۋسلى ناردە خوراسان و ئەسپى بەرەۋ ھاۋىنەھەۋارەكانى سولتەننىيە ئاۋات. با بېينەۋە سەر سولتەن سەلىم و باسى شوينەۋارى خىر و چاكەى بكەين كە برىتىن لە: ۱- چاك كردنەۋەى مەزارگەى ترووسكەدارى پىرى تاقانەپەرستى پاىەبەرز شىخ محىدىنى ەرەبى كە لە شارى دەمىشقە و مزگەۋتى چاك و گەورەى لە پەنا دانائە. ۲- ھىنانى ئاۋىك لە پىگايەكى زۆر دوورەۋە لە شارى ئوۋنىيە بۇ سەر گىلكۆى بەرزەشانى زەمان مەولانا جەلالەددىنى رۆمى، كۆرەكەى پىر بى لە نوور. ۳- ساز كردنى مزگەۋتىك لە ئىستانبوول لەگەل ھوجرەى فەقىتيان و خانەقاىەك. قەبرى موبارەكى لە نىزىك ئەو شوينەيە.

گەورەمامۇستايان و شىخانى ھەرەتى دەسەلاتى سولتەن سەلىمخان ئەم ئەسانە بوون: ۱- مەولانا سۇفى چەلەبى كە سەرەتا موۋتى پۇژگار بوۋە و باشان خۇى خانەنشىن كردوۋە و پۇژانە دوۋسەد ئاقچەى بۇ برارەتەۋە. ۲- مەولانا موئەييەدزادە ەبدورپەرھمان ئەفەندى كە سەرەتا ۋەختايەك

سەفەرى كىردوۋە بۇ ئىۋو ەجەمان بۇتە قازى قۇشەنى رۇملى. پاشان ئەۋىش بە رۇژانە دوۋسەد ئاقچە قىياتى ھىناۋە و دەستى لە كار كىشاۋەتەۋە و بە دوۋرەپەرىزى ژىاۋە. ۳- مەۋلانا كەمال پاشازادە شەمسەددىن ئەفەندى كە بە برۋاى زاناىان و ئاقلمەندانى رۇم، پىاۋىكى ئاۋا خۈندەۋار و پىر و تەۋاۋ لە رۇمدا خۇى نىشان نەداۋە. نووسراۋەى زۇرن و گەلىك شىئەرى مەزەدارى ەەرەبى و توركى لە پاش بەجىماۋە. سەرەنجام بۇتە موفتى سەردەم و بە موفتى جنۇكە و ئادەمى ناۋبانكى رۇيشتۋە. لە ئاخىرىدا دەستى لەم كارە بەرداۋە و بۇتە مامۇساي خۈندنگاى سولتان بايەزىدخان. ۴- مەۋلانا ەلەم چەلەبى قەستەموۋنى كە ئادەمىزادىكى فرەزان و ەەرەباش و ئاكارچاك و سەرۋوۋوخۇش و بە دەم و راۋىژ بوۋە. زۇربەى زۇر ەر لەگەل پادشا ەستاۋە و دانىشتۋە. ۵- مەۋلانا رۈكنەددىن زىرەكزادە كە لە پىشدا بۇتە قازى لەشكرى رۇملى و سەرەنجام رۇژى بە سەد ئاقچە خانەنشىن كراۋە. ۶- مەۋلانا مەيدىنى چەلەبى فەنارىزادە كە بۇتە مامۇستاي سەمانىيە و پاشان بۇتە قازى ئەسكەرى رۇمئىلى. ۷- شىخ ەلۋانى كە لە بوارى دىناى بەدى و نەبەدىدا كەسىكى پۈختە و مالى لە ەما بوۋە. ۸- شىخ مەمەدى بەدەخشى كە لە ەختى گىرانى شامدا شا چۇتە زىارەتى و ماۋەيەكى زۇر شىخى دۋاندوۋە. ۹- شىخ لامى چەلەبى كە لەسەر رەۋت و رىيازى شىخان كەس لە سەردەمى خۇىدا تاى نەكردوۋە و بۇ شىۋەى نوۋسىنى پەخشان و ھۇننەۋەى شىئەر سەرتۇبى رۇژگار بوۋە. كىتپى چاكى نوۋسىون و ژياننامەى شاعىرانى توركى رىكخستۋە. نامىلكەى «دەمەتەقەى زستان و بەھار»ى رەۋان و مامۇستايانەيە و بە لای پىاۋانى زاناۋە زۇر بەنرخە.

سالى ۹۲۷ / ۱۵۲۰ - ۲۱

ئەم سال يەكك لە سەركردەكانى چركەسان بە ناۋى جان بېردى لە مىسر ياغى دەبى و تۇر و داۋى ەلدۋى. سولتان سولەيمانخان، فەرھادپاشاى ەزىر

دەكاته سەرکردەى لەشكر و دەينىرئىتە جەستەى. لە خاكى شام هېزەكانيان پىكدادەدن و چركەس دەپەون. جان بېردى لەو ھەللايەدا دەكوژرئ و كاژەلاكى دەنئىرنە بارگاي مىرى.

ھەر لەم سالەدا شاسمايل، دىوسولتانی پۆملوو دەكاته سەرھېز و دەينىرئىتە سەر ھەريىمى گورجستان. حاكمانى لۆند و داود و غەرغەرە پىملى دەبن و بە گەلىك ديارى و پېشكەشپىيەو دەچنە بارگاي و تاوانانەى لادىنى و باج و خەراج دەخەنە سەر شانيان.

پۆژى نۆزدەى مانگى جىمادى دووم عوبەيدخانى ئۆزبەك دەچىتە گەمارۆدانى ھىرات و پۆژى ھەينى دووى پەجەب دەگەپئەو ھەوبەرپووبار.

ئەمىرخانى مووسلى كە لەلە (پېشكارى) شاتۆماسب بوو، لەبەرودى لە دالى خۆىدا بېرىك مىر محەممەدى مىر يۇسف كە يەكېك بوو لە سەيدە و جاخزادەكانى خوراسان دەيدىزى، تۆماتى لاگىرى كردنى بابورمىرزى پىئەبەست و پۆژى سىشەممۆى پەجەب گرتى و ناردى بۆ قەلاى ئىختيارەددىن و بۆ بەيانى ئەو سەيدە بەرزەشانەى كوشت. كاتىك ئەم ھەوالە لە ھۆردودا بە گوئى پادشا ئاشنا كرا، گرى گرت و پېشكاندى و خىراپەكى ئەمىرخانى لە حوكمرانئىتى خوراسان و لەلەيەتى خست و بە مەبەستى كۆلئەو لە كوژرانى مىر محەممەد بانگىھېشتە ھۆردوو. حكوومەتى ھىراتى داىە دەس دوورمىشخانى شاملوو. شىخشاى حاكىمى شىروان ھاتە ھاوينەھەوارەكانى «سەھەند»ى ئازەربايجان و زۆرى پېز لىگىرا و بە دلخۆشى فەرمانى حكوومەتى شىروانى وەرگرتەو و گەپاىەو شويىنى خۆى.

لە بنەبانى ئەم سالەدا سولتان سولەيمانخان بە نيازى گرتنى ھەريىمى ئەنكرووس لەشكرى دەنگ دا و قەلاكانى بۆكووردئىلن (بوودىن)، زىمىن (زىمبون)، ئىسلانقەمىن (سالانكامىن)، كەرپنەك، ئىلووق و ئىرەشوەى گرتن.

هيزى په لاماردمرى نارد هه ريمى خوروات و يه خسيريكي زور كه وتنه چنگ غه زاكه راني بالاده ست.

هه ر لهم ساله دا نه سكه نده ر ناويكي ئاژاوه گير له يدمه ن سهرى هه لدا و حوكمداراني نه وولاته ي ليخستن، به لام هينده ي پينه چوو كه خوي و داروده سته ي قه لاجو كران. وه ختايه ك نه و ناوچه يه به ره وپووي بوشايي ده سه لات بډوه و پادشاي سهر به خوي لي نه ما، سولتان سوله يمان خان، روسته م پاشاي نارد و نه و يش گرتي و خوتپه و سكه به ناوي ناوداري فه رمانه روا ليدران.

هه ر لهم ساله دا شازاده سولتان مه محمود و سولتان مراد مردن و سولتان سوله يمان خان بو زستانه هه وار گه رايه وه ئيستانبوول.

سالي ۹۲۸ / ۱۵۲۱ - ۲۲

سهره تاي نه م ساله سولتان سوله يمان خان به مه به ستي گرتني به شيك له خاكي فه رنگ له ئيستانبووله وه ته شريف ي برده ئيسكوودار و له ويوه به ره و روودس بزووت و له پيش دا گه ماروي قه لاي به رزي دا كه سهرى ده گه يشته ئاسمان.

شاسمايل وه رزي زستاني نه م ساله له ته وريز بنه ي دانا و بو چوونه هاوينه هه وار پووي كرده كوستانى سه هه ند. شازاده ي كامه روا تو ماسب ميرزا له خوراسانه وه به خزمه ت باوكي پايه به رزي گه يشت و نه و يش به ديداري روله ي خوش روخساري گه شايه وه. نه ميرخاني مووسلي تووشى نه خوشيه كي سه خت بډوه و شه وي يه ك شه مموي دوازه ي مانكي شابان بارگه و بنه ي دنياي نه مينى بو جيهاني هه رمان تيكنا.

سالي ۹۲۹ / ۱۵۲۲ - ۲۳

سولتان سوله يمان خان له سهره تاي نه م ساله دا پاش چوار مانگ گه ماروي قه لاتى روودس، به هيزى شان وپيلي نه م دڙه ي گرت و به پشتيواني خوا كاfrاني

ئاوه‌ژوو کرده‌وه و ئۆخ‌ژنی خسته‌ده‌روونی مسوولمانان. دیاره‌ لی‌ره‌ به‌م لاوه‌ هه‌رچه‌ند جارێکی ناوی سولتانی غاز‌ی هاته‌گۆڕ مه‌به‌ست له‌ سولتان سوله‌یمان‌خانه‌. پاشان چه‌ند قه‌لایه‌کی دیکه‌ش له‌م ولاته‌ که‌وتنه‌ چنگ ه‌یزه‌کانی میری.

پۆژێکی کوپی شاسواری زولقه‌در که‌وته‌ سه‌ره‌یزوی و دژی ده‌سه‌لاتی سولتان پاپه‌پی. فه‌ره‌ادپاشای وه‌زیر کرایه‌ سه‌ره‌یزی له‌شکری بالاده‌ست و هه‌لیک‌رده‌ سه‌ری و کوشتی و کاژه‌لاکی نارده‌ ئاستانه‌ی میری.

هه‌ر له‌م ساڵه‌ «جانم» چرکه‌سی هوکمداری هه‌ریمی پۆژه‌لاتی میسر و ئینالی هوکمداری پۆژاوا، که‌وتنه‌ سه‌ره‌ه‌لدان و پاپه‌پین. مسته‌فایاشای وه‌زیر که‌ له‌و خاکه‌ بوو سپای لی ده‌نگ دان و شه‌پێکی قورسیان له‌ نیوانی‌دا قه‌وما. سه‌ره‌نجام کوشتنی و سه‌ری پراویانی نارده‌ کۆشک و سه‌رسه‌رای به‌رزی که‌ شانی له‌ شانی ئاسمان ده‌ساوی.

هه‌ر له‌م ساڵه‌دا شاسمایل له‌ ته‌وره‌یز بنه‌ی خست. شاقوالتی عه‌ره‌بگیرلووی مه‌یتەر، له‌به‌ر ناخۆشه‌ویستی و بوغزاندنی میرزا شاحوسی‌نی وه‌زیر، پۆژیک دوا‌ی تاریکان که‌ میرزا له‌ کۆشکه‌لتی هه‌شت به‌هه‌شت له‌ خزمه‌ت شاپا ده‌گه‌پایه‌وه‌ مزالتی خۆی، له‌ پشته‌وه‌را هه‌لینگی دایه‌ و خه‌نجه‌ریکی له‌ مووغه‌ره‌ی پشیتی‌دا و هاواری کرد که‌ شا فه‌رمانی داوه‌ قۆرچی ئه‌م بیژوووه‌ گۆره‌هوو که‌ن. له‌پێوه‌ چه‌کدارانی بارگای میری ده‌رپه‌پین و ه‌رووژمیان برده‌ سه‌ری و له‌توپه‌تیان کرد. شاقوالتی مه‌یتەر هه‌لات و دوا‌ی چه‌ند پۆژان گرتیان‌ه‌وه‌ و به‌ سزای ئه‌م کاره‌ چه‌په‌له‌ کوشتیان. چایان سولتانی سه‌رۆکی سه‌ردارانی شاه‌ی مرد و خواجه‌ جه‌لاله‌ددین محه‌مه‌د جیی گرت‌ه‌وه‌.

سالی ۹۳۰ / ۱۵۲۳ - ۲۴

پۆژی پینجی جیمادی یه‌که‌می ئه‌م سال شاسمایل له‌ زستانه‌هه‌واری نه‌خجه‌وانه‌وه‌ به‌ مه‌به‌ستی راوی که‌ره‌کیوی پرووی کرده‌ شه‌ککی و داگه‌را بۆ

ئەردەوېل و ھاوينەھەوارى بىردە سۆلان. ھەرەتى پايز دواى زيارەتى مەرەقەدى باب و باپىرانى خانەدانى خۆى، بەرەو تەورېز كشا. كاتىك گەيشتە «گريوھى ساين»ى سەر بە سەرەب، نەخۇش كەوت و ھالى موبارەكى شىوا و تىكھەلگلا و دەوا و دەرمانى گەورەھەكىمان چى بۇ نەكرا و بەرەبەيانى پۇژى دووشەممۆى نۆزدەى مانگى رەجەب لەم كەپرۆكەى نەماوہ پووى كرده سەرەسەراى ھەرمان.

مىرى كە چەشنى ھەتاو بال و پەرى ھەلداوہ
تۆز و غوبارى زولمى لە دنيا وەلداوہ
بۇ رېكەوتى وەفاتى ئەو پادشاى شىرگەوزىن
لە لای پادشاھى دىن «خوسرەوى دىن»^۱ نووسراوہ

شازادە تۆماسبمىرزاى يازدە سالانە كە لە رېكىفى باوكىدا بوو، لە پالتېشتى پادشاھەتى پالى دايەوہ. ئەويش چ پالانەوہيەكى بەختيارانە كە نيزىكەى شىست سال بە سەرەسەستى فەرمانرەوايەتى كرد. ئەم شازادەيە پۇژى چوارشەممەى ۲۶ى مانگى قورىانى سالى ۹۱۹ى كۆچى لە «شاناباد»ى ئىسفەھان پىيى نابوويە جەغزى ژيان و ئەستىرەى بەختى لە كەلووى كاورد سەرى وەدەرنابوو. نابى لە بىرمان بچى كە وشەى «ظل» بە حىسابى ئەبجەد لەگەل رېكەوتى بە پادشا بوونى تۆماسبمىرزا رېكدىتەوہ.

بەكورتى وەختايەك قۆشەنى چەشنى ئاسمان بىسنوور و بەشەوكەتى لە گريوھى ساينەوہ پووى كرده كوئىستانى سەھەند بە تەگبىر و راي مىرانى قزلباش خواجه جەلالەددىن محەممەدى وەزىر و خواجه ئەدھەمى مىرقەلەم

کوژران. قازی جیهانی قه‌زوینی که یه‌کک بوو له‌گه‌وره‌سه‌یده‌کانی سه‌فی حوسینی قه‌زوینی، شانازی پله‌ی به‌رزی وه‌زیرایه‌تی به‌بالای برا. میر قه‌وامه‌ددینی حوسینی، مه‌زنی مه‌زنانی ئیسفه‌هان و میر سه‌ید جه‌ماله‌ددینی شیرنگی ئه‌سته‌رابادی به‌جووته‌سواره‌بوونه‌سه‌رۆکی زانایانی ئایینی ولات. دوا‌ی نه‌مانی شاسمایل، بایه‌زیدسولتانی کوری جایان‌سولتان که له‌جیی باوکی ببوو به‌ئهمیری‌ئهمیران مرد و مسته‌فابه‌گی مامی که به‌کۆپه‌ک‌سولتان ناسراوه، له‌پله‌ی بریکاری‌دا کرایه‌شهریکی دیوسولتانی پۆملوو.

سالی ۹۳۱ / ۱۵۲۴ - ۲۵

سولتان سوله‌یمان‌خان به‌خاترجه‌می له‌ئیس‌تانیوولتی پایته‌خت پالی دابۆوه و به‌که‌یف و نه‌هه‌نگ و شادمانی رایده‌بوارد.

شاتۆماسب بنه‌ی زستانه‌هه‌واری له‌ته‌وریز و هاوینه‌هه‌واری له‌سه‌هه‌ند خست. دیوسولتانی پۆملوو که به‌بیانووی ده‌نگ و هه‌رای ئۆزبه‌کان جووبوو خوراسان، له‌به‌ر ترسان و دل‌ه‌واکه‌ی سه‌باره‌ت به‌میرانی ئۆستاجلوو، پووی کرده‌ئیراق و له‌وئ‌گه‌وره‌پیاوانی قزلباشی وه‌ک چووه‌اسولتانی ته‌که‌لووی حاکمی ئیسفه‌هان، عه‌لی‌سولتانی زولقه‌دری حوکمداری شیراز، قه‌راجه‌سولتانی ته‌که‌لووی حاکمی هه‌مه‌دان و بروون‌سولتانی حوکمرانی مه‌شه‌دی له‌گه‌ل‌خۆی کردنه‌هاوده‌نگ و گه‌پایه‌وه‌ته‌وریز. کۆپه‌ک‌سولتانی ئۆستاجلوو به‌مه‌به‌ستی خۆگنخاندن شله‌ی دایه‌و هه‌تا «تورکمان‌که‌ندی» گه‌رم‌رود چوو به‌پیشوازی میرانی ناویراوه‌وه‌و ویکرا‌پوویان کرده‌ده‌رائه‌ی پادشایه‌تی. له‌چه‌ره‌نداب شه‌ره‌فی پ‌و‌پ‌ل‌رامووسانی فه‌رمان‌ه‌وایان پ‌پ‌را و دوا‌ی دوو‌پۆژ قارنجه‌سولتانی ئۆستاجلوو و نارین‌به‌گی قاجار کوژران. قازی جیهان له‌سه‌ر کاره‌که‌ی خۆی لادرا و له‌قه‌لای «لووری»‌دا خرایه‌سیاچاله‌وه‌و میر جه‌عفهری ساوجی کرایه‌وه‌زیر. وه‌ختایه‌ک کۆپه‌ک‌سولتان به‌که‌تن و که‌ینه‌وبه‌ینه‌ی میرانی زانی به‌بیانووی جوونه‌غه‌زای گورجستان خۆی له‌بارگای میری قوتار کرد و

چو وھاسولتان جىي گرتەوھ و مۆرى لەسەر ھوكمان خۆى نواند. دوورمىش خانى
ھاكىمى خراسانىش لەم سالەدا مرد.

سالى ۹۳۲ / ۱۵۲۵ - ۲۶

لەم سالەدا سولتان سولەيمان خان بە مەبەستى گرتنى ولاتى ئەنكرىوس لە
ئىستانبۇل دەرکەوت و قەلاكانى ئاونىك، پىترۇواردىن و ئىلووقى بە چىرەچىر
و زۆرەملى گرتن. دەبى لە بىرمان بى قەلاى ئىلووق (ئىلووک) ئەوئەندە بلىند
تېھەلچو بوو كە شانى لە گومبەزەى شىنەى ئاسمان دەدا. دژى «ئووسك» یش
كە كەوتۆتە لىوارى رەوبارى توونە گىرا. لە بەرىنايى جۆمى دراوى پردىكيان بە
لۆتكەى تىكخراوى زنجىركراو ھەلبەست و بەرەو بوودىنى (پايتەختى
مەجارستان) پەپىنەوھ. قەلاكانى پاچە، غەراغورىجە، بەرقاس، دىمترۇفجە،
نۆكاي، سووتىن، لىقوار و ئورور گىران. قەرالى ئەنكرىوس (مەجارستان) بە
مەبەستى بەرەنگارى و بەرپەرچدانەوھى سولتانى غازى لەگەل كۆمەللىكى زۆر و
زەوئەندى كافرانى قور بە سەر كەوتەپى و لە دەشتى مووھاج ھىزەكانيان
بەرەورپوى يەكتر بوونەوھ و شەپكى بەگەرمە قەوما. سەرەنجام سىروھى
سەرکەوتن و بالادەستى ئالاكانى سەرکەوتن نىشانى مىرى گيانفیدای غەزاكەرى
شەكەندەوھ. قەرالى برىندار سەرى جەھوى وەرسووران و پەوى، بەلام
بەھەلکەوت بە سەر رەوگەيەكى قور و لیتەدا كەوت. قەرال گلى و كەوتەبەر
ھروژم و پىخوستى لەشكرى زالى سولتان و لاشەى ناپاكي وەبەر جەنجەپى
رۆژگار كەوت و بەرەو ھەرىمى چارەپەشى و مەینەتبارى وزاقى بەست. دۆست و
دوژمن لە يارانى ئىسلام و تاقمى تارىك پەرستان سەر و سۇراغيان نەدۆزىيەوھ.
دواى ئەم سەرکەوتنە مەشھورە، قەلاى بۇدوون (بوودىن) پايتەختى
فەرمانرەوايانى ئەنكرىوس بە ھەموو دەورانپىشتىيەوھ كەوتە چنگ پىاوانى
سولتان. ھۆردووى تەپساوھى دنيا داگرى بە سلا مەتى و بە دەسكەوت و
خەنیمەتەوھ گەراوھ شوئىنى شەوگەتى.

ھەر لەم سالەدا ۋەختايەك كۆپەك سولتان ون بوو لە چاوان، مىرانى رۆملوو و تەكەلوو ھەلۆستى خۇيان گۆپى، بۆيە كۆپەك سولتان بە ئامانجى دەمكوت و تەزاندنيان قلىچخانى كۆپى محەممەدى ئۆستاجلوو، مەنتەشاسولتانی شىخلەر، بەدرخانى شەرەفلوو و كوردبەگى شەرەفلوى لە دەورەى بەيداخى خۆى گرد كردنەو و پووى كرده خەئال. لە چىشتەنگاوى چاردەى شابان، لە شوینىك بە ناوى سەكسەنجووك قۆشەنيان بەرەورپووى يەكتر لە سان دا. قەراجەسولتان و بروون سولتانى تەكەلوو كوژران. خېلى ئۆستاجلوو تەقورەويان تىكەوت و بەرەو تاروم رەوين و لەوئىش پانەوستان و پەنيان برده بەر حاكىمى رەشت. عەولاخانى ئۆستاجلوو و پراى ئەحمەدبەگى كۆپى سۆفى و قازى جىھانى ۋەزىر كەوتنە دژايەتى كردنى تەكەلوو. ئاخىرىيەكەى پىزەكانيان لىكەلەو شا و قازى جىھان بۆ لای گيلان رۆيى و عەولاخان و سەركرەكانى تر بەرەو خار و سمنان تىيان تەقاند. جارىكى دىكە سەرۆكانى ئۆستاجلوو يەكيان گرتەو و لە گوندى «خەرزەويل»ى سەر بە تاروم بەرەورپووى مىرانى تەكەلوو بوونەو، بەلام خۇيان بۆ پانەگىرا و گەپانەو گيلانى بىيەپەس.

زىستانى ئەم سال شاتۆماسب لە قەزوین خىل بەزى كرد.

سالى ۹۳۳ / ۱۵۲۶ - ۲۷

لەم سالەدا زوننووون ئۇغللى زولقەدر لەگەل سولتان سولەيمان كەوتە كەلەو كۆشى و لىيەلەنەزىيەو و لەو ولاتە خراپەى زۆرى كرد و بە مەبەستى چوونە خاكى قزلباش بەرەو ئەرزەرۆم كشا. ياقووب پاشاى ئەمىرى ئەمىرانى رۆملى كەوتە شوینى و لە ناوچەى پاسين گەيشتە سەرى و كوشتى و سەرى بپراوى ناردەو ۋەزىرەرانەى مىرى.

ھەر لەم سالەدا «قەلەندەر شا» ناويكى توخم و تۆرەمەى حاجى بەكتاش سەرى بەرز كردەو و داواى فەرمانرەوايەتى كرد و كۆمەللىكى بەرچاو

لیی کۆبوونه وه. برایم پاشای مه زنه وه زیر له گه له قه پوو خوالقی هه لیا نکرده
سه ری و خاشه یان کیشا و مته قیان لیپری.

شاتا هه ماسب به ئامانجی به لاماردانی خوراسان گه یشته ساوخ بولاغ و
میرانی ئۆستاجلووی بیه گری گیلان داوه رینه ئه رده ویل و بادنجان سولتانی
پۆملووی حاکمی ئه وییان کوشت و له ویوه به ره و نه خجه وان و چۆخوری سه عد
کوتایان و خیل و باری دیوسولتانیان تالان کرد. کاتیک ئهم هه والانه له
ساوخ بولاغ به گوپی پادشا ئاشنا کران، له پیشدا دیوسولتان و چووهاسولتانی
به ره و ئازهر بایجان گال دا و له چۆمی ئارپهی ده ور به ری نه خجه وان لییان بوو
به شه پ. کۆپه ک سولتان به گولله ی گهرم ئه نگوا و گۆره هوو بوو. سه رکرده کان
له وی را گه رانه وه کویتسانی گوێزه ل ده ری سولتانییه و شه ره فی ژێرده رانه
پامووسانی میریان پیپرا. له به ره وی هه وینی ئهم که تن و ئاژاوه و دوو به ره کی و
نه حاوانه وه ی قزلباشان دیوسولتان بوو، چووهاسولتان دنه ی شاتۆماسبی دا
که وه ختایه ک دیو پیی نایه دیوان به تیریک بیئه نگییوئ و سایری
ده ست و پیوه نده کان به شیر و خه نجه ران بکه ونه ویزه ی و له خاکی ره شی نه مانی
وه رده ن. ده بی هاوار بکا هه رکه سیکی ده ولته خوای منه نابئ له کوشتنی دیودا
خۆی که نار بدا و که تره خه م بی. وا هه لکه وت که تیری ته گبییر، سه ری
چاره نووسی خوینده وه و هه رکه دیو گه یشته سه ره رای کۆشکی پادشایه تی،
شاتۆماسب تیریکی تییه لکرد و سینگ پیکا و ئه گه رچی هیژیکی وای ده به ردا
نه بوو، به لام هه تاکوو کلکه ی پۆچوو. وه ک پیشتر قسه ی لیکرابوو به له بزی
گه وه ره باری پیاوه کانی تی وه رووکان و دیویان به زه بری کێرد و شیران پیزال
به پیزال کرد. ده سه لاتی وی له گه ل حکومه تی ره ی به خشرا به سوله یمان به کی
پۆملووی میردیوانی دیو.

هه ر له م سالا دا ئه خه سولتانی ته که لوو و دۆمه ری سولتانی شاملوو له
پووکاری به ستام به ره ورپووی عوبه ی دخانی ئۆزه ک راهه ستان و کوژران.

حوكماتەكەى ئەخى سولتان درا بە محەممەدبەگى كوپى شەرەفەددىن كە يەكك
بوو لە ھاوپىيانى چووا سولتان و نازناوى سولتانى باربوو كرا. شا خىل بەزى
بردە قەزوين.

سالى ۹۳۴ / ۱۵۲۷ - ۲۸

لەم سالىدا فەرمانفەرماى جيهان سولتان سولەيمان خانى غازى بەوپەرى
خاترجەمى و سەرسووكى و ئوخزەنە، بەبى دەرد و پەژارە و شاد و بەكەيف
بەهار و زىستانى سەردەمى پىرۋزى ژيانى لە قوستەنتەننىيەى پايتەخت پابوارد و
پىك و پىكى دامودەزگاي مىرى و ئاودەدانى ولاتى رەچا و كرد.

پۇزى چوارشەمقۇى نۆزدەى ئەم سالى^۱، شاتەھماسب لە زىستانەھوارى
قەزوينەو پەروى كردە ھاوينەھوارى خەررەقان. زەينەل خانى شاملو و يەكك لە
گەورەپياوانى قزلباش كە لە قەزوين و هيرات و ئەستەراباد حكومەتى دەكرد،
لە كوستانى فيرووزكۆ بنەى دانابوو. زىنەش بەھادورى ئۆزبەك بە سەرى
دادا و لەگەل جگەرگە سولتانى شاملووى حوكمدارى سەبزهوار و مستەفاسولتانى
ئەفشارى حاكىمى ساو و يىكراى كوشتن. كاتىك ئەم ھەوالە بە گويى موبارەكى
پادشا ئاشنا كرا، كۆچاوكۆچ بەرەو خوراسان بزوت. چووا سولتانى تەكەلوو
لە سولتان مەيدانى دامغانەو كەوتە پەيكەردەى زىنەش بەھادور و لە نيو قەلاى
دامغاندا گەيشتە سەرى و كوشتى و سەرى براوى بەپىكردە ژىردەرانەى
فەرمانرەوايەتى و ئالاكانى مىرى پوو لە خوراسان شەكەنەو. دەشت و سەحراى
جام چادر و چىغى ھۆردووبەزى پىرۋزى چەترى لىئەنگاوت.

پۇزى چاردەى رەمەزانى ئەم سالى زولفەقاربەگى كوپى عەلىبەگ كە بە
ئۆكە سولتان دەناسرا و ئەو دەمى حاكىمى كەلھوپستان بوو، ھىرشى بردە سەر
برايم خانى مامى كە حكومەتى بەغداى دەكرد و لەو كاتەدا بە شان و شەو كەتەو

به خوی و دهه زار سواری خه نجه روه شینی په نجه به خوینی تورکمان له سه حرای ماهی دهشت، هور و به زی کردبوو. له جهنگهی قرچه قرچی نیوه رږدا که جه ماوه له بهر تین و بلتسهی گهرما له ژیر خپوهت و سه یوانان دا خه ریکی حه سانه وه و سه رخه و شکاندن بوون، به سپسه سواره وه گه یشته سهریان و برابم خانی له گهل کومه لیکي نیزیکانی له توپهت کرد و جلهوی حکومه تی به دهسته وه گرت و ئالای هیژ و دهسه لاتی گه یانده پویهی خور و مانگ. ئاموزاکانی که هه رکام حوکمرانی په کیک له ناوچه و مهلبه ندهکانی به غدا بوون، خویان بۆ رانه گیرا و به راکه راکه و هه وسارپساو په نیان برده بهر شووره و حه ساری قه لاتی به غدا. زولفه قار دواي سه رکه وتن و دهست به سه ر داگرتنی مال و دارایی مام و ئاموزاکانی به خه یالی ئاسوده وه له پروکاری به غدا خپوه تی هه لدا و ئامیزی تیوه راند. وهختایه ک ماوهی گه مارو گه یشته چل رږژ، که یخودا و ریش سپی که وتنه نیوان و وایان بریار دا که زولفه قار دهس له کۆل ئاموزاکانی بکاته وه و خوینیان نه رږژ و ئه وانیش قه لاکهی به دهسته وه بدهن. پایه به رزترینی گه مارو دراوان که سولتان مه عسووم به گی کوری ئه میرخان بوو له گهل ئاموزاکان هاته دهر و چوونه دیداری زولفه قار و قه لایان رادهست کرد. هه ر ئه و رږژه چهند نوکه ریکی باوه پیکراوی پرچه کی خوی له مالیک حه شار دابوو. په کیه ک ئاموزاکانی به بیانووی خه لات کران دهناردنه ئه و ماله و راسپیراوه کان ده یانخنکاندن. نیزیکهی بیست که سیان ئاوا کوژران و هیجیان به هیجیان نه زانی و بۆسویان له خانه دانی هه ستا. بیجگه له مه لیک قاسم که باوکی له بری خوی به مۆرداری حکومه تی دانابوو و له کورانی ئه میرخانیش محهمه دی به گی ده سالانه که برای شیری شاتو ماسب بوو و ویرای دایکی له خزمهت رکیفی میری دا ده ژیا، تایفه ی گولابی لوو، نیره وه زیان نه ما.

سالی ۹۳۵ / ۱۵۲۸ - ۲۹

له سهره تاي مانگی جيمادی يه که می ئهم ساله دا ، خونکاری ئالمان و نه مچه (نه مسا) به مه به ستي گرتنی ولاتی ئه نکرووس (مه جارسنان) له شکری دهنگ دا و قه لای بوودینی گرت. سولتان سوله یمان خان به مه به ستي به رهنکار بوونه وهی له ئیستانبو و له وه پیی نایه رکیف و ته شریفی سهرکه وتوانه که پرایه وه ناوه ندی ده سه لاتی.

ههر لهم ساله دا عوبه یدیللاخان و تیکرای میرانی ئۆز به ک به ئامانجی به ره روو بوونه وهی شاتۆماسب و گرتنی ههریمی خوراسان و ئه وه به ره روو بار بزووتن. شاتۆماسبیش به مه به ستي پیدادانیان ئه سپی خۆشاژۆی به ره و خوراسان ئاژاوت. کاتی که گه یشته مه لبه ندی جام له گوندی عومه راوا ، پۆژی شه مق یازدهی مانگی محه رهم هیزه کانیا ن تیکه له تگوتن. ههر دک تا قم وه کوو کتو له به رامبه ر یه کتر دا پاره وستان. سهره تا قۆلی راست و چه پی له شکری قزلباش شکستی تیکه وت و جوو هاسولتان و ئه میرانی ئه فشار سه ری جله ویان هه له نگاوت و هه لاتن و ئۆز به ک که وتنه دوویان. عوبه یدیللاخان له گه ل ژماره یه کی که م چه کدار شه ره که ی به جینه هیشت. کاتی که ته پ وتۆزی سپای شه رخاواز نیشته وه ، قزلباش ته ماشایان کرد که ئۆز به ک که وتونه په یکه رده ی قۆشه ن و عوبه یدیللاخان و پرای بۆ له سوار یک به ره رووی جه ماوه ری به رچاوی سه رسووران پاره وستاوه. دلیرانی قزلباش به جاریک هروژمیان برده سه ری و له جیی خۆیان هه لکه ند. یه کی که له چه کدارانی میری گه یشته سه ر عوبه یدیللاخان و شیر ی داهینایه کلاوزری و لپی ر هت بوو و نه یزانی. هیزه کانی دیکه کۆمه لی ئۆز به کانیا ن هه تا سفیدکۆ (کیوه سپی) هه لپی و که رانه وه. دین قلیچی به هادور و هاوړپیان و چه ند خانیکی ئۆز به ک ، عوبه یدیللاخانیا ن له و هه لایه ده رباز کرد و هه تا مه رو له هیچ جیه که وچانیان نه دا. وه ختایه ک شاته هماسب ئهم سهرکه وتنه که وره ی وه چنگ هینا ، بۆ ماوه ی مانگی که له ئۆ له نگ ی شه قابادی جام

که ناوی به سارووقامیش پویشتووه، لهنگه ری خست. لهویوه ته شریفی به ره و
ئیراق پوی و وهرزی زستان له قوم بنه داکوتا. سهره به هاری به مه به سستی
دهمکوتی زولفه قار که زوری شوو لیله لکیشابوو و بانگه شهی فه رمانه وایه تی
ده کرد، به ره و به غدا پی نیایه پکیف. هر ئه و نه دهی هیزی قزلباشان ئالای
سهرکه و تنیان که یشته پروکاری به غدا، خیرایه کی ئابلوقه ی شاریان دا. پاش
چهنه پوژ که مارو قوشه نی سهرسووران له بهر تین و بلنسه و برژه برژی گهرما
حه جمینیان لیله لگیرا و میران و سهرۆکانی داموده زگای پادشایه تی پویشتن و
نه مانه و هیان به بهرژه و نه زانی و بریاریان دا که که مارو بخه نه وهرزی پایز و
زستان و ئیستا بچه کویتانان. به لام لهم جهنگه دا «عه لی بهگ» ناویکی
نه تیژه ی سۆفی خلیل که به کیک بوو له باوه پیکراوان و مه زانی زولفه قار ئه و
شهوه و پرای دووسه د کهس له داروده سته ی خۆی که پاراستنی حوکمرانی له
ئه سته بوو، له گه له ئه حمه دبه گی برای دهستی تیگرت و له شیرن خه ودا سهری
زولفه قاری بری. پاشان دهر وازه کانی به غدا ی خسته سهر گازهرای پشت و چووه
خزمهت شاتر ماسب. هه موو تیره و تایفه کانی تورکمان سهریان و بهر هینا و
تاقمییکی که له خزماتی نیزیکی زولفه قار پایان کرد. حکومه تی ئه و ههریمه درایه
دهست محهمه دخانی ته که لووی کوپی شهره فهدین. له کاتی گه پانه و ده
عه لی به گی کوپی مه لیک به گی خۆی که به شاترعه لی ناسرابوو له چیمه نی
فارسچینی ئه بههری عیراق سزادرا. عه لی به گی توره مه ی سۆفی خلیل پله و
دهسه لاتی درایه و به عه لی سولتانی زولفه قارکوژ ناودیر کرا.

سالی ۹۳۶ / ۱۵۲۹ - ۳۰

سولتان سوله یمان خانی غازی به که ته میردی و ئازایه تی قه لای بوودین و
بوتاقحه ساری داگیر کرد و ئه سپی تیژه ی به ره و قه لای به چ تاو دا. خونکاری
به په گه ز نه مساوی (ئوتریشی) له «به چ» ی ناوه ندی دهسه لاتی هاته دهر و
پاراستنی ئه و دژه ی ئه سپارده دهستی کۆمه لیک و بۆخۆی به ره و لایه کی ولات

پۇيى. بەرپاستى گەمارۋى قەلەك دەستى نەدەدا، چونكە پووبارىكى گەورەى دووقۇزاخە چەشنى خەندەك باوەشى تىۋەراندېو و چەند شوورەيەكى بىچاۋپىچ بە دەورەى دا لىھالابوونەو. دواى پازدە پۇژ مانەو لە پووكارى قەلا، لەبەرەوئى ھىچ شوئەوارى سەرکەوتن و گىران خۇى نەئواند و پەلامارى لىكدالىكدای كافرانى چارەپەش تەنگيان بە ھىزەكانى سولتان ھەلچنى و قۇشەنى سەرماوسۇل سەرى لە سوئگە وەدەرنە، بەناچار سولتانی غەزاكەر دەستى لەم كىشەيە ھەلگرت. فەرماندەيەك بە ناۋى قاسمبەگ كە سەرکردايەتى ھىزىكى دوازەھەزار كەسەى «ئاقنجى» توركى پۇملى دەکرد، كرايە بەرپرسى تالان و دامالینى مەتبەندى بەچ و خۇى بەختيارانە گەرايەو پايەخت. تەواۋى كافران كەوتنە ھەلچىنى قاسمى ويۋودە(فەرماندە) و كەس دەستى نەكردە ھىزە بالادەستەكان، بەلام قاسم و ھاورپىيانى بوونە بەردى بن گۇم.

ھەر لەم سالەدا ئەمىرانى ئۇستاجلوۋى وەك بەدرخانى شەرەفلو، مەنتەشاسولتانی شىخلەر و ھەمزەسولتانی ناسراۋ بە قازق ھەمزە كە لە گىلانى بىھەس سەريان وەبەر دەسەلاتى سولتان موزەففەر ھىنابو، بە دلخۇشى دانەوئى چوۋھاسولتان لە شەرەفاۋى قەزۋىن گەيشتنە ژىردەرەنەرامووسانى شاتۇماسب. ھەركەس لە پىي خۇى بە سەرکرايەو و ناۋچەى دەسەلات و پەيان بۇ ديارى كرا. پۇژىكى مىر قەوامەددىن حوسىنى سەدرى شىرەنگى ئەستەرابادى (۹) كۇچى دوايى كرد و مىر غەياسەددىن مەنسور جىگەى گرتەو ھەتا لەگەل مىر نىعمەتوللا كارەكان راپەرئىن. ئالاکانى مىرى بە مەبەستى ھەس دانەوئى ئۆزبەكان بەرەو خوراسان ھەلدران و سەرۋكانى ئەم ھۆزە كە لە مەرۋ كۇبىوونەو بە جارىك دەستيان لىكەردا و بە شىپىۋى پوويان كرده ئەوبەرپووبار. ھكۈمەتى ھىرات بە ناۋى باراممىرزا تۇمار كرا و غازىخانى تەكەلوو كرايە لەلەى. ھۆردوۋى پادشاھىەتى بە پىگەى تەبەسدا گەرايەو ەئراق و لە ئىسغەھان بنەى داکوتا.

سالى ۹۳۷ / ۱۵۳۰ - ۳۱

سەرھاتى ئىم سالى سولتان سولەيمان خان بە ئارمانجى گرتنى ولاتى نەمسا لە ئىستانبول دەرکەوت و لە «حەلقو و بىكار» پکىفى بەئال کرد. ھەر لەم سالىدا ئۆلمەى تەكەلوو حەوت ھەزار كەسى لە خۆى كۆكردەو و ويستى كە بە خزمەت شاتقۇماسب بگا و لە جىيى چو وھاسولتان بىيىتە مەزنە وەزىر. شاتقۇماسب بەم لووت بەرزىيەى زانى و بەپرتا و كەوتە سەرى و ئۆلمە وەختايەك لە ھرووژمى مىرى ئاگادار بۆو، بەرە و وان پەوى و سەرى وەبەر دەرگای سولتان سولەيمان خان ھىنا، ھەرەكوو پىشتەر لە بەشى چوارەمى^۱ سەبارەت بە حال و بالى مىر شەرھەدا باسى كراو.

لە كۆتايى ئىم سالىدا مىرزا بابورى كوپى مىرزا عومەرشىخ كوپى مىرزا سولتان ئەبووسەئىدى كوورەگان كە پادشاى سەربەخۆى ھىندوستان، غەزنىن، كابول و قەندەھار بوو مرد و مىرزا ھومايوونى كوپى جىگەرە و خانەدانى جىيى گرتەو.

سالى ۹۳۸ / ۱۵۳۱ - ۳۲

سولتان سولەيمانى غازى ھەرىمى بدلىسى بە شىوہى بەگلەربەگى بەخشى بە ئۆلمەى تەكەلوو. وەكوو پىشتەر باسى كراو و كەوتۆتە بەر تىشكەى پووناكى^۲، ئۆلمە (ئۆلاماخان) وپراى سەرۆكى سەردارانى مەرەش و دياربەكر ھىرشى كر دۆتە سەر قەلاى بدلىس و گەمارۆى داو. شەرەفخانى ھوكمرانى بدلىس پەناى بردۆتە بەر شاتقۇماسب و ئەويش لەبەر خاترى وى پووى كر دۆتە ئەخلات و فىل ياقووبى ئەمىرى ئەمىرانى دياربەكر و ئۆلمە تۆقيون و دەورى

۱ - مەبەستى لە بەشى چوارەمى بەرگى يەكەمە و ھەلبەت بەشى سىيھەم دروستە.

۲ - ئامازەيە بە بەشى سىيھەمى بەرگى يەكەم.

قەلاتيان بەرداۋە ۋە ھەلاتوۋ ۋە ھىزى پادشاھىتى گەراۋەتە تەۋرىز ۋە لەۋى بارگە ۋە بىنەى خىستوۋە.

لە كۆتايى ئىم سالاھدا ھەۋالى گەمارۆدرانى باراممىرزا لە شارى ھىرات لە لايەن عوبەيدىخانى ئۆزبەكەۋە بە كۆيى پادشا گەشىت ۋە ئەۋىش بەرەۋ خوراسان بىزۋوت.

سالى ۹۳۹ / ۱۵۳۲ - ۳۳

سەرەتاي ئىم سالاھ سولتان سولەيمانى غازى گەمارۆى قەلای «كۈسەك»ى دا ۋە خەندەكى دەۋرى بە دەستى ھىزە ھەمىشە بالادەستانى سولتانى بە چىرىۋچال ۋە داروبار پىر كرايەۋە ۋە قەلانشىنان ھاۋارىيان ھىنا كە مەمانكوۋژن ۋە ئامان ۋە سەد ئامان، ئەمەش كىلى قەلایە.

ھەر لەم سالاھدا قەلاكانى قابولنە، پاپوۋچە (پاپوۋچە)، بىلەۋار، بەرزەنجە، ئەرشاك، بەلەشكورد، نەشارۋار، شىقلوۋش (شىكلوۋش) ۋە قەپورناق سەريان ۋە بەر دەسەلاتى سولتان سولەيمان خان ھىنا. ولاتى نەمسا ۋە خۇرواتى تالان كىردن ۋە ھەموو ئاۋەدانىيەكانى سوۋتاندن ۋە گەلىك غولام ۋە كەنىزى رۇخسارى پەرى بە يەخسىر ھىنان. مال ۋە سامان ۋە خەزىنە ۋە كەلۋپەل ۋە مەپ ۋە مالات ۋە زىپ ۋە زىۋىكى لە پادەبەدەر كەۋتە چىنگ ھىزە ئازاكانى سولتان. لە كاتى گەپانەۋەدا پاسپىراۋانى خۇنكارى ئالمان ۋە نەمسا گەشىتنى ۋە بە تىكا ۋە پارانەۋە بۇ ماۋەى سى سالان سەرانەى لادىنانەيان پىۋەبەسترا.

ئەخمەدپاشاى ۋەزىر كە بە خۇى ۋە ھەشتا لۆتكە ۋە كەشتى چوۋبوۋە سەفەرى دەريايى، تۋانى قەلای «قۇروۋن»ى موۋرە (موۋروۋە) بگى ۋە فەپەنگى كە بە سوۋارى پاپۇپان دەۋرەيان دابوۋ ھىچيان بۇ نەكرا ۋە بە كامپەۋايى گەپايەۋە.

پۇژى سى شەممۆى جۋارى شاپانى ئىم سال قومىش ئۇغلانى ئۆزبەك بۇ دۆزىنەۋەى جى ھۇبە ۋە ھەۋار ۋە لەۋەپگە رۋوى كىردە ناۋچەى پەى ۋە خىل ۋە مالى

مهمه مدخانی کوری زولقه دیری حاکمی ئه سته رابادی له میهرگ و میهرغوزاری ساوخ بولاغ پادا و تالانی کرد و مهمه مدخان به سواری ئه سپیکی پووتی بینزین توانی نیوه گیانیک لهم شهر و گهره دهر باز بکا.

هر لهم ساله دا شاتو ماسب، حکومه تی شیروانی بار بووی ئه لقاس میرزای برای کرد و به درخانی ئوستا جلووی کرده له له ی.

مه محمود به گی زولقه دیری مۆردار له کاتی پهبازین و تهقله و جلیتدا له مهیدانی ساحیب ئابادی ته ورین له سواری ئه سب فری درا و ملی شکا و شاقولسی خه لیفه ی زولقه در جیگای گرت هوه. میر حکومه تی ته ورین و پاراستنی نازه ربایجانی خسته ئه ستوی موساسوالتانی مووستلی و به هه شتاو بو ده مکوت و دهر په پاندنی ئۆز به کان به ره و خوراسان خوشی. ئۆز به ک چوونه ئه وه به رووبار و شا له هیرات خیل به زی کرد. به هاری ئهم ساله به نیازی چوونه ئه وه به رووبار ماوه ی چل پۆژان له ئۆلهنگی که ههستان بنه ی خست. ههتا شه ویکی که ئه و پادشا بر واپته وه ئه میری مسوالتانان واته هه زره تی عه لی کوری ئه بو و تالیب خودای لی پازی بی، چوه خه وی و پیی گوت مه چۆ ئه وه به ی رووبار، چونکه کاری گرینگی تۆ لهم به ره یه. خۆت له کاری ناشیاو لاده و تۆ به ی بکه و چاوت به سه ر حه ق و یردی تورکمانه وه بی که یه کیکه له نه وه و نه تیژه کانی شیخ جونه ید. وهختایه ک له خه و هه ستا خیرایه کی پووی کرده مه رقه دی نوورانی ئیمام پهزا، پهحمه تی خودای لی بی و له دهوری گهرا و زیاره تی به جیهینا. هر له وی تۆ به ی کرد له هر کاریکی به رگێره وی له سه ر داندراوه و به چه شنیک پابواردن و ئاکاری دژی ئایینی قه دهغه کردن که فه رمانی دا خواجه شاقولسی سه ر کرده ی قورچییان و یه کیکه له ئه مه گدارانی ئه و باره گایه له گه له محمود به گی ئیشک ئاقاسی تورکمان ئه نووک ئۆغلی بکیرین و له دار بدرین و پیاله ی شه را بیان به ئه ستۆدا هه لاوه سه ری. پاشان حکومه تی هیراتی نایه به ردهستی سام میرزای برای خۆی و ئۆغزی وار سولتانی

کوپری دۆمهری سولتانی شاملووی کرده دهرماستی. حکومەتی شیرازی له هەمزە سولتان ئەستاندەو و بەخشی بە غازی‌خانی برای سولتان خەلیلی زولقەدر.

سالی ۹۴۰ / ۱۵۳۳ - ۳۴

لەم ساڵەدا شەره‌ف‌خانی حاکیمی بدلیس کوژرا و ئۆلمە هەوالەکە‌ی ناردە ئیستانبوول. سولتان سولەیمان‌خان بە هان‌دانی ئۆلمە، برایم‌پاشای مەزنە‌و‌ه‌زیری کردە سەرکرده‌ی سپا و ناردی بۆ گرتنی ئازەربایجان. برایم‌شە هەتا حەلەب بەرە‌و‌پیش بزووت و لەوێ هۆردووبە‌زی کرد.

شاتۆماسب هیشتا له شاری مەشە‌دی پیرۆزی ئیمام پەزا بوو که خەبە‌ری کوژرانی شەره‌ف‌خان و چوونی ئۆلمە و برایم‌پاشای بۆ ئازەربایجان پێگە‌یی؛ هەر بۆیە بە غار بە‌رو عێراق و ئازەربایجان سەرە‌و‌خوار بۆو.

سالی ۹۴۱ / ۱۵۳۴ - ۳۵

سولتان سولەیمان‌خانی غازی بە مەبە‌ستی هاریکاری و یاری‌دە‌دانی برایم‌پاشای وە‌زیر کە پەیتا‌پە‌یتا پایدە‌سپارد شاتۆماسب له خوراسان گە‌راو‌تە‌و و بە‌رو ئازەربایجان دە‌بزوی، قۆشە‌نی له ئیستانبوولە‌و دە‌نگ دا. ۲۹‌ی مانگی رە‌بیعی یە‌کە‌م کە ۱۲۳ رۆژ له هاتنە‌دەرە‌و‌ی تێپە‌ر‌پ‌بوو، له کوێستانی ئۆجان سینگێ تاول و خێوە‌تی لە‌شکری داکوتران. برایم‌پاشای وە‌زیر لە‌گە‌ڵ سەرۆکان و سە‌رداران بە‌تایبە‌ت وێ‌پ‌رای سولتان موزە‌ف‌فە‌ری حوکم‌داری گیلانی بیە‌پە‌س کە ئە‌و کاتی وێ‌پ‌رای پێنج‌ه‌زار سواره و پیاده له تە‌ور‌پ‌ز دابوو‌یە پال هێ‌زە‌کانی سولتانی، شانە‌بە‌رزە‌ی رایە‌خ‌پامووسانی فەرمان‌رە‌وایان پێ‌پ‌را.

شاتۆماسب، محە‌مە‌دقوڵی خە‌لیفە‌ی شاملووی ناسراو بە‌ کوپری خە‌لیفە‌ی لە‌گە‌ڵ مە‌نتە‌ش‌سولتانی ئۆستاجلووی پێ‌شە‌نگی لە‌شکری بە‌رو ئازەربایجان بە‌پ‌کرد و خۆی بیست و یە‌ک رۆژ پاشی ئە‌وان گە‌یشتە‌ کۆک گونبە‌دی و چە‌ند رۆژێک لە‌بەر شە‌کە‌تی یە‌کسما‌ن و چانی دا. ئە‌لقاس‌میرزا، بارام‌میرزا،

حوسین خانى شاملوو، غازى خانى تهكه لوو، مه ليك به گى خۆيى،
ئه مير سولتان و سوله يمان سولتاني پۆملووى وه كوو به راى له شكر ناردنه
ئازمه راي جان. خۆى دوابه دوايان بزووت و خيال و مالى له قه زوين دانا و له
قه رئاغا جى ئه بههر بنه ي داکوتا. له وپوه پيشهنگان خه بهريان بۆ ناردوه كه
سولتاني غازى دوابه دواى برايم پاشا گه يوه ته ته ورئز. شاته هماسب به ره و
سولتانيه پۆيى و ئه و ده مى ته نيا حه وت هه زار قزلباشيك له خزمه ت پكئيفى دا
بوون و ته نيا سى هه زار سه ر يه كسى به كار له هۆردووى شاهى دا خۆى ده نواند.
سولتان سوله يمان خانى غازى له ته ورئزه وه پووى كرده سولتانيه و له پيگادا
كه سه ره تاي مانگى خه زه لوه ر بوو هه ليكرده تۆف و به ند و به فرى كى قورس
بارى. كه شيكى هينده ناخۆش په رى هه لدا كه ئه سپ و ماين و يه ستر و
و شتر و خزمه تكارى كى زۆر كه سپره بوون و ره ق هه لاتن و له بهر بى تفاقى و
بى خۆراكى تيدا چوون. قۆشه نى بالا ده ستى سولتاني به زلله ي سه رما هينديك
ته زى و تاسا و له پيگه ي ده ره گه زين و هه مه دانه وه به ره و به غدا پۆيى.
مه ممه دخانى كو پى زولقه درى حاكى تاروم و خه لخال كه ئه و كاتى و يپراى
قه ياسولتاني زولقه در و حوسين سولتاني ته كه لوى كو پى بروون سولتان و
سى هه زار سوارى كى قزلباش له شاتۆماسپ هه لگه رابوونه وه و له خاكى
سولتانيه چووبوونه رايه خ پامووسانى سولتان، له گه ل ئۆلمه و
ميرى ميرانى ديار به كر پاراستن و پاگرتنى ئازمه راي جاني پى ئه سپاردن.
بۆخۆشى به ره و به غدا كشا و مه ممه دخانى كو پى شه ره فهددين به پيى ئاماژه ي
شاتۆماسپ ئه م شاره ي چۆل كرد و به مال و منداڵ و ده ست و پۆيه نده وه به
سواری كه شتى چوو بۆ لاى شوو شته ر. سولتان سوله يمان خان بى ئه وه ي
تووشى هيچ قه ره و كيشه يه ك بى و كه س ده ستى له بهر بكاته وه ناوه ندى
ده سه لاتى گرت. پياوماقوولانى هه ري مه كه له پۆيه چوونه ده رانه پامووسانى و
سه ريان وه به ره يئا. پاش ئه وه ي ئابۆراى به شان و شه و كه تى سوله يمانى له

به‌غدا خۆی نیشان دا، کلیلی قه‌لاکانی شاره‌بان، هاروونیه، داقووق،
 که‌رکوک و حلله له لایه‌ن دژدارانه‌وه کرانه پایه‌ندازی باره‌گای میری. پۆژی
 یه‌که‌م کاتێ سولتانی غازی و خاقانی مه‌زن که گه‌ردوون وه‌کوو غولامان بۆی
 دووقه‌ده‌بیته‌وه پیتی‌نایه‌ شاری هیمنی و بنکه‌ی خه‌لافه‌ت، چوووه زیاره‌تی
 مه‌رقه‌ده‌ی پێشه‌وای گه‌لان و ئیمامی گه‌وره‌ ئه‌بوو‌حه‌نیفه‌ی کووفی. پاشان پووی
 کرده ته‌وافی گلکۆی ترووسکه‌داری سه‌رتۆپی خانه‌دانی محه‌مه‌دی، پووگه‌ی
 په‌په‌روانی عه‌لی، دوپ و مه‌رجانی ده‌ریای ئه‌وین، مووسا کازمی خواپه‌سند و
 گه‌لیکی خێر و خێرات به‌ سه‌ر هه‌ژاران و مسکینان‌دا دابه‌ش کرد و له‌وێ بنه‌ی
 دا‌کو‌تا.

له‌م جه‌نگه‌دا شاتۆماسب هه‌له‌که‌ی به‌ له‌بار زانی و خۆی به‌ دوژمنی
 بێگانه‌وه نه‌خافلاند و حوسپێ‌خانی کوشت که له‌میژ بوو ناخۆشی ده‌ویست.
 هی‌رشێ برده‌ سه‌ر ئۆلمه‌ له‌ ته‌و‌ریژ و غازی‌خانی ته‌که‌لوو له‌ وه‌ختی
 هرووژمه‌که‌دا له‌ توورپه‌یی شا تۆقی و پیزی هاروپکی‌فانی میری به‌جیه‌پشت و
 هه‌لات و خۆی گه‌یاند هه‌ ئۆلمه‌ و هه‌والی هه‌لمه‌تی شاتۆماسبی له‌ لا درک‌اند.
 ئۆلمه‌ هه‌ر که ئه‌م خه‌به‌ره‌ی بیست بێ‌سی‌ودوو تفه‌ ده‌سته‌ی لی‌کرد و قه‌لای
 شه‌نبی غازانی به‌ چۆله‌واری جیه‌پشت که تازه‌ که‌لته‌ کرابۆوه و به‌ره‌و قه‌لاتی
 وان په‌وی و له‌وێ په‌نای گرت. شاته‌هه‌ماسب دوا‌ی بیست پۆژان له‌ ته‌و‌ریزه‌وه
 پووی کرده وان و ئۆلامه‌ی ده‌وره‌ دا. هه‌تا کلکه‌ی زستان گه‌مارۆ درێژه‌ی کیشا و
 هی‌نده‌ی نه‌مابوو که قه‌لاکه‌ بگیری که له‌په‌ر له‌ لای عێراق و فارسه‌وه خه‌به‌ر هات
 و سام‌میرزا یاغی بووه و سه‌ری وه‌به‌ر سولتانی غازی هی‌ناوه و فه‌رمان‌په‌رواش
 کردوویه‌ته‌ کوپی خۆی و حکومه‌تی ئێرانی باربوو کردووه و له‌ سایه‌ی ئه‌م
 پووداوانه‌وه هی‌زه‌کانی قزلباش لی‌ک‌تر‌ازاون. بۆیه به‌ناچار شاتۆماسب ده‌وره‌ی
 قه‌لای وانی به‌ردا و پووی کرده‌وه ئێراق.

له ئاخری ئهم سالهدا سولتانی خه زاکهر له هۆردوو بهزی به غداوه ههستا و به مه بهستی گرتنی ئازهر بایجان بزووت. لهم کاته دا غازی خانی ته که لوو سهری وه بهر ده رانهی هینا و ناوچه و مه لیه نده کانی لورستان، که ئه و پرستان، جزیره و واست و خاکی عه ره به کانی موشه عشهع که و تنه ژیر نیری ده سه لاتی سولتانی و خوتبه و سکه ی به ناوی ناو داری لیدرا. له مه و دای پێگادا حاکی سۆهران (سۆران) چونکه له گه ل سهر سووران په یمانی په کیتی به ستبوو، سزا درا و کوژرا. له و یوه به پێی «ئالتوون کۆپری» دا به ره و ته ورێز تێپه ری.

سالی ۹۴۲ / ۱۵۳۵ - ۳۶

سهره تای مانگی محه ررم سولتان سوله یمان خانی غازی پێی نایه ته ورێزی پایته خت. شاتۆ ماسب به مه بهستی ناشتی و پیکه اتن که یخودا و پاسپارده ی ناردن. سولتان سوله یمان گوێی به داواکه ی نه بزووت و به ره و ئه رجیش و شه خلات له شکری ئاژاوت. وه ختایه ک شاتۆ ماسب بیستی که سولتانی غازی له ته ورێز نه ماوه و به ره و پۆم کۆچ و باری لێناوه، هاته مه رهند و خۆی و له و یوه مه نته شاسولتان، ئه میر به گی پۆملوو، شاقوالتی خه لیفه ی مۆردار، بوداق خانی قاجار، سه دره ددینی ئۆستاجلوو و محه مه ده ئه مین به گی سفره چی تورکمانی به سه رکردایه تی بارام میرزا ناردنی به شوین سولتانی غازی دا و فه رمووی بکه ونه په یکه رده ی. خۆی له قه رانقووده ری سهر قاتی راوه ماسی بوو که هه ر ئه و پۆژه خه به ری بۆ هات ئۆلمه له وانه. به ناچار له و یوه ئه سپی لینگ دا و له و ده مه دا تۆزه تینکی له جه سه تی گه را و دوی پۆمرکانی تا و یای له شی بۆ وچان یان بۆ نه رمه هه نگای به پارێز له ده ور به ری خانه قای مه لا حه سه ن له نگه ریکی گرت و قه یاب به گی قاجار و شیرحه سه نی ئیمووری به سی سواری دپ و ئازاوه ناردن هه تا کوو بزائن خه بهر چیه. له مانه وه هه واتی بۆ هاته وه که ئۆلمه وانی چۆل کردووه و پۆیشتوووه. بۆ به یانی کۆچی لێنا و له پووکاری وان پکێفی به تال فه رموو. راست له و ده مه دا خه به ری بۆ هات که ئه و میرانه ی چوو بوونه یاریده ی

باراممىرزا، لەگەل حاجى بەگى دونبلى كە دوابەدواى قۆشەنى سولتان دەبزووت تىككەلچوون و دووسەد و پەنجا كەسىيان لى كوشتووە و بۆخۆشى بە ھەزار نارى عەلى گىيانى لەو گەرداوە خوینخۆرە دەرباز كىردووە.

سولەيمان خانى غازى، برايمپاشاى وەزىرى بە سەركردايەتى سى ھەزار سوارەو ھەزارە بەرەنگار بوونەو و سەركوتى باراممىرزا لە ئەرچىش و پاشا بى شەپ و لىكدان گەراپاوە. پاشان سولتانى خەزاكەر محەممەدپاشاى مىرىمىرزانى دياربەكرى و پراى ئۆلمە ساز كىرد و ناردى بۆ پاراستنى قەلاتى وان. شاتۆماسب بە چوونى ئەوانى زانى و لە وانەو بە مەبەستى بەرپەرچدانەو ھەيان بەرەو كواش و ئەختەمار ئەسپى تاو دا. ئۆلمە پىيانى و و پراى محەممەدپاشا ھەلات بۆ لای دەرەكىسان و گرىو ھى كواش كە لەو رۆژەو بە قشوون قىران نوابانگى پۆيى. قولىچىيەكانى توركىمان كە بەيداخدارى سپاى شاھى بوون، عوسمان شاقولتى سەرلەك و قەرەسمايل و كۆر شاسوار گەيشتنە سەريان و پۆلىك لە پىيانى كارامەيان لى كوشتن و بە دىليان گرتن. ئۆلمە و محەممەدپاشا بە ھاڭزكاوى و شېرىوى لە ئاوايى تاتوانى بدلىس خۇيان گەيانە ھۆردووى سولتانى و لەم وەختەدا ھىزى شكوڭدارى مىرى لە ئەخلاەو بە پىگى مووشدا دەچوو بۆ لای دياربەكر.

سولتانى غازى حكومەتى بدلىسى لە مىر شەمسەددىنى حاكىمى ئەو شوينە وەرگرتەو و لەجىياتيان دەسلەلاتى مەلاىيەى مەرەشى باربوو كىرد. حوكمات و مال و سامانى بدلىسى بەخشى بە ئۆلمە و لە دياربەكرەو بەرەو قوستەنتەنيەى پايتەخت بزووت و لەوى لەنگەر گرت.

شاتۆماسب ناوچەى ئەرچىش و وانى خستە ژىر پكىفى و ئەحمەدسولتانى ئۆستاجلووى لە قەلاتى وان كىردە دۆدار. ئەلەوئەندخانى ئەفشارى حاكىمى كۆھگىلۆيە كە خەرىكى سەربىزوى و گوینەبىستى بوو، گزىرى مىر كوشتى. مەتبەند و سپاى ژىرفەرمانى كىردە خەلاتى محەممەدى بەگى كورى

حه سهن سولتانی کوره زای ئه فشاری مه نسوور و نازناوی شاروخ خانی به بالای بری و گه رایه وه ته ورئز. قازی جیهانی قه زوینی حوسینی که چهند سالتیک له گیلانی رهشت گیرابوو، هاته ده رانه ی پادشایه تی و به لوتفی فه رمانه رایانه لایند رایه وه و تاجی شانازی کرایه سه ری و پله ی به رزی وه زاره تی پی ئه سپێردا. سولتان موزه فقه ری حاکمی گیلانی بیه پهس که ناوی ئه میره دیباج بوو و له ترسی هه لمه تی پادشایه تی به رهو شیروان ره ویبوو، له وی گیرا و به پیکرایه ته ورئز. به پیی فه رمانی میر له قه فقه زی دارینه یان په ستاوت و له مناره ی مزگه وتی گه وره ی موزه فقه رییه وه هه لیانواسی و نه فتیان پێدا کرد و سووتاندیان.

مانگی ره مه زان برایم پاشای مه زنه وه زیری سولتانی که له سه فه ری خاکی عه جه مدا کرابوو به سولتان برایم پاشا، فیز و هه وا له کۆشکی میشکی دا رهنگی دابوو، کاری سهیری ده کردن. بۆ وینه فه رمانی دابوو که له خوته و سکان دا ناوی شان به شانی ناوی سولتان بی. بۆیه شه ویک له سه ر پی وشوینی جاران که له سه ر سه ری ئاوه دانی سوله یمانی دا خه ریکی باده نووشی و پاکشان و هه سانه وه بوو، ده رفه تیان لی هینا و سولتانی غازی له گه ل بۆستانچی باشی چوونه سوپی و له ناخافل کوشتیان و مه یته که یان له باخچه ی کۆشکا شارده وه و کهس به سه ر و سو راغی نه زانی.

سالتی ۹۴۳ / ۱۵۳۶ - ۳۷

له م سالت دا سولتان سوله یمان خانی غازی به مه بهستی ته می کردن و گوێ بادانی ره گه زی ئه رنوود (ئه رنیدوو)، خێوته و سه یوانی بلیند و به شه و که تی که سه ریان ده گه یشته ئاسمان، له ئیستانبوولی پایته خته وه وه ده ریخستن و به رهو ئه و مه لبه نده کشا. لوتفی پاشای وه زیری له گه ل خیره ددین پاشای ده ریاسالار ناردنی بۆ گرتنی چهند دو پرگه یه کی قه له مه روی فه رمانه رای وای ئیسه پانیا.

هەر لهم ساله‌دا شاته‌ه‌ماسب له ئۆجانی نازهربایجانه‌وه به مه‌به‌ستی په‌لاماردانی خوراسان پێی‌نایه قه‌زوین. مه‌ولانا روکنه‌ددینی ته‌بیبی کازیروونی هه‌لپێچرا و له‌به‌رجاوی شا‌که‌وت و سه‌یده‌کانی ئۆسکوو پێهه‌لاجوون. میر شه‌مه‌ددین ئه‌سه‌دولای شووشته‌ری پله‌ی سه‌داره‌تی درایه‌. میره‌ک شه‌ره‌فه‌ددینی کرمانی که له‌میژ سال بوو میرقه‌له‌می دیوانی پادشا بوو، کۆچی‌دوایی کرد و محه‌مه‌دبه‌گی برای میر زه‌که‌ریای وه‌زیر جێی گرته‌وه‌.

رۆژیکي سولتان حه‌سه‌نی حاکمی گیلانی به‌پیش مرد و ملک‌وماش و سامانی بۆ بارام‌میرزا برایه‌وه که له قه‌زوین بنه‌ی دانا‌بوو و ئاخ‌ری سالت به‌ره‌و ئه‌و مه‌لبه‌نده بزووت. قه‌ره‌محهممه‌د و میر هه‌باس و سه‌رئه‌فراز سولتانی له‌شتی نیشایی ناسراو به‌حه‌بکه‌به‌ند، خان ئه‌حمه‌دی می‌رمنا‌لی کوپی سولتان حه‌سه‌نیان هه‌لگرت و چوونه‌ شاخستانی ئه‌شکووری ناوچه‌ی گیلان که چیا‌یه‌کی یه‌کجار سه‌خت و چپه‌ و سه‌ریان له‌ حاند فه‌رمانی میری با‌دا. به‌لام که‌وره‌پیاوانی تری گیلان دا‌وه‌رووکان و پێم‌لی بوون و بارام‌میرزا چه‌ند رۆژیک له‌ لاهیجان بنه‌ی خست و خۆی به‌ کاروباری حوکمه‌ته‌وه سه‌رقال کرد.

سال‌ی ۹۴۴ / ۱۵۳۷ - ۳۸

لهم ساله‌دا سولتان سوله‌یمان‌خان هه‌ریمی ئه‌رنیدووی بوو و پێخوست کرد و ته‌شریفی که‌رايه‌وه ئیستان‌بوول. لوتفی‌پاشای وه‌زیر سێ قه‌لایه‌کی ولات و قه‌له‌مه‌روی قه‌راتی ئیسپانیای خسته‌ ئێژ چۆکی. به‌لام چونکه‌ پاگرتن و پاراستنیان بووزی نه‌ده‌خوارد، تێک‌پروو‌خاندن و به‌ ساغ و سلامه‌تی و ده‌ستی پ‌ه‌وه‌هه‌ بایدایه‌وه‌.

هەر لهم ساله‌دا شاتۆ‌ماسب به‌ مه‌به‌ستی چوونه‌ خوراسان رووی کرده تاران. میر قه‌وامه‌ددینی نووربه‌خشی گرت و به‌پێی نه‌ریتی میران کوشتی. له‌ویوه که‌رايه‌وه قه‌زوین و راست‌چله‌ی زستان به‌ره‌و ته‌وریز بزووت.

خواجه که لانی مهلیک زاده خهوافی که نمهک پهروه ردهی پادشا بوو، له بهر خو به زل زانی و غلووری کهوته سهربادان و بله وهزی و له ویدیوی شووره و قه لای ئاواپی «ئوستاد» ی سهر به مهلبه ندی باخه رز په نای گرت. قه لای ئوستاد که ووتته پۆ بهی چیا بهک که دووسه هزار گهز به رزه و جگه له توله پرییهک نه بی هیچ ریگایه کی دیکه ی تیناچ و گه ریده کانی ده ریا و ویشکانی دنیا قهت دژی ئه وه نده سهخت و قایمیان نه دیوه. کاتیک هه والی سهره لانی که یشته گوئی پادشا، وهستا شیخی توچی نارد لای که هیندیکی ئاموژگاری بکا، به لام مهلیک زاده به زهبری تیریک کابرای پاسپاردهی کوشت و پشووی لیبری. ههر بۆیه ئه میران و سهردارانی خوراسان بۆ ماوهی یازده مانگ ده وره ی قه لایان دا و پوژیکی کوردیکی خیلی چگنی به لای پوژه لاتی قه لادا پیهه لاجوو و کۆمه لکی به گوریس هه لکیشان و ئه و پۆله به جاریک کردیانه فیکه و ههرا و هات و هووت. دهسته بهک له نوکه رانی خواجه که لان که پاریزه ری ده روزه بوون، هه لاتن و مهلیک زاده گیرا و به چۆله پیچ کراوی ناردیانه ته وریز. به پیتی فه رمانی میری له مناره به کی مزگه وتی نه سهریه ی ساحیب ئاباد هه لیا نواسی هه تا گیانی ده رچوو. جه ماوه ری گیلان و پرای قه ره محهممه د و براکانی له بارام میرزا راپه رین و ویستیان نه هیلن که له لاهیجان ده رچچ، به لام میرزا له لاهیجان هه به ره و ده یله مان پۆیی و له ویش نه ویستا و هه تا قه زوین گیر نه بوو. له م کاته دا عوبه یدیللا خانی ئۆز بهک پیی نایه خاکی خوراسان و سو فیه کانی خه لیفه پۆملووی حاکی هیراتی له قه لای «عه بدوول ئاوا» ی نه یشابووردا قه لاجو کرد و شاری هیراتی گه مارۆ دا. وهختایهک ئه م هه وال به گوئی موباره کی پادشا ئاشنا کرا، به مه بهستی لووت شکاندنی پووی کرده خوراسان. ههر ئه وه نده ی ئالای پی شه نگانی قۆشه نی فه رمان په وا له دامغان شه کانه وه، عوبه یدیللا خان دهستی له گه مارۆ هه لگرت و گه راپه وه ئه و به ره پوو بار. حکومه تی خوراسانی له سام میرزا

وهرگرتوه و دای به سولتان محهمه دمیرزای کورپی خۆی و محهمه دخانی کورپی شهره فهدینی ته که لووی کرده له له و ده مپراستی.

هەر له زستانی ئەم سالا دا به‌ی‌دای پادشایه‌تی به‌ره و نیسا و ئەبی‌هره هه‌لدران و له‌به‌ر سوژه‌ی سه‌رما و به‌فر و کپ‌یوه و باکوت گه‌لیک تووشی ده‌رد و مه‌ره‌د و کویره‌وه‌ری بوونه‌وه. قه‌نده‌هار و «زیمین داوه‌ر» خرا‌نه سه‌ر قه‌له‌مه‌وه‌ی پادشایه‌تی و جله‌وه‌ی ده‌سه‌لاتی به‌خسرا به‌ بوداق‌خانی قاجار و هیزه‌کانی کۆچاوکۆچ گه‌رانه‌وه عیراق.

سالی ۹۴۵ / ۱۵۳۸ - ۳۹

لەم سالا دا سولتان سه‌لیم‌خان به‌ مه‌به‌ستی ده‌مکو‌تی حاکی بوغدان^۱ هه‌نگاوی نا که وێپای خونکارانی فه‌رنگ و ئەلمان - په‌بی ئاور و غه‌زه‌بیان به‌ سه‌ردا بباری - ده‌یانویست سووکایه‌تی به‌ مسولمانان بکه‌ن و خۆیان له‌ دانی باجی لادینانه بپاریزن. سولتان سه‌ره‌تا قه‌لای سه‌جاو (سه‌چاو - سووجیوا) ی سه‌ر به‌ بوغدانی گرت. قه‌راتی به‌ دگوزی لاپی خۆی بۆ پانه‌گیرا و هه‌ریمه‌که‌ی چۆل کرد و په‌وه‌ی. خه‌لکی ولاته‌که‌ خۆیان هاتن و پیم‌ل بوون و حوکم‌پرانیکی تازه‌یان دانا و تاوانانه‌ی لادینی و باج و خه‌راجیان وه‌ستۆ گرت و ده‌سته‌به‌ر بوون که هه‌موو ساتی به‌ر هه‌شتاه‌زار غرووش (قرووش) بنێرنه‌ خه‌زینه‌ی دارماتی میری. دوا‌ی ئەم سه‌رکه‌وتنه‌ سولتانی جیهانگیر به‌ خۆشی و کامه‌رانی گه‌رپا‌یه‌وه ئیستانبول.

هەر لەم سالا دا شاتۆماسب ئەلقاس میرزای به‌ ئامانجی شکاندنی شاروخی کورپی فه‌رووخ‌یه‌ساری حاکی شیروان گال دا و ئەویش له‌ قه‌لای سه‌ختی بیغه‌رد (بیگه‌رد) په‌نای گرت. شاتۆماسب دوا‌به‌دوا‌ی ئەلقاس میرزا پۆیی بۆ شیروان و به‌ ناشتی و پیکه‌ه‌وتن قه‌لای بیگه‌ردی گرت. شه‌ش‌سه‌د که‌سیک له‌

قه لانشینان وه بهر تیغی تیژی قزلباشان کهوتن و کوژران. ته نانهت خودی پادشاش به تۆلهی خوینی سولتان حهیدهری باپیری چهند بیاماقوولتیکی شیروانی قهلتوب کرډن. ناوچهی شیروانی دا به ئهلقاس میرزا و گه پاپیه وه تهوړیز و لهوی خیللی خست.

حه مه ساله‌ی نه تیژدهی خواجه موزه فقه‌ری ته به کچی له ئهسته راباد کهوته کهله وه کیچی له گه‌ل سهره‌ددین خانی حوکمران و له جیی خوی هه‌لیکه‌ند و ده‌ریکرد. سهره‌ددین خان له ناکاو ته‌پی دایه سهری و گرتی و قۆلبه‌سته ناردی بۆ ئاستانه‌ی میری. به‌پیتی فه‌رمانی فه‌رمان‌ده‌وا له مناره‌یه‌کی نه‌سرییه‌ی تهوړیزه وه هه‌لیانداشت و تۆرمه‌ی ته‌به‌کچی له‌وی را بپاپیه وه.

سالی ۹۴۶ / ۱۵۳۹ - ۴۰

له‌م ساله‌دا سولتان سوله‌یمان خان، سوله‌یمان پاشای وه‌زیری به‌ پښای ده‌ریای «عومان» دا بۆ گرتنی هیندوستان به‌پیکرد. خیره‌ددین پاشا له‌گه‌ل ده‌ریاسالار «ئاندری دووری» ی فه‌ره‌نگی له‌ ده‌ریادا تیگگیران و شه‌ریکی قورسیان له‌ مابه‌ینی دا قه‌وما. ئاندری دووری (ئاندری ئادووریا) قه‌لای «نۆوه» ی داگیر کرد و کافری دانان بۆ پاراستنی. سهرله‌نوی خیره‌ددین پاشا په‌لاماری قه‌لاکه‌ی دایه‌وه و به‌ هه‌لمه‌تیکی سهرکه‌وتوانه ئه‌ستاندییه‌وه و هه‌موو لادینانی لئ قه‌لاچۆ کرد و مسولمانانی دانان بۆ راگیرکردنی.

ههر له‌م ساله‌دا عوبه‌یدخانی ئۆزه‌ک له‌ بوخارا مرد و عه‌بدو‌للاخانی کوپی کوچونجی خان کوپی ئه‌بولخیرخان جیی گرت‌ه‌وه و بوو به‌ پادشای سهره‌به‌خوی ئه‌وبه‌ره‌رووبار و تورکستان. شات‌ماسب وه‌ختایه‌ک هه‌وائی مه‌رگی عوبه‌یدیللاخانی بیست گه‌لیکی خیر و خیرات له‌ نۆو هه‌ژاران و به‌له‌نگازان دا به‌خشییه‌وه و ئۆخزنی له‌ ده‌روونی گه‌را و کردی به‌ خۆشی و شادی.

پوژیک غازی خانی حاکمی شیراز له هوردودا کۆچی دواپی کرد و جیگا که ی
باربووی برایم خانی کوپی کوجه له به گی زولقه در کرا. ههروه ها نه خویشی
چاوقولکه ته ورپزی ته نییه وه و خه لکیکی زۆری پی تیداچوون.

سالی ۹۴۷ / ۱۵۴۰ - ۴۱

سولتان سوله یمانی غازی به هه وای شکاندنی «فه رهندووش» ی خونکاری
نه مچه (نه مسا - ئوتریش) و گرتنی ولاتی نه نکرووس (مه جارستان) ده رکه وت و
قه لای بوودینی ده وره دا. پیشتتر باسی کرا که وه ختایه ک بوودین گیرا،
حکومه ته که ی به خشرا به بان ئه رده ل. دوا ی مردنی ئه رده ل، ده سه لاتی وی
باربووی بان ئیستیفان کرا. فه رهندووش په لاماری ئیستیفانی دا و
محهمه دپاشای وه زیر بهر له گه یشتنی کاروانی شکۆداری سوله یمانی، به
قۆشه نی پۆملیبه وه چوو ه یاریده ی بان ئیستیفان.

غازی خانی ته که لوو له م ساله دا پووی له ده رگانه ی سولتانی غازی
وه رگیرا و به خوی و شهش هزار سواریکه وه له هاوینه هه واری سوورلغ
(سوورلق) سه ری وه بهر ئاستانه ی پادشایه تی هیئا و چه ند ناوچه ی
شیروانی وه ک سالیان و مهحموداوا و باکوئی خه لات کرا. خودی
شاتۆماسب هرووژی برده سه ر گورجستان و مه له بهندی تغلیسی
ژیرده سه لاتی لۆراسی گورجی تالان کرد و گه لیک په خسیر و خه نیمه تی وه دهس
هیئا و له ته ورپز خیل به زی کرد.

سالی ۹۴۸ / ۱۵۴۱ - ۴۲

له م ساله دا محهمه دپاشای وه زیر که بهر له کاروانی شکۆداری سولتانی
گه بیوویه بوودین، فه رهندووش (فیرناندۆ کۆرتیژ) ویپای دهس هه لگرتن له
گه مارۆ به ده وره ی هیزه کانی داها ت و شه پرگه ی دیاری کرد. هه موو ده راندهری
شوینی تیکه ه لچوونی خه نده ک لیذا و به عاره بانه و داروبار گه رانگه پی ته نی و
تۆپ و زه برزه نه ی تیکخستن و هه ساری قایم و پته وی دابه ست و له م هه وشه یه دا

حارز و ناماده بۆ به ره نگاری چه قی که خۆیان پئی ده لّین قایمه. محهمه دپاشا له گه ل کافرانی مال کاول شه پری هه لگیرساند و فه ره ندووشی قه رال شکستی به ئه سته ی دابرا و له و چه ساره ده ره پری و کۆمه لکی زۆر له هیزه کانی کافران به له په شیریی خه زاکه رانی بالاده ست تیداجوون. قه لای «پوشته» ش هه ر له م ساله دا گیرا و جه نابیی سولتانی غازیی گه رایه وه قوسته نته نییه.

پۆژیکی محهمه دخانی حاکی شه ککی و پرای ئه لقاس میرزا له کویستانی سه هه ند چوونه خزمه ت رکیزی پادشا و چۆن چاکه ئاوا لایندرانه وه و ئیزنی گه رانه وه یان درا. پادشا زستانه هه واری برده ته ورپژ. عه بدوللاخانی کوپی کوچونجی خان که دوا ی نه مانی عوبه یدیللاخان حکومه تی ئه و به ره ووباری به ده سته وه گرتبوو، مرد و عه بدولعه زیزخانی کوپی عوبه یدخان له وئ ئالای فه رمانه وایه تی هه لدا.

سالی ۹۴۹ / ۱۵۴۲ - ۴۳

سولتان سوله یمان خانی غازیی وه رزی به هار و زستانی له و په پری خۆشی و شادی و کامه رانی دا رابوارد و کات و ساتی موباره کی ته مه نی له پایته خت به خت کرد.

هه ر له م ساله دا میری ئۆزبه ک واته کۆسته ن قه ره سولتانی کوپی جانی به گ خانی حاکی به لخ، جان چیه رمی به هادوری وه ک بالۆیز ناره ده رگای شاهی و عه بدولعه زیزخانی کوپی عوبه یدخانی حاکی بوخاراش خودابیردی به هادوری به پیکرد. شاتۆماسب حاجی ئاغای میهمانداری ره گه ل خستن و به خۆشی و کامه رانی مه ره خه س کران. پادشا له هه ره تی پایزدا ره ووی کرده خووزستان؛ دزفول و شووشته ر و هه موو ناوچه کانی هه ریمه که ی گرت و حکومه تی دزفول و شووشته ری به خشی به ئه بولغه ته به گی ئه فشار و گه رایه وه ئیراق و له قوم خیل به زی کرد.

سالی ۹۵۰ / ۱۵۴۳ - ۴۴

لهم ساله دا سولتان سوله یمانی غازی به مه بهستی گرتنی ولاتی بهچ و شکاندنی قهرالی وینده ری قوالی هه لمالی و پشتینده ی بهرهنکاری بهیت کرد و خیره تی چه شن گهردوونی له ئیستانبووله وه هه لدره و سه ری گه یشته عه ویقی ئاسمان و وه کوو بورجی قایم و بلیند تیکته ندره .

خاچ و کلیسا نه مان له سایه ی شیر ی تیژی
هه رجیبه شوینی کوفره به میحراب و مینبه ره
برپاره زه نازنه نا و هاواری پی ون بووان
ئیسته خرۆش و گوره و نه پهی ئه لاوئه کبه ره

هه ر لهم ساله دا شاتۆماسب له زستانه هه واری قومه وه پرووی کرده هاوینه هه واره کانی سه ره بندی هه مه دان. له ده وروبه ری نه هاوه ند حال ی موباره کی شیوا و خۆی بۆ پانه گیرا و نه خۆشی شانی گرت. بژیشکانی چازان و چه کیمانی ورد و وریا خواردن و خواردنه وه ی چاک و پیوستانی بۆ ریکخست و دوا ی چه ند پۆژان ورده و رده نه خۆشیبه که ی به پی و شوینه واری خۆش بوونه وه ی وه ده رکه وت. سه ره وکان و سه ردارانی قزلباش که تووشی گیزی گیزاوی دله پاوکه ببوون، شوکری خودایان به جیهینا و به نه زر و خیران نه داران و هه ژارانیا ن به سه ر کرده وه. عه ولاخانی ئۆستاجلووی حاکمی هه مه دان و شاعه لی سولتان کرانه پاسپارده ی په لاماردانی خیل و بار و مه ر و مالاتی که له وپان. دوو سه ره کرده که ئه رکی خۆیان پاپه پاند و خاکی که له وپانیا ن تالان و پیخوست کرد و به سلامه تی و به دهستی پر مه گه پانه وه. غازی خانی ته که لوو که چه ند جار یک شوینه واری دوو پرووی و دوو به ره کی لی ده رکه وتبوو، به گویره ی فه رمانی پادشا له شیروان و پرای براکانی کوژرا و خیل به زی میری له قه زوین له نگه ری خست.

سالی ۹۵۱ / ۱۵۴۴ - ۴۵

پادشای روم و سولهیمانی ئەو خاک و نیشتمانە پوژگاری به دلی خوی و به دەسهلاتداری له ئیستانبول تێپەر کرد.

شای عهجهمان به مه بهستی چوونه کوستانه کانی نازهربایجان له قهزوپنه وه ده رکهوت. له م سهر به نه ده دا میرزا هوما یوون کورپی میرزا بابور کورپی میرزا عومه رشپخ کورپی میرزا سولتان ئەبووسه عید کورپی میرزا سولتان محممه کورپی میرزا میرانشا کورپی میر تهیمووری کووردهگان له بهر دژایه تی سهروکان و سه رکرده کان به تایبته گپچه لی میرزا کامرانی برای و شیرخانی حاکمی هیندوستان، خوی بۆ پانه گیرا و دهستی له خاک و هه ریمه کانی هیندوستان هه لگرت و بۆ دیداری شاتۆماسب به ره و ئیراق و نازهربایجان بزووت. له میژگ و چیمه نی ئەبههر چاوی به پادشا کهوت و کۆمه لیک دیاری گرانبایی پادشاهانه ی برده خزمه تی. بۆ نموونه کوته ئەلماسیکی جوارمسقالی گه وره ی خسته به رچاوی فه رمان په روا که له وه تی دنیا به دنیا به شتی ئاوی نه دیبوو، نه بیستبووی. شاتۆماسبیش چۆن چاکه ئاوا دهستی ریزی لینا و چه ند پوژیک له کوستانی سوورلغ جیژن و میوانداری شاهانه ی پیکه پینان و پاوی به کۆمه لی دابه شی و سه رپا و به رپا و باسک و ته لان و لا پال و دۆل و پیچ و گه وه یان ته نین. له جهنگه ی پاوی دا پرو داویکی سه یر و دهگمه ن قهوما و تیریک سه ری کرد و ئەبولقاسمی خوله فای قاجاری پیکا و مهقی لیبری. به لام ده بی بزانی که شاتۆماسب هیندیک جاران خوی له کوشتنی میرزا هوما یوون خوش کرد، که چی سه ره نجام به که یخودایه تی «سولتانم» خانمی خوشکی دهستی له کۆل کرده وه و له پرووی چاکه و پشتیوانی شه شه زار سواریکی قزلباشی به سه رکردایه تی بوداق خانی قاجاری په گه ل خست و به ره و هیندوستان گاتی دا. میرزا هوما یوون شیرخانی به زاند و جاریکی تر دهسه لاتی ئەو هه ریمه ی به دهسته وه گرته وه. له چاکه ی شاتۆماسب مه لبه ندی قه نه دهاری

خستە سەر قەلەمپرەوى مىرى و لەودەمىپا ھەتا ئىستا ناوچەى قەندەھار كە داھاتى سالانەى چلھەزار تمەنە بە چنگ پادشای قزلباشەوہیە.

سالى ۹۵۲ / ۱۵۴۵ - ۴۶

لەم سالتەدا خونكارى جيهانگىرى پۇم سولتان سولەيمان خان بە خەيالى ئاسوودەوہ لە ئەدرنە و ئىستانبوول خەرىكى راو و شكار بوو. لە ھىچ دەروويەكەوہ شتى ناخۇش كە بتوانى بىرى موبارەكى بشەمزىنى ئاسۆكى نەدا. شاتۇماسب لەبەر بلاو بوونەوہى تاعوون لە تەورىز بەرەو عىراق كۆچ و بارى لىنا و ھەتا عەلى بولاغى سەر سنورى خوراسان پۇيى و گەرايەوہ قەزوین و لەوئ ھۆردووبەزى كرد. لەم كاتەدا پاپەپىن و سەرھەلدانى ئەلقاسمىرزا بە فىتى تاقىمىك ئاژاوەگىرى قزلباش و خەلكى شىروان بە گوئى پادشا ئاشنا كرا.

سالى ۹۵۳ / ۱۵۴۶ - ۴۷

سەرەتاي ئەم سالتە شازادە سولتان محەممەدخانى كوپى سولتان سولەيمان خان لە مەغنىسا (مانىسا) دەستى لە دنيا بەردا و مەيتەكەيان ھىنايەوہ ئىستانبوول و مزگەوتىكى ھەرەباشيان لەسەر گۆرەكەى ساز كرد و دايانپۇشى. مىرىمىراني بەغدا، بەسرە و جەوازەر و واستى گرت و وەسەر قەلەمپرەوى سولتانى خستەن. لە ئاستانەى بەرزەوہ بەگلەربەگ و سەرۆك بە مەبەستى پاراستن و راگرتنيان ديارى كران.

شاتۇماسب لە زستانەھەوارى قەزوینەوہ پرووى كردە كوستانەكانى ئۆجان. خان بەگى خاتوونى دايكى ئەلقاسمىرزا لەگەل سولتان ئەحمەدمىرزاي كوپى بە مەبەستى تكا و لىخۇشبوونى ھەللای ئەلقاسمىرزا چوونە پايەخپامووسانى پادشا و ئەویش قەلەمى بەخشىنى بە سەر تاوانەكانىدا كىشا. پاشان چەند سەركردە و پياوماقوولتىكى قزلباشى وەك سەيدبەگى كەموونە، بەدرخانى ئۆستاجلوو، شاقولى خەلىفەى مۇردارى زولقەدر، سۆندووك بەگى قۇرچى باشى

ئه فشار، مه عسو و مبه گی سه فهوی و میرزا برایی قازی ئه سکه ری و پرای دایکی به پیکردنه شیروان که بچن و دلی ئه لقاس میرزا بده نه وه و سویندی داهن که له وهی به ولوه به پیچه وانهی ویستی پادشا نه جو و لیتته وه و له پێگای راست و پێمل بوون لانه دا.

ئه مجار خودی شا پرووی کرده خه زای گورجستان و ئه لقاس میرزای به پێی ده ربه ندی شیروان دا نارد خه زای چرکه سان. شاتۆ ماسب به ناوچه ی شۆرکه ل و په نیکدا رابرد و پێی نایه گورجستان. به شی زۆری ئه و زستانه سه رقائی گرتنی ئه و خاکه و په تانندی کافرانی سه ر به گێچه ل بوو. له وێه که رایه وه قه ره باغی ئه رران و پۆی یازدهی مانگی قوربان به په وگهی قۆیوون ئۆلمی پرووباری کوپدا تیپه پی و پێی نایه مه لبه ندی شیروان و له ویشه وه جوو بۆ عه لی جووپان.

سالی ۹۵۵ / ۱۵۴۸ - ۴۹

ئه لقاس میرزا هه میشه ده جوو ده بن سولتان سوله یمانی غازیه وه و به گوێی دا هه لده خویند ئه گه ر بی توو خونکاری به رزه جی سه ری پکیفی به ره و ئیران وه رسوو پێنی ته وای مه زنه پیاوانی قزلباش له توماسبی برام هه لده که پێنه وه و سه ر وه به ر پکیفی موباره کی سولتانی دینن. هه ر بۆیه سولتانی غازی له خانه میری قوسته نته نییه وه به ره و ئازه ربا یجان بزووت و هه تا ته وریزی ناوه ندی ده سه لات رانه وه ستا، به لام هه یج که س له پیاوانی قزلباش نه جوونه پێشوازی کاروانی به شه که وتی سولتانی. ته نانه ت هاو پکیفانی ئه لقاس که له شیروانه وه له که تلی جوو بوونه پۆم، پروویان لیوه رگێرا و دایانه پال شا. به م چه شنه سولتانی غازی ماوه ی چوار پۆژ له ته وریز بنه ی دانا و که وته هه سانه وه، به لام هه زه کانی نه یان توانی له جێی خۆیان په ل ببزیون و به زۆره ملی په په کایه ک له خه لک و دانیش تروانی ته وریز و ده و روبه ری بستینن. جه ماوه ری فرۆشه ری بازار هه موو پۆژی له سه ر پێ و شوینی جاران ده رگای دوو کانه کانی خۆیان ده کرد وه و سه رقائی کاری خۆیان ده بوون. له م بارودۆخه دا

له شکری هه‌میشه سه‌رکه‌وته‌ی سولتانی غاز‌ی به‌ره‌و وان گه‌راپه‌وه و ئه‌و قه‌لا به‌رزه‌ی سه‌ری گه‌یوه‌ته ئاسمان ده‌وره درا و به زه‌بری تۆپ و به‌رداوێژ و مه‌نجه‌نیق تی‌ککوترا. شاعه‌لی سولتانی حوسینی که له ژووری قه‌لادا په‌نای گرتبوو، ئامانی خواست و دژده‌که‌ی به ده‌سته‌وه دا. وان، وستان، ئه‌رجیش و عادلجه‌واز که‌وته‌نه چنگ کاربه‌ده‌ستانی حکومه‌تی بالاده‌ست. وه‌ختایه‌ک سه‌بارت به چۆنیه‌تی قه‌لاداری سولتان خاترجهم بوو، پرووی کرده زستانه‌هه‌واری حه‌له‌ب و له به‌ندی ماسی تی‌په‌پی و به‌ره‌و ئه‌رجیش و خه‌نه‌س بزووت. شاتۆماسب له پاسین و ئاونیک بنه‌ی دانابوو که سیخوران خه‌به‌ریان بۆ هینا ئه‌وه سولتانی غاز‌ی به ته‌مای په‌لاماردانی ئیوه‌یه و به سه‌ره‌ره‌و دئ و ئه‌ویش خیرایه‌کی به‌ره‌و ئه‌رزه‌نجان رایکرد. به خزمه‌ت سولتانیان راگه‌یاند که شاته‌ه‌ماسب سه‌ره‌ره‌پی گرتوو و ده‌یه‌ه‌وئ قۆشه‌نی ئیسلام تووشی نه‌هامه‌تی و خه‌سارباری بکا. سولتانی غاز‌ی پێی کلا کرد و له ئه‌رجیشه‌وه چووه مووش و له‌وێوه به‌ره‌و بدلیس جمی و له ده‌ربه‌ند تی‌په‌پی و هه‌تا دیاربه‌کر پانه‌وه‌ستا و پۆیی بۆ حه‌له‌ب. شاتۆماسب دوابه‌دوای وی پێی‌نایه بدلیس و مووش و خارپووتی ئاور تی‌په‌ردا و له شکری قزلباش هه‌تا کووک مه‌یدانی بدلیس ولاتیکی زۆریان خاپوور کرد و له‌وێوه چوونه سوێی قه‌لای وان و ئابلۆقه‌یان دا.

سولتانی غاز‌ی ئه‌لقاس میرزای به مه‌به‌ستی پێخوست و تالانی هه‌ریمی ئێراق به‌ره‌و به‌غدا و شاره‌زوور نارد و له‌وئ خێل‌به‌زی کرد. له وه‌رز‌ی به‌ه‌اردا سولتانی غاز‌ی زستانه‌هه‌واری حه‌له‌بی جێهێشت و به نیازی شه‌ر و لیکدان له‌گه‌ل شاتۆماسب پرووی کرده دیاربه‌کر و له کوێستانی ئالماتوو (سیواوئ) چه‌ند پوژیک وچانی دا. پادشا لهم وه‌خته‌دا هه‌والی چوونی ئه‌لقاس میرزای له به‌غداوه بۆ عێراق و تالان کردنی خێل و باری بارام میرزای برای و چراغ سولتانی ئۆستاجلووی له هه‌مه‌دان و به دیل گرتنی ژن و مندالی ئه‌وانی پێگه‌یی. خه‌به‌ره‌که ده‌یگوت کاتیک ئه‌لقاس میرزا گه‌یشتۆته هه‌ریمه‌که که‌یخودا و گه‌وره‌پیاوانی

قوم و کاشان و ئیسفه‌هان تیگرا چوونه خزمه‌تی و سهریان وه‌به‌ره‌ئیناوه. بۆیه شاتۆماسب له‌پۆیه ده‌سته‌یه‌ک له‌ میران و سهرۆکانی وێرای بارام‌میرزا وه‌ک پێشه‌نگ به‌ره‌و عێراق گال دا و خۆی ده‌ستی له‌ کۆل قه‌لای وان کرده‌وه و به‌ره‌و قه‌ره‌باغ پۆیی. به‌ لیواری پرووباری کوردا گه‌پایه‌وه و به‌ پێگای ئه‌رده‌وێل و خه‌ڵاڵدا به‌ره‌و قه‌زوین داوه‌ری. به‌ره‌له‌وه‌ی کاروانی به‌ ته‌نته‌نه و سه‌نسه‌نه‌ی پادشایانه‌ی بگاتێ نا‌قمیک له‌ سهرۆکان و سهرکرده‌کانی به‌ مه‌به‌ستی پاراستنی قۆشه‌ن و ژن و زارۆکی قزلباشان به‌پێکردن که‌ له‌ هه‌ری‌می عێراقا به‌ پرش‌وبلاوی که‌وتبوونه‌وه.

کاتی‌ک ده‌نگ و ئاوازه‌ی داوه‌ری‌نه‌وه‌ی قۆشه‌نی فه‌رمانه‌وا له‌ ئیسفه‌هان گه‌یشته‌ گوێی ئه‌لقاس‌میرزا، به‌ره‌و خاکی خووزستان بزووت و ده‌ستی به‌ سه‌ر قه‌لای «ئیزه‌دخواست» داگرت و قه‌لت‌وبه‌ری تیخست. له‌و‌پۆیه‌ چو و بۆ لای شووشته‌ر و دزفول و ده‌وره‌ی قه‌لای شووشته‌ری دا و هه‌رچی کردی و کران‌دی هیچی بۆ نه‌کرا. به‌ هه‌ول و تیگۆشانی کورانی میر شه‌مه‌سه‌ددین ئه‌سه‌دوللای میر زه‌ینه‌ددین سه‌ید عه‌لی و وه‌جیه‌ددین عه‌بدولوه‌هاب که‌ پیر و پێشه‌وا‌ی خه‌لکی ئه‌و مه‌لبه‌ندن، پیاوانی پۆم ه‌رووژمیان ده‌کرده‌ سه‌ر هه‌ر قه‌لا و شوینیک، جه‌ماوه‌ر لییان را‌ده‌په‌رین و به‌ره‌نگاریان ده‌بوون و هه‌سیان ده‌دانه‌وه. ئه‌وه‌نده‌ی هاتن و چوون جیهاده‌که‌یان به‌ری نه‌کرد و سه‌رشکسته و خه‌ساربار گه‌پانه‌وه دزفول و له‌ویش جیان بۆ نه‌کرا و به‌ پێی قه‌لای «به‌یات» دا به‌ره‌و به‌غدا کشان.

سالی ۹۵۶ / ۱۵۴۹ - ۵۰

له‌ سه‌ره‌تای ئهم ساله‌دا سوله‌یمانی غازي، ئه‌حمه‌دپاشای مه‌زنه‌وه‌زیری کرده‌ سه‌رکرده‌ی سپا و له‌ هه‌وارگه‌ی «ئالمالوو» را به‌ ئامانجی لی‌دانی شاتۆماسب نار‌دی به‌ره‌و گورجستان. ئه‌گه‌رچی هیشتا مزلیکیان مابوو هیزه‌کانیان بگه‌نه‌یه‌کتر، ئه‌حمه‌دپاشا ترسا و خۆی له‌ شه‌ر پاراست و چه‌ند

پوڙي پازدهی مانگی په مەزان بارام میرزای برا چووکهی شا به مردنی خوی
مرد و سولتان حوسین میرزا و برایم میرزا و به دیعوز زهمانی به هه تیوی له پاش
به جیمان.

لە ئاخروئۇخرى ئەم سالەدا كەسىك بە ناوى بورھان لە تۆرمەھى مىرانى شىروان سەرى ھەلدا كە زۆربەھى ھەرىمى شىروانى خستە ژىر دەسەلاتى. شاتۇماسب حكومەتى شىروانى دا بە عەولاخانى ئۇستاجلوو كە بېروا و بورھانىش دەرپەرىنى. كاتىك عەولاخان لە ئاوى كۆپ پەرىيەو وەك پووداويكى سەمەرە بورھان ھەر ئەوئەندە بلىي يەكودوو سەرى نايەو. خەلكى شىروان كەسىكى دىكەيان بە ناوى مىحراب لە جىي دانا و عەبدوللاخان ھەلىكرە سەرى و ئەویش باشارى نەكرد و ھەلات و سەرلەنوئ ھەرىمى شىروان كەوتەو بن دەستى ھىزەكانى قزلباش.

سالى ۹۵۷ / ۱۵۵۰ - ۵۱

سولتان سولەيمان خان بناغەى مزگەوتىكى مەزنى دانا و لە ماوہى ھەشت سالاندا تەواى كرد و بە سولەيمانىيە ناودىرە. بۇ ئاوبانگ و گەورەيى بەپىز كەوتۆتە دواى مزگەوتى ئەياسوفىيە و بەئىئومەييە.

ھەر لەم سالەدا شاتەھماسب لە قەزوينەو پووى كرده كوستانى سولتانىيە و لەوئىشەو بەرەو ئازەربايجان بزووت و خىل و خىزانى ناردە عىراق و ھاوينەھەوارى بىردە قەرەباغى ئەرران.

سالى ۹۵۸ / ۱۵۵۱

لەم سالەدا سولتان سولەيمانى غازى ، ئەحمەدپاشاى مەزنەوەزىرى بە سەركردايەتى ھىزىكى بىژمار و يەنىچەرى و قەپووخولقى و مىرىمىرانى پۇملى ناردن بۇ گرتنى قەلاى تۆمشوار. ئەو دۆھەوشەيەك بوو لە پەنا مەحمىيەى ئىسلامىيە كە فەرماندەيەكى كافىر بە ناوى «لوسانجە» حكومەتى بە سەردا دەكرد. ئەم قەلايە بۇ بەرزى و سەختى ئاى قەلاى ئاسمان دەھاتەو و پۇپەي لە پەپەرچەكى خىوئە شىنەى جىھان دەدا. لوسانجە ھەمىشە خراپەى دەكرد لەگەل دانىشتووانى سەر خاك و ئاوى مسولمانان. ئەحمەدپاشا بەپرتا و ھەلىكوتايە سەرى و دەورەى دا و لەبەر شەپۇلى ھىزەكانى وەك

دەرياخورۇشاۋى و گرمە و رېمبە و تەقەى تۇپ و تەقەنگى چەشنى ھەورەبرووسكە دەتگوت قىيامەت پابوۋە. تەوژمى زىم و كوت و زىرەشاندىن و كوشتار ھەورى قەزا و بەللى بە سەر سەرى كافرانەۋە سوورپاندىۋە. قەللى تۆمشوار و سۇلقەسار و نۆ دژى ترى قەلەمپەۋى ئەم حاكمە كەوتنە چىنگ وەزىرى ئازا و خرانە سەر ھەرىمى دەسەللى سولتەن. سەرھىز و حوكمدار و قازى بۇ پاكىرنى و پىپراگەيشتىن و پاراستىنى دىارى كىرن و گەپايەۋە مەحمىيەى ناۋەندى دەسەللى. لەبەرەۋى شاتۇماسىب زۇرجارى سەربادان و ملانەى دەرويش مەممەدخانى حاكىمى شەككى لە ئاست خۇى بەدى كىردىۋ، لەشكىرى ناردە سەرى و بە دەستى زۇر قەللى شەككى بەردەست كىرد. مەممەدخان بە چىلگۇر كە ھەللى، بەلام كەوتە چىنگ كۆسە پىرقوللى پىۋى چەرەنداب سولتەنى شاملو و ئەۋىش نەيزانى و كوشتى.

ھەر لەم سالەدا شا، قوللى سولتەنى ئۆستاجلوۋى لەسەر حكوومەتى مەشەدى پىرۇز وەلابرد و حوكماتى «چۆخورى سەعدى» پىئەسپارد. جەلەۋى حكوومەتى مەشەد باربوۋى عەلى سولتەنى زولقەدرى تاتى ئۇغللى كىرا. لە بىنەبانى سالدا پاسپاردەيەك لە لايەن قەرالى ئىسپانیاۋە بە پىگى ھۆرمزدا گەيشتە خىزمەت پاتشا. دواتر «قوللى مەممەد بەھادور» ناۋىكى ھاۋىكى دىن مەممەدخانى ئۆزبەكى حاكىمى خارەزم پىۋى كىردە ئاستانەى شاتۇماسىب. لە كاتى گەپانەۋەدىدا كاتىك گەيشتە سەبەۋار ھەۋالى مەرگى دىن مەممەدى بىست. ئەۋىش قازى عەتائۇللى بىرلى قازى مەممەدى پازى كە لەگەللى نىردىرپاۋە، بەجىيەيشت و شەۋ پاكىرد و بەرەۋ مەرۋ پىۋى. سال نەپراپوۋە كە چاقولكە كەوتە نىۋ ھۆردوۋى قىزلباشەۋە و شاتۇماسىب لەشكىرى خۇى لىكبلالو كىرد و زىستانەھەۋارى بىردە قەرەباغى ئەرران.

سالی ۹۵۹ / ۱۵۵۱ - ۵۲

سولتان سولهیمانی غازی له قودسی موبارەک به لای قیبلەدا له سەر
 گڕه بهردێک گومبەزێکی به رزی هه‌لخست و دەر و ژووری به کاشی پازاندهوه.
 مزگه‌وتی چاک و دلفه‌ریح و خانه‌قای خو‌ش و بلند و به‌رفره‌وانی له
 کووک مه‌یدانی خاکی شام ساز کردن که ناسراوه به «قه‌سری ئه‌بله‌ق».
 به‌رجایی و شیوی شه‌وانی پێک‌و‌پێک و ته‌واوی دانا بۆ موسافیران و پێبواران.
 له مانگی رهمه‌زاندا شاتۆماسب به ئامانجی گرتنی قه‌لای وان بزووت و
 ده‌ورە‌ی دژی ئه‌خلا‌تی دا. له‌به‌رومی قه‌لاکه له‌سەر به‌ردیکی نه‌رم داندرا‌بوو،
 که‌ریزکه‌ن له ده‌ورووبه‌ری هالان و که‌وتنه‌ لی‌دانی ره‌هۆلان. قه‌لانشین هاواریان
 لی‌هه‌ستا و که‌وتنه‌ پارانه‌وه که ده‌ستیان نه‌که‌نی و قه‌لاکه به‌رده‌س ده‌بی و شا
 لی‌ی قبول کردن. جه‌ماوم له قه‌لا ده‌رکه‌وتن و که‌سی ره‌گه‌ل خستن و به
 سلامه‌تی ناردنی بۆ لای بتلیس و دژه‌که‌ی رووخاند و داری له‌سەر به‌ردی
 نه‌ه‌یشت. له‌ویوه پۆیی بۆ لای ئه‌رجیش و فه‌رمانی که‌مارۆدانی قه‌لای ده‌رکرد.
 سه‌رسوور به ده‌وری قه‌لاوه وه‌ربوون و خۆیان دایه قه‌لاگیر. کاتی‌ک مه‌ودای
 که‌مارۆ بۆ ماوه‌ی چوار مانگ درێژ بۆوه، زستانی سه‌خت په‌ری هه‌لدا و چه‌ند
 نوایه‌ک به‌فری قورس باری، به‌لام دیسانیش شاتۆماسب کړپوه و باکوت
 نه‌یه‌زان‌د و خپوه‌ت و باره‌گای کۆنه‌کرده‌وه و شیلگیر و پته‌و پاوه‌ستا و پۆژ به
 پۆژ ئالقه‌ی ئابلقه‌ی پتر پێک‌دێنا. له ژووری قه‌لادا چه‌ند تیره و تایفه‌یه‌کی
 بوختی (بۆتانی) پشتیان به پشتی یه‌ک‌تره‌وه دا‌بوو، بۆ وینه میر برام گورگیلی
 به جله‌ودار داده‌ندرا. کۆمه‌لی پۆمی رازی بوون له‌سەر به ده‌سته‌وه‌دانی قه‌لا،
 به‌لام بۆتانی قنیاتیان نه‌ه‌یتا و بوونه له‌مپه‌ر. سه‌ره‌نجام تۆره‌مه‌ی پۆمی به‌دزی
 سه‌ریان وه‌به‌ر پادشا ه‌یتا و چه‌ند قزلباشیان به که‌ندر و گوریسان له شووره‌وه
 هه‌لکێشا و چی بۆتانییه که‌وتنه به‌ر په‌هێله‌ی تیر و فیشه‌کان و له دژ ته‌ره
 کران و قه‌لا درایه ده‌س میران و به‌گه‌رانی پادشا. هه‌زاره‌زیله و پاشماوه‌ی

چەكدارەكانى بۇتانى كەوتنە بەر دەستى شاتۇماسب و ئەویش پېستى سەرى دامالین و قوولەى پېكردن. كۆرە خالى ئەلقاسمىرزا، بەدىعوززەمانى كۆپى عەلىبەگى توركمانى جەلىلووى سەرۆك ھىزى ئەرچىش كۆژا.

سالى ۹۶۰ / ۱۵۵۲ - ۵۳

سەرەتاي ئەم سالا سولتان سولەيمانى غازى بە ئامانجى گرتنى ئىران لە ئىستانبوولى پايتەختەو دەركەوت. كاتىك شارۆكەى ئەرگىلى خېوت و تاو و رەشمال و بارگاي شىكۆدارى مىرى سەريان لىبەرز كىدەو، شازادە سولتان مستەفاى كۆرە گەورەى لە ئاماسىيەو بە لەشكرىكى گەورە و گرانبەو ھاتە ئىكلامكىشان و رايەخپامووسانى باوكى. پۇستەمپاشاى مەزنەووزىر چونكە لە سام و ھەببەتى دەرسا، سەرۋبەرى كاغەزىكى بە درۋى لە زمانى شاتۇماسبەو لە پېى سەيد محەممەدى حاكىمى ھەكارىيەو وىخستەو و نىشانى مىرى مەزنى دا و ئەویش بە نىوەرۋكى نووسراو كە كەوتە دىلەراو كە و ھەر ئەو پۇژە شازادەيان گرت و خىكاندىيان. يەككە لە زانايان پىكەوتى ئەم پروداوەى بە «مەكرى پۇستەم»^۱ بردۆتەو سەرىك. مەيتەكەيان بىردەو بوورسا و لەوئى ناشىيان و سولتان ھۆردوبەزى بىردە ھەلەب.

ھەر لەم سالا دا شازادە جانگىر لەوئى ئەمرى خوداى بەجىھىنا و تۆمارى تەمەنى پىچرايەو و تەرمەكەيان گواستەو ئىستانبوول و مزگەوتىكى گەورەيان لە شوپىنىكى بەرز لەسەر گۆرەكەى ساز كىد. سولتان سەرەتاي بەھارى خۇشەفەر لە زىستانەھەوارى ھەلەبەو بەرەو نەخجەوان بزووت. كاتىك پروكارى نەخجەوان بوو بە خېوتەكەى ھۆردووى سەرەنجام سەرەكەوتووى، شاتۇماسب بەرگەى ھىرشى نەگرت و بەرەو كويىستانەكانى نەخجەوان بارگە و بنەى پىچايەو. وەختايەك سەرەداى زىستان وردەوردە خۇى نواند و پەنگبوو

شاتەھماسب دەرھەت بېنچ و پروو بکاتە ھەرىمى رۇم و بکەوئتە ئىکدان و بېشئىلى
ئەو خاک و سەرزەمىنە، سولتان لە نەخجەوانەو گەرايەو ئەماسىيە و لەوئ
خېل بەزى کرد.

سالى ۹۶۱ / ۱۵۵۳ - ۵۴

سولتانى غازى ئەھمەدپاشاى مەزنەو زىرى کوشت و رۇستەمپاشاى زاواى
لە جېي دانا کە کاتى چوونە نەخجەوان لەسەر پرووداوەکەى سولتان مستەفا
لېي خستبوو.

شاتقۇماسب لە وەرزى پايزدا بېي نايە تەورېز و کچى شانئىمەتوللاى
تۆرەمەى مىر نىعمەتوللاى قەھىستانى خوشکەزاي خۇي بۇ سەمەيل مىرزاى کورې
خواست و داوہ تىکى گەرەى بۇ کرد.

سالى ۹۶۲ / ۱۵۵۴ - ۵۵

لەم سالاەدا مىرزا ھومايوونى ھوکمرانى ھىند کە زۇرجاران لە کاتى
پۇژاوايووندا پالى دەداوہ و لە زەردەى تاوہپەرى دەروانى، لە سەربانى کۆشكى
خۇي کە لە دېھلى سازى کردبوو، بەربۇوہ و گيانى دايە دەس گيان پەرورەئىنى.
سولتان جەلالەددىن محەممەد ئەکبەرى کورە گەرەى لە تەمەنى... لە شوئىنى
باوکى بوو بە فەرمانرەوا و وردەوردە ھەموو ھەرىمەکانى ھىندوستانى خستە
ژېر دەسەلاتى. ھەر ئىستا کە مەن خەرىكى نووسىنم ماوہى چل و بېنچ سالاە کە
ئەو پادشا دادەوان و زانايە بە تېر و تەسەلى و دەسپۇشتوويى لە ھەموو
ھەرىمەکانى ھىندوستان خەرىكى ھکومەت کردنە. ناوبانگى دادپەرورەى و
دەستى بدە و بەخشىنى گەيوەتە ئەوپەرەوپەرى ولاتانى دنيا. بە بىرى کولمدا
دەھات کە چۆنەتى بەسەرھات و پرووداوەکانى پۇژگارى دەسەلاتى ئەو پادشا
دادپەرورە لەم دەقە دواپراوہدا بنووسمەوہ و بىدركيتم، بەلام لەبەرورەى ولاتى
ھىند لە دەرورەى جەغزى مەوتەنى ئىران و توورانە، خۇم لە درېژکردنەوہى

قسان و تیره دانی خه لک پاراست و تیژ تیره پیم. مه ولانا قاسمی کاهی سه بارهت به ریکه وتی کۆچی دواپی میرزا هوما یوون شاوی فهرمووه:

هوما یوون پادشای ملکی هه بوون بوو
 وه بیری نایه هیچ کهس پادشای وا
 له بانی کوشکی هه لدره لانه نا کاو
 هه موو عومری عه زیزی که وته بهر با
 له بۆ ریکه وتی مهرگی کاهی نووسی
 هوما یوون شا له بان بهر بۆوه^۱ ئیستا

سالی ۹۶۳ / ۱۵۵۵ - ۵۶

لهم سالا دا سولتان سوله یمان خان له کۆشک و سه ره سه رای قوسته نته نییه زه مانی به خۆشی و کامه رانی و عه یش و نۆش و دیدار رابوارد.
 شاته هه ماسب ده سه لاتی هیراتی دایه دهس سمایل میرزای کوپی دووه می خۆی و ویرای عه لی سولتانی ته که لوو ناردی بۆ وئ. محه مه دخانی کوپی شه ره فه ددینی بۆ کرده له له یه کی لیوه شاوه. شازاده سمایل میرزا ئه سپارد بووی که سولتان محه مه دمیرزا بهریته خزمهت پادشا و به پپی فه رمان عه لی سولتان، سولتان محه مه دمیرزای له کویتانی ده ریاوکی قه زوین گه یانده ده رانه ی فه رمانه روا. ئه و کاته ی که عه لی سولتان ویرای سمایل میرزا پپی نایه هیرات، تاتار سولتان و عه لی به گی کوپی محه مه دخان و چه ند که سییک له ئه میرزاده کانی ته که لوو به تایبهت شه ره فه ددین به گی کوپی وه یسه سولتانی

برازاى محەممەدخان زۆريان سووكايەتى بە محەممەدخاننى لە لە کرد و تەنانەت ويستيان بىكوژن. محەممەدخان دوابەدواى عەلى سولتان چۆنيەتى ھەلويستى نالەبارى ئەو تاقمەى بە دريژى گەياندە پىچكەى تەختى پادىشاينەتى. وەختايەك عەلى سولتان شەرەفى پاىخەرامووسانى مىرى پىپرا، دواى چەند رۆژيک لەبەر بوغاندىنى محەممەدخان لە ميترگ و چيمەنى ساوخ بولاغ كەوتەبەر شەپۆلى توورەيى فەرمانرەوا و لە بەردەرەنەى ديوان كورپانى گولبەدى گورجى پىخوستيان کرد و پلىشانديانەو و فزەيان لىپىرى.

ھەر لەم سالىدا شاتەھماسب، گەوەر سولتان خانىمى كچى خۆى دا بە سولتان برايم مىرزاى كوپى بارام مىرزاى براى و حكومەتى مەشەدى تووسى باربوو کرد و ناردى بۆ خوراسان. لە كلكەى سالدا تەواوى مىران و بەگلەران و چەكدارانى مىرى بەپىي فەرمانى پادشا تۆبەيان کرد لە ھەرچى گوناھە يان بەرگىرەووى لەسەر داندراو. يەككە لە زانايان سەبارەت بە ميژووى ئەم تۆبە پتەو ەئاوا دەلى:

تۆماسبشاي دادەوان، سولتانى مەوتەنى دىن
ھەموويانى تۆبە دا خيّل و لەشكرى دىنى
پىكەوتى سويند و پەيمان بۆتە «تۆبەى نەسووحا»^۱
رەمزی كارى خودايە، بە چاوى خۆت دەبينى

سالى ۹۶۴ / ۱۵۵۶ - ۵۷

فرمانرەواى جيهان، قارەمانى زەمان، ئەسكەندەرى جووت قۆچى دەوران،
واتە سولتانى غازى سولەيمان خان لە ئەدرنەى مەحمىيە بى ھەدادان و وچان،

وهرزى ھاوین و زستان كهوتە گەوزاندنى نىچىر و دابەشىنى ھاو و بەدلى خۆى
پۇڭگارى ژيانى ھەلبوارد.

ھەر لەم سالەدا شاتقۇماسب لەبەر ھىندىك ئاكار و کردارى نالەبار و
قىزەونى سىمىل مىرزا لە بارىژى ھىرات، لىخست و دووبارە سولتان
مەممەدىمىرزاى کردەو ھاكەم و ناردىيەو ھەممەدىمىرزا و ىپراى
سۇندووک بەگى قۇرچى باشى ئەفشار بزوت و ھەختايەك گەيشتنە ھىرات
سۇندووک بەگ سىمىل مىرزاى لەگەل خۆى ھىنايەو ېۆ لای شا و كاتىك ھەوالى
گەرانەو ھىان لە ساو ھە گوڭى پادشا ئاشنا کرا، مەعسۇبەگى مىر دىوانى
سەفەوى بە پىرەو ناردن. سىمىل مىرزا گىرا و زنجىر پىچ کرا و نىردرايە قەلای
قەھقەھە و خرايە سىچالەو ھە دوابەدوای ئەم کارە شاتە ھەماسب ېووى کردە
ھاوینە ھەوارى سەھەند. قازى مەممەدى كوپى قازى موسافىر كە چەند سالتىك
بوو زۆر بە ېىك و پىكى و لەبارى جەلەوى ېاگرتن و پاراستنى ئازەربايجان و
شارى تەورىزى بە دەستەو ېوو، ھاوشانەكانى چاوى دوو سەريان پىى
ھەلنەدەھات و ئاخرييەكەى بە فیل و دەرھۆ و ئاجسنى پىاوانى قىن لە زگ و
بەرچاوتەنگ، و ىپراى ھەيدەربەگى ئەنىس كوپى وەستا شىخى تۇپچى، كەوتنە
بەر تەوژمى ئووپەيى مىر و ھاپدران و گىران. دوای ئەشكەنجە و ئازار و
غەدرىكى بىسنوور، زېر و زېوئىكى زۆريان لىئەستاندن و ھەردووكيان ناردن بۆ
زىندانى قەلای ھەلەمووت و لەوى پىشوويان لىپرا.

لە بنەبانى سالدا مەممەدخانى كوپى شەرقەددىن، ھاكىمى ھىرات
كۆچىدوایى کرد. زستانە ھەوارى مىرى لە قەزوین بنەى دانا. مىر تەقىيەددىن
مەممەد كوپى مىر موعىزەددىن مەممەدى ئىسفەھانى كرايە گەورەو ھەزىر.

سالى ۹۶۵ / ۱۵۵۷ - ۵۸

سولتان سولەيمان خان بەپى داب و دەستوورى سالانى پىشوو كاتى
موبارەكى لە ئىستانبول بە خۆشى و شادى و كامەرانى و دىدار تىپەر کرد.

شاتۇماسبىش، شاقولى خەلىفەى مۇردار و بەدرخانى ئۇستاجلووى كردنە
سەرکردەى لەشكر و وىپراى برايمخانى زولقەدرى حاكىمى ئەستەراباد و
رۇستەمخانى ئەفشارى حوكمدارى كۆھگىلۆيە و سەرۆك و سەردارانى عىراق
لەگەل پازدەھزار سوارىك گالى دان بۇ سەر خىلاتى توركمانى يەقە و
حەشاماتى گەراى لوو و تيرەى ئۇقلوو. ئەم عىلاتە ھەموو سالتى گەلىكىان
زەرد و زيان بە ھەرىمى ئەستەراباد و خوراسان دەگەياند و لە ترسى پامالى
ھىزەكان پەنايان بىردە بەر عەلى سولتانى ئۆزبەكى براى دىن محەممەدخان كە
لەبرى براكەى حوكمدارى ئوورگەنچ بوو. پادشا لە دواى مىران و بەگلەران بەرەو
كويتسانى خەررەقان كەوتەرچ كە ئەگەر ھاتوو پىويست بە يارمەتى بوو،
دوابەدوايان پوو بكا تە خوراسان. ھەر كە مىران و ھىزەكان گەيشتنە دەوروبەرى
ئەستەراباد، ھۆبە و پەشمالى توركمانان و خىلى ئۇقلوو لە ترسان
پىچاينەو و پەوين و چوونە قەراخ پووبارى ئەترەك. سەرۆكانى قزلباش
كەوتنە پەيكەردەيان و لە دەشتى ئەترەك شاقوولى مۇدار نەخۇش كەوت و
ژانەزگ حەجمىنى لىتەگرت و لەبەر كەمى ئاو و قرچەقرچى گەرما مى بە لارەو
نا و مرد. ھىندىك مەر و مالاتى توركمانان نەبى كە بە تالان چوون، كەسيان
و ەبەر گوردى سەرسووران نەكەوت. راست لەو دەمەدا عەلى سولتانى ئۆزبەك بە
خۇى و بە سى ھەزار سوارەو لە ئوورگەنجەو پاش بېرىنى چىل پۆژەپى بە
چۆل و دەشتاندا، لە لىوارى پووبارى ئەترەك گەيشتە لای توركمانان. ھەردىك
سپا دواى بېرىنى پۆژەپىيەك لىكتىر نىزىك بوونەو. كاتىك عەلى سولتان بە
زۆرى و زەوەندى لەشكرى قزلباشى زانى، لە پەنا پووبار شوپىنىكى چاكى بۇ
دامەزرانى قۇشەنى ھەلپژارد و لە دەوروبەرى ھۇردووبەزى خەندەكى ھەلگەند و
پشتى بە چۆمەو دا. پەوەى و شترانى لەسەر لىوى كەندالان كردە ھەوشە و بۇ
شەپ و لىكدان و بەرەنگارى سەنگەرى گرت. مىرانى قزلباش بە لووتبەرزى و
غللوورى ھىرشيان كرد و شەپيان ھەلگىرساند. عەلى سولتانىش پىنايە پكىف و

و پیرای که وانداران‌ی چالاکی ته‌پرده‌ست هاته په‌نا خه‌نده‌ک و خیتی تورکمانانی به هه‌زار سواره‌وه به‌پیکرده پشته‌سهری له‌شکری سه‌رسووران و خوی که‌وته به‌ربه‌ره‌کانی. دوا‌ی کیشمه‌کیشیکی بیا‌وانه قۆشه‌نی قزلباش شکستیان تیکه‌وت و به‌درخانی ئۆستاجلووی سه‌رکرده‌ی هیژه‌که گیرا. برایم‌خانی حاکمی شه‌سته‌راباد و رۆسته‌م‌خانی شه‌فشاری حوکه‌مداری کۆهگیلویه کوژران و یادگار محه‌مه‌دبه‌گی مووسلاوی حاکمی ساوه، حه‌سه‌ن سولتانی فیج ئوغلی حوکه‌مرانی دینه‌وه‌ر، عه‌بباس عه‌لی سولتانی کوپی چه‌ره‌ندابی شاملوو و شاقولای سولتانی کوپی کوجه‌لی شایردی ئۆستاجلوو گیران و کوژران و پاشماوه‌ی هیژه‌کانی له ئاوی شه‌تره‌کدا چوونه‌وه به‌ر باری فه‌نایه و هه‌ناسه‌یان لێپرا.

کاتی‌ک ئه‌م هه‌واشه‌ سامناک و زراوبه‌ره له کویشته‌نه‌کانی خه‌ره‌ره‌قان به خزمه‌ت پادشا راگه‌یه‌ندرا، که‌وته په‌شوکاوی و په‌ریشانی و سه‌رکرده‌ی تری له جیگای دانان و گه‌رایه‌وه قه‌زوین و زستان له‌وی بنه‌ی دانا. وه‌رزی به‌هار لافاویکی به‌ته‌وژم له قه‌زوین هه‌ستا و نیزیکه‌ی دووسه‌هزار مالی وێران کرد و کۆمه‌لێکی خنکاند و که‌لوپه‌ل و خورد و خۆراک و پسقیکی زۆر وه‌ ژپیر لیته و قو‌ر و چلپاو که‌وتن و پاش ماوه‌یه‌ک ده‌ریاندی‌نانه‌وه.

سالی ۹۶۶ / ۱۵۵۸ - ۵۹

له‌م ساله‌دا سولتان سوله‌یمانی غاز‌ی ده‌ستووری فه‌رموو که جی و شوینی شازاده پایه‌به‌ره‌که‌ن ئالوگۆرپان بی‌بکری و سولتان سه‌لیم‌خان راگۆیزنه ئاماسیبه و سولتان بازید به‌رنه جیگای وی له قوونیه. جا له‌به‌روه‌ی سولتان بازید بیاویکی ئازای نه‌فامۆکه بوو، ئه‌م حوکه‌می برده‌وه سه‌ر ته‌گبیر و پای رۆسته‌م‌پاشای مه‌زنه‌وه‌زیر و گو‌تی چونکه می‌رده‌خوشکی خودی سولتان سه‌لیم‌خانه ده‌یه‌ه‌وی براکه‌م له پایته‌خت نیزیکی بی و من که کوپه‌گه‌ورم ده‌منی‌ریته جییه‌کی دووره‌ده‌ست، هه‌تا‌کوو شه‌ه‌ر هاتوو بابم مرد، سولتان

سه لیم زووتر بگاتئ و له سهر ته ختی فه رمانه وایه تی دابنیشی، به لام له کاکل و بوخته ی ئهم مه به سته بی خه بهر بوو که ده لی:

چۆنت پیخۆشه خۆ ئاوا نابئی شتی دیتته دی که خوا داینا بئی

ئاقلی ناته واو و دیوی خۆ به زل زانی وای لیکرد که کۆمه لیک بی ره چاو لاته و پاته و قه له وقوته له دهوری ئالای خۆی کۆ بکاته وه و به ره و قوونییه ببزوئ و په لاماری برای بدا و گه لیک پیاوانه هه لسوورئ، به لام چی بۆ نه کړئ و بگه رپته وه ئه نکوورییه. کاتیک سولتانی غازی بهم رووداوه ده زانی قۆشه نیکی یه کجار زۆری قه بوو خولقی، یه نی چه ری، سه رۆک هی زانی ئاناتۆلی، قه رامان، مه رعه ش، سیواس و دیار به کر ده نی رپته یاری ده ی سولتان سه لیم خان. سولتان بایه زید که به توو په بوونی باوکی و هی رشی سه رۆک و سه رداران ده زانی، به ره و ئه رزه پۆم ده روا و هه ر چه ندی ده که وپته پارانه وه و پیاو ده نی رئ و داوای لی بووردن ده کا هیچی بۆ نا کړئ و باوکی نایه به خشی و به زه یی پی دانا یه. بۆیه به نائومی دی له ماوه ی دووسئ پۆژان دا تیژ تیده په رئ و خۆی ده که یه نی ته ئه رزه پۆم. ئه یاز پاشا (هه یاس پاشا) ی میری میرانی عه رزه پۆم زۆری پیز ده کړئ و ده لی ده بی ته شریفت چه ند پۆژیک لی ره داسه کنی و منیش چۆنیه تی هه لویستی به ریزتان به خزمه ت پیچکی ته ختی جئ له نگه ری گه ردوونی میری راده گه یه نم و داوای به خشینت بۆ ده کم. به په ند و ئامۆژگاری ورد و باریک گه لیک دالخۆشی داوه و گوئی بهم شیعه نه بزووت که ده لی:

هه رکه س داخوازیکی هه بی نه بیینییه وه باشته ده بی

له‌م کاته‌دا سولتان سه‌لیم‌خان به‌له‌شکرکی‌کی به‌قه‌درایه‌ خیزی ده‌شتان
گه‌یشته‌ سه‌ری و سولتان بازید دهر‌فه‌تی پاره‌ستانی نه‌ما و به‌ره‌و سنووری
قزلباشان تیتی‌ته‌قاند. بیاوی ناره‌ده لای شاقو‌لای سولتانی حاکمی چۆ‌خوری
سه‌عد و باسی نیاز‌پاکی خۆی بۆ کرد. وه‌ختایه‌ک ئه‌م هه‌والانه‌ له‌ قه‌زوین به‌
گوینی موباره‌کی پادشا گه‌یشتن، هه‌سه‌ن‌به‌گی یوو‌زباشی ئوستاجلووی ناره‌ده
بیشوازی و به‌رێز و حورمه‌ته‌وه‌ هینایه‌ خزمه‌ت فه‌رمان‌په‌وا.

سالی ۹۶۷ / ۱۵۵۹ - ۶۰

پۆژی دووشه‌ممۆی سی‌زده‌ی مانگی په‌بیعی دووه‌می ئه‌م ساله‌ سولتان
بازیدخان به‌ته‌نته‌نه‌ و سه‌نسه‌نه‌ و دوا‌زده‌هه‌زار سواره‌وه‌ پووی کرده‌ قه‌زوین و
زۆربه‌ی میران و بیاوما‌قوولانی قزلباش به‌پیرییه‌وه‌ چوون و له‌ کۆشکی
بیشووی میری دابه‌زی. دوا‌ی سی پۆژ له‌ مه‌یدانی تازه‌ی قه‌زوین که‌ پادشا سازی
کردوه‌، کردیانه‌ به‌زم و په‌زم و شادی و میوانییه‌کی گه‌وره‌ و خوانیکی په‌نگین
پازایه‌وه‌ و چۆن چاکه‌ خانه‌خوێ ئاوا‌ی حورمه‌تی میوانه‌کانی گرت. ب‌ه‌ی ده‌هه‌زار
تمه‌نی وه‌ک خه‌لات و دیاری به‌خشی به‌ خۆی و کو‌پان و سه‌رکرده‌کانی و زۆربه‌ی
میران و به‌گه‌رانی داموده‌زگای ده‌سه‌لاتی نێردرا‌نه‌ لای حاکمان و میرانی هه‌رێم و
مه‌لبه‌نده‌کانی قه‌له‌مه‌رو‌ی پادشایه‌تی هه‌تا وه‌رزی زستان له‌و شوینانه‌
بحاوینه‌وه‌ و سه‌ره‌تای به‌هار داوه‌رینه‌وه‌ ژێر ئالای سولتان بایه‌زید.

بیاوه‌کان و هاو‌پێیانی سولتان بازید له‌ داها‌تووی کاروباری خۆیان خورد
بوونه‌وه‌ و دلایان له‌ شاتۆ‌ماسب ده‌ترسا و ده‌یان‌زانی به‌و شیوه‌ی که‌ شیاوه‌ به‌
سولتان پاناکا و پووی تیناکا و سه‌ره‌نجام به‌ دلی سولتانی گه‌وره‌
ده‌جوولیته‌وه‌. بۆیه‌ ده‌لوو قوددوون، سنان چه‌له‌بی سه‌رحیساب،
میرئا‌خو‌رپاشی، له‌له‌پاشا، فه‌رروخ‌به‌گ و عیسا چاشنیگرپاشی
(سه‌رتاما‌و‌چێژ- خوان‌سالار) که‌ کۆله‌که‌ی په‌شمالی ده‌سه‌لاتی بوون، پێکه‌وه‌
پاو‌یژیان کرد و لێ‌پ‌ران له‌ دهر‌فه‌تیکی له‌باردا شاتۆ‌ماسب بکووژن و به‌ره‌و به‌غدا

یان بۆ لای شیروان و گورجستان برهون. چهند کهس له پیاوهکانی سولتان بایهزید به تایبەت عەرەب محەممەد، چرکەس مەحموود، مستەفا چەلەبی نیشانەچی و قەرەئۇغزلوو بە هاوودەستی حەسەن بەگی یوو زیاشی کەتەنەکیان ئاشکرا کرد و بە پادشایان راگەیان. کاتیک سولتان بایهزید زانی کە ریسەکە بۆتەوه خوری و نەخشەکە لە قاو دراوه، خێرایەکی داوای عەرەب محەممەد و هاوپیانی کرد و هەر چواری کوشتن. بۆ بەیانی کە پادشا بەم رووداوەی زانی دلی تەواو گەردی گرت و ئاوینەیی بیری لیل داگیرا و کەوتە سووکایەتی پیکردنی. جەماوەری رەمەکی و بەدەفەر و گێچەل بازی قەزوین تین دران و هروژمیان برده سەر ماتی سولتان بایهزید و بەردهبارانیان کرد و هەزار جێو و قسەیی سارد و سووکیان لە پارسەنگی نا. کاربەدەستانی حکوومەت پێیان زانی و چە کداریان ناردن و بلاوێان بە حەشیمەتەکە کرد. بۆ سبەینێ وایان دانا کە سولتان بایهزید لەسەر پێوشوینی جاران بانگهێشتنی دیو خان بکەن و خوانی بۆ برا زیننەوه و لە دلی دەرھینن و تۆلەیی سووکایەتی جەماوەری بێ سەرەوبەرەیی بۆ بکەنەوه. کاتیک وێرایی کوڕانی هیژا و گەورە پیاوانی بەرپرسی بردیان بۆ دیو خان، لە پێو بەدەسەلات کرا و خودی پادشای پایەبەر ز هاتە سەر هەیان و ژووری و فەرمانی دا کە قزلباش بیانگرن و تیکیانەوه پێچن. لە چاو ترووکانیکا دەهەزار کەسیک دەس و پێیان خرایە کۆت و زنجیر و لە گەپەک و کۆلانەوه راپێچی بەر دەرگای کۆشکی میری کران. لەم کۆمەڵە پێنج هەزار پیاوی هۆز و خێلان وێرایی پیرحوسین بەگی توورغوود ئوغللی، ئەحمەد بەگی زولقەدری میربازەوان، عەبدولغەنی چاوەشی سیواسی، دهلوو سەیفەددینی قەرمانی و عەلی ئاغای سەر سەگەوان خراڤە ژێر پکیفی شا و شازادە مەزنەکان و ئەمیرانی بەرزەجێ. پاشماوەی قۆشەن کە غولام و غولامزادە و یەنی چەری و تۆرمەیی تر بوون قەلاچۆ کران و هەرچی مال و سامانیانە دەستی بە سەر داگیرا و درایە

دان. له کاتی گه پانه وهدا نێردراوه کان بۆ مالاوایی چوونه خزمهت میر و ئه ویش
فهرمووی له بهرامبهڕ ئهم خزمهتهدا که تهنیا ناردنهوهی سولتان بایهزید و
مندالهکانیهتی، دهبی بزانن زۆرم مه بهستی دلی خوتکاره و هیوادارم لوتف و
چاکه‌ی به سه‌رمانه‌وه کهم نه‌بی و داواکارم که دهسه‌لاتی هه‌ریمی به‌غدا
ببه‌خشێته سولتان هه‌یده‌رمیرزای کورم.

هه‌ر له‌م ساڵه‌دا پۆسته‌م‌پاشای مه‌زنه‌وه‌زیر ئه‌جه‌لی هات و مرد و له
پاده‌به‌ده‌ر زی و زیو و گه‌وه‌هر و که‌لوپه‌لی گرانبایی و سی‌هه‌زار که‌وله‌ سمۆره‌ی
له‌ پاش به‌جیما و محهممه‌دپاشای بۆسنه‌وی له‌ جێی دانرا.

سالی ۹۶۹ / ۱۵۶۱ - ۶۲

پۆژیکی شاته‌هماسب به‌ مه‌به‌ستی چوونه‌ سه‌یران و ڤاو له‌ قه‌زوینه‌وه‌ ڤووی
کرده‌ باڵی تاروم و له‌ ناوچه‌ی خه‌رزه‌ویل که‌ دووئای سفیدڤوود و شاپوود
تیکه‌ل ده‌بنه‌وه‌، چه‌ند پۆژیک بنه‌ی داکوتا و خۆی سه‌رقال کرد به‌ ماسی
گرته‌نه‌وه‌ و پاشان گه‌ڤایه‌وه‌ قه‌زوین. میه‌ن‌بانووی خوشکی به‌ر و پشتی مه‌شه‌وور
به‌ سولتانم که‌ به‌راستی یه‌کیک بوو له‌ گه‌وره‌ خاتوونانی پۆژگار و گه‌لیک
خیر و چاکه‌ی لی‌هه‌لوه‌ریبوو کۆچی‌دوایی کرد. ئهم که‌له‌ شازاده‌یه‌ زۆر خانه‌قا و
کاروانسه‌را و ڤردی ساز کردبوون و خوانی خیر و خیراتی هه‌موو چین و تو‌یژیکی
نێر و میی گرتبۆوه‌. قه‌تی می‌رد نه‌کردبوو و له‌ گه‌ل براکه‌ی ده‌ژیا و گه‌لیک
شوینه‌واری باشی بۆ پته‌و کردنی بناغه‌ی ده‌سه‌لاتی فه‌رمانه‌روایه‌تی له‌ دوا
به‌جیما‌بوو. ئهم شازاده‌ خاتوونه‌ چوو به‌رمو بانگاوازی هه‌ق و له‌ مالی
ته‌نگه‌به‌ری خۆبه‌زل‌زانی‌ڤا ڤووی کرده‌ دنیا و سه‌ره‌رای شادمانی. شاته‌هماسب
له‌ گه‌ل ته‌رمه‌که‌ی هه‌تا مه‌رقه‌دی نوورانی ئیمام‌زاده‌ حوسین ڤویی و له‌و‌یشه‌وه‌
ڤایانگواست بۆ په‌تا گومبه‌زی مه‌شه‌دی ئیمام په‌زا خودای لی‌ڤازی بی.

کۆمه‌لیک له‌ ڤیاوانی قزلباش وه‌ک سۆندووک‌ئاغای سپاسالار که‌ ته‌مه‌نی
له‌ سه‌د سالی تی‌په‌ریبوو، وێڤای یادگار محهممه‌دی تورکمانی تورخان و میر

فه زولولای قازی عه سکر و قازی عیمادی سه ره برستی کۆشک و خانو و به ره و
سه ره سهرایان و میرزا کافی ئوردو و بادی قه له مدار که هه رکامه یان له کاری
خۆیان دا که س تای نه ده کردن، مردن.

له ئاخری ئهم ساله دا وه لی به گی ئۆستاجلووی یه ساو له باشی (سهرنیگابان)
که وهک نیردراو چوو و بووه پۆم، له گه له خوسره و پاشای میری میرانی وان و
سنان پاشای چاشنیگیر باشی و عه لی ئاغای چاوهش باشی که به مه بهستی
وه رگرتنه وهی سولتان بایه زید و مندا له کانی هاتنه قه زوین، گه پاپیه وه. ئهم پۆله
که یخوداپه له باغی سه عاده ت ئاباد سیبه ری به خت به سه سهریانه وه
سو و پاپیه وه و به خزمه ت پادشا گه یشتن و خوندکار بری چوار سه ده ه زار فلووری
سکه ی سو و شازاده ی کامره وا سولتان سه لیم خان سه ده ه زار فلووری نار دبو و
که سه ره جم ده بو و به سی هه زار تمه ن دراوی بره و داری ئیراق. هه ره ها کۆمه لیک
دیاری و خه لاتی هه ره باش و گرانبایی پۆم و فه ره نگیان و پیرای چل سه ره یه کسمی
عه ره بی به ره خت و زینی زپ و گه وه ره به نده وه هی نابوو. ئه وه نده یان دیاری
جه و اهیرنیشان و ملوانکه و متو مو ورووی چاک له لایه ن شازادانه وه هی نابوو و
بۆ کوپان و کچانی فه رمانه روا که ئه وانه ی نرخ ی کالا ده برن و باشی لیده زانن،
بۆیان له نرخاندن نه ده هاتن. چی نه غدینه و وشکه پو و له که یه له ئه رزه پۆم
پاگیرابوو هه تا ئه گه ر هاتوو پادشا سولتان بایه زید و کو ره کانی به ده سته وه دا،
بدریته ده س نوینه رانی میری. هه روا بیته وه سولتانی غازی و شازاده سولتان
سه لیم خان به خه تی مو باره کی خۆیان کاخه زیان نو و سیبو و به لینیان دابوو
چما بی تو و بایه زید و مندا له کانی رادهستی پیا وه کانی ئیمه بکری نه وه، هه رگیز له
لایه ن خۆمان و کوپانی به خته وه رمانه وه هیچ خه ساریک تووشی پادشایانی
سه فه وی نابیته وه و دوژمنایه تی یان نا که ین. هه میشه له سه ر پشوشوینی ناشتی و
پاراستنی به رژه وهندی سوورین و نابی هیچ زه ره دیک که بیچه وانه ی یه کیتی و

دۆستایه تی بی له لایهن ئیوه و کوره کانتانه وه خۆی بنوینسی و ئیمه و
حه ولاده کانیشمان هه روا ده کهین...

کاتی که شاته هه ماسپ له خویندنه وهی کاغه زه که بۆوه و به کاکل و نیوه روکی
بوخت و پاراوی زانی و پیتی که شایه وه، له پۆه سولتان بازید و کورانی رادهستی
خوسره و پاشا و هاوړپییانی کردن و ئەمانه سولتان بازید و کوره کانیان به دزی له
مهیدان ئەسپی قهزوین تێدا بردن. با تۆلهی رۆژگارمان له بیر نه چیته وه و بزانی
راست لهو شوینیهی که سولتان بایه زید و کورانی کوژان، کورانی شاتق ماسبیش
خیرایه کی له وچ به دهس شاسمایلی (دووم) فرهیان لیبرا. دواي ئەم کوشتاره
تهرمه کانیان به داره تهرمان هه لگرتن و له عاره بانیان قایم کردن و پراینگواستن
بۆ وان. ویستیان له وپۆه بیان به وه ئیستانبوول که له پر فرهمانی سولتانی غازی
هات مه یانه ئینه وه و له سیواس بیان نیژن و به پیتی حوکی خونکار جوولانه وه و
له دهره وهی شاری سیواس به شانی چه پدا له قهراخ رپییه ته سلیم به خاکیان
کردن.

سالی ۹۷۰ / ۱۵۶۲ - ۶۳

له سهره تای ئەم ساله دا جه عفره به گی که نگرلووی ئۆستاجلوو که وهک
نێردراو چوو بووه رۆم، له گه له ئه لیاس به گ هه موو ئەو نه غدینه و کالایه
که وهک خه لاتنی رادهست کردنه وهی سولتان بازید، خوسره و پاشا
هینابوو یه ئه رزه رۆم، وه ریانگرت و بردیانه قهزوین و نیشانی پادشایان دا و
ئه سپاردهی خه زینه یان کرد.

هه ر له م ساله دا عیساخانی کوپی لۆندی گورجی که گه یبوویه پلهی
هه ره به رز و له کۆر و کۆبوونه واندا وه لای سه رووی میران و که وره گه و رانی
قزلباش ده کهوت و فره مانر هه و به کوپم بانگی ده کرد، که وتی بووه نیو پیزی
شازاده مه زنه کانه وه. هه موو سالی بری حه وت هه زار تمه ن له داها تی ناوچه ی
شه ککی و چه ند مه لیه ندیکی دیکه ی له سه ر حیسابی تاییه تی پادشا بۆ برابوو وه

به زینده‌مال و مرده‌مال و مریده‌گرت. له‌بهر غللووری و فیز و دهمار و که‌لکه‌له‌ی شه‌یتانی، هه‌وا هه‌لیگرت و که‌وته دنده‌انی ئه‌زناوه‌ران (میترخاسان)ی گورجی بۆ کاری ناله‌بار و پاکردن له‌قه‌زوین و چوونه‌وه گورجستان. چه‌ند که‌س له‌باوه‌پیکراوانی به‌تایبته ئاله‌تاقی چرکه‌س ئهم پیلانه‌یان به‌پچکی ته‌ختی به‌رزی میری راگه‌یاند. پادشا له‌پۆه فه‌رمانی گیرانی ده‌رکرد و به‌قۆلبه‌ست کراوی بردیانه‌ قه‌لای ئه‌له‌مووت (هه‌له‌مووت) و خستیانه‌ به‌نده‌وه.

هه‌ر له‌م ساڵه‌دا میر ته‌قییه‌ددین محهمه‌دی وه‌زیر له‌سه‌ر کاری خۆی لا‌برا و پله‌ی وه‌زاره‌ت بوونه‌ دوو؛ عیراق و فارس و کرمان میر شه‌مه‌سه‌ددین محهمه‌دی کوپی میر وسووی ئه‌سته‌رابادی بۆ دانرا و خوراسان و ئازمه‌ربایجان و شیروان میر زه‌ینه‌ددین سه‌ید عه‌لی کوپی میر ئه‌سه‌دووللای مه‌رعه‌شی قه‌زوینی کۆنه‌ وه‌زیری بۆ دیاری کرا. له‌ ده‌یژده‌ی رۆژگارا‌دا هه‌کیم نووره‌ددینی کوپی مه‌ولانا که‌ماله‌ددین حوسینی کاشی و مه‌ولانا قۆتبه‌ددین محهمه‌دی به‌غدا‌یی مه‌شه‌هور به‌ کوپی قازی چوونه‌وه به‌ر دلۆفانی خودا.

سا‌لی ٩٧١ / ١٥٦٣ - ٦٤

له‌م سا‌له‌دا شاته‌هماسب، مه‌عسوویه‌گی سه‌فه‌وی میردیوانی کرده‌ سپاسالاری ئیراق و ناریدییه‌ سه‌ر سولتان مرادی حاکی مازنده‌ران. سولتان مراد سه‌ری وه‌به‌ر پادشا هینا و گوتی هه‌رچی له‌ پابردوودا له‌ سه‌رمه‌ ده‌یدم و بۆ داها‌تووش که‌تره‌خه‌می ناکه‌م.

پیرمه‌مه‌دخانی کوپی جانی‌به‌گ سولتان کوپی محهمه‌د ئوغلان کوپی ئه‌بولخیرخانی ئۆزه‌که‌ که‌ دوا‌ی مه‌رگی عه‌بدولعه‌زیزخانی کوپی عوبه‌یدخان له‌ ته‌ختی ده‌سه‌لاتی به‌لخ پاتی دا‌بۆوه له‌ مه‌ودای سا‌لدا به‌ فیتی ده‌سته‌یه‌که‌ پیاوخرابی خوراسان بۆ گرتنی تووس پووی کرده‌ مه‌شه‌دی پیرۆزی ئیمام ره‌زا. چه‌ند رۆژیک شا‌ره‌که‌ی ئالقه‌ دا و ئاخرییه‌که‌ی کۆمه‌لیک دیاری و خه‌لاتی دلدانه‌وه‌ی ناردن بۆ سه‌یدان و خزمه‌تکارانی ئاستانه‌ی بارگای ئیمام و به‌

به شیمانی گه پرایه وه. یه کیک له رکێفدارانی که «تۆ لهک به هادور» ی پیده گوترا به دیاری و پیشکه شییه وه ناردی بۆ خزمهت شاته هماسب و داوای لێبووردنی لیکرد. میری مهزن کابرای پاسپاردی به لاواندنه وهی میرانه به سه رکرده وه و حوسین به گی یه ساوڵ باشی شاملووی قالقانجی ئۆغلی وێرای تۆ لهک به هادور به پیکرد و گه لیک دیاری شیای نارد به لهخ. بناغه ی ناشتی و دۆستایه تی پتهوتر کرا و دوا ی به خێره ئێنان و میوانداری، حوسین به گ ئیزنی گه پانه وهی درا. دواتر پیاوماقوولان و مهزنان و پیشه وایانی ئایینی ئه وه به رووبار به مه بهستی جوونه مالی خودا و حه ج کردن داوه رین و پۆیشن.

هه ر له م ساڵه دا خێزانی شانیعمه تۆلای دووم که خوشکی شاتۆماسب بوو کۆچی کرد. شانیعمه تۆلای ویستی به ره و مه که و مه دینان باژووی و له پێی به غدا وه بزووت و کاتیک وێرای پۆلیک له مه زنانی عێراق گه یشته به غدا، خوسره و پاشای میری میران دهستی وه به ر هێنا و نه یه یشت بچی. ئه ویش جووه زیاره تی مه رقه دی پیاوچاکان و بایدایه وه و وه ختایه ک گه یشته هه مه دان، به ره به یانی پۆژی هه یینی یازده ی مانگی قوربان بارگه ی به ره و دنیای هه رمان تیکنا.

سالی ۹۷۲ / ۱۵۶۴ - ۶۵

له م ساڵه دا شاته هماسب مه عسووم به گی سه فه وی میردیوانی کرده سپاسالاری عێراق و کرمان و به ره و خوراسانی نارد. عه لی سولتانی ئۆزبه ک که ناوچه ی خه بووشانی به زۆره ملی داگیر کردبوو، میر شاریار ی وه زیری خۆی بۆ راگرتن و پاراستنی پاسپاردبوو. له م کاته دا میر شاریار ی بۆ دیداری عه لی سولتان چووبوو وه ئورگه نج و پاله وان «قه مه ری» یه کی بالادهستی ده سه لات ی خۆی له قه لای خه بووشان دانابوو. له به ر دۆستایه تی و ده سه لاتخوازی پادشایه تی ده سه ته یه ک له میر شاریار ی وه خۆ که وتن و کوشتیان و تاقیمکیان ده رکردن. وه ختایه ک عه لی سولتان به م پوودا وه ی زانی به

مه‌به‌ستی گوئی‌بادانی پال‌ه‌وان قه‌مه‌ری پووی کرده خه‌بووشان، به‌لام هیچی بۆ نه‌کرا و ته‌شریفی نائومید و خه‌ساربار گه‌رایه‌وه. شاته‌هماسب زۆر چاکی قه‌مه‌ری وه‌به‌ر دلی که‌وت و به‌سه‌ری کرده‌وه و ناوچه‌ی «کئیلیدەر»ی باربوو کرد. خولاسه‌ی که‌لام مه‌عسووم‌به‌گ و پیرای میران و به‌گله‌ران به‌ئامانجی گرتنی نیسا و ئه‌بیوه‌ردی ژیر ده‌سه‌لاتی کاربه‌ده‌ستانی عه‌لی‌سوالتان و ئه‌بولمه‌مه‌دخانی کوپی دین‌مه‌مه‌دخانی برای بزووتن و قه‌لاکانیان ده‌وره دان. له‌به‌ر درێژبوونه‌وه‌ی پوژانی که‌مارۆ و چوونی عه‌لی‌سوالتان بۆ یاریده‌ی ئه‌بولمه‌مه‌دخانی برازای له‌قه‌لاتی ئه‌بیوه‌رد، هیزه‌کانی قزلباش کێچیان که‌وته که‌وتی و مه‌عسووم‌به‌گ ده‌ستی له‌ئابلۆقه‌هه‌لگرت و به‌ره‌و مه‌شه‌دی پیروژ پۆی. له‌و ده‌مه‌دا هه‌وائی سه‌ره‌له‌دانی قه‌زاق‌خانی کوپی مه‌مه‌دخانی ته‌که‌لووی کوپی شه‌ره‌فه‌ددینی حوکمرانی هیرات که ده‌سه‌ریان کردبوو بجێته هرووژمی ئه‌بیوه‌رد، بلاو بۆوه. قه‌زاق‌خان سه‌ره‌پای نه‌چوون، گه‌ردنی له‌ژیر نیری فه‌رمانبه‌رداری ده‌رکێشا و پووی له‌ئاستانه‌ی میری وه‌رگیرا و خه‌یالی خاوی به‌تال که‌وتنه‌میشکی و ئهم‌خه‌به‌رانه‌دوای لی‌وردبوونه‌وه‌راست گه‌ران. به‌لام دیسانیش خاوه‌ن‌شکو قازی قوتبه‌ددینی به‌مه‌به‌ستی ئاموژگاری ئه‌و چه‌واشه‌یه‌ی بیابانی گومرایی به‌پیکرد و کۆمه‌لیک حوکم و فه‌رمانی په‌نامه‌کی بۆ برایی و ئاموژاکی نارد و رایسپارد هه‌رک‌ه‌س قه‌زاق تێدا به‌ری، ده‌یکه‌مه‌ حوکمدار و ده‌سه‌لاتی ناوچه‌که‌ی خه‌لات ده‌که‌م. وه‌ختایه‌ک براکانی به‌گفت و به‌لێنی پادشایان زانی، مسته‌فابه‌گ، ئه‌حمه‌به‌گ، موسه‌ییب‌به‌گ، شه‌ره‌فه‌ددین‌به‌گی کوپی وه‌یسه‌سوالتان و چه‌ند که‌سیکی ئاوا پیکه‌وه‌ر پیکه‌وتن که به‌دل و به‌گیان بۆ سه‌ره‌نخوون کردنی قه‌زاق هه‌ول بدن و پشتی یه‌کتر بگرن. ویستیان تا قه‌میک پیاوماقوولی دیکه‌ی ته‌که‌لووش بکه‌نه‌هاوده‌نگی خۆیان که‌رازه‌که‌یان درکا و ته‌قییه‌وه. قه‌زاق ویستی بیانگرێ و کۆمه‌لیکی بۆ ئهم‌ئهرکه‌ راسپارد، که‌چی ئه‌وانیش پێیان زانی و له‌سیب‌باری

شەودا دەروازەى قەلایان شکاند و بەرەو غووریان بالتیان گرت. لە مەودای پێیەدا
پیاوانى قەزاق گەیشتنە سەریان و ئەحمەدبەگ و موسەیببەگ گیران.
مستەفابەگ و شەرەفەددینبەگ لەگەڵ بۆلیکی ھاواریکانیان قوتار بوون و خۆیان
ھاویشتە قەلای کوسوویە و پەنایان بردە بەر سۆفی وەلى خەلیفەى پۆملووی
حوکمرانى وێندەرى. قەزاق براکانى دیکەى وەک حوسین قوتلىبەگ و
حوسین خان بەگى مەنتەشالووی ناردنە سەر سۆفی وەلى خەلیفە کە بە زۆرى و
زۆردارى داواى براکان بکەنەو و دەورەى قەلایەى لىبگرن. سۆفی وەلى خەلیفە
چۆنیەتى پووداوەکەى لە کاخەزیکا نووسى و ناردى بۆ لای مەعسوومبەگى
سپاسالار و شازادەکانى بەناوبانگ سولتان برايممیرزا و بەدیعووزەمانمیرزا
کورپانى باراممیرزا کە وێپای ئەمیران لە مەشەدى پیرۆز بوون. کاتییک
مەعسوومبەگ و شازادان بەم پووداوەیان زانى و لەمیژ بوو چاوەروانى ھەلیکی
لەبار بوون، لە جێبۆسەیان دەربەرین و بەتیکرا ھەتمەتیان برد و وەلى
خەلیفەى شاملوو و خەلیلخانى سیامەنسووریان وەک پێشقەرەول بەپرتاو
بەپێکرد. ھێزەکانى میرى دوابەدوايان ئەسپیان لینگ دا و پێشەنگان لە ناخاف
بە سەر لەشکرى تەکەلوویان دادا و کۆمەلى چارەھزار کەسەیان کردنە تۆوى
ھەرزن و ئەستێرەى حەوتەوانە. زۆریان بە تیران و لەپەشیران ئەنگیوران و
مەقیان لیبرا و ھەزارەزیلەى تەکەلوو بوونە پێواری پێى پاکردن و بەرەو
ھیرات پەوین. وەختایەک قەزاق بەم دەستوبرد و زەبرەى زانى برايان و کورپانى
ئیزن دا کە ئەوەندەى کەلوپەل و مال و سامان و یەكسمیكى بۆیان دەچى لە
خەزینە و یەختەرمەخان دەریکێشن و بۆ ھەر شوینیکی پێیان خۆشە برۆن.
خۆشى لەبەرەوى قۆر بوو و تابشى ئەسپسواری و ھاتوجۆى نەدینا، لەگەڵ
شازادە سولتان محەممەدمیرزا ڤووى کردە قەلای ئیختیارەددین و ماتەى
ھەلگرت. مەعسوومبەگ و شازادەکان و سەرداران دوابەدواى پاکردوان گەیشتنە
دەروازەى شارى ھیرات و بىھیچ گرى و کۆسپیک لێى وەژوور کەوتن.

مەسۈوم بەگ خۇى پروى كىردە دەروازەى حەوشەى ئىختىيارەددىن و لەوئىش كەس دەستى وەبەر نەھىنا و بى سى و دوو تىپەرى. مى نووسەر خۇم لە چەند مەزنە پىاويكم بىستووہ كە وەختايەك مەسۈوم بەگ چاوى بە قەزاق خان كە و تووہ و دىويەتى لەسەر دۆشەگەلەيەك پۇنىشتووہ و كىنۇشى نە كىردووہ ، بە گالتە گوتووويەتى كە ئەسپىك بىنن بۇ جەنابى خان ھەتا بچىتە پىشواوى شازادەكان و مىران و گەورە پىاوان. قەزاق لە ولامدا گوتووويەتى ئەگەر قەزاق خان تاقەتى ھات وچۇ و سواربوونى بووبا ، ئىوہ نە تاندە توانى ئەوہندەى شوو لىپەلگىشن. تازە با وا بى و ئەوہى پادشا لە بابەت مەوہ پىئى ئەسپاردوون بىكەن و رامەوہستىن. دواى ئەم قسانە كەژاوہى بۇ ھىناوہ و بەرى پى كىرۋتە خىزمەت شازادەكان. مەسۈوم بەگ ماوہى سى شەو و پۇژى يەكبن لە ژوورى حەوشە مايەوہ و كەوتە دەست بە سەر داگرتنى مال و سامان و خەزىنە و زىپ و جەواھىراتى حەشاردراوى نىو كوپەى چال كراو كە قەزاق خان ماوہ يەكى دووردىرئ بە زولم و زۆرەملى كۆى كىردبوونەوہ. مەسۈوم بەگ بەم كارەى كەوتە بەر لۆمە و لەقەمى مىران و زۆرىك لە قىزلباشان و شاتۇماسبىش لىي كەوتە گومان و تۆماتى خەيانەتبان پىوہبەست. قەزاق دواى چەند پۇژىك لە زىندانى مەسۈوم بەگدا مرد. بە گوتەى ھىندىكان خىكاندىيان و ديارە خودا ھەر بۇ خۇى دەزانى. زانايەك سەبارەت بە پىكەوتى كوژرانى و توويەتى:

لەبەر تۆفانى زولمى خانى حەجاجى سانى

خۇى نەدەگرت ھىچكەسى دەرجوونى نەدەتوانى

خەلكى ھىراتى ھەموو ھىندە تەفرە درابوون

مەرگ و نەمانى خۇيان بە ژىنى نوئ دەزانى

لە شەترەنجى شەھەنشا چەشنى قەلايە سووپا

بە لاسارى دەپۇيى ، بە ماتىى خۇى نەزانى

چونکه به کوژرانی وی هیرات بۆوه ئاوه دان ئاوه دانی هیراتی^۱ بۆ ریکه وتی نه مانی

ئه مجار له دهرک و دیوانی پادشاهه جلهوی حکومهتی هیرات درایه دهس
میر غهیب سولتانی ئۆستاجلووی کوپی ههلهل به هادور. وهرزی زستان
مه عسووم به گی سه فیهوی و تیکرای ئه میران له هیرات خیل به زیان کرد.
شهوی دوازه دی مانگی شاپان شاته هه ماسب، ئیمام محه ممه دی مه هدی له
خهونی دا چاوپیکه وت: بۆیه داهااتی پیتاکی قه له مرهوی ژیر فه رمانی که سالی به
بری سی هه زار تمه نی بره و داری ئیراق داده ندرا و له په راوی موباره کی دا
ده نووسرا و تۆمار ده کرا، سهر له به ری رهش کرد نه وه و خیره که ی پێشکه شی
رووحی دوازه ئیمامان کرد که یاره بیی خودای مه زن له هه موویان خۆش بێ.

سالی ۹۷۳ / ۱۵۶۵ - ۶۶

له م ساله دا فه رمان په وای جیهان و خونکاری سه رده م سولتان
سوله یمان خان، به هار و جستانی پوژگاری موباره کی به خۆشی و کامه رانی له
قوسته نته نییه ی پایته خت رابوارد.

شاتۆماسپ وهرزی هاوین و زستان له قه زوین بنه ی دانا و به وردی که وته
راپه راندنی کاروباری هه ریمه کان و هاودینان. مه عسووم به گ ئه رکه گرینگه کانی
خوراسانی جی به جی کردن و گه راپه وه.

سالی ۹۷۴ / ۱۵۶۶ - ۶۷

میری تاج به خش و خاقانی جیهانگیر سولتان سوله یمان خان به مه به ستی
گرتنی قه لای سه گتووار و کوشتاری کافرانی لاساری ئه و خاکه، سه ره پای پیری و
نه خۆشی باداری به سواری که ژاوه له کۆشکی شان و شه وکه تی ده رکه وت و

قوبه‌ی خٲوه و سه‌راپه‌رده‌ی سه‌ریان گه‌یشته به‌رپه‌رؤچکه‌ی ئاسمان و له خۆر و مانگیان تیپه‌راند. هه‌رچه‌ندی پزیشکانی شاره‌زا و هه‌کیمانی وردبین و وه‌زیران و ئه‌میران و ریش‌سپی و ئاغایان به‌ ده‌وره‌ی دا هاتن و تکیان لیک‌کرد کۆیره‌وه‌ری ئه‌م سه‌فه‌ره وه‌به‌ر خۆی نه‌ئ، به‌لام ئه‌و سولتانه به‌جه‌رگ و خونکاره به‌شه‌ره‌فه جوابی نه‌دانه‌وه و له ولامدا فه‌رموو‌ی ئه‌گه‌ر ئه‌جه‌لم هات‌بێ با له خه‌زای کافران دا بپ‌یت‌ه‌وه هه‌تا بۆ سه‌به‌ی رۆژی رابوونه‌وه له ریزی شه‌هیدان دا هه‌شرم بک‌رێ. کاتی‌ک سولتانی غازی رۆیی و ده‌وره‌ی قه‌لای سه‌گتواری دا و هی‌زه سه‌رکه‌وتووه‌کانی ماوه‌ی چل رۆژان له‌وئ مانه‌وه، له‌په‌ر خه‌به‌ر هات که له‌شک‌ریکی وه‌کوو گه‌لای داران له‌ تۆره‌مه‌ی کافرا‌نی قه‌لای گو‌له و ئاگری دینه‌ هانای لادینانی سه‌گتووار. وه‌ختایه‌ک تیشکه‌ی ئه‌م هه‌والانانه ئاوینه‌ی بێگه‌ردی بیری سولتانی هه‌میشه‌ بالاده‌ستی ئه‌نگاوت، په‌رته‌وپاشای وه‌زیری و پ‌ر‌ای چله‌زار یه‌نی‌چه‌ری و سواره‌ ناردی بۆ شه‌پی کافران و قه‌لای گو‌له‌ی ده‌وره‌ دا. له‌ ماوه‌یه‌کی کورتا ئه‌و دژه‌ قایم و به‌رزه‌ گیرا و نیزیکه‌ی چواره‌زار سواره و پیاده‌ی لادینان که په‌یمانی ئامان و پاراستنیان پ‌د‌ر‌ابوو، قه‌لایان به‌ ده‌سته‌وه‌ دا و ده‌رکه‌وتن. به‌لام هی‌زه‌کانی یه‌نی‌چه‌ری و قه‌بوو‌خولقی گو‌ییان به‌ واده و به‌لینی وه‌زیر نه‌بزووت و هه‌لیان‌کرده‌ کافرا‌نی به‌خت‌وه‌رگه‌راو و شیر‌ی تی‌ژیان تینان و ده‌ماریان ده‌ره‌ینان و هه‌موویان له‌توپه‌ت کردن. مال و دارایی و شت‌ومه‌کیان تالان کرا و قه‌لا درایه‌ ده‌س مه‌ردانی به‌ئه‌زموونی کار‌دیده و به‌ سلامه‌تی و به‌ ده‌ستی پ‌ر گه‌رانه‌وه.

له‌ مه‌ودای گه‌مارۆدا ئه‌و پادشا غه‌زاکه‌ره سه‌ری له‌سه‌ر سه‌رینی ب‌ه‌ه‌زی و که‌له‌که و ته‌نیشتی له‌ ر‌ووی رایه‌خی نام‌رادی جو‌ئ نه‌کرده‌وه. وه‌ختایه‌ک نه‌خۆشی ل‌ی توند کرد ن‌زگه‌ره‌یه‌کی یه‌ک‌بین دایگرت و حالی موباره‌کی شیوا و که‌وته‌ شاده‌وئیمان هینان و زمانی کرده‌ ئاوینه‌ی بالان‌وینی دل و گیانی و چه‌ند جار‌یک به‌ زاری دا هات که خودا یه‌که و ناب‌ی به‌ دوو. پاشان ر‌ووحی

به ههشتیانه ی که و ته شوین گازیده ریکی که هه رای ده کرد: «توش ئه ی گیانی له خه م په خسیوا به دلخوشی بجوو له ی په وهرنده ت؛ چون ئه و ته له خو پازی کرد.»^۱

دهستی شکاوم بۆ خاوهن شکوی به ته گبیر و ژیر
جیگره وهی جه م، تاج به خشی وریا و میری جیهانگیر
حه یف که دنیا تازه پیاوی وا ناخاته پووی ژین
تا سه د سه دهی دیش میریکی ئاوا عادل و به دین
حه یف به کی وا نادۆزیته وه هه رگیز ئاسمان
له نیو ئاوینه ی مانگ و هه تاو و پۆلی ئه ستیران

دوای قه ومانی ئه م رووداوه تال و ناخوش و جه رگبهر مه زنه پیاوانی
حکومه ت و گه وهره گه وهره کانی به رفه رمانی جه ند رۆژیک ته رمی ئه و پادشا
خوابه خشیوه یان شارده وه و به په له و بی پراوه ستان که سیکیان نارد به شوین
شازاده ی جیهانگیر سولتان سه لیم خان دا و خیرایه کی هینایانه هۆردووی
بی له مپهر و به رگری و دایاننایه سه ر ته ختی فه رمان په وایه تی. وه زیران و
پیاو ما قوولانی ده سه لات ده سه ده سه ته چوونه خزه تی و به خیریان هینا و
پیرۆزباییان لیکرد. له مه ودا ی نه مانی سولتانی غازی و هاتنی شازاده ی
به رزه جی دا قه لای سه گتواریش به زۆری و زۆرداری گیرا و به رده س کرا.

میری خودایخۆشبوو سولتان سوله یمانی غازی هه فتا و چوار سال ژیا و
چل و هه شت سالی فه رمان په وایه تی کرد. به راستی پادشایه کی به غیره ت و به
ته گبیر بوو. ولاتی ئه نکرووس، دورکه ی روودس، قه لای بیلگرا د، شاری به غدا،

۱ - «یا ایته ا النفس المطمئنه، ارجعی الی ربک راضیه مرضیه»، قورئانی پیرۆز، سووره ی

فه جر، ئایه تی ۲۷-۲۸، ل ۵۹۴، وهرگێراوی مامۆستا هه ژار....

هه‌ریمی بوغدان و یاغی‌بووانی فه‌رنگ و ئالمان هه‌موویان که‌وته‌ن ژیر بئ‌وپی
هیزه‌کانی و هیچی نه‌یان‌توانی سه‌ر بکه‌نه‌وه. له‌وه‌تی دنیا به‌دنیایه‌که‌س بپاوی
ئاوای نه‌دیوه.

له‌م زه‌مانه‌دا که‌س تایی تۆ ناکا
هه‌ر که‌س ده‌لای هه‌س با نی‌شانم دا

له‌مه‌ودای ژیا‌نی‌دا چاره‌سه‌فه‌ری سه‌ره‌وخیری کردوون و هه‌موو جاری
دوژمانی به‌زاندوون و به‌سه‌ر که‌وتوویی که‌راوه‌ته‌وه که‌بریتین له: ۱- هرووژم
بۆ سه‌ر ئه‌نکرووسی شوم. ۲- په‌لاماردانی فه‌ره‌نگستان و گرتنی قه‌لای
رووس. ۳- هه‌لمه‌ت بردنه‌ سه‌ر ئه‌نکرووس. ۴- چوونه‌ سه‌ر ئالمان و نه‌مسا و
داگیرکردنی دژی بدوون (بوودین). ۵- هیرش کردنه‌ سه‌ر خاکی عه‌جه‌مان.
۶- ته‌پدانه‌ سه‌رخاکی فه‌ره‌نگ. ۷- ده‌وره‌دانی قه‌ره‌بوغدان. ۸- داوه‌رینه‌ ولاتی
عه‌جه‌مان به‌دنه‌ی ئه‌لقاس‌میرزا. ۹- چوون بۆ سه‌ر ئه‌نکرووس و گرتنی
۱۰- گورم به‌ستن بۆ سه‌ر به‌ج. ۱۱- له‌شکرکی‌شان بۆ سه‌ره‌زه‌مینێ عه‌جه‌مان و
چوونه‌ نه‌خه‌جه‌وان. ۱۲- گال دانی قۆشه‌ن بۆ سه‌ر سولتان بایه‌زید له‌ ئیسکوودار.
۱۳- چوونه‌وه‌ سه‌ر ئه‌نکرووس و پێوه‌به‌ستنی تاوانانه‌ی لادینی به‌ قه‌راتی
به‌دئاکاره‌وه. ۱۴- ئاژاوتنی سپا بۆ سه‌ر سه‌گتۆوار.

خونکاری به‌ره‌زەشان زۆربه‌ی جاران هیزه‌کانی له‌کار و کرداری دزیو و
نالەبار ده‌گێڕایه‌وه و جه‌ماوه‌ری دنه‌ ده‌دا بۆ کرده‌ی باش و خۆ پاراستن له
ئاکاری له‌مپه‌ر بۆ داندراو. به‌لام چ که‌رده‌ن، رۆژگار به‌مه‌یلی خۆی ده‌سووپێ و
که‌ردوونی چه‌پکه‌رد بپاله‌ی شه‌رابی خه‌ستی وه‌ک گولاله‌ی تیراوی له‌به‌ردی دا و
شکاندنی. ده‌نگ و چریکه‌ی خۆشی گۆرانیبێژان و چاوه‌شان چه‌شنی چه‌نگی لار و
کۆم له‌گۆشه‌یه‌ک به‌کیی و بێ‌ده‌نگی سه‌ری کردبوویه‌ سه‌ر ئه‌ژنۆی

سهر سوپمان و به نینۆکی داخ و که سهر سینگی خۆی دهرنی. میری زه مانه ئه ستۆی سوراحی شکاند و سهری کووپه ی په پاند و گوپی تار و ته مبووری کردن و پشووی شمشالانی بری و سینه ی دپن. سازژهان که وانی شکاویان فری دایه سه حرایه و شاهنگی زیل و به می چه نگ و چه غانه یان به بوولیکی سووتا و نه ده کپی. حالی کۆمه لی مه یخانه نشینان په شیو و زاریان به قفل و قه پازه بوو.

تۆ کارسازی خه لکی، که ست وهدوا نه داوه
جیهان به تۆوه خۆشه و شۆق و شه بهنگی داوه

له سهرده می ئهم خونکاره مهن و پادشا داده وان و میره وریا و به اختیار و سولتانه مسکین لاوینه وه و زوالم سووتینه دا، جه ماوه ری په مه کی و له شکری دووچاوه کییان له مابه ینی دا نه کراوه. ههر دادخوازیک له گهشت و راو و سه یران دا سهره پی له و قاقانه کام په وایه گرتبی، هه تا گوپی بۆ سکا لاکه ی شل نه کردبی و به ولامی شیوا جوابی نه دایته وه، تیغه په ریوه و خۆی نه بواردوه. له پۆژگاری فه رمان په وایه تی موباره ک و خه لافه تی داد په روه رانه ی دا، کاروباری خه لک یه کجار به پیک و پیک ه لده سووړا، به تایبه ت خودی شاری قوسته نته نییه به جۆریک خۆش و ئاوه دان ببۆوه که به پیی فه رمانی سولتان، زه که ریا ئه فه ندی که وته گه پان و پشکنین و توژی نه وه و ئه وانه ی توانیویه تی بیانزمیری بریتی بوون له: ۱- ۳۹۸۳ گه په کی مسولمانان. ۲- ۲۰۸۵ گه په کی ههرمه نییان و جووله کان. ۳- ۴۸۵ مزگه وتی گه وره ی جومعه. ۴- ۴۴۸۳ مزگه وتی گه په کان. ۵- ۱۶۵۰ قوتا بخانه. ۶- ۵۱۵ خویندنگه. ۷- ۱۰۰ باله خانه ی به رز. ۸- ۵۰ خانه قا. ۹- ۲۸۵ ته کیه و دهر ویش دان. ۱۰- ۸۷۲ گه رماوی گه په کان و مهن و ماقوولان. ۱۱- ۴۱۷ کاروانسه را. ۱۲- ۹۴۷ کانیاو. ۱۳- ۴۹۸۵ ئاوخانه که

حه‌شامه‌تی لی تیراو ده‌کری. ۱۴- ۳۸۰ نان‌ه‌واخانه. ۱۵- ۵۸۶ ئاشی ئاوی.
۱۶- ۵۳۹ شهرابخانه. ۱۷- ۱۳ قه‌پان. ۱۸- ۸۴۳ کلیسای کافران. دیاره ئه‌گه‌ر بیتوو
باشتر تیگه‌رپان بئ‌گومان دوو هیئده ده‌بوون.

شوینه‌واری خیر و چاکه‌ی سولتان سوله‌یمن‌خان بریتین له: ۱- دانانی
مزگه‌وتی گه‌وره‌ی نوژی هه‌ینی و ته‌کیه و پشووگه و نه‌خوشخانه و حوچه‌ی
فه‌قییان له شارێ ئیستانبول. ۲- هیئانی ئاوی کانیاویکی گه‌وره به ئاوباره و
قه‌مه‌ران له پیگای دووره‌وه بۆ نیو شار که چه‌ند ئاشگێرپکی ئاو له‌به‌ر ده‌روا و
گه‌لیکی پاره تیچوو. ۳- دانانی مزگه‌وتیکی گه‌وره له‌سه‌ر گلیکۆی سولتان
سه‌لیم‌خانی باوکی که ته‌کیه و حوچه‌ی فه‌قیانیشی پتوه ساز کراوه. ۴- دانانی
قوتابخانه‌ی له‌تیفی له «یه‌نگی‌باغ». ۵- سازکردنی مزگه‌وتی چاک و ته‌کیه و
خویندنگای هه‌ره‌باش بۆ منالان، له‌به‌ر شادی پوحانه‌تی شازاده‌ی
خودا‌لیخۆشبوو سولتان محهم‌ه‌د له‌نیزیک خانه‌کانی یه‌نی‌چه‌ری. ۶- نوێ
کردنه‌وه‌ی وارث و گومبه‌زی مه‌رقه‌دی ئیمامی مه‌زن ئه‌بووخه‌نیفه خودای لی
پازی بئ، که مزگه‌وت و خانه‌قاشی له‌ په‌نای داناوه و ده‌وره‌ی چاک ته‌نیوه و
زیره‌وانیشی بۆ دیاری کردوو. ۷- که‌لته کردنه‌وه مه‌زاری ترووسکه‌داری شیخ
عه‌بدولقادی گه‌یلانی، گۆره‌که‌ی پر بئ له نوور. ۸- سازکردنی مزگه‌وتی جومه‌
له‌سه‌ر مه‌رقه‌دی شازاده جانگیر له‌غه‌لته. ۹- دانانی مزگه‌وتیکی به‌رز له‌ په‌نا
گلیکۆی گولاوپژینێ مه‌ولانای رۆمی له‌ قوونیه. ۱۰- چاک کردنه‌وه‌ی کلیسایه‌کی
گه‌وره‌ی تیکرووخاو له‌ که‌فه و کردنی به‌ مزگه‌وت و دوو ده‌ست هه‌مامی خۆشیشی
له‌وێ رۆناوه. ۱۱- گۆپینی کلیسای کۆنی ئیزنیک به‌ مزگه‌وتی نوژی هه‌ینی.
۱۲- له‌ قودسی پیروژ له‌سه‌ر تاته‌به‌ردی موباره‌ک قوبه‌یه‌کی بلیندی هه‌لخست و
مزگه‌وتی گه‌وره و خانه‌قای هه‌ره‌چاکی به‌ په‌نایه‌وه دانا. ۱۳- میوانخانه و
خویندنگه و مزگه‌وت و ته‌کیه‌ی له‌ تاخی قه‌سری ئه‌بله‌قی شام ساز کرد.
۱۴- دروست کردنی مزگه‌وتی گه‌وره و قوتابخانه‌ی باش و کۆمه‌لیک باله‌خانه‌ی

پرخيرات و نه خوځخانه بۇ پرووحى دايكى شازاده كانى پايه بهر ز له دهلكووناشى ئيستانبول. ۱۵- بۇ خيبرى تايبه تي خوۋى له كابهى مه زن پشووگه و هه ژارخانهى پر خورد و خوراكي دانا و له مه دينهى نووراني گه ليك بيناي به قازانجى هه لختن و وه قفى ته واوى ته رخان دا بۇ تير و ته سهل كردنى هه ژاران. ۱۶- كانياويكى زوري راكيشاون و مزگه وتى جامع و باله خانه و جى سانه وه و ميوانخانهى له سهر پردى مسته فاپاشا له مه حمييهى ئه درنه دروست كردون.

سولتان سوله يمان خانى غازى هه شت كوڤى ليكه وتۆته وه: ۱- سولتان سه ليم ۲- سولتان مسته فا ۳- سولتان محه ممه د ۴- سولتان بايه زيد ۵- سولتان جانگير ۶- سولتان مراد ۷- سولتان مه حموود ۸- سولتان عه بدوللا. سولتان مسته فا و سولتان بايه زيد له سهرده مى باوكيان دا كوژران. سولتان محه ممه د، سولتان مراد، سولتان مه حموود، سولتان عه بدوللا له دهوراني ژيانى بابيان دا كوچيان كرد.

سولتان نۆ مه زنه وه زيرى هه لېزاردون: ۱- پيرمه ممه دپاشاي قه رامانى ۲- برايم پاشا ۳- ئه ياز پاشا ۴- لوتفى پاشا ۵- سوله يمان پاشا ۶- رۆسته م پاشا ۷- ئه حمه دپاشا ۸- عه لى پاشا ۹- محه ممه دپاشاي بۆسنه وى.

سولتان جاروباره شيعر و په خشانى ناسك و ريك و په وانى به قه له مى دا هاتوون و زمانى گه وه ريارينى به پاراوى لى بزاوتوون. به نازناوى «موحبيبى» شيعرى داناه و ئه م دوو لينكه هؤنراويه له سهرچاوهى خه يالى ناسكى ئه و پادشا مه زنه وه جاخه هه لقوليون:

باز از تش دل، دیده پر آب است مرا

کار این چشمه ز سرچشمه خراب است مرا

های و هودن فارغ اول عالمده سلطانلق بودر
پندنی گوش ایلکل مورک سلیمانلق بودر^۱

قازی له شکره کانی سهرده می پیشه وایه تی سولتانی غازی ئەمانه بوون:
۱- مه لا عه بدولواسیع چه له بی ۲- مه لا قه دری ئەفه ندی ۳- مه لا مه علوول ۴- سنان
چه له بی ۵- بوستان چه له بی ۶- ئاوره حمان ئەفه ندی ۷- مه لا حامید ئەفه ندی
۸- په رویز چه له بی.

کۆمه لی زانایان و شیخانی هاوچه رخی سولتان سوله یمان خان له خاکی
پۆم بریتی بوون له: ۱- مه ولانای مه زن و سهرتۆپی پیاوانی نمونه و
ئاکارچاک، مامۆستا خیره ددین ئەفه ندی که له شارۆکه ی قهسته موونی
پیی ناوه ته جه غزی ژیان و که سایه تیه کی که لیک خوینده وار و بلیمه تیکی
وردبینی هه لکه و ته بووه. سهره تا بۆته مامۆستای پادشا و ته وای ته مه نی پر
خیر و به ره که تی له ته نیشته شادا تیپه پر کردووه. ۲- مه ولانا که مال پاشا زاده ی
به قورساغ و په نده پیاو که مه زنی زانایانی زه مان و سهرترینی شاره زایانی

سهر له نوێ ئاگری دل داییسێ، چه م پر ئاوه
که چی چاوم، له سهرینچاوه که وه لیلاوه

له هه را دوور بی له دنیا خودی سولتانه تیه
په ندی موور گوێ بدهیه، نه قلی سوله یمانه تیه

پۆژگار. تیکرای گه وره مه لایانی پۆم له سهر ئهم باوه پهن که هیچ کهسی ئاوا پر و ته واو و چازان له پۆم دهس ناکه وئ. گه لیک نووسراوه و شیعرێ ته پر و ناسکی تورکی و فارسی ههیه. بۆته موفتی سهردم و پپی ده لئین موفتی جنۆکه و ئادهمی.

۳- مهولانا سۆفی عه لی چه له بی که بۆته موفتی و گه لیک شه ریه تهزان و دیندار بووه. ۴- سه عدی چه له بی که له پله ی قازییه تی ئیستانبول وه گه یوه ته پایه ی به رزی فتوادان. ۵- مهولانا محیدینی چه له بی زاده که سه ره تا بۆته قازی قۆشه نی ئاناتۆلی و پۆم ئیلی و پاشان بۆته موفتی. ۶- قه درێ چه له بی که پیشه نگێ زانایان و بوخته و هه وینی خوینده وارانێ له زه بری سهرده می خۆی بووه.

۷- مهولانا چۆی زاده کوپی مهولانا محهممه که له پیشدا بۆته قازی ئه سکه ری ئاناتۆلی و دوایه بۆته ریکخه ری پئوشوین و رپسای فتواکان و گه لیک پرسێ گرینگی دیکه ی نیو کۆمه ل. ۸- به رپز شیخ عه بدولکه ریم ئه فه ندی که پیاویکی داکر و خوین شیرین و وردبین بووه و جارجاره له مزگه وتی بچووکێ ئه یاسۆفییه خوتبه ی داوه و سه ره نجام بۆته موفتی زه مانه. ۹- سه رگوالی پیتۆلان و زانایانی زه مان مهولانا ئه بووسعوودی ناسراو به خواجه چه له بی. ئهم مه زنه ی که وهک باالی به خت بووه به سه ر دین و کۆمه لانی خه لکه وه و بی گومان له خۆرا تاریفی ناکرێ و هه لئاکی شری و پپی دا هه لئاگو تری و جیی خۆیه تی، چونکه به راستی گۆی زانایی وه به ر خۆی داوه و هیچ کهس نه گه یوه ته سه ری. لیکدان ه وه و شیکردنه وه ی له سه ر قورئانی مه زن و له میژین نووسیوه و به لگه ی روون و پته وی خستۆته به رچاوان و پیشه کیه که ی به ناوی به رزه ناوی سولتانه وه تۆمار کردوه.

دیاره خیر و چاکه ی ئه و پادشا پشت و په نایه زیاتره له وه ی که قه له می دووزمان بتوانی له م دهقه کرچ و کاله دا بیان ئه ژمی ئ.

ه‌ر له‌م ساله‌دا شاتۆماسب حکوومه‌ت و ده‌سه‌لاتی هیراتی دووباره‌ دایه‌وه ده‌س سولتان محهمه‌دمیرزا و شاقو‌لی سولتان یه‌کانی ئۆستاجلووی بۆ کرده له‌له و کچی میر عه‌بدو‌للای مازنده‌رانی بۆ خواست و ناردی بۆ خوراسان.

له‌ درێژه‌ی سال‌دا عه‌ولاخانی کوپی ئه‌سکه‌نده‌رخان کوپی جانی‌به‌گ سولتان کوپی خواجه محهمه‌دخان کوپی ئه‌بولخیرخانی ئۆزبه‌ک له‌ هیندی‌ک ناوچه و مه‌لبه‌ندی ئه‌وبه‌ر‌رووبار سه‌ربه‌ستی وه‌ده‌س هینا و وێرای ده‌سته‌یه‌ک له‌ میرانی ئۆزبه‌ک به‌ مه‌به‌ستی گرتنی هه‌ریمی خوراسان بزووت. ه‌ر به‌ ریکه‌وت شازاده سولتان محهمه‌د و شاقو‌لی ئۆستاجلوو به‌ مال و کۆچ و خێل و باره‌وه له‌ توربه‌تی (حه‌یده‌رییه) و زاوه‌ تییانه‌له‌نگووتن و به‌ سه‌ر‌ل‌شی‌واوی په‌ریشانی و ده‌له‌‌راوه‌که‌ په‌نایان برده‌ به‌ر قه‌لای زاوه. عه‌ولاخان دوا‌ی گرتنی قه‌ل‌که‌ و قه‌لت‌و‌پ‌ری جه‌ماوه‌ر، پووی کرده‌ دژی توربه‌ت و ده‌وره‌ی دا و که‌وته سازکردنی قه‌لاقووجه‌ی که‌پۆک و که‌ره‌سه و ئامرازی قه‌لاگیری. دوا‌ی تییه‌پ‌ینی بیست پۆژ به‌ سه‌ر ماوه‌ی که‌مارۆدا، سولتانه‌کانی ئۆزبه‌ک دووبه‌ره‌کیان تیکه‌وت و ئه‌که‌رچی که‌مارۆدراوان ته‌نگیان پێه‌لچندرابوو، ده‌وریان به‌ردان و که‌پانه‌وه ئه‌وبه‌ر‌رووبار. شازاده و له‌له و وێرای دووس‌ه‌زار که‌سان له‌و گێژه‌نی مه‌رگه‌ ده‌رباز بوون و به‌ره‌و هیرات پۆیشتن.

سالی ۹۷۵ / ۱۵۶۷ - ۶۸

له‌به‌ر چه‌ند ه‌ویه‌ک که‌ لی‌ره‌وه به‌ره‌ودوا باسیان ده‌ک‌ری، شاتۆماسب رقی له‌ خان ئه‌حمه‌دی حاکمی گیلانی بیه‌پیش هه‌ل‌گرت‌بوو. سه‌ره‌تا ئه‌وه‌ی که‌ دوا‌ی کوشتنی سولتان موزه‌ففه‌ری حوکمداری گیلانی بیه‌په‌س که‌ بێشتر باسی ک‌را، ناوچه‌ی ژیر ده‌سه‌لاتی به‌خشیبوو به‌ خان ئه‌حمه‌د، به‌لام پێی نه‌زانیبوو. پاشان «جه‌مشیدخان» ناویک له‌ تۆرهمه و نه‌وه‌کانی سولتان موزه‌ففه‌ر که‌ خوشکه‌زای شابوو، خه‌تی سمی‌لی دا و شه‌یتانی پیکه‌نی و شاتۆماسب له‌سه‌ر تکا و داوا‌ی چه‌ند که‌س له‌ پیاوماقوولان به‌ سه‌ری‌کرده‌وه و خویندییه‌وه و کێژیک‌ی خۆی

دايە و مەتبەندى بە مىراتگەرلەي باب و باپىرانى كە بۇ ماوئى سى سالان بە دەس خان ئەحمەدەو بوو ، دايەو . يۇتقۇلى بەگى زولقەدر كە پىشتىر مىردەر كەوانى پادشا و ھەمەكارەي قزلباشان بوو پەرگەل جەمشىدخانى خست و ناردى بۇ وەرگرتنەوئى گىلانى بىيەپەس . ھەر كە گەشىتنى ، خان ئەحمەد ولاتەكەي دايەو چىنگ كارگىرانى جەمشىدخان ، بەلام لەسەر ناوچەي كۆچىسپان (كۆچىسپەھان) تۈزىكى گىرە كرد و بە ساوەساو خۇي گنخاند و گوتى ھەر لە كۆنەو كۆچىسپەھان لەسەر گىلانى بىيەپىش بوو و زۆر پتەو پىيى لەسەر داگرت . يۇتقۇلى بەگ وىستى كە بە دەستى زۆر ناوچەكە بگرى . كاكو شامەنسورى لاھىجى كە سىياسالارى لاھىجان و حوكمرانى كۆچىسپەھان بوو ، خۇي لە بە دەستەوئەدانى بوارد و شەرىيان لە مابەينىدا قەوما و كار گەشىتە نىزە و تىران و يۇتقۇلى بە دەستى گىلەكان كوژرا . ھەروايىتەو ماوئى بىست سال بوو كە شاتۇماسب قەزوينى كردبوو بە پايتەخت و لە قەزوينەو ھەتا لاھىجان و دەيلەمان كە شوينى گەرمىن و كوستانى خان ئەحمەد بوو ، سى مزل پتر مەودا نەبوو . بەلام لەو ماوئە درىزخايەنەدا قەت جارىكى نەھاتە دىدارى پادشا و سەردانى نەكرد . تەنانت لە كاتى چوونى سولتان بايەزىد و كورانىدا ، بە ئانقەست پىاوى بە دووىدا نارد ، كەچى بروبىانووى ھىنايەو و نەچوو . ديارە چەند جارىكى دىكەش لە ئاست كاربەدەستانى مىرى كەترەخەمى نواندبوو . ھەر بۇيە شاتۇماسب لىبرا كە زەبرىكى لىبوەشىنى و بىتەزىنى . لە لايەكەو مەسوومبەگى سەفەوى وىراي لەشكرى قەرەباغ ، ئازەربايجان ، قەرەچەداغ ، تەوالش ، بىيەپەس و گەسكەر بە پىنگاي خەرزەويل و خەلخالدا بەپىكرد . لە بالىكى ترەو قۆشەنى رۆستەمدار و ئىراقى وىراي نەزەربەگى ئۆستاجلووى لەلە و مىرانى مالەوئى بە سەركردايەتى سولتان مستەفامىرزاي شازادە و بىستەھزار سوارە و پىادەي رەشتەو بە لاي تالەقان و كەلاردەشتا گالدا . ھەرۈھە ئەلاقولى سولتانى ئىجەك ئۇغلى ئۆستاجلووى بە سى ھەزار و پىنسەد

چەكدارى «تاش» دەۋە بەرپىگە «پرووبار» دا نارد ھەتا ھەموويان پىكەۋە بەلامارى
ئەخمەدخان بىدەن و بىگرن. ۋەختايەك دەنگ و ھەراى بزۋوتنى مەسوومبەگ و
سپاى قزلباشى بە گوئى گەيشت، دەنگى ھىزەكانى خۇى دا و نىزىكەى سىھەزار
سوارە و پىادەى لە لايىجان لە دەۋرى بەيداخى كۆكرەدەۋە و ساز و پەرداخ بۇ
بەرەبەركانى و بەرەنگار بۈۋە ۋاۋەستا. لەو بەينەدا مەسوومبەگ تۇقى و
زراۋى چۈۋ و كاغەزىكى دەۋلەتخۈزانەى بە يەكك لە پىاۋەكانى دا بۇ نارد و
تېى دا نوۋسى چما بېتۈۋ ھەۋالى كۆكرەنەۋەى ھىز و چەكدارەكانت بگاتەۋە گوئى
پادشا، لەرپۈۋە دلى دىشى و بە برۋاى من ۋا چاكە بلاۋەيان پىكەى و كاخەزىكى
نيازپاكانە بنىرى بۇ ژىر پىچكەى تەختى بەرزى فەرمانرەۋايەتى و يەكرەنگى
خۆت بنۋىنى و بلىنى منىش يەككىم لە غولامانى بەردەرەنەى كۆشكى مىرى و ھەر
لە باۋك و باپىرانەۋە خۆم بە ئەمەكدارى ئىۋەى پاىەبەرز دەزانم و نەگۇراۋم و
ھەرىمى گىلان قەلەمەرەۋى مىرە و دەيدا بە ھەركەس سىۋدوۋى لىناكەم و سەرى
ۋەبەردىنم. ئەخمەدخانى گەمۇە لەرپۈۋە بە قسەى ئەۋ پىرەدال و پىۋىيە فىلەبازە
ھەتخەلەتا و لەشكرى بلاۋەپىكرد.

ئادەمى زانا ھەر بە زمانى كاران پىكدىنى

كە سەد لەشكر بى بۇى پاناپەرى و تىيدا دەمىنى

بە ھىۋاى ئەۋەى كە مەسوومبەگ چۆنىەتى بارۋدۇخ و ھەلوئىستى بە
بارگەى پادشا رادەگەيەنئ و دەگەپىتەۋە، ۋىپراى كۆمەلەچەكدارىك بە خەيالى
ئاسۋودە لە لايىجان رۇنىشت و چاۋەرۋانى ۋلام مايەۋە. ۋەختايەك
مەسوومبەگ دەبەنگى ئەخمەدخانى لى پۈۋە بۇۋە، لە «كۆكە» و «ھەركام» دەۋە
ھىرشى ھىنايە سەرى و پىشەنگى لەشكر ئەۋ دەمەى گەيشتى كە بۇ ژەمى
بەرچاى ھەموو چىن و تۈيژىك لە زانايانى فرەزان و بلىمەتەۋە بگرە ھەتا

زۆرانباز و شەپكەرى مىوان كىردىبون و خوانى رازابۆۋە. بە چەشنىك كە مەولانا
يەحياخانى لاهىجى فەرموۋىيەتى:

ئەگەر بتوانى بۇ بەزمى مىرى بچى و بىدۆزى
كىت لى ون بوۋىج دەكرى تىگەرتى لەۋى وەيدۆزى

لەم كۆرە پەنگىنەدا ھىشتا پاروويان نەكىردىبون كە خەبەرى پەلامار بلاو
بۆۋە. گىلەكى دەرڧەتيان نەما و ئەۋەندەشيان پىنەكرا كە خان ئەحمەد سوار
كەن و بە خۇى بىست كەسى سوارە و پىادە لە لاهىجان دەرپەرىن و بەرەو
رانكۆ و ئىشكەۋەر پەۋىن. مەسۋومبەگ وپراى ئەمىران پىياننايە لاهىجان و
مىر جانگىرى كوپى خواجه عەلىبەگى مىرى مىرانى خان ئەحمەد لەگەل
شاسواربەگى لەشتى نىشايى بۇ سەر وەبەرھىتان ھەنگاويان ھاۋىشت و زۆر بە
باشى لاۋىندرانەۋە. سەرۆك و سەرداران دواى جوار مانگ گەران بە شوينىدا،
ھىچيان بۇ نەكرا و قۇشەن لەبەر ھاتۋچۆ و ھەۋاى پىس و ناخۇشى گىلان بە
ۋەپەزى و بىھىزى كەۋتەۋە و كەلۋپەل و چەكۋچۆل و تفاقى لىبرا. يەكسىم
ئەۋەندە لە چەلتۈۈك لەۋەراپوون كە ھەر لاکەى سەريان دەھات و نەياندەتوانى
پەو بەرن. فەرماندەرانى لەشكر بە تەماپوون بگەپىنەۋە كە زىستان داھات و
كوپستانەكانى گىلان بەفريان لىنىشت و دار و دەۋەن دارووتان و گەلايان
پىۋەنەما. لەم جەنگەدا پادشا ھوكمى كرد كە سپاى سەرسووران دەبى جارىكى تر
ھىرش بەرىتە لاي ئىشكەۋەر و بە شوپىن خان ئەحمەد بگەپى. بەپىي فەرمان
قزلباش لە لاي لاهىجانەۋە و ئەللاقولى خان و قۇرچىيەكانى تاش لە چىپاكانى
پووبارەۋە داۋەرىن و خان ئەحمەدىان لەسەر پووبارى «سىياكەل»ى سەر بە
ئىشكەۋەر لە نىۋ پىشتىرى مەپ و مالات كە وپراى چەند خزمەتكارىك سەرقالى
دەنگ و نەۋاى عوود بوو دۆزىيانەۋە و بىردىانە لاي مەسۋومبەگ.

پىنج كەس لە سەرداران لەگەل ئەللاقوئى سولتانى لەلە و شازادە سولتان مەحمودمىرزى كوپى پىنجەمى پادشا بۇ پاراستنى گيلان ديارى كران كە يەكيان خودى خۇم بووم.

مەعسومبەگ، ئەحمەدخانى ھەلگرت و شان بەشانی ئەميران و بەگلەران لە گيلان دەرکەوت. كاتىك لە قەزوین چوونە لاشىپانە رامووسانى فەرمانەرەوا، دووسى مانگىك خان ئەحمەديان راگرت و پاشان نارديانە قەلاى قەھقەھە و ماومى سالتىك لەوئى گيرا. پاشان لەبەر تىكەلاوبوونى لەگەل سmailميرزا، شاتوماسب لىي كەوتە گومان و تۇقى نەكا پىكەووە لە قەلا كەتنىك بگىرن، بۇيە لەوئوۈە رايگويست بۇ قەلاى ئىستەخرى شيراز و دە سالان لەوئى مايەوۈە. جۇنيەتى بەسەرھات و چارەنووسى لە سالەكانى داھاتوودا ئەوۈەندەى پىي تىدەچى دەرختە بەرباس.

سالى ۹۷۶ / ۱۵۶۸ - ۶۹

لەم سالەدا شاقوئى سولتانى ئۇستاجلوو مىردىوانى حاكىمى جۇخورى سەعد كە بە مەبەستى پرسە و سەرەخۇشى سولتان سولەيمان خان و مبارەكبەدى بەرگى نوئى فەرمانەرەوايەتى سولتان سەلىم خانى دووم چووبوۈە رۇم تەشرىفى بە كامرەوايى گەرايەوۈە.

ھەر لەم سالەدا مەعسومبەگ دەستى لە پلەى وەزارەت و مىردىوانى كىشايەوۈە و وپراى كۆمەللىك لە قزلباشانى وەك مىر محەممەدى مىر يۇسفى سەدر و خانمىرزى ئاغازادەى خۇى و بەشارەت بەگى سەردەفتەر چوونە ھەج. پلەى وەزارەت بەخشرا بە مىر سەيد شەرىفى دووم و ھەر لەم سالەشدا كۆچى-دوايى كرد و چۆۈە بەر دلۇفانى خودى.

مەعسومبەگ خوراسان و گيلانى گرت و ئەوۈى چاۈەرۈانى بوو، پادشا لىي لە چاۈ بوو. كاتىك گەيشتە ھەلەب و شام بە خزمەت پادشاى زەمانە سولتان سەلىم خانىان راگەيانە كە مەعسومبەگ بە بيانوۈى زيارەتى مالى

خودا ھاتۇتە ولاتى پۇم و كۆمەلىك سۇفى پۇمى لە خۇى ھالاندوون و پەنگە ئاۋاۋەيەك بىنئەۋە و دەس بە سەر ھەرىمەكەدا بگرئ. فەرمانىك لە ئاستانەى بلىندى سولتانى را دەرچوو بۆ دەرۋىش پاشاى ھىژاى مىرى مىرانى شام كە خىرايەكى بكةۋىتە دەمكوتى مەعسووم بەگ و يارانى. دەرۋىش پاشاش بەگۈيرەى ئاماژەى مىر ، دووسەد كەس شۆپەسوارى نىزە بە دەستى وىراى كاروانى ھەج بەپىكرد و راپىسپاردن كە لە ھەلىكى لەباردا مەعسووم بەگ و ھاورپىيانى قەلت وېر بكن. لە مابەينى مەكە و مەدىنەدا بە جلوبەرگى عەرەبانەۋە و بە ناۋى چەتە و پىگر لەو جەنگەدا كە بۆ نوۋىزى بەيانى لە كەژاۋان دەرگە وتىۋون ، تەپيان دايە سەر مەعسووم بەگ و يارانى و جەرگ و پىخۇلەيان بە گۆرۈى وەر كىردن و فزەيان لىپىرەن.

ھەر لەم سالەدا جەماۋەرى گىلان كەسىكىيان بە ناۋى سولتان ھاشم لە توخم و تۆرەمەى مىرانى مەتبەندەكە دىتەۋە و بە كۆدەنگى كىردىانە ھوكمپان. پاشان بە سەر سەرداران و سەرۋكانى قزلباشيان دادا و ئاقمىكىيان كۈشتن و ژمارەپەكيان پەپالنان. دواتر نىزىكەى ھەژدەھەزار سوارە و پىادەيان كۆ كىردەۋە و چوونە زگ ھاكىمى تۇنىكاۋۆن. ھوكمپان بە خۇى و پىنئەسەد كەس لە سەركىردە و غولامان و چەكدارانى كورد و دەستەيەك لە بەگلەرانى قزلباش لە قەزۋىنەۋە چوۋوبوونە يارىدەى و لەسەر پووبارى مەرز بەرەنگاريان بوونەۋە و سىپاى سولتان ھاشم شكا و كۈشتە و برىندارىكى زۆر كەۋتە سەر دەستى ھەردىك لايان. نىزىكەى ۱۸۰۰ گىلەكى كوژران و تەرمەكى كەلاكان لە مەيدانى تۇنىكاۋۆن بە سەرىكەدا كەۋتن و سى منارە لە قاپلىكى سەريان ھەلچىندرا.

سالى ۹۷۷ / ۱۵۶۹ - ۷۰

لەم سالەدا شاتەھماسب گىلانى بىيەپەس و بىيەپىشى بەخشى بە سولتان مەھمەدمىرزا و ئەللاقولى سولتانى ئىجەك ئۇغلى بۆ كىردە لەلە و باقى ھەرىمەكەى دابەشى بە سەر سەرداركان و سەردارانى قزلباشدا. ئەللاقولى

سولتان و به گله رانی دیکه ی قزلباش له بهر هیندیک تاوانی جه ماوهری گیلان و دلشکانی شاتۆماسب له کار و کرده و هیان ، که وتنه زوالم و دهسدریژی بۆ سه ر خه لک. «ئه میره دیباچ» ناویک له بنه چه که ی قهره محهممه د و هه ژدیهاسولتان له چینی حه بکه بهندی له شتی نیشایی پیکه وه راپه رین و شاسواربه گی له شتی نیشایی سپاسلار که وهک بریکاری پادشا حکومه تی وینده ری هه لده سووراند ، کوژرا. حه شامه تی گیلان پشتی ئه میره دیباچیان گرت و ویکرا به دل و به گیان له سه رسووران وهخۆ که وتن و نه یانباراستن.

ھەر لەم ساڵەدا كەيخوسروى كوپى غورغورەى گورجى گەلەك ديارى و پيشەكەشى لەگەڵ خۆى ھىنايە دەرگانهى شاتوماسب و ئەويش بە سۆزى ميرانە بە سەرى كردەو و دەستى ريزى لينا.

سالتي ۹۷۸ / ۱۵۷۰ - ۷۱

سولتان سەلىم خان، قەرەستە فاپاشاى لە لە كە وەزىرى سېھەم بوو كەردى بە سەركردەى ھىز بالا دەستەكانى و گالى دا بۇ كرتنى دوڤگەى قۇبرۇس. مستە فاپاشا بە لەشكرى بە ژاوە ژاوى وەك دەريا ڤوى كەردە ئەو شوپنە و لە ماوەى چل و پېنج ڤۇڤا بە تىن و تەوژمى دوژمن بەزىن قەلاى «لووكوشە»ى كرت كە يەكك بوو لە قايمترىن دژەكانى ئەو ھەرىمە. زستانى لەوى ھۆردووبەزى كەرد و سەرەبە ھارى بە سواری كەشتى و بە لەم بزوت و چوو سەر قەلاى «مەنقوسە» يەكى دىكە لە شوپنە سەختەكانى و پندەرى و قەياسەى لە كافران كېشا و جەڤەبابەى دان و ھاوارى لى ھەستاندن و وە ئامان ئامانى خستن كە دژەكە بە دەستەو دەدەن و لىيان كەڤىن كە بە سواری لۆتكان و پراى خاوخىزانىان بگەڤىنەو مەوتەنى خۇيان و خاكى فەرەنگستان. ھىزەكانى يەنى چەرى و قەڤووخلاقى بىرارى سولج و پەنادانى مستە فاپاشايان پېشىل كەرد و بە شېرى تېژى رووتەو ھەموو بىاوەكانىان لە خوڤنى خۇيان كەوزاندن و

ژن و كوپ و كەنىشكىيان بە دىل گرتن و مال و سامانيان بووپ دان. پاشان تىكپراى
دژەكانى دىكەش گىران.

ھەر لەم سالەدا ئەمىرەدىباجى لەشتى نىشايى ئاپۇرايەكى لاتولووت و
چەپەلكار و چەقۇكىشى گيلانى لە دەورى بەيداخى خۇى كۆ كردهو و ھىرشى
بردە سەر لايىجان و ئەو دژەى گرت كە بە فەرمانى پادشا لەوئ سازكراوو و
جوارسەد تەفەنگچى دەيانپاراست. ئەو كۆمەلە چەكدارى تىكپرا لەتوكوت كردن و
لە خاكى نەمانى وەردان. چەندىن دارۆغە و دژدارى قزلباشى لە ھەموو ناوچە و
مەلبەندەكان كوشتن و گەلىكى دەرپەراندن. ھەموو ھەرىمەكە كەوتە بەرچنگى و
ھەزارەزىلەى سەرسووران پەوين و چوونە دەيلەمان بۆ لای شازادە سولتان
مەحمود و ئەللاقولى سولتان. كاتىك ئەم ھەوالانە لە قەزوین بە گوئى
موبارەكى پادشا ئاشنا کران، تىكپراى مەزنەپياوان و سەرۆكان و چەكدارانى
ئۆستاجلووى وئپراى ئەمىرانى مائەوەى ناردە ھانا و يارىدەى شازادە لە
دەيلەمان. ئەگەرچى نىزىكەى دەھەزار شەركەرىكى قزلباش لە دەيلەمان
كۆۋەبوون، بەلام نەيانوئپرا ھەلگەنە سەر ئەمىرەدىباج و ناوچەى لايىجان.
سەرەنجام جوارسەد چەكدارى ئۆستاجلوو و غەربىلوو و سايرى توخمەكانى
قزلباش غىرەتيان بزووت و بى ئىزنى شازادە و سەركرەكان بەرەو گيلان
تئپراچوون. لە گيلانى بىيەپەس شەشھەزار چەكدارى سوارە و پىادەيان لە
جەمشىدخانى حوكمران وەرگرت و بە مەبەستى چوونە شەپى ئەمىرەدىباج
بەرەو لايىجان تىكشان. كاتىك بە پرووكارى ئەوئدا كەوتن ئەمىرەدىباجىش
بەرەو پروويان ھات و ئاگرى شەپ ھەلگىرسا. جارى يەكەم لەشكرى سەرسووران
شكان و بىست كەس لە ميرزادەكانى ئۆستاجلوو كوژران. پاشان سېاى بىيەپەس
لە پشتەوہرا پەلامارى ئەمىرەدىباجى دا و كرديانە نىشانەى تىر و تەفەنگان.
خوداوپراستان فىشەككە لە نۆوان ھەردك شانى درا و لە سىنەى سەرى كرد. بەم

پووداۋە گىلەكى بەزىن و قزلباش ھروۋمىيان برد و سوارە و پىادەيان پىخوست
کردن و سەرلەنوئى ھەرىمى گىلان كەۋتەۋە دەس كاربەدەستانى مىرى.

سالى ۹۷۹ / ۱۵۷۱ - ۷۲

لەم سالاھدا شاتۇماسب پىرەمحەممەدى چاۋەشلوۋى ئۇستاجلوۋى كىردە
حاكىمى گىلان و ئەمىر غەيبسولتانى ناردە لاي دەپلەمان و چىاكانى گىلان بۇ
لەيدان و سەركوتى تاۋانباران و بەدەفەران، بەلام لە دەپلەمان چىراى تەمەنى
كوژاپەۋە. دەسلەتلى گىلانى بەخشى بە ئىمام قولى مىرزا و پىرەمحەممەدى بۇ
كىردە لەلە.

ھەر لەم سالاھدا دىنكىك خىشتى زىپ و يەكى زىپ، لە بىرى شەشسەد خىشتان
كە ھەر كامەى ۳۰۰۰ مسقاتى شەرى قورس بوون و لە قەللى قەھقەھە خرابوونە
ژىر خاك، شىرتوگوم بوون. حەبىببەگى ئۇستاجلوۋى دۇدار تاۋانەكەى خىستە
ئەستۋى سىمايل مىرزا و ئەۋىش تۇماتى ئەم پووداۋەى ھاۋىشتە گەردنى كچەكەى
ۋى. شاتۇماسب چەند مىر و سەركردەيەكى بۇ تويژىنەۋە و لىكۆلىنەۋە ناردە
قەلەپە. حوسىن قولى خولەفاى پۇملوۋ و ۋەلى خەلىفەى شاملوۋى حاكىمى قوم
قىسەكەى مىرزاىان بە راست دانا و پىرەمحەممەد و خەلىفەى ئەنسارى قەراچەداغ
جەبىببەگىان بە ھەق زانى. ھەر بۇيە ھەردىك دەستەكە بە دېدۇنگى لە يەكتەر
گەپانەۋە قەزوین و لە كۆپى پادشادا قسەى سارد و سوۋكى تويكلداريان بە
زارى داھات كە فەرمانپەرۋاشى دەرگەۋە. لەو پۇژەۋە شوپنەۋارى دووبەرەكى لە
پىزەكانى سەرسووراندا سەرى ھەلدا و تاقمىك لە قزلباشان لايەنى
ئۇستاجلوۋ و دەستەيەكش لانى سىمايل مىرزا و خولەفايان گرت.

سالى ۹۸۰ / ۱۵۷۲ - ۷۳

سەرەتاي ئەم سالاھ مەلىك سولتان محەممەدى كوپى مەلىك جانگىرى
ھوكمدارى «كەجوۋ»ى سەر بە پۇستەمدار كە خوشكەزاي خان ئەحمەدى گىلانى
بوو تەماى گرت ۋەخۇ كەۋى و گىلان بگىر. بوختەى ئەم پووداۋە بە لك و پۇپە

ئاوایه: بهر له گیرانی گیلان و گیرۆده بوونی خان ئهحمهه، ئهسکهندهربهگی ئه فشار که به مه بهستی وهرگرتنی باج و پیتاکی که جوو سهردانی مهلیک جانگیرى کردبوو، مهلیک خۆی بوارد و هیندیکی هیناوبرد و وهپاش گوئی دا. ئهسکهندهربهگ عۆینیکی گێرا و میر جانگیرى گرت و بریدییه ده رگانهی پادشا. لهویشهوه بهرپیان کرده قهلاى ههله مووت و له بهندیان په ستاوت ههتا ناوی ته مه نی په ری. مهلیک محهممهه ئه وه مه ی که ههواى به دهسته وه گرتنی جلهوی حکوومه تی گیلان له که لله ی دا و دیوی بادیه وهایی و خه یالاتی پووج له سهرسه رای میشتکی دا بنه ی دا کوتا، کاری ئه وهنده سهیر و نابه جیی کردن که شاتۆ ماسب به مهلیک دیوانه ی ناو زړاند. ئیمام قوالی سولتانی کوپی به درخانی ئۆستاجلووی کرده سهری ههتا دژی که جووی لی بستینی و ده مکو تی بکا. ئه ویش فه رمانی میری نایه سهرچاوی و به پینچ ههزار سواره وه په لاماری مهلیکی دا و مه چه که ی له ده وره ی قهلاى که جوو ئه نگاوت. له م کاته دا مهلیک پیاویکی ناره لا ی ئیمام قوالی و لیی پاسپارد که ئه گهر زه حمهت بکیشی و به ته نیا بیته ده رکى قهلا، چه ند قسه یه کم پیه تی که ناکرئ به که سیان بلیم و بیاندرکینم و ده بی بیته و پیکه وه بریاری لی بده یین و پاشان به پینچی به رزی فه رمانه وه ی رابگه یه نین. دیاره کۆمه لیکم دیاری بۆ داناهه، بۆ وینه جووتیک بازی باپی ده که مه قه ده م خۆشانه که له ده رباری میرانی که ورهش وه گیر ناکه ون. زۆر تامه زروم که به ده نگ داواکه مه وه بی و مه رحه مه تی ئاواش هه ر له خۆی ده وه شیته وه. کاتی که ئه م قسانه ی پیکه یشتن خۆی بۆ چوون ده ده سک نا و هه رچه ندی میران و که وره که وران ده به ری که ران که نابن شتی وا بکا، له به روه ی پیاویکی به جه رگی مه ل خۆشه و یست و ئاشقه راو بوو، تاسه ی باز بائنده ی دلی به نیچیر گرت و خۆی بۆ رانه گیرا و گوئی به گوته ی ئامۆژگاران نه بزووت. پئی له جه غزی پارێز تیپه راند و بی بیر لی کردنه وه و بی حه جمین و هه دا وێرای بۆ له سواریک له شوینی دیاری کراو خۆی نواند. مهلیک سولتان محهممهه چه ند

پیاویکی چوست و چالاک و به دهست و بردی چه‌کداری له که لینگ دانابوون و هەر که ئیمام‌قوئی گه‌یشتی له‌ناکاو لئی وه‌خۆکه‌وتن و مه‌قیان لی‌بری. قه‌دیمی کوتوویانه یه‌کیک ئه‌گه‌ر ئه‌جه‌لی هات مل پتوه‌ده‌نی و ناگه‌پتیه‌وه. دوا‌ی ئه‌م پووداوه هیزه‌کانی ره‌وین و به‌رم‌به‌رم بوون و له‌ ده‌وره‌ی که‌جوو‌را به‌ره‌و قه‌زوین تی‌یانته‌قاند.

سالی ۹۸۱ / ۱۵۷۳ - ۷۴

پۆژیکیان له‌م ساله‌دا حالی موباره‌کی شاته‌هماسب تی‌کچوو و تی‌که‌لگلا و نه‌خۆشی سواری سه‌ری شانی بوو. سو‌لتان سوله‌یمان میرزای خوارزای شه‌مخالی چرکه‌س و کوپی دووه‌می پادشا که له‌وه‌تی وه‌بیری ده‌هات غولام و خزمه‌تکاری مه‌رقه‌دی ئیمام ره‌زا بوو - په‌حمه‌تی خودای لی‌بی - له‌و جه‌نگه‌یه‌دا هاتبوو خزمه‌ت باوکی له‌ قه‌زوین. هی‌زی قزلباش له‌ کاتی نه‌خۆشی میردا بوونه دوو ده‌سته و هی‌نده‌ی نه‌مابوو لی‌کده‌ن و پیکه‌له‌په‌ژین و هه‌له‌یه‌کی گه‌وره به‌قه‌ومینن که له‌ناکاو یه‌زدانی مه‌زن، پادشای پایه‌به‌رزی خۆش کرده‌وه و گپی ئاگری ئا‌زاوه پۆمرکا. پادشا له‌م هه‌له‌یه‌سته‌ی قزلباشان دای گه‌ردی گرت که هه‌وینه‌که‌ی له‌ لایه‌ک حوسین‌قوئی خوله‌فای پۆملوو، ئه‌میر ئه‌سلان‌به‌گ و شه‌مخالی چرکه‌س و له‌ لایه‌که‌ی تره‌وه حوسین‌به‌گی یووزباشی ئۆستاجلوو، په‌ری‌به‌گی قۆجلووی قۆرچی تورکمان و زالی گورجی بوو. میر دای له‌و تاقمه‌ ره‌ش‌ه‌لگه‌را به‌لام بۆ چو‌خساندن و تۆله‌ لی‌کردنه‌وه‌یان هه‌نگاوی به‌ پاریزی ده‌نا. له‌به‌روه‌ی پادشا نه‌رمی ده‌کی‌شا، که‌تن و پیلانی ئه‌وان پۆ‌به‌ پۆ‌ زیاتری به‌ره‌ده‌گرت.

ئه‌وه‌ی ناجسن و بی‌فه‌پبی، مه‌هیله‌ تا له‌سه‌ر په‌ر بی
ئه‌وه‌ی دالاش به‌خیوکاتن، ده‌بی ئاقیبه‌تی شه‌ر بی
له‌گه‌ل ژێرده‌سته‌کانی خۆت به‌ نه‌رمی قه‌ت مه‌جوولتپوه
ئه‌گه‌ر ئه‌لماس درشتیش بی، ده‌بی بشکی‌ت و په‌رپه‌ر بی

سالی ۹۸۲ / ۱۵۷۴ - ۷۵

لهم سالددا پادشای تاج به خشی جیهانگیر سولتان سلهیم خان لهم دنیا
رووخهک و خۆنه گرووه پرووی کرده دنیای ههرمان. په نجا و سئ سال ژیا و
ههشت سال و هیندیکی فه رمان په وایه تی کرد. شهش کوپی له پاش به جیما، بۆ
نمونه سولتان مراد که به ههول و ههلسووران و تهگبیر و پای بی سئ و دووی
محهممه پادشای مهنه وه زیر له مه غنيساوه گه یشته ئیستانبول و ته شریفی
موباره کی دانیشته سهر ته ختی دهسه لاتی خونکارانی رۆم. پاشان به پیی
پئوشوین و یاسای عوسمانی و به گویره ی فتوای عوله ماکانی مهنه بهی
ئه بووچه نیفه - نوعمانی کوپی سابیت - که ده لئین: تیدا بردنی مایه فیتنه ی کهم به
قازانج و به رژه وهندی زۆربه، کاریکی شیاوه، ههر پینج براکه ی له رۆژیکا
خنکاندن و له په نا گوپی باوکی به رزه جییان ناشتی.

وهختایهک شاتۆماسب له قهزوین ههوالی مردنی سولتان سلهیم خان
بیست، محهممه دی سولتانی ناسراو به تۆقماقی به کۆمه لیک پشکەشی و
دیارییه وه بۆ سه ره خۆشی و پیرۆزبایی له پادشای په ره ده ری قه له مه وه ی
فه رمان په وایه تی ناردە ئیستانبول.

سالی ۹۸۳ / ۱۵۷۵ - ۷۶

شاته هماسب به شیک له ناوچه کانی گیلانی بیه پیشی به خشی به ئه میرانی
ته که لوو و ئه و خیله په ریشان و رۆژگار تاله ی ناردە ئه و مه لبه نده به خیر و بیره.
پاشان مرادخان کوپی ته یموورخانی ئۆستاجلووی به مه به سستی تۆله کردنه وه ی
ئیمام قوئی و گرتنی ناوچه ی که جوو ناردە رۆسته مدار. له درێژه ی سالددا کارکیا
ئه حممه، له له ی جه مشیدخانی حاکمی بیه پهس کۆچی دواپی کرد.

سالی ۹۸۴ / ۱۵۷۶ - ۷۷

له نیوه راسه کانی مانگی سه فه ردا شاتۆماسب بۆ به ده نگه وه چوونی
بانگاواز و بانگه یشتنی په روه ردار به ره و خانه په نای حه سانه وه، بارگه و بنه ی

تىكەۋەپچا و مەلى پرووحى پاكى قابۇپى قەفەزى لەشى شكاند و پروەو باخى بەهەشت لە شەقەى بالى دا. تىشكەى خۆرەتاۋى سۆز و لاۋاندنەۋە و بە سەركردنەۋەى كە دنيايەك لە ژىر شابالى دا بە ھىمنى و خاترجەمى دەژيا و ئەۋەندەى دىلخۈزە چەترى ھەلداپو، بەرەو كۆژانەۋە تەشك و داۋىنى كۆ كردەۋە. مىرى كامرەۋا كە لە ساپەسەرى دەسەلاتى ئەۋرا جىھانىك لە لانكولۇركى دادەۋانى و وچانا پشۋى دابو، پوخسارى چەشنەتاۋى لە ئاسۋى زەردەپەپى ئاۋابونەۋە تلى دا. خىۋەتى سەراپەردەى كە سەرى لە مىچى ئاسمان دەساۋى و جىي دىلخۇشى و خۇپپوۋەرانانى چەرخى گەردوون بوو، رەشەباى نەمان لوولى دا و ئەستۈندەكى پەراند و بە سەرىەكى دا تەپاند. ئالاي ۋەكو پىرۋزەى كە بالندە لە ژىر نىسىي كەپرۆكەى بالەكانى دا دەسەكنى، ھەلۋى چارەنۋوس لە ھەۋىقى ئاسمانەۋە بەرەو سىنەى خاكى داگىپا.

دەستى شكاوم بۇ مەزنەمىرى گەۋرەى تاجدار
خەراجى دەستاند لە پادشاھان بە كاروان و بار
حەيف يەكى وا نادۆزىتەۋە ھەرگىز ئاسمان
لە نىۋ ئاۋىنەى مانگ و ھەتاو و پۇلى ئەستىران

ئەم كارەسات و پروداۋە تال و ناخۇشە گەۋرەيە لە شەۋى سى شەممۋى شازدەى سەفەردا قەۋما. دىۋى پەشۋى و ئاۋاۋەى نىۋ رىزەكانى قزلباش كە ماۋەى چل سال بوو پىرخوھۇر لە خەۋىكى قورسا نووستبوو، ۋەخەبەرھات و كردى بە گەردەلوول و تەپوتۇز و تەندوۋرەزەنە. حوسىن بەگى يۈوزباشى كە كۆلەكەى بەرز و پتەۋى ئەۋ زنجىرەيە بوو ۋىپراى زۆربەى پىاوماقوۋلان و تايغەكانى ھۆز و شان بەشانى عەلىخانى گورجى و زالى گورجى كە خالۋانى سولتان ھەيدەرمىرزا و ئىمام قولى مىرزا بوون، بە پىشنىارى سولتان

برایم میرزای کوپی بارام میرزا هر ئه و شه وه که تاوی پروونا کیده ری ئاسمانی
 فه رمانه وایه تی گه شه و تیشکه ی گۆشه نیگای له پروومه ت و هه نیه ی پۆژگار
 وهرده گرته وه ، سولتان هه یده رمیرزایان برده کۆشک و سه رسه رای ئاوه دانی
 میری هه تا دوا ی ته و او بوونی پادشای بی وینه ، دانیشیته سه ر ته ختی ده سه لات.
 به تلیکی له شه و چوو بوو که میری هاوشانی جه مشید و ئه سکه نده رسپا
 پۆیی بۆ دنیای دیکه . سولتان هه یده رمیرزا تاجی پادشایه تی نایه سه ری و شیر ی
 گه وه ره به ندی له قه دی شه ته ک دا و له نیو ژنان و خاتوonan دا به سه ره به ستی
 دانیشته سه ر ته ختی فه رمانه وایه تی. به لام وه ختایه ک یای په ریخانی خوشکی
 پادشای خوا به خشیو بارودۆخه که ی ئاوا چاو پیکه وت خیرایه کی قاسیدیکی به
 به ینه ت و به قای نارده لای شه مخالی چرکه سی خالی و حال و پۆژه که ی لی پروون
 کرده وه . ئه ویش له پۆیه و پیرای حوسین قوالی خوله قای پۆملوو ، ئه میر
 ئه سلان به گی ئه فشار ، تایفه ی ته که لوو و تورکه مانی ئه فشار و کوردانی پرچه کی
 سواره و پیاده له جه رگه ی شه ودا دارژانه ده روزه ی مه یدانه ئه سپ و به
 چه ک و چۆله وه خۆیان به هه وشه ی هه رمدا کرد. کاتیکی حوسین به گی یوزباشی
 و توخم و تۆرمه کانی ئۆستاجلوو و گورجی به هاتنی ئه وانیان زانی و پیرای
 سولتان برایم میرزا به لای ده روزه ی دیوان دا که پپی ده لێن ئاله قاپۆ هیرشیان
 هیئا و کردیانه پاله په ستۆ ، به لام پاسدیوان ده رگایان لی نه کردنه وه و
 به ریانگرتن. له م کاته دا سولتان حوسین به قسه و ته گبیری هیندیک ژن و ژالی
 ناته و او جل و به رگی ژنانی پۆشی هه تا بتوانی ئاوا و پیرای ئه وان ده رباز بی و
 خۆی بگه یه نیته نیو ریزی لایه نگرانی و له شه پ و گه پی شه مخال قوتار بی و
 زه ره دی پینه گا و ببیته میری سه ره به خۆ. کاتیکی له سه ر سه راوه خۆی
 هاویشته ده ر ، خیرایه کی پۆلیک خزمه تکاری چرکه س شه مخالیان خه به ردار
 کرد و ئه ویش که وته سه ری و هه ر که چارشییوی لی دامالی ، سولتان هه یده ر
 ده سته وخه نجه ر لینگ ی دایه ، به لام غولامیکی چرکه س وه پپیشی گه را و به زه بری

شېرىك ئەو دارەسەولەى جۇبارى فەرمانزەوايەتى و ئەو گولە ناسكەى باخجۆلەى پادشايەتى داھىنا كە لە نىو بىنەمالەى سەفەوى و خانەدانى عەلىدا كەس شانى لە شانى نەدەدا. لەم بەينەدا حوسىن بەگى يوزباشى وىپراى ھاوپىيانى ئالەقاپۇيان بە زەبرى تەور و تەورزىنان شكاند و خۇيان بە دىوانى مىرىدا كىرد. زالى گورجى وىپراى دەستەيەك رەشۇكى ھىرشىيان بىردە سەر دەولەتخانە. شەمخال سەرى سولتان حەيدەرى بېرى و فرېى داىە بەرپىيان. گورجى كەوتنە شەپ و كوشتار لە حەوشەى حەرم كەوچكى تىنەدەگەرا. زالى گورجى كە سەركردەى ئەو خىلە گومرايە بوو بە فېشەك ئەنگوا و كوژرا. ئەو كۆمەلە فىلسوارە بەزىن و ئۆستاجلوو و پەپرەوانىيان سەرشكستە و ناھومىد سولتان مستەفايان ھەلگىرت و لەگەل ئىمام قولى مىرزا قەزوينىيان چۆل كىرد و بەرەو قوم تىيانتەقاند. حوسىن قولى خولەفا و شەمخال و ھاوبىران و لايەنگرانىيان كۆبوونەو و ھەر چەندى ھەوليان دا تا يەكك لەو شازادانەى كە نە داوینى يەخسىران و جارىيەكانى چركەس بەرببوونە بگەنە پادشا، نە يانتوانى. كاتىك قىزلباش تەماشايان كىرد ئەو تاقمە حالىيان پەشپو و ھىچيان بۇ بە ھىچ ناكىرى، تىكرا پرويان كىردە سىمايل مىرزا و دەستەدەستە و پۇلپۇل بەرەو قەلاى قەھقەھە داپەرىن و بە نىشانەى نىازپاكى بە بن پىسمەى تايبەتى دانووسان. حوسىن قولى خولەفا و شەمخال وەختايەك خەستى بىر و باوہرى قىزلباشانىيان سەبارەت بە سىمايل مىرزا بەدى كىرد، بەناچار حەيدەرسولتانى توركمانىيان لە لايەن خۇيانەو ناردە خزمەت سىمايل مىرزا و پىيانراگەياند كە ئىمەى ھەزار دەروونمان لەگەلى وەكوو ئاوينەى بىگەرد وايە و ھەر لەبەر خاترى وىش سولتان حەيدەرمىرزامان كوشتو و بە گۇ خىلى ئۆستاجلوودا جووينەو. ئىمەى كۆيلە و غولام ئىستا خەرىكى پاراستنى خەزىنە و مال و سامانى ولاتىن و چاوەروانىن كە بە ھەنگاوى پىرۋى بە سەرمان بكاەو و سىبەرى سۆزى بمانگىتەو.

له ماوهی ده پۆژان دا سی ههزار سواره و پیاده له پروکاری قهلائی قهقهه هه کۆبوونهوه. سمایل میرزا له ترسی ئهوهی که نهکا فیل و تهلهکهیهک له گۆڕی دا بی و پیلانی خهلیقهی ئهتسار و تایفهی ئوستاجلوو بی، خۆی پاراست و ده رگای به پرووی دا نه کردنهوه. سه رهنجام وهختایهک له هه موو لایه که وه خاترجهم بوو، چه ند حوکم و کاخه زێکی دلدانه وهی نووسی بۆ حوسین قوایی خوله فا و هاوپیانی و به باوکه ناوی هینا.

میر سمایل به شان و شهوکهت و کهوکه به و ده بده به یهکی به رچاو له قهلا ده رکهوت و به رهو مه رقه دی شیخ سه فی - گۆرپه که ی تیشکه ی به سه ردا بباری - کهوته پی و زیاره تی گلکۆی پاکی ئه ژدای پایه به رزی کرد و داوای هیممهت و به ره که تی لیکردن. له وێوه پرووی کرده قهزوینی پایتهخت و سه رهتا ته شریفی برده مال و سه رای خوله فا که وهختیکی باش و به وم بۆ پۆنیشتنه سه ر تهختی فه رمانه وایه تی دیاری بکه ن.

حوسین به گی یووزباشی و سولتان مسته فا که بیستیان هه موو لق و پۆپه کانی سه رسووران له ده وهی ده سه لاتی سمایل میرزا له قهزوین کۆبوونه وه، سه ریان لی شیاو. وسین به گ ویستی که له جل و به رگی قه له نده ران دا به رهو به غدا به روا، به لام خه لکێک ناسیانه وه و گرتیان و بردیانه بارگای پادشا. سولتان مسته فاش عاشیره تی به یات که سه رده می میری خوا به شیو له ژیر ده سه لاتی ئه وا بوون، کاتێک گه یشته نۆیان قۆلبهستیان کرد و فراندیانه خزمهت شاسمایل. حوسین به گ هه شت مانگ له قهزوین گیرا و ئاخری به که ی به حوکمی فه رمانه واکوژرا.

باش داوادمه زران و سه قامگیر بوونی شاسمایل له سه ر تهختی ده سه لات، سه رهتا حوسین قوایی خوله فای گرت و به شیشی ئاورین سۆمای ی له چاوی جیهان بینی بری. ههروه ها زۆربه ی ئاژاو هگیرانی قزلباشانی گرتن و تاقمیکی کوشت و ئهوانی تری چۆمه چه دن و تۆقاندنی. دهسته یهکی زۆر بالا بردن و له

ئۆ ھاوشانەكانيان دا وای بەرز كۈرئەوۋە كە لە پۇپەى ھەمووانيان تىپەپاند.
چۇنەتەى پووداۋەكانى سەردەمى لە نىۋبەندى باسوخواسەكانى داھاتوودا
بەتەواۋى دەخرىنەپوو.

بەلام نابى لە بىرمان بچى كە شاتەھماسب، فەرمانپروايەكى دادەوانى
لايەنگرى ژىردەستان و شاھەنشايەكى قامىدە بوو. زۆرى دل بە مالى دنيايەوۋە
بوو. ئەوئەندەى زىپ و زىو و جەواھىرات كۆكۈرۈپۋە كە تەواۋى پادشاھانى
ئىران و تووران دواى پۇڭگارى چەنگىزخان ناۋەتلا لەوئەتى ئىسلام بناغەى
داناۋە، ھىچكاميان قەت ئەوئەندەيان نەخستۋتە سەر يەك. وەختايەك شاسمايل
منى پەشكەرەوۋەى ئەم لاپەرەنەى راسپارد ھەتا بە سەر رايگەم و بزانم حىسابات
چۇنە و چى بە سەر چىيەوۋە، پىدا ھاتم و ئاوام بژاردن: ۱- سىسەد و ھەشتاھزار
تمەن نەغدىنەى زىپ و زىۋى سەكە و خىش. ۲- شەشسەد خىشتى ئالتون و زىو كە
ھەركاميان سىھەزار مسقال قورس بوون. ۳- ھەشسەد سەرپۇشى زىپ و زىو.
۴- دووسەد خالوار پارچەى ھەرىر. ۵- سىھەزار دەست جلوبەرگ و بالاپۇشى
دورواۋ لە كورتالى ھەرەباش. ۶- چەكۈچۆل و پەخت و زىنى سىھەزار سواران
كە برىتى بوون لە جىبە و زىپى گەۋچنى ئاورىشىمى خاۋ و سەرچلى زىپدار.
۷- سىھەزار وشتىرى مى. ۸- سىھەزار سەر ماينى ەرەبى جوان و چالاک.
۹- دووسەد سەر ئەسپى چاك و تايبەت. جا لە وپىۋدانە پىدا بىرۋ و حىسابى
خۇتى بۇ بىكە و بزانە كۆشك و سەرسەرا و كارگە و مدبەق و فەراشخانە و
يەختەرەمەخانەى چەندە بوون.

ماۋەى ھەوت سال و لە ھىندىك شوئنان نۆ سال بوو كە باج و پىتاكى
ھەرىمى ئازەربايجان، شىروان، ئەرران و چەند مەتبەندىكى دىكەى
وەرئەگرتىۋو و خەلك پىي قەرزدار بوون.

كورانى پاىەبەرزى برىتى بوون لە: ۱- سولتان مەممەدمىرزا
۲- سمايل مىرزا، كە ھەردووكيان لە دايكەوۋە نەۋەى عىسابەگى توركمان بوون.

۳- سولتان سوله یمان میرزا ۴- سولتان نه حمه دمیرزا ۵- سولتان جونه یدمیرزا، که ههرسیک له داوینی خوشکی شه مخال و جارییه کانی چرکەس به رببوونه وه. ۶- سولتان حه یده رمیرزا ۷- سولتان مسته فامیرزا ۸- ئیمام قوالی میرزا ۹- سولتان مه حموود میرزا، که ههر چواریان له که نیزیانی گورجی که وتبوونه وه. ۱- وهک له پهوتی باسه که پا درکه وو، سولتان حه یده رمیرزا له پوژی کۆچی دواپی باوکی دا کوژرا. بێنج کۆپی تری له که ل سولتان برام میرزای کۆپی بارام میرزا که به راستی ئاده میرزادیکی ورد و وریا و شاره زای هه موو بواران بوو، و پرای حه سه ن میرزای کۆپی سولتان محه مده دمیرزا، محه مده دحوسین میرزای کۆپی بارام میرزا و به دیعووزده مان میرزای کۆپی بارام میرزا به پیی فه رمانی شاسمایل له قه زوین کوژران. سولتان جونه ید زه ردایی له چاوان برا و سولتان محه مده دمیرزا ناسراو به خودابه نده و گه وره ترین کۆپی پادشا دواى نه مانی شاسمایل به گوێره ی ته گبیر و پای نه میران و مه زن و ماقوولانی قزلباش بوو به شای ئیران. دیاره چۆنیه تی ژیان و به سهرهاتی هه رکامه یان له جیی خۆی دا ده خریته گوپ.

ته رمی نه و پادشا خوابه خشیه و یان دواى شوژدن و کفن کردن له قه زوینه وه پاگوێسته مه شه دی پیروژ و له په نا مه رقه دی پروونا کیده ر و بوخووشی ئیمام په زا - وه به ر په حمه تی خودا بکه وو - ناشتیان.

۱ - میژووی عوسمانی له لاپه ره ۶۵ یه رگی سێ دا ده لێ: شاتۆ ماسب دوا زده کۆپی له بشتی که وتۆ ته وه و به پیی ته مه ن بریتین له: محه مده دی خودابه نده، سمایل، مراد، سوله یمان، حه یده ر، بارام، مسته فا، مه حموود، عه لی، ئیمام قوالی، نه حمه د، زه ینولعابیدین و موسا. مراد و زه ینولعابیدین به ر له نه مانی باوکیان مردوون. گویا دوو کۆپی دیکه شی به ناوی برام و حه سه ن هه بوون.

سالی ۹۸۵ / ۱۵۷۷ - ۷۸

شه‌وی شازده‌ی مانگی په‌مه‌زانی ئه‌م سالا شه‌سمایلی (دووم) له‌م دنیا بووچه‌وه‌ پرووی کرده‌ هه‌ریمی هه‌رمان. شاسمایل پادشایه‌ک بوو زیره‌ک و ناسک خه‌یاڵ و به‌ سه‌ر نه‌وسی خۆی دا زال و به‌رزه‌ئاکار. له‌ مه‌یدانی شه‌را شیره‌مه‌ردی بوو خه‌نجه‌روه‌شین و له‌ کۆری شادی دا هه‌وریک بوو گه‌وه‌ره‌بژین. ئه‌وه‌نده به‌دل و ده‌روون بوو که‌ زی‌پی ته‌واو عیار و به‌ردی بئ‌نرخ و چرووکی به‌ لاوه وه‌ک یه‌ک وابوو. له‌به‌ر ده‌هه‌نده‌یی و نیوچاوان به‌رزی ده‌ریا و کانگا به‌رگه‌ی به‌خشینیان نه‌ده‌گرت.

ده‌ریا که‌ دیتی ته‌خشان په‌خشان و به‌خشینی میری
له‌ خه‌جاله‌تیاں به‌ سه‌ر خۆی کیشا که‌فی وه‌ک شیریی
به‌ کانگا بلین تیی هه‌لنه‌پیچی و وازی لی‌بینی
چونکه‌ سه‌ره‌نجام به‌ ده‌س به‌تالی خۆی پاده‌ژینی

سه‌ره‌پای ئه‌مانه‌ که‌سیکی تووپه‌ و تۆسن و تونده‌ته‌بیات و قسه‌ره‌ق بوو. بۆ تاوانیکی بچووک سزایه‌کی گه‌وره‌ی داده‌نا و بۆ نوکته‌یه‌کی خۆش زی‌پیکی زۆری ده‌کرده‌ باربوو. وه‌ک باسیان کردوو و ده‌گیرنه‌وه‌، شاسمایل سه‌ره‌تا له‌ ژیر سیبهری دایکی به‌رزه‌وه‌جاخی دا په‌روه‌رده‌ کراوه‌، هه‌تا له‌ سالی ۹۶۳ دا تاجی شانازی هوکمرانیتی خوراسانی کراوته‌ سه‌ری. دوا‌ی ماوه‌یه‌ک به‌ سه‌رله‌وه‌ولی په‌قه‌وه‌نان و قین له‌ زگان لی‌خراوه‌ و له‌ سیاجالی قه‌لای قه‌هقه‌ه‌دا زیندانی کراوه‌ و ماوه‌ی بیست سالان له‌وی دا ماوه‌ته‌وه‌. دوا‌ی نه‌مانی باوکی له‌ زیندان ده‌رکیشراوه‌ و کراوته‌ پادشای ئیران. له‌به‌ر بئ‌ته‌گیری هیشتا ته‌واو بناغه‌ی ده‌سه‌لاتی ته‌واو دانه‌کوتابوو ویستی که‌ جنیودان به‌ شی‌خه‌ین (هه‌زهرتی ئه‌بووبه‌کر و عومه‌ر) و عوسمانی زوننوره‌ین و ئایشیی داوین‌پاک و ده‌ که‌سه‌ی

مىگىنى پىدراو - پەزاي خودايان لى بى - قەدەغە بكا و بەپىچەوانەى باوك و
باپىرى بجوولتتەو و پىيازىك بگىتتەبەر كە لە ولاتى ئىران سوننى و شىعە
ھەركام بە پىچكەى خۇياندا بىرۇن و نەبنە لەمبەر و بەرگر لەسەر پىي يەكتى.^۱
بەلام چونكە قىزلباش لەسەر پەوتى پافىزى بوونى خۇيان سوور بوون،
لىي بىزران و تەمايان گرت ھەر وەختايەكى بۇيان ھەلكەوئ لىي پانەوەستن و
ئەو سولتائە زانا و دادپەرورە مسولمانە تىدابەرن. سەرسوور لە كارى خۇيان
خافل نەبوون ھەتا لەگەل ياي پەريخانى خوشكى پىلانيان داپشت و شەويك لە
شەوان كە ئەو پادشا پايەبلىندە لەگەل ھەسەن بەگى ھەلوچى ئۇغلى
خۇشەويستى چووبوونە سەرايەك و ژوورىكى تايبەتى و لە نوين وباندا
خەوتبوون، بۇ سبەينى لاي ئىوارە مير بە مردووى و ھەسەن بەگ بە
نيوہ زىندووى دەرگىشەران. ئەمىران و سەرداران ھەرچى خوردبوونەو نەيانزانى
بەراستى چ قەوماوہ. ئەمىرخانى توركمان و سايرى سەرۇكانى قىزلباشى بئەگرى
قەزوين كەوتنە شۇردن و لە خەلات پىچانەو و ناشتنى ئەو خونكارە
بەھەشتە لانە.

وەختى مەرگ بى لەبەر دەرد و ژان

بيانو و بە پياو دەرگىتن زەمان

ھەر ئەو ميوەيەى دەردى پىوہى

بە جوولانى خۇى دەشتى لىوہى

بە كارى چ دى بۇ لەشى زىوين

كفى بۇخۇش و تابووتى زىرين

۱ - شاسمايلى دووم ھەر كە بوو بە فرمانرەوا رايگە ياند كە سوننىيە. (مىژووى

دوای دوو پوژان پیاویان ناردی شیراز به دوای سولتان محهمه‌دمیرزادا. ئه‌ویش چونکه له‌خۆی پانه‌ده‌دی زۆر له‌سه‌ره‌خۆ و به‌ساوه‌ساوه‌هاته‌قه‌زوین و کردیانه‌پادشا.

هه‌ر له‌م ساڵه‌دا پادشای هه‌مووی دنیا و خونکاری زه‌مان و جانگیری ده‌وران سولتان مرادخان له‌به‌روه‌ی شاسمایله‌گه‌لیک کاروباری پێچه‌وانه‌ی یاسا و پێسا و پێ‌وشوینی ئاشتی پێشووی ئه‌نجام دابوو،^۱ ته‌مای گرت خاکی عه‌جه‌مان به‌توره‌کان بکێشێ، که‌له‌پێ‌هه‌والی مردنی شاسمایلی پێگه‌یشت و ئه‌مجاره‌یان سوورتر بوو له‌سه‌ر بپاری خۆی.

ساڵی ۹۸۶ / ۱۵۷۸ - ۷۹

له‌سه‌ره‌تای ئه‌م ساڵه‌دا هه‌ره‌گه‌وره‌کانی قزلباش: ئه‌میرخانی تورکمان، شاروخ‌خانی زولقه‌در، موسه‌ییب‌خانی ته‌که‌لوو، پیره‌محهممه‌دی ئۆستاجلوو، قوڵی‌به‌گی قۆرچی‌باشی ئه‌فشار، قورقه‌میزخانی شاملوو و حوسین‌قوڵی خوله‌فای رۆملوو پێکه‌وه‌ریککه‌وتن و په‌یمانیه‌یه‌که‌ کاروباری ولاتی ئێران به‌ده‌سته‌وه‌ بگرن و هه‌ریه‌مه‌کان دابه‌ش بکه‌ن و پادشای کویره‌مووشه‌هه‌ر ناوی میرایه‌تی به‌دووی خۆی دا بکێشێ و هه‌یج‌کاره‌ نه‌بێ. جله‌وی وه‌زاره‌تیان ئه‌سپاره‌ ده‌ستی لیوه‌شاوه‌ی میرزا سه‌لمانی جابری ئیسفه‌هانی که‌ ئه‌ویش چاوی چاکی هه‌ته‌ر نه‌ده‌کرد. ئه‌م کۆمه‌له‌ سه‌رده‌اره‌ و یه‌ستیه‌یه‌که‌ به‌ فه‌رمانه‌وه‌ایه‌تی پادشای

۱ - شاسمایلی دووم په‌یمانی سولحی باوکی له‌گه‌ڵ عوسمانیه‌یه‌کان وه‌به‌رچاو نه‌گرت و کۆمه‌لیک له‌خان و میرانی ژێر ده‌سه‌لاتی عوسمانیه‌یه‌کانی بو‌لای خۆی را‌کێشا. هه‌رکس له‌عوسمانیه‌یه‌یه‌که‌ی له‌گه‌ڵ ده‌کرد و پله‌ی ده‌دایه... له‌م سه‌روبه‌نده‌دا حوکمرانی لو‌رستانی ئێران په‌نای برده‌ به‌ر حکومه‌تی عوسمانی و ئه‌وانیش له‌پێوه‌ ئالای تایبه‌ت و شیر و خه‌لاتیه‌یه‌که‌ بو‌نارد. ئاوا بوو که‌ ئیوان‌گرژی مابه‌ینه‌ی ئێران و عوسمانی ره‌نگی دایه‌وه‌ (میژووی عوسمانی، ب ۳، ل ۶۷).

کۆر و وهزیرایهتی وهزیری پرووش کاروباری ولاتی عهجهمان پیکبخه و ههلیسووپینن.

ههلی لهم بۆچوونه بۆشه، وهی لهو خهیا له خاوه

له ماوهی سالتیکدا تهواوی مال و سامان و نهغدینه و خهزینهیهکی که شاتۆماسب وهسهریهکی نابوو، ههموو به بادا چوو. بارودۆخیکی نالهباری بهرهو تیکجمین بالی به سهر ولاتی ئیران کیشا.

ههر لهم سالتهدا سولتان مرادخان پپی لهسهر برپاری پاری داگرت و دهشیزانی ههلو مه رجه که چۆنه. خۆی هه لکرد و به هه موو هیز و توانایه وه تیداجوونی نیشتمانی ئیران و برانه وهی بنه مالهی بهدمه زه بانى رهچاو کرد. مسته فاپاشای وهزیری دووه می کرده سهر کردهی قۆشه نی چه شنی ده ریا به ژاوه ژاوی و سه د و په نجاهه زار سواره می دپ و خوینرپیژی وه پیش دا و فه رمان ده رجوو که سپاسالاران و حاکمانی کوردستان بکه ونه تالان و برپۆی ئازهر بایجان. ههر بۆیه خوسره و پاشای به گله ربه گی وان شان به شانی میرانی کوردستان هیرشیان برده سهر مهحمود به گی پۆملووی حاکمی «خۆی» و کوشتیان. ههریمی خۆی و سه تماس گیرا و له و یوه قۆشه نی به ره و ورمی داگه را و حوسین خان به گی حه سه نلووی حاکمی وینده ری گیرا و نیردرایه وان و خوسره و پاشا مته قی لیبری. ههر لهم سالت له دیوانی قزلباشه وه حکومه تی ته ورپز بۆ ئه میرخانی تورکمان و ده سه لاتی چۆخوری سه عد بۆ محه ممه دی خانی تۆقماق (تۆخماخ خان) دیاری کران.

سالتی ۹۸۷ / ۱۵۷۹ - ۸۰

لهم سالتهدا مسته فاپاشای سهردار به خۆی و به له شکرکی بی ئه ژماره وه به مه به سستی گرتنی شیروان و گورجستان بزووت. مه نوو چیهری کوپی

«غورغوره»^۱ گورجی حاکمی ئاخسیخه (ئاخسیخا - تاخسیسه) سه‌ری دانه‌واند و وئ‌پای کۆمه‌لئیک له پاشازاده‌کانی گورجی ئیمانی هیئا و مسوولمان بوو. بۆیه حکومه‌تی به میراتگه‌پاوی بئه‌ماله‌ی وه‌کوو پاوانه‌میری هه‌میشه‌یی باربوو کرا. تۆقماق‌خانی حوکمرانی چۆخوری سه‌عد وئ‌پای ئیمام‌قولی‌خانی قاجاری حاکمی گه‌نجه و به‌رده‌ع له‌سه‌ر پئ‌گای «چۆلدر» به‌ره‌گه‌یان له قۆشه‌نی بالاده‌ست گرت و شکان. داود‌خانی کوپی لۆراسبی گورجی که به‌فه‌رمانی قزلباشان به‌سه‌ر قه‌لای تفلیس راده‌گه‌یشت قه‌له‌مه‌روی ژیر ده‌سه‌لاتی خۆپایی کرد و هه‌لات. مسته‌فایاشا قه‌لا و هه‌رئ‌مه‌که‌ی خسته‌ ژیر ده‌سه‌لاتی و کۆمه‌لئیکی زۆری دانان بۆ پاراستنی و به‌ره‌و شیروان بزووت. کاتیک ده‌شتی زه‌کمم بوو به‌خێوه‌تگا و هۆردووبه‌زی هێزه‌کانی سه‌ره‌نجام سه‌ره‌که‌وته‌ی عوسمانی، لۆندی گورجی حاکمی ئه‌و مه‌لبه‌نده هاته ده‌ست ماچ کردنی سه‌رداری بالاده‌ست و باج و بیتاکی وه‌ئ‌هسته‌ق گرت. له‌به‌ر سۆز و دلته‌وایی میرانه و سینگ‌فره‌وانی پادشاهانه ناوچه‌ی زه‌کمم و حکومه‌تی باوک و باپیرانی له‌سه‌ر تۆمار کرا.

سپاسالار له‌وئ‌وه‌ کۆچی لیئا و کاتیک له‌ نیوان چۆمانی قه‌نع و قه‌بری پکئ‌فی به‌تال فه‌رموو، ئه‌میرخانی حاکمی ته‌ورئ‌ز له‌گه‌ل سپای ئازره‌بایجان و نه‌خجه‌وان و شان‌به‌شانی ئیمام‌قولی‌خانی قاجاری حاکمی گه‌نجه و به‌رده‌ع و قه‌ره‌باغی ئه‌رران به‌سه‌ر هێزه‌کانی ئیسلامیان دادا. سه‌ره‌تا که قۆشه‌نی له‌شکان نه‌هاتوو به‌مه‌به‌ستی کۆکردنه‌وه‌ی پاشه‌که‌وتی خورد و خۆراک بلاو ببوونه‌وه، قزلباش به‌سه‌ریان دا که‌وتن و تاقیمیکیان لێ‌کوشتن و نیزیکه‌ی شه‌ش‌هزار سه‌ر و شتر و دووسه‌هزار سه‌ر ئه‌سپ و ماین و بارگین و یه‌ستری په‌وه‌ی خونکاریان رادا و بردیان. وه‌ختایه‌ک سپاسالاری نه‌به‌ز هه‌واله‌که‌ی بیسته‌وه، خێرایه‌کی بارام‌پاشای میری میرانی ئه‌رزه‌پۆم و عوسمان‌پاشای میری میرانی دیاربه‌کری به‌

کۆمه‌لێک چه‌کداری ئازاوه ناردە لێدانی سەرسووران. زۆریک لە میران و سەرۆکانی قزلباشان لەو هەڵاڵیەدا لە خاک و خۆلی نەمان گەوزیندران و تاقمێکیان لە ڕووباری «کۆپ»دا خنکان و چوونەووە بەر باری فەناپە. هێزە زاتەکان پۆژیک لەبەر هەستانی ڕووباری قەنع لەو شوێنە لەنگەریان گرت و بۆ بەیانی بەرەو شیروان پەڕینەووە و قەڵایەکیان بە دار و دیواری مۆرە لە «ئەرش» ساز کرد. پاشان وەسمان‌پاشای چرکەس، کۆپی «ئۆز دەمیر»ی وەکوو وەزیر ناردە شەمماخی و قەیتاس‌پاشای وەکوو بە‌گەربەگ لە ئەرش دانا و بە ڕێگای گورجستان‌دا گەڕایەووە ئەرژەپۆم.

سولتان محەممەدی (خودایەندە)، سەماعوونی گورجی لە زیندانی قەڵای هەلەمووت ئازاد کرد کە لە سەردەمی شاتۆماسبەووە گیرابوو. میر بە سەری کردەووە و حکومەت و دارایی هەریمی تفلیس و ناوچه‌کانی دەورانپشتی باربوو کرد و ناردیبەووە گورجستان. کاتێک سەماعوون گەیشته‌ووە خاک و مەلەبەندی تفلیس کافران و میترخاسانی هەریمەکە تێی‌هالان و ڕێگیان بە سپای ئیسلاام گرت و خەساراتیکی زۆریان گەیاندە مستەفایاشای سەردار. دوابە‌دوای ئەو سولتان هەمزەمیرزای کۆپی شامحەممەد و میرزا سەلمانی وەزیر و گەورە سەرکردەکان بە سی‌هەزار سوارەووە لە قەزوینەووە گەیشتنە گەنجە و بە‌ردەع. راست لەم جەنگەدا عادل گرای‌خان (گیرای‌خان)ی کۆپی خانی تانار بە خۆی و پازدە‌هەزار سوارەووە لە دەربەندی شیروان تێپەڕی و چەشنی شیرێ بوێر چوووە فریای عوسمان‌پاشا و مستەفایاشای سەردار. عادل گرای‌خان وەختایەک پێی‌ناپە شەمماخی کە ئەرەس‌خانی پۆملووی حاکمی شیروان، لە ژووری شاری شەمماخی‌دا عوسمان‌پاشای وا گەمارۆ دا‌بوو کە هیندەمی نەما‌بوو بە زۆرداری لە لانی دەریپە‌ڕینی و بیگری. بە‌لام دەرفەتی نەدان و هەلیک‌کرده سەریان و ئەرەس‌خانی گرت و چه‌کدارەکانی دانه بەر مە‌ودای شیران و تیران و بە مە‌بەستی تالانی خێل و باری کە لە‌وبەری موغان بوون لە ئاوی ڕووباری کۆپ پە‌ڕیبە‌ووە.

پاش تالانى ھۆردووكاى و بە دىلگرتنى خاوخىزانىان گەپايەو شىروان. لەبەرەوئى لەشكرى تاتار بىر و بەوئى دا بلاوبوونەو، عادىل گراى وپراى كۆمەلەچەكدارىكى تاييەتى لە گۆشەيەك مابوونەو كە لەناكاو مىرزا سەلمانى وەزىر بە خۆى و بىستەھزار سوارى قزلباشەو بە سەرياندا كەوت و لە «ئاقسوو»ى سەر بە شەمماخى شەپيان لە نىوانىدا ھەلگىرسا و بوو بە كوشت و كوشتار و دواى مرخىش مرخىش و كىشمەكىشمىكى زۆر عادىل گىراى و مىرزا دەكانى تاتار گىرۆدەى سەرپەنجەى چارەنوس بوون.

كاتىك وەسمان پاشا بەم كارەساتەى زانى بە پەلەپرووزە و سەر لىشيووى لە شەمماخىرا بەرەو دەرەندى شىروان رايكرد و پەنای بىردە بەر دژى دەموور قەپوو. لەشكرى قزلباش لە شەمماخىرا چوونە ئەرش و قەيتاس پاشا و ئاورەحمان بەگى و ستانى كە پاراستنى ئەوييان پىئەسپىردابوو، كوشتيانن و قەلاتى ئەرشيان ئاور تىبەر دا و كرديانە كۆمايەك خۆلەمىش و لەويۆ بە خاترجەمى گەرانەو قەرەباغ.

بەھائەددىن بەگى كورپى ئۆلمە كە بۆ دژدارى قەلاى قەبالە و ئاغداش داندراپوو، شوينى خۆى بەجىھىشت و لە زەكەمەو پۆيى بۆ لاى تفلېس. دايكى سولتان ھەمزەمىرزا (مەھدى عولىا) بە وەندووكە سەرکەوتنە باى رەبن بالى نىشت و بە بۆچوونى نەقوستانى ژنانەى كاروبارى گرېنگى شىروانى ھەروا بەرەپەرەللا ھىشتەو و عوسمان پاشاى لە دەموور قەپوو دەرەنەپەراند و عادىل گراى خانى ھەلگرت و لە ھەرەتى زستانا گەپايەو قەزوین.

سالى ۹۸۸ / ۱۵۸۰ - ۸۱

وەرزی بەھارى ئەم سالا مستەفاپاشاى سەردار لە زستانەھەوارى ەرزەپۆمەو ھەستا و ھاتە سوپى قەلاى قارس و دەستى كرد بە دابەستەنەو و سازدانەوئى. كاتىك ھەوائى سەرکەوتنى قزلباش لە ھەرىمى شىروان و پەوينى عوسمان پاشا بۆ دەموور قەپوو و گىرانى عادىل گراى خانى تاتار بە گوپى

موباره کی سولتان مرادخان گه یشته وه، مسته فاپاشای له سهرکردایه تی خست و ئه و پله به رزه ی دایه سنان پاشای وه زیری سیهم.

هه ر لهم سالداده محهمه دپاشای بۆسنه وی مه زنه وه زیر که له وه تی خانه دانی عوسمان له سهر کارن هیچ گه وره وه زیریک تایی نه کردوه و نیزیکه ی بازده سال به سهر به سستی وه زیری سولتان سوله یمان خان بووه و ئه وهنده ی سولتان سه لیم ژیاوه له پله ی خۆی دا ماوه ته وه، به دهس کابرایه کی قهره پشی وه بهر کێردان درا و شه هید کرا. ئه وهنده پایه بهرز بوو که شاتۆ ماسب به باوکه ناوی دینا و پرووی قسانی تیده کرد.

سهره تایی مانگی ره بیعی یه کهم عه لی قوڵی خانی کوپی سولتان حوسین به گی کوپی توورمیش خانی شاملووی حاکی هیرات و ئیرای مورشید قوڵی خانی کوپی یه کان شاقوڵی ئۆستاجلووی حوکمرانی خه واف و باخه رز له گه ل سولتان محهمه که و تنه ململانی و دوو به ره کایه تی و له وه ختیکی به و نم و له باردا هه باس میرزای کوپی شامحه محهمه دیان له ته مه نی ده سالی دا کرده پادشا و یستیان که به زۆره ملی سهر به ته وای میران و سهردارانی خوراسان نه وی بکه ن و بیانه نه ژیر رکئی خۆیان. سهره تا هیرشیان برده سهر مورت ه زاقوڵی خانی پورناکی حاکی مه شه د و له شوینیک که پێی ده لێن تۆرۆق و که و تۆته دوو فرسه خێ شار، شه پکی یه کجار قورسیان له نیوانی دا قه و ما. مورت ه زاقوڵی خان هه لات و له و دیو شووره ی شاری مه شه د خۆی گرته وه. عه لی قوڵی خان چوار مانگ له پرووکاری مه شه د بنه ی داکوتا و سهره نجام هیچی بۆ نه کرا و گه پرایه وه هیرات.

له ئاخیری ئهم سالداده دایکی سولتان هه مزه میرزا به شیک له هیزه کانی قزلباشی به سهرکردایه تی شاروخ خانی مۆردار به مه به سستی وه رگرته وه ی تۆله ی خوینی میر عه بدو لای باوکی نارده نه سهر میر مرادی (?) حاکی مازنده ران. په لامارده ران میر مرادیان گرت و بردیانه قه زوین و ئه ویش به تۆله ی خوینی

باوکی کوشتییه‌وه و دهسه‌لاتی مازنده‌رانی به‌خشی به میر عه‌بدی (۹) برای خۆی. میرانی قزلباش له حوکمی توند و تیژی ئەو خاتوونه تۆقین و بۆ پیچانه‌وه‌ی که‌وتنه باس و ڤاویژان. سه‌ره‌نجام وایان دانا که بلێن عادل گرای خان که‌له‌گایه‌تی و چه‌زی لیده‌کا و به‌م بیانووه هه‌ردووکیان بکووژن. ڤولیک سه‌رسووری دل‌ڤه‌قی په‌نجه به خوین به فیت و دنه‌ی مه‌زنه‌میران په‌لاماری سه‌رسه‌رای پاشایان دا و ئەو ئافه‌رته بی‌ده‌ست و مست و وه‌ج‌اخ‌زاده و داوین‌پاکه‌ی که له تاوان ده‌ستی له قه‌دی می‌رده بی‌غیره‌ته‌که‌ی هالاندبوو به ڤاکیش‌ڤاکیش بردیانه ده‌روه و کوشتیان. شه‌و و ڤوژیک (مه‌هدی عولیا) به ڤووت‌وقووتی له نیو خه‌لکا فری‌درا و که‌س نه‌چوو به لایه‌وه هه‌تا کفنی بکا و بینژی. عادل گرای خانیش وێڤای سه‌ده‌کس له میرزاده‌کانی تاتار له‌ت‌وپه‌ت کران و تید‌اچوون.

سالی ۹۸۹ / ۱۵۸۱ - ۸۲

سه‌ره‌تای ئەم سا‌له سنان‌پاشای سه‌رکرده گه‌یشه ئه‌رزه‌ڤۆم و شامحه‌مه‌دیش به مه‌به‌ستی به‌ره‌نگار بوونه‌وه‌ی له قه‌زوینه‌وه به‌ره‌و کو‌یستانی ئه‌رران بزووت. شاقو‌لی سولتانی زولقه‌د‌ری کو‌ڤی ته‌به‌ت‌ئاغا و مه‌قسوود‌ئا‌غای ته‌م‌غاجی به ئامانجی پیکهاتن و ئاشتی نارده‌نه ئه‌رزه‌ڤۆم بۆ لای سنان‌پاشا. دوا‌ی ئەوه‌ی که‌یخودا‌کان گه‌یشه‌نه خزمه‌ت سپاسالار، وایان قه‌رار دانا که سه‌ردار بگه‌ڤه‌يته‌وه ئیستانبوول و سولتان محمه‌دیش داوه‌ڤه‌يته‌وه قه‌زوین. له‌و‌یوه که‌یخودا و ڤیاوماقوولان بنی‌ڤه‌يته‌وه بارگای سولتان بۆ مباره‌ک‌بادی خه‌ته‌نه‌سوورانی شازاده‌ی به‌خته‌وه‌ر و به‌م شیوه‌یه ده‌رگای سولج و حاوانه‌وه بخه‌ڤه‌ته سه‌ره‌پشت. به‌ڤی پیکهاتن سنان‌پاشا گه‌ڤه‌يه‌وه ڤایته‌خت و پادشای ئیرانیش سولتان محمه‌د، برام‌خانی تورکمانی به کۆمه‌لیک دیاری و خه‌لاته‌وه نارده باره‌گای سولتان مرادخان. خونکار ملی نه‌دا بۆ پیکهاتن و سنان‌پاشای له وه‌زاره‌ت و سه‌رکرده‌یه‌تی وه‌لانا و برام‌خانی له به‌ند توند کرد.

له مه و دای مانگی په بیعی دوومدا علی قوئی خانی شاملوو سهرله نوئ
که و ته وه له شکرکیشان و ویرای هیژیکی بهرچاو په لاماری دهر ویش
حه مه سولتانی پو ملووی حاکمی نه شایبووری دا و دوی خراپه کاری و خاپوور
کردنیکي بهر فرهوان له ههریمه که ی بی هیچ دسکه و تیک گه پایه وه هیرات.

له کلکه ی ئهم ساله دا سولتان مرادخان دهستووری فهرموو که شازاده ی
کامر هوا سولتان محهمه دخان خه ته نه بکړی و پړی و شوینی خونکاری خانه دانی
عوسمان کویر نه بیته وه. به مه بهستی کو کردنه وه ی پیداو یستییه کانی
میوانداری و بانگه یشتنی میران و پیاوماقوولان، چارچی و ته ته ر و دهر که وانانی
دهر گای بهرزی نارنده هه موو لایه کی قه له مه وه ی ژیر فهرمانی.

سالی ۹۹۰ / ۱۵۸۲ - ۸۳

له سهره تای ئهم ساله دا سولتانی بی هاوتا دوی داوهرین و گردبوونه وه ی
سپاسالاران و خان و به گهر و دسه لاتداران، دهستووری پته وی دا تا جیگای
میوانداری له سهرای برایم پاشا که که و تۆته شانی پوژاوی مهیدانه ئه سپ ئاماده
بکړی. و هستاکارانی په نجه نه خشین و کار جوان، بازار و کو لانی شاریان به
کو و تاتی ئالا و والای ههره باشی فهرنگ و قوماشی حه و په نگلیه ی جی ئیره یی
نیگارخانه ی چین و به هه شتی بهرین، رازانده وه. و وزیرانی پایه بهر ز و
به گهر به گانی خاوه ن پیز چوونه ئه و شوینه و سولتانی جیهان و شایانی تاجی
زیرینی خانه دانی عوسمان ته شریفی برده ئه و جیگایه ی ده تگوت به هه شته.
ماوه ی دوو مانگ هه موو پوژئی له گه ل دهسته یه که له پیاوانی تایبه تی باره گای
چه شنی به هه شتی له هۆده یه کی سهر و سه مه ره و جوان نه خشیندراو، کو بۆوه.
ههر کام له و وزیران و گه و ره گه و ران و میران له دهر و بهر ی مهیدانه که
ژوور و سه یوانیان له دار و ته خته هه لبه ست و که و تنه سهیرانی دهسکردی
سهر سوپهینی سنا عاکاران. ئه ندازیارانی هونه ره مند و ماموستایانی ورده کار چی
دلگر و جوان و په نکینه و زمان و قه لهم دهر و هستی تاریفاتیان نایه ن، خستیانه

بەرچاۋان. بۇ ۋىنە ۋە ستاكارانى سازندەى دارەخورما، پىنچ داريان كە ھەر يەكەى بە دوو سال دروست كرابوون و شانيان لە شانى سەول و چنار تىدەپەپى نىشانى جەماۋەر دا. ئەم دارانە ھەركام بە كۆمەلىك ميوەى پەنگاۋرەنگ و گول و گياۋگىزى بۇنخۇش و سومبول ۋە ھا رازابوونەۋە كە ئاسمان ھەر چاۋىك و ھەزار چاۋ، چاۋى لىنەدەترووكاند. لەسەر زار و زمانان باۋە و لە نىۋ دەفتەرى سەرحىسابان دا ۋا نووسراۋە كە ھەر دارەى سى ھەزار فلورى تىچوۋە و دارەخورماى بچووك و ئاسايىش زياتر لە پىنسىد شەشسەد قەد بوون. بىرى ھەزار ئالتوون لە شەكر و شىرىنى خۇش و پەنگاۋرەنگ خەرج كرابوو. پەيكەرى چى گيانلەبەرى چەندە و فەندەى لە مەلەۋە بگرە ھەتا ماسى سەر گوى زەوى و جىۋيانى ئادەمى، ھەر چەشەنى دە دوازەدەيكى لى ساز كرابوو. ئاۋەلى ۋەك مەپ و نىرى و بەران و باتندەى بەرزەف و دپندەى ۋەكو شىر و پىنگ كە عەقل لە دىمەنى دەسكرىيان تىدەمىنى، چاۋى ھەموو بىنەرىكيان ۋا بە مۇلەق دەۋەستاند دەتگوت ھەر نابزوون و رووحيان لەبەردا نىە. سەپاكى ئەم دىمەنە سەرنچ پاكىشە چاۋى مىرى بەرزەناۋى لاۋاندەۋە.

لەم دوو مانگەدا بىرى شىست ھەزار ئالتوون خەرجى سازكردنى فېشەكە شىتە ۋا ئاگرىبازى كرابوو كە لە تاۋپەپەۋە ھەتا نىۋەشەۋ گپى ئاگرىبازان سەرى لە سىنەى ئاسمان دەساۋى و دەبوو بە كۆسپ و لەمپەرى سەر پىتى ئەستىرانى گەپۇك. جا لەۋ پىپە دەكرى بۇ خەرج ۋەبەرەكەنى دىكە بېروانى و حىسابى خۇتى بۇ بكەى.

ھەروەھا ھەر دەستە و چىنىك بەگوپىرەى پىشەى خۇى شتى سەمەرەى دەخستە بەرچاۋان. بەزمگىپ و چاۋەش و گۇرانىبىۋانى دەنگخۇش ھەموو پۇژ و ھەموو شەۋى لە كۆپى بەزم و پەزم و شادمانى سەرخۇشان و پوۋگەشاندا كۆزىلكەيان دەبەست و بە ئاھەنگ و چرىكەى دالبزوۋىنى شادى ھىن، پىر و لاۋ كەفیان دەبزووت و خوار و ژوور و گەۋرە و گچكە تىنيان لە دەروونى دەگەپا.

دهنگیژانی بالا پهری شوخ و شهنگ
جاریک به دهنگ، هه لیک به ترپهی ئاههنگ
دهیانچری هه وای شاد و بن بزیو
باده نۆشان پییان ته ده کردن لیو

لهو ماوه خویش و به نۆخژنه دا، بی و چان کابانانی بارگای به رزه دهرانهی
میر چی خواردنی به تام و خوی و خویشی شاهانهیه، به قه درایه ئه سستیره کانی
گومبه زی ئاسمان، لییان دهنان و سازیان ده کردن. یه کیک له پروداوه
سهیره کانی ئهم جیژنه نال کرانی پازده هه زار قاز بوو به دابی یه کسمان که بو
برژاندن له مه وادی دوازه رۆژه پۆه له ئیستانبووله وه به پییان هینابوویانن.
خورد و خۆراک و خواردمه نی ئه وهنده زۆر و به پیی فیلان بوو که پرو بهری دنیا
برسیتی تیدا نه ما. دوی کۆتایی هاتنی میوانی، سولتانی شادمان شازادهی
جیهان په نای هه لێژارد بۆ حکومه تی مه غنيسا که شوینی دانیشتنی گه وره ترین
شازاده کانی بنه ماله ی عوسمان و ناوهندی ده سه لاتی ئه و خانه دانه نان بده و
خیرۆمه ندهیه و تاجی سه ره به رزی نایه سه ری و ناردی.

دوی برانه وهی کۆپی جیژن و شادمانی، میری مه زن که ناخی چه شنی
ئاوینه ی بیگه رد ده دره وشا و په ره ده ری داده وانی بوو، تیشکه ی بیرى که وته سه ر
پا په پاندنی کاروباری ولات. حه یده ره پاشای چرکه سی میری میرانی سیواسی و پرای
پازده هه زار سواره و پیاده ی یه نی چه ری و لک و په لی چه کدار و قۆشه نی پۆملی
له پێگای ده ریای «قولزوم» وه به سواری لۆتکه و به له مان به ره و که فه به پێکرد
بۆ یارمه تیدانی عوسمان پاشا له شیروان. پاشان محه مه دپاشای بۆسنه وی
میری میرانی دیار به کری به مه به سستی گه یاندنی خه زینه و پاشه که وت و
پیداویستییه کانی قه لای تغلیس را ئه سپارد. سه ماعوونی گورجی و پرای میرانی

قزلباش بەتايىبەت تۇخماخ خانى ئۇستاجلوو و ئىمام قولى سولتانى قاجار سەرەپپان ليگرتن و چل خالتور زېر و بار و بارخانەى پېتەويستى قەلايان كە دووھەزار خالتورايك دەبوو، ھەموويان لىئەستاندن. ئەم شەر و ھەللايە پياويكى زۆرى تىدا كوژرا. پياوھەكانى بەگلەربەگ خۇيان پېيان وابوو كە مستەفاپاشاى كوپى غورغورەى سپاسالارى چۆلدىرى پاشەنگى لەشكر كەترەخەمى نواندوو و تەننەت قزلباش بە دەسكىسى و فېتى ئەو كەتنەكيان گېراو، بۇيە ويستان بيگرن و بينىرنە بارگاي مىرى ھەتا تۆلەى لىبكرىتەو و سزا بدرى. كە تىي ھالان بە فېلەكەيانى زانى و بە پالپىشتى كۆمەلىك لە مەردازيانى گورجى خىرايەكى لىيان وەخۆكەوت و دەستەوخەنجەر ھەلىكرە سەر محەممەدپاشاى سەردار و محەممەدپاشاى خادىمى مىرىمىرانى دياربەكر و برىندارى كردن. كوئىخاى محەممەدپاشاى سپاسالارى ئەرزەرۇم كە ئامىزى تېوهرىنابوو تا بيگرى، وئىراى چەند كەس لە يارانى بە يارىدەى مىرخاسانى گورجى شەلالتى خويىنى كردن و تۆمارى تەمەنى پېچانەو. مستەفاپاشا خىرايەكى خۇى ھاويشتە سەر خوانى زين و لەو گەرداو و بۇى دەرپاز بوو.

ھەر لەم سالەدا عەلىقولىخان بە ھىزىكى تىر و تەيارەو ھەباسمىرزاى ھەلگرت و لە شانشىنى ھىرانەو بە مەبەستى گرتنى چەند ناوچەيەكى خوراسان وەدەرەكەوت. كاتىك گەيشتە سەرھەدى سەبزووار شامحەممەد وئىراى ھەمزەمىرزاى كوپە گەرەى لە قەزوینەو ھەلىكرە سەرى و سى مزلان نىوان بوو كە عەلىقولىخان پىي زانى و پەوى. مورشىدقولىخانى لە قەللى توربەتى زاو و دانا و بۇخۇى ھەتا دەروازەى ھىرات لە ھىچ جىيەك رانەو ھەستا و سەرى جەھوى ھەلنەنگاوت. نىوەرەستەكانى مانكى شەشەكان شامحەممەد گەيشتە پووكارى قەللى توربەت و لەپىو گەمارۇى دا. چونكە سال درەنگ و ھەژدە پۇژى لە سەرماو و تىپەپىوو، ھەر لەوئى خىل بەزى كرد و كەوتە ھەول و ھەلسوورانىكى زۆر بۇ گرتنى قەلا. بەلام لەبەرەوى ھىزەكانى قزلباش لە بابەت

گرتنی قهلا و وه چنگ هینانی مورشید قوتلی خانه وه شله یان دابوویه و بهم کاره
پازی نه بوون، شامحه ممهد هیچی بۆ نه کرا و با به دس مایه وه.

ساالی ۹۹۱ / ۱۵۸۳ - ۸۴

له نیوه راسته کانی ره بیعی دووه می ئهم سال دا وه ختایه ک هه تاو له سه ره
ده رانه ی که لووی گا و مانگی بانه مه پ خوی نواند. شامحه ممهد به ته گبیر و
پاویژی میرزا سه لمانی وه زیر دهوری قهلا ی توربه تی به ردا و به بلاو کردنه وه
دهنگوی گه پانه وه عیراق و چوونه زیاره تی مه شه دی ئیمام رهزا، کردی به هه را.
به لام دوا ی برینی مزله پیه ک سه ری جله وی به ره و هیرات وه رسوو پاند و
هروژی می برده سه ره به باس میرزا و عه لی قوتلی خان که ئه و کاتی له مابه یینی
کاروانسه رای شامه لیک و شارۆکه ی کووسوویه بنه یان داگرتبوو، به شه ویک
هه ژده فرسه خه ی ریگا بری و له گه ل ئه نگووتنی گزینگی به یانه ی پوژی
دووشه مموی هه ژده ی مانگی به رباس له زارکی « سه رییل » پی شه نگانی له شکری
پادشا خوت و خافل به سه ره قه ره ولانی به رای ی هۆردووی خه نیمیان دادا.
سه ره کردی ئه و پۆله چه کداره که حاجی کووتووآل (دژدار) بوو دوا ی شه پ و
لیکدانی کم و پرای چه ند که س له هاوړیانی گیرا و پاشماوه ی له شکری شکسته
به په له پرووژی خۆیان گه یانده هۆردووگی عه لی قوتلی خان و ئه وانیش به
بزرکاوی و سه رشیاوی ده ره پهرین و کۆلیان دا و پایان کرد. له شکری سوڵتان
محهممه سه ری ده دووی عه لی قوتلی خان و خیلی شاملوو نا و پتر له سی هه زار
که سیان لی کوشتن و گه لیکیان گرتن. عه لی قوتلی خان و هه باس میرزا
نیوه گیانیکیان له و گه رده لولو له به ته وژمه خوینمژه قوتار کرد و خۆیان هاویشه
شار و په نا شووره و حه سار.

بۆ سبه یینی که میری پوژ هه لات به سام و شان و شه وکه ته وه به شوین سپای
ئاسمانی سیاچاره دا شیر ی خوینخۆره وه ی له کالان هه لکیشا و به تیشکه و
ترووسکه ی تیخی بریقه داری خوینی به سه ره دنیا دا پژاند، له شکری بویری ئیراق

گه‌یشته پووکاری هیرات و له باغ و بیستانه‌کانی ده‌وروبه‌ری‌دا له‌نگه‌ری گرت. شام‌حه‌مه‌د دوابه‌دوایان کشا و ته‌شریفی پکیفی له قوتابخانه‌ی سولتان حوسین‌میرزا به‌تال کرد. له‌سه‌ر پی‌وشوینی قه‌لای توربه‌ت، فه‌رمانی گه‌ماروی شاری‌دا. قزل‌باش نه‌وه‌نده‌ی خویان به قه‌لای توربه‌ته‌وه ماندوو کرد، هی‌نده‌یان گوی نه‌دایه ئابلوقه‌ی هیرات و که‌وتنه سه‌یر و سو‌حبه‌ت و گه‌مه و شادی و رابواردن و به‌پیی که‌ش و هه‌وای ناوچه‌که جوولانه‌وه که وای هه‌لده‌گرت و قسه‌ی میریان به لاه و ده‌کوو با وابوو.

میرزا سه‌لمانی وه‌زیر که زورجاران که‌تره‌خه‌می و گوینه‌بیستی سه‌رسوورانی دیتبوو، ویستی که چه‌ند که‌سیک له مه‌زن و ماقوولانیان بکوژی هه‌تا حوکمی حاکم برشتی هه‌بی و خه‌لکی پی‌چاو‌ترسین بی. قزل‌باش به‌م بریار و بۆ‌چوونه‌یان زانی و تیکرا بۆ‌کوشتنی کلکیان لیکه‌الاند و پوژیکی که میرزا سه‌لمان به شه‌قامه‌پی‌دا ده‌رویی بۆ‌حه‌مامی گازه‌رگا، یوسف‌به‌گی نه‌فشار کوپی قوتی‌به‌گی قورچی‌باشی له سووچیکی لی‌خه‌فتا و ویستی بیکوژی. دۆستیکی وه‌خوی هی‌نایه‌وه و وه‌زیر پی‌گاکه‌ی کلا کرد و به‌ده‌راوکه و په‌نگ‌په‌ریوی خوی هاویشته سه‌رسه‌رای میری. سه‌روکان و سه‌ردارانی قزل‌باش که‌وتنه شوینی و سواره و پیاده‌ی پرچه‌ک ده‌وره‌ی ده‌وله‌تخانه‌یان دا و داوی میرزا سه‌لمانیان کرد و هه‌رچه‌ندی شا و شازاده هه‌مه‌مه‌میرزا که تازه خوازینی کچی لی‌کردبوو، پارانه‌وه ده‌س هه‌لگرن و بکشینه‌وه، هه‌دایان نه‌دا. قوتی‌به‌گی قورچی که کلکه‌نه‌وتینه‌ی ئه‌م که‌تنه بوو، له پادشا و کوپه‌که‌ی وه‌ژوو که‌وت و گوتی شه‌گه‌ر بی‌توو نه‌هیلن ده‌ستمان وی‌پابگا بنه‌ما و کۆله‌که‌ی ده‌سه‌لاتی ئیوه تووشی خه‌سار ده‌بی. ئیستا وا چاکه بیده‌نه ده‌س من که به‌ندی بکه‌م هه‌تا هه‌را و ئاژاوه‌که پۆمرکی. میرزا سه‌لمانیان هی‌نا و دایانه چه‌نگی. دوی دوو پوژان له باغی زاغان پۆله قشقه‌له و سه‌گانی چاونه‌زیری قزل‌باش دووباره هیرشیان کرده سه‌ری و کوشتیان. له جه‌نگه‌ی ئاژاوه‌که‌دا ئه‌م شی‌عه‌ری به زاری‌دا هات:

نايەوئ كوشتنى من حەشر و حەلايىكى كە دەورەى داوم
چون لە پۇژى بنەوانىۋە بە پەيكانى ئەوين كوژراوم

كۆمەللىك لە ھۇنراۋە ناسك و خۇشەكانى ئەم ۋەزىرە شوينەۋار جوانە
لەسەر زار و زمانان زۆرن و بەپاستى لە ھەموو بواراندا پياۋيىكى زىرەك و
پىتۆل و شارەزا بوو. ئەم جۋارىنەيەش ھەر ئى ويىە و دەينووسمەۋە:

دىسان يارم موژدەى دىدارى داۋە
كوا دەگاتى دلم ئۆقرەى نەماۋە!
سەلمان نابى لە چنگ دەردى بنالى
گەر ئاشقى بەلات زۆر بۇ نووسراۋە

بەكورتى دۋاى كوژرانى مىرزا سەلمان، شا سولتان محەممەد و ھەمزەمىرزا
بۇ ماۋەى چل پۇژان لە ھىرات مانەۋە و تەۋاۋى باغ و بىستان و مال و سەرەى
ئەۋپيان كرده ھىلانەى قەلەپەشە و لە شەۋى پازدەى مانگى شابانى مەزندا
لەگەل عەلى قوللى خان و ھەباسمىرزا بە پۋالەت و سەرپىست پىكھاتن و
گورگە ئاشتى كرا و دەورەى ھىراتيان بەردا و ئالاي پۇيشتىيان ھەلدا يان
بەپاستى تەپلى پەۋىنيان بەرەۋ ئىراق كوتا. كاتىك پادشا گە يىشتە ناۋچەى
سەبزەۋار بىستى كە حوسىن بەگى كوپى سۇندوۋكى قۇرچى باشى ئەفشارى
حاكىمى ئەۋ شوينە چەلەمەى نىرى مىرى شكاندوۋە و لە قەلەى سەبزەۋاردا
مەتەرئىزى داکوتاۋە. شا سولتان محەممەد، ھەمزەمىرزاى پاسپارد كە بچى و
بىگرى. ئەۋيش لەرپۆۋە قەلاكەى گەمارۋدا و دۋاى پۇژىك قزلباش گرتيان.
حوسىن بەگ و يارانى كوژران. دەسەلاتى مەلبەندى مەشەدى باربوۋى
سەلمانمىرزاى ئەدەدەى ەۋلاخانى ئۆستاجلوو كرد كە كچەزەى شاتقۇماسب

بوو. شاقولتېبەگى كۆپى قارنجهى بۇ كىردە گزىر و دەمراست و تەشرىفيان
گەپايەو قەزوین.

دوای ون بوونى قۇشەن و چوونەو مىر ، مورشىدقولى خان ھېرشى بىردە
سەر سەلمانمىرزا و كۆپى قارنجه و ئەوانىش باشارىان نەكرد و مەشەدىان بە
چۆلى بەجېھېشت و پەوین و مورشىدقولى خان بەبى شەپ و كوشتار شارەكەى
گرت.

ھەر لەم سالتەدا سولتان مرادخان ، پلەى مەزەنەو ھىزىرەتەى بەخشى بە
سىاوشپاشا و تاجى شانازى كىردە سەرى. سەرکردايەتەى ھىزەكانى خاكى
عەجەمانى دا بە فەرھادپاشاى دووم وەزىر. فەرھادپاشا بە لەشكرى زۆر و
زەوئەندى كە چەشنى دەريا شەپۇلىان دەدا لە ئىستانبوولەو پووى كىردە ئىران.
تۆقماقەى لە چۆخورى سەعد وەدەرنە و قەلەيەكەى لە ئىرەوان بىيات نە و
شۆينەوارى فەرھاد^۱ دەبېتە پىكەوتەى ساز كىردى. سەنپاشاى جوغال ئۇغلى
لەوئ دانا بە وەزىر و خدرپاشاى كىردە مىرىمىرەنى ئىرەوان و گەپايەو
زىستانەھوارى عەرزەپۇم. ھەسەنپاشاى سىپاسالارى سەردارانى شامى لەگەل
ھاكىمان و مىرەنى كوردستان و پۇملى بە مەبەستەى گەياندىنى خەزىنە و
خورد و خۇراك و پىداوېستەى بۇ قەلەى تىغلىس كە كارىكى يەجگار ئەستەم و دژوار
بوو ، بەپىكرەن و منى نووسەرەوئەى ئەم وشە و پىتانەش لەگەتەن بووم. لە
دەربەندى توومانس كافرانى گورجى شان بەشەنى تاقمىك لە مىرەنى قزلباش
پىيان بە سىپاى ئىسلام گرت. ئەگەرچى ھىزە بالادەستان پىر لە پارزە ھەزار سوار
بوون و كافىر نەدەگەينە پىنسىد كەسى ، بەلام دىسانىش لە پىشدا لەشكرى
ئىسلام شكا ، كەچى دواتر لە ساپەى خۇپراگرى و بەرەنگارى ھەسەنپاشا كە بە
خۇى و پۇلەسوارىكەو لە جەرگەى لادىنان دا دەستەى دەكرەو ، قۇشەنى ئىسلام

لهو گێژهنی به لایه به سلامهت قوتار بوو. بۆ به یانی عیلاتی دیکه ی قزلباشی قهزاقله و ئیسه به رلوو له سه ر لیواری رووباری سه مخوود له نیو لیڤه واردا بۆ سه یان دانا یه وه و ماته یان هه لگرت. حه سه ن پاشا به فیله که یانی زانی و منی هه ژاری له گه ل تا قمیکی سه رۆکانی رۆملی نارده سه ریان. عه لی قوڵی به کی ئیسه به رلوو که سه رکردهی ئه و تا قمه بوو گیرا و چه کداره کانی هه لاتن.

سالێ ۹۹۲ / ۱۵۸۴ - ۸۵

به هاری ئهم سا له فه ره ادپاشای سپاسلار رووی کرده گورجستان و قه لای لووری دابه سه ته وه و له وێه به ره وه ده ره بندی توومانس هه نگاوی نا و که گه یشتی به چل رۆژان قه لاتیکێ له به رد و قوڤ لی ساز کرد. حه سه ن پاشای میری میرانی ئه رزه رۆمی بۆ پاراستنی راسپارد و عه لی به کی بۆ سه نه وی سه ره یزی لووری وه کوو به گله ره به گ له لووری دانا و له وێ را به ره و ئاخسیخه که وه پێ. ویستی له ویش دژیک بنیات بنی به لام هیزه بالاده سه ته کان به گو ییان نه کرد و دژی را وه ستان، هه ر بۆ یه سپاسلار له وێه گه راپیه وه. کافرانی گورجی سه ر به مه نووچیه ر پێگایان لیگرت و زه ره د و زیانیکی زۆریان به که ل و په ل و پسق و رۆزی مسو لمانان گه یاند. بۆ وینه هه رایان کرده سه ر عاره بانه ی تایبه تی فه ره ادپاشا و به جارییه ی خۆ شه ویستییه وه دایان روو تاند و هه رچی شیر ی گه وه ره بند و تیردان و قه لغان و پێسته سمۆره و ده له ک بوو به تالانیان برد. هه ر له م سا له دا محه ممه د گیرای خانی تاتار به له شکرکی پتر له ده نگ ی بارانی به هار هه لیکرده سه ر شیروان و محه ممه د خانی زولقه دری حاکی وینده ریی له گه ل چه کداره کانی له خاکی نه مان گه وزاند. وێ رای عوسمان پاشای وه زیر له ئاوی کوڤ په رپیه وه و هه ریم و ناوچه کانی گه نجه و قه ره باغ و به رده و ده وران پشته کانی دانه به ر گوردی تالانی تاتاری و کاو لی کردن و نیزیکه ی سه ده ه زار کوڤ و کچی مسو لمانی به دیل گرتن و به ره و که فه ی بردن.

شا سولتان محهمه‌ده به دوا‌ی له‌شکری تاتاردا پرووی کرده قه‌ره‌ئاغاج و ئه‌میرخانی مووسلاوی حاکمی ته‌وریزی کرده سه‌ره‌ییزی قزلباش و به‌ره‌و شیروانی نارد. کانتیک سه‌ره‌کرده‌کان چوونه ده‌وره‌ی قه‌لای باکو و باوه‌شیان تیوه‌راند، له‌به‌روه‌ی هه‌رکام له‌سه‌ردارانی وه‌ک موسه‌ییب‌خانی ته‌که‌لوو، شاروخ‌خانی زولقه‌در و پیره‌محهمه‌دی ئۆستاجلوو به‌مه‌یلی خۆیان ده‌جوولانه‌وه و سه‌ریان بۆ یه‌کتر نه‌وی نه‌ده‌کرد، قه‌لشتیان که‌وته نیوانی و قاتی و قرییه‌کی به‌رچاو باتی به‌سه‌ر هۆردووی سه‌رسووراندا کیشا و بی ئه‌وه‌ی هیچیان بۆ بکری گه‌رانه‌وه. دوا‌ی ئه‌وه ده‌سه‌لاتی حکومه‌تی شیروان درایه‌ ده‌س ئیمام‌قو‌لی سولتانی قاجار و بۆ یارمه‌تیدانی عوسمان‌پاشا به‌قۆشه‌نی قه‌ره‌باغه‌وه له‌ده‌شتی عه‌لی چووپان به‌ره‌ورپرووی سپای قزلباش سینگ‌ی داکوتا. له‌ناکاو شه‌رپکی قورس و کوشتاریکی سامناک له‌نیوانیاندا هه‌لگیرسا و هۆردووی قزلباش شکان. په‌وه‌یه‌کی زۆر و زه‌وه‌ندی یه‌کسم و وشت و کۆمه‌لیکی بی‌ژمار تاو و په‌شمال و شمه‌ک و ئامرازی گه‌وه‌رنیشان و نه‌خشین و قاپ و قاچاخ‌ی زیو و فه‌رش و لاکیش و مافووره‌ی ئاوریشم و زی‌چن که‌وته‌نه‌ ده‌س له‌شکری عوسمانی. له‌م جه‌نگه‌دا سولتان مرادخان پیای نارد به‌دوا‌ی وه‌سمان‌پاشادا و مزگینی بۆ نارد که‌پله‌ی مه‌زنه‌وه‌زیرایه‌تی و سه‌ره‌کرده‌یه‌تی خاکی عه‌جه‌مانم داوه‌تی و خیرا بگه‌رپه‌ته‌وه. عوسمان‌پاشا، حه‌یده‌ره‌پاشای وه‌کوو وه‌زیر دانا بۆ راگرتن و ئاگاداری شیروان و به‌هاوکاری تایفه‌ی چرک‌ه‌س به‌ده‌موور قه‌پوودا به‌ره‌و که‌فه‌ پۆیی. له‌به‌ر دوژمنایه‌تی و نیوان‌ناخۆشی له‌گه‌ل محهمه‌د گیرای‌خانی تاتار له‌سه‌ر تالانی ناوچه‌ی شیروان، له‌براکه‌ی پاسپارد و به‌یاریده‌ی خۆی پشت‌گه‌رمی کرد. دوو سه‌ره‌کرده‌ پیکه‌وه چوونه سه‌ری و خانی تاتار باشاری نه‌کردن و په‌وی. شیروان گیرای‌خانی(۹)¹ برای

به نه سکه ری رۆم و تاتاره وه که وته شوینی و گه یشته سه ری و کوشتی و به یارمه تی هیزه کانی عوسمان پاشا بوو به حوکمرانی تاتاران.

دوای قه ومانی ئەم کیشانه سولتان سه ده نه و نه ده دی که ی عوسمان پاشای که وته به ردای و وه ختایه ک گه یشته وه لاشیپانه رامووسانی خونکاری مه زن، له رپوه به سۆزی میری لاویند رایه وه و تاجی سه ربلیندی پله ی گه و ره وه زیرایه تی کرایه سه ری و که وای سه رکردایه تی ته وای هیزه کانیشی خرایه سه ر شانی. وایان دانا هۆردوو به زی له قه سه ته موونی ب و نه گه ر هاتوو گی ره و کیشه و ئاژاوه یه ک له لای که فه و تاتاره وه سه ری هه لدا به ده ریادا باژوو و بگات و دایکو و ژینی، ده نا بۆ گرنتی ئازهر بایجان مامزه ی له که له که ی نه سپی بنگیوو. له درێژه ی سالدا شامحه مه ده و هه مزه میرزای کوپی له قه ره ئاغاچه وه چوونه ته ورێز. ئەمیر خانی حاکمی ته ورێز یان گرت و ناردیانه قه لای قه هقه هه و دوای چه ند پۆژان فه رمانی کوژرانی ده رکردا و عه لی قوای خانی فیج ئوغلی ئۆستاجلوو له جیگای داندرا و هه ر له و ییان هۆردوو به ز کرد.

سالێ ۹۹۳ / ۱۵۸۵

له سه ره تای ئەم ساله دا عوسمان پاشا سه باره ت به که فه و تاتار سه نه ری خاترجه می وه ژیر سه ری دا و به ئامانجی گرنتی ته ورێز و ئیکرپای ناوچه و مه لبه نه ده کانی ئازهر بایجان چه شنی شیرێ به نه ره و فیلی به فیشقه له خیل به زی قه سه ته موونی را له شکری تاو دا. شا سولتان محه مه ده و هه مزه میرزای کوپی که نه و ده می شه ریکه ده سه لاتی باوکی بوو، هه ر که ئەم هه واله یان پێگه یی به مال و کۆچه وه له ته ورێزه وه هه ستان و دابه رینه سه ر چۆمی ئوو زم تیل. وه سمان پاشا به شان و شکۆ زیاتره وه به ره و ته ورێز بزووت و رۆژی هه یی ۲۴ مانگی ره مه زانی پیرۆز له لیواری هووباری ئەجی که که وتۆته نیوفر سه خشی شاری ته ورێز، پکیفی به تال فه رموو. خێوه ت و سه راپه رده ی به رزی که سه ریان ده گه یشته په رپه رچکه ی ئاسمان قولیان ئیککینشا. بۆ به یانی به بی شه ر و

به‌رگیڤه وه «ئەخی خوونی» تاوڤ و په‌شمالی هیڙه نه‌به‌زه‌کانی لی‌هه‌ل‌درا. برای
 عەلی‌قو‌لی‌خان که شان‌به‌شانی کۆمه‌لێک قزلباش له کووچه و کۆلان و شه‌قامی
 شار سه‌نگه‌ریان دابه‌ستبوون و به‌خه‌یالی خۆیان ئاماده‌ی به‌ربه‌ره‌کانی بوون،
 هه‌ر ئه‌وێ دهم‌ج له‌به‌ر گورزی هیڙه‌کانی سولتانی شانیان نه‌وی کرد و ده‌ستیان
 له پاراستن به‌ردا و پێش تاو‌په‌رین له‌گه‌ڵ گه‌وره‌پیاوانی ته‌ورێژ چه‌شنی ژیه
 بێر و به‌وێ‌دا شوڤ بوونه‌وه و خۆیان په‌نا دا. تاقمێک گه‌نده‌پیاوی دهم‌ه‌راش
 به‌پیتی پێ‌وشوینی خۆیان بافیشیان کردبوویه بن با‌لیان و به‌ئازایه‌تی و بویری
 ده‌نازین و ژن و زارۆکیان نارده‌بوونه گه‌رماوان و ده‌رگای دوو‌کان و بازارانیان
 کردبوونه‌وه و خه‌ریکی ئیشی خۆیان بوون که هیڙه سه‌رکه‌وتووه‌کان پێیان‌نايه
 شاره‌وه و به‌گه‌ره‌کان‌دا گه‌ران. تاخی سورخاب که نیوه‌ی شار ده‌بی و نا‌بی ئه‌و
 شه‌وه تالان کرا. کازیوه‌ی به‌یانی قازی کامران و مه‌ولانا محهممه‌دعه‌لی
 شیخو‌لئیسلا‌م و تیک‌رای پیاوماقو‌ولا‌ن چوونه ده‌س ماچ کردنی وه‌زیری
 پایه‌به‌رزی زه‌مان و هاواری ئامان‌ئامانیان گه‌یشته حه‌ویقی ئاسمان. له‌چاکه و
 به‌زه‌بی ئه‌و وه‌زیره لی‌وه‌شاوه چهند که‌س له هیڙه‌کانی یه‌نی‌چه‌ری به‌مه‌به‌ستی
 پاراستن و چاو‌ه‌دیری گه‌ره‌که‌کانی شار دیاری کران و پایانه‌سه‌پاردن که
 به‌ره‌ه‌ست و به‌رگیڤه‌وه‌ی له‌شکرداران بن و نه‌هێلن هیچ زه‌ره‌رێک بگاته خه‌لک.
 به‌یانه‌ی پو‌ژی جێژنی په‌مه‌زان و پرای سه‌رداران و سپاسا‌لاران سه‌باره‌ت به
 پاگرتن و پاراستنی ته‌ورێژ که‌وته راوێژ. هه‌موویان له‌سه‌ر ئه‌و پێش‌نیاره سوور
 بوون کۆشکی ده‌سه‌لاتی ته‌ورێژ که ناسراوه به‌هه‌شت به‌هه‌شت بکری‌ته قه‌لا و
 شووره‌ی باش و پته‌وی ده‌ورو به‌ری که‌سته بکری‌ته‌وه و ئه‌وه‌نده‌ی پێویسته
 کلاو‌قو‌وجه‌ی به‌رز و به‌قه‌لافه‌تی لێ‌ساز بکری. ده‌وران‌پشتیان پێ‌وا و به‌سه‌ر
 قۆشه‌ن و یه‌نی‌چه‌ری‌دا دابه‌شیان کرد و له‌ماوه‌ی دوو مانگان‌دا قه‌لاتیک‌ی یه‌کجار
 سه‌خت و قایم کۆتایی پێهات. سه‌ره‌تا پاراستنی ئه‌و شاره‌یان هاویشه‌ سه‌ر
 ئه‌ستۆی سنان‌پاشا و سه‌ره‌نجام دایانه ده‌س جه‌عف‌ه‌ره‌پاشای خادمی میری‌میرانی

شام و ھەوت ھەزار سوارە و پىادەيان خستە بەردەستى و پاشەكەوت و خورد و
خۆراک و زمھەپى سالتىكىيان بۇ دانا و ئەسپى گەپانەوھيان تاو دا. ھىزەكانى
عوسمانى لەبەر چەند ھۆيەك جىيان پى لەق ببوو: ۱- كەم بوونى تفاق بۇ
پەكسمان كە نىزىكەى مانگىك ھەموو پۇژى تەنيا يەكى مستىكىيان تويگەلدار و
لەوھپى فرىزوو دەدانى كە بە ھەزار زەحمەت ھەلياندىقەند و چارەوايان
نەمرەژى پىدەژياندىن. ۲- تەخۇش كەوتنى عوسمانپاشا كە مانگىك دواى
مانەوھى لە تەورىز بە سەر شانىدا ھات و پۇژ بە پۇژ زىاترى پەلوپۇ ھاويشت.
۳- خەلكى تەورىز بەپپى سرشتى خۇيان چەند كەسىك لە ھىزەكانى
يەنىچەرييان كوشتن كە بۇ پاراستن و راپەراندىنى كاروبارى گەپەكان
داندرابوون. تاقمەكانى قەپووقولى و يەنىچەرى بە قەومانى ئەم كارەساتە
دەرھەلبوون و بىئەوھى بە خزمەت عوسمانپاشاى راپگەيەنن، ھىرشيان كرده
سەر شار و بازاپ و لە كات و ساتىكا نىزىكەى پازدەھزار پىرەپياوى پەككەوتە و
لاوى توانايان بە لەپەشىران قەلتوبى كردن و مال و سامان و پاشەكەوتى
ژيانيان بە تالان بردن و ژن و منداليان بە يەخسىر گرتن و راپانگىشانە
ھۆردووبەز. ماوھى مانگىك تا چل پۇژان بىئىوبىر كەلوپەل و خواردەمەنى و
دەغل و دانەوئەلى ھەشاردراوى ژىرخانان و نىوچالان دۆزرانەوھە و دەرگىشان
و كىشەوھيان كردن بۇ ھۆردووكا. ھەر بۇيە خەلكى تەورىز لىيان بىزران و
ھەزارەزىلەى جەماوەر راپانكرە خزمەت ھەمزەمىرزا و چۆنيەتى لاواى لەشكر
و بارودۇخى نالەبارى وەسمانپاشايان پىپراگەياندى. ھەمزەمىرزا دەستەيەك لە
ئەمىران و سەردارانى ناردە سەر سنانپاشاى جوغال ئۇغلى كە لە سەعيداوا
پىشەنگ بوو. قۇشەنى ھىرشبەر لەشكرى ئىسلاميان شكاند و وەختايەك
ھەمزەمىرزا ئەم ھەوالەى پىگەيى گەشاوھ و پىيەنايە ركىف و خىرايەكى بە خۇى
و پىنچەھزار سوارەوھ گەيشتە دەوروبەرى ھۆردووى نەبەزى چاونەترس. بۇ لای
ئىوارە تەواوى بەگلەران و چەكداران داومىرین و ھاقتە بەندى مىرانشا و لەبەر

دەمى شازادە سەفىيان بەست. دواى رۇژاۋابوون و بگرە ھەتا نوپۇزى خەوتنان شەپ و لىكدان و تەقوھۇرى تەفەنگان و چركەچركى دەمانچان و شەقەشەق و جىنگەى شىران و ھاژەى تىران و فېكەفېكى قولەننيزان ولاتى ھەژاندېو. وەختايەك بەگلەران و سەرگەوران و سەرکردان ويستيان بگەپېنەوۋە لان و مزلى خۇيان، پەلامارى دەستەيەكى لەشكرى بالادەستيان دا و مەممەدپاشاى مىرىمىراني دياربەكرىان كوشت. مرادپاشاى سەرۆكى سەرداراني قەرامان كە بە ئەسپەوۋە لە بە قولكەيەكا رۇچوۋبوو، وپراى چەند كەس لە ئەمىران و پىاوماقوولان گىرا. ھروۋمى قزلباشان ھىندە بە تىن و تاو بوو كە دەستەيەكى قزلباشان لەبەر شەوى ئەنگۈستەچاۋ خۇيان بە زنجىر و عارەبانان دادا و لە يەكسمەوۋە ھەلدېران و عارەبانەچى گەيشتە سەريان و گۇشاوگۇش سەريان بېرىن.

چەند رۇژېك دواى تەواۋ بوۋنى كاروبارى قەلا، ھىزە لە شكان نەھاتوۋەكان لە مىرگ و جىخېلى چەرەنداب كۇچيان لېنا ھەتا لە نىزىك و دەورويەرى شەنبى غازان بارگە و بنەيان بە عەرز دادەن كە ھەمزەمىرزا بىگىرئ و كۇسپ لە پىشتەسەرى ھۇردوۋى موبارەك ھەلقوۋلى و لە راست و چەپەوۋە قۇشەنى بالادەست ھروۋمىيان كىردە سەر جوغال ئۇغلى و ھەشتا سەر وشتريان بە بارەوۋە بىردن و زىان و زەرەپكى زۇريان گەياندە شەك و پاشەكەوت و توپشەى لەشكر و ھەتا حاندى خېۋەتەكانى ھۇردوۋ تېپراچوون و كەبخودا خوسرەو كە تازە ببوۋ بە مىرىمىراني ئەرزەپۇم كوشتيان و سەرى بىراۋيان دەس دايە و گەپانەوۋە و بۇ شەو بەرەوۋى ھۇردوۋ لە شانى «سەردەۋ» پىكېفیان بەتال كىرد. بۇ بەيانى كە عوسمانپاشا لە گيانەللادا بوو، نايانە تاى كەژاۋە و بارىيان لېنا و پۇيشتن. سەنانپاشا بۇ پاراستن و پاشەنگى لەشكر ديارى كرابوۋ كە گەيشتە گۈندى نەزەرلوۋ و بۇ شەوۋەر خىستيان. لە جەنگەى شەودا نىزگەرەيەكى بىپىشوو وەسمانپاشاى داگرت و بۇ سبەى كە بەرەوۋە تەسوۋ دەچوون لە بەينى پىگادا گيانى دايە دەس پەروەرنەدى جىھان. شازادە

همزه میرزا که وته شوین له شکر و عیلى شاملوو و پیرای سمایل قوتلی خان له قوتلی راست و تۆقماق خانى ئۆستاجلوو له باالى چهپ و خۆی له جهرگه و نه نیشتهانه وه بزووتن. پاش برینى دوو فرسه خ ریکا بهم شیوهیه، شاملوو له شانی راسته وه چهشنی په پووله خۆیان به له شکری ئیسلام دادا و ئاگرى شهپ و لیكدان هه لگیرسا و گری کوشت و کوشتار خۆش بوو. لای باالى راستی هیزه بالادهسته کانی عوسمانی که به گله ربه گان و له شکری دیار به کر و قهرامان و ئاناتولی ده یانباراست، سهریان و یکهینا و پالیان بیکه وه دا. همزه میرزا و تۆقماقیش جوولانه وه و لییان نیزیک بوونه وه ههتا هیزه نه به زه کان بکهونه بهر چاووزار، به لام قه پوو خولقی و چه کداران و ساییری هیزه کان به جاریک له جهرگه و بالانه وه و به سواری ئه سپانی ئازای پته و که دوو سئ هه زاریک ده بوون، و یکرا مامزه یان له یه کسمان کوتا و هه لیانکرده سهر پیاوانی شاملوو و دووسه د که سیکیان له خوین و خو پ گه وزاندن و شمشیر و نیزه یان لی هه ژاندن. سولتان همزه میرزا که ئهم دیمه نه ی بینى تۆقی و به سهر لی شیواوی و خه ساربار و زراوچوو گه رایه وه.

دوای ئه وه ی شه و باالى به سهر ولات کیشا، له شکری ئیسلام گه لیک دانیگه ران و پرش و بلاو له ده ورانپشتی ته سوو شه وه ری کرد. به ری به یانی هه والی نه مانى عوسمان پاشا بلاو بۆوه و به گه ران و میران و بیاوماقوولان و مه زنه بهرپرسیانی حکومه تی خانه دانی عوسمان له نیو خۆیان دا سنان پاشایان به سه رۆک هه لبژارد و له و پوه بزووتن و دوای دوو رۆژ گه یشتنه ئه لباق و له و ی که وته کفن و دفنی وه سمان پاشا. له ته واوی ئهم ماوه یه دا منی هه ژار یه که ته کان به شوین له شکری سه ره که وته دا به پاشهنگی ده مکوتا و له هه ر جی و چانییک نیزیکه ی پازده هه زار و بگره زیاتریش ئه سپ و ماین و یه ستر و وشتر ده وه ستان و له سه ر پێ و بانان خۆپایی ده کران و ئه وانه ی سه که ت ده بوون زگیان ده دپین و هه رکامه ی نیزیکه ی دوو مه نی خیز و ته نانه ت پتریش له ورگی دا

کۆبۆبۆوه. لانی‌که‌م سه‌ده‌ه‌زار سه‌ر چاره‌وا له‌ هه‌ری‌می ته‌وری‌ژ به‌جی‌ما‌بوون و نه‌گه‌رچی خه‌لکی و‌لاته‌که‌ ده‌یان‌پاراستن، به‌لام تاقه‌ سه‌ری‌کیش به‌ زین‌دووی نه‌گه‌یشته‌ گیای به‌هاری. کاتی‌ک سنان‌پاشا گه‌یشته «وان» له‌ ئاستانه‌ی به‌رزی کۆشکی میری‌را حوکمی‌کی پوخت و پاراوی شایانی سه‌رکردایه‌تی بۆ ده‌رچوو. سنان‌پاشا بۆ ماوه‌ی دوو مانگ جله‌وی سه‌رۆکایه‌تی هی‌زه‌کانی له‌ ئه‌ستۆ بوو. هه‌ر له‌م سا‌له‌دا عه‌ولا‌خانی خاقانی خاوه‌ن‌پرشتی ئۆزبه‌ک به‌ له‌شکرێکی بێ‌ئامان و بێ‌ژمار که‌ ئاقل نه‌یده‌بهری چه‌نده‌یه، له‌ پووباری جه‌یحوون په‌رییه‌وه و ته‌شریفی له‌ به‌لخی قوبه‌ی ئیسلام دابه‌زی. دوا‌ی چه‌ند رۆژان که‌ حیلی خۆشا‌ژۆی به‌ره‌و هه‌ری‌می به‌ده‌خشان ئا‌ژاوت و ته‌واوی ئه‌و و‌لاته‌ی له‌ ژیر ده‌ستی کو‌رانی شاسوله‌ی‌مانی کو‌ری یادگار محه‌مه‌دمیرزا کو‌ری ناسر کو‌ری میرزا عومه‌رشێخ کو‌ری میرزا سو‌لتان ئه‌بو‌سه‌عید کو‌ری میرزا سو‌لتان محه‌مه‌د کو‌ری میرزا میرانشا کو‌ری میر ته‌یمووری کو‌وره‌گان ده‌رکیشا. عه‌ولا‌خان به‌ هی‌رشێک ئه‌و هه‌ری‌مه‌ی که‌ زیاتر له‌ دووسه‌د و سی سال بوو له‌ بن ده‌سه‌لاتی به‌پرستی تۆره‌مه‌ی ته‌یمووری و تیره و تایفه‌کانی جوغتای‌دا بوو به‌ هه‌لمه‌تێک گرتی و کردی به‌ دارۆغه‌نشین و گه‌رایه‌وه قه‌سری شکۆداری خۆی له‌ بوخارای ده‌روازه‌ی به‌خێروبی‌ر.

سالی ۹۹۴ / ۱۵۸۵ - ۸۶

له‌م سا‌له‌دا سو‌لتان مرادخان به‌ مه‌به‌ستی برینه‌وه‌ی کیشه‌ و ئا‌ژاوه‌ی قزلباشان که‌ ماوه‌ی پینچ مانگ جه‌غه‌ره‌پاشایان له‌ ته‌وری‌ژ گه‌مارۆ دابوو، فه‌ره‌ادپاشای کرده‌ سه‌رکرده‌ی قۆشه‌نی بالاده‌ستی میری و ناریدییه‌ هانا و یاریده‌ی. فه‌ره‌ادپاشا له‌ قوسته‌نه‌نییه‌وه ئالای سه‌رکه‌وتنی هه‌ل‌دا و به‌پیی فه‌رمانی فه‌رمان‌په‌وا به‌ره‌و خاکی عه‌جه‌مان بزووت. به‌لام به‌رله‌وه‌ی هی‌زه‌کانی سو‌لتان بگه‌نه‌ ئازه‌ربایجان، محه‌مه‌دخانی تورکمانی حاکمی کاشان، وه‌لی‌خانی ته‌که‌لووی حوکمرانی هه‌مه‌دان، موسه‌یی‌بخانی کو‌ری شه‌ره‌فه‌ددین

حاکمى پەرى و ئەمەت سولتانی زولقەدرى حوكمدارى شیراز پیکەوۋە لە سەرەتای مانگی بەفرانبار لەشکرى ئىراق و فارسىيان بەرەو ئازەربايجان دەنگ دا. وەختايەک گەيشتە دەوروبەرى تەوریز پياويان ناردە لای شا سولتان محەممەد و شازادە ھەمزەمیرزا و لییان پاسپاردن کە ئەو کەسانەى بوونە ھۆى کوژرانى ئەمیرخان، بەتایبەت عەلىقولى خانى فیج ئۇغلى، محەممەدى ساروو سولاخ و ئىسمى خانى شاملوو بدەتە دەس ئیمە ھەتا تۆلەیان لىبکەینەو. پاشان بە پشتیوانى خودای گەرە لە ماوہى ھەفتەيەکدا شوورەى تەوریز دەگرین و ھەرەسى پىدینین و تەختى دەکەین.

ھەمزەمیرزا بەم پاسپاردەيە دەمارى ئازايەتى بزوت و چراخ پى راوہستا و قسەى تالوتونى ناردەو ھەمزەمیرزا بۆ سەرۆکان و تەنانەت چەند کەسپى قزلباش کە لەم بوارەدا ھەلدەسووپان و پىيان لە بەرەى خۆيان زیاتر راوہکیشا يەکەوجى کوشتنى و ويستى نىردراوہکانیش تىدا بەرەى بەلام ھەر چۆنىک بوو بە خەساربارى گەرەنەو. میر دەستەيەک لە پياوہکانى خۆى دانا بۆ گەمارۆى قەلا و ھەموو پوژى لەگەل تاقمىک لە مېرخاسانى پەنجە بە خوین لە شەقامى تەوریز ھەلدەقولىن و دەکەوتنە شەپى ئەمیرانى لاسارى سەربزىو. دواى تىپەپىنى چەند پوژىكى ئاوا، میرانى بلەوہز پەنامەكى کاخەزىکیان نارد بۆ جەغەرپاشا و نووسيان کە سەر وەبەر فەرمانى حکومەتى عوسمانى دینن. ئەگەرچى ئەم کار و ھەنگاوہ شتىكى تەواو بووچ و درۆ و بىخىر بوو، بەلام جەغەرپاشا زۆرى پىگەشايەو و دانىشتوانى قەلا کەيفيان گولتى کرد و ورەيان بەرز بۆو. ھەموو پوژى دەروازەى قەلايان دەکردەو و ھرووژميان دینايەدەر و گەلىک ئازايەتى و دەستوبرديان دەنواند. تەنانەت جاريکیان پۆلە مېرىكى پۆم لە ھەوشە دەرکەوتن و شاروخ خانى زولقەدرى مۆردارىيان گرت کە ئەرکى پاراستنى خەندەک و سەنگەرانى لە ئەستۆ بوو و سىودوويان لىنەکرد و سى کەس لە ئەولادان و دەسوپۆوہند و خواجەکانيان کوشت. تۆپى کەللەکوشتى

بەناوبانگى مىرى كە لە سەردەمى شاتۆماسىبى خوابەخشيورا لە قەلای
گۆكرەچىنلىق مابۆۋە و ھىنابوويان و لە مەيدانى «وەرچوۋ» بۆ لىدانى قەلای ئاگر
دەدرا و خەساراتىكى زۆرى لىدەكەوتەۋە و دە جووت گا بۆيان نەدەكىشرا،
كۆمەللىك لە مەردازايانى عوسمانى لىنگيان دايە سەرى و لە چاوترووكانىكا
پشتىند و مېزەرى خۇيان لى قلفە كرد و چەشنى زنجىر دەستيان تىكگرت و بە
راكىش پراكىش بزدىانە ھەوشەى قەلای.

لە جەغزى بەخت و بى بەختى چەرخى گەردوونى چەپگەرد
دەمارى گيانى تەگبىر و پايان ھەلدەپسن داو داو
ئەگەر ھاتت بى بە تالەموۋىەك دەكرى بىكىشى
كە ھاتت نەھات لۆلۆى زنجىران دەپچرىن تەۋاو

قولى بەگى قۇرچى باشى ئەفشار كە مايەفیتنەى دوۋروۋىى و دوۋبەرەكى
قزلباشان بوو، ھەمزەمىرزا خۇى لى خۇش كرد كە بىتەزىنى و ھەقى خۇى بىتە
مستى. قولى بەگ پىزى زانى و لەگەل جەبارقولى برازاي ھەلات و پەناى برەدە بەر
جەغفەرپاشا لە نىۋ قەلای تەۋرېز. جەغفەرپاشاى لە فىلوفرت و كىشەى
سەرسووران ۋە ئاگا ھىناپەۋە و لىدرانى ئەۋ بوودپەى لە قاۋدا كە چەند پۇژىك
بوو كەنكەنەچى بە ھەزار كۆپرەۋەرى لە نىۋ چالەبەفرى ھەسەن بەگەۋە
گەياندەبوويانە پەنا شوورەى قەلای و دە دوازەدە ھەنگاۋىكىيان پتر نەمابوۋ كە لە
ژوۋرى دژ سەر ۋەدەربىنن. لە لای قەلاۋە سەرى پەھەندەكەيان دىتەۋە و پىزىدا
چوۋنە خوار و تەۋاۋى كەرىزكەنەكانيان كوشتن و ئاويان بەردايە سەر
بوودپەكە و دايانپوۋخاند.

ۋەختايەك مىرانى توۋپەى سەربىزىۋ ھىچ ئۆمىدىكىيان بە پەزامەندى
ھەمزەمىرزا نەما، تەھماسىب مىرزاى نۆ سالىەى برايان ھەلغريواند كە مرادبەگى

تورکمانی به هارلوو به له لهی داندرا بوو. به قسهی خوش له ژووری مالی شا دهریانکیشا و له گهل خویان بردیان و به رهو عیراق گه پانه وه و له قه زوین دایاننایه سهر تهختی پادشایه تی. له تهواوی ناوچه و مهلبه ندهکانی ئیراق و فارس سکهایان به ناوی لیدا و خوتبه یان به ناوی خوینده وه. مهزن و میران پله و پایه و ههریمه کانیاں به چاکه و بهرژه وهندی یه کتر له نیو خویان دا دابهش کرد و موسه ییب خان پلهی وه زارعت و راویژکاری وه بهرکه وت. وهختایه ک همزه میرزا نهو هه والانهی بیسته وه له پتوه ئیسمی خانی شاملووی حوکمپانی قه زوینی به مه بهستی پاراستنی خاوخیزانی تیره ی شاملوو له قه زوین وه کوو پیژشه نگ نارده وه و خوشی و پرای عه لی قوالتی خانی ئوستاجلوو و محهمه دی ساروو سولاغ به دووی دا کشا. کاتیک گه یشته ناوچه ی سولتانیه میرانی سهر بزیو پییان زانی و ته هماسب میرزایان هه لگرت و له سایین قه لا به ره و پرووی راههستان و له شکریان له سان دا. نه گهرچی پیاوهکانی ته هماسب میرزا زور و هاوپیانی همزه میرزا دهسته یه کی کم بوون، یاریده و پشتیوانی بی سنووری یه زدانی بالی گرتن و وه لی خانی ته که لوو و پرای عه لی پاک مالی کوپی له گهرمه ی شهردا کوژران و له شکری ته هماسب میرزا شکستی به سهر شانی دا هات. خودی همزه میرزا به راستی لهو هه لایه دا زور پیاوانه و ئازایانه دهستی کرده وه و به ره و پرووی موسه ییب خانی وه زیر و محهمه دخان و تۆماسب میرزای برای راهه ستا و ههرسیکی گرتن و به که مهندی چاره نووس چۆله پیچی کردن. زۆربه ی گه وره گهره ی نهو ئاژاوه گپرا نه کوژران و پاشماوه یان به شر و شپریوی هه لاتن و هه زاره زیله ی تایفه ی ته که لوو و تورکمان به رهو عیراق و هه مه دان تییا نه قاند. له ویش خویان بۆ نه گیرا و ترس وای هه لپیچان که هه تا به غدای بردن و تیکرا سهریان وه بهر ده رانه ی به ختیاریی خانه دانی عوسمان هیئا.

سولتان همزه زال و سهرکه وته گه پرایه وه ته ورپژ. له م جهنگه دا دهنگ و ئاوازه ی هات هاتی پۆم و داوه رینی فه رها دپاشای سپاسلار و له شکری وه ک

[illegible]

سولتان محمەد و ھەممەزەمىرزا بە نىيازى زىستانەھەوارى قەرەئاناغاج پۇيشتن و لەوئى بنەيان داگرت. «خوودى» ناويكى كوپە دەلالاك كە فېركار و راھىنەرى ئىسمى خان و خۆشەويستى مىرزا بوو، نيوەشەويكى ئەو سەرۋەدى دارستانى ھەمان پەروايەتى و گولتى گولزارى سەيدايەتتە لى نىو سەرپەرەدى خۆى دا دايە بەر گورمى خەنجەرى جەۋھەردار و شەلالى دەرياي خويىنى كرد و باريكەى دايە و تىڭ پەوى بۆ لى ئىسمى خان. ئەگەرچى پەروادەكەيان بە سەر ئەودا ھىنا، بەلام ئىسمى خان خوودى گرت و ھىنايەۋە لى پادشا و كوژرا. عەلى قولى خان و ئىسمى خان و پەرى تەۋاۋى خان و بەگەرەلى قىزلباش، ئەبووتالب مىرزاىان بە پادشا دانا و لە مىرگ و چىمەنى قەرەباغەۋە بەرەۋ ئىراق بزووتن. كاتىك گەيشتە قەزوئى مىرەلى عىراق و فارس بەم كارىان پازى نەبوون و دۇيان پەروەستان. بەناچار ئەبووتالب مىرزاىان ھەلگرت و بۆ لى كاشان و ئىسغەھان چوون. لە ھىچ شويىنىك كەس لووتى پەيدانەھىنان و ھەر مىر و حاكىمىك بە مەلى خۆى دەجوۋلاۋە و ئاللى سەرپەستى و زۆرەملى ھەلداۋو.

له سه‌ره‌به‌هاری ئهم سالدا به فیتی شه‌یتان و شۆفاران مورشیدقوئی‌خان و عه‌لی‌قوئی‌خانی شاملوو نیوانیان شیوا و له دۆسته‌وه بوونه دوژمن.

عەلی قوڵی خانى به نیازی جزاندنى، هەباس میرزای به لهشکرهوه له هیرات و خوراسانهوه هه لگرت و به ڕیگای «قاین» دا به رهو مه شهه پێی نایه ڕکێف. کاتێک گه یشته ده شتی «جه ناباد»، مورشید قوڵی خان به مه به سستی به ره نگار بوونه وهی له مه شه ده وه ده رکه وت و له بیابانیکی نۆوان جه ناباد و موچه وه لات هیزه کانیان تیکه له نگه وتن. مورشید قوڵی خان له پیشدا له گه ل عیلى ئۆستاجلو و که مسته فاسو لسانی کورپی کوجه لی شاروودی سه رکرده یان بوو، ته گبیری لی کرد تا له گه رمه ی شه را هه باس میرزا بر فیئن و بیه یئنه لای ئه و. چاره نووس وای هینا که ئه م نیازه ی هاته دی و له جه نگه یه کا که عەلی قوڵی خان به پراستی ده سه لاتی به سه ر مورشید قوڵی خان دا شکا بووه، له پشته سه ره ی را خه به ر هات که خێلی ئۆستاجلو و میرزایان ڕفاندووه و بر دوویانه ته لای مورشید قوڵی خان. به بیستی ئه م هه واله بو سۆی له ده روونی هه ستا و هه ناسه ی ساردی هه لکێشا.

که پیاو پۆژگاری لی تاریک دابی

هه ر کاریک بیکا به مه یلی نابی

عەلی قوڵی خان پوو ی له مه یدانی شه پ وه رگێرا و ڕکێف کو ت به ره و هیرات پۆی و زۆربه ی سه رۆکان و سه ردارانی ئه سیر کران. مورشید قوڵی خان شاد و به که یف و کامه ران و به زرم و کو تی ده وۆل و زوپ ناوه کاروانی به شه و که تی به ره و مه شه ده کو تانی و له وێ هه باس میرزای دانا یه سه ر ته ختی ده سه لات و بو خۆشی بوو به هه مه کاره ی حکومه ت.

سا لی ۹۹۵ / ۱۵۸۶ - ۸۷

له سه ره تای ئه م سا له دا فه ره اد پاشای سپا سالار به مه به سستی گر تنی قه له مه روه ی سه مه اعوون پوو ی کرده گورجستان و قه لای گو پخانه ی دابه سته وه و

حەيدەرپاشاى وەك بەگلەربەگ لىدانى و بەسلامەتى و بە دەسكەوتەو
گەپايەو.

ھەر كە وەرزى بەھارى ئەم سال داگىرسا و خاقانى پۇژھەلات بە مەبەستى
گرتنى ھەرىمى چوارم پى بەختيارانەى نايە پكىفەو و جەمشىدى خۇر
سەرپەردەى پادشاىەتى بە شوين پەشەمەدا ھەلبوارد و گەيشتە خاكەلىو و
كەلووى ماسى و كاوپ بە دواى يەكتردا سووران، خونكارى جىھانگىر عەولاخانى
ئۆزبەك بە نيازى گرتنى ناوچە و مەتبەندەكانى خوراسان قولى ھەلمالى و
مەردانە وەدەرەكەوت. وپراى سەدھەزار سوارى پەنجە بە خوین لە رووبارى
ئاموويە پەرىپەو. كاتىك ئالاكانى سەرەكەوتن نىشانى سىبەرى موبارەكىان
ھاويشتە سەر لىوارى مورغاب، عەلى قوللى خانى حاكىمى ھىرات پىلىزانى و
حوكىمى لە جەماوەرى دەورويشتى كرد كە تىكرا بخزىنە نىو قەلاى شارەو و
ماتەى ھەلگرت. پۇژى پىنج شەممۇ ۲۷ مانگى جىمادى دووم دەشتى
سەقسەلمان (سەقسىن) و كەلاتەى كاشى بوونە خىوئەتگاي ھىزە ھەمىشە
بالادەستەكانى خاقان. بۇ بووللەى ئىوارى لە پالەوانانى چاونەترس و پۇلىك
لە ئۆزبەكانى بەجەرگ و ئازا ھەتا دەروازەى مەلىك ئەسپيان تاو دا و گەلىك
سەرسوورىان لە خوینى خۇيان وەردان. بۇ بەيانى لەشكرى دنياداگرى لەم
سەحرايەو وە بنەى گواستەو بۇ ئۆلەنگى كاروبار و رووكارى مەرقەدى
ترووسكەدارى خواجه مەمەدى بۇران و زەوىوزارى ئاوايى عەلوار و لەوى
لەنگەريان گرت. دوو پۇژان لەو شوينە زەنویر و شادى ھىنە مانەو. چىشتانى
پۇژى يەك شەممۇ سەرەتاي مانگى پەجەب كە ھەتاوى رووناكىدەرى جىھان
پىنج پۇژى لە جۇزەردان ھەلبېبوو، خویندنگاي مىرزا بو بە سەرپەردەى
پىرۇزى خان. ھەر ئەو كاتە دارۇغە و سەركار و پاكار و گزىرى ناردن بۇ
كۆكردنەو و دەس بە سەرداگرتنى دەغلودان و بەرھەم و حاسلاتى گوندان.
فەرمانى مسۆگەر و بەپىشتى دەرجوو كە ھىچكەس ھەقى نىە دەس بەرى بۇو

هه‌ژار و مسکین و به‌له‌نگازانه‌ی که له‌به‌ر ده‌سکورتی و بی‌هیزی له شوین و مالی خۆیان چورته‌یان نه‌کردوو. بۆ به‌یانی له‌شکری به‌ره‌و سه‌رکه‌وتنی به‌ ده‌وره‌ی شار و ه‌ربوون و ئالقه‌یان دا و ڕیگای ه‌اتوچۆیان له‌سه‌ر گه‌مارۆدراوان ته‌نی. ئه‌میر قول‌بابای کۆکلتاش بوو به‌ به‌رپرسی دانانی قه‌لاقووجه‌ی گه‌ڕۆک و سه‌نگه‌ر لێدان و له‌ به‌رامبه‌ر ه‌ر قۆنگره‌یه‌کی شاردا سیپه‌یان داکو‌تا و مه‌ته‌ریزیان لێدا و تیک‌پایان دانه‌ ده‌س سه‌رکرده‌ پایه‌به‌رزه‌کان. عه‌لی‌قو‌لی‌خان که‌ بارودۆخه‌که‌ی ئاوا بینیی، کاخه‌زی نووسین بۆ شاعه‌بباس و مورشیدقو‌لی‌خان و به‌ ته‌ته‌ری ئازای خۆشا‌ژۆدا ناردنێ بۆ مه‌شه‌د و داوای یارمه‌تی لێکردن. له‌به‌روه‌ی ئه‌و کاته‌ شاعه‌بباس پتر له‌ شه‌ش‌ه‌زار سواری به‌ ده‌سته‌وه‌ نه‌بوو، نه‌یو‌یرا بجێ و ته‌مای گرت به‌ره‌و عێراق ب‌ه‌روا و تیگه‌ه‌پ و میران و سه‌رداران و له‌شکرچی‌یانی پرش‌وبلاوی ئه‌و هه‌ریمه‌ کۆ بکاته‌وه‌ که‌ پاشاگه‌ردانی و خان‌خانی بالی به‌ سه‌رکی‌ش‌ابوون و ڕایانکی‌ش‌یته‌ شه‌ری عه‌ولاخان و به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌ی. نوورعه‌لی چگنی به‌ مه‌به‌ستی ڕاگه‌یاندنی ئه‌م هه‌واله‌ نارد ه‌یرات و خۆشی خێرا و به‌پرتاو و پ‌رای مورشیدقو‌لی‌خان و زۆربه‌ی سه‌رۆکان و سالارانی خوراسان به‌ره‌و ئێراق تیپه‌پ‌ری. ئه‌مه‌ هه‌واله‌یی ناخۆش بوو که‌ له‌ لایه‌ن شاعه‌بباسه‌وه‌ ئاسۆی بی‌ه‌یوایی ده‌نواند. چونکه‌ ئه‌گه‌ر جله‌وی حکومه‌تی عێراقی به‌ ده‌سته‌وه‌ گرتبا، خۆ جارێ هه‌تا ماوه‌ی سی‌ سالان که‌س نه‌یده‌توانی به‌ ده‌نگ و ه‌انایه‌وه‌ بجێ. کاتی‌ک شاعه‌بباس گه‌یشته‌ شانشینی قه‌زوین و له‌سه‌ر ته‌ختی خانه‌دانی پالی دایه‌وه‌، هه‌موو ڕۆژێ ده‌سته‌یه‌ک له‌ میرانی مه‌زن و بۆلی‌ک له‌ خانانی به‌رزه‌جێ ده‌چوونه‌ خزمه‌تی بۆ پیرۆزبایی به‌ ده‌سته‌وه‌ گرتنی جله‌وی ده‌سه‌لات و خۆیان به‌ جووکه‌ی داده‌نا و ئیوجاوانیان وه‌لاشی‌پانی تایبه‌تی حوکمه‌تی ده‌کرد و له‌ ژێر سی‌به‌ری ئالای سه‌رکه‌وتن‌نیشانی کۆده‌بوونه‌وه‌ و سه‌ریان وه‌به‌ر فه‌رمانی دینا و ده‌ستیان بۆ ده‌نایه‌ سه‌رچاوان. هه‌تا ڕۆژایه‌کی که‌ ئیسمی‌خان و عه‌لی‌قو‌لی‌خان،

ئەبووتالىبمىرزا يان لەگەل خۇيان ھەلگىرت و لە قەزوین گەيشتنە
 ۛايەخ پامووسانى و شاعەبباس بە دنە و فیتی مورشیدقولى خان و محەممەدى
 ساروو سولاغ کوشتنى ، تىکرای سەرۆکان و سەرداران خۇيان دابوویە گەشە و
 نەشە و برەوى ولات. بەلام چونکە ۛيککەوتن لەسەر کوشتنى کەسێک دابى مىرانى
 قزلباشە و ئەوانیش بۆ نەهیشتنى مورشیدقولى خان لیۛبرابوون ، شاعەبباس بە
 مەبەستەکەى زانى و ھەموو قزلباشانى خړکردنەو و دەستوورى دا کە ھەرچى
 سەرۆکى غەیانەتکارە بېگرن. سەرسووران بە کۆمەل ھېرشیان بىردە سەر مىرانى
 سەربىزۆ کە لە ماتى قورقەمىزبەگى شاملوو لیکھالابوون و لەۛیو
 مەھدىقولى خان ، عەلىقولى خانى زولقەدر ، ۛیرغەیب خانى ئۆستاجلوو و ئەمىر
 ئەسلان سولتانى ئۆستاجلووى خولەفاى پۆملوو گىران و بەۛیى حوکمى پادشا
 سزا دران. پۆلىکى تر ھەلاتن بۆ لای خان ئەحمەدى حوکمدارى گیلان و خۇيان
 ھاويشتە پەناى.

سالى ۹۹۶ / ۱۵۸۷ - ۸۸

وہک ۛیشتر قەلەمى ۛەوانىۛزانە ئاماۛى ۛیکردووە ، لەو پۆۛى را کە
 عەولاخانى ئۆزبەک گەمارۆى شارى ھىراتى دابوو ، دم بە دم تەنگى زیاتر بە
 دەورەدراوان ھەلدەچنى و تەنگەى ۛتر لی توند دەکردن. ھەتا وای لیھات کە
 زۆربەى دانىشتووان لەبەر تەننەوہى چلک وچلیک و گەنیاوى و دەرد و پەتا
 بەرەو ھەریۛى نەمان جەللە بوون و لاقیان جووت کرد و دوايىن ھەناسەیان دا.
 ھەر بۆیە پۆل پۆل دانىشتووانى چەند گەرەک و کۆلانێک و جەماوہرى بازارى بە
 ھەزار کۆیرەوہرى و چارەۛەشى شاریان چۆل کرد و لە ژىر سیبەرى سەہیوانى
 پارىزان و ھیمنایەتى قاقانى بىۛینە و دادەوان دا حەسانەوہ. دواى تیۛەۛینى نۆ
 مانگ و بیست و یەک پۆۛ بە سەر ماوہى گەمارۆدا ، بەیانەى ھەژدەى مانگى
 ۛەبیعى دووم بەرامبەرى سەرەتای مانگى ۛەشەمە ، ۛەلیک لە ۛیاوہکانى
 سولتانزادەى گەورە عەبدولموئىمین خان بە ماہەینى دەروازەى خۆش و ۛىردى

ئابچەكان (پردى دلقپان)دا سەرکەوتنە سەر کلاوقوچەيەكى كە چەكدارانى مىرزا جان سولتان دەيانپاراست. لەو شوپنە دوو سى سەرسوورىان كوشتن و ئەوئەندە پراوستان ھەتا نيزىكەى دووسى ھەزار ئۆزبەكى دېرى خوینخۆرەوہ پېھەلاچوون و خۇيان گەياندە سەر شوورەى قەلا و کردیانە قلى وىلى و چەپلەپىزان و کوتان و ژەننى دەھۆل و زورنا و لىدانى ئەللاھوئەكبەر و لە كەلەشاخ تووراندىن. ەلى قوللى خان كە ھەمىشە بۇ يارمەتيدانى پارىزەرانى بورج و قونگران بە خۆى و ھىزىكى ژىر فەرمانەوہ ئامادە بوو، چووبە ھانايانەوہ. بەلام لەپەر لە لاى کلاوقوچەى بابامەحموودىشەوہ شىپەى كەلەشاخ و قريوہ قريو و نەرەنەر و ئەللاھوئەكبەرى ئۆزبەكان بەرز بۆوہ. وەختايەك دىتيان تازە كار لە كار ترازاوہ و تەگبىر بار و بوارى نەماوہ، ەلى قوللى خان و چەند كەس لە ھاورپىيانى بە سەرلى شىواوى خۇيان ھاويشتە نىو ھەسارى ئىختيارەددىن. سېاى ئۆزبەك لە ھەموو بالانەوہ پڑانە شارەوہ و دەستيان كەرد بە تالان و بېرۆ و شىرى خوینخۆرەوہيان لە كالان ھەلگىشا و جووقەواريان لە تورک و تاجىك و كۆيلە و ئازاد و لاوہكى و شارەكى و پىر و لاو بېرى.

بۇ بەيانى كە ھەتاوى پىنۆين و پووناكىدەرى سەرکەوتن ئالاي بەرزى گۆرانى لە عاسمانى ھەوتەمىن تىپەپاند، سولتانى جىھانگىرى پەرەدەرى دىن ەبدولمومىن خان لە دەروازەى خۆشەوہ بەوپەرەى شان و شەوگەتەوہ پىپىنايە شار. سەرھەتا پووى كەردە مزگەوتى جامع و ماوہيەك لەوئەنگەرى گرت. پاشان بەرەو باغى شار بزووت و تۆزىكى پىداگەرە و لەوئەوہ پووى كەردە مزگەوتى جامع و لەوئەوہ پووى كەردە ميرخانە كە مالى ەلى قوللى خان بوو و تەشرىفى دابەزى. دواى سى پۇژان ھاوارھاوارى ئامان ئامانى ەلى قوللى خان و ھاورپىيانى گەيشتە پەرپەپۇچكەى ئاسمان. پۇلىك لە مەزنىەمىرانى تايبەتى وەك مىر قولباباى كۆكلتاش، مىر مەھمەدباقىبەگ، مىر جولىتى و مىر

شامحه ممه‌دی هه‌لۆجییان و پیرای مه‌ولانای گه‌وره و سه‌رتۆبی بلیمه‌تانی گه‌لان و جله‌وکیشی فره‌زانان مامۆستا ئه‌بولبه‌قا چوونه‌ ده‌رگای هه‌وشه و عه‌لی‌قو‌لی‌خان و هه‌شتا که‌س له‌ میران و میرزادانی شاملوو هاتنه‌ لایان. ئه‌م پۆ له‌ پیکه‌وه‌ پووین کرده‌ خزمه‌ت بارگای عه‌بدولموئمین‌خان. له‌ مابه‌ینی پێگادا چه‌کدارێکی ره‌شوکی ته‌ماحی کرده‌ میزه‌ری بۆ قازی سو‌لتانی شاملوو و غاری دایه‌ که‌ لی‌ی برفینێ. قازی سو‌لتان له‌ به‌ر چاونه‌ترسی و ئازایه‌تی خه‌نجه‌ریکی له‌ گورچووی کابرای ئۆزه‌ک دا و پشووبی کرد. بوو به‌ هه‌راهه‌را و گو‌ره‌گو‌ره‌ و میر شامحه‌ممه‌دی هه‌لۆجییان ده‌ماری بزووت و چاوی له‌ ئۆزه‌کان هه‌له‌کاند که‌ ئانگژای شاملووان بن و بیانگرن و بیانکوژن. له‌ چاو‌ترووکانیکا تیکرای یاران و هاو‌پییانی عه‌لی‌قو‌لی‌خان کوژران. پۆی هه‌ینی که‌ چوار پۆ به‌ سه‌ر گیرانی هیرات و کوشتار و تالانی‌دا تێپه‌ریبوو، عه‌ولاخان ته‌شریفی برده‌ شار و ده‌ستووری فه‌رموو که‌ ئۆزه‌کان و کارگیران و قۆشه‌نجی ده‌س له‌ خوین‌پۆی و دا‌رووتاندنی خه‌لک هه‌لگرن و کاریان به‌ جه‌ماوه‌ری شار و قزلباشان نه‌بێ. مزگینێ دادپه‌روه‌ری و لی‌خۆشبوون بلاو بۆوه و هه‌موو ناوچه‌کانی خوراسانی گرته‌وه‌.

بۆ هه‌ر لایه‌ک به‌روانی سه‌رکه‌وتن خۆی ده‌نوینێ
گوێ هه‌له‌خی بۆ هه‌ر بایی ده‌گاتێ موژده‌ی ئه‌مان
سینه‌ی ده‌ساوێته‌ خاک ته‌ختی میر له‌م به‌زمه‌دا
پێهه‌لاجوو بۆپه‌ی تاج، تێپه‌ری له‌ ئاسمان
که‌مه‌ندی به‌ردایه‌وه‌ گه‌ردوون له‌ ده‌وری شیری
زه‌مانه‌ ژێی کرده‌وه‌ له‌ پشتی کو‌ری که‌مان

به‌ کوته‌ی هیندیکیان فتوایان دا که‌ په‌وايه‌ ژن و مندالی قزلباشان وه‌کوو
یه‌خسیری کافران بفرۆشرێن و به‌ گوته‌ی ده‌سته‌یه‌کی دیکه‌ مه‌زنه‌مامۆستایان به‌

کاریکی ناره وایان دانا. خانی پهره دهری داده وانی فتوای دووه می وه بهر دلی که وت و قه دهغه و قورغی له سهر کرین و فروشتنی دیلانی قزلباش دانا. خواجه محهمه دمومین که ناسراوه به میرزا ئه رباب، بۆ بژاردنی کوژراوانی هیرات دیاری کرا و دهر که وت که له م نۆ مانگهی گه مارۆدا چواره هزار کهس تیداچوون. دوای دووسه پوژان خانی پروونا کیده ری جیهان له هیراته وه ههستا و سه ری جلّه وی به ره و مه شه دی پیروژ وهر سووړاند و ماوه ی دوو مانگ له پرووکاری ئه و شاره بنه ی داکوتا. میړگ و چیمه ن و چینک و ده غل ودان و باغ و باغات ی لی خوړایی کردن و به ری له شکری به ردا. به ریگای پروو زاباد و سه ره خسدا دیسان چۆه هیرات و جلّه وی کار سازی به کانی گرینگی حکومه تی دایه دهستی لیوه شاه وی سه ره وی پایه به رز قول بابای کۆکلتاش و پله ی به رزه شانی شیخو لئیسلامه تی به خشی به ماموستای پیزدار ئه بول به قا. پاپه پاندنی کاروباری شه ریعه تی خسته بهر دهنگی قازی محهمه دهره زا. له خویندنگه ی میرزایی نویژی جیژنی په مه زانی کرد و وێرایی تیکرای سپای سه ره که وته ی ته شریفی گه پاپه وه ئه وه بهر پروو بار و بوخارا.

له ئاخری سالدا شاعه بیاس له شکریکی وهک مار و میرووی له ئیراق کۆ کرده وه و به مه بهستی لیدانی ئۆز به کان پیی نایه پکیفی به خته وه و پرووی کرده خوراسان. کانتیک له شکری زۆر و زه وه ند و بی ئامانی گه یشته چیمه نی به ستام، له گه ل تا قمیک پیلانی داپشت و له نیوه شه ودا هه لیکوتایه سه ره مورشید قوالتی خانی هه مه کاره و سه ره وی ته وای مه زانی و کوشتی. پاشان به ره و مه شه د ئه سپی لینگ دا و که گه یشتی له بهر که م بوونی خورد و خۆراک و تفاق هیزه کانی گیرۆده ی ته نگه ژه و پۆژه په شی بوونه وه و هه موویان به م لا و به و لادا پویشن. له گه ل ئه مه شدا ده سه لات ی مه شه دی بار بووی ئه مه ت خانی ئۆستاجلووی کۆشک ئوغلای کرد و خیرایه کی به ئامانجی گه پانه وه له شار دهر که وت. پاش برینی پۆژه پییه ک میرزا محهمه دی وه زیری کوشت و میرزا

لوتفی له جیی دانا. لهم باروهه وایه‌دا محهمه دخانی تورکمان کاره ناله باره‌کانی خۆی له بیر برده‌وه و ویستی که شوینی مورشیدقو‌لی‌خان بگریته‌وه و ببیته پیشه‌وا و ریش‌سپی قزلباشان. لهم باره‌دا هینده‌ی شوو لی‌هه‌لکیشا و دایه‌ده‌ری بی‌چاو و پرویی که گری‌ئاگری ده‌ره‌لبوونی میرانه سه‌ری کیشا و به‌زه‌بریکی شیرری جه‌ه‌ردار ئه‌و کابرا خائین و زالمه‌ی له‌خاکی نه‌مان که‌وزاند. ده‌سه‌لاتی ئه‌سته‌رابادی به‌خشی به‌مورته‌زا‌قو‌لی‌خانی پورناک و حکومه‌تی قووجانی خه‌لاتی بوداق‌خانی چگنی کرد و کۆچاو‌کۆچ که‌رایه‌وه قه‌زوینی پایته‌خت.

هه‌ر لهم ساله‌دا فه‌ره‌ادپاشای سه‌ردار به‌نیازی گرتنی که‌نجه و به‌رده‌ع له‌شکری ده‌نگ دا. پاش داگیرکردنی هه‌ریمه‌که‌عیل و عاشیره‌تی قاجار و «ئیکرمی ده‌ره‌ت»ی ره‌پال نان و قه‌لایه‌کی له‌که‌نجه‌دروست کرد و حه‌یده‌ره‌پاشای بۆ پاراستنی دانا و خۆی به‌ته‌واوی له‌شکری بالاده‌سته‌وه هه‌لمه‌تی برده‌سه‌ر خێلی قاجار له‌«شه‌ره‌س‌بار». بارگه و بنه و مال و سامانی قاجار و تیک‌پرای هۆبه و هه‌وار و وه‌لسانی قه‌ره‌باغی رادان و ساف له‌ساف تالانی کردن. پاشان حه‌سه‌ن‌پاشای خادمی وه‌ک خاوه‌ن‌ده‌سه‌لات له‌شیروان دانا و که‌رایه‌وه زستانه‌هه‌واری عه‌رزه‌پۆم.

سالی ۹۹۷ / ۱۵۸۸ - ۸۹

لهم ساله‌دا فه‌ره‌ادپاشای سه‌ردار خدرپاشای میری میرانی ئیره‌وانی له‌سه‌ر داوا و تکای خه‌لکی ناوچه‌که‌نارد بۆ گرتنی مه‌لبه‌ندی نه‌خجه‌وان. کاتیک خدرپاشا به‌ره‌و ئه‌و باله‌کشا تیک‌پرای جه‌ماوه‌ری خوار و ژوور سه‌ریان وه‌به‌ره‌ینا و قه‌لایه‌کی پته‌وی له‌کۆشکی به‌لبان بنیات نا و ئه‌و سه‌ره‌زه‌مینیه‌ی خسته‌ژیر چۆکی.

له‌دریژه‌ی رۆژگاردا عه‌بدولموئمین‌خان شاری به‌لخی به‌مه‌به‌ستی گرتنی مه‌شه‌د به‌جیه‌ه‌شت و سه‌ره‌تای مانگی جیمادی دووم له‌پرووکاری ئه‌و شاره‌ی

دهلئی به هه شته رکئی موباره کی به تال کرد. ههر له پیره فرهانی که ماروی دا و ئۆز به کانی توورپه و تۆسن و رق ئه ستور که مه ندیان هاویشه به ژنی قه لای و دوی جوار مانگان به که له زهری و دهستی زۆر گرتیان. تورک و تاجیک به له په شیران قه لتوبه کران و ئه مه ت خانی حاکم و پرای دهسته یه که له سه یدانی وه جاخ زاده و ماقوول په نایان برده بهر مهرقه دی پاکی ئیمام رهزا و له ویش دهستیان له یه خه ی نه کردنه وه و روحمیان پینه کردن و هه موویان کوشتن. ته وای که لوپهل و شمهک و چراچلووره و کتیب و نووسراوه کانی ئه و بارگا مه لایک لانه یان تالان کرد و ههرچی رایه خ و مافووره و قاپ و قاچاخه که سکیان لیدا و بردیان. که لیکیان خاوخیزانی مسوولمانان به دیل گرت و عه بدو لموئمین خان راگرتن و پاراستنی ئه و شوینه ی خسته سهر شانی یه کیک له میرانی سهر به خوی و زال و سهر که وته که رایه وه به لخی گومبه زی ئیسلامه تی.

سالێ ۹۹۸ / ۱۵۸۹ - ۹۰

له م ساله دا شاعه بباس که یخودای نارد له لای فره ادپاشای سپاسالار و نکای ناشتی و پیکهاتنی لیکرد. کاتیک پاسپارده که ی که شته خزمهت سهرداری چه شنی که ردوون به شان و شه و که ت، وایان قه رار دانا که شاعه بباس، حه یده ره میرزای برازای بنیریه ئاستانه ی به هات و هه لی سولتان مرادخان و تازه له وه ی به و لاوه ساله خه ته ی نه کا و پێ له جه غزی گوپرایه لی نه باته دهرمه هتا دهرگا و دهر وازه کانی ناشتی بکرینه وه. ههر دک لا به م قه رار و بریه پازی بوون و له و پرۆژه وه له شکری عوسمانی که وشه نی قه له مروه ی عه بباسیی هه لنه بواردووه. شاعه بباس به م لانه حه سایه وه و ئوخزنی به دهر وونی دا که را و سه باره ت به برانه وه ی دوژمنایه تی خونکاری ئه و ولاته سه نیری خاترجه می وه ژیر سهری دا. پاشان شاهه بباس خوی خۆش کرد له سهرکوت و چزانندی یاقووب خانی زولقه دری حوکه رانی شیراز که پێگای لارییی و سهر بزویی وه به ردابوو. به غار و رکیفکوت به ره و شیراز ئه سه بی تاو دا و کاتیک یاقووب خان به م هه واله ی زانی

خۆی هاویشته نۆو شووره‌ی قه‌لاتی ئیسته‌خری شیراز و ده‌رگای گاله‌ دان و ماته‌ی هه‌لگرت. پادشا له‌ شیراز بنه‌ی دانا و هه‌ر خۆشی شلوئ نه‌کرد. دوا‌ی دوو مانگان فه‌ره‌ادخانی میری‌میرانی خۆی نارده‌ سه‌ر یوسف‌به‌گی شه‌فشاری حاکمی کرمان که‌ شه‌ویش هه‌دای نه‌ده‌دا و گرتی. یاقووب‌خانی‌شی به‌ دلدانه‌وه و وه‌به‌ره‌له‌خویندن له‌ قه‌لا ده‌رکیشا و هینایه‌ شیراز و پوژیک‌ی له‌ناکاوه‌ به‌ خۆی و سی‌که‌س له‌ یاران و ده‌سوپیوه‌ند و میرزاده‌کانی زولقه‌ده‌روه‌ تاقی لی‌ب‌رین. لاشه‌کانی له‌ مه‌یدانی شاری شیراز به‌ داره‌وه‌ هه‌ل‌واسین و چی کاروباری گرینگی شیراز و کرمانه‌ هه‌مووی پیک‌خستن و به‌ره‌و ئی‌راق بزووت. کاتیک‌گه‌یشته ئیسفه‌هان ته‌هه‌ماسب‌میرزا و شه‌بووتالیب‌میرزای کویر کردن و شه‌م دوو برایه‌ی خۆی نارده‌ قه‌لای هه‌له‌مووت. پاشان پیاوی نارده‌ لای خان شه‌حمه‌دی حاکمی گیلان و داوا‌ی شه‌و سه‌روک و سه‌ردارانه‌ی کرده‌وه‌ که‌ پێشتر له‌ ترسانی په‌ویبوون. خان شه‌حمه‌د به‌و مه‌رجه‌ی پادشای خاوه‌ن‌شکو لی‌یان‌خۆش بی‌ میرانی نارده‌ به‌ر ده‌رانه‌ی ده‌سه‌لاتی فه‌رمانه‌وا. کاتیک‌ کاروانی سه‌رداران له‌ قه‌زوین نیزیک‌ بۆوه‌، پیاوی به‌ره‌وپیری ناردن و مه‌مه‌ده‌شه‌ریفی ئۆستاجلووی که‌زه‌ای مه‌عسووم‌به‌گ و مه‌هدی‌قولی‌به‌گی کوپی تالش هه‌مزه‌ که‌ سه‌رجه‌للای شه‌م تاقمه‌ بوون و پیرای هاو‌پیانیان کوشتنی و که‌لاکی هه‌ردووکیانی له‌سه‌ر پشته‌ی وشتریکه‌وه‌ هه‌ل‌واسین و هینانی بۆ نۆو شار. خان شه‌حمه‌د به‌م په‌وداوه‌ خه‌م و ده‌رد دایگرت و دلی شکا و ده‌ستی کرد به‌ ملانه‌ و که‌له‌وه‌کیشی له‌گه‌ل شاعه‌بباس. له‌ کلکه‌ی سال‌دا شاهه‌بباس فه‌ره‌ادخانی به‌ مه‌به‌ستی په‌مرکاندن‌ی ئاژاوه‌ی ئۆزه‌کان به‌ره‌و خوراسان گال‌دا و شه‌ویش بی‌شه‌وه‌ی هه‌چی بۆ بکری هه‌تا که‌وشه‌نی نه‌یشابوور پۆیی و گه‌پایه‌وه‌.

سال‌ی ۹۹۹ / ۱۵۹۰ - ۹۱

سه‌ره‌تای شه‌م سال‌عه‌ولاخان به‌ خۆی و به‌ له‌شکرکی وه‌ک لی‌زمه‌ بارانی هه‌وری مانگی نیسان، نه‌خیر چه‌شنی سیلاوی به‌لرغه‌ و هووله‌ی به‌هاری له‌

هه ریمی ئه وه بهر پرووباره وه به نیازی گرتنی خاکی خوراسان مامزه ی له یه کسمی ئه نگاوت. له ماوه ی سێ مانگان دا ناوچه و مه تبه نده کانی نه یشابوور، سه بزه وار، ئیسفه راین، موچه وه لات، توون، جه نabad، قاین، ته به سی گه لکی، فه ره، سیستان و هه زاره ی گرتن و گه رایه وه هیراتی شانشین. ماوه ی مانگیک له وێ به خوێشی و شادی و کامه رانی رایبوارد و پاشان ئالای گه رانه وه ی به ره و ئه وه بهر پرووبار هه لدا.

هه ر له م ساله دا فه ره ادا پاشای سپاسالاری پۆم، هه یده ره میرزای کوپی سولتان هه مزه میرزا که شاعه بباس وێرای مه هدی قوڵی خانی چاوه شلی ئۆستاجلوو نارده بووه باره گای به رزی سولتان مرادخانی جیگره وه ی «جه م»، له ئه رزه رۆمه وه هه لیگرت و بردی بۆ ئیستانبول و به لوتفی میرانه و مه رحه مه تی پادشایانه لاوێندرایه وه و پله ی به رزی وه زاره تی باربوو کرا. سولتان هه یده ره میرزاشی خوێنده وه و به گۆشه نیگای میرانه به سه ری کرده وه. گه لیکی دهستی پێژ لێنا و فه رمووی هه رچی پێویسته بۆ دیاری بکری و مانگه و مانگ بدری به غولامانی و خوێشی بی پسانه وه هه ر له ژیر پێچکه ی جی پشت و په نای پادشایه تی دا بچه سیته وه. مه هدی قوڵی خانی زۆر چاک وه رگرت و به کاوی دلی خوێ ئیزنی گه رانه وه ی درا. دیاره گه یشته وه ی مه هدی قوڵی خان بۆ خزمهت پاشا و کوژرانی یه ک بوو.

شاعه بباس له مه ودا ی سال دا به ره و یه زد و ئیسفه هان پۆیی. دوا ی سێ مانگان به نیازی چوونه زیاره تی مه رقه دی بایره گه وه ی جی به رز و خانه دانی که شیخ سه فیه ددینی ئه رده و ئیلیه ته شریفی رووی کرده ئازه ربایجان. دوا ی ئه نجام دانی زیارهت و به خشینه وه ی نه زر و خێر و خێرات چه ند پوژیک له قزل ئاغاجی تالش که وته راو و سه یران و گه رایه وه قه زوین. له وێ هه سستی به دزایه تی و که له وه کێشی خان ئه حمه دی گیلان کرد و به ئامانجی هه لکێشانی پێشه ی خانه دانی پێی نایه پکێف. خان ئه حمه د به بیستنی ئه م هه واله سامناکه

پووی کرده بآلی له‌نگه‌پوود و شالاوه‌که وه‌ختایه‌ک گه‌یشته‌سه‌ری که به یارمه‌تی حیسامه‌ددینی له‌نگه‌پوودی وی‌پرای چه‌ند که‌سیک و بریک هه‌و و هالی زیوین و مافووره‌سواری لۆتکه‌یه‌ک کرا و به‌ره‌و شیروان پۆیی. حه‌سه‌ن‌پاشای وه‌زیر که بۆ پاراستنی ئه‌و مه‌لبه‌نده‌دیاری کرابوو، گه‌لیکی پۆز بۆ دانا و به‌ خیری هی‌نا و بردی بۆ شه‌مماخی و چۆنیه‌تی پووداوه‌کانی به‌ بیچکه‌ی به‌رزی ته‌ختی پیرۆزی فه‌رمانه‌وایه‌تی راگه‌یاند و ولام هاته‌وه‌ که هه‌رچی زووه‌ خان ئه‌حمه‌د بن‌یرنه‌ بارگای به‌هات و هه‌لی میر. خودی شاعه‌بباس چووه‌ گیلان و ئه‌و مه‌لبه‌نده‌ی خسته‌ ژیر ده‌سه‌لاتی و جله‌وی پاراستنی دایه‌ ده‌س پیاوانی باوه‌پیکراوی و گه‌پایه‌وه‌ ناوه‌ندی شان و شکۆی.

سالی ۱۰۰۰ / ۱۵۹۱ - ۹۲

سولتان مرادخان له‌م ساله‌دا فه‌ره‌ادپاشای لی‌خست و پله‌ی مه‌زنه‌وه‌زیرایه‌تی به‌خشی به‌ سیاوه‌ش‌پاشا.

له‌ بۆسنه‌ حه‌سه‌ن‌پاشای میری‌میران به‌بیچه‌وانه‌ی به‌لێن و په‌یمان له‌گه‌ل کافران جوولایه‌وه‌ و شه‌ریان له‌ مابه‌ینی‌دا هه‌لگیرسا. سه‌ره‌تا کافر شکان، به‌لام دواتر نه‌وه‌ستان و هی‌رشیان برده‌ سه‌ری و وی‌پرای ده‌هه‌زار که‌سی مسولمان قه‌لاجۆیان کرد که پینچ‌هه‌زاریان سپای پۆملی بوون. ئیتر له‌و پۆژه‌وه‌ ناشتی و ئارامی له‌ خاک و هه‌ریمی پۆملی له‌ شه‌قه‌ی بآلی‌دا و فره‌ی و گێره‌ و کێشه‌ و ئاژاوه‌ شاپه‌پی هه‌لدا.

شاعه‌بباس به‌ مه‌به‌ستی لی‌دانی عه‌بدولموئمین‌خانی کوپی عه‌ولاخان که‌ گه‌یبوویه‌ سنووری جاجه‌رم له‌ قه‌زوین دهرکه‌وت و گه‌یشته‌ چیمه‌نی به‌ستام. عه‌بدولموئمین‌خان خۆی له‌به‌ر نه‌گرت و به‌ره‌و نه‌یشابووور پۆیی. شاهه‌بباس که‌وته‌ شوینی و هه‌تا سولتان مه‌یدانی دامغان کوتای، به‌لام دواتر له‌ پووی پارێزه‌وه‌ گه‌پایه‌وه‌ و ئیسفه‌راین و سه‌به‌زه‌واری گرتن و کۆمه‌لیک له‌ سه‌رکرده‌کانی بۆ پاراستنی دانان و هاته‌وه‌ قه‌زوین. له‌م جه‌نگه‌دا خاوه‌ن‌شکو

بیستی که کۆمه لیک له گێچهل بازان و لاته و پاتهی گیلان که وتوونه سهر بزیوی. ههر بۆیه فهرهادخانی له گهڵ حوسین به گی شاملووی سهرهیز به ره و ئه و مه تبه نده گال دا. فهرهادخان شیری پروتی جه وه رهرداری لی هه ژاندن و دهستی لی نه پاراستن و کهتن و ئاژاوهی داکووژاند. میر هه مزه به گی کوری بایندورخانی تالش حوکمرانی ئاستارا بوو که باوکی به زیندی سهری خۆی جلهوی حکومه تی بنه ماله ی دابوویه دهستی. فهرهادخان له بهر کۆنه قین و دوژمنایه تی سهرده می دراوسییه تی له گهڵ بایوندورخان، هه له که ی به له بار زانی و گه لیکی تۆمات به هه مزه خانه وه هه تبه ست و به پیی ئاماژه ی شاعه بباس په لاماری ئاستارای دا و باوک و کور خۆیان له بهر رانه گرت و هه لاتن و ولاتیان به ره و به غدا به جیهیشت. فهرهادخان، ئیره چخانی کوری هه مزه خانی له گهڵ ته وای براکانی وه چنگ هیئان و قه لاجۆی کردن. باوک و کوریش له تاوان له خاکی رۆم گووجیان هه لێنا و دلیان تۆقی و سهریان نایه وه.

سالی ۱۰۰۱ / ۱۵۹۲ - ۹۳

عه و لاخانی ئۆزه بک لهم ساله دا باسکی له خۆرادی نی هه ئمالی و برپاری په لاماردانی خارهمی دا و پیی نایه رکئی به خته وه و ته وای ئه و خا که ی داگیر کرد. زۆربه ی شازاده کانی هه ریمه که ی گرتن و کوشتنی. حاجم خان و نوورم خانی کوری که حوکمرانی وینده ری بوون به هه زار ناری عه لی خۆیان له گیران و نه مان رزگار کرد و به رێگای ئهسته رابادا رهوین و گه یشتنه خزمهت شاعه بباس. عه و لاخان میرانی باوه رپیکراوی خۆی له و ئی دانسان و هه وساری ده سه لات ی خستنه دهستی و گه راپه وه.

هه ر لهم ساله دا سولتان مرادخان، سیا وه شپاشای له پله ی وه زاره تی بالا وه سهره وخوار کرد و سنان پاشای له جیی دانا و فهرهادپاشای به وه زیری دووم دیاری کرد. سنان پاشای کرده سهر کرده ی هیزه نه به زه کانی و ناردی بو رۆملی و فهرهادپاشای وه ک بریکار دانا که له بارگای به هات و هه ل خه ریکی

رېڅخستنی کاروباری جه ماوهر و دابین کردنی نیاز و پېداو یستییه کانی گه وړه و گچکه بڼ. سنان پاشا به پیتی فهرمانی بی سئ و دووی فهرمانه ووا به له شکر ټکی زور و زه و هندی زیاتر له گه لای داران و خیز و چهوی بیابان به وړه و سنووری بوودین بزووت و قه لای سهخت و ئه سته می «قومران» ی کافرانی به هیزی شان و باهو ی چه کدارانی گرت. پولیک له مسو لمانانی دانا بؤ دژداری و پاراستنی ولاته که و سه ربه رز و سه رکه و ته تهریفی گه پرایه وه له شکرگا و زستانه هه واری بیتلگرا د.

سال چی وای به به وړه نه ما بوو که شاعه بیاس هروژمی برده سه ر شاو یردی خانی حاکمی لوړستان له خوړم مئاباد. حاکم باشاری نه کرد و تابشتی به ربه رکه کانی نه هیئا و خاک و ولاتی به جی پېشت و بؤی دهر جوو. شاعه بیاس، مه هدی قو لای خانی شاملووی له شوینی دانا و ده سه لاتی لوړستانی دایه و خو ی گه پرایه وه پای ته خت.

سالی ۱۰۰۲ / ۱۵۹۳ - ۹۴

له م ساله دا عه بدو لمو ئمین خان به توو پړهی و رق و قینه وه هه لیکوتایه سه ر قه لای سه بزه وار که شاعه بیاس له کاتی هیرش بؤ سه ر خوراسان لیی داگیر کرد بوون. میر له ماو هیه کی کورتا به چیره چیر قه لاکه ی گرت ه وه و شیر ی پروتی بی بواری تیئان و گه وړه و بچووک و ورد و درشتی قه لتو بړ کردن و نیره وه ز و مییه وه زی لیپرین و پاشان سه ری جله وی گه پرانه وه ی به وړه و به لخ و هرسو وړاند. هر له م ساله دا غازی گرای خانی تاتار و سنان پاشا لییان بوو به نیوان ناخو ش. بوخته می مه به سه ته که ش ئا وایه که گیرانی قه لای قومران و هه تبه سترانی پرد له سه ر پووباری «توونه» و به زاندنی کافران و شکاندنی وره یان ده گه پرایه وه سه ر ئازایه تی و له خو بوو ردووی سپای تاتار و گه لیک خزمه تی جیی په سند و بهرچاویان ئه نجام دا. له گه ل ئه مه شه دا به دابی تاتاران هه لیا نکوتایه سه ر ولاتی ئه رده ل و تالانیان کرد و ده سه که و ت و پاشکه و تیکی

زۆریان هینایه نیو قۆشهانی بی به رگێره وه و له شکری سهرکهوته به سهر تیری و تهسهلی و ههسانه وه دا کهوت. غازێ گرای خان له بهرامبهر ئهم خزمه تانه دا دهیهه و یست سپاسالار بیخوینتیته وه و به سهری بکاته وه، به لام به پیچه وان ه سنان پاشا کار و چالاکێ و پیاوه تیه کانی خانی تاتاری خسته پشت گوئی و هه موو خزمهت و ئازایه تیه کانی ئه وانی به ناوی محهممه دپاشای کورێ خۆی که میری میرانی پۆملی بوو به پێچکه ی تهختی پێشه وای جێ پشت و به نای راگه یاند. غازێ گرای خان (گیرای خان) بهم هه لویسته ی زانی و وێرای دهسته یه ک له مهزن و ماقوولان چۆنیهتی که مهترخه می و سهرساردی سهرداریان له کاروباری حکومه تا به خزمهت خاوهن شکۆ گه یاند و ئه ویش له پێوه له پله ی وهزارهت و سهرکرده یهتی وه لای نا و فه ره هادپاشای له شوینی دانا.

سهره تای مانگی په بیعی یه کم شاعه بباس به مه بهستی گهشت و گه ران و راو و شکار پووی کرده خاکی ئیسه فه هان و ماوه ی دوو مانگان به که یفی خۆی راییوارد و پاشان ته شریفی به ره و قه زوین گه راپه وه. له وێوه به ره و ناوچه و مه لبه نه دانه کانی گیلان بزووت و ته وای سهر بزێوانی زۆر چاک ته می کردن و عه لی به گی حاکمی په شتی گرت و ناردی بۆ قه لای هه له مووت.

سالی ۱۰۰۳ / ۱۵۹۴ - ۹۵

یه کێک له پووداوه گه وره و کاره ساته ناخۆشه کانی ئهم ساله کۆچی دوا یی به داخ و دهردی سولتانی جیهان و خونکاری زه مان سولتان مرادخانه که پینووسی شیکه ره وه ی نووسه ران و زمانی نووسین و گێرانه وه ی باش قه له مان ی دم و راویژ پاک له خسته نه پووی چۆنیهتی بارستایی ژان و ئیش و نه هاهمه تیه کانی ئهم پووداوه، له نگه ولۆر و تاساو و چه واشهن. به تێ یه زندانی به توانای نه مرینی بانێ سهر وای له چاره ی نووسی بوو که دوا ی تێ په پینی بیست و یه ک سال به سهر فه رمان په وایه تی بی گری و له مه پهری دا، پۆژی سی شه ممه ی شازده ی مانگی جیمادی یه کم له قوسته نته نییه ی پایته خت شابازی

پرووحی به‌هه‌شته‌لانی ئەو پادشا جیهان‌په‌نایه به‌ره‌و‌پیری ئەم بانگا‌وازه‌وه بفڕی
 که گازی ده‌کا: «تۆش ئە‌ی گیانی له خەم په‌خسیوا به دالخۆشی بچۆوه لای
 به‌روه‌رنده‌ت؛ چون ئەوت له خۆ رازی کرد.»^۱ تیشکه‌ی ترووسکه‌داری خۆری
 به‌شان و شه‌وکه‌تی که دنیا‌یه‌ک له ژیر گزینگی پووناکی به‌خشنده‌یی ئەوا به
 خاترجه‌می و ئاسووده‌یی پالتیان دابۆوه، به‌ره‌و که‌لی ئاوابوون تلی و (ئەم
 چاره‌نووسه‌ی لی‌وه‌دیها‌ت که ده‌لتی): «له هەر کوێ بن، مردن ده‌تان‌دۆزێته‌وه.»^۲
 جار‌نامه‌ی ژیا‌نی خون‌کاریکی خاوه‌ن‌شکو که جیهان‌نیک له سایه‌ی نی‌وه‌روکی
 داد‌په‌روه‌رانه‌ی دا ژیا‌نی به‌فه‌رعانی تی‌په‌ر ده‌کرد به‌حوکه‌ی ئەم‌فه‌رمانه‌ داکو‌و‌ژا
 که نووسی: «هەر کێ ژینی له‌سه‌ر زه‌مینه، نام‌ینی.»^۳ قومه‌قرمی ته‌پ‌لی
 ده‌سه‌لات و مه‌زنایه‌تی ئەو پادشایه‌ی که شانی له شانی جه‌مشید ده‌دا و هه‌موو
 بوولێته‌ی ئیواران و کازیوه‌ی به‌یانان مزگینێ سهرکه‌وتنی له ولات و هه‌ریمان‌دا
 ده‌نگی ده‌دایه‌وه، به‌جاری کپ بوو.

ته‌ختی حوکماتی ئە‌گه‌رچی پۆی هه‌تا ئاسمان
 به‌لام سه‌ره‌نجام به‌ره‌و گۆرپچه‌ی بردن نوین‌وبان
 هیلانه‌ی له‌شی ئە‌جه‌ل دامالێ و پرووحی برده‌وه
 له بان ته‌خته‌وه بۆ ته‌خته‌هرمێ شۆپی کرده‌وه
 یه‌که‌م جار نیه‌ که‌وا پۆژگار کاری وا ده‌کا

۱ - «يا ايته‌ا النفس المطمئنة ارجعى الى ربك راضية مرضيه»، قورئانی پیرۆز، سوورە‌ی
 فه‌جر، ئایه‌تی ۲۷-۲۸، ل ۵۹۴، وەرگێ‌راوی مامۆستا هه‌ژار...

۲ - «اینما تکنونا یدرککم الموت»، قورئانی پیرۆز، سوورە‌ی نی‌ساء، ئایه‌تی ۷۸،
 ل ۹۰، وەرگێ‌راوی مامۆستا هه‌ژار...

۳ - «کل من علیها فان»، قورئانی پیرۆز، سوورە‌ی په‌حممان، ئایه‌ی ۲۶، ل ۵۳۲،
 وەرگێ‌راوی مامۆستا هه‌ژار...

چهرخی دوسووی و خه لک دهه پئی و تۆز به با دهکا
نه کهس ده توانی دم بکاته وه و ورتهی لیوه بی
نه خۆی له داوی خهم پێدهرده چی کاتی پێوه بی

قه له مهروی دسه لاتی ئه و سولتانه به هه شته لانه له هه ریمی حه به شه وه
دهس پێده کا و ده گاته وه یه مه ن، حیجاز، یه سرب، لیواری ده لیای عومان،
به سره، له حسا (ئه حسا)، به غدا، نه ها وه ندی عیراق، ته وریز، زۆربه ی
مه لبه نده کانی ئازهر بایجان، ئه رمه نستان هه تا کلکه ی شیروان که سنووری
ده ربه ندی ده موور قه پوویه. هه روه ها ولاتی گورجستان، بالی باکووری قولزومی
که فه، ئه زاق، ئاق کرمان، ئه نکرووس، بوودین، تۆمشوار که که وتۆته سه ری
ئه وسه ری خاکی رۆملی، قه ره بوغدان، لیبه، چیه، ئه رده ل و مه جاری سه رپاک
به ده سته وه بوون. به لام دیسانیش چاوی به م ولاته به رفره وانه پێ نه ده بوو که
زیاتر له هه زار فرسه خ درێژ و پتر له شه شسه د فرسه خ به رینی ده نواند. که چی
له و جه نغه دا که ده یه هویست خاکی مه جار (مه جارستان) و ئه رده ل بگری و توند و
تیژ هه لده زوورا، دلی له م جیهانه بی ده رده تانه ئیشتا و قنیاتی کرد به سن گه زه
خاک و تاج و ته ختی که وه ره به ندی وه لانا. کۆمه لێک له شکری تیر و ته یار و
که لێک خه زینه ی دارمالی زی و زیوی که له وه تی ئیسلام داها توه هیه
فرمانه وایه کی به شان و شکۆ به خۆیه وه نه دیوه، هه مووی به جیه یشتن.

بی بلی که فره دیدوون له مال و پله ی دنیا چی برد؟
بی بلی که ئه سه کهنده ر له م جیهانه چی وه به رکه وت؟
ئه ویان بۆ که سیکی تر هه وتی ده دا و خه زینه ی پێ کرد
ئه میان ولاتی بۆ یه کی دی گرتن و وه ده رکه وت

پاش كۆچىدوايى پادىشاى خاوەن بەزىي و خاقانى بەسام و شەوكتە، مىرى
ھاوشانى ئەسكەندەر، ئەبولموزەففەر سولتان محەممەدخان كە يارەبىي خوداى
مەزن لە دەرد و بەلاى لايەلاى پۇژگارى بيارىزى، لە تەمەنى بىست و ھەشت
سالىدا بە پىشتىوانى دايكى لە مەغنىساو پىي نايە كەشتى و گەيشتە
قوستەنتەنيە. پۇژى ھەينى بىستى مانگى جىمادى يەكەم، بە پىنوقەدەمى
پىرۆزەو بەپىزىيان لە جىي باوكى پۇنىشتە سەر تەختى خونكارى. تەرمى باوكى
بەرزەشانى كە جوار پۇژ بوو لە خەلك شاردرابۆو، وىپراى نۆزدە جەندەك و
دارەمەيتى براكانى^۱ كە ھەر ئەو پۇژە كوژرابوون، ھىناياننەدەر و لەگەل نىكپراى
مامۇستايان و زانايان و ھەزيران و پياوماقوولان نوژيان لەسەر كردن و لە پەنا
مزگەوتى ئەياسوفىيە، لە تەنىشت گۆپى باوكى ھىژاى كە سولتان سەلىمخانە و
ياخا بارانى رەحمەتى بە سەردا ببارى، ناشتيان. سولتان مرادخانى بەھەشتى
چل و دوو سال ژيا و بىست و يەك سالى حكومەت كرد.

بەرەبەرى برانەوى سال سولتان محەممەدخان ھەر بە داب و دەستورى
سەردەمى بابى فەرھادپاشاى لە پلەي بەرزى و ھەزارەت ھىشتەو و كردى بە
سەركردەي ھىزە بالادەستەكانى عوسمانى و ناردى بەرەو پۇملى. بەلام چونكە
لەوى زۆرى خۇ بە كاروبارى سەركردايەتى لەشكەرەو ماندوو نەكرد، كافر
پەلامارى خاكى ئىسلاميان دا و قەلاى ئىستەرغون^۲ و چەند شوورە و ھەسار و
ناوچە و مەتبەند و شارۆچكەي دىكەيان دايە بەر گۆپمى تالان و بپۇيان و ھەتا
شارەپىي ئوورسچووك تىپراچوون و زۆريان سووكايەتى بە سەر شانى

۱ - سولتان مرادى سىيھەم بىست كۆپى لە پاش بەجىما كە محەممەدى سىيھەم لە

ھەمويان گەرەتر بوو. بەپىي ياسا براكانى خنكىندران. (مىژووى عوسمانى،

ب ۳، ل ۸۶).

۲ - اصطغرغون = اسطغیرا، ئىستەرگون، «ئىستەرپۇس» ى ئىستا.

مسولمانان ھىئا. سولتان محەممەدخان لە مەزنەوەزىر غەزرى و بياوى نارد كە بىكووژن و لەرپۆە سنان پاشاى لەجىي دانە. دۆستان و يارانى فەرھادپاشا ھەوالى دەرھەلبوون و فەرمانى سولتانىان بە گوڤى گەياند و ئەويش بەرلەوہى سزادەران بگەنە سەرى، رايکرد و ھاتەوہ ئىستانبوول. چەند پوژىكى خۆ شارەوہ بەلام سەرەنجام مير گرتى و لە بەنديخانەى پەستاوت و دواى چەند پوژان كوشتى. سنان پاشاش بەرگەى كافرانى نەگرت و شكا و ھەلات و سولتان ئەويشى لىخست.

سالى ۱۰۰۴ / ۱۵۹۵ - ۹۶

سولتان محەممەدخان لەم سالاھدا بە ھەموو ھىز و توانا و ويست و ئاواتى بەرزەفرانەوہ شانى داىە بەر ئاوەدان کردتەوہى ولات و گەشە و نەشە و ئىرۆيى و تەسەلى جەماوەر. گەلىكى نامەى دادەوانى بۆ ئەوسەرەوسەرى دنيا بەرپکرد و ناوبانگى دادپەرورەرانەى جىھانى پەر کرد. جەلەوى ئەرک و کاروبارى قورس و گرانى وەزارەتى داىە دەستى لىوہشاوہى برايم پاشاى وەزىر. ئەگەرچى تازە سەرەتاي داگىرسانى دەسەلاتى بەختيارانە و حکومەتى دەلەمە و نەبەگەى بوو، بەلام ميرى خۆشفەر لەبەر پالەپەستوى ئازايەتى و مەردايەتى خۆپسكانەى سرشتى، بە مەبەستى چوونە خەزا و شەرى پىرۆز ھەنگاوى بەخىروبۆرى گەياندە ئاوەزنگى دەسەلاتى بەھاتى. شان و پىلى بە دۆعاى چاووزار رازاندەوہ و ئەگرىجەى ئالاي سەرکەوتن نيشانى بە پەنجەى شانەى «خودا لە ئازارى ئەوان دەتپاريزى»^۱ داھىئا. لە کاتىكى باش و موبارەكدا كە ھەرەتى شىنەوہى شەنى بۆنخۆشى سەرکەوتن و يارىدەى يەزدانى بوو، لە كۆشكى فەرمانرەوايەتى ئىستانبوول دەرکەوت و وەھا فرى كە باى شەمالى

۱ - « فسيفيكهم الله »، قورئانى پىرۆز، سوورەى بەقەرە، ئايەتى ۱۳۷، ل ۲۱.

تەتەرى تىژبەز تۆزى ئەسپى خۇشاۋۇى نەدەشكاند و مەلى تىژبال لەگەل
كەحلانى شەمالپاى دنيا تەقىنەوەى جىهانگىرى دەر نەدەچوو.

چەشنى سولەيمان زىنى كرد شەمال
گەيشتە تەختى تىژ بە گالەگال
وەكوو كۆوى قاف وەكۆى كرد سپا
كە بەرد و ئاسن لەبەر پۆى شكا

سالى ۱۰۰۵ / ۱۵۹۶ - ۹۷

لەم سالەدا سولتانى بىھاوتا بە شان و شەو كەتەوە لە پووكارى قەلاى
ئاگرى (ئاگرى ئۇرلاو) كە يەككە لە قەلا قايمەكانى ولاتى قەرالى بەدئاكارى
«بەچ» لەشكرى خست و بنەى داكوتا. ئەو قەلاتە ئەوئەندە بەرزە كە سەرى دەگاتە
ئەستىزان و ھىندە سەخت و پتەوە كە لەگەل شورەى گومبەزى پىرۇزەپەنگى
ئاسمان خۇى دادەنى و پادەنى.

كە بەرداويژى وى بەردىكى ھاويشت و پەپاندى
لە دواى سەد سال سەرى كاروانكوژەى گرت و شكاندى

ھىزەكانى ئىسلام بە سەرۇ وەرگرتن لە حكومەتى خوداداد و پى سەلمان لە
لايەن سولتانى مەزنەوەجاخەوە، لە دەورەى ئاگرى كۆ بوونەوە و قىلفەى
كەمەندى گەمارۆيان ھاويشتە دامىنى. تاقى تۆپچى و كەتكەنەچى كە ھەركام لە
كارى خۇيان دا بۆ دەستوبرد و چالاكى سەرتۆپ و تاقانەى پۆژگار بوون،
سەنگەر و سىپەيان داكوتان و مەنجه نىق و بەرداويژيان دابەستن و بە زەبرى
كوچك و تۆپەلە ئاگرى چەشنى ھەورەبرووسكەى پەيتاپەيتا بوولەرزەيان

خسته کلاو قووجان و شووره و دیواری ئه و قهلا تۆکمه و پته وهیان وه کوو شانیه
 زهرگهته و هیلانه میروو دابیژدابیژ کرد. کافرانی به دکاری ژووری چه وشه
 به ناجار دهستان له رووحی خویان شۆرد و به وپه پی تواناوه که وتنه
 به رهنکار بوونه وهی له شکری به ره و سهرکه وتن. به لام دوی تیپه پینی بیست پۆژ
 به سهر که مارۆدا، سهر بزیوانی که لله ره قی لاساری نه حاواوهی بیژراو، له پی
 وه زیرانی پایه بهرز و فرمانده هیزه کانه وه که وتنه لالانه وه و پارانه وه و په نایان
 خواست. شنه ی سهرکه وتن و بالادهستی له کونه پای خترو بیژی په روه دگاره وه
 هه لیکرد و له باخچۆله ی دلی خه زاکه رانی زالی سهرکه وته دا به تاسکه تاسک
 خوی نواند. «دیاره خودا به مه یلی خوی ههر که سیکی خوی حه ز بکا، سهری
 ده خا.»^۱ پۆژگار به ئاره زووی دلی غازیه کان سوور و به ره به یانی بردنه وهی
 گره وی شه پ و دوژمن به زینی له ئاسۆی مراده وه سهری هه لدا و نه مامی ئاواتی
 سولتانی دلاوا بهری هینا و نیوه روکی ئهم ئایه ته ی که ده لی: «ههر کاتی یارمه تی
 خودا که یشته ئیوه و سهرکه وتن»^۲ په نک ی دایه وه.

له ئاسۆوه به یانه ی روونی سهرکه وتن دره وشاوه

شه وی په ش بق خه نیمان تیپه پی و بالی ترووسکاوه

نیزیکه ی پینچ هه زار سواره و پیاده ی کافرانی سهر به هه ش به کزی و
 لاره ملی له قه لاتئ وه درکه وتن و ویستیان که به ره و مال و باوانی خویان

۱ - «والله یوید بنصره من یشاء»، قورئانی پیرۆز، سوورپی ئالی عیمران، ئایه ی
 ۱۳، ل ۵۱، وهرگێپاوی مامۆستا هه ژار....

۲ - «اذا جاء نصر الله والفتح»، قورئانی پیرۆز، سوورپی نه سر، ئایه تی یه که م،
 ل ۶۰۳، وهرگێپاوی مامۆستا هه ژار....

باژوین. به‌لام له‌به‌روه‌ی له‌شکری هه‌میشه بالا‌ده‌ست چه‌ند دیمه‌ن و کار و کرداریکی پی‌چه‌وانه و دژی په‌وت و پ‌بازی ئایینی ئیسلامیان ل‌ی به‌دی کردن، غیره‌تی دینی پ‌ووناکیده‌ر و شه‌رع‌ی سه‌رکاروانی پی‌غه‌مبه‌ران خوینی له‌ده‌ماران‌دا وه‌کول ه‌ینان. خۆیان بۆ رانه‌گیرا و له‌ئه‌تلاه‌ووئه‌کبه‌ریان‌دا و شیر‌ی دم‌نه‌پاریزیان ل‌ی هه‌ژاندن و جگه‌ له‌ چه‌ند سه‌رکرده‌ و مه‌زنه‌پیاویک نه‌بی که‌ خۆیان وه‌ په‌نا په‌ساری سۆز و سیله‌چاوی برایم‌پاشای مه‌زنه‌وه‌زیر دابوو، هیچ‌که‌س له‌و گ‌یژاوی مه‌رگه‌ پ‌زگاری نه‌بوو. قه‌لای ئاگری به‌ ته‌واوه‌تی له‌ ئاکاری چه‌په‌ل و بیر‌ی چه‌واشه‌ و ب‌روای به‌راوه‌ژووی جه‌ماوه‌ری پاک کرایه‌وه. ئه‌مجار ئایه‌تی «هه‌ر که‌ ویستمان شار‌یک ق‌ر که‌ین، ده‌وله‌مه‌نده‌ خۆشگوزه‌رانه‌کانی وان دنه‌ ده‌دین بۆ به‌دغه‌پی و خراپکاری و له‌ ئاکاما ئازاریان بۆ واج‌و ده‌بی؛ ئه‌وساکه‌ تیکیده‌ها‌رین»^۱، خۆی ده‌رخست و په‌نگی دایه‌وه. پاشان سولتانی کام‌ره‌وا فه‌رمان‌ی که‌لته‌ و دابه‌سترانه‌وه‌ی ده‌رکرد. سنان‌پاشای بۆسنه‌وی سپاسالاری تۆمشواری و‌پ‌رای دوا‌ده‌ه‌زار سواره‌ و پیاده‌ دانا بۆ پاراستنی و هه‌رچی پ‌یویسته‌ له‌ پاشه‌که‌وت و خورد و خۆراک و چه‌کوچۆل و ئامرازی قه‌لاداری بۆی دابین کرد و خه‌زینه‌ی بۆ ئاخنی. پاشان سه‌ری جله‌وی به‌ره‌و ناوه‌ندی ده‌سه‌لات و کۆشکی شان و شه‌وکه‌تی وه‌رسوو‌پ‌اند.

کات‌یک هه‌والی ه‌یرشی سولتانی دوژمن‌به‌زین بۆ سه‌ر قه‌لای ئاگری ده‌گاته‌وه‌ گوئی میران و پادشاهانی به‌چ و ئیسه‌پانیا و قه‌را‌تی ریم بابا و ئه‌رده‌ل و دووکی فه‌ره‌نگ، له‌ر‌پ‌وه‌ سیسه‌ده‌ه‌زار سواره‌ و پیاده‌ ساز ده‌که‌ن و ده‌یانن‌یرنه‌ یاریده‌ و هانای گه‌مارۆ‌دراوانی قه‌لای ئاگری. وه‌ختایه‌ک کۆمه‌لی چه‌په‌لان ته‌نیا دوو رۆژه‌پ‌ییان ده‌مینن بگه‌نه‌ شوینی ئامانج، بۆیان ده‌رده‌که‌و‌ی که‌ قه‌لا که‌وتۆته‌ ژیر

۱ - « و اذا اردنا ان نهلك قرية امرنا متر فيها ففسقوا فيها فحق عليها القول فدمرناها تدميرا »،

قورئانی پیرۆز، سوو‌په‌ی ئیسراء، ئایه‌تی ۱۶، ل ۲۸۳، وه‌رگ‌پ‌راوی مامۆستا هه‌ژار...

دهسه لات و پکئی خونکاری ولاتئه ستین و هوردووی جیهان پیوی به ره و پایتهخت دهروا. ئه و به دهوار و چاره پشهانه داده پهن و به ره که له قوشه نی خاوه شکو دهگرن و لئی داده مزین. رۆژی ههینی کلکه و بنه بانی مانگی په بیعی یه کهم، سولتانی پایه بهرز و سیاسالاری کامهروا هه لده کاته سهر کافرانی خاکه سار و قاره مانان و دلاوه رانی شه پکهر و شیرانی دهری په نجه وه شینی هه ردوولا دهگژ یه کتر راده چن. کۆمه لهی تۆپان که ده تگوت هه ژدیهان و ئاوریان له زار ده رده په پڕ له هه ردک سهرانه وه له گوین هه وره تریشقه گرماندیان. هه ساره ی بارامی شیروه شین له سامی دیمه ن و پروکاری ئه و شه پکه یه شمشیری فری دا. له بهر ده سپرژ و ته متومانی تهنگان، هه تاو سیله شینه ی ئاسمانی چه شنی مه تال به به ره وه گرت. هینده ی نه مابوو که غه زاکه رانی مسولمان و دلیرانی تاقانه په رست شکستیان به سهر شانی دا بئ و چاووزار و پشووی بئ فه ری کافران بیانگریته وه. هیزی خه نیم نیوه ی خیره ته کانی هوردوو به زیان وه بهر خویان دا و لافاوی پیاده ی کافران ده وران پشتی تاو و بارگای ئه و پادشا به دیمه ن خۆره تاوه یان وه کی پۆله هه ساره ی بئ فه ر ده وره دا. به لام له ناکاو پاریزه ری شه ره فی ته ختی به رزی فه رمانه وایه تی، پیکه ره ی کاروباری پله ی پیشه وایه تی، به وری پیشه ی مهیدانداری و شیر ی چپای به ره نگاری، خه باتکاری دین سنان پاشای جوغالزاده و پرای فاتح گیرای خانی برای غازی گیرای خانی تاتار له بالی راستی میری نه به زه وه گوپمیان به ست و هه لمه تیان برد. ئه سپی چه شنی برووسکه یان تاو دا و شیر ی جه وه رداریان به خوینی کافران خسته سهر په نگ ی یاقووتی ده نکه هه ناری و زمرووتی شمشیریان به تریفه ی سیوه یلی به خته وه ری چه شنی یاقیقی یه مانی سوور هه لگیپا. سولتانی به رزه شانیش خه یالی پرینگانه وه ی به ناخی دا تینه په ری و پکئی سهر که وتنی هینایه جۆلانه و به هه لمه تیکی رۆسته مانه ئه و تاقمه گلاوه ی وه بهر خۆی دا. به مه زنده ی کهسانی وریای چاو تیژ، له قه ننه یه کدا نیزیکه ی سه د و بیست هه زار کافری لاپه ره سه ن

بوونه چیشته‌ی شیر‌ی برنده‌ی وا که هه‌وریان دادینا و به د‌ه‌س ئیماندارانی خه‌زا‌که‌ر تیداجوون. پاشماوه و هه‌زاره‌زیله‌ی له‌شکری شکسته‌یان «ده‌ت‌گوت که‌ره‌کیوی سرک و پا‌کردوون، که له ترسی شیر هه‌لاتوون»^۱. سولتانی بالاده‌ست به شوکرانه‌ی ئهم سه‌ره‌که‌وتنه‌ گه‌وره، که‌وته سپاس و په‌سن و پی‌زانینی په‌روه‌ردگار. میران و وه‌زیران و مه‌زن و ماقوولان له ژیر پی‌چکه‌ی ته‌ختی فه‌رمان‌په‌وایه‌تی که جیی هاوار و بانگی هه‌مووانه کۆبوونه‌وه. سنان‌پاشا کرایه وه‌زیری هه‌ره‌گه‌وره و چه‌ند که‌س له خزمه‌تکاران و جا‌پ‌ده‌ران و پاسه‌وانانی ده‌رانه‌ی میری که ناپیاوانه په‌ویبوون، گیران و کوژران. ئه‌وانه‌ی ئازایانه جوولابوونه و مه‌ردانه ده‌ستیان کردبۆوه میر هه‌مووی خه‌لات کردن و که‌وتی شانازی به شانی دادان و بوونه جیی ئێ‌رمی هاوشان و ئامپاکانیان. نووسه‌رانی بی‌وردی ناسک خه‌یال و بو‌یژانی په‌نجه‌نه‌خشی‌نی شیرینکار، به په‌وتیکی بوخت و پاراو و له‌بار که‌وتنه هۆ‌نینه‌وه‌ی لیزگه‌ی دو‌ر و گه‌وه‌ری دانسته‌ی سه‌ره‌که‌وتنه‌کانی و به شیر و په‌خشان په‌نگاندیان. کۆمه‌لی ته‌ته‌ری تیژباتی چه‌شنی مانگ و ئه‌ستێ‌ره‌ی گه‌پۆک مزگانی ئهم هه‌واله‌یان به گو‌یی گه‌وره و گچکه‌ی دوور و نیزیکی هه‌موو ولات و هه‌ریم و ناوچه و مه‌تبه‌ندان را‌گه‌یاند و ده‌نگ و ئاوازه‌ی خه‌زا‌کانی و پله و پایه‌ی شان و شه‌وه‌که‌تی سولتانی خاوه‌ن‌بر‌شت که ده‌سه‌لاتی بارته‌قای هی‌زی چه‌رخ‌ی گه‌ردوونه، ئه‌و سه‌ره‌وسه‌ری دنیای ته‌نییه‌وه.

دنیا به ده‌نگ و ئاوازه‌ی فه‌رمان‌په‌وا پازایه‌وه
سه‌ره‌که‌وتنی ساله‌پێیه‌ک پو‌یشت و ده‌نگی دایه‌وه

۱ - «كانهم حمر مستنفرة ، فرت من قسوره»، قورئانی پیرۆز، سووپه‌ی موده‌سه‌سی‌ر،

شادی شاباتی نهنگاوت له نئو کۆپی مسولمانان
داتهپی دلی کافران سام و ترس خویان پانان

شوکرانهی خودا ده بژێرم که پینووسی نووسینم له گێرانهوهی سهربوردهی
میران و مهزنانی کوردستان بۆوه و توانی رووداوهکانی مهودای سیسهده و شازده
سال فه رمانه وایهتی خونکارانی خاوهن شکۆی خانه دانی عوسمانیشی به کورتی
بخاته سهر. قه لهم ویستی له کاتیکا پشوو بدا که هه واتی داگیرسانی خوشفهری
دهسهلات و یه کهم گهشت و گهرانی پادشای چواریهکی جیهانی ژینگهی ئاوه دان
بۆته تاجی شانازی و به سهریهوه دهردهوشیتهوه. بنووس وای به باش زانی
ههتا به پیتی گهت و پهیمانی سهرهتای بهشی دووم، زۆری له سهر نه روا و له
کورتی به پیتیهوه و وسکوت به خۆی بینئ و مۆری بێدهنگی له دم بدا. ویستی به
پارانهوه بۆ مانهوه و گهشه و نه شهی دهسهلاتی پادشای جیهان پهنا که مه بهست
له نووسینی ئهم کتێبه خسته نه پرووی باس و خواسی بته و به نه چه کهی په سه نی
به رزه و هه جاخیهانه، کر و نه خشی داکووژینئ.

په بی خودایا ههر به خته وهر بی ئهم پادشایه
له تاج و تهختی قهت کهم نه هینئ ههتا ههتایه
به کامه رانی و به شادمانی ته مه ن با ته سهر
به تینی تاوی، داری هومیدی خه لک بیهته بهر
به تیشکهی خودا سهر سه رای دلی دهردهوشیتهوه
ته وای جیهان له ژیر نه قیمی ده حاو یته وه

سپاسیکی دوور له چاونه زیری و چنۆکی بۆ پادشایهکی که منی خاکه پای
هه ژاری یاریده دا و سهره پای ده سکورتی و بپه کردنی بیرى ئالۆز و میشتکی

ھاروۋژاۋ و دالى زامار دەستى بە بن بالى گرتىم و بەرەو سەرکەۋىتى بىرىم. چۇن شياۋە ئاۋا ھارىكارم بوو ھەتا تۈانىم لە ماۋەيەكى كورت و سەردەمىكى زىپىن دا چۇنىەتى ۋوداۋەكانى كوردستان وپراى بەسەرھاتى پادشايان و خونكارانى ئىران و توۋرانى ھاۋچەرخى بنەمالەى عوسمان بە ھەوداى نووسىن بەرمەۋە سەرىكتر و بە وردى تىكەۋم و بەرموۋرىكى تەرز و لەبارى پىن جەللە كەم و ھەرچى ۋوزە و ۋزەتۇكە دەريھاۋىم. ئەۋەندەى زانىۋمە و لە خۇم ۋادىۋە ھەلە و پەلەى نەقل و نەزىلە و ھەل و ھەلکەۋتەكانم ھەلگرتۈۋنەۋە و لەم ۋەشنوۋسە نارىكەدا چۇن پىۋىستە ھەۋلەم داۋە و بە كرژى تىپراچوۋم و ھەر ئاۋاشم داكوۋژاندۋە.

شۈكر بۇ خودا كە لىۋوۋمەۋە
 ھەتاۋى تەمەن ھەر بە دوۋمەۋە
 كە دۋا لاپەرەى ترووسكاىەۋە
 مۇرنەقىمى خۇم ۋەنگى دايەۋە

ليزگه‌ي ناوي كهسان

(ئ)

نۆجه ياقووب، ۷۱

نۇرتۇق رەشىدى، ۶۵

نۇردووشا، ۱۸۴

نۇغزلوو محەممەد، ۱۴۳، ۱۴۶، ۱۴۷

۱۵۴، ۱۵۷

نۇغوزخان، ۱۹

نۇلاماخان، ۲۰۳

نۇلمە، ۲۸۰

نۇوزوون حەسەن بەگ، ۱۳۹، ۱۴۷، ۱۶۰

۱۶۵

نارەحمان بەھادور، ۵۰

نارەحمانى جامى، ۱۶۶، ۱۷۹، ۱۸۱

نارپاخان، ۵۷، ۵۸

نالتەتاقى چركەس، ۲۴۲

ناغا محەممەدى پروژئەفزون، ۱۷۵

ناغامحەممەدى ئايتەموورى، ۶۶

ئاندرى دوورى، ۲۱۵

ناورەحمان ئەفەندى، ۲۵۴

ناورەحمان بەگى وستانى، ۲۸۰

ناورەحمانى مەرزىفوونى، ۱۰۸

ئايشىيى، ۲۷۴

ئەباقاى خان، ۲۷

ئەبدال بەگى دەدە زولقەدرى، ۱۷۱

ئەبولىبەقا، ۳۰۸، ۳۰۹

ئەبولخىرخانى ئۆزبەك، ۱۲۴، ۱۳۲

۱۵۹، ۲۱۵، ۲۴۲، ۲۵۶

ئەبولىفەتج بەگى ئەفشار، ۲۱۷

ئەبولقاسم بابور، ۱۰۷، ۱۲۳، ۱۳۰

۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۷، ۱۶۵

ئەبولىمحەممەدخان، ۲۴۴

ئەبوئىسحاقى ئاق شەمسەددىنى، ۱۵۲

ئەبووبەكرى كرېت، ۵۳

ئەبووبىكا، ۴۴

ئەبووتالىب، ۲۰۵

ئەبووتوراب، ۱۶۷

ئەبووحەنىفەي كووفى، ۲۰۸، ۲۶۷

ئەبووسەئىدخان، ۳۷، ۴۳، ۴۵، ۴۸

۵۴، ۵۹

ئەبووسەئىدمىرزىا، ۱۳۴، ۱۳۷، ۱۶۵

ئەبوومەسعوود ئەفەندى، ۱۷۷

ئەبووموسلىم، ۶۰

ئەمىر چوپان، ۴۰، ۴۵، ۴۶، ۴۸، ۵۰.	ئەحمەدپاشاى وەزىر، ۲۰۴
۵۱	ئەحمەدخان، ۲۵۸
ئەمىر حاجى توغاي، ۵۸	ئەحمەدمىرزا، ۲۷۳
ئەمىر زوننۇن، ۱۶۹	ئەحمەدى غەفغارى قەزوينى، ۱۸
ئەمىر شاھى، ۱۱۶	ئەحمەدى گۇرانى، ۱۲۹
ئەمىر عەبدولباقى، ۱۷۵	ئەحمەدى لور، ۱۱۲
ئەمىر مەحمۇد، ۵۱	ئەرپاي كاۋن، ۵۷
ئەمىر موسافىر، ۵۵	ئەرتۇغرۇل، ۱۹، ۲۲، ۲۳، ۲۴
ئەمىر نەجم، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۶، ۱۷۷.	ئەرغۇن، ۲۷، ۱۲۷
۱۷۸	ئەرىق، ۵۷
ئەمىر نەجمى دووم، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸	ئەسغەندىاربەگى، ۹۳، ۱۱۳
ئەمىرەسولتانى مووسلى، ۱۸۳، ۱۸۵	ئەسكەندەرمىرزا، ۱۱۳، ۱۱۵، ۱۱۸
ئەمىرخانى توركان، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷	ئەسكەندەرى جووتقۇچ، ۱۲۵، ۲۳۱
ئەمىرخانى مووسلى، ۱۶۹، ۱۷۳، ۱۸۸.	ئەسلان سولتانى ئۇستاجلووى، ۳۰۶
۱۹۰، ۱۹۱	ئەللاقولى سولتان، ۲۵۷، ۲۶۰، ۲۶۱
ئەمىرسولتان، ۲۰۷	ئەفراسىيابى جەلاوى، ۹۵
ئەمىرەدىباج، ۱۸۷، ۲۱۱، ۲۶۲، ۲۶۳	ئەفرەنگ، ۶۱
ئەمىنەددىن، ۵۹	ئەفرەيدون، ۷۸
ئەنووك ئۇغلى، ۲۰۵	ئەفشارى مەنسۇر، ۲۱۱
ئەيازپاشا، ۲۳۵، ۲۵۳	ئەقبووقا، ۲۸
ئەيىۋوبى ئەنسارى، ۱۳۳، ۱۴۹	ئەقجە قۇجە، ۵۰
ئەلتەيمۇر، ۵۸	ئەلەندبەگ، ۱۵۸، ۱۶۲، ۲۱۰
ئوزار، ۲۲	ئەلىاسبەگى ئىقووت ئۇغلى، ۱۶۳
ئومىدى، ۱۳۷، ۱۶۹	ئەلىاسبەگى زولقەدر، ۱۶۳
	ئەمکان، ۴۴

- ئوروخان، ۱۹، ۲۷، ۴۷، ۴۹، ۵۰، ۵۴،
 ۵۶، ۵۹، ۷۰، ۷۱، ۷۴، ۱۲۶، ۱۲۹،
 ئوروخان، ۲۷، ۴۹، ۵۴، ۱۲۹،
 ئوزدهمير، ۲۷۹،
 ئىبه‌سولتان، ۱۵۵، ۱۵۷، ۱۵۸،
 ئىبنوئىبراھىم، ۱۸۶،
 ئىبنوواجب، ۴۲،
 ئىبنووحه‌نش، ۱۸۶،
 ئىبنووحوسين، ۱۶۷،
 ئىبنووخه‌رفووش، ۱۸۶،
 ئىبنوسعد، ۱۸۶،
 ئىبنوسه‌والم، ۱۸۶،
 ئىبنووعه‌تا، ۱۸۶،
 ئىجه‌ك ئۇغلى، ۲۵۷، ۲۶۱،
 ئىختياره‌ددىن كه‌سەن، ۸۰،
 ئىدرىسى بدلىسى، ۱۸۰،
 ئىره‌ج نه‌ويه‌خت، ۲۵،
 ئيسرائيل، ۱۸، ۲۲،
 ئىسلام گىراي خان، ۲۹۲،
 ئىسماعيل حه‌ققى ئوزوون چارشى-
 لى، ۱۱، ۲۵،
 ئىسن قۇتلوغ، ۵۵،
 ئىلتەكيز، ۶۵، ۸۱،
 ئىلدروم بايه‌زيد، ۱۹، ۶۳، ۹۲، ۹۳،
 ۹۴، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۳، ۱۰۹،
 ئىمام ره‌زا، ۱۱۹، ۱۷۳، ۲۰۵، ۲۰۶،
 ۲۲۴، ۲۳۹، ۲۴۲، ۲۶۶، ۲۷۳، ۲۸۷، ۳۱۱،
 ئىمام فه‌خرى رازى، ۹۲،
 ئىمام محهمه‌دى عه‌سكەرى، ۹۵،
 ئىمام محهمه‌دى مه‌دى، ۲۴۷،
 ئىمامزاده‌ حوسين، ۲۳۹،
 ئىمامى شافعى، ۴۱،
 ئىنال، ۱۹۲،
 ئينه‌خواجه، ۱۵۹،
 (ب)
 بۇروون سولتانى ته‌كه‌لوو، ۱۷۴،
 بۇزاقلوو، ۲۲،
 بۇلغاي، ۱۹،
 بۇلغان، ۱۵۹،
 بابابه‌هادور، ۴۴،
 باباحوسين، ۱۲۵،
 بابورميرزا، ۱۳۰، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۶۸،
 ۱۷۵، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۸۴،
 بازىكبه‌گى پورناك، ۱۷۰،
 باستى، ۶۳، ۶۵،
 بان ئىستيفان، ۱۴۶، ۲۱۶،
 بايه‌زيدخان، ۹۴، ۹۶، ۹۷، ۱۵۲، ۱۵۳،
 ۱۵۵، ۱۵۷، ۱۵۹، ۱۶۲، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۹،
 ۱۸۰، ۱۸۹، ۱۹۴،
 بايدووخان، ۳۲، ۵۷،

بايز پاشا، ۱۰۹	بۇلا ئۇغلان، ۱۵۹
بايسونقور، ۱۹، ۹۵، ۱۰۱، ۱۰۷، ۱۱۲،	بۇلا چەنگسانگ، ۳۰
۱۱۶، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۳، ۱۳۷، ۱۳۸،	بۇلاخان، ۵۶
۱۴۴، ۱۵۵	پەرتەوپاشا، ۲۴۸
بايسووق، ۱۹	پەرويز چەلەبى، ۲۵۴
بايوندوربەگ، ۱۴۸	پەريخان، ۲۶۹، ۲۷۵
بەدرەددىنى دەقىقى، ۱۰۸	پەرى بەگى قۇجلوو، ۲۶۶
بەدرخاننى ئۇستاجلوو، ۲۰۵، ۲۳۳،	پىترۇ پاراش، ۲۱۴
۲۶۵	پىغەمبەر، ۱۳، ۱۶، ۳۳، ۱۰۱، ۱۴۹
بەدرخاننى شەرەفلوو، ۱۹۶، ۲۰۲	پىغەمبەرى مەزن، ۱۴۹
بەركەل، ۸۱	پىرئەحمەدبەگ، ۱۳۹، ۱۴۳
بەرلاس، ۸۱	پىربوداق، ۱۳۸، ۱۳۹
بەغدا خاتوون، ۵۰، ۵۵	پىرەحمەمدە، ۲۶۴، ۲۷۶، ۲۹۲
بەھائەددىن غومەر، ۹۹	پىرھوسەين، ۶۲
بەھائەددىن وەلدە، ۴۹	پىرغومەربەگ، ۱۸۳
بەيرام خواجەى توركمان، ۷۷	پىرى خەلىفەى ھەمىدئىلى، ۱۳۰
برايمبەگى قەرامان ئۇغلى، ۱۳۹	(ت)
بوخارى ھەنەفى، ۴۰	تۇغان، ۱۹
بوداقخاننى چىگى، ۳۱۰	تۇقمتوور، ۱۹
بورهان، ۶۳، ۲۲۵	تۆلەك بەھادور، ۲۴۳
بورهانەددىن ئەحمەد، ۹۳	تاتارسولتان، ۲۳۰
بورهانەددىنى تەورىزى، ۴۹	تاتى ئۇغلى، ۲۲۶
بوستان چەلەبى، ۲۵۴	تاجەددىن ئىبراھىم، ۱۲۹
بووسەغىد، ۵۷، ۱۲۷، ۱۳۲، ۱۳۶، ۱۴۳	تايچوو، ۲۹
(پ)	تەرمەزى، ۴۹

- ته‌قييه‌ددین، ۲۳۲، ۲۴۲
- ته‌کوری ئیستانبوول، ۱۰۳
- ته‌کوودار ئوغلان، ۲۷
- ته‌یموورتاش، ۵۱، ۶۲، ۹۲
- ته‌یموورسولتان، ۱۶۹، ۱۸۲
- ته‌یموورشاش، ۸۷، ۸۸، ۹۰، ۹۱، ۹۷
- ته‌یمووری کووره‌گان، ۸۱، ۱۰۰، ۱۲۶،
- ۱۳۴، ۱۴۴، ۱۶۷، ۲۱۹، ۲۹۸
- توغا ته‌یموور، ۴۴
- توغرای، ۳۲، ۸۱
- تومان‌بای چرکه‌س، ۱۸۶
- توورسوون، ۲۶
- توورغوود ئوغلی، ۲۳۷
- توقیا، ۱۵۹
- (ج)
- جان بی‌دی، ۱۸۹
- جان چیره‌س، ۲۱۷
- جانگیربه‌گ، ۱۴۰
- جانم چرکه‌س، ۱۹۲
- جانی قوربان، ۹۱
- جه‌بارقولى، ۳۰۰
- جه‌شنگیری، ۴۱
- جه‌غفریه‌گی که‌نگرلووی، ۲۳۸، ۲۴۱
- جه‌غفریاشای خاتم، ۲۹۴
- جه‌لاله‌ددین سیورغته‌می‌ش، ۵۳
- جه‌لاله‌ددین محهمه‌د، ۱۹۲، ۱۹۳، ۲۲۹
- جه‌لاله‌ددین محهمه‌د نه‌کبه‌ر، ۲۲۹
- جه‌لاله‌ددینی ده‌وانی، ۱۴۳
- جه‌لاله‌ددینی رۆمی، ۴۹، ۱۸۸
- جه‌لاله‌ددینی کوردی، ۴۹
- جه‌لاوخان، ۵۱
- جه‌م، ۱۵۲، ۲۴۹، ۳۱۳
- جه‌م‌ه‌سولتان، ۱۵۲
- جه‌ماله‌ددین نه‌فروم، ۴۳
- جه‌ماله‌ددینی شیرهنگی، ۱۸۴، ۱۹۴
- جه‌مشید، ۲۶۹، ۳۱۸
- جه‌مشیدخان، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۶۳، ۲۶۷
- جه‌مشیدشاش، ۴۵
- جه‌گره‌سولتان، ۱۹۸
- جولبانبه‌گی خه‌لخال، ۱۶۴
- جونه‌یدمیرزا، ۲۷۳
- جووجی، ۱۵۹
- جووجی فشاری، ۸۲
- جووجی قه‌ساری، ۴۴
- جوون، ۷۸
- (چ)
- جه‌نگیزخان، ۱۹، ۲۷، ۳۲، ۴۴، ۵۷،
- ۸۱، ۸۲، ۱۰۲، ۲۷۲
- چرکه‌س مه‌حموود، ۲۳۷

- جووھاسولتان، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۷، ۱۹۸،
 ۲۰۰، ۲۰۲، ۲۰۳
- (ح)
- حاجى بەكتاش، ۹۳، ۱۹۶
 حاجى ھەسەن زادە، ۱۵۱
 حاجى خەلىفەى ئىستانبۇلى، ۱۵۲
 حاجى كووتووال، ۲۸۷
 حاجى نەورۇز، ۳۲، ۳۳، ۳۴
 حاجى ئاغاي مېھماندار، ۲۱۷
 حاجى بەگى دۇنبلى، ۲۱۰
 حافىز يۇسۇپ شاي، ۸۶
 حافىزەددىن مەھمەدى كوردى، ۹۸
 حافىزى ئەبرو، ۱۱۶
 ھەزرىتى ئەبۇبەكر، ۲۷۴
 ھەزرىتى ەلى، ۷۹، ۲۰۵
 ھەزرىتى مەھمەد، ۱۲۸
 ھەسەن، ۲۹، ۴۱، ۵۸، ۵۹، ۶۱، ۶۵،
 ۸۴، ۱۲۶، ۱۳۰، ۲۰۹، ۲۷۳
 ھەسەن ئاغاي قاپۇوچى باشى، ۲۳۸
 ھەسەن بەگى بايوندورى، ۱۴۰، ۱۴۱،
 ۱۴۶، ۱۵۰
 ھەسەن بەگى ھەلوچى ئۇغلى، ۲۷۵
 ھەسەن بەگى شاملو، ۱۶۲
 ھەسەن بەگى يوزباشى، ۲۳۶، ۲۳۷
 ھەسەن پاشاى خاتم، ۳۱۰
- ھەسەن سولتانى فىج ئۇغلى، ۲۳۴
 ھەسەنى سامسۇنى، ۱۵۱
 ھەقۇيردى توركمان، ۲۰۵
 ھەكىم شامەھمەد، ۱۸۱
 ھەكىم نوورەددىنى، ۲۴۲
 ھەلىم چەلبەى قەستەموونى، ۱۸۹
 ھەمەسالە، ۲۱۵
 ھەمدۇللا مستەوفى، ۴۲، ۴۴
 ھەمدوور، ۱۹
 ھەيدەر مەھمەد، ۱۶۷
 ھەيدەربەگى ئەنيس، ۲۳۲
 ھەيدەر پاشا، ۲۸۵، ۲۹۲، ۳۰۴، ۳۱۰
 ھەيدەرمىرزا، ۲۶۸، ۲۷۰، ۲۷۳
 ھىلى، ۴۱
 ھوسىن كىاي جەلاوى، ۱۶۳
 ھوسىن بەگى ئۇستاجلو، ۲۳۸
 ھوسىن بەگى ەلىخانى، ۱۵۷، ۱۶۱
 ھوسىن بەگى لالە شاملو، ۱۶۳، ۱۷۲
 ھوسىن بەگى يەساوتباشى، ۲۴۳
 ھوسىن خان بەگى ھەسەنلو، ۲۷۷
 ھوسىنى ئىلخانى، ۴۷
 ھوسىنى سەعدلو، ۱۶۵
 ھىسامەددىن بەدرى، ۴۱
 ھىسامەددىن ھەمىد، ۵۳
 ھىسامەددىن لاجىن، ۳۴، ۳۵

حیسامه ددینی لهنگه پروودی، ۳۱۴

(خ)

خام به کی تالش، ۱۷۱

خاقانی، ۷۸

خان نه حمده، ۲۱۲، ۲۵۶، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۴

۳۱۳، ۳۱۲، ۳۰۶

خان محمده، ۱۶۹، ۱۷۰

خان به کی خاتون، ۲۲۰

خه جیج خاتون، ۱۶۰

خه لیفه ی نه نساری، ۲۶۴

خه لیل خانی سیامه نسور، ۲۴۵

خه لیلی زولقه در، ۲۰۶

خه بیام، ۲۰

خیره ددین نه فنه ندی، ۲۵۴

خدرپاشا، ۱۲۹، ۲۹۰، ۳۱۰

خواجه مهرجان، ۷۶

خواجه نه دههم، ۱۹۳

خواجه تاجه ددین، ۸۰

خواجه جه لاله ددین محمده، ۱۹۲

۱۹۳

خواجه حافظ، ۳۷

خواجه رهشید، ۳۶، ۳۹، ۴۳، ۴۵، ۷۲

خواجه سه عده ددین ساوجی، ۳۶

خواجه عه بدوللا نه نساری، ۶۴، ۱۱۱

خواجه عه بدولحه یی، ۶۶

خواجه عه لیشا، ۴۳، ۴۵، ۴۸

خواجه عه لی، ۶۵، ۶۶، ۲۵۹

خواجه که لان، ۲۱۳

خواجه لؤء لؤء، ۵۳، ۷۲

خواجه مه حمودی ساغهرچی، ۱۷۴

۱۷۵، ۱۷۸

خواجه مهرجان، ۷۶

خواجه محمده ی بۆران، ۳۰۴

خوانده میر، ۳۵

خوابه نده، ۳۹، ۴۴، ۲۷۳، ۲۷۹

خودا بیری، ۲۱۷

خوسرمو، ۷۸، ۱۳۰، ۱۵۱، ۲۹۶

خوسره وپاشا، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۷۷

خودی، ۳۰۲

(د)

دانا خه لیلی قاجار، ۱۵۵

دانا محمده ی نه فشار، ۱۷۳

دمده به گ، ۱۷۴، ۱۸۲

دهرویش محمده دخان، ۲۲۶

دهلوی سه یفه ددین، ۲۳۷

دهموورپاشا، ۱۲۶

دهولت ئوغلن، ۱۵۹

دهیرولغوا ویووده، ۱۱۰

دیخخودا، ۱۶، ۲۷، ۳۰، ۳۵، ۳۷، ۳۹

۴۱، ۴۹، ۶۰، ۱۴۲

دئوسولتانی پۆملوو، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵	زه‌ینو‌لعابیدینی سه‌فه‌وی، ۱۷۹
۱۹۰، ۱۹۴، ۱۹۷	زولفه‌قار، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۱
دلشاد خاتوون، ۵۹	زیائو‌لمولک، ۴۸
دولندی خاتوون، ۴۶	زینه‌ش به‌ه‌ادور، ۱۹۸
دوندار، ۲۲	(س)
دین قلیچ، ۲۰۰	سۆفی تورخان، ۱۰۰
پاجر سییقری، ۱۶۰	سۆفی چه‌له‌بی، ۱۸۸
په‌شیده‌دین فه‌زلوللا، ۳۹	سۆفی خه‌لیلی مووسلاوی، ۱۴۸
(ر)	سۆفی عه‌لی چه‌له‌بی، ۲۵۵
په‌مه‌زانی کوپی یووره‌گیر، ۲۳	سۆفی وه‌لی، ۲۴۵
پوکنه‌ددین زیره‌کزاده، ۱۸۹	سۆنگقان، ۵۷
پوکنه‌ددین سایین، ۴۸	ساتی خاتوون، ۴۶
پوکنه‌ددینی ته‌بییی، ۲۱۲	سارمی کوردی موکری، ۱۶۸
(ز)	ساروو عادل، ۸۷، ۸۸
زاتی گورجی، ۲۶۶، ۲۶۸، ۲۷۰	ساروو عادل، ۸۷
زه‌که‌ریا نه‌فه‌ندی، ۲۵۱	سارووباتی، ۲۴
زه‌که‌ریای خه‌لووه‌تی، ۱۰۸	سارووپیرو، ۱۸۳
زه‌که‌ریای پازی، ۱۶۲	سارووچه‌پاشا، ۹۲، ۱۲۶
زه‌هیره‌ددین قازی، ۱۰۳	ساروو‌عه‌لی مۆردار، ۱۶۸
زه‌هیره‌ددین میرزا بابور، ۱۵۶	ساروو‌قه‌پلانی، ۱۷۰
زه‌ینه‌ددین نه‌بابه‌کر، ۸۸	ساروویتی، ۲۴
زه‌ینه‌ددین سه‌ید عه‌لی، ۴۱، ۲۲۳، ۲۴۲	سالار، ۴۱، ۵۴، ۷۸
زه‌ینه‌ددینی خه‌وافی، ۹۸، ۱۰۸	سه‌دره‌ددین نه‌حمه‌دی خالیدی، ۲۸
زه‌ینه‌ل‌خانی شاملوو، ۱۷۱، ۱۸۷	سه‌دره‌ددین مووسا، ۱۵۹
زه‌ینو‌لعابیدین، ۲۷۳	سه‌دره‌ددین، ۲۹، ۴۹، ۲۰۹

سولتان ئه‌حمده، ۸۸، ۸۹، ۹۶، ۱۰۷،	سه‌ديه‌ددين يۇسف، ۴۱
۱۲۶، ۱۴۳، ۱۵۶، ۱۷۷، ۱۸۷، ۲۲۰، ۲۷۳	سه‌رئه‌فراز سولتاني، ۲۱۲
سولتان بازيد، ۱۵۲، ۱۵۸، ۲۳۴، ۲۳۶،	سه‌كتوور نۆيان، ۲۸
۲۴۱	سه‌لاحه‌ددين ناشتي، ۱، ۱۱، ۲۰، ۱۶۰
سولتان بايه‌زيد، ۱۹، ۸۸، ۹۷، ۱۰۱،	سه‌لاحه‌ددين بووله‌وي، ۱۰۸
۱۰۹، ۱۴۹، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۵، ۱۵۷، ۱۵۹،	سه‌لجوق، ۱۸، ۲۲
۱۷۲، ۱۷۶، ۱۷۹، ۱۸۹، ۲۳۵، ۲۳۶،	سه‌لمان، ۶۲، ۶۵، ۶۸، ۷۰، ۷۷، ۸۰،
۲۳۷، ۲۳۸، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۵۰، ۲۵۳، ۲۵۷،	۸۴، ۸۵، ۸۶، ۲۸۸، ۳۲۲
سولتان بايز، ۱۷۷، ۱۸۰	سه‌لماني جابري ئيسفه‌هاني، ۲۷۶
سولتان برايم‌ميرزا، ۲۳۱، ۲۷۳	سه‌لماني ساوجي، ۵۳، ۵۷، ۷۷، ۷۹
سولتان جه‌قماق، ۱۲۱	سه‌ماعووني گورجي، ۲۷۹، ۲۸۵، ۳۰۳
سولتان حه‌يدمر، ۱۵۳، ۱۶۰، ۲۱۵،	سه‌ماونه، ۱۰۶
۲۳۹، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۳، ۳۱۳	سه‌يد ئه‌حمده‌ي قرئمي، ۱۲۹
سولتان خه‌ليل، ۷۸، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۷،	سه‌يد ئه‌حمده‌ي لاله، ۱۸۴
۱۸۸، ۲۰۶	سه‌يد برايم، ۱۶۱
سولتان سه‌ليم، ۱۹، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۸۳،	سه‌يد عه‌بدوئللاي، ۱۸۴
۱۸۵، ۱۸۷، ۱۸۸، ۲۱۴، ۲۳۴، ۲۳۵،	سه‌يد عه‌لي سه‌مه‌رقه‌ندي، ۱۲۹
۲۳۶، ۲۴۰، ۲۴۹، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۶۰،	سه‌يد محه‌مه‌د، ۲۲۸
۲۶۲، ۲۶۷، ۲۸۱، ۳۲۰	سه‌يدبه‌گي كه‌موونه، ۲۲۰
سولتان سه‌ليم‌خان، ۱۹، ۱۷۶، ۱۸۳،	سه‌يدي ئه‌رده‌وييلي، ۱۴۲
۱۸۵، ۱۸۷، ۱۸۸، ۲۱۴، ۲۳۴، ۲۳۵،	سه‌يفه‌ددين ئه‌حمده، ۱۷۴
۲۳۶، ۲۴۰، ۲۴۹، ۲۵۲، ۲۶۰، ۲۶۲،	سنان جه‌له‌بي، ۲۵۴
۲۶۷، ۳۲۰	سنان‌پاشاي جوغال نۆغلي، ۲۹۰،
سولتان سوله‌يمان‌خان، ۱۹، ۱۸۹،	۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۳۱۵،
۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۰۱،	۳۱۶، ۳۱۷، ۳۲۱، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶،

۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۴،	۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۹، ۲۱۱، ۲۱۲،
۱۲۶، ۱۲۸، ۱۴۳، ۱۵۸، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۷۰،	۲۱۵، ۲۱۷، ۲۲۰، ۲۲۵، ۲۳۰، ۲۳۲،
۱۹۱، ۲۴۲، ۲۵۳، ۲۶۷، ۲۷۷،	۲۴۷، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۶۰، ۲۸۱،
۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۹۰، ۲۹۲، ۲۹۸،	سولتان سوله یمان، ۹۹، ۱۸۸، ۲۰۳،
۳۱۱، ۳۱۳، ۳۱۵، ۳۱۷، ۳۲۰،	۲۰۷، ۲۱۶، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۱، ۲۲۳،
سولتان مرادخان، ۱۹، ۶۳، ۷۴، ۷۵،	۲۲۵، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۳۴، ۲۴۹،
۷۶، ۷۷، ۷۸، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲،	سولتان شاهه نشا، ۱۷۷،
۱۰۷، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۳، ۱۱۵، ۱۱۶،	سولتان عهبدوللا، ۱۷۷، ۲۵۳،
۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۴،	سولتان عهله مشا، ۱۷۷،
۱۲۶، ۱۲۸، ۱۵۸، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۷۰،	سولتان عوسمان، ۳، ۱۸، ۱۹، ۲۳،
۲۴۲، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳،	۲۴، ۲۵، ۲۶، ۴۰، ۴۱، ۴۳، ۴۷، ۴۹، ۵۴،
۲۹۰، ۲۹۲، ۲۹۸، ۳۱۱، ۳۱۳، ۳۱۵،	سولتان قاسم، ۷۵،
۳۱۷، ۳۲۰،	سولتان قورقود، ۱۷۷،
سولتان مستهفا، ۱۰۹، ۱۴۳، ۲۲۸،	سولتان مه محمود، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۱۰۷،
سولتان هاشم، ۲۶۱،	۱۴۶، ۱۵۶، ۱۵۹، ۱۷۴، ۱۷۷، ۱۹۱، ۲۵۳،
سولتان وهله د، ۴۹،	۲۶۰، ۲۶۳، ۲۷۳،
سولتان وهیسه، ۶۸، ۷۰، ۷۳، ۷۶،	سولتان مه محمود میرزا، ۲۶۰،
۷۷، ۷۹، ۸۰، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۸، ۱۷۴،	سولتان محهمه دخان، ۱۵، ۱۹، ۱۰۳،
سولتانم خانم، ۲۱۹، ۲۳۹،	۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۱۱، ۱۲۰،
سولتان غازی، ۱۹۲، ۱۹۵، ۲۰۷، ۲۰۸،	۱۲۱، ۱۲۴، ۱۲۶، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۲، ۱۳۳،
۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۲۱، ۲۲۲،	۱۳۴، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۶، ۱۴۸،
۲۲۹، ۲۳۱، ۲۳۵، ۲۳۸، ۲۴۰، ۲۴۱،	۱۵۰، ۲۲۰، ۲۸۳، ۳۲۰، ۳۲۱،
۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۴،	سولتان مراد، ۱۵، ۱۹، ۶۳، ۷۴، ۷۵،
سوله یمان به کی روملوو، ۱۹۷،	۷۶، ۷۷، ۷۸، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲،
	۱۰۷، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۳، ۱۱۵، ۱۱۶،

شاسمايل، ۱۵۹، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴،
 ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۵،
 ۱۷۹، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۵، ۱۸۷، ۱۸۸،
 ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۴، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳،
 ۲۷۴، ۲۷۶
 شاسمايلي دووم، ۲۴۱، ۲۷۴، ۲۷۵،
 ۲۷۶
 شاسواريه‌گ، ۱۸۵، ۲۵۹، ۲۶۲
 شاسوله‌يمان، ۱۹، ۲۲، ۲۴
 شاشوجاع، ۵۵، ۶۸، ۶۹، ۷۴، ۷۶،
 ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۳، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۹
 شاعه‌يباس، ۹۵، ۳۰۵، ۳۰۹، ۳۱۱،
 ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷
 شاعه‌لی پورناک، ۱۵۵
 شافوور، ۱۹
 شاقوباد، ۱۱۸
 شاقو‌لی خه‌ليفه، ۲۰۵، ۲۰۹، ۲۲۰، ۲۳۳
 شاقو‌لی سولتان، ۲۵۶، ۲۶۰، ۲۸۲
 شاقو‌لی عه‌رم‌بک‌رلوو، ۱۹۲
 شامه‌حمو‌دی ئينجوو، ۵۵، ۶۴
 شامه‌ممه‌د، ۱۸۱، ۲۷۹، ۲۸۶، ۲۸۷،
 ۲۸۸، ۲۹۳
 شامه‌ممه‌دی هه‌لق‌چيان، ۳۰۸
 شامه‌ممه‌دی يکن نؤغلی، ۱۲۹
 شانيمه‌توللا، ۲۲۹

سوله‌يمانبه‌گی کور‌ی بيژنه‌ن، ۱۴۸،
 ۱۵۳، ۱۵۵
 سونقور، ۲۲
 سيورغان، ۵۶، ۶۲، ۶۵، ۸۱
 (ش)
 شاسولتان محه‌ممه‌د، ۲۸۹، ۲۹۲،
 ۲۹۳، ۲۹۹، ۳۰۲
 شاتق‌ماس‌ب، ۳۵، ۱۹۰، ۱۹۴، ۱۹۶،
 ۱۹۷، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۵، ۲۰۶،
 ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۲، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶،
 ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲،
 ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸،
 ۲۲۹، ۲۳۲، ۲۳۶، ۲۴۳، ۲۴۷، ۲۵۶،
 ۲۶۰، ۲۶۲، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۷، ۲۷۳
 ۲۷۷، ۲۸۱، ۲۸۹، ۳۰۰
 شاته‌ه‌ماس‌ب، ۱۹۷، ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۰۷،
 ۲۰۸، ۲۱۲، ۲۲۲، ۲۲۵، ۲۲۹، ۲۳۰،
 ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۹، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳،
 ۲۴۷، ۲۶۱، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۷۲
 شاترعه‌لی، ۲۰۱
 شاجيهان، ۵۳
 شار‌وسته‌می لوپ، ۱۷۱
 شازاده جووکی، ۴۶
 شازاده غازان، ۴۶

شاهه‌باس، ۳۱۱، ۳۱۴	شیخ نيسحاقی نينجوو، ۳۷
شايه‌حيا، ۸۹	شیخ بالوولی، ۱۰۳
شبلې، ۸۹	شیخ برايم، ۳۳، ۷۸، ۱۰۳، ۱۵۹
شهره‌ف‌خانی بدلیسی، ۱، ۲، ۵، ۶، ۷	شیخ تاجه‌ددین، ۱۳۰
۹، ۱۰، ۱۱	شیخ جه‌ماله‌ددین، ۴۱
شهره‌ف‌ددین، ۶۹، ۱۱۰، ۱۲۳، ۱۲۹	شیخ جونه‌ید، ۱۵۳، ۱۵۹، ۱۶۰، ۲۰۵
۱۹۸، ۲۰۱، ۲۰۷، ۲۳۲، ۲۹۸	شیخ حامیدی کوړی مووسا، ۹۸
شهره‌ف‌ددین علی یه‌زدی، ۱۱۰، ۱۲۳	شیخ حه‌سه‌نی جه‌وزی، ۶۴
شه‌مخال، ۲۶۶، ۲۶۹، ۲۷۳	شیخ حه‌سه‌نی گه‌وره، ۶۱، ۶۲، ۶۳
شه‌مسه‌ددین، ۵۹، ۹۸، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۳۰	۶۶، ۶۸، ۷۰
۱۵۱، ۱۵۳، ۱۸۹، ۲۱۲، ۲۲۳، ۲۴۲	شیخ حه‌سه‌نی گچکه، ۶۱، ۶۲، ۶۴
شه‌مسه‌ددین شه‌دوللا، ۲۲۳	شیخ زاهید، ۶۸
شه‌مسه‌ددین محهمه‌د، ۹۸، ۱۲۰، ۱۲۱	شیخ سه‌فیه‌ددین، ۱۵۹، ۳۱۳
۱۵۳، ۲۴۲	شیخ سه‌فی، ۲۷۱
شه‌مسه‌ددین محهمه‌دی زمزی، ۱۲۰	شیخ شه‌هابه‌ددینی سیواسی، ۹۸
شه‌مسه‌ددینی ئیسفه‌هانی، ۱۷۱	شیخ عه‌بدوړپرهمان، ۱۰۸
شه‌مسه‌ددینی گۆرانی، ۱۵۰	شیخ عه‌بدولقادی گه‌یلانی، ۲۵۲
شه‌مسه‌ددینی گیلانی، ۱۶۲	شیخ عه‌بدولکه‌ریم شه‌فه‌ندی، ۲۵۵
شه‌مسولحه‌قی ته‌وریزی، ۴۹	شیخ عه‌تتار، ۲۱
شه‌هریار، ۷۸	شیخ عه‌لوان، ۱۸۹
شیخ ئاق‌بیق، ۱۳۰	شیخ قوتبه‌ددین، ۹۹
شیخ ئاق‌شه‌مسه‌ددین، ۱۵۰	شیخ قووجووی خه‌لیفه، ۱۵۲
شیخ شه‌بولوه‌فا، ۱۵۰، ۱۵۲	شیخ لامعی جه‌له‌بی، ۱۸۹
شیخ شه‌بولوه‌فای قوونه‌وی، ۱۵۲	شیخ محهمه‌دی بالغجی، ۷۲
شیخ شه‌وحه‌دی ئیسفه‌هانی، ۵۳	شیخ محهمه‌دی به‌ده‌خشی، ۱۸۹

- عه‌بدولمه‌لیکی شافعی، ۴۱
 عه‌بدولواسیع چه‌له‌بی، ۲۵۴
 عه‌بدی‌به‌گی شاملوو، ۱۶۸
 عه‌ره‌ب محهمه‌د، ۲۳۷
 عه‌لئه‌ددین فه‌ناری، ۱۵۳، ۱۸۰
 عه‌لئه‌ددین که‌یقوباد، ۲۲
 عه‌لئه‌ددین محهمه‌د، ۵۲، ۶۱
 عه‌لئه‌ددینی قوچ‌حه‌ساری، ۱۳۰
 عه‌لئه‌ددوله‌به‌گی زولقه‌در، ۱۴۸
 عه‌لیخان، ۱۵۷، ۱۶۱، ۲۶۸
 عه‌لی پاکمائی، ۳۰۱
 عه‌لی قوشچی، ۱۵۰
 عه‌لی‌ئاغای سه‌رسه‌گه‌وان، ۲۳۷
 عه‌لی‌سولتانی ئۆزبه‌ک، ۲۳۳، ۲۴۳
 عه‌لی‌سولتانی ئۆزبه‌کی، ۲۳۳
 عه‌لی‌سولتانی چیچه‌کلوو، ۱۸۸
 عه‌لی‌سولتانی زولفه‌قارکوو، ۲۰۱
 عه‌لی‌قولی‌به‌گی ئیسپه‌رلوو، ۲۹۱
 عه‌لی‌میرزا ئه‌فشار، ۱۸۳
 عه‌ویزپاشا، ۱۲۶
 عه‌ولاخان، ۱۹۶، ۲۱۸، ۲۲۵، ۲۵۶
 ۲۸۹، ۲۹۸، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۸
 ۳۱۲، ۳۱۴، ۳۱۵
 عه‌ولاخانی ئۆستا‌جلوو، ۱۹۶، ۲۱۸
 ۲۲۵، ۲۸۹
 شیخ محهمه‌دی که‌جه‌جانی، ۸۴، ۸۶
 شیخ محهمه‌دی که‌لیببولی، ۱۳۰
 شیخ محیدینی عه‌ره‌بی، ۱۸۸
 شیخ موخلیس‌پاشا، ۴۹
 شیخ‌زاده‌ی لاهیجی، ۱۷۳
 شیرحه‌سه‌نی ئیمووری، ۲۰۹
 شیرخانی ئه‌فغان، ۱۸۴، ۲۱۹
 شو‌جاعه‌ددینی قه‌رامانی، ۱۰۸
 شو‌جاعه‌ددینی کووسه‌ج، ۱۸۰
 شیبان، ۱۵۹
 شیه‌ک‌خانی، ۱۵۹، ۱۶۶
 شیروانشا، ۱۴۲، ۱۶۱
 شیرین، ۱۳۰
 (ف)
 فیلیامینوف ژیرتوف، ۷، ۸، ۱۱
 (ع)
 عادل گرای‌خان، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۲
 عالیشا، ۳۴
 عه‌بباس عه‌لی‌سولتان، ۲۳۴
 عه‌بدوهره‌زاق، ۵۹
 عه‌بدوللاخان، ۲۱۵، ۲۱۷
 عه‌بدولعه‌زیزخان، ۲۱۷، ۲۴۲
 عه‌بدولعه‌زیمی په‌رده‌دار، ۲۲۴
 عه‌بدولغه‌نی جاومش، ۲۳۷
 عه‌بدولله‌تیفی مه‌رزیفوونی، ۱۰۸

غورغوره‌ی گورجی، ۲۶۲	عوبه‌یدخان، ۱۷۸، ۱۸۲، ۲۱۷، ۲۴۲
(ف)	عوبه‌یدیللاخان، ۲۰۰، ۲۱۳، ۲۱۷
فاتح گیرای‌خان، ۳۲۵	عوبه‌یدیللاسلطان، ۱۶۹
فهره‌ددینی عه‌جه‌می، ۱۰۸	عوسمان شاقولتی، ۲۱۰
فهره‌پروخزاد، ۷۸	عوسمانی زونن‌ووره‌ین، ۲۷۴
فهره‌مه‌رز، ۲۲، ۷۸	عوسمانی غازی، ۱۸، ۱۹، ۲۴، ۲۶، ۴۰
فهره‌ندوش، ۲۱۶	۴۱، ۴۳، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۴
فهره‌یدوون، ۷۸، ۳۱۹	عومهر، ۸۲، ۹۹، ۱۰۸، ۱۳۴، ۱۴۳، ۲۷۴
فهره‌روخ حوسین، ۱۶۷	عومهره‌گی موسلاوی، ۱۴۴
فهره‌روخی ئاسنگه‌ر، ۱۱۵	عومهرشیخ، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۵۶، ۱۶۷
فهره‌روخ‌یه‌سار، ۱۵۳، ۱۵۵، ۱۶۰، ۱۶۱	۲۰۳، ۲۱۹، ۲۹۸
۲۱۴	عیزه‌ت مه‌له‌که، ۶۴
فهره‌دپاشای، ۱۸۹، ۱۹۲، ۲۹۰، ۲۹۱	عیزه‌ددین عه‌بدولله‌تیف، ۹۹
۲۹۸، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۱۰، ۳۱۱	عیسا چاشنیگرباشی، ۲۳۶
۳۱۳، ۳۱۵، ۳۱۷، ۳۲۰، ۳۲۱	عیسا چه‌له‌بی، ۱۰۱
فهره‌لوللا پاشتینی، ۵۹	عیماده‌ددین مه‌حمودی کرمانی، ۶۷
فهره‌لوللای ئه‌سته‌رابادی، ۱۱۲	(غ)
فهره‌ناندۆ کۆرتیژ، ۲۱۶	غازی‌خانی ته‌که‌لوو، ۲۰۲، ۲۰۷، ۲۰۸
فهره‌ه‌ونی دووم، ۲۳۸	۲۰۹، ۲۱۶، ۲۱۸
فهره‌وزبه‌گ، ۱۱۰	غازی گرای‌خان، ۳۱۶
فهره‌وزشا، ۱۰۰، ۱۶۰	غه‌یاسه‌ددین حاجی، ۳۷
(ق)	غه‌یاسه‌ددین مه‌سعوود، ۲۴
قۆتلوغ، ۱۹، ۵۵	غه‌یاسه‌ددین مه‌نسور، ۲۰۲
قۆجه ئه‌فه‌ندی، ۹۲	غه‌یاسه‌ددین مه‌مه‌دیش، ۵۸
قۆرۆق سه‌یدی عه‌لی، ۱۵۵	غه‌یاسه‌ددینی سه‌جاه‌وندی، ۳۶

قورکئه‌لب، ۴۸	قهراسونقور، ۴۳
قاجوولي، ۸۱	قهرالووتويست، ۷۰
قارنجه‌سولتاني، ۱۹۴	قهره‌ئوغللو، ۲۳۷
قازق هه‌مزە، ۲۰۲	قهره‌خه‌ليل، ۹۲
قازقلوو ويووده، ۱۳۸	قهره‌سمایل، ۲۱۰
قازي جيهاني قه‌زوئي، ۱۹۳، ۲۱۱	قهره‌عوسمان، ۱۳۸
قازي شيخ عه‌لي، ۸۴	قهره‌عيسا، ۲۲
قازي عه‌تائوللا، ۲۲۶	قهره‌محهممه‌د، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۶۲
قازي عيماد، ۲۴۰	قهره‌مسته‌فاباشاي، ۲۶۲
قازي قوتبه‌ددين، ۳۸، ۲۴۴	قهره‌مورسه‌ل، ۵۰
قازي کامران، ۲۹۴	قهره‌يوسف، ۸۲، ۹۶، ۱۰۱، ۱۰۳، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۱۵، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۳۳، ۱۳۶، ۱۶۵
قازي محهممه‌دېرەزا، ۳۰۹	قهره‌يوسفی تورکمان، ۱۰۱، ۱۰۳، ۱۱۳
قازي محهممه‌د، ۳۵، ۱۷۱، ۲۲۶، ۲۳۲	۱۱۴، ۱۳۳
قازي محهممه‌دي رازي، ۲۲۶	قهره‌ياقووبي نيکدي، ۱۰۸
قازي محهممه‌دي کاشي، ۱۷۱	قه‌زاق، ۲۴۴
قازي موسافير، ۳۵، ۲۳۲	قه‌سون، ۱۹، ۲۲
قاسمبه‌گي پورناک، ۱۵۷، ۱۵۸	قه‌لنده‌رشا، ۱۹۶
قاسمي په‌روانه‌چي، ۱۴۰	قه‌مه‌ري، ۲۴۳
قالقانجي ئوغلي، ۲۴۳	قه‌وامه‌دديني حوسيني، ۱۹۴
قانسوو، ۱۴۸، ۱۸۵	قه‌وامه‌دديني شيرازي، ۱۱۹
قه‌دري ئه‌فه‌ندي، ۲۵۴	قه‌وامه‌دديني نووريه‌خشي، ۲۱۲
قه‌دري چه‌له‌بي، ۲۵۵	قه‌ياپابه‌گي قاجار، ۲۰۹
قهراجار، ۸۱	قه‌ياسولتان، ۲۰۷
قهرابه‌سولتان، ۱۹۴	قزلقجه‌ي تورکمان، ۱۱۳
قهراخان، ۱۹	

كاوس، ۷۸	قلىچ نەرسەلان، ۲۲، ۱۴۶
كەپرلووزادە، ۱۵۲	قوتبەددىن ئەحمەد، ۲۸
كەسران، ۷۸	قوتبەددىن ئىزنىقى، ۹۸
كەمال پاشازادە، ۱۸۹	قوتبەددىن رازى، ۵۳
كەمالەددىن حوسىنى ئەبىوهردى، ۱۷۳	قوتبەددىن مەحمۇد، ۴۲، ۶۹
كەمال مەزھەر ئەحمەد، ۸	قوتبەددىن مەممەد، ۲۴۲
كەيپووقا، ۳۲	قوتلەمىش، ۲۲
كەيخۇدا خوسرەو، ۲۹۶	قورقەمىزخان، ۲۷۶
كەيخوسرەو، ۲۲	قورمىشى، ۴۶
كەيخوسرەوى كۆپى غورغورە، ۲۶۲	قولى مەممەد بەھادور، ۲۲۶
كەيقوباد، ۲۲، ۶۸، ۷۰، ۷۸	قولباباى كۆكتاش، ۳۰۵، ۳۰۷، ۳۰۹
كوجەل بەگى زولقەدر، ۲۱۶	قومىش ئۇغلانى، ۲۰۴
كوجەلى شاپرودى، ۳۰۳	(ك)
كۆپى ئوورى بەھادور، ۴۴	كۆتۈرۈم بايەزىد، ۹۳
كۆپى سوورى، ۴۴	كۆز سلىمانى قۇرچى، ۱۸۸
كۆپى سووسە، ۵۷	كۆز شاروخ، ۱۷۰
كۆپى قەرامان، ۹۷، ۹۹، ۱۰۴، ۱۱۱، ۱۲۰	كۆز شاسوار، ۲۱۰
كۆرىدەگى شەرەفلو، ۱۹۶	كۆز شامەلىك، ۱۰۳
كوچك سولتان ئەحمەد، ۱۰۷	كۆستەن قەرەسولتان، ۲۱۷
(گ)	كۆسە حاجى، ۱۵۵
كۆدە ئەحمەد، ۱۴۳، ۱۵۷، ۱۵۸	كۆشك ئۇغلى، ۳۰۹
كۆندۈك، ۱۴۸	كۆندۈوز، ۲۲
كۆندۈوز ئالتپ، ۲۴	كارىيا سولتان ئەحمەد، ۱۸۷
كەوەر سولتان خانم، ۲۳۱	كافى ئۆردۈوبادى، ۲۴۰
كەوەر شاد بەگم، ۱۱۶	كاكۆ شامەنسور، ۲۵۷

مه‌حموودخان، ۳۳، ۹۶، ۹۷	که‌وه‌هرشادئاغا، ۱۳۱، ۱۳۶
مه‌حموودسولتانی، ۱۶۹	گرشاسب، ۷۸
مه‌حموودمیرزا، ۲۷۳	گرشاسب، ۷۸
مه‌رجوو، ۹۹	کویزه‌ل نه‌حمه‌دی بایوندوری، ۱۶۲
مه‌رزویان، ۷۸	کوشناسب، ۷۸
مه‌سعوودی ته‌فتازانی، ۷۰، ۱۰۸	کولبانی گورجی، ۲۳۱
مه‌سعوودی دامغانی، ۶۷	گیخاتوو، ۲۷، ۲۸، ۲۹
مه‌قسوودئاغای ته‌مغاجی، ۲۸۲	(ل)
مه‌قسوودبه‌گ، ۱۴۷، ۱۵۴، ۱۶۱	لوراسب، ۲۱۶، ۲۷۸
مه‌لا نه‌خی‌زاده، ۱۸۰	لازار دئیسپووت، ۹۱
مه‌لا مه‌علوول، ۲۵۴	للا شاهین، ۷۵، ۷۷
مه‌لووخان، ۹۶	له‌له‌به‌گی شاملوو، ۱۷۲، ۱۷۴
مه‌لیک نه‌شره‌ف، ۳۲، ۳۴، ۶۴، ۶۵	له‌له‌پاشا، ۲۳۶
مه‌لیک، ۶۶، ۷۲، ۷۳	لوسانجه، ۲۲۵
مه‌لیک بیستوون، ۱۳۸	لوقمان، ۱۸۱
مه‌لیک حافز، ۵۴	(م)
مه‌لیک سولتان محهمه‌د، ۲۶۴	ماموستا جه‌عفر، ۱۰
مه‌لیک عادل، ۳۵	ماموستا هه‌ژار، ۶، ۹، ۱۰، ۲۱، ۳۳
مه‌لیک غه‌یاسه‌ددینی کریت، ۵۱	۱۰۱، ۱۱۲، ۱۴۰، ۲۴۹، ۳۱۸، ۳۲۱، ۳۲۳
مه‌لیک قاهیر، ۳۲	۳۲۴
مه‌لیک مه‌نسور، ۳۵، ۴۱	مه‌جده‌ددین نه‌بووتاهیر، ۹۸
مه‌لیک میسر، ۳۲، ۶۵	مه‌جده‌ددین ره‌شید، ۶۵
مه‌لیک ناسر، ۳۲، ۳۵، ۴۱، ۵۱	مه‌حموود غازان، ۳۴، ۳۵
مه‌لیک به‌گی خویی، ۲۰۱	مه‌حموودبه‌گی ئیشک‌ئاقاسی، ۲۰۵
مه‌نه‌ت ئوغلی، ۱۰۷	مه‌حموودبه‌گی زولقه‌در، ۲۰۵

مهنته شا ئوغلی، ٩٣	مهولانا فهناری، ٩٢، ١٢٩
مهنته شاسولتانی شیخله، ١٩٦، ٢٠٢	مهولانا قاسمی کاهی، ٢٣٠
مهتکوس، ١٢٤	مهولانا مهسعوود، ٤٢
مهتووجیه، ٧٨، ٢٧٧، ٢٧٨، ٢٩١	مهولانا محهممه، ٩٨، ١٠٨، ١٢٨،
مههدی، ٨٨، ٢٤٧، ٢٨٢	١٥١، ١٨٠، ٢٥٥، ٢٩٤
مههدی عولیا، ٢٨٢	مهولانا محیدین، ١٥١، ١٥٣، ١٨٩، ٢٥٥
مهولانا نهبووسعوود، ٢٥٥	مهولانا موئه بییه زاده، ١٨٨
مهولانا نهحمه دپاشا، ١٥٢	مهولانا موسلیحه ددین، ٤٢، ١٥١
مهولانا نهحمه دی گهرمینی، ٩٩	مهولانا نهفیزی، ١٨١
مهولانا بایه زید، ١٠٨	مهولانا ولدان، ١٥٣
مهولانا بهنایی، ١٧٨	میهرنیگار ناغا، ١٠٦
مهولانا چۆوی زاده، ٢٥٥	محهممه، ١٩، ٣٠، ٣١، ٣٣، ٣٤، ٣٥،
مهولانا خه یالی، ١٥١	٣٦، ٣٩، ٤٠، ٤٢، ٤٣، ٤٤، ٤٦، ٤٨،
مهولانا خوسرهو، ١٥١	٥٢، ٥٣، ٥٥، ٦٣، ٦٨، ٦٩، ٧١، ٧٢،
مهولانا زیرهک، ١٨٠	٧٤، ٧٨، ٩٨، ١٠١، ١٠٤، ١٠٥، ١٠٧،
مهولانا سنان پاشا، ١٥١	١٠٨، ١٢١، ١٢٢، ١٢٣، ١٢٦، ١٢٨، ١٢٩،
مهولانا سیراچه ددین، ١٥١	١٣٠، ١٣١، ١٣٧، ١٣٩، ١٤٣، ١٤٦، ١٤٧،
مهولانا شه مسه ددین، ٩٨، ١٢١	١٤٨، ١٤٩، ١٥١، ١٥٣، ١٥٤، ١٦٢، ١٦٧،
مهولانا شه هیدی، ١٥٦	١٦٨، ١٧٠، ١٧٣، ١٧٧، ١٨٢، ١٩٠، ١٩٢،
مهولانا عهبدوهره حمان، ١٨١	٢١٩، ٢٢٩، ٢٣٢، ٢٣٧، ٢٤٢، ٢٥٢،
مهولانا عهبدو لکه ریم، ١٥١	٢٥٣، ٢٥٥، ٢٥٦، ٢٦٥، ٢٨١، ٢٨٢،
مهولانا عهبدولله تیف، ١٥١	٢٨٧، ٢٨٩، ٢٩١، ٢٩٢، ٢٩٣، ٢٩٨،
مهولانا عهلی شیرازی، ٩٩	٢٩٩، ٣٠٢
مهولانا عوزاری، ١٨٠	محهممه ئولجایتوو، ٣٩
مهولانا فهخره ددین زاده، ١٥١	محهممه جووکی، ١٠١، ١٢٣، ١٣٩

محممه‌دی ساروو سولاغ، ۲۹۹، ۳۰۱.

۳۰۶

محممه‌دی كافیه‌چی، ۱۰۸

محيّدینی به‌رده‌ی، ۷۲

محيّدینی چه‌له‌بی فه‌ناری‌زاده، ۱۸۹

محيّدینی چه‌له‌بی‌زاده، ۲۵۵

مرادبه‌گ، ۱۴۰

مرادبه‌گی جيهان شاملوو، ۱۶۳

مسته‌فا چه‌له‌بی، ۹۷، ۱۰۷، ۱۰۹

مسته‌فاپاشای وەزیر، ۱۹۲، ۲۷۷

موباره‌کشا، ۸۳

موبارزه‌ددین محمه‌د، ۳۶، ۴۶، ۴۸،

۵۳، ۵۵، ۶۳، ۶۸، ۶۹، ۷۱، ۷۳، ۷۶

موتەههەر، ۴۱

موزه‌فهر ته‌به‌کچی، ۱۸۴

موزه‌فهر حوسین‌میرزا، ۱۶۷، ۱۶۸

موزه‌فهره‌ددین، ۳۶، ۴۲، ۴۳

موزه‌فهره‌ددینی لارنده‌وی، ۱۰۸

موسته‌عسم، ۶۹

موسلیحه‌ددین ئەدرنه‌وی، ۱۳۰

موسلیحه‌ددین بوورسووی، ۱۵۱

موسلیحه‌ددین خه‌لیفه، ۱۰۸

موسلیحه‌ددین قه‌سته‌لانی، ۱۵۱

موغته‌زیدوبیللای عه‌بباسی، ۶۹

موغیزه‌ددین حوسین، ۵۴، ۶۴

محممه‌د پەسووله‌للا، ۳۱، ۳۴

محممه‌د قاسم، ۱۶۷، ۱۶۸

محممه‌د گیرای‌خان، ۲۹۱، ۲۹۲

محممه‌د مه‌عسووم، ۱۵۴

محممه‌د یوسفی بالی یکن، ۱۲۹

محممه‌دئه‌مین‌به‌گی سفرمچی، ۲۰۹

محممه‌دبه‌گی قه‌رامان ئوغلی، ۱۱۱

محممه‌دپاشای بۆسته‌وی، ۲۳۹، ۲۵۳،

۲۸۱، ۲۸۵

محممه‌دپاشای خانم، ۲۸۶

محممه‌دخانای ئۆستاجلوو، ۱۶۳

محممه‌دزه‌مانی، ۱۸۴

محممه‌دشهریف، ۳۱۲

محممه‌دعه‌لی شیخو‌لئیسلاام، ۲۹۴

محممه‌دقوتی خه‌لیفه، ۲۰۶

محممه‌دموئمین، ۳۰۹

محممه‌دمیرزا، ۱۴۴، ۱۶۶، ۲۱۴، ۲۳۰

محممه‌دی ئه‌رمه‌غانی، ۱۲۸

محممه‌دی پيله‌ته‌ن، ۵۵

محممه‌دی حه‌نه‌فی، ۹۹

محممه‌دی خه‌ربه‌نده، ۳۹

محممه‌دی خودابه‌نده، ۴۰، ۴۲، ۴۳،

۴۴، ۴۵، ۴۶، ۶۱، ۲۷۳

محممه‌دی رۆمی، ۶۵

میر سہید شہرہ ف، ۹۰، ۹۲، ۱۰۸، ۱۷۱، ۲۶۰	مووسا چہلہ بی، ۹۲، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۲۸
میر شاریار، ۲۴۳	مووسا رہزا، ۱۰۵
میر شیخ حسہن، ۵۸، ۵۹، ۶۱، ۶۲، ۶۴، ۶۶، ۷۹	مووساخان، ۵۷
میر شیخی، ۵۵	مووسا سولتانی مووسلی، ۲۰۵
میر عہد پورہ زاق، ۵۹	مووسای کازم، ۱۵۹
میر عہد ولتای مازندہ رانی، ۹۵، ۲۵۶	میتہری بہہری، ۶۶
میر عہد ولباقی، ۱۸۲	میر شہرہ ف، ۶۲
میر فہزلوللا، ۲۴۰	میر بہ یاز، ۷۳
میر فیروزشا، ۱۰۰	میر برام گورگیلی، ۲۲۷
میر قاسم، ۷۹، ۱۱۲	میر تاجہ دین عہلی، ۱۷۱
میر قہوامہ ددین، ۹۵، ۱۹۴، ۲۰۲، ۲۱۲	میر تہیموور، ۵۱، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۳، ۹۴، ۹۵
میر محہمہ دہگ، ۵۵	۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۹
میر محہمہ دی بہہارلوو، ۱۸۴	۱۱۱، ۱۲۶، ۱۳۴، ۱۴۴، ۱۵۱، ۱۶۷، ۲۱۹
میر مرادی، ۲۸۱	۲۹۸
میر مورتہزا شہستہ رابادی، ۱۷۲	میر جہ عہری ساوجی، ۱۹۴
میر ہہباس، ۲۱۲	میر جولتی، ۳۰۷
میر ولہی، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۹	میر چووپان، ۵۱، ۵۵، ۶۱، ۶۲، ۶۳
میر یوسفی سہدر، ۲۶۰	۶۵، ۱۶۰
میر ناخو رباشی، ۲۳۶	میر حسہنی کوری میر حوسین، ۵۰
میرزا نولخ بہگ، ۹۳، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴	میر حوسینی نا قو بووغا، ۵۰
۱۲۷، ۱۳۹، ۱۴۳، ۱۵۰، ۱۵۴	میر خہلیلوللا، ۱۱۵
میرزا شہ بابہ کر، ۱۰۱، ۱۴۳	میر زہکہ ریای، ۶۷، ۱۶۲، ۲۱۲
میرزا شہریاب، ۳۰۹	میر سقونجی، ۴۳

ميرزا نيسكه‌ندم، ۱۰۷، ۱۱۵، ۱۱۷	ميرزا ميرانشا، ۸۲، ۹۱، ۱۰۰، ۱۰۱
ميرزا بايقورا، ۱۰۴	۱۰۲، ۱۲۶، ۲۹۸
ميرزا جانگير، ۸۲، ۸۳، ۸۷	ميرزا هومايون، ۱۸۴، ۲۰۳، ۲۱۹، ۲۲۹
ميرزا سه‌لمان، ۲۷۶، ۲۷۹، ۲۸۷، ۲۸۸	ميرزا ومله، ۱۴۳
ميرزا سولتان نه‌حمه، ۱۴۳، ۱۵۶	ميرزا يوسف، ۱۴۷
ميرزا سولتان حوسين، ۱۴۴، ۱۶۷	ميرزا يادگار محهمه، ۱۳۱
ميرزا سولتان خه‌ليل، ۱۴۳	ميرزا ياقوب، ۱۴۷، ۱۴۸
ميرزا سولتان عومر، ۱۴۳	ميرزابه‌گي نؤستاجلو، ۱۷۰
ميرزا سولتان مه‌حمود، ۱۴۶، ۱۵۶	ميروم چه‌له‌بي، ۱۸۱
۱۷۴، ۱۵۹	ميلوش كووييلؤويچ، ۹۱
ميرزا سولتان محهمه، ۱۲۰، ۱۲۲	(ن)
۱۲۶، ۱۳۷، ۱۴۳، ۲۱۹، ۲۹۸	نؤشيران، ۶۵، ۷۸
ميرزا سولتان مراد، ۱۴۳	نؤيان، ۸۱
ميرزا شاروخ، ۸۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۱۰۰	نارين‌به‌گي قاجار، ۱۹۴
۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۱۰	ناري توغاي، ۵۳
۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۷، ۱۱۸	ناسرهددين يورهان، ۶۳
۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۶، ۱۳۱	ناسري بوخاري، ۸۳
۱۳۷، ۱۴۳	نه‌جم، ۱۶۴، ۱۷۱، ۱۷۹
ميرزا شيخ عومر، ۸۲، ۱۳۴	نه‌زه‌ريه‌گ، ۲۵۷
ميرزا عه‌يدوللا، ۱۲۶	نه‌سروللا، ۵۹
ميرزا عه‌يدولله‌تيف، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۷	نه‌سيره‌دديني ته‌وري‌زي، ۳۸
ميرزا كامراني، ۲۱۹	نوعماني كوري سابيت، ۲۶۷
ميرزا مه‌سيح، ۱۴۷	نوح، ۱۹
ميرزا مه‌نسور، ۱۴۴	نووره‌ددين محهمه، ۱۲۱
	نوورعه‌لي چكني، ۳۰۵

(ى)

يۇسۇف سۇفى، ۸۷

يۇسۇفى تۇقاتى، ۱۸۰

يۇلقۇتتۇغ، ۵۸

يادگار مەممەدىبەگ، ۲۳۴

يادگار مەممەدىمىرزا، ۱۴۴، ۱۶۵، ۲۹۸

يارئەخمەدى خۇوزانى، ۱۷۱، ۱۷۲

يارعەلى، ۱۱۵

يافس، ۱۹

ياقۇوب چەلەبى، ۹۲

يانقۇو، ۱۲۴

يەحيا جاندار، ۶۵

يەحياخانى لاهىجى، ۲۵۹

يەزىد، ۷۸

يەشمۇت، ۶۱

يەكان شاقۇلى، ۲۸۱

يكن ئۇغلى، ۱۲۹

يۈرەگىر، ۲۲، ۲۳

يۈرەكلىچە مستەفا، ۱۰۶

يىسۈر، ۴۴، ۴۶، ۵۶

نيزامەددىن عەلىشىر، ۱۴۵، ۱۵۳

نەيمەتۇللاى دووم، ۲۲۴

نەيمەتۇللاى قەھىستانى، ۲۲۹

نىلووفر، ۲۶، ۵۰

(ھ)

ھۇلاكۇخان، ۲۷، ۲۸، ۳۲، ۶۱، ۱۰۱

ھۇلقۇتۇبەھادورى، ۱۷۷

ھەزىيەتسۇلتان، ۲۶۲

ھەلەل بەھادور، ۲۴۷

ھەمەمىرزا، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۸، ۲۸۹

۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۲، ۳۱۳

ھەمەدى قەرامانى، ۱۳۰

ھەيدەرمىرزا، ۲۶۹

ھولوۋرا، ۲۶

(و)

وھتمان، ۲۴

وھجىيەددىن عەبدولۇھاب، ۲۲۳

وھجىيەددىن مەسعود، ۵۹

وھرسوق، ۲۲

وھستا شىخى تۇپچى، ۲۱۳، ۲۳۲

وھلەق ئۇغلى، ۱۱۷، ۱۱۸

وھليەددىن، ۱۵۲

وھليجانبەگى قەزەقۇلو، ۱۸۳

وھلىبەگى ئۇستاجۇلو، ۲۴۰

ليزگه‌ی ناوی

شوینه‌کان

(ث)

ئۆترار، ۱۰۰

ئۆتريش، ۲۰۱، ۲۱۶

ئۆجان، ۴۸، ۵۸، ۶۳، ۷۲، ۷۳، ۸۲

۱۰۶، ۱۱۷، ۲۰۶، ۲۲۰

ئۆجه ئواسی، ۷۱

ئۆرورور، ۱۹۵

ئۆسکوک، ۲۱۲

ئۆسکوب، ۹۲

ئۆلەنگی قۆنقوری، ۴۰

ئۆلەنگی رادکان، ۱۸۲

ئۆلەنگی شەقاباد، ۲۰۰

ئۆلەنگی کاروبار، ۳۰۴

ئۆلەنگی کەھدستان، ۱۷۹، ۱۸۳، ۲۰۵

ئۆلەنگی ھەمەدان، ۱۸۷

ئادین، ۱۰۶

ئاراز، ۱۰۳

ئاراس، ۷۰، ۱۰۳

ئارغاسی، ۱۰۴

ئازەربایجان، ۲۱، ۲۵، ۲۷، ۳۰، ۳۷

۵۶، ۵۸، ۶۱، ۶۳، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۷۲

۷۳، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۵، ۹۰، ۱۰۱، ۱۰۳

۱۰۶، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۳۷

۱۳۸، ۱۴۴، ۱۴۱، ۱۴۷، ۱۵۰، ۱۵۸، ۱۸۳

۱۹۰، ۱۹۷، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۹

۲۱۲، ۲۱۹، ۲۲۱، ۲۲۵، ۲۳۲، ۲۴۲

۲۵۷، ۲۷۲، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۹۳، ۲۹۸

۳۱۳، ۳۱۹

ئالبانی، ۱۵۵

ئالەباغ، ۵۸

ئالتون کۆبری، ۲۰۹

ئالماتوو، ۲۲۲، ۲۲۳

ئالمان، ۲۰۰، ۲۰۴، ۲۵۰

ئاغداش، ۲۸۰

ئاچەھەسار، ۱۲۲

ئاگرى ئۆرلاو، ۳۲۲

ئاگرى یوز، ۷۸

ئاساسییه، ۲۲، ۱۰۴، ۱۰۸، ۱۲۶، ۱۸۰

۲۲۹، ۲۳۴

ئامول، ۹۵

ئاموویه، ۴۴، ۱۱۴

ئەتاتۆلی، ۵۰، ۷۰، ۷۷، ۹۴، ۹۷، ۱۰۹،	ئەرجیش، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۲۲، ۲۲۷
۱۱۰، ۱۵۱، ۱۵۳، ۱۸۰، ۲۳۵، ۲۵۵، ۲۹۷	ئەردەوئیل، ۸۸، ۱۴۲، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱،
ئانالیغ، ۹۸	۱۸۵، ۱۹۳، ۱۹۷، ۲۲۳، ۳۰۲
ئانکارا، ۹۸	ئەرزەن، ۵۶، ۶۱، ۶۵، ۶۶، ۸۱، ۲۷۲،
ئاونیک، ۱۹۵، ۲۲۲	۲۸۲
ئاوی کۆپ، ۲۲۵، ۲۹۱	ئەرزەپۆم، ۱۱۴، ۱۹۶، ۲۳۵، ۲۴۰، ۲۴۱،
ئاوی نیلووفەر، ۵۰	۲۷۸، ۲۸۲، ۲۹۱، ۲۹۶
ئایدین، ۹۱، ۹۷	ئەرزەن، ۱۷۰
ئایدینجق، ۵۶	ئەرزەنجان، ۹۳، ۹۶، ۱۵۷، ۱۷۵، ۱۸۳،
ئەبەرکوو، ۴۲، ۱۶۳	۲۲۲
ئەبتور، ۱۴۰	ئەرش، ۲۷۹، ۲۸۰
ئەبەر، ۴۵، ۱۲۱، ۲۰۱، ۲۰۷، ۲۱۹	ئەرگیلی، ۱۴۴، ۲۲۸
ئەبیوهره، ۱۶۵، ۲۱۴، ۲۴۴	ئەرمەناک، ۱۴۶
ئەترەک، ۲۳۳	ئەرمەنستان، ۳۱۹
ئەترنوس، ۴۳	ئەرنانوود، ۱۵۵
ئەختەمار، ۱۶۱، ۲۱۰	ئەرنوود، ۲۱۱
ئەخسی، ۱۵۶	ئەرنیدوو، ۲۱۱، ۲۱۲
ئەخلات، ۲۱، ۲۵، ۹۰، ۲۰۳، ۲۰۹	ئەزاق، ۳۱۹
، ۲۱۰، ۲۲۷	ئەزورنیق، ۱۳۹
ئەدەنه، ۲۳، ۱۵۳	ئەستەراباد، ۴۴، ۶۱، ۸۹، ۱۱۲، ۱۳۰،
ئەدرنه، ۷۵، ۹۸، ۹۹، ۱۰۴، ۱۲۶، ۱۲۸	، ۱۳۶، ۱۵۳، ۱۶۵، ۱۶۹، ۱۷۲، ۱۷۳،
، ۱۴۹، ۱۵۱، ۱۷۶، ۱۸۷، ۲۲۰، ۲۳۱	، ۱۸۴، ۱۹۴، ۱۹۸، ۲۰۲، ۲۰۵، ۲۱۵،
، ۲۵۳	، ۲۳۳، ۳۱۰، ۲۴۲
ئەدرته قەبووسی، ۱۷۶	ئەسکەندەرییه، ۱۴۶
ئەرجه‌وان، ۱۶۱	ئەشکوور، ۲۱۲

۲۰۰، ۲۰۲، ۲۰۵، ۲۱۳، ۲۱۷، ۲۴۳،	ئەغناپاد، ۶۵
۲۵۶، ۳۰۹، ۳۱۳	ئەفلاق، ۹۲، ۹۴، ۹۹، ۱۰۶، ۱۱۰، ۱۱۹،
ئەياسقۇيىيە، ۱۳۳، ۲۲۵، ۲۵۵	۱۳۸، ۱۶۲
ئەيراق، ۹، ۶۹، ۱۲۳، ۱۵۴، ۱۵۷، ۱۷۱،	ئەلاشار، ۹۲
۱۹۴، ۲۰۱، ۲۰۸، ۲۱۷، ۲۱۹، ۲۲۲، ۲۴۰،	ئەلبۇستان، ۲۱، ۱۸۵
۲۴۲، ۲۴۷، ۲۵۷، ۲۸۷، ۲۸۹، ۲۹۹،	ئەلباق، ۲۹۷
۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۵، ۳۰۹، ۳۱۲	ئەلبەسان، ۱۳۹
ئەيران، ۱، ۳، ۵، ۷، ۸، ۱۳، ۱۵، ۲۵،	ئەلەتاق، ۵۸
۲۶، ۲۷، ۴۴، ۴۵، ۵۸، ۸۲، ۸۴، ۹۶،	ئەلەشكورد، ۱۰۷
۱۵۹، ۱۶۴، ۱۸۳، ۱۸۵، ۲۰۸، ۲۲۱،	ئەلەمووت، ۶۶، ۲۴۲
۲۲۸، ۲۲۹، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۶،	ئەلەنجەق، ۶۶، ۱۱۸، ۱۵۵
۲۷۷، ۲۹۰، ۳۲۸	ئەلمان، ۲۱۴
ئەيرەوان، ۲۹۰، ۳۱۰	ئەلووباد، ۵۶، ۱۰۹
ئەيزنكىمىد، ۵۴	ئەنتالايىيە، ۱۱۱
ئەيزنىق، ۲۵، ۴۰، ۵۴، ۱۵۱	ئەنتور، ۱۴۰
ئەيستەرغون، ۳۲۰	ئەندخود، ۱۴۶، ۱۷۵
ئەيستەرگون، ۳۲۰	ئەنديجان، ۱۵۶
ئەيسكلىپ، ۱۰۴	ئەنكرووس، ۷۰، ۹۴، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸،
ئەيسكوودار، ۱۴۸، ۱۵۱، ۱۸۵، ۱۹۱، ۲۵۰،	۱۲۰، ۱۲۴، ۱۳۴، ۱۶۲، ۱۹۰، ۱۹۵، ۲۰۰،
ئەيسلانقەمىن، ۱۹۰	۲۱۶، ۲۴۹، ۲۵۰، ۳۱۹
ئوروپا، ۱۲۸	ئەنكورييە، ۹۶، ۹۷، ۲۳۵،
ئوستا، ۱۶۳	ئەوبەرچەم، ۱۲۳
ئوستاد، ۲۱۳	ئەوبەررووبار، ۱۸، ۱۹، ۴۴، ۴۶، ۴۷،
ئوورسچووك، ۳۲۰	۵۶، ۸۱، ۹۲، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۳۴، ۱۵۱،
ئورگەنج، ۷۳، ۲۳۳، ۲۴۳	۱۵۹، ۱۶۵، ۱۶۷، ۱۷۵، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۹۰،

(ب)	ئوسك، ۱۹۵
بۆتان، ۲۲۷	ئىدرمىد، ۵۶
بۆدوون، ۱۹۵	ئىدووس، ۵۰
بۆسنى، ۱۳۹	ئىرەشۈە، ۱۹۰
بۆكان، ۵۷	ئىزمەدخواست، ۲۲۳
بۆكوردېلن، ۱۹۰	ئىساقچى، ۱۰۵
بابائىلاھى، ۱۶۵، ۱۴۵	ئىسپانىيا، ۲۱۱، ۲۱۲، ۳۲۴
باباخاھى، ۱۸۳	ئىستانبۇل، ۹۴، ۱۰۳، ۱۲۹، ۱۳۲
باخەرز، ۵۶، ۲۱۳، ۲۸۱	۱۳۳، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۲، ۱۷۶، ۱۸۰
بادغەيس، ۴۴، ۱۶۵، ۱۶۸، ۱۶۹	۱۸۸، ۱۹۱، ۱۹۴، ۱۹۵، ۲۰۳، ۲۱۱
باغى جىبھانخارا، ۱۸۲	۲۱۲، ۲۱۴، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۸، ۲۳۲، ۲۴۱
باغى زاغان، ۱۳۷، ۱۴۵، ۱۶۶، ۲۸۸	۲۵۲، ۲۶۷، ۲۸۲، ۳۱۳، ۳۲۱
باغى سېى، ۱۰۵، ۱۱۶	ئىستەخر، ۱۶۱، ۲۶۰، ۳۱۲
باقىر كورەسى، ۱۰۵	ئىسفىراين، ۱۸۲، ۳۱۳، ۳۱۴
باكۆ، ۱۷۲، ۲۱۶، ۲۹۲	ئىسفىھان، ۳۷، ۵۳، ۶۷، ۶۹، ۷۸
بالى كەسرا، ۵۶، ۱۰۸	۷۹، ۸۰، ۸۵، ۸۹، ۱۲۲، ۱۳۳، ۱۴۸
بايپۇرت، ۱۴۶، ۱۸۵	۱۵۵، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۶۳، ۱۷۱، ۱۷۹
بەج، ۲۰۱، ۲۱۸، ۲۵۰، ۳۲۲، ۳۲۴	۱۸۳، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۹۳، ۱۹۴، ۲۰۲
بەدەخشان، ۸۱، ۱۱۳، ۲۹۸	۲۲۳، ۲۳۲، ۲۷۶، ۳۰۲، ۳۱۲، ۳۱۳
بەدلىكوۋقەباي، ۸۸	۳۱۷
بەردەع، ۵۶، ۷۲، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۹۱	ئىشكەمەر، ۲۵۹
۳۱۰	ئىلووق، ۱۹۰، ۱۹۵
بەرغوز، ۷۵	ئىنۇنۇ، ۲۵
بەرقاز، ۷۵	ئىنەكۆل، ۲۶، ۴۳
بەرقاس، ۱۹۵	ئىنوز، ۱۳۴

بهرکۆله، ۶۵	بيتهسه‌ني، ۹۵، ۹۶، ۱۸۵
به‌ستام، ۱۴۴، ۱۹۷، ۳۰۹، ۳۱۴	بدليس، ۷، ۱۸۰، ۲۰۳، ۲۰۶، ۲۱۰، ۲۲۲
به‌سرە، ۲۲۰، ۳۱۹	برووچيرد، ۱۵۵
به‌غدا، ۴۰، ۴۳، ۵۰، ۵۴، ۵۷، ۵۹، ۶۲	بوغازحه‌سار، ۹۴
۶۶، ۶۹، ۷۰، ۷۶، ۸۳، ۹۴، ۱۳۸، ۱۳۹	بوغازي كه‌سن، ۱۳۲
۱۴۳، ۱۴۹، ۱۶۳، ۱۷۰، ۱۷۲، ۱۹۸،	بوودين، ۱۹۰، ۱۹۵، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۱۶،
۱۹۹، ۲۰۱، ۲۰۷، ۲۲۰، ۲۲۲، ۲۲۳	۲۵۰، ۳۱۶، ۳۱۹
۲۳۶، ۲۴۳، ۲۴۹، ۲۷۱، ۳۰۱، ۳۱۵	بوورسا، ۴۷، ۴۹، ۵۰، ۷۴، ۷۶، ۹۲،
۳۱۹	۹۸، ۹۹، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۴، ۱۰۷، ۱۰۸،
به‌لخ، ۲۰، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۶۷، ۱۷۵، ۱۷۷	۱۱۰، ۱۲۰، ۱۲۹، ۱۵۰، ۱۵۲، ۱۸۰، ۲۲۸
، ۱۸۳، ۱۸۴، ۲۱۷، ۲۴۲، ۲۹۸، ۳۱۰،	بوولي، ۱۱۰
۳۱۶	بیرمچووک، ۱۸۵
بیتيس، ۲۲۷	بيغا، ۷۷
به‌ندي ماسي، ۲۲۲	بيله‌جه‌ك، ۲۶
به‌ندي ماهي، ۹۰	بيله‌غاني نه‌رران، ۹۹
به‌ندي ميرانشا، ۲۹۵	بيله‌وار، ۲۰۴
به‌يات، ۲۲۳، ۲۷۱	(پ)
به‌يه‌ه‌ق، ۵۹	پاحي، ۷۰
بیرمچووک، ۱۸۵	پاسين، ۱۹۶، ۲۲۲
بیس‌تون، ۱۳۸، ۱۸۷	پاشتین، ۵۹
بيغادووس، ۱۳۴	په‌روادي، ۱۰۲
بيغهرد، ۱۷۲، ۲۱۴	بيترق‌واردین، ۱۹۵
بيلغراه، ۱۱۹، ۱۳۴	بينج نه‌نگوست، ۶۸
بيلغراديان، ۱۲۴	پردی دلقپان، ۳۰۷
بيلگراډ، ۱۱۹، ۱۳۴، ۲۴۹، ۳۱۶	پوشه‌نگ، ۸۸

تەۋرۈز، ۲۹ ، ۳۱ ، ۳۲ ، ۳۴ ، ۳۵ ، ۳۷ ،	(ت)
۳۸ ، ۳۹ ، ۴۲ ، ۴۸ ، ۴۹ ، ۶۱ ، ۶۲ ، ۶۵ ،	تۇرۇق، ۲۸۱
۶۶ ، ۶۷ ، ۷۲ ، ۷۳ ، ۷۸ ، ۸۲ ، ۸۳ ، ۸۴ ،	تۇرقلوو، ۹۳
۸۸ ، ۹۰ ، ۱۰۱ ، ۱۰۳ ، ۱۰۷ ، ۱۱۷ ، ۱۱۸ ،	تۇرقلى يەكجەسى، ۵۴
۱۳۸ ، ۱۴۰ ، ۱۴۴ ، ۱۴۷ ، ۱۴۹ ، ۱۵۵ ، ۱۵۷ ،	تۇمشوار، ۲۲۵ ، ۳۱۹
۱۵۸ ، ۱۶۱ ، ۱۶۲ ، ۱۸۳ ، ۱۸۴ ، ۱۸۵ ،	تۇنىكاپۇن، ۲۶۱
۱۹۱ ، ۱۹۲ ، ۱۹۳ ، ۱۹۴ ، ۲۰۴ ، ۲۰۵ ، ۲۰۶ ،	تاتوانى، ۲۱۰
۲۰۷ ، ۲۰۸ ، ۲۰۹ ، ۲۱۱ ، ۲۱۲ ، ۲۱۳ ،	تاخى سورخاب، ۲۹۴
۲۱۵ ، ۲۱۶ ، ۲۱۷ ، ۲۲۰ ، ۲۲۱ ، ۲۲۹ ، ۲۳۲ ،	تاران، ۶ ، ۹ ، ۱۶ ، ۲۱ ، ۲۵ ، ۲۱۲
۲۷۷ ، ۲۷۸ ، ۲۹۲ ، ۲۹۳ ، ۲۹۸ ، ۲۹۹ ،	تاروم، ۴۰ ، ۱۹۶ ، ۲۰۷ ، ۲۳۹
۳۰۰ ، ۳۰۱ ، ۳۱۹	تارومى قەزوین، ۱۶۴
تېرمىد، ۱۷۷	تالەقان، ۲۵۷
تېرايزوون، ۱۳۸	تاھىراۋا، ۱۷۳
تېلىس، ۲۱۶	تايباد، ۸۸
تېرىت، ۹۴	تەبەرسەران، ۱۶۰
توربەت، ۲۵۶ ، ۲۸۶ ، ۲۸۷ ، ۲۸۸	تەبەس، ۱۶۳ ، ۱۸۲
تورقلى، ۴۱	تەبەسى گىلەكى، ۳۱۳
تورکستان، ۸۱ ، ۱۲۳ ، ۱۲۷ ، ۱۳۲	تەختى سولەيمان، ۱۶۳
تومانج تاغى، ۲۲ ، ۲۴ ، ۲۵	تەرسووس، ۲۳
تورران، ۳ ، ۵ ، ۷ ، ۱۳ ، ۱۵ ، ۲۶ ، ۸۲ ،	تەرمەز، ۴۹
۱۶۴ ، ۲۲۹ ، ۲۷۲ ، ۳۲۸	تەسوو، ۲۹۶ ، ۲۹۷
توربىنىس، ۷۴	تەلخنان، ۱۷۳
توسيا، ۱۰۵	تەقتەۋى، ۶۲
توقات، ۹۳ ، ۱۸۰	تەكۈر بىكارى، ۴۱
توومانس، ۲۹۰ ، ۲۹۱	تەكۈر جابىرى، ۱۴۸

(ج)

چټټ، ۳۱۹	جانيک، ۹۳، ۱۱۳
چين، ۲۸۳	جه‌بل نابلس، ۱۸۶
چل دوخته‌ران، ۱۶۸	جه‌بهر، ۲۲
چناران، ۱۳۰	جه‌غه‌توو، ۵۷
چوروم، ۱۱۳	جه‌ناباد، ۳۰۳، ۳۱۳
چوورلي، ۷۵، ۱۷۶، ۱۸۷	جه‌وازهر، ۲۲۰
چيچه‌کتوو، ۱۷۵	

(ح)

حه‌رکام، ۲۵۸	جه‌يحوون، ۳۶، ۴۹، ۱۲۷، ۱۸۲، ۲۹۸
حه‌ساري شادمان، ۱۵۷، ۱۷۴، ۱۷۷	جزيړه، ۲۰۹
	جورجان، ۴۴، ۸۹، ۱۲۳، ۱۳۶، ۱۳۷

(چ)

حه‌لپ، ۲۲، ۳۸، ۴۳، ۱۴۹، ۱۵۱	چټ‌پاخجور، ۱۴۰
حه‌لقلووبيکار، ۲۰۳	چټ‌خوري سهد، ۱۹۷، ۲۲۶، ۲۳۶
حه‌ما، ۳۵، ۱۸۹	۲۶۰، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۹۰
حه‌مه‌س، ۳۵	چټ‌لدن، ۲۷۸، ۲۸۶
حه‌ميدئيلي، ۱۱۱، ۱۳۰	چټ‌مه‌لي م‌ه‌م‌مودي، ۱۷۳
حله، ۲۰۸	چټ‌مي نارپه، ۱۹۷
حيجاز، ۱۲۱، ۳۱۹	چالدران، ۱۸۳
	چهره‌نداب، ۱۹۴، ۲۹۶

(خ)

خټ‌روات، ۱۹۱	چهرمن، ۷۷
خټ‌ي، ۷۲، ۱۶۸، ۱۷۰، ۲۰۹، ۲۷۷	چه‌قا، ۱۰۵
خار، ۱۷۱، ۱۹۶	چه‌کمه‌ن، ۱۴۶
خارپووت، ۱۶۹، ۲۲۲	چه‌مچه‌مال، ۱۸۷
	چه‌مي گه‌دووس، ۲۷۹
	چټ‌کچه‌ک، ۱۷۷

۲۳۳، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۷، ۲۵۶، ۲۶۰،	خارمزم، ۲۱، ۸۱، ۸۶، ۸۷، ۹۱، ۱۱۴،
۲۷۴، ۲۸۱، ۲۸۶، ۳۰۴، ۳۰۸، ۳۰۹،	۲۲۶، ۳۱۵
۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۶	خامنه، ۳۰۲
خورماتوو، ۸۲	خانه‌قای مه‌لا حه‌سه‌ن، ۲۰۹
خوزار، ۱۷۷	خه‌بووشان، ۲۴۳
خومه‌ینه‌ی شه‌بسته‌ر، ۱۷۲	خه‌تا، ۳۰، ۱۰۰، ۱۰۲
خوزستان، ۳۰، ۲۱۷، ۲۲۳	خه‌رره‌قان، ۱۷۳، ۱۹۸، ۲۲۴، ۲۳۳،
خیووق، ۱۱۴	۲۳۴
(د)	خه‌رزه‌ویل، ۱۹۶، ۲۳۹، ۲۵۷
داقووق، ۲۰۸	خه‌لخال، ۱۹۶، ۲۰۷
دامغان، ۶۱، ۶۷، ۱۷۳، ۱۹۸، ۲۱۳،	خه‌نه‌س، ۲۲۲
۳۱۴	خه‌واف، ۳۶، ۶۰، ۹۸، ۱۰۸، ۲۱۳، ۲۸۱
دمه‌بدلن، ۱۵۵	خواجه‌مهمه‌دی بی‌وران، ۳۰۴
دمه‌رامه، ۹۰	خوانجه‌ق، ۱۴۰
دمه‌ربه‌ند، ۷۲، ۹۰، ۱۷۷، ۲۲۱، ۲۷۹،	خوتته‌لان، ۳۴، ۴۳
۲۸۰، ۲۹۰، ۲۹۱، ۳۱۹	خوجه‌ند، ۷۰
دمه‌ره‌کیسان، ۲۱۰	خوراسان، ۱۸، ۱۹، ۲۱، ۳۰، ۳۴، ۳۶،
دمه‌ره‌گه‌زین، ۱۸۳، ۲۰۷	۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۶، ۴۹، ۵۱، ۵۲، ۵۳،
دمه‌روازه‌ی خو‌ش، ۳۰۷	۵۹، ۸۱، ۸۲، ۸۸، ۹۱، ۹۲، ۱۰۰، ۱۰۲،
دمه‌ریاوک، ۲۳۰	۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۲۳، ۱۳۳، ۱۳۴،
دمه‌ریای رۆم، ۱۶	۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۹، ۱۴۲، ۱۴۴، ۱۶۳، ۱۶۴،
دمه‌ریای ره‌ش، ۱۶	۱۶۵، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۷،
دمه‌شتی موغان، ۱۴۲	۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵،
دمه‌شتی مووش، ۷۷، ۹۰	۱۸۸، ۱۹۰، ۱۹۴، ۱۹۷، ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۰۲،
ده‌لکوتاشی، ۲۵۳	۲۰۴، ۲۰۵، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۲۰، ۲۳۱،

۲۱۹ . ۲۲۰ . ۲۲۱ . ۲۲۳ . ۲۲۴ . ۲۲۹	دمموور قه‌بوو . ۲۸۰ . ۲۹۲ . ۳۱۹
۲۳۸ . ۲۴۰ . ۲۴۱ . ۲۵۴ . ۲۶۰ . ۲۶۱	دممیشیق . ۳۴ . ۳۵ . ۴۳
۲۶۷ . ۲۹۳ . ۲۹۹ . ۳۱۳ . ۳۱۵	ده‌یلهمان . ۲۱۳ . ۲۵۷ . ۲۶۳ . ۲۶۴
رۆملی . ۹۵ . ۱۰۹ . ۱۱۰ . ۱۱۷ . ۱۲۶	دیله‌ی . ۲۲۹
۱۳۸ . ۱۵۳ . ۱۷۶ . ۱۸۰ . ۱۸۹ . ۱۹۶ . ۲۰۲	دیرنده . ۹۵ . ۱۸۵
۲۲۵ . ۲۸۵ . ۲۹۰ . ۳۱۴ . ۳۱۵ . ۳۱۷	دیزفول . ۸۹ . ۲۱۷ . ۲۲۳
۳۲۰ . ۳۱۹	دوراج . ۱۳۹
رۆها . ۱۴۸	دیارب‌ه‌کر . ۳۰ . ۵۸ . ۶۴ . ۸۱ . ۸۲
رانکۆ . ۲۵۹	۱۳۸ . ۱۳۹ . ۱۴۰ . ۱۴۸ . ۱۴۹ . ۱۵۵ . ۱۶۹
رەشت . ۱۹۶ . ۲۱۱ . ۲۵۷	۱۷۰ . ۲۰۳ . ۲۱۰ . ۲۲۲ . ۲۳۵ . ۲۷۸ . ۲۸۵
رەمله . ۱۸۶	۲۸۶ . ۲۹۷
رەوی . ۵۱ . ۵۴ . ۸۲ . ۸۳ . ۸۹ . ۱۰۲	دیجله . ۳۶ . ۸۳ . ۸۴
۱۱۷ . ۱۲۰ . ۱۲۲ . ۱۳۳ . ۱۶۳ . ۱۷۱ . ۱۷۵	دیمرتۆفجه . ۱۹۵
۱۸۲ . ۱۹۷ . ۲۰۴ . ۲۹۹	دینه‌وه‌ر . ۲۳۴
روبعی رەمشیدی . ۷۲	دیووریک . ۹۵ . ۱۸۵
رووباری ئەجی . ۲۹۳	(ر)
رووباری توونه . ۱۹۵	رۆها . ۱۴۸
رووباری کۆر . ۱۶۱ . ۲۲۱ . ۲۲۳ . ۲۷۹	رۆسته‌مدار . ۸۹ . ۱۳۸ . ۱۸۷ . ۲۵۷
رووباری مەرز . ۲۶۱	۲۶۴ . ۲۶۷
روودس . ۱۶۸ . ۱۹۱ . ۲۴۹ . ۲۵۰	رۆم . ۵ . ۸ . ۱۵ . ۱۸ . ۱۹ . ۲۲ . ۲۷ . ۲۸
رووزاباد . ۳۰۹	۳۰ . ۴۷ . ۵۱ . ۵۸ . ۵۹ . ۷۰ . ۷۵ . ۷۷
ریدانییه . ۱۸۶	۸۱ . ۸۲ . ۸۸ . ۸۹ . ۹۳ . ۹۶ . ۹۷ . ۹۸
(ز)	۱۰۲ . ۱۰۴ . ۱۰۶ . ۱۰۷ . ۱۰۹ . ۱۱۵ . ۱۲۹
زاقره . ۷۵	۱۳۳ . ۱۳۴ . ۱۴۳ . ۱۴۴ . ۱۵۰ . ۱۵۲ . ۱۵۵
زەغره . ۷۵ . ۱۰۶	۱۵۷ . ۱۵۹ . ۱۷۵ . ۱۸۰ . ۱۸۱ . ۱۸۹ . ۲۰۹

س‌ه‌عید‌ا‌وا، ۲۹۵	ز‌ه‌ک‌م، ۱۰۳، ۲۳۸، ۲۷۸
س‌ه‌ف‌ه‌د، ۱۸۶	ز‌ه‌ن‌ج‌ان، ۲۸، ۳۴
س‌ه‌ف‌ف‌ه، ۱۸۶	ز‌ی‌م‌ی‌ن، ۱۹۰، ۲۱۴
س‌ه‌ق‌ز، ۵۷	ز‌ن‌ج‌ی‌ر‌س‌ه‌ر‌ای، ۸۷
س‌ه‌ق‌س‌ه‌ل‌م‌ان، ۳۰۴	ز‌ی‌ح‌ن‌ه، ۹۰
س‌ه‌ق‌ن‌اق، ۸۷	(س)
س‌ه‌ک‌س‌ه‌ن‌ج‌و‌وک، ۱۹۶	س‌ؤ‌لان، ۱۹۳
س‌ه‌گ‌ت‌ر‌وار، ۲۴۷، ۲۴۹، ۲۵۰	س‌ار‌و‌و‌خ‌ان، ۱۱۱، ۱۷۹
س‌ه‌ل‌ان‌یک، ۹۴، ۱۰۹، ۱۱۳	س‌ار‌و‌و‌ق‌ام‌ی‌ش، ۱۸۲، ۲۰۱
س‌ه‌م‌ان‌ی‌ی‌ه، ۱۵۰، ۱۸۰، ۱۸۹	س‌ال‌ان‌ک‌ام‌ی‌ن، ۱۹۰
س‌ه‌م‌ه‌ر‌ق‌ه‌ن‌د، ۸۳، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۳	س‌ام‌س‌ؤ‌ن، ۹۳، ۱۰۴، ۱۰۶
۹۶، ۱۰۲، ۱۱۶، ۱۲۴، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۳۲	س‌ا‌و‌ه، ۸۳، ۱۹۸
۱۳۴، ۱۵۰، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۹، ۱۸۲	س‌پ‌ی، ۱۶، ۴۹، ۸۰
س‌ه‌م‌ه‌ن‌د‌ر‌ه، ۱۱۶، ۱۱۸	س‌ه‌ی‌ز‌ه‌وار، ۵۹، ۳۱۴
س‌ه‌م‌خ‌و‌ود، ۲۹۱	س‌ه‌ج‌او، ۲۱۴
س‌ه‌ن‌ج‌ه‌ق، ۱۴۰	س‌ه‌ج‌او‌ه‌ن‌د، ۳۶
س‌ه‌ن‌د‌و‌وق‌ی‌س‌ه‌ک‌ه‌ن، ۱۳۶	س‌ه‌ج‌او، ۲۱۴
س‌ه‌ه‌ه‌ن‌د، ۶۳، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۳، ۱۹۴	س‌ه‌ح‌ر‌ای‌م‌و‌وش، ۱۴۰
۲۱۷، ۲۳۲	س‌ه‌ر‌اب، ۷۲، ۱۹۳
س‌ه‌ی‌د‌غ‌از‌ی، ۱۰۴	س‌ه‌ر‌ی‌ه‌ن‌دی‌ه‌م‌ه‌د‌ان، ۲۱۸
س‌ی‌گ‌و‌م‌ب‌ه‌ز‌ان، ۵۸	س‌ه‌ر‌ی‌ئ‌ل، ۲۸۷
س‌ی‌ل‌و‌وری، ۱۳۴	س‌ه‌ر‌ه‌خ‌س، ۱۷۳
س‌ی‌وا‌وی، ۲۲۲	س‌ه‌ر‌د‌ه‌ر‌ق، ۱۰۱، ۲۹۶
س‌ل‌د‌و‌وز، ۴۵	س‌ه‌ت‌م‌اس، ۱۱۳، ۱۱۴، ۲۷۷
س‌ف‌ی‌د‌ر‌و‌ود، ۲۳۹	س‌ه‌ع‌ی‌د‌ئ‌ی‌لی، ۱۰۴

سفيدکۆ، ۲۰۰	شۆرکەل، ۲۲۱
سلیمانى، ۲۰، ۲	شائاباد، ۱۹۳
سماقو، ۱۰۴	شایبیران، ۱۷۲
سمنان، ۸۲، ۱۴۴، ۱۹۶	شاروود، ۲۳۹
سندووس، ۴۵	شارۆکه‌ی کۆه، ۱۷۹
سولتان مه‌یدانى، ۱۹۸، ۳۱۴	شاره‌بان، ۲۰۸
سولتانییه، ۴۰، ۴۳، ۴۵، ۵۱، ۵۷، ۶۱، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۱۰۱، ۱۰۷، ۱۸۸، ۱۹۷	شاره‌زوور، ۲۲۲، ۲۲۴
۲۰۷، ۲۲۵، ۳۰۱	شاروخیه، ۱۲۴، ۱۳۹
سوکتجووک، ۲۴، ۲۵، ۴۹	شاریار، ۱۰۲
سوله‌یمانى، ۱۶۰	شارى سه‌وز، ۸۱
سووتین، ۱۹۵	شام، ۳۸، ۴۳، ۸۱، ۸۲، ۹۷، ۱۸۵
سووجیوا، ۲۱۴	، ۱۸۶، ۱۹۰، ۲۲۷، ۲۶۰، ۲۹۵
سوورلغ، ۲۱۶، ۲۱۹	شه‌ره‌فاوا، ۲۰۲
سوورلق، ۱۶۳، ۱۸۷، ۲۱۶	شه‌روور، ۱۶۲
سیاکه‌ل، ۲۵۹	شه‌ککى، ۱۰۳، ۱۹۲، ۲۱۷، ۲۲۶، ۲۳۸
سیرووز، ۸۸، ۹۲، ۱۰۶، ۱۰۹	۲۴۱
سیس، ۲۳، ۱۳۱	شه‌مماخى، ۱۰۳، ۲۷۹، ۳۱۴
سیستان، ۸۱، ۸۸، ۳۱۳	شەق‌لووش، ۲۰۴
سیما، ۷۸	شووشاد، ۲۲۴
سینووب، ۹۳، ۱۳۸	شووشته‌ر، ۸۹، ۲۱۷، ۲۲۳
سیواس، ۹۷، ۹۸، ۲۳۵، ۲۳۷، ۲۴۱	شولستان، ۶۹
۲۸۵	شیراز، ۳۷، ۳۹، ۶۴، ۶۵، ۶۷، ۶۸
(ش)	، ۶۹، ۷۰، ۷۴، ۷۹، ۸۶، ۸۷، ۹۰، ۱۰۴
شۆبۆرغان، ۱۷۵	، ۱۳۳، ۱۵۸، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۸۸، ۱۹۴
	، ۲۱۶، ۲۶۰، ۲۷۶، ۲۹۹، ۳۱۱

عیراقی عهرمب، ۳۰، ۸۱، ۱۷۰	شیرازی، ۶۸، ۶۹، ۷۳، ۷۸، ۹۰، ۹۸
عوسمانجق، ۹۳، ۱۷۹	۱۱۹، ۱۴۴، ۱۵۸، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۸۱
عومان، ۲۱۵، ۳۱۹	۱۸۲، ۱۸۸، ۲۰۶
عومه‌راوا، ۲۰۰	شیروان، ۵۶، ۷۶، ۷۸، ۸۱، ۱۰۳، ۱۱۵
عینتاب، ۱۸۵	۱۵۳، ۱۵۵، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۷۲، ۱۹۰
(غ)	۲۰۵، ۲۱۱، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۸، ۲۲۰
غوجدق‌وان، ۱۷۸	۲۲۱، ۲۲۵، ۲۳۷، ۲۴۲، ۲۷۲، ۲۷۷
غهر اغوریجه، ۱۹۵	۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۵، ۲۹۱، ۲۹۲، ۳۱۰
غهلته، ۱۵۱، ۲۵۲	۳۱۴، ۳۱۹
غورجستان، ۱۳۷، ۱۸۴	شیروشتتر، ۱۸۲
غورور، ۱۳۷	شیلی، ۹۴
غووریان، ۲۴۵	(ع)
(ف)	عادلجه‌واز، ۹۰، ۲۲۲
فارس، ۸، ۱۶، ۳۰، ۳۶، ۳۷، ۵۵، ۶۲	عهره‌بستان، ۳۰، ۹۷، ۱۴۸، ۱۸۵، ۱۸۷
۶۴، ۶۹، ۸۱، ۸۲، ۱۰۴، ۱۱۰، ۱۲۲	عهرزه‌م‌م‌م، ۲۳۵، ۲۸۰، ۲۹۰، ۳۰۲، ۳۱۰
۱۲۳، ۱۳۳، ۱۳۸، ۱۴۴، ۱۴۷، ۱۶۲	عهریزکه‌ند، ۱۵۸
۱۶۳، ۲۴۲، ۳۰۱، ۳۰۲	عهرلانییه، ۱۴۴، ۱۴۶
فارس‌جینی، ۲۰۱	عهرلی‌جوویان، ۲۲۱، ۲۹۲
فاریاب، ۱۶۵، ۱۷۵	عهرنه‌دول، ۱۵۷
فهره‌نگ، ۱۲۴، ۱۵۲، ۱۹۱، ۲۰۴، ۲۱۴	عیراق، ۳۷، ۵۱، ۷۱، ۸۸، ۸۹، ۹۰
۲۱۵، ۲۳۸، ۲۵۰، ۲۸۳، ۳۲۴	۱۰۲، ۱۰۶، ۱۲۲، ۱۳۳، ۱۴۷، ۱۵۵، ۱۶۲
فهره‌نگستان، ۲۵۰، ۲۶۲	۱۷۵، ۱۷۸، ۱۸۲، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۶
فهره، ۳۱۳	۲۰۸، ۲۱۴، ۲۲۰، ۲۲۲، ۲۲۵، ۲۳۳
فهره‌خانه، ۱۵۶	۲۴۲، ۲۴۳، ۲۸۷، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۵
فلورانس، ۱۲۸	عیراقی عهرجه‌م، ۶۲، ۶۶، ۱۴۴

فورات، ۲۲	قەراجەداغ، ۲۵۷، ۲۶۴
فووشەنج، ۸۸	قەراخەتايى، ۵۳
فيرووزكۆ، ۳۳، ۱۶۳، ۱۹۸	قەرانقوودەرى، ۲۰۹
(ق)	قەره‌ئاغاج، ۲۰۷
قۇيرۆس، ۲۶۲	قەره‌باغ، ۶۵، ۹۷، ۱۰۷، ۱۴۱، ۱۴۳
قۇجەئىلى، ۵۰	۱۵۴، ۲۲۳، ۲۵۷، ۲۸۰، ۳۰۲
قۇجەقەياسى، ۱۱۳	قەره‌باغى ئەرران، ۲۷، ۹۰، ۹۶، ۱۰۳
قۇرچ، ۷۶	۱۱۴، ۱۱۷، ۱۴۱، ۲۲۱، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۷۸
قۇرران، ۷۰	قەرميوغدان، ۱۴۶، ۲۵۰، ۳۱۹
قۇروون، ۲۰۴	قەرمەتووه، ۹۲
قۇكرەسارى، ۷۱	قەره‌سار، ۱۸، ۲۶، ۴۹
قۇنقورات، ۸۳، ۱۷۳	قەرمىسى، ۵۶
قۇھرە، ۱۱۹	قەره‌فريه، ۹۵
قۇيوونلووچه‌سار، ۱۳۸	قەزوين، ۳۹، ۵۱، ۶۱، ۱۲۰، ۱۷۱، ۱۹۳
قابولنە، ۲۰۴	، ۱۹۶، ۱۹۸، ۲۰۷، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳
قادىس، ۴۴	، ۲۱۸، ۲۲۰، ۲۲۳، ۲۳۰، ۲۳۲، ۲۳۴
قارس، ۲۸۰	، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱
قاھيرە، ۱۸۶	، ۲۴۲، ۲۴۷، ۲۵۷، ۲۶۰، ۲۶۳، ۲۶۴
قاين، ۱۶۸، ۱۸۳، ۱۸۵، ۳۰۳، ۳۱۳	، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۷۱، ۲۷۳، ۲۷۵، ۲۷۶
قەبالە، ۲۸۰	، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۹۰، ۳۰۱، ۳۰۲
قەبرى، ۷۹، ۱۸۸، ۲۷۸	، ۳۰۵، ۳۱۰، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۷
قەبچاق، ۶۵	قەستەموونى، ۹۳، ۹۷، ۱۳۸، ۱۸۹
قەپلووچە، ۴۷	۲۹۳
قەپوورناق، ۲۰۴	قەسرى ئەبلەق، ۲۲۷
قەرشى، ۴۷، ۱۷۷، ۱۷۸	قەلاتى يەم، ۷۶

قهلای وان، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۲۲،	قولزوم، ۲۸۵
۲۲۳، ۲۲۷، ۲۴۱، ۲۷۷	قوم، ۱۲۰، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۷۵، ۱۷۶،
قهلایچه‌ی رمشیدی، ۸۴	۱۸۷، ۲۰۱، ۲۱۷، ۲۲۳، ۲۶۴، ۲۷۰
قهلای ناگری، ۳۲۲، ۳۲۴	قورمان، ۳۱۶
قهلای ئیختیارمدین، ۵۴، ۱۲۳، ۱۹۰،	قونش، ۱۰۷
۳۰۷، ۲۴۵	قووجان، ۳۱۰
قهلای چه‌مه‌نی، ۷۱	قوونیه، ۲۲، ۱۰۴، ۱۸۸، ۲۳۴، ۲۵۲
قهلای زاوه، ۲۵۶	قید، ۱۶۸
قهلای سۆران، ۱۰۵	قیرشار، ۱۰۴
قهلای سپی، ۶۹، ۷۶	(ک)
قهلای شهریک، ۴۱	کۆتی، ۴۰
قهلای شوانکاره، ۶۹	کۆچیسفان، ۲۵۷
قهلای کۆرخانه، ۳۰۳	کۆره‌ک، ۴۱، ۴۲، ۱۸۵
قهلای گوله، ۲۴۸	کۆشکی به‌لبان، ۳۱۰
قهلای لووری، ۱۹۴، ۲۹۱	کۆشکی زه‌رد، ۷۸، ۱۳۳
قه‌نده‌هار، ۱۶۹، ۲۰۳، ۲۱۴، ۲۱۹، ۲۲۰	کۆک گونبه‌دی، ۲۰۶
قه‌نع، ۲۷۸	کۆکه، ۲۵۸
قه‌مه‌مه، ۲۲۴، ۲۳۲، ۲۶۰	کۆماخ، ۵۵، ۱۸۵
قه‌واله، ۹۰	کۆهگیلۆیه، ۱۷۱، ۲۱۰، ۲۳۴
قه‌یسهرییه، ۱۶۹، ۱۷۹	کابه، ۲۵۳
قودس، ۱۸۶، ۲۲۷، ۲۵۲	کابول، ۱۱۳، ۱۵۴، ۱۶۷، ۱۶۸، ۲۰۳
قوسته‌ننه‌نییه، ۴۰، ۱۳۳، ۱۴۹، ۱۵۰،	کات، ۱۱۴
۱۸۴، ۱۸۷، ۱۹۸، ۲۱۰، ۲۲۱، ۲۳۰،	کاخته، ۱۸۵
۲۴۷، ۲۵۱، ۲۹۸، ۳۱۷، ۳۲۰،	کاروانسه‌رای شامه‌لیک، ۱۳۵
قوسون، ۱۲۴	کازیروون، ۱۶۳، ۲۱۲

کاشان، ۲۲۳، ۲۹۸، ۳۰۲	کوسهک، ۲۰۴
کالبوش، ۱۰۰	کوسوویه، ۸۸، ۱۳۵
کالبوس، ۱۸۲	کووک مه‌یدانی بدلیس، ۲۲۲
کانقوری، ۱۰۵	کوههک، ۱۳۲
که‌جوو، ۲۶۴، ۲۶۶، ۲۶۷	کیچ، ۸۱
که‌رینهک، ۱۹۰	(گ)
که‌رکووک، ۲۰۸	گوکرچی‌تلیک، ۱۱۶، ۱۱۷
که‌لورستان، ۱۹۸، ۲۰۹	گو‌لک، ۱۴۴
که‌فه، ۱۴۶، ۲۵۲، ۲۸۵، ۲۹۱، ۲۹۲	گو‌لی دل، ۴۰
۲۹۳، ۳۱۹	گو‌لی ورمی، ۵۷
که‌لاته‌ی کاشی، ۳۰۴	گازمرگا، ۱۶۴، ۲۸۸
که‌لارده‌شت، ۲۵۷	گاودۆل، ۵۷
که‌لیبویلی، ۷۵، ۱۰۹، ۱۳۰	که‌رمه‌سیراتی شیراز، ۷۶
که‌مه‌ر، ۷۱	که‌رمه‌مووره، ۱۱۸
کئیلیدەر، ۲۴۴	که‌رم‌روود، ۳۷، ۱۹۴
کئوه‌سپی، ۲۰۰	که‌سکه‌ر، ۲۵۷
کرماستی، ۵۶	که‌نجه، ۲۷۸، ۲۷۹، ۳۱۰
کرمان، ۳۶، ۳۷، ۳۹، ۵۳، ۶۰، ۶۳	که‌نگ، ۱۸۴
۶۷، ۶۸، ۸۹، ۱۶۳، ۱۷۳، ۲۱۲، ۲۴۲	گریوه‌ی سایین، ۱۹۳
۲۴۳، ۳۱۲	گریوه‌ی کواش، ۲۱۰
کواش، ۲۱۰	گریوه‌ی مهرمند، ۷۲
کوردستان، ۵، ۶، ۳۶، ۵۷، ۸۱، ۹۴	گورجستان، ۸۱، ۹۹، ۱۹۴، ۲۱۶، ۲۲۱
۲۲۴، ۲۷۷، ۲۹۰، ۳۲۷، ۳۲۸	۲۲۳، ۲۳۷، ۲۴۲، ۲۷۷، ۲۷۹، ۲۹۱
کوستهل، ۴۰	۳۰۳، ۳۱۹
کووتاهیه، ۷۸، ۹۶	گوشتاسبی شیروان، ۷۷

ماخانی مهر، ۲۱	گولخه‌ندان، ۱۶۳
ماردین، ۶۷	گوینک، ۵۴
مارووله، ۸۹	گیلان، ۴۰، ۸۱، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴
مازندهران، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۹، ۹۵	۱۸۷، ۱۹۶، ۱۹۷، ۲۰۲، ۲۰۶، ۲۱۱، ۲۱۲
۱۴۴، ۱۷۵، ۱۸۷، ۲۴۴، ۲۸۱	۲۱۳، ۲۵۶، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱
مالغهره، ۷۵	۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۳۰۶، ۳۱۲، ۳۱۳
مانیسا، ۱۲۰، ۲۲۰	۳۱۵، ۳۱۷
ماوم‌پراثوننه‌هر، ۱۲۳	گیلانی بیه‌په‌س، ۱۶۴، ۲۰۲، ۲۰۶، ۲۱۱
مه‌ترنی، ۱۰۲	۲۵۶، ۲۶۱، ۲۶۳
مه‌جار، ۳۱۹	گیلانی بیه‌پیش، ۱۶۱، ۲۱۲، ۲۵۶، ۲۶۷
مه‌جارستان، ۱۹۵، ۲۱۶، ۳۱۹	کیوه، ۴۱
مه‌حموداوا، ۱۴۲، ۱۶۲، ۲۱۶	(ل)
مه‌دلوو، ۱۳۸	لۆبلووجی، ۴۱
مه‌دینه‌ی، ۱۶، ۹۸، ۱۰۷، ۱۲۸، ۱۴۹	لابسکه، ۱۰۹
۲۵۳، ۲۶۱	لارنده، ۱۲۹
مه‌رال، ۱۶۹	لاهیجان، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹
مه‌راغه، ۵۷، ۵۸، ۶۲	۲۶۳
مه‌رج‌تابوق، ۱۸۵	له‌حسا، ۳۱۹
مه‌ره‌ند، ۷۲، ۲۰۹	له‌نگه‌روود، ۳۱۴
مه‌رزیفوون، ۱۰۷	لیه‌ه، ۱۵۸، ۱۶۲، ۳۱۹
مه‌رعه‌ش، ۱۶۹، ۲۰۳، ۲۳۵، ۲۳۸	لفکه، ۴۰
مه‌رمهره، ۴۰	لورستان، ۲۰۹، ۳۱۶
مه‌رو، ۲۰، ۲۱، ۱۰۲، ۱۵۳، ۱۶۵، ۱۶۸	لیقوار، ۱۹۵
۱۷۳، ۱۷۴، ۱۸۲، ۲۰۲، ۲۲۶	(م)
مه‌ریج، ۷۵	مۆتوون، ۱۵۹

موتکروب، ۱۴۶	مه‌شه‌د، ۱۰۵، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۶۹، ۱۶۵
مووره، ۱۱۸، ۲۰۴	۱۶۸، ۱۸۲، ۱۹۴، ۲۰۶، ۲۲۶، ۲۳۱
موورووه، ۲۰۴	۲۳۹، ۲۴۲، ۲۴۴، ۲۷۳، ۲۸۱، ۲۸۷
مووسل، ۳۸، ۷۷، ۱۷۳، ۱۸۳، ۱۸۵	۲۸۹، ۳۰۳، ۳۰۵، ۳۰۹، ۳۱۰
۱۸۸، ۱۹۰، ۱۹۱، ۲۰۵	مه‌شه‌دی تووسی، ۲۳۱
موش، ۲۲۲	مه‌غنیسا، ۶۳، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۴، ۱۲۶
مولداویا، ۱۴۶	۲۲۰، ۲۶۷، ۲۸۵، ۳۲۰
مووهاج، ۱۹۵	مه‌غوولستان، ۹۱
میاندواو، ۵۷	مه‌که، ۱۶، ۹۸، ۱۲۰، ۱۲۸، ۱۴۹، ۲۶۱
میخالیچه، ۱۲۰	مه‌کران، ۸۱
میسر، ۲۹، ۳۴، ۳۵، ۳۸، ۴۱، ۴۲، ۴۳	مه‌لاتییه، ۹۵، ۲۱۰
۵۰، ۵۲، ۶۹، ۹۷، ۹۸، ۱۲۰، ۱۴۸، ۱۴۹	مه‌ناستهری، ۹۰
۱۶۲، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۹، ۱۹۲	مه‌نته‌شا، ۹۳، ۱۱۱
میسری،	مه‌نقووسه، ۲۶۲
(ن)	مه‌نگول، ۱۶۱
نؤکای، ۱۹۵	مه‌هاباد، ۱۱
نه‌جه‌ف، ۷۹	مه‌پیود، ۳۷، ۴۳، ۵۳
نه‌خج‌ه‌وان، ۴۸، ۷۳، ۱۶۲، ۱۹۲، ۱۹۷	مه‌یدانه‌ئ‌سپ، ۲۸۳
۲۲۸، ۲۲۹، ۲۵۰، ۲۷۸، ۳۱۰	مه‌یدانی سه‌عاده‌تی شیراز، ۷۱
نه‌زەر‌لوو، ۲۹۶	مه‌یمه‌نه، ۱۷۵
نه‌مچه، ۲۱۶	میسیس، ۲۳
نه‌هاوه‌ندی عیراق، ۳۱۹	موحه‌ولات، ۳۰۳، ۳۱۳
نه‌وابه‌رده، ۱۳۴	مورغاب، ۱۳۵، ۱۳۷، ۱۴۵، ۱۶۸، ۱۷۵
نه‌ورؤزلوو، ۵۷	۱۸۲، ۳۰۴
	موغان، ۶۶، ۲۷۹

۱۶۹، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۷، ۱۷۹،	نه‌یشابوور، ۲۱، ۱۶۵، ۲۱۳، ۲۸۳،
۱۸۲، ۱۸۳، ۱۹۰، ۱۹۸، ۲۰۲، ۲۰۴،	۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴
۲۰۵، ۲۱۳، ۲۳۰، ۲۳۲، ۲۴۴، ۲۴۷،	نئسا، ۲۱۴، ۲۴۴
۲۵۶، ۲۸۱، ۳۰۶، ۳۱۳، ۲۸۳، ۲۸۶،	نوعمانیه، ۷۶
۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۸، ۳۰۹،	نیکبولی، ۱۲۴
هیند، ۷۴، ۱۶۲، ۲۲۹	نیکده، ۱۴
هیندوستان، ۸۱، ۹۶، ۱۲۰، ۲۰۳،	نیل، ۳۶، ۷۴
۲۱۵، ۲۱۹، ۲۲۹	(هـ)

(و)

واست، ۲۰۹، ۲۲۰	هۆرمز، ۳۹، ۷۸، ۱۱۸، ۲۲۶
وان، ۹۰، ۱۵۵، ۲۰۳، ۲۰۸، ۲۲۲، ۲۴۰،	هاروونیه، ۲۰۸
۲۷۷، ۲۹۸، ۳۲۴	هیری، ۸۸
وهرجوو، ۳۰۰	هزاره، ۳۱۳
ورمن، ۲۷۷	هزارجه‌ریب، ۱۸۷
ویله‌کان، ۱۶۲	هه‌شت به‌هه‌شت، ۱۹۲، ۲۹۴
(ی)	هه‌شته‌رق، ۷۳
یارحه‌سار، ۲۶	هه‌له‌مووت، ۶۶، ۲۳۲، ۲۴۲، ۲۶۵،
یایچه، ۱۳۸	۲۷۹، ۳۱۲، ۳۱۷
یه‌زد، ۳۷، ۴۶، ۵۳، ۶۷، ۱۱۰، ۱۲۱،	هه‌مه‌دان، ۸۵، ۱۵۵، ۱۶۲، ۱۸۳، ۱۹۴،
۱۲۳، ۱۶۳، ۳۱۳	۲۱۸، ۲۲۲، ۲۴۳، ۲۹۸، ۳۰۱
یه‌سریب، ۳۱۹	هت‌رسک، ۱۳۹
یه‌کیجه‌سی، ۴۱، ۱۰۹	هیرات، ۴۴، ۵۱، ۵۳، ۵۴، ۶۴، ۸۷،
یه‌من، ۱۹۱، ۳۱۹	۸۸، ۹۵، ۱۰۵، ۱۱۱، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵،
یوندحه‌ساری، ۲۶	۱۱۶، ۱۱۹، ۱۲۱، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۳۱، ۱۳۳،
	۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۴۴،
	۱۴۵، ۱۴۶، ۱۵۴، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۷، ۱۶۸،

ليزگه‌ی ناوی

هۆز و خیل و

خانه‌دانان

ئەرمەنبیان، ۲۱

ئەفشار، ۲۰۰

ئەیبوبی، ۳۲، ۱۳۳، ۱۴۹

ئەسپەرلو، ۲۹۱

ئەلخانان، ۳۷

ئەکرەم دەرمەت، ۳۱۰

(ب)

بۆتانی، ۲۲۷

بەرلاس، ۸۱

بەیات، ۲۷۱

بەماله‌ی عوسمان، ۷، ۲۸۵، ۳۲۸

بوختی، ۲۲۷

(ت)

تاتار، ۹۷، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۲، ۲۹۱

تەڤە، ۲۹۳، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۲۵

تاجیک، ۱۱۵، ۳۰۷، ۳۱۱

تاژیک، ۹

تاش، ۲۵۸، ۲۵۹

تەبەكجی، ۱۸۴، ۲۱۵

تەكەلو، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸

تەڤە، ۲۰۳، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۶، ۲۱۸

تەڤە، ۲۳۰، ۲۴۵، ۲۶۷، ۲۶۹، ۲۷۶، ۲۹۲، ۳۰۱

تەكوور، ۲۲، ۲۴، ۴۱، ۷۵، ۹۴، ۱۴۸

تەیمورییه‌كان، ۱۴۲

(ئ)

ئۆزبەك، ۵۶، ۱۱۴، ۱۲۴، ۱۳۲، ۱۶۶

ئۆزبەك، ۱۶۷، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۵، ۱۷۸، ۱۸۲، ۱۹۰

ئۆزبەك، ۱۹۷، ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۱۳، ۲۱۵

ئۆزبەك، ۲۱۷، ۲۲۶، ۲۳۳، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۵۶

ئۆزبەك، ۲۹۸، ۳۰۴، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۱۵

ئۆزبەكان، ۱۷۳، ۱۷۷، ۱۷۹، ۱۸۲

ئۆزبەكان، ۱۹۴، ۲۰۲، ۲۰۵، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۲

ئۆستاجلو، ۱۶۱، ۱۶۳، ۱۷۰، ۱۷۲

ئۆزبەكان، ۱۹۴، ۱۹۶، ۲۰۹، ۲۲۰، ۲۲۵، ۲۳۴، ۲۴۱

ئۆزبەكان، ۲۵۶، ۲۶۰، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۶، ۲۶۹

ئۆزبەكان، ۲۷۱، ۲۷۶، ۲۸۶، ۲۸۹، ۲۹۲، ۲۹۳

ئۆزبەكان، ۲۹۷، ۳۰۱، ۳۰۳، ۳۰۶، ۳۱۳

ئاقنجی، ۲۰۲

ئالی عوسمان، ۱۴

ئالی عیمران، ۳۳، ۳۲۳

ئالی موزەففەر، ۹۳

ئەرغوون، ۲۷، ۱۲۷

(ر)

تورک، ۹، ۲۱، ۳۵، ۶۳، ۱۱۵، ۱۵۰،

۱۷۱، ۳۰۷، ۳۱۱

رقمی، ۴۹، ۵۵، ۶۵، ۷۵، ۹۳، ۹۶، ۹۷،

۹۹، ۱۵۸، ۱۸۸، ۲۲۷، ۲۵۲، ۲۶۱

تورکمان، ۲۶، ۷۷، ۱۰۱، ۱۰۳، ۱۰۶،

۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۳۳، ۱۳۴،

۱۴۴، ۱۵۷، ۱۶۰، ۱۶۲، ۱۸۳، ۱۹۹، ۲۰۱،

۲۰۵، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۳۳، ۲۲۸، ۲۳۸،

۲۳۹، ۲۶۶، ۲۶۹، ۲۷۲، ۲۷۵، ۲۷۶،

۲۷۷، ۲۸۲، ۳۰۱، ۳۱۰

توورغوود، ۱۵۲، ۲۳۷

رهمه‌زان نۆغلی، ۲۳

(س)

سۆران، ۱۰۵، ۲۰۹

سۆهران، ۲۰۹

ساسانی، ۷۸

سهریه‌دار، ۵۹، ۶۴، ۶۶، ۹۱

سه‌فه‌وی، ۷، ۹۵، ۱۵۳، ۱۵۹، ۱۶۰،

۱۶۳، ۱۷۹، ۲۲۱، ۲۳۲، ۲۴۰، ۲۴۲،

۲۴۳، ۲۴۷، ۲۵۷، ۲۷۰

سه‌فی حوسینی قه‌زوینی، ۱۹۴

سه‌لجووقیه‌کان، ۱۸

سی‌رب، ۷۰، ۷۷، ۹۱

سی‌رف، ۷۰، ۷۷

(ش)

شاملوو، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۸، ۱۷۲، ۱۷۴،

۱۸۳، ۱۹۰، ۱۹۷، ۱۹۸، ۲۰۷، ۲۲۶،

۲۳۴، ۲۴۵، ۲۷۶، ۲۸۳، ۲۸۷، ۲۹۷،

۲۹۹، ۳۰۱، ۳۰۸

(ع)

عه‌جم، ۱۵، ۳۰، ۶۲، ۶۶، ۸۱، ۱۴۴

عه‌جه‌مان، ۹۲، ۱۸۹، ۲۱۹، ۲۵۰، ۲۷۶،

۲۷۷، ۲۹۸

(چ)

چرک‌س، ۱۸۶، ۱۹۰، ۱۹۲، ۲۳۷، ۲۴۲،

۲۶۶، ۲۶۹، ۲۷۳، ۲۷۹، ۲۸۵، ۲۹۲،

چرک‌سان، ۱۶۰، ۱۸۶، ۱۸۹، ۲۲۱

چگنی، ۲۱۳، ۳۰۵، ۳۱۰

(خ)

خاره‌مشاهییان، ۳۸

خانه‌دانی عه‌لی، ۲۷۰

خانه‌دانی عوسمان، ۱۳، ۱۸، ۲۶، ۴۷،

۷۵، ۹۲، ۱۱۱، ۱۲۱، ۱۳۳، ۱۵۷، ۲۸۱،

۲۸۳، ۲۹۷، ۳۰۱، ۳۲۷

خانه‌دانی محهمه‌د، ۲۰۸

خانه‌دانی موزه‌فهر، ۳۶، ۳۸، ۸۹، ۹۳

خزلی زولقهدر، ۱۶۹، ۱۷۰

۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۶، ۲۸۸، ۲۸۹،

۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۴، ۲۹۹، ۳۰۲، ۳۰۹،

قزلباشان، ۱۷۴، ۱۷۹، ۱۹۷، ۲۰۱، ۲۱۵،

۲۲۳، ۲۳۶، ۲۵۷، ۲۶۴، ۲۶۶، ۲۷۸،

۲۷۹، ۲۹۶، ۲۹۸، ۳۰۰، ۳۰۸، ۳۱۰،

قوشچی، ۱۵۰

(ک)

که‌له‌وران، ۲۱۸

کورده، ۵، ۶، ۷، ۸، ۲۰، ۴۹، ۵۷، ۵۸،

۷۵، ۸۲، ۹۸، ۱۶۸، ۲۱۳، ۲۶۱، ۲۶۹،

(گ)

گورجی، ۷۲، ۱۰۳، ۲۱۶، ۲۳۱، ۲۳۸،

۲۴۱، ۲۶۲، ۲۶۶، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۳،

۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۵، ۲۹۰، ۲۹۱،

گیله‌کی، ۲۵۷، ۲۵۹، ۲۶۱، ۲۶۴، ۳۱۳،

(ل)

لاز، ۷۰، ۹۱، ۱۰۹،

مه‌غول، ۳۳، ۴۶، ۴۸، ۶۰، ۵۱، ۶۴، ۱۶۰،

مه‌نته‌شالوو، ۹۷، ۱۲۹، ۲۴۵،

موشه‌عشعه، ۱۷۱، ۲۰۹،

میرانی موکری، ۵۷،

تکو‌داریان، ۴۸،

هزاره، ۳۷،

وهرساق، ۱۵۲، ۱۵۳،

یه‌قه، ۲۳۳،

عهرمب، ۱۵، ۳۰، ۳۶، ۵۷، ۶۳، ۸۱،

۱۷۰، ۱۷۱، ۱۸۶، ۲۰۹، ۲۳۷،

عهرمبی، ۸، ۶۳، ۱۲۹، ۱۸۱، ۱۸۸،

۱۸۹، ۲۴۰،

عیلی زولقه‌در، ۱۶۹،

عوسمانی، ۶، ۷، ۱۸، ۱۹، ۲۳، ۲۴،

۲۵، ۲۶، ۴۰، ۴۱، ۴۳، ۴۷، ۴۸، ۴۹،

۵۴، ۷۴، ۷۵، ۹۱، ۹۳، ۱۲۰، ۱۲۶، ۱۲۸،

۱۲۹، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۷۵، ۲۶۷، ۲۷۳،

۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۸، ۲۹۲، ۲۹۵،

۲۹۷، ۲۹۹، ۳۱۱، ۳۲۰،

(غ)

غوربیه‌کان، ۵۴،

(ق)

قاجار، ۱۵۵، ۱۵۷، ۱۶۰، ۱۹۴، ۲۰۹،

۲۱۴، ۲۱۹، ۲۷۸، ۲۸۶، ۲۹۲، ۳۱۰،

قای، ۱۲۹،

قه‌زاقله‌در، ۲۹۱،

قزلباش، ۱۶۳، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۸،

۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۶، ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۰۷، ۲۰۸،

۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۵، ۲۳۳،

۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۱، ۲۴۴،

۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۶،

۲۶۸، ۲۷۰، ۲۷۳، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۸،